

VILNIAUS UNIVERSITETAS

VIKTOR DENISENKO

**RUSIJOS PERIODINĖS SPAUDOS POŽIŪRIS Į BALTIJOS ŠALIS
GEOPOLITINIŲ POKYČIŲ KONTEKSTE (1991-2009)**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija, (08 S)

Vilnius, 2016

Disertacija rengta 2011-2015 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Žygintas Pečiulis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai,
komunikacija ir informacija – 08 S)

TURINYS

Pagrindinės sąvokos.....	5
Santrumpos.....	6
IVADAS.....	7
I DALIS. POKYČIŲ DISKURSAS IR ŽINIASKLAIDOS POŽIŪRIS.....	28
1. GEOPOLITINIS RUSIJOS FEDERACIJOS IR BALTIJOS ŠALIŲ DISKURSAS.....	28
1.1. Geopolitinės Rusijos ir Baltijos šalių paradigmos ir jų skirtumai.....	28
1.1.1. Rusijos geopolitinė paradigma.....	28
1.1.2. Baltijos šalių geopolitinė paradigma.....	34
1.1.3. Rusijos ir Baltijos šalių geopolitinių paradigmų sąveikos problema.....	37
1.2. Rusijos Federacija kaip (post)imperija ir jos santykiai su Baltijos šalimis.....	41
1.2.1. Rusijos postimperializmas.....	41
1.2.2. Konfliktinis Rusijos ir Baltijos šalių diskursas.....	48
1.2.3. Konfliktiniai Rusijos ir Baltijos šalių santykių kodai.....	54
2. ŽINIASKLAIDOS VEIKSNYS RUSIJOS IR BALTIJOS ŠALIŲ SANTYKIUOSE.....	60
2.1. Žiniasklaidos poveikis ir politinis diskursas.....	60
2.2. Rusijos žiniasklaidos sistemos ypatumai.....	67
2.3. Informacija ir propaganda Rusijos žiniasklaidoje.....	81
3. SPAUDOS POŽIŪRIO FORMAVIMO ASPEKTAI.....	88
3.1. Darbotvarkė ir įrėminimas kaip požiūrio formavimo elementai.....	88
3.2. Vaizdiniai požiūrio paradigmoje.....	94
3.2.1. Vaizdinio samprata.....	95
3.2.2. Politinis mitas kaip vaizdinių elementas.....	100
3.2.3. Stereotipas kaip vaizdinių elementas.....	111
3.2.4. Mitų ir stereotipų raiška žiniasklaidoje.....	115
II DALIS. RUSIJOS PERIODINĖS SPAUDOS POŽIŪRIS Į BALTIJOS ŠALIS (1991–2009).....	121
1. TYRIMO PRIEIGA.....	121
1.1. Periodiniai spaudos leidiniai.....	121
1.1.1. Savaitraštis „Argumenty i fakty“.....	122
1.1.2. Dienraštis „Komsomolskaja pravda“.....	124
1.1.3. Dienraštis „Izvestija“.....	127
1.1.4. Apibendrinamosios pastabos.....	129
1.2. Tyrimo hipotezės.....	130
1.3. Tyrimo metodologija.....	131
1.4. Vertinimo kriterijai: pozityvumas, negatyvumas, neutralumas.....	136
2. KIEKYBINIS TEKSTŲ TYRIMAS.....	140
2.1. Tekstų pasiskirstymas tiriamuoju laikotarpiui.....	140
2.2. Teminė tekstų įvairovė.....	143
2.3. Pozityvių, negatyvių ir neutralių tekstų santykis.....	146
2.4. Skyriaus išvados.....	149
3. NEGATYVAUS POŽIŪRIO ELEMENTŲ TYRIMAS.....	151
3.1. Bendros negatyvios charakteristikos.....	151
3.2. Valstybingumo tema negatyvaus požiūrio struktūroje.....	163

3.3. Ekonomikos tema negatyvaus požiūrio struktūroje.....	180
3.4. Visuomenė ir rusakalbės mažumos vieta joje.....	190
3.5. Istorijos tema negatyvaus požiūrio struktūroje.....	199
3.6. Santykių su Rusija tema negatyvaus požiūrio struktūroje.....	205
3.7. Kiti negatyvaus požiūrio struktūros elementai.....	212
3.7.1. Specifinės temos.....	212
3.7.2. Universaliosios temos.....	216
4. POZITYVAUS POŽIŪRIO ELEMENTŲ TYRIMAS.....	219
4.1. Pozityvus požiūris į Baltijos šalis.....	219
4.2. Pozityvus požiūris į Lietuvą.....	222
4.3. Pozityvus požiūris į Latviją.....	228
4.4. Pozityvus požiūris į Estiją.....	231
5. MITŲ, STEREOTIPŲ IR PROPAGANDOS ELEMENTŲ TYRIMAS.....	235
5.1. Modernūs mitai požiūrio struktūroje.....	235
5.2. Stereotipai požiūrio struktūroje.....	242
5.3. Propaganda požiūrio struktūroje.....	245
IŠVADOS.....	250
Literatūros sąrašas.....	257
PRIEDAI.....	274

Pagrindinės sąvokos

Diskursas – socialinės realybės konstravimas per turimą (išreikštą) žinių visumą.

Geopolitika – politinės erdvės sąsaja su geografinė teritorija ir valdžios veiksmai vidaus ir išorės politinėje erdvėje, atspindintys šią sąsają.

Geopolitiniai pokyčiai – politinės erdvės sąsajos su geografinė teritorija ir šią sąsają atspindinčių valdžios veiksmų pokyčiai.

(Politinis) mitas – mistifikuojantis ir iškraipantys faktus pasakojimas.

Postimperia, postimperializmas – būseną, kurią išgyvena buvusi (praradusi žemės) imperija. Ši būseną yra susijusi su šios valstybės visuomenės kolektyvinėje sąmonėje funkcionuojančiais prisiminimais apie prarastas teritorijas ir galią.

Propaganda – tikslinis (dažnai – agresyvus) įtikinimo metodas ir kolektyvinių nuostatų valdymo priemonė, paremta manipuliavimu informacija, simboliais, reikšmėmis.

Stereotipas – daug kartų atkartotas vertinimas ir įsivaizdavimas, supaprastinantis pasaulio suvokimą.

Teminė paradigma – tekstų, skirtų vienai konkrečiai temai (pvz., politika, ekonomika, sportas) visuma.

Vaizdinys – supaprastintas pasaulio atspindys, vartojimui parengta suvokimo konstrukcija, kuri leidžia žmogui plėtoti netiesioginę sąveiką su vienokiu ar kitokiu realybės reiškiniu ar objektu.

Viešoji sfera – socialinė erdvė, kurioje formuojama viešoji nuomonė (Habermas, 1974).

Santrumpos

Angl. – anglų kalba

ES – Europos Sąjunga

NATO – Šiaurės Atlanto Sutarties organizacija

NVS – Nepriklausomų Valstybių Sandrauga

Orig. – originalus [pavadinimas]

Rus. – rusų kalba

SSRS – Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga

TSKP – Tarybų Sąjungos (Sovietų Sąjungos) Komunistų partija

IVADAS

Aktualumas ir tyrimo problema. Tarpvalstybinius santykius formuoja įvairūs aspektai. Ypač aktualu tai tampa šiuolaikiniame pasaulyje, kuriame simboliškai nyksta sienos tarp valstybių (pvz., Šengeno sutarties erdvė) ir ribos tarp kultūrų (globalizacijos procesas). Tačiau ir tokiam pasaulyje išlieka (o kartais net ir padidėja) konfliktinių situacijų grėsmė. Santykiai tarp kaimyninių valstybių visada buvo galimos ypatingos įtampos sfera. Bendrą istorinę patirtį neretai lydi nuoskaudų, skirtingo situacijos vertinimo ir diskusinio pobūdžio požiūrio į praeitį diskursas. Tokioje situacijoje labai svarbu, kaip kaimyninės valstybės suvokia viena kitą. Vienos valstybės visuomenės požiūris į kitą valstybę daro stiprų poveikį užsienio politikos formavimui. Jis taip pat yra svarbus bendrapolitiniam tarptautinių santykių kontekstui.

Pastaraisiais metais išryškėjo posovietinės geopolitinės erdvės nestabilumas. 2014 metų įvykiai Ukrainos teritorijoje (Rusijos įvykdyta Krymo aneksija ir okupacija, vadinamasis separatistinis konfliktas Donbaso regione) įvedė į viešą diskursą hibridinio karo sampratą. Minėtas konfrontacijas lydėjo ir tebelydi ne tik realūs kariniai veiksmai, bet ir strateginės operacijos informacinėje sferoje. Informacinis ir propagandinis puolimas yra dalis hibridinio karo strategijos. Agresyvūs 2014–2015 metų Rusijos veiksmai prieš Ukrainą parodė, kokį vaidmenį gali atlikti požiūris į įvykius kitoje valstybėje ar jos realijas. Pavyzdžiui, Krymo aneksiją lydėjo Rusijos kuriamas propagandinis naratyvas, kuris konstravo neva Kijeve įvykusio „fašistinio perversmo“ mitą (Darczewska, 2014: 25).

Naujausių įvykių Ukrainoje pavyzdys leidžia teigti, jog požiūris į Baltijos šalis Rusijos viešajame diskurse (taip pat kuriamas ir Rusijos periodinėje spaudoje) gali būti potencialiai panaudotas kaip prieš šias valstybes nukreiptos hibridinės ar informacinės agresijos priemonė. Todėl svarbu žinoti minėto požiūrio pobūdį, jo formavimo ypatumus, o taip pat atskleisti veiksnius, kurie lemia šio požiūrio pokyčius.

Kalbant apie požiūrį į valstybę (arba valstybės vaizdinį) ir jo formavimą, ypatingai svarbus yra žiniasklaidos vaidmuo. Kitos šalies vaizdinys – požiūrio į kitą šalį ir jos vertinimo paradigma – yra viešosios nuomonės dalis. Jurgenas Hebermasas pažymi, kad viešoji nuomonė formuojasi viešojoje sferoje, kurios viena iš sudedamųjų dalių yra žiniasklaida (Habermas, 1974: 50). Žiniasklaidos tyrimas leidžia analizuoti užfiksuotą požiūrį, t. y., požiūrį sinchronišką konkrečiam istoriniam laikotarpiui ir to konkretaus istorinio laikotarpio viešosios sferos būklei.

Tačiau vien žiniasklaidos tyrimas, be dėmesio kitiems kontekstiniais aspektams, būtų nepakankamas, norint suprasti vienos valstybės formuojamą požiūrį į kitą valstybę. Atliekant tokį tyrimą, būtina atsižvelgti į geopolitinius aspektus – ypač nagrinėjant klausimus, susijusius su šalimis, kurios išgyveno svarbius geopolitinius pokyčius. Šiuo atveju kalba eina apie posovietinę erdvę (prie šios erdvės galima priskirti buvusios Sovietų Sąjungos erdvę, kartais priskiriamos ir Rytų Europos – buvusių Varšuvos sutarties organizacijos¹ šalių erdvę).

Geopolitikos terminas susieja dvi sąvokas – geografiją ir politiką. Atitinkamai paaiškinama ir šio termino reikšmė. Knygos „Baltijos valstybių geopolitikos bruožai“ autoriai nurodo, kad „geopolitika akcentuoja subjektyvųjį veiksnį, t. y. nagrinėja, kaip valstybė, tauta ar atskira politinė institucija, vykdydama savo politiką, naudoja konkrečias geografines sąlygas arba teritorinę erdvę apskritai“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 11). Panašiai geopolitiką apibrėžia ir Nerijus Maliukevičius. Jis nurodo, kad „klasikinis geopolitinis mąstymas politikos erdvę susieja su geografinėmis teritorijomis ir tradicinėmis (pvz., diplomatinėmis, karinėmis) galimybėmis kontroliuoti tas teritorijas“ (Maliukevičius, 2008: 12). Sovietų Sąjungos žlugimą ir vėlesnius pokyčius tenka priskirti būtent prie geopolitinių pokyčių, nes jų paveiktoje teritorijoje ne tik keitėsi politinė sistema, bet vyko ir geografiniai pokyčiai –

¹ Varšuvos sutarties organizacija – karinis socialistinių šalių blokas. Egzistavo nuo 1955 iki 1991 metų. Valstybės-narės: SSRS, Lenkija, Čekoslovakija, Vengrija, Rumunija, Bulgarija, Vokietijos Demokratinė Respublika, Albanija (iki 1968 metų).

sovietinėms respublikoms paskelbus nepriklausomybę, minėtoje teritorijoje atsirado naujos – dabar jau nepriklausomų valstybių – sienos.

Tam tikras galios kontekstas Rusijos ir Baltijos šalių² santykiuose egzistavo visais laikais. Žvelgdami į analizei pasirinktą laikotarpį (1991-2009), matome, kad jo pradžia yra susijusi su momentu, kai Rusija ir Baltijos šalys iš esmės dar buvo vieno geopolitinio darinio – Sovietų Sąjungos – subjektais. Nors nominaliai šių subjektų padėtis buvo lygi, tačiau iš tikrųjų reikia kalbėti apie Rusijos, kaip politinio centro santykį su Baltijos šalimis (politinė periferija). Nagrinėjamo laikotarpio pradžioje šis santykis sparčiai keitėsi, tačiau galios aspektas neprarasdavo savo aktualumo viso laikotarpio kontekste. Šiandien Rusija ir Baltijos šalys yra skirtingų geopolitinių erdvių subjektai, tačiau kaimynystės situacija leidžia kalbėti apie aktyvią šių erdvių sąveiką. Rusijos tema yra populiari Baltijos šalių viešosios erdvės diskurse, taip pat ir Baltijos šalių tema (arba atskirai Lietuvos, Latvijos ar Estijos) laikas nuo laiko aktualizuojama viešojoje Rusijos erdvėje.

Po Sovietų Sąjungos žlugimo 1991 metais Rusija siekė išlaikyti įtaką posovietinėje erdvėje. Edwardas Lucasas akcentuoja ypatingą Rusijos dėmesį Baltijos šalims. Jo teigimu, Kremlių labiausiai siutina Lietuvos, Latvijos ir Estijos praradimas, „auganti jų [Baltijos šalių] ekonomika ir gyva, atvira visuomenė yra nuolatinis ir rėžiantis akį kontrastas autoritariniam draugų kapitalizmui anapus sienos [t.y. Rusijoje – V.D.]“ (Lucas, 2008: 29).

Kaip pažymi Mantas Martišius, „Rusijos geopolitinėse vizijose egzistuoja regionas, į kurį kartu su kitomis Baltijos ir Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) šalimis narėmis patenka ir Lietuva“ (Martišius, 2010: 137). Požiūrį į Baltijos šalis kaip į „buvusius satelitus“ dažnai lemia ir Rusijos santykių su Lietuva, Latvija, Estija strategija. Ši strategija, kuri apibrėžiama kaip humanitarinė dimensija, taikoma ne tik Baltijos šalių, bet ir kitų posovietinių respublikų atžvilgiu. Jos esmė – išlaikyti minėtas valstybes

² Baltijos šalys: Lietuva, Latvija, Estija. Kaip nurodo Mantas Simanavičius, pagrindinis tokio įvardijimo kriterijus buvo bendra istorinė, politinė ir ekonominė šių kraštų praeitis (Simanavičius, 2010: 65-66).

Rusijos įtakos zonoje. Tai yra dalis agresyvios *sovietinės stilstikos* politikos, kuri realizuojama pasitelkiant naujus konceptus – „Rusų pasaulį“ (skirtingose valstybėse gyvenantiems žmonėms suteikiama bendra tapatybė, kurios pagrindiniai elementai yra rusų kalba (kaip gimtoji), dėmesį rusų kultūrai ir Rusijai, kaip Tėvynei (Тишков, 2007), ar „Eurazijos doktriną“ (geopolitinė alternatyva (Vakarų) Europai). Tai rodo tiesioginį Rusijos interesą išlaikyti įtaką posovietinėje erdvėje, nepaisant per du pastaruosius dešimtmečius įvykusių pokyčių (The „Humanitarian Dimension“, 2009: 8–11).

Paminėtas Rusijos geopolitinis polinkis paveikė ir mokslinių tyrimų kryptis. Tarp darbų, skirtų atsakyti į Rusijos *humanitarinės dimensijos*, arba, kitaip sakant, *švelniosios galios*³ panaudojimą, pirmiausia reikėtų išskirti jau cituotą N. Maliukevičiaus tyrimą „Rusijos informacijos geopolitikos potencialas ir sklaida Lietuvoje“. Jame nagrinėjama, „kaip Rusija – kaimyninė valstybė, kuri darė ir darys didžiulę įtaką Lietuvai, naudoja modernias galios priemones posovietinėje erdvėje“ (Maliukevičius, 2008: 11). Tyrimas atskleidė Lietuvos informacinės erdvės imuniteto silpnumą ir atitinkamą Rusijos galimybę daryti įtaką informacinei Lietuvos erdvei (Ten pat: 163).

Apie Rusijos siekį daryti įtaką buvusioms sovietinėms respublikoms – taip pat ir Baltijos šalims – kalbama kolektyvinėje monografijoje „Rusijos užsienio politikos „Humanitarinė dimensija“, taikoma Gruzijos, Moldovos, Ukrainos ir Baltijos šalių atžvilgiu“ (*orig.* pavadinimas „The „Humanitarian Dimension“ of Russian Foreign Policy toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States“). Joje nurodoma, kad Rusijos įtakos siekis yra ne sovietmečio reliktas, bet naujo svarbaus vaidmens siekis tarptautinės politikos sferoje (The „Humanitarian Dimension“, 2009: 314). Realizuojant šį siekį labai svarbų vaidmenį atlieka ir žiniasklaida. Rusija aktyviai naudojasi kalbos veiksmu (nemaža dalis posovietinių respublikų gyventojų moka rusų kalbą),

³ „Švelnioji galia – valstybės gebėjimas siekti savo interesų remiantis ne karine jėga, o gebėjimu įtikinti kitas valstybes ir visuomenes sekti jos ekonominiu, socialiniu, kultūriniu pavyzdžiu“ (Politikos mokslų..., 2007: 134).

taip pat siekdama savo politinių tikslų pasitelkia masinės komunikacijos kanalus (Ten pat: 325–327).

Nors paminėti darbai nėra tiesiogiai susiję su šio tyrimo sfera, jie leidžia akcentuoti darbo aktualumą. Iš tyrimų matyti, kad Rusija rodo susidomėjimą Baltijos šalimis, šis interesas turi apibrėžtą kryptį. Nagrinėtuose tyrimuose buvo bandoma išaiškinti, kaip Rusija veikia svetimoje informacinėje erdvėje, kaip bando panaudoti ją siekiant savo tikslų. Šiame kontekste yra aktualus tyrimas, nagrinėjantis, kaip Rusija veikia savo informacinėje erdvėje, nes darbas su vidine auditorija tarptautinės politikos kontekste turi kitokius tikslus, nei veiksmai svetimoje informacinėje erdvėje. Būtent tokio pobūdžio tyrimas ir atliekamas šiame darbe.

Rusijos žiniasklaidos (šiuo atveju – spaudos) tyrimas leistų atskleisti, kokio pobūdžio požiūrį į Baltijos šalis formuoja Rusijos visuomenės informavimo priemonės? Šis klausimas yra aktualus, nes žiniasklaidos formuojamas vaizdinys įsitvirtina viešojoje erdvėje, kuri yra „tarpininkas tarp visuomenės ir valstybės“ (Habermas, 1974: 50). Vaizdinio įsitvirtinimo aspektas yra svarbus ir todėl, kad, pagal Habermasą, viešojoje sferoje yra formuojama viešoji nuomonė. Šis aspektas rodo, jog tyrimo problematika netelpa vien į žiniasklaidos tyrimo rėmus, nes atitinkamos viešosios nuomonės apie situaciją Baltijos šalyse formavimas Rusijos visuomenėje leistų šios šalies valdžios struktūroms užtikrinti vidinį savo politikos palaikymą Lietuvos, Latvijos, Estijos atžvilgiu. Apie tokį procesą kalba ir kiti tyrėjai. Kaip nurodo E. Lucas, „Kremliaus kontroliuojama žiniasklaida visiškai perrašo istorinius įvykius. Todėl nestebina, kad tik mažiau nei dešimtadalis jaunų rusų mano, kad jų šalis turi atsiprašyti Baltijos valstybių už sovietinę okupaciją“ (Lucas, 2008: 63).

Tai, kad būtent istorijos diskursas tampa esminiu Rusijos viešosios erdvės darbotvarkės elementu, pastebi ir Ramūnas Trimakas straipsnyje „Šiuolaikinės istorinio naratyvo refleksijos radikaliaje Rusijos publicistikoje“. Jis akcentuoja, kad „šiandieninėje Rusijoje sugrąžintas sovietinio stiliaus

valstybės monopolis „istorinei tiesai“, o oponuojantys tokiai tvarkai asmenys praktiškai nebeturi galimybės viešai pareikšti protestą“ (Trimakas, 2007: 56). Pastebima ir tai, kad „manipuliavimas istorija tampa argumentu agresijai prieš kaimynines valstybes“ (Ten pat: 58).

Pateikti teiginiai leidžia pagrįsti darbo „Rusijos periodinės spaudos požiūris į Baltijos šalis geopolitinių pokyčių kontekste (1991–2009 m.)“ aktualumą. Rusija yra didelė ir įtakinga Baltijos šalių kaimynė, su kuria Lietuvą, Latviją, Estiją sieja ilga ir dažnai skausminga bendra praeitis. Baltijos šalims yra svarbu žinoti, koks požiūris į jas vyrauja Rusijos visuomenėje. Tyrimui pasirinkta periodinė spauda. Vienas iš spaudos pasirinkimo argumentų yra tai, kad rašytinei žiniasklaidai būdingas gilesnis požiūris ir stipresnė analitinė naujienų interpretacija, o televizija yra orientuota į paviršutinišką vadinamųjų greitų naujienų formatą (McComb, 2008: 49).

Žinojimas, kaip formavosi ir keitėsi Rusijos žiniasklaidos požiūris į Baltijos šalis laikotarpiu nuo vėlyvojo sovietmečio (1991 metai) iki naujausių laikų (2009 metų) yra svarbus kalbant apie tarptautinių santykių – pirmiausia, šių santykių humanitarinę dimensiją – aspektus. Rusijos periodinėje spaudoje suformuoto požiūrio į Baltijos šalis fiksavimas, jo dinamikos atskleidimas ir supratimas duoda galimybę geriau suprasti Rusijos valdžios ir visuomenės požiūrį į Baltijos šalis. Tai leidžia analizuoti būdus, kaip galima būtų (ar reikėtų) reaguoti į šio požiūrio aspektus.

Komunikacinis šio tyrimo aspektas leistų geriau pažinti Rusijos žiniasklaidą, atskleisti jos formuojamo požiūrio į Baltijos šalis ypatumus. Svarbu taip pat ištirti priemones, kuriomis minėtas požiūris formuojamas ir skleidžiamas.

Ši problema šiandien dar nėra plačiai ištirta. Apžvelgus mokslinius tekstus, tampa aišku, kad į ją galima pažvelgti iš kelių komunikacijos mokslo prieigos taškų. Tuo pat metu akcentuotina, kad atliekamas tyrimas iš esmės yra tarpdisciplininio pobūdžio. Be komunikacijos mokslo aspektų, jis sietinas su

politikos ir istorijos mokslais bei lingvistinėmis rašto komunikacijos ir propagandos studijomis.

Problemos ištirtumas. Lietuvos mokslinėje erdvėje beveik neaptinkama darbų, susijusių su nagrinėjama tema. Arčiausiai jos yra Miglės Mockutės straipsnis „Baltijos šalių įvaizdžiai tarptautinėse visuomenės informavimo priemonėse po įstojimo į NATO ir ES“ (*orig.* „The Images of the Baltic States in the International Media upon Accession to NATO and the EU“). Straipsnyje nagrinėjama, kaip keitėsi Vakarų spaudos požiūris į Lietuvą, Latviją, Estiją po to, kai šios valstybės įstojo į pagrindinius politinius Vakarų pasaulio susivienijimus. Tyrėja nustatė, kad 2004–2007 metais leidiniuose „Financial Times“ ir „Economist“ formavosi skirtingas Baltijos šalių įvaizdis (angl. *image*). M. Mockutė nurodo, kad pozityviausiai nagrinėtų leidinių publikacijose buvo vaizduojama Estija, mažiau pozityvus požiūris buvo į Lietuvą, o prasčiausią įvaizdį turėjo Latvija, nors bendrai paėmus visų trijų Baltijos valstybių įvaizdis buvo gana pozityvus (Mockutė, 2008: 35).

M. Mockutė nustatė, kad nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvos įvaizdžiui labiausiai pakenkė vidaus politikos įvykiai (prezidento Rolando Pakso istorija), Latvijos – pablogėjusi makroekonominė situacija, o Estijos – konfliktas su Rusija dėl paminklo sovietiniams kariams (Bronzinio kario) perkėlimo (Ten pat: 35–36). Tyrėja pažymi, kad santykių su Rusija aštrumas dažnai daro nevienareikšmį poveikį Baltijos šalių įvaizdžiui, tačiau, kita vertus, leidžia paaiškinti Vakarų spaudoje Baltijos šalių poziciją vienu ar kitų šių santykių klausimu (Ten pat: 36).

Kiti analizuojamai temai aktualūs tyrimai yra susiję su įvairių užsienio valstybių moksline erdve⁴.

2007 metais Tamperės universitete buvo apginta Svetlanos Pasti disertacija „Besikeičianti žurnalisto profesija Rusijoje“ (*orig.* „The Changing

⁴ Pažymėtina, kad tam tikras dėmesys šiai temai aptinkamas žemesnio akademinio lygmens darbuose. Kaip pavyzdį galima įvardinti Aistės Ivanovaitės magistro darbą „Lietuvos įvaizdis Ispanijos dienraščiuose „El Pais“ ir „El Mundo“ (Vytauto Didžiojo universitetas, 2008), Viktorijos Šukytės magistro darbą „Lietuvos įvaizdis Didžiosios Britanijos spaudoje“ (Vilniaus universitetas, 2009) ir Ramūno Mikučionio magistro darbą „Pabaltijo šalių įvaizdžio formavimas šiuolaikinėje Rusijos Federacijos internetinėje žiniasklaidoje“ (Mykolo Romerio universitetas, 2008).

Profession of a Journalist in Russia“). Joje apžvelgiami žurnalisto profesijos pokyčiai Rusijoje nuo sovietmečio iki mūsų dienų. S. Pasti darbo medžiaga leidžia kalbėti apie bendresnius žiniasklaidos sistemos pokyčius Rusijos Federacijoje. Autorė pažymi, kad nors po Sovietų Sąjungos žlugimo Rusijoje buvo pastebimas didelis kokybiškos ir komercinės spaudos augimas (ir atitinkamas nepriklausomų žurnalistų-profesionalų bendruomenės formavimas), vėliau įvyko savotiškas regresas ir fiksuojama tendencija, jog žurnalistas praranda profesinę nepriklausomybę ir yra priverstas veikti „politinės subordinacijos rėmuose“ (Pasti, 2007: 16).

Panašaus pobūdžio yra ir Sidnėjaus universitete apgintas Margaritos Sokolovskajos daktaro darbas „Nacionalinė televizija Putino Rusijoje“ (*orig.* „National Television in Putin’s Russia“). Nors šiame darbe daug dėmesio skiriama televizijos kanalų savininkystės problemai šiuolaikinėje Rusijoje (ir kanalų koncentracijai vienoje – valdžios ar valdžiai artimų žmonių – rankose pirmos prezidentinės V. Putino kadencijos laikotarpiu), čia yra išvalgų ir apie bendrą žiniasklaidos situaciją Rusijoje. M. Sokolovskaja pažymi, kad „laikotarpiu tarp 2000 metų prezidento rinkimų ir pirmosios V. Putino kadencijos pabaigos Rusijos žiniasklaida prarado daugelį laisvių, kurias gavo po Sovietų Sąjungos žlugimo“ (Sokolovskaja, 2011: 60). Tyrėjos nuomone, šiandien televizija Rusijoje atlieka *konkurencingo autoritarinio režimo* (angl. *competitive authoritarianism*) pajėgų konsolidavimo funkciją.

Apžvelgti darbai yra naudingi bandant suprasti aktualią Rusijos žiniasklaidos situaciją ir atskleisti pokyčius, kuriuos Rusijos žiniasklaida išgyveno 1991–2009 metais.

Kiti rengiamo tyrimo kontekstui aktualūs darbai yra tiesiogiai susiję su naratyvais, atspindinčiais vienų valstybių požiūrį į kitas.

2008 metais pasirodė kolektyvinis Latvijos universiteto mokslininkų darbas „Konstruojant priešo vaizdinius? Latvijos vaizdavimas Rusijos žiniasklaidoje“ (*orig.* „Manufacturing Enemy Images? Russian Media Portrayal of Latvia“). Tyrimas apėmė 2002–2005 metų periodą, t. y., tą

laikotarpį, kai Latvija (kaip ir Lietuva bei Estija) įgyvendino savo euroatlantinės integracijos siekį ir įstojo į Europos Sąjungą ir NATO (2004 metai). Minėtame darbe buvo nagrinėjamas aktyvių geopolitinių pokyčių laikotarpis ir tai, kaip Rusijos žiniasklaidoje konstruotas Latvijos vaizdinys.

Tyrimo išvadose leidinio redaktorius Nils Mužnieks konstatuoja, kad Rusijos žiniasklaida nuosekliai konstruoja neigiamą Latvijos vaizdinį, panaudodama tam įvairias temas (ed. Mužnieks, 2008: 161). Pagrindinės trys šiam tikslui naudojamos temos yra santykiai su rusakalbe bendruomene, Latvijos požiūris į istoriją (Latvijos istoriografinė prieiga) ir įstojimas į NATO. Šios temos yra aptariamose plačiau.

N. Mužnieks pažymi, kad santykių su rusakalbe bendruomene principai Rusijos žiniasklaidoje aprašomi ne tik per žmogaus teisių pažeidimo temą, bet ir ypatingai akcentuojant tai, kad Latvijoje dalis rusakalbės bendruomenės priklauso unikaliai *nepiliečių* kategorijai. Maskva šiuo atveju interpretuojama ne tik kaip įtakos agentas, bandantis (ir jaučiantis teisę) daryti įtaką Latvijos politikai, susijusiai su rusakalbe bendruomene, bet ir kaip pagalbos teikėjas šios bendruomenės nariams (Ten pat).

Latvija taip pat pozicionuojama, kaip šalis, kuri nuolat „atakuoja“ Rusiją ir Rusijos požiūrį į istoriją. Tarp veiksmų, klasifikuojamų kaip „atakos“, yra teritorinės Latvijos pretenzijos Rusijai, taip pat „sakralizuotos istorinės „tiesos“ apie išlaisvinimą“ (Antrojo Pasaulinio karo kontekstas) nepripažinimas. N. Mužnieks nurodo, kad tokie kaltinimai verčia Rusijos žurnalistus bandyti atrasti ir atitinkamos Latvijos pozicijos motyvus, tačiau tie motyvai dažniausiai interpretuojami klaidingai ir atitinka Rusijoje vyraujančius ideologinius rėmus. Pagal Rusijos žiniasklaidos versiją, pagrindinis motyvas yra „Latvijos kerštas Rusijai“ (Ten pat).

Aptariamo tyrimo išvadose pažymima, kad Rusijos žiniasklaida ramiau reagavo į Latvijos įstojimą į Europos Sąjungą nei į analogišką Lietuvos veiksmą (dėl tranzito į Kaliningradą problemos). Tačiau neigiamas požiūris buvo formuojamas kalbant apie Latvijos narystę NATO. Latvija buvo

vaizduojama kaip maža, silpna valstybė, kurios demokratijos lygis neatitinka NATO standartų. Šis įvykis taip pat buvo pateikiamas, kaip JAV įsibrovimas į Rusijos interesų zoną (Ten pat: 162).

Pažymima ir tai, kad labiau neutraliai ar net pozityviai Latvija buvo vaizduojama temose, susijusiose su nostalgija sovietinei erai, bendros praeities kontekstu. Taip pat pozityviai buvo rašoma apie ekonomines temas, kai minimas rusų kapitalas ar jo interesai Latvijoje (Ten pat).

Minėtas tyrimas suteikia naudingų žinių apie Rusijos žiniasklaidos požiūrį į Latviją (taip pat leidžia pritaikyti šio požiūrio konceptus Lietuvai ir Estijai). Tačiau jis apima palyginus nedidelį naujausios istorijos laikotarpį bei koncentruojasi būtent į Latvijos, o ne į bendrą Baltijos šalių vaizdinį.

Estų tyrinėtojas Heiko Paabo (2011) nagrinėjo konfliktinių naratyvų posovietinėje erdvėje aspektus. Savo disertacijoje „Tarptautinių identiteto konfliktų, grindžiamų bendra atmintimi, potencialas postimperinėje erdvėje (Rusijos nacionalinio naratyvo palyginimas su nacionaliniais Estijos, Ukrainos ir Gruzijos naratyvais)“ (*orig.* „Potential of Collective Memory Based International Identity Conflicts in Post-Imperial Space (Comparison of Russian Master Narrative with Estonian, Ukrainian and Georgian Master Narratives) jis pastebi, kad *postimperinė* Rusijos erdvė turi didelį konfliktų, grindžiamų kolektyvine atmintimi, potencialą. H. Paabo pažymi, jog „konfliktai buvusios Rusijos imperijos teritorijoje dėl bendros istorijos interpretacijos tapo pastoviu fenomenu“ (Paabo, 2011: 295).

Kitas šios darbo aspektas yra susijęs su teiginiu, kad „Rusijos naratyvas arba marginalizuoja kitų nacijų įvykius, arba tyli apie juos“ (Ten pat: 303). H. Paabo daro šią išvadą, nagrinėdamas istorinių knygų, rekomenduotų Rusijos mokyklinėje programoje, naratyvą. Tikėtina prielaida, kad toks pat principas (marginalizavimas ar ignoravimas) gali būti ir kitų šalių vaizdinio naratyve, kurį formuoja ne vien istorijos vadovėliai, bet ir, pavyzdžiui, Rusijos žiniasklaidos tekstai.

Atsižvelgiant į mūsų darbo tyrimo specifiką, daugiau šios srities tyrimų tikėtasi atrasti Rusijos mokslinėje erdvėje, tačiau stebėseną parodė, kad Rusijos mokslininkų domėjimasis Baltijos šalimis yra nedidelis. Vienintelis aptiktas susijęs darbas buvo Renaldo Simoniano disertacija „Socialiniai kultūriniai pereinamojo laikotarpio procesai Baltijos šalyse ir Rusijoje“ (*orig.* „Социально-культурные процессы переходного периода в странах Балтии и России“). Jame nemažai dėmesio skiriama Baltijos šalių vaizdiniui Rusijos žiniasklaidoje.

Tyrėjas konstatuoja, kad Rusijos žiniasklaida suvaidino pastebimą vaidmenį įtvirtinant Rusijos ir Baltijos šalių antagonizmą. Rusijos visuomenės informavimo priemonės padėjo susiformuoti Rusijos visuomenės sąmonėje daugeliui mitų ir stereotipų, susijusių su posovietinės erdvės suvokimu. Šį procesą paspartino dvigubų standartų, nušviečiant situaciją Baltijos šalyse ir NVS respublikose, taikymas (Симонян, 2004: 411). Pirmiausia, dvigubi standartai buvo taikomi atspindint rusų bendruomenės padėtį Baltijos šalyse (ypač lyginant su atitinkama padėtimi kitose posovietinėse respublikose). R. Simonianas nurodo, kad Rusijos žiniasklaida buvo linkusi nutylėti konfliktines situacijas, susijusias su rusakalbiais NVS šalių gyventojais, tačiau „jeigu panašūs reiškiniai buvo aptinkami Baltijos šalyse, tai plačiai ir išsamiai buvo komentuojami net patys menkiausi incidentai“ (Ten pat: 414). Tarp kitų probleminių temų, kurias aktyviai, bet vienpusiai nušviesdavo Rusijos žiniasklaida, R. Simonianas išskiria Baltijos šalių ir NATO santykius, situaciją su rusų kalba ir rusų migracijos iš Baltijos šalių temas.

Pateikdama naujienas iš Lietuvos, Latvijos, Estijos, Rusija kuria „savotišką virtualią artimojo užsienio realybę“ (Ten pat: 428). R. Simonianas akcentuoja, kad tai yra produktas, skirtas vidiniam vartojimui: „Rusijos visuomenės informavimo priemonės pirmiausia kreipiasi į savo, Rusijos vidinę, auditoriją, o ne į rusų skaitytojus, gyvenančius Baltijos šalyse. Tokia tradicija – atskirti informaciją vidiniam vartojimui nuo informacijos, skirtos išoriniam vartojimui – Rusijoje susiformavo seniai. Vidiniam vartojimui

skirtoje informacijoje Baltijos šalių atžvilgiu taikomas jau susiformavęs ideologinių šampų – tokių kaip „be mūsų jie neišgyvens“, „niekur nuo Rusijos nepabėgs“ – rinkinys, kuris lemia mūsų žiniasklaidos toną“ (Ten pat: 447).

Tyrėjas pažymi, kad iki praeito amžiaus dešimto dešimtmečio vidurio Rusijos žiniasklaidoje susiformavo du mitai apie Baltijos šalis – „vienas apie Baltijos šalių tautas, kitas – apie jų požiūrį į rusus“ (Ten pat: 450). Šie mitai yra neigiamos pobūdžio. R. Simonianas akcentuoja, kad jie atitiko Rusijos gyventojų požiūrį į Baltijos šalis kaip į Sovietų Sąjungos žlugimo kaltininkes. Apibendrinamas tyrimo dalį, skirtą Baltijos šalių įvaizdžiui Rusijos žiniasklaidoje, R. Simonianas daro išvadą, kad „didžiojoje Rusijos visuomenės dalyje susiformavo neigiamas požiūris į Baltijos šalis, ir iš esmės tai įvyko dėl žiniasklaidos daromo poveikio“ (Ten pat: 451).

Tyrimų apžvalga leidžia teigti, kad darbų, susijusių su nagrinėjama tema, autoriai dažniausiai pasirenka analizei trumpesnę, nei mūsų tyrime, laikotarpį. Jie koncentruoja savo dėmesį į internetinės žiniasklaidos išteklius. Kaip išimtį galima įvardyti R. Simoniano disertaciją, tačiau ir joje Baltijos šalių įvaizdis Rusijos žiniasklaidoje nėra pagrindinė tema. Tai rodo, kad nagrinėjamos temos ištirtumas šiandien vis dar yra menkas.

Žvalgomasis tyrimas. Atsižvelgiant į menką pasirinktos temos ištirtumą bei siekiant išgryninti tyrimo problematiką, šio darbo autorius atliko žvalgomąjį tyrimą, kuriuo buvo siekiama atskleisti konfliktinio naratyvo aspektus Rusijos žiniasklaidos tekstuose apie Baltijos šalis (žvalgomojo tyrimo objektu tapo internetinė žiniasklaida). Minėto tyrimo rezultatai buvo pristatyti moksliniuose konferencijose Lietuvoje ir už jos ribų (Ukrainoje, Turkijoje), taip pat pateikti mokslinėse publikacijose⁵.

Tyrimui buvo pasirinktos 6 temos, susijusios su įvykiais Baltijos šalyse, atspindinčios įvairias konfliktines situacijas, chronologiškai patenkančias į pasirinktą 2002-2008 metų laikotarpį:

⁵ Žr. šios santraukos **Disertacijos aprobavimo** dalį.

1 tema. Tautinių mažumų mokyklų reforma (2003–2004 m., Latvija). Reformos tikslas – skatinti aktyvesnį ir platesnį latvių kalbos vartojimą tautinių mažumų mokykloje. Reformai aktyviai priešinosi Latvijos rusų bendruomenė.

2 tema. Rusų naikintuvo Su-27 katastrofa Lietuvos teritorijoje (2005 metų rugsėjo–spalio mėn., Lietuva). Konfliktinės situacijos esmė – Lietuvos Respublikos oro erdvės pažeidimas, nesutarimai dėl incidento tyrimo, lėktuvo piloto sulaikymas.

3 tema. Bronzinio kario istorija (2007 m. balandžio–gegužės mėn., Estija). Reakcija į paminklo Didžiojo Tėvynės karo kariams (vadinamasis Bronzinis karys) perkėlimą iš Talino centro į Karių kapines.

4 tema. Sovietinės simbolikos sulyginimas su fašistine simbolika ir jos uždraudimas (2008 m. liepos–rugpjūčio mėn., Lietuva). Lietuvos Respublikos Seimas priėmė įstatymą, draudžiantį viešą sovietinės simbolikos demonstravimą.

5 tema. Latvijos SS veteranai (visas laikotarpis, Latvija). Aštri ir aktyvi Rusijos reakcija į Latvių SS savanorių legiono veteranų renginius. Rusijos informacinėje erdvėje tai yra nuolat aktualizuojama tema.

6 tema. Estijos SS legiono veteranų aktyvumas (visas laikotarpis, Estija). Aštri ir aktyvi Rusijos reakcija į Estijos SS savanorių legiono veteranų renginius. Rusijos informacinėje erdvėje tai yra nuolat aktualizuojama tema.

Žvalgomojo tyrimo metu buvo nustatyta, kad virtualioje (internetinėje) Rusijos informacinėje erdvėje tekstai, formuojantys neigiamą Baltijos šalių vaizdinį, nevyrauja, tačiau neigiamo vaizdinio kontūrai yra ryškesni, labiau apibrėžti ir suformuoti, nei neutralaus pobūdžio pasakojimo apie įvykius Baltijos šalyse dėmenys.

Atskiri su Lietuva, Latvija ar Estija susiję naratyvai skiriasi nežymiai. Tai parodo, kad Rusijos požiūris į atskiras Baltijos šalis iš esmės yra labai panašus, tad žvalgomojo tyrimo metu išskirti naratyvai vertintini kaip atskiri vieno naratyvo apie Baltijos šalis dėmenys.

Baltijos šalys vaizduojamos kaip Rusijai nedraugiškos. Dažniausiai pasitaiko kaltinimų rusofobija, bandymu perrašyti istoriją (pastarasis kaltinimas yra susijęs su Antrojo pasaulinio karo istorijos ir sovietinio laikotarpio įvykių vertinimu). Santykiuose su Baltijos šalimis pabrėžiama aukštesnė Rusijos pozicija. Baltijos valstybės įvardijamos kaip nelygios Rusijos Federacijos partnerės. Kuriamame Baltijos šalių vaizdinyje svarbią vietą užima ir pati Rusija. Ji dažnai vaizduojama kaip aktyvi konflikto dalyvė – net tada, kai kalbama apie vidinius Baltijos šalių reikalus. Pastebėta, kad atitinkamuose naratyvuose šiandieninė Rusija lyginama ir tapatinama su Sovietų Sąjunga. Šiame kontekste abejonės dėl sovietinės istorijos versijos teisingumo priskiriamos prie rusofobijos apraiškų, bandymų įgelti Rusijai.

Esminė žvalgomojo tyrimo išvada tokia: neigiamam Baltijos šalių vaizdiniui kurti Rusijos internetinė žiniasklaida naudoja nuo seno žinomas propagandinio puolimo priemones ir instrumentus. Neigiamas Baltijos šalių vaizdinys masinėje Rusijos visuomenės sąmonėje virsta bendrinio vaizdiniu, nes Rusijos informacinėje erdvėje jam nėra sukurta jokios atsvaros.

Lyginant su žvalgomuoju tyrimu – disertacijoje dėmesys yra sukoncentruotas ne vien į konfliktinių situacijų, bet taip pat ir į neutralių (nekonfliktinių) atvejų analizę. Atsižvelgiant į tiriamo laikotarpio aspektus, **darbo objektu** pasirinkta Rusijos periodinė spauda.

Darbo tikslas: ištirti, kokią įtaką Rusijos periodinės spaudos požiūriui į Baltijos šalis turėjo geopolitiniai posovietinės erdvės pokyčiai.

Darbo uždaviniai:

- Suformuluoti hipotezes empiriniam tyrimui, atsižvelgiant į Rusijos žiniasklaidos raidos ir žiniasklaidos modelio ypatumus bei Rusijos Federacijos ir Baltijos šalių santykių dinamiką 1991-2009 metais;
- Išanalizavus darbotvarkės ir rėminimo teorijas bei vaizdinio ir požiūrio santykį, nustatyti spaudos tekste formuojamo požiūrio struktūrą ir sukurti jo tyrimo modelį;

- Išanalizuoti, ar Rusijos periodinės spaudos požiūris į Lietuvą, Latviją, Estiją skiriasi, ar yra vieningas (požiūris į Baltijos šalis kaip į vienalytį geopolitinį darinį);
- Pritaikius Girardet'o (2007) politinių mitų tipologiją ir propagandinių technikų sąvadą (Hobbs, McGee, 2014) ištirti, kokie šiuolaikiniai (politiniai) mitai ir propagandinės technikos yra pasitelkiamos formuojant Rusijos periodinės spaudos požiūrį į Baltijos šalis;
- Sudaryti tiriamo periodo pjūvių pagrindinių konceptų, formuojančių požiūrį į Baltijos šalis Rusijos periodinėje spaudoje, sąvadą.

Ginamieji teiginiai. Atlikta mokslinės literatūros apžvalga ir įgyvendintas žvalgomasis tyrimas leidžia suformuluoti tokius ginamuosius teiginius:

1. Nesutarimai dėl bendros istorinės praeities vertinimo ir sudėtingi dvišaliai santykiai tarp Rusijos Federacijos ir Lietuvos, Latvijos, Estijos lemia neigiamo požiūrio elementų atsiradimą Rusijos periodinės spaudos publikacijose, skirtose Baltijos šalims;
2. Teigiamas požiūris į Baltijos šalis Rusijos periodinėje spaudoje yra susijęs su nostalgishku bendros praeities (sovietmečio) vertinimu ir potencialiai depolitizuotomis temomis (sportas, kultūra);
3. Apie Baltijos šalis rašantys Rusijos periodinės spaudos autoriai turi išankstines nuostatas, paremtas stereotipiniais įsivaizdavimais apie Lietuvos, Latvijos, Estijos politinio ir visuomeninio gyvenimo realijas;
4. Rusijos periodinėje spaudoje į Lietuvą, Latviją ir Estiją žiūrima kaip į vienalytį darinį, taikant visoms joms vienodas charakteristikas ir vertinimus.

Mokslinio tyrimo metodas. Empiriniam tyrimui pasirinkta kiekybinė ir kokybinė atrinktų periodinės spaudos publikacijų turinio analizė. Tekstai atrinkti iš šešių pasirinkto periodo pjūvių:

- 1991 metai (Sovietų Sąjungos žlugimo laikotarpis);
- 1996 metai (prezidento rinkimai Rusijoje);
- 2000 metai (Vladimiro Putino įsitvirtinimas Rusijos valdžioje);
- 2003-2004 metai (ES ir NATO įžengia į posovietinę erdvę);
- 2008-2009 metai („tandemokratijos“ laikotarpis Rusijoje).

Kiekybinės turinio analizės metodo pritaikymas leidžia atskleisti pagrindines požiūrio į Baltijos šalis formavimo tendencijas – kaip intensyviai šis požiūris yra kuriamas, kokio pobūdžio temos dominuoja pranešimuose ir tekstuose, skirtuose Baltijos valstybėms. Taip pat šis metodas leidžia atskleisti, kiek dėmesio Rusijos periodinėje spaudoje sulaukia Baltijos šalių regionas ir atskirai Lietuva, Latvija, Estija.

Tačiau požiūris yra subjektyvaus pobūdžio konstruktas, todėl pasitelkta ir kokybinė turinio analizė, leidžianti išskirti ir išanalizuoti emocines tekstų charakteristikas, užslėptas reikšmes ir kitus tyrimo tikslui svarbius elementus. Atskleidžiamos ir aprašomos priemonės, kurias tiriamuoju laikotarpiu Rusijos spauda naudojo požiūriui į Baltijos šalis formuoti, fiksuojama požiūrio kaita ir kaip ji yra susijusi su geopolitiniais pokyčiais posovietinėje erdvėje bei vidiniais procesais Rusijos Federacijos politiniame ir visuomeniniame gyvenime.

Gilesnės prasmės atskleidžiamos požiūrio elementus interpretuojant pasitelkus šiuolaikinę politinių mitų teoriją. Atliekant šį darbą remtasi prancūzų mokslininko Raoulis Girardet'o pasiūlyta politinių mitų klasifikacija (Girardet, 2007). Taip pat buvo tirta atskleistų požiūrio elementų atitiktis pagrindinėms propagandos technikoms (Hobbs, McGee, 2014).

Tyrimo naujumas. Atliktas tyrimas neturi analogų Lietuvos mokslinėje erdvėje. Panašaus pobūdžio tyrimų iki šiol nebuvo atlikta ir kitose valstybėse. Lietuvos mokslininkai koncentravo dėmesį į Rusijos bandymus prasiskverbti į Lietuvos (ar plačiau – Baltijos valstybių) informacinę erdvę, tačiau mažiau dėmesio buvo skirta procesams Rusijos vidinėje informacinėje erdvėje. Šis darbas bando užpildyti minėtą spragą.

Tyrimo naujumas taip pat yra susijęs su siekiu pažvelgti į problemą ne vien lokaliu – t. y. Lietuvos – bet ir regioniniu lygmeniu. Darbe nagrinėjama visoms trims Baltijos šalims aktuali problema, susijusi su jų bendra istorine patirtimi bei dabartine geopolitine padėtimi Europoje.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro dvi dalys (teorinė ir empirinė). Pirmą dalį apima pokyčių diskurso ir struktūrinių periodinės spaudos požiūrio elementų nagrinėjimas. Pirmame skyriuje „Geopolitinis Rusijos Federacijos ir Baltijos šalių diskursas“ nagrinėjamos geopolitinės Rusijos Federacijos ir Baltijos šalių paradigmos bei jų pokyčiai aktualiuoju tyrimo laikotarpiu. Ypatingas dėmesys kreipiamas į Rusijos ir Baltijos šalių geopolitinių paradigmų sąveikos problemą, taip pat atskleidžiamas postimperinis Rusijos Federacijos diskursas bei konfliktiniai Rusijos ir Baltijos valstybių santykių aspektai.

Antras pirmos dalies skyrius yra pavadintas „Žiniasklaidos veiksnys Rusijos ir Baltijos šalių santykiuose“. Jame analizuojamas žiniasklaidos poveikio vaidmuo politiniame diskurse, apžvelgiami Rusijos žiniasklaidos sistemos ypatumai. Taip pat analizuojamas informacijos ir propagandos santykio Rusijos žiniasklaidoje aspektas.

Trečiajame pirmosios dalies skyriuje „Spaudos požiūrio formavimo aspektai“ nagrinėjamos žiniasklaidos požiūrio sąvokos, atskleidžiamas skirtumas tarp *požiūrio* į šalį ir šalies *įvaizdžio* žiniasklaidoje, analizuojama suformuoto požiūrio įtaka masinei visuomenės sąmonei, komunikaciniai jo sklaidos aspektai. Apžvelgiamos *darbotvarkės* ir *rėminimo* teorijos, susijusios su vaizdinio formavimo žiniasklaidos tekstuose problematika.

Šiame skyriuje taip pat analizuojami šiuolaikiniai mitai ir stereotipai, atskleidžiama, kaip jie tampa žiniasklaidos požiūrio elementais. Tam tikslui pateikiami mito ir stereotipo apibrėžimai, analizuojami moksliniai požiūriai į mitų ir stereotipų funkcionavimą, jų formavimo žiniasklaidoje principus ir poveikį publicistiniam naratyvui. Ypatingas dėmesys skiriamas mitų ir stereotipų vaidmeniui požiūrio į kitą šalį formavimo kontekste.

Antroje disertacijos dalyje pateiktas empirinis Rusijos žiniasklaidos požiūrio į Baltijos šalis tyrimas.

Empiriniam tyrimui atrinkti trys Rusijos Federacijoje leidžiami periodiniai leidiniai: savaitraštis „Argumenty i fakty“ (leidžiamas nuo 1978 metų), dienraščiai „Komsomolskaja pravda“ (leidžiamas nuo 1925 metų) ir „Izvestija“ (leidžiamas nuo 1917 metų). Leidinių atrinkti pagal šiuos kriterijus:

- Leidybos laikotarpis (atsižvelgta į tai, ar leidinys buvo leidžiamas tyrimo laikotarpiu; ar leidinio leidybos metai apima visą tyrimo laikotarpį);
- Leidinio platinimo aspektas (atrinkti federalinio lygio laikraščiai, t. y., leidiniai platinti visoje Rusijos teritorijoje);
- Leidinio statusas (pasirinkti laikraščiai priskiriami aukštesnio lygio leidiniams – vengiant *bulvarinės periodikos*).

Atrinktų leidinių prekės ženklai yra aiškiai atpažįstami daugumos Rusijos gyventojų. Minėti laikraščiai turi stabilią lojaliają auditoriją. Juos, pasitelkiant A. Aleksejevo (1999) pasiūlytą naujosios Rusijos spaudos tipologiją, galima priskirti prie politinės visuomeninės spaudos (rus. *общественно-политическая пресса*) kategorijos. Šie leidiniai išaugo iš sovietinių masinių bendrapolitinių (rus. *общеполитические*) leidinių. Jiems yra būdingos informavimo apie įvykius, apžvalginė ir analitinė funkcijos (Алексеев, 1999).

Atrenkant leidinius, buvo atsižvelgta į tai, kad tyrinėjamu laikotarpiu spaudos populiarumas keitėsi. Tiriamo laikotarpio pradžioje spauda darė reikšmingą įtaką Rusijos visuomenei – ji tapo esmine alternatyva oficioziniai, valdžios kontroliuojamai televizijai, tačiau vėliau spaudos pozicijas paveikė tiek atsiradę komerciniai televizijos kanalai, tiek internetas ir naujosios – interneto – medijos.

Pasirinkti leidiniai sugebėjo išsaugoti populiarumą ir įtaką iki šių dienų. 2013 metų ataskaitos apie Rusijos spaudą duomenimis „Argumenty i fakty“ bei „Komsomolskaja pravda“ buvo savaitinių ir mėnesinių leidinių lyderiai⁶, o „Izvestija“ pateko į populiariausių (turinčių didžiausią tiražą) dienraščių dešimtuką (Российская периодическая печать, 2013).

Antroje dalyje pateikiama iš minėtų leidinių atrinktų tekstų – straipsnių ir pranešimų, susijusių su Baltijos šalių tema (įvykiai Baltijos šalyse ir jų interpretavimas, Rusijos ir Baltijos šalių santykių aspektai) – analizė. Požiūris į Baltijos valstybes analizuojamas pagal *negatyvumo* ir *pozityvumo* kriterijus, jis interpretuojamas per šiuolaikinės (politinės) mitologijos ir propagandos technikų taikymo prizmę.

Atlikus teorinį ir empirinį tyrimus nustatyta, kad Rusijos periodinė spauda skiria nuolatinį dėmesį Baltijos šalių aktualijoms. Ypač intensyvus jis buvo 1991 metais, tai lėmė kelios esminės aplinkybės: įvykiai Baltijos valstybėse buvo interpretuojami kaip vidinis (Sovietų Sąjungos) reikalas, dėmesį šia kryptimi taip pat vertė koncentruoti konflikto tarp Sąjunginio centro (Maskvos) ir respublikų vadovybių situacija. Vėliau dėmesys Baltijos šalims Rusijos periodinėje spaudoje nėra toks intensyvus, tačiau turi pastovumo požymių (pastebėta, kad skirtingais periodais, priklausomai nuo tarpvalstybinių santykių ir geopolitinių įvykių aplinkybių, keičiasi dėmesio vektorius – labiau sekami įvykiai vienoje arba kitoje Baltijos šalyje).

⁶ 1993 metais laikraštis „Komsomolskaja pravda“ pradėtas leisti ne tik dienraščio, bet ir savaitraščio, kurį galima prenumeruoti atskirai, pavidalu.

Disertacijos aprobacija.

Mokslinėse konferencijose:

Nacionalinėse

1. Mokslinė-praktinė konferencija „Turinio kokybės problema žiniasklaidoje“. Pranešimo pavadinimas: *Pranešimų apie Baltijos šalis angažuotumo veiksniai Rusijos internetinėje žiniasklaidoje (2004 – 2008)*. Vieta: Vilniaus universitetas. Data: 2012 10 24.

Tarptautinėse

1. Tarptautinė jaunųjų mokslininkų konferencija „Social Transformation in Contemporary Society 2013“ (STICS 2013). Pranešimo pavadinimas: *“The Baltic States narrative” in Russian Internet media in context of geopolitical changes*. Vieta: Mykolo Romerio universitetas. Data: 2013 06 5-6.
2. Tarptautinė mokslinė konferencija „Žiniasklaida ir žodžio laisvė: kontroversijos ir visuomenės konfliktai“. Pranešimo pavadinimas: *Baltijos šalių vaizdinys Rusijos žiniasklaidoje: istorinio naratyvo aspektas*. Vieta: Vilniaus universitetas. Data: 2013 10 24-25.
3. Pirmas tarptautinis komunikacijos mokslų ir medijų studijų kongresas. Pranešimo pavadinimas: *The Fundamental Problematic Aspects of the Baltic States Image in the Russian Media (Esminiai probleminiai Baltijos šalių vaizdinio Rusijos žiniasklaidoje aspektai)*. Vieta: Kocaeli universitetas (Izmit, Turkija). Data: 2014 05 12-15.
4. Tarptautinė tęstinė mokslinė konferencija „Komunikacijos ir informacijos mokslai tinklaveikos visuomenėje: patirtys ir išvalgos“. Pranešimo pavadinimas: *The fundamental myths about the Baltic States in Russian mass media (Pagrindiniai mitai apie Baltijos šalis Rusijos žiniasklaidoje)* Vieta: Vilniaus universitetas. Data: 2014 06 19-20.
5. Tarptautinis Baltarusijos tyrinėtojų kongresas. Pranešimo pavadinimas: *Ginkluotų konfliktų konteksto poveikis požiūriui į įvykius Baltijos šalyse*

Rusijos spaudoje 1991 metais. Vieta: Vytauto Didžiojo universitetas.
Data: 2014 10 3-5.

6. Tarptautinė mokslinė konferencija „Žiniasklaidos ir politikos sąveika Baltijos šalyse“. Pranešimo pavadinimas: „*Basic concepts of the Baltic States image in the Russian press after the collapse of the Soviet Union*“ („*Pagrindiniai Baltijos šalių vaizdinio aspektai Rusijos periodinėje spaudoje po Sovietų Sąjungos žlugimo*“). Vieta: Vilniaus universitetas. Data: 2015 05 7-8.

Moksliniuose straipsniuose recenzuojamuose žurnaluose:

1. Денисенко, Виктор. Образ стран Балтии в интернет-пространстве России: контекст конфликтных ситуаций. *Европа*, nr. 12, Tiumenės valstybinis universitetas, 2013, p. 113–125.
2. Denisenko, Viktor. Baltijos šalių vaizdinys Rusijos internetinėje žiniasklaidoje: konflikcinio naratyvo aspektai. *Agora*, nr. 2, 2013, p. 104–119.
3. Denisenko, Viktor. The Fundamental Problematic Aspects of the Baltic States Image in the Russian Media. *1st International Communication Science and Media Studies Congress, Proceedings I*, Kocaeli University, 2014, p. 137–146.
4. Denisenko, Viktor. Basic concepts of the Baltic States image in the Russian press after the collapse of the Soviet Union (1991-2009). *Žurnalistikos tyrimai*, Nr. 8, 2015, p. 116–128.
5. Denisenko, Viktor. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo vaizdinys 1991 metų Rusijos periodinėje spaudoje. *Parlamento studijos* (rankraštis įteiktas 2015 m. rugsėjį).

I DALIS. POKYČIŲ DISKURSAS IR ŽINIASKLAIDOS POŽIŪRIS

1. GEOPOLITINIS RUSIJOS FEDERACIJOS IR BALTIJOS ŠALIŲ DISKURSAS

1.1. Geopolitinės Rusijos ir Baltijos šalių paradigmos ir jų skirtumai

1.1.1. Rusijos geopolitinė paradigma

Geopolitiniu požiūriu Rusija yra labai sudėtingas tyrimo objektas. Česlovo Laurinavičiaus ir jo bendraautorių teigimu, dabartinei Rusijai būdingos prieštaringos charakteristikos (Laurinavičius ir kt., 2005: 311). Tai apsunkina galimybes tiksliai nustatyti šiandieninės Rusijos geopolitinę paradigmą, arba geopolitinį kodą⁷. Tačiau įmanoma aptarti svarbiausius bendro pobūdžio veiksnius, kurie lemia Rusijos padėtį tarptautinės politikos scenoje (iš esmės tai ir galima apibūdinti kaip geopolitinę Rusijos Federacijos paradigmą).

Nagrinėjamas laikotarpis (nuo 1991 iki 2009 metų) nėra vienalytis. Laikotarpio pradžia sutampa su paskutiniais Sovietų Sąjungos egzistavimo metais. Tai reiškia, kad nagrinėjamo laikotarpio pradžioje dar sunku kalbėti apie Rusijos Federaciją kaip apie savarankišką geopolitinį subjektą (taip pat nėra galimybės kalbėti apie Baltijos šalių savarankišką geopolitinę reikšmę). Tačiau tuometinė globali politinė architektūra padeda suprasti dabartinę geopolitinę Rusijos padėtį.

1988–1991 metai yra vėlyvasis Šaltojo karo, kai Europa buvo aiškiai padalinta į du polius – Rytų ir Vakarų blokus, laikotarpis. Rytų bloką simbolizavo SSRS ir jo satelitai (Rytų bloko kontūrai sutampa su Varšuvos

⁷ Nurodoma, kad geopolitinio kodo samprata gali reikštis dviem formomis: „kaip mokslinio tyrimo metodas, siekiantis identifikuoti atskirų šalių ar regionų geopolitinius savitumus ir geostrateginio vystymosi galimybes **ar** kaip tam tikros valstybės ar bet kurio kito geopolitinio subjekto siekis sisteminti geopolitines tendencijas ir gautus rezultatus tiesiogiai taikyti realios užsienio ir tarptautinės politikos reikmėms“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 13 -14).

sutarties organizacijos valstybių-narių sienomis). Vakarų bloko sienos sutapdavo su Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO) sienomis. Šiuo atveju geografinė blokų erdvė neapsiribojo vien Europa. Kalbėti apie Vakarų bloką išskiriant iš jo sistemos JAV būtų netikslu. Blokų priešpriešos sistemoje būtent JAV buvo svarbi atsvara Rytų bloko pagrindiniam sisteminiam elementui – SSRS.

Maskvos inicijuotas *pertvarkos* procesas, o vėliau įvykęs Sovietų Sąjungos žlugimas (ir pasibaigęs Šaltasis Karas) teoriškai turėjo panaikinti paminėtą priešpriešą, tačiau praktinis istorinių pokyčių rezultatas buvo kiek kitoks. Konstatuojama, kad „žlugus sovietinei imperijai, besiformuojančią tarptautinę sistemą sąlygiškai vėl galima būtų pavadinti bipoline, kurios vienam jėgos centrui ir toliau atstovavo JAV, kitam – kad ir paradoksalu – Rusija“ (Ten pat: 178). Tokia situacija susiformavo dėl to, kad Rusijos Federacija buvo aiškiu teritoriniu ir funkcinu SSRS branduoliu (Каганский, 1995a: 35). Subyrėjus Sovietų Sąjungai, būtent Maskvai atiteko visos realios ir simbolinės galios, kuriomis disponavo SSRS (įskaitant branduolinių ginklų arsenalo kontrolę⁸ ir nuolatinę vietą Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) Saugumo Taryboje).

Tai nereiškia, kad Rusijos geopolitinė orientacija po Sovietų Sąjungos žlugimo negalėjo pasikeisti. Tarptautinių santykių specialistai nurodo, kad toks istorinis šansas buvo. Jis siejamas su pirmojo Rusijos prezidento Boriso Jelcino vardu. Keli pirmi metai po Sovietų Sąjungos žlugimo rodė, kad Rusija yra pasirinkusi demokratizacijos strategiją, kad ji yra pasiryžusi priimti politines Vakarų vertybes. Aprašydamas šį laikotarpį Gediminas Vitkus nurodo, kad „Rusija per kelerius metus tapo viena iš laisviausių posovietinių valstybių, kurioje užtikrinta žodžio ir spaudos laisvė, vyksta laisvi rinkimai, prasidėjo rinkos ekonomikos reformos“ (Vitkus, 2006: 70). Minėtą laikotarpį

⁸ Po Sovietų Sąjungos žlugimo sovietiniai branduoliniai užtaisai buvo likę Baltarusijos, Ukrainos bei Kazachstano teritorijoje, tačiau pagal tarptautinius susitarimus šios valstybės atsisakė branduolinių valstybių statuso ir perdavė visus branduolinius užtaisus Rusijai. Šis procesas buvo baigtas 1994 metais.

charakterizuoja ir santykių su Vakaraais (ir Vakarų bloko branduoliu – JAV) pagerėjimas.

Gerus Rusijos ir Baltijos šalių santykius tuomet lėmė panašus požiūris į Sovietų Sąjungą. Rusijos Federacija irgi išgyveno išsivadavimo laikotarpį, nors jis iš esmės ir skyrėsi nuo Baltijos valstybių nepriklausomybės atkūrimo proceso. Nurodoma, kad „po pučo Maskvoje 1991-ųjų metų rugpjūtį Rusijos tapatybė buvo tokia kaip ir Lietuvos – Sovietų Sąjungos aukos“ (Kavaliauskas, 2008: 4).

Tačiau Rusijos orientacijos į Vakarų pasaulį (ir judėjimas vakarietiško geopolitinio modelio link) periodas buvo trumpas. Pažymima, kad „Vašingtono ir Maskvos „medaus mėnuo“ truko maždaug iki 1993 m. pabaigos, kai Rusijoje iniciatyvą atgavo imperinės ir priešstatos Vakarams nuostatos“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 79). Didžiausią įtaką tam turėjo vidiniai procesai Rusijos politiniame gyvenime⁹.

Įvardinamos kelios priežastys, kodėl vakarietiška Rusijos geopolitinė orientacija taip ir neįgavo aiškių kontūrų bei greitai buvo nustumta į šalį seno pavyzdžio (iš dalies – sovietinio pobūdžio) orientacijos. G. Vitkus nurodo, kad „nepaisant visų demokratijos pasiekimų, Rusijos visuomenei ir jos elitui taip ir nepavyko perveikti savo imperinio mąstymo ir suvokti Sovietų Sąjungos subyrėjimą ne kaip nesėkmę, bet kaip pasisėkimą“ (Vitkus, 2006: 71). Vyraujančią orientaciją į Sovietų Sąjungos žlugimą kaip į Rusijos nesėkmę atskleidžia ir 2005 metais ištarti antrojo Rusijos prezidento Vladimiro Putino žodžiai apie tai, kad Sovietų Sąjungos žlugimas buvo didelė geopolitinė katastrofa (Путин, 2005).

Kiti tyrinėtojai mano, kad Rusija net pagerėjus santykiams su Vakaraais neprarasdavo aiškos orientacijos į Sovietų Sąjungą, matė joje savo geopolitinį pagrindą ir ištakas. Č. Laurinavičius, E. Motieka ir N. Statkus nurodo, kad

⁹ 1993 metų rudenį Rusija išgyveno vidinę politinę krizę. Rusijos Federacijos prezidento B. Jelcino konfliktas su Rusijos Aukščiausiąja taryba (parlamentu) baigėsi ginkluotais susidūrimais Maskvos gatvėse bei Rusijos Aukščiausiosios tarybos pastato apšaudymu iš tankų ir jo šturmu. Susidūrimuose žuvo 123 žmonės. Politinės krizės rezultatu tapo stiprėjantis prezidentinis valdymas Rusijoje ir demokratiinių politinės sistemos elementų silpnėjimas.

Vakarų skatinama¹⁰ „B. Jelcino Rusija nuo pat suverenaus gyvavimo pradžios stengėsi palaikyti savo, kaip buvusios SSSR galios, atitikmens, įvaizdį“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 178). Iš dalies tai buvo susiję ir su tam tikru Rusijos pasimetimu tarptautinės politikos plotmėje. Sovietų Sąjungos žlugimas sąlygojo naują geopolitinę situaciją regione. Šioje situacijoje Maskva siekė neprarasti savo strateginių pozicijų – nauja nepriklausoma Rusija norėjo tapti lygiaverte pasaulinės politikos žaidėja kartu su JAV ir Vakarų Europos senbuvėmis (Statkus, Motieka, 2004: 17).

Susvetimėjimą vakarietiškos geopolitinės krypties atžvilgiu ir grįžimą prie sovietinės geopolitinės paradigmos principų lėmė ir vidinės Rusijos problemos. 1994 metų pabaigoje prasidėjo karas atsiskirti nuo Rusijos Federacijos siekusioje Čėčėnijoje. Dėl šio karo Maskva buvo smarkiai kritikuojama tarptautiniu lygiu. Be to, karas Čėčėnijoje parodė Rusijos kariuomenės silpnumą, dezorientaciją, nesugebėjimą susitvarkyti su sukilusiu regionu. Tai kėlė aiškų disonansą su vyraujančia ideologija (Rusija, kaip Sovietų Sąjungos galios paveldėtoja, traukos centras posovietinėje erdvėje). Ši geopolitinė Rusijos trauma vėliau pasireiškė, kai atėjęs į valdžią V. Putinas (po B. Jelcino atsistatydinimo paskutinę 1999 m. dieną) stiprins „sovietinio stiliaus“ geopolitinę Rusijos paradigmą.

Paskutinė nagrinėjamo laikotarpio atkarpa (2000–2009 m.) yra ypač reikšminga Rusijos geopolitinės paradigmos raidai. Šis laikotarpis apima pirmas dvi prezidento V. Putino kadencijas. Būtent šiuo laikotarpiu formavosi vadinamoji „Putino Rusija“ ir jos esminiai konceptai – tokie kaip valdžios vertikalė, suvereni demokratija¹¹ ir pan. Svarbiu naujos istorinės epochos veiksnio tapo nostalgijos sovietiniai praeičiai pasitelkimas valstybinės politikos

¹⁰ Stipri Rusijos destabilizacija reikštų katastrofą visam regionui bei galėtų turėti neprognozuojamas pasekmes. Po Sovietų Sąjungos žlugimo įtakingiausios vadinamojo Vakarų pasaulio valstybės buvo suinteresuotos, kad Rusijos Federacija prisiimtų išpareigojimus posovietinėje erdvėje ir sukontroliuotų procesus, keliančius grėsmę stabilumui.

¹¹ Šie terminai dar nėra oficialūs, tačiau jie jau yra plačiai paplitę politiniame Rusijos diskurse. *Valdžios vertikalė* – tai šiuo metu Rusijoje dominuojanti politinės sistemos, kurioje yra stiprinamas valstybingumas bei pastebimos stiprios valdžios centralizacijos tendencijos, konstrukcija. *Suvereni demokratija* – tai terminas, kuris vartojamas Rusijoje siekiant pabrėžti „ypatingą Rusijos kelią“ formuojant pseudodemokratinės valdžios struktūras.

reikmėms. Sovietinis periodas oficialiai pradedamas traktuoti kaip esminis modernios Rusijos pagrindas. Tai leidžia pastebėti oficialūs simboliniai veiksmai, kurie buvo vykdomi aukščiausiu lygiu¹² ir suformavo aiškią valstybinės politikos kryptį.

Šiame laikotarpyje simbolinė V. Putino politika pasižymėjo eklektiškumu, sujungdama istorinę Rusijos trispalvę ir sovietinio himno melodiją ji demonstravo siekį sujungti ir išnaudoti skirtingų politinių jėgų idėjas ir vertybes (Малинова, 2010: 101). Taip buvo ieškoma ryšių su skirtingais Rusijos visuomenės sluoksniais.

Ši strategija lydėjo svarbesnius procesus lemiančius dabartines politines Rusijos koordinates – tiek vidaus, tiek užsienio politikoje: „Prezidentas V. Putinas savo autoritetą susikrovė ant nacionalizmo bei šovinizmo bangos, sukulto naujo karo prieš Čėčėniją. To karo priedangoje jis apribojo demokratines laisves bei teises ir suformavo vadinamąją valdžios vertikale. Kitaip tariant, V. Putinas pasuko anksčiau prezidento B. Jelcino sukurtą politinę sistemą autoritarizmo link“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 323).

Besikeitusioje Rusijos geopolitinėje orientacijoje prieš vaizdinys užėmė svarbią vietą. Antrasis Čėčėnijos karas ir čėčėnų-separatistų, kaip priešų (teroristų) įvaizdis atliko svarbią mobilizuojančią funkciją. Tokiu būdu dar neturėjusi stabilaus palaikymo naujoji Rusijos valdžia vidaus prieš akivaizdoje sugebėjo mobilizuoti visuomenę. Čia suveikė ir prisiminimai apie iš esmės Rusijos kariuomenės taip ir nelaimėtą Pirmąjį Čėčėnijos karą. Revanšo siekis buvo gyvas ir kariuomenės, ir dalies visuomenės mintyse. V. Putinas ir jo komanda tai irgi sugebėjo pasitelkti savo strateginiams politiniams interesams. Iš esmės pirminis V. Putino valdymo etapas buvo skirtas susigrąžinti orumą. Tai buvo siekiama padaryti pirmiausia per galios demonstravimą (Kavaliauskas, 2008: 4).

¹² Prie pastebimų apgalvotų simbolių veiksmų, skirtų suformuoti politinę šiandieninę Rusijos tapatybę remiantis sovietinio laikotarpiu pagrindu, priskiriamas sprendimas pasirinkti Rusijos Federacijos himnui Sovietų Sąjungos himno melodiją (2000). Į šią paradigmą įeina ir ideologiškai sureikšmintas Pergalės Didžiajame Tėvynės kare 60-ies metų minėjimas (2005).

Vėliau mobilizacijos strategijai naudotas ne tik vidinio¹³, bet ir išorinio priešo vaizdinys. Propagandinėse kampanijose plačiai buvo naudojama dar nuo sovietmečio žinoma priešiška retorika NATO atžvilgiu. Didžiausias konfrontacinis potencialas rodomas santykiuose su JAV, tačiau tarp kitų priešų dažniausiai figūravo posovietinės erdvės valstybės vienaip ar kitaip judančios euroatlantinės integracijos kryptimi. Pirmiausia tai buvo (ir išlieka) Baltijos šalys. Lietuva, Latvija bei Estija tapo patogiu priešu, nes ne tik judėjo euroatlantinės integracijos kryptimi (t. y. priešinga Rusijos geopolitinės gravitacijos centrui kryptimi), bet ir sėkmingai įgyvendino savo siekį 2004 metais susiliejusios su tariamai priešiška¹⁴ Šiaurės Atlanto sutarties organizacija. Kitos priešiškos valstybės – Gruzija (priešpriešos kulminacija tapo 2008 metų rugpjūčio mėnesio Rusijos ir Gruzijos ginkluotas konfliktas nepripažintos Pietų Osetijos teritorijoje) ir Ukraina, parodžiusi tikros pilietinės mobilizacijos pavyzdį per vadinamąją Oranžinę revoliuciją.

Šie aspektai rodo, kad esminė geopolitinė Rusijos Federacijos orientacija regioninėje užsienio politikoje pasireiškia per siekį išlaikyti įtaką posovietinėje erdvėje. To reikalauja vyraujanti istorinė projekcija, kurioje sovietinė galybė perkeliama į šiandieninę Rusiją, o buvusios Sovietų Sąjungos erdvė vertinama kaip dvasiškai (Rusų pasaulio koncepcija) ir politiškai (siekis diktuoti savo žaidimo taisykles) priklausanti Rusijos įtakai¹⁵. Tai diktuoja ir atitinkamas Rusijos strategijas santykiuose su savo artimais kaimynais.

¹³ Mitologizuoto vidinio priešo vaidmenį atliko čečėnai (ir plačiau – Šiaurės Kaukazo tautinės mažumos) dešimtajame XX a. dešimtmetyje ir XXI a. pradžioje. Jų negatyvus (priešiškas) vaizdinys buvo formuojamas pasinaudojant menkomis Rusijos visuomenės žiniomis apie čečėnų bendruomenę. Didelę įtaką negatyviems vaizdinių elementams turėjo ir žiniasklaidos pozicija (Тишков, 2001).

¹⁴ Po Sovietų Sąjungos žlugimo oficialūs Rusijos Federacijos ir NATO aljanso santykiai yra grindžiami partnerystės principais. 1994 metais Rusija prisijungė prie Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos programos „Partnerystė vardan taikos“, 1997 metais tarp Rusijos ir NATO buvo pasirašytas fundamentalus susitarimas, reglamentuojantis partneriškus pusių santykius (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russia Federation), o 2002 metais buvo įsteigta bendra taryba Rusija-NATO (HATO, 2007: 503-505). Nežiūrint į tai Rusijos viešajame diskurse NATO vaizdinys turi neigiamą konotaciją.

¹⁵ Šią strateginę Rusijos viziją pažeidžia būtent Baltijos šalys, nes jų narystė ES ir NATO akivaizdžiai rodo kitokią geopolitinę orientaciją bei priklausomybę kitai geopolitinei erdvei.

1.1.2. Baltijos šalių geopolitinė paradigma

Bendra regioninė Baltijos šalių geopolitinė paradigma pradėjo formotis XX a. pradžioje. Esminiu postūmiu tam tapo Rusijos imperijos žlugimas ir nepriklausomų šalių – Lietuvos, Latvijos, Estijos – susiformavimas. Geopolitinį bendrumą formavo šių valstybių lemtis sudėtinguose XX a. istorijos vingiuose. Sovietinė okupacija 1940 metais dar labiau padėjo formuoti regioninį Baltijos šalių tapatumą. Kaip pažymi M. Jurkynas, „sovietinė okupacija ir aneksija sujungė Lietuvą, Latviją ir Estiją į trišalį Baltijos klasterį“ (Jurkynas, 2007: 19). Sovietų Sąjungoje Lietuvai, Latvijai, Estijai (taip pat Kaliningrado sričiai) apibūdinti buvo vartojamas žodis Pabaltijys, tai formavo požiūrį į tris Baltijos valstybes kaip į vienalytį darinį. Nors nominaliai egzistavo Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika, Latvijos Tarybų Socialistinė Respublika ir Estijos Tarybų Socialistinė Respublika, klausimas apie Lietuvos, Latvijos, Estijos valstybingumą aptariamam istoriniu periodu yra probleminis. Tyrėjai nurodo, kad Baltijos šalių suverenumo lygį sovietmečiu galima būtų apibūdinti taip – „administracinė savivalda griežtai kontroliuojama centrinės valdžios“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 155).

Tačiau pripažįstama, kad Sovietų Sąjungoje Baltijos šalys turėjo tam tikrą ypatingą statusą, kuris šiek tiek skyrėsi nuo kitų sovietinių respublikų statuso. Jį lėmė Vakarų politika okupuotų Baltijos šalių atžvilgiu¹⁶, tarptautinės teisės problemos bei Baltijos šalių valstybingumo ir kultūrinės tradicijos (Ten pat: 152). Toks požiūris įsitvirtino ir tarp Sovietų Sąjungos gyventojų bei išliko iki mūsų dienų. B. Dubinas akcentuoja, kad vertindami dabar jau buvusių sovietinių respublikų padėtį Sovietų Sąjungoje Rusijos gyventojai pažymi, kad Lietuva ir Estija buvo mažiausiai tapatūs sovietinei erdvei, kad jose dominavo siekis atitolti nuo sovietinių standartų ir principų (Дубин, 2005c: 19). Ypatingą santykį su Sovietų Sąjunga, net būdamas jos dalis, Baltijos valstybės išlaikė ir

¹⁶ Dalis Vakarų pasaulio šalių nepripažino Baltijos šalių inkorporavimo į Sovietų Sąjungą teisėtumo. Tarp jų: JAV, Jungtinė Karalystė, Turkija, Šveicarija ir kt.

dėl tos priežasties, kad net okupacijos laikotarpiu, kaip pažymi E. Lucas, sugebėjo išlaikyti atmintyje nepriklausomybės dešimtmečius (Lucas, 2008: 189).

Baltijos šalių išsivadavimas iš Sovietų Sąjungos irgi turėjo bendrų bruožų, nors Lietuva 1990 metų kovo 11 d. paskelbusi apie nepriklausomybės atkūrimą daugiau negu metais aplenkė kaimynes – Estija tai padarė 1991 m. rugpjūčio 20 d., o Latvija 1991 m. rugpjūčio 21 d. Pažymima, kad tam tikra jungiamąja Lietuvos, Latvijos, Estijos grandimi šiuo atveju tapo tai, jog „iš sovietmečio Baltijos valstybės paveldėjo panašias ekonomines ir politines problemas“ (Jurkynas, 2007: 16).

Svarbiu Baltijos šalių sprendimu buvo neprisijungimas prie jokių susivienijimų, kuriamų Sovietų Sąjungos pagrindu. Baltijos valstybės atsisakė dalyvauti Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) projekte, kuris buvo sumanytas Maskvos kaip siekis išsaugoti Sovietų Sąjungos kontūrus bei išlaikyti posovietinių valstybių vienytojos vaidmenį.

Bendru Baltijos šalių geopolitiniu vektoriumi tapo integracija į ES ir NATO. Oficialiai šis siekis įformintas 1994 metais, kai Lietuvos, Latvijos, Estijos vadovai kreipėsi į aljansų, į kuriuos siekta įstoti, vadovybes. Baltijos šalių orientacija į Vakarų buvo demonstruojama ne tik žodžiais, bet ir darbais (dalyvavimas karinėse misijose¹⁷ ir pan.). Šis žingsnis dar kartą patvirtino, kad Baltijos šalių orientacija yra provakarietiška, nors dalis tyrėjų mano, kad ši orientacija pirmiausia yra bendro civilizacinio pobūdžio, o ne sąmoninga ir giliai apmąstyta (Laurinavičius ir kt., 2005: 78).

Lietuvos, Latvijos, Estijos nuoseklumas buvo vainikuotas naryste Europos Sąjungoje ir NATO, kas leido galutinai apibrėžti aktualią geopolitinę Baltijos šalių paradigmą. Šiandien galima išskirti tokius svarbius šios paradigmos aspektus:

¹⁷ Pavyzdžiui, 1994–2003 metais egzistavo bendras Baltijos valstybių taikdary batalionas BALBAT, kurio tikslas buvo dalyvavimas tarptautinėse taikos palaikymo operacijose (HATO, 2007: 517).

1. Baltijos šalys yra pripažinta Vakarų pasaulio dalis (istoriškai Lietuva, Latvija, Estija ne tik grįžo į Europos žemėlapi, bet sugebėjo sugrįžti (įsijungti) ir į Vakarų Europos kultūrinę ir politinę tradiciją);
2. Baltijos šalys deklaruoja ištikimybę esminėms Vakarų pasaulio vertybėms (tai buvo svarbus reikalavimas iškeltas Baltijos valstybėms integracijos į ES ir NATO kelyje);
3. Moderniųjų laikų istorijoje Baltijos šalys sieja savo valstybingumo pamatus su 1918–1940 metais egzistavusiomis nepriklausomomis Baltijos valstybėmis; sovietmetis vertinamas kaip okupacijos (valstybingumo ir suverenumo praradimo) laikotarpis;
4. Panaudodamos sovietmečiu įgytą patirtį Baltijos šalys siekia pozicionuoti save kaip tiltą tarp Rytų (posovietinė erdvė – NVS šalys) ir Vakarų (Centrinė ir Vakarų Europa). Jos taip pat siekia padėti posovietinės erdvės valstybėms, kurios būtų pasiryžusios pakartoti integracinę Baltijos valstybių istoriją¹⁸ (ši funkcija kertasi su Rusijos geopolitiniais interesais).

Tokia apibendrinta Baltijos šalių geopolitinė orientacija sukelia įtampą santykiuose su Rusijos Federacija, kurios geopolitinė paradigma (aprašyta pirmame šio skyriaus poskyryje) yra orientuota kita kryptimi. Apie šią įtampą ir geopolitinių paradigimų sąveikos aspektus bus kalbama kitame poskyryje.

Pateikta Baltijos šalių geopolitinė paradigma atitinka politinį Baltijos šalių lygmenį. Tyrėjai pažymi, kad kalbant apie visuomeninį lygį ši orientacija nėra vienareikšmė. Pastebima, kad „dabartinė Baltijos valstybių geopolitinė orientacija reikšminga tuo, kad šių šalių elitas orientuojasi į jūrines valstybes, o masių orientacija yra ambivalentiška“ (Statkus, Motieka, 2004: 46). Prie jūrinių valstybių tyrėjai priskiria JAV ir Vakarų Europos (Jūrinė Europa) šalis. Ambivalentiška visuomenės orientacija reiškia, kad Baltijos šalių gyventojai

¹⁸ Ši funkcija ne visada yra akivaizdi, nes nei viena iš posovietinių šalių nesugebėjo tiek aiškiai ir nuosekliai įvardinti siekio integruotis į Vakarų pasaulį, kaip savo laiku tai padarė Baltijos šalys. Aiškiau savo poziciją šiuo klausimu formuluoja tik Ukraina ir Gruzija, nors šioms valstybėms irgi trūksta paminėto Lietuvos, Latvijos, Estijos nuoseklumo.

neturi vieningo orientacinio vektoriaus – dalis jų pasirenka orientaciją į Rytus, dalis – į Vakarus. Šis aspektas irgi bus aptartas kitame poskyryje.

Taip pat Baltijos šalių geopolitinė padėtis yra ne vien europinio, bet ir transatlantinio pobūdžio. Tyrėjai teigia, kad: „Iš esmės visa Vidurio Europa ir Rytų Pabaltijys yra labiau JAV ir Rusijos, o ne ES bendrų interesų zona. JAV turi didelę politinę įtaką šiame regione, o Rusijos ekonominė galia čia irgi nuolat auga“ (Ten pat: 34). Į šį interesų susikirtimą irgi būtina atkreipti dėmesį kalbant apie Baltijos šalių geopolitinę paradigmą. Tai, kad Baltijos šalių geostrateginė zona yra ne tik jų, bet ir kitų šalių tiesioginio intereso lauke, byloja apie pavojų, kad Baltijos valstybių geopolitinės nuostatos gali būti veikiamos iš šalies (pasinaudojant, pavyzdžiui, minėtu Baltijos šalių visuomenių orientacijos ambivalentiškumu).

1.1.3. Rusijos ir Baltijos šalių geopolitinių paradigmų sąveikos problema

Skirtingos geopolitinės orientacijos kelia įtampą Rusijos ir Baltijos šalių santykiuose. Ši įtampa atsiranda dėl skirtingų geopolitinių interesų bei tiesioginės šių interesų konkurencijos. Ypatinga įtampa yra susijusi ir su faktu, kad „Baltijos valstybės yra vienoje iš dviejų civilizacijų – Vakarų lotyniškosios ir Rytų stačiatikiškosios – kontaktų zonoje“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 26). Tai leidžia išskirti kelis įtampos atsiradimo taškus.

G. Vitkus pastebi, kad tarp Lietuvos (Baltijos šalių) ir Rusijos yra gilūs ir principiniai pagrindinių vertybių skirtumai, kuriais remiasi Rusijos ir Lietuvos valstybingumas bei užsienio politika (Vitkus, 2006: 69). Tai verčia pesimistiškai vertinti galimo Rusijos ir Baltijos šalių santykių normalizavimo perspektyvas.

Istorinė Rusijos orientacija į Sovietų Sąjungą (kaip į Rusijos Federacijos modernaus valstybingumo pagrindą) gali paaiškinti ir atgimstančias autoritarines tendencijas, kuriomis vadovaujasi dabartinė Rusijos valdžia. Tai

taip pat gali paaiškinti ir atgyjančias imperines tendencijas¹⁹. Šios tendencijos ypač tapo pastebimos pirmame XXI a. dešimtmetyje (V. Putino atėjimas į valdžią, jo valdymo laikotarpis). Kaip pažymi G. Vitkus, „išorinis imperializmas santykiuose su kaimynais atspindėjo vis stiprėjantį autoritarizmą šalies viduje“ (Ten pat: 81).

Orientacija į skirtingas politines sistemas – į liberalią demokratiją Baltijos šalyse ir į autoritarizmą (arba kaip yra linkę formuluoti Maskvoje – *suverenią demokratiją ar valdžios vertikalę*) Rusijoje – lėmė esminius vertybinius nesutarimus. Tai taip pat yra esminis Baltijos šalių ir kitų posovietinių respublikų skirtumas, kuris gali paaiškinti, kodėl Rusijai gana efektyviai pavyksta išlaikyti didžiąją dalį posovietinės erdvės subjektų savo tiesioginės įtakos zonoje. Čia buvo svarbūs ir Baltijos šalių geopolitinės paradigmos formavimo principai. Teigiama, kad Baltijos šalių visuomenių orientacija nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu labiau buvo formuojama išnaudojant neigiamus, nei pozityvius principus, t. y. nukreipiant ją prieš Rusijos siekius išlaikyti aneksuotas teritorijas ir prieš ekspansionizmą apskritai (Laurinavičius ir kt., 2005: 66).

Rusija, siekdama pašalinti geopolitinį diskomfortą, gana agresyviai veikia Baltijos šalių atžvilgiu. Tyrėjai išskiria tokius strateginius Maskvos tikslus, kuriuos ji stengiasi realizuoti veikdama šia kryptimi: „Rusijai, siekiančiai vidutinio laikotarpio tikslų, kol kas pavyko tik iš dalies atkurti NVS šalyse buvusią politinę galią. Baltijos valstybėse to padaryti Rusija dar negali, bet ji siekia susilpninti struktūrinę Baltijos valstybių galią. Taip pat naudodamasi Baltijos šalių pažeidumu (ekonominė energetinė priklausomybė nuo Rusijos, socialinės ir kultūrinės bei fizinės materialinės gravitacijos ambivalentiškumu) Rusija gali siekti paversti Baltijos valstybes (ar bent vieną iš jų) savo „įtakos agentais“ Vakarų transatlantinėse institucijose“ (Statkus, Motieka, 2004: 49).

¹⁹ Plačiau tai bus aptarta pirmos dalies poskyryje 1.2.1.

Pacituoti žodžiai buvo parašyti 2003 metais, t. y. dar tuo metu, kai Lietuva, Latvija, Estija nebuvo nei NATO, nei ES narėmis (nors iki to buvo likęs vienas žingsnis). Narystė euroatlantinėse organizacijose šiandien iš dalies apsaugojo Baltijos šalis nuo tiesioginės Rusijos įtakos, tačiau neanuliavo visų paminėtų Maskvos siekių.

Tam tikrus sunkumus, kalbant apie Baltijos šalių geopolitinę paradigmą, pastebi ir kiti tyrėjai. Didžiausias iš tų sunkumų yra citatoje paminėtas „gravitacijos ambivalentiškumas“.

Tokio pobūdžio problematiką akcentuoja ir N. Maliukevičius. Jis nurodo: „Lietuvos visuomenės geokultūrinių nuostatų tyrimo rezultatai atskleidžia „vakarietiškos“ geopolitinės orientacijos simbiozę su visai nevakarietiška socialinio-kultūrinio gyvenimo sankloda. Geokultūrinis visuomenės „prorusiškumas“, t. y. teigiamas autoritarinės Rusijos politinės sistemos ir šios valstybės įvaizdžio vertinimas, pastebimas tiek tarp tų lietuvių, kurie yra labai įsitraukę į rusišką erdvę, tiek tarp tų, kurie ja visai nesidomi“ (Maliukevičius, 2008: 165).

Šias išvadas galima taikyti ir kitoms dviem Baltijos valstybėms – Latvijai ir Estijai, nes rusakalbių gyventojų procentas abejose šiose šalyse yra didesnis nei Lietuvoje²⁰, be to, Rusijos įtaka visoms trimis Baltijos šalims yra panaši. Pažymima, jog „akivaizdu, kad kultūrinė-civilizacinė Lietuvos, kaip ir latvių bei estų, gravitacija yra stipresnė į Vakarus, bet daromas tebesančios gausios rusakalbių mažumos ir sovietinio paveldo kultūrinis poveikis palaiko reikšmingus Baltijos šalių ryšius ir su rusiška civilizacija“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 27). Tačiau šis aspektas yra svarbesnis tiems, kas tiria Rusijos strategijas veikiant politinėje ir informacinėje Lietuvos, Latvijos, Estijos erdvėje. Šiame darbe Baltijos šalių visuomenių geopolitinės orientacijos ambivalentiškumas svarbus tiek, kiek jis leidžia kalbėti apie konfliktinę Rusijos ir Baltijos šalių geopolitinių paradigmų santykį.

²⁰ Estijoje apie 29 proc., Latvijoje apie 40 proc., Lietuvoje apie 8 proc. (Шибеева, 2010).

Rusijos siekis daryti įtaką kitoje geopolitinėje paradigmoje esančioms Baltijos šalims yra susijęs ne tik su ginčais dėl pagrindinių politinių vertybių ar atgimstančiais Rusijos imperiniais siekiais, bet ir dėl platesnio Rusijos pozicionavimo geografinėje ir politinėje erdvėje. Kaip nurodo tyrėjai, „iki šiol neįmanoma aiškiai atskirti Rusijos imperialistinių siekių nuo jos realių saugumo poreikių“ (Ten pat: 312).

Strateginiai Lietuvos, Latvijos, Estijos tikslai integruotis į Vakarų Europos pasaulį aiškiai prieštaravo strateginiams Rusijos siekiams. Tai, kad Baltijos šalys įstojo į ES ir NATO (šios struktūros per Baltijos valstybes įžengė į posovietinę, t. y. Rusijos intereso, zoną) verčia Maskvą kiek nerimauti. G. Vitkus akcentuoja, kad „Rusiją erzina pernelyg jau specifinė prie jos sienų priartėjusios ES, kaip tarptautinės veikėjos, galia, su kuria jai anksčiau netekdavo susidurti“ (Vitkus, 2006: 123). Tačiau didesniu nepasitenkinimo šaltiniu tapo tai, kad Lietuva, Latvija, Estija prisijungė prie Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos, vadinasi gynybinės aljanso galios dabar tiesiogiai saugo Baltijos valstybes nuo išorinės agresijos.

Baltijos šalių įstojimas į ES ir NATO tapo svarbiu geopolitiniu žingsniu, kuris aiškiai atskyrė skirtingas geopolitines zonas šiame Europos regione. Tai lėmė Rusijos poziciją: „Teoriškai Baltijos valstybių teritorija galėtų būti panaudota Šiaurės Vakarų Rusijos puolimui ar Baltijos laivyno, dislokuoto Sankt Peterburge, blokada. Tad tuo metu Rusija vertino Baltijos valstybių siekius kaip didelę geostrateginę grėsmę savo saugumui. Psichologiškai daugelis Rusijos gyventojų taip pat nebuvo susitaikę su tuo, kad Baltijos valstybės galėtų rinktis savo saugumo politikos kryptį“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 184).

Rusija sunkiai taikėsi su NATO plėtra į Rytus. Maskva bandė priešintis šiems integraciniams procesams. Pažymima, kad „Rusija nė nebandė rimtai tiesiogiai paveikti Baltijos šalių politinių vadovybių nuostatų, bet pirmiausia ėmėsi tikslingų žingsnių, kuriais siekė iš principo sukompromituoti pačią Lietuvos ir kitų Baltijos šalių narystės idėją NATO valstybių akyse“ (Vitkus,

2006: 49). Tai pademonstravo, kad praėjus daugiau nei dešimtmečiui po Sovietų Sąjungos žlugimo Rusija vis dar atsisakė vertinti Baltijos šalis kaip sau lygiaverčius subjektus tarptautinėje arenoje. Tačiau Maskvos pastangos sukompromituoti Lietuvos, Latvijos, Estijos narystės NATO idėją buvo bevaisės.

Rusijos pozicija ir siekis daryti įtaką kaimyninėms šalims (kontroliuoti jų veiksmus ir sprendimus) rodo Maskvos turimas imperines ambicijas. Modernios Rusijos kaip postimperinių (ar naujų imperinių) studijų objekto problematikai bus skirti keli sekantys poskyriai.

1.2. Rusijos Federacija kaip (post)imperija ir jos santykiai su Baltijos šalimis

1.2.1. Rusijos postimperializmas

Rusija po Sovietų Sąjungos žlugimo išgyveno esminį kokybinį pokytį, tačiau šiandien ji grįžta prie tam tikros sovietinės politinės stilištos. Šiuo atveju Rusijos imperinis ir postimperinis diskursas turi esminę reikšmę atliekamam tyrimui. Paminėti diskursai leidžia paaiškinti Rusijos Federacijos pasirenkamas strategijas – ne tik tarptautinių santykių plotmėje, bet ir globalios informacinės politikos sferoje.

Rusijos judėjimas iš imperinės būsenos, kai Rusijos Federacija buvo integraciniu Sovietų Sąjungos centru, naudojantį savo galias satelitų išlaikymu įtakos zonoje, į postimperinę būseną po Sovietų Sąjungos žlugimo nebuvo lengvu procesu. Sovietų Sąjungos žlugimas daugeliui sovietinių respublikų tapo išsilaisvinimo procesu, tačiau Rusijoje šis istorinis įvykis vertinamas kaip katastrofa (tokio požiūrio pėdsakai aptinkami ir dabartinėje Rusijos politikoje). Sovietų Sąjungos žlugimas prilygo simboliniam Rusijos žlugimui, nes „Rusija visada buvo šio politinio darinio širdis, materialusis ir idėjinis centras“ (Vitkus, 2006: 28). Tai iš dalies paaiškina Rusijos ir

Baltijos šalių požiūrio į sovietinį periodą skirtumą. Esminis veiksnys čia yra susijęs su situacija, kai po Sovietų Sąjungos žlugimo „kitos buvusios sovietinės respublikos atgavo arba įgijo valstybinį ir nacionalinį tapatumą, o Rusija, seniau save tapatinusi su Sovietų Sąjunga, jį kaip tik prarado“ (Ten pat: 71).

Kaip konstatuoja O. Malinova, po Sovietų Sąjungos subyrėjimo Rusijos visuomenė susidūrė su sunkia tapatybės krize. Rusijos gyventojams iš naujo teko formuoti savo tapatumą, atsižvelgiant į pakitusias politines, socialines ir geografines realijas. Naujos tapatybės paiešką lydėjo aštrios ideologinės konfrontacijos – senų ir naujų ideologijų kova (Малинова, 2010: 90). Ją apsunkindavo ir tai, kad Sovietų Sąjungoje nebuvo aiškaus „daugiatautės Rusijos respublikos projekto“ (Ten pat: 93).

Sovietų Sąjungos žlugimo faktas taip pat liudijo apie Rusijos Federacijos nesėkmę – jos nesugebėjimą išlaikyti imperinius kontūrus. Maskva nesuvaldė krizinės situacijos, prarado kontrolę. Apibūdindamas paskutinius Sovietų Sąjungos gyvavimo metus Vladimiras Kaganskis nurodo, kad „Sovietų Sąjunga buvo valstybė, kuri siekė pergalės konfliktuose su visomis savo regioninėmis dalimis“ (Каганский, 1995a: 35). Tačiau XX a. dešimto dešimtmečio pradžiai Sovietų Sąjungos potencialas buvo jau išsekęs, vyko imperijos žlugimo procesas – V. Kaganskis vadina tai imperijos dekonstrukcijos procesu (Каганский, 1995b: 35).

Situacija, kai buvusios sovietinės respublikos atkūrė (arba pirmą kartą savo istorijoje įgijo) laisvę, Rusijai reiškė dalies kontroliuojamų teritorijų praradimą. Imperiniame diskurse tai yra sunki simbolinė netektis (šiuo atveju neminint praktinių tokio įvykio aspektų). Konstatuojama, kad teritorija yra simbolis savaime, o „teritorijos praradimas yra nacionalinė tragedija, pažeminimas“ (Jakniūnaitė, 2007: 60). Rusijos valdžiai ir Rusijos visuomenei teko reflektuoti besikeičiantį Rusijos Federacijos statusą regione ir globalioje politikoje.

Po Sovietų Sąjungos žlugimo Rusija vadovavosi ir besivadovauja stipriu imperiniu diskursu. Čia būtina pažymėti, kad imperinis diskursas kartais net

yra pozicionuojamas kaip dalis rusiško nacionalinio tapatumo, o jo esmę sudaro „skirtingos karo, totalios valstybės, didvyriškumo ir tautos aukojimosi reikšmės“ (Гудков, 2004: 122–123). Nors B. Jelcino valdymo laikotarpiu šis diskursą buvo bandoma įveikti arba adaptuoti naujoms realijoms, tikras imperinis renesansas prasidėjo kartu su V. Putino atėjimu į valdžią. Tyrėjai nurodo, jog „Putinas suprato, kad, demontavus Sovietų imperiją, Rusija prarado bene vienintelį efektyvų užsienio politikos svertą – baimę, t. y. grasinimą visuotiniu branduoliniu karu“ (Statkus, Motieka, 2004: 49).

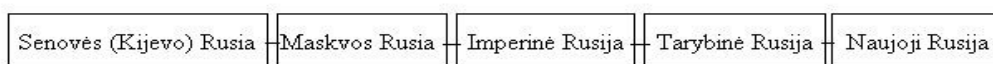
Idėja apie sovietinės praeities ideologinę reabilitaciją ir jos įjungimą į nenutrūkstamą modernios Rusijos istorijos grandį, siekis atkurti sovietinę galią, užtikrinti Rusijos Federacijai tokią pat poziciją, kurią savo laiku pasaulyje užėmė Sovietų Sąjunga – visa tai tapo naujos imperinės idėjos (nors ją šiandieninėje Rusijoje taip ir vengiama vadinti) pagrindu. Pirminė intencija reabilituojant sovietmečio istorinę atkarpą buvo susijusi su Rusijos ideologų bandymu išlaikyti istorinį rusų civilizacijos vientisumą ir nuoseklumą. Pažymima, kad „integravus tarybinę praeitį buvo užkišta paskutinė skylė nuosekloje istorinėje logikoje ir sukurtas / kuriamas nepertraukiamos Rusijos istorijos pasakojimas“ (Jakniūnaitė, 2007: 97–98).

Sovietinio periodo integravimas (ir adaptavimas) į modernią Rusijos istoriją turėjo ir dar vieną reikšmę. Kaip teigiama, „būtent praeitis jungia ir beveik tapatina Sovietų Sąjungą su Rusijos Federacija“ (Каганский, 2005: 87). Tai tapo gera prielaida formuotis naujam – dabar jau Rusijos – imperiniam diskursui.

Istorinio pasakojimo nuoseklumas turi ir svarbią simbolinę reikšmę. Rusijos istoriją galima pateikti kaip tam tikrų svarbių istorinių periodų grandį (žr. 1 schemą). Iš penkių šios grandinės elementų du yra susiję su Rusijos valstybingumo formavimo etapu (senovės Rusia ir Maskvos Rusia), o kiti du su imperine Rusijos tapatybe (imperinė Rusija ir Tarybinė Rusija). Esminis klausimas būtų dėl penkto elemento – ar jis tęsia imperinę valstybingumo tradiciją, ar žymi naują Rusijos istorijos etapą (pavyzdžiui, liberalioji Rusija,

demokratinė Rusija)? Atsakymą į šį klausimą galima būtų suformuluoti taip – nors B. Jelcino valdymo laikotarpiu (ypač 1991–92 metais) buvo bandoma įžengti į naują Rusijos istorinį etapą (transformuoti Rusiją į demokratinę federaciją), tačiau vėliau stipresnes pozicijas užėmė imperinės tradicijos tęsimo idėja. Apie tai kalba T. Kavaliauskas, kuris nurodo, jog „Kremlius turi aiškią imperialistinę ideologiją, kuri buvo dingusi su Jelcinu, bet atgimė su Putinu“ (Kavaliauskas, 2008: 1).

1 schema. Rusijos istorinės tapatybės grandis

Šaltinis: sudaryta pagal Jakniūnaitę (2007: 99)

Yra ir daugiau liudijimų, kad šiandieniniai Rusijai yra būdingas imperinis diskursas, tačiau atsižvelgiant į naujas geopolitines realijas, šis diskursas nėra visiškai tapatus imperinės Rusijos ar Sovietų Sąjungos imperiniam diskursui. Tai yra naujas reiškinys (turintis modifikuotus sovietinio imperinio diskurso elementų), kurį būtina aptarti plačiau.

Šiuo atveju esminis yra sienų – bet ne fizinių, o mentalinių – klausimas. Kaip nurodo N. Meževič, „siena gali išnykti plokštumoje, tačiau likti žmonių sąmonėje, jų prisiminimuose ir įpročiuose“ (Межевич, 2007: 75). Tai leidžia daryti prielaidą, kad masinėje Rusijos visuomenės sąmonėje vis dar yra gyvas imperinis sovietinis vaizdinys, kuris laikui einant transformuojasi.

Sovietinis vaizdinys buvo ypač gyvybingas iškart po Sovietų Sąjungos žlugimo. Tuo metu ne visi Rusijos gyventojai (ir politikai) interpretavo naujas sienas Europoje kaip galutines. Visuomenėje vyravo skirtingi imperijos reanimacijos idėjos ir projektai – nuo radikalios pilno ar dalinio sovietinės

valstybės atkūrimo projekto iki laipsniško suartėjimo koncepcijos²¹ (Ten pat: 95).

Galios arba bent įtakos buvusiai sovietinei erdvei atkūrimo idėja buvo užvaldžiusi (ir iki šiol nepaleidusi) ir Rusijos valdžią. Aprašydamas Rusijos požiūrį į Baltijos šalis G. Vitkus nurodo: „<...> Rusijoje daug kam Lietuva ir kitos į ją panašios respublikos vis dar atrodo esančios maištingos provincijos, kurios anksčiau ar vėliau vėl turės būti vienaip ar kitaip kontroliuojamos. Atitinkamai dabartinė jų nepriklausomybė ir savarankiška jų interesus atitinkanti politika kelia susierzinimą“ (Vitkus, 2006: 15).

Tačiau pateiktoje citatoje nenurodoma, koku būdu Lietuva ir į ją panašios respublikos gali būti kontroliuojamos. Čia aptinkamas šiandieninio Rusijos imperinio diskurso ypatumas.

N. Meževič pastebi, kad Rusijoje šiandien formuojasi konfliktinė arba atakuojanti tapatybė. Šios tapatybės esmė – bandymas įtvirtinti turimos teritorijos ribas (šiuo atveju – Rusijos Federacijos teritorija) bei integruoti į ją šalia esančias erdves (Межевич, 2007: 80). Gali būti, kad tai pasekmė bendros, jau minėtos, Rusijos ir jos gyventojų savęs identifikavimo po Sovietų Sąjungos žlugimo problemos. Kaip pažymima, „tapatybė geriausiai pasireiškia konfliktinėje situacijoje“ (Даниленко, 2007: 55), o tai reiškia, kad ir konfliktinių situacijų skatinimas gali aktyvuoti ar paspartinti (naujos) tapatybės formavimo procesus.

Su siekiu integruoti į imperinę erdvę šalia esančias teritorijas siejama vadinamojo artimojo užsienio koncepcija. Tai yra posovietinės Rusijos politikos konceptas, kuris rodo tam tikrus Maskvos užsienio politikos orientyrus. Pažymima, kad: „Artimojo užsienio“ sąvoka atsirado beveik iš karto žlugus TSRS. Rusijoje taip vadintos 14 šalių, kurios įėjo į TSRS sudėtį. Vis intensyviau buvo imta implikuoti, kad šalyse, kažkada įėjusiose į Rusijos imperijos ar TSRS sudėtį, besiribojančiose ar esančiose arti Rusijos ir

²¹ Iš esmės būtent tokį projektą ir pasirinko Rusijos valdžia 1991 metais inicijavusi Nepriklausomų Valstybių Sandraugą (1991 m. į NVS įstojo Rusija, Baltarusija, Armėnija, Kazachstanas, Kirgizija, Tadžikistanas, Turkmėnistanas (asocijuotas narys), Ukraina (asocijuota narė), 1992 m. – Uzbekistanas, 1993 m. Azerbaidžanas, Gruzija (išstojo iš NVS 2009 m.) 1994 m. – Moldova).

turinčiose nemažą rusakalbių diasporą, Maskva turinti ypatingų interesų“ (Jakniūnaitė, 2007: 121).

Baltijos šalyse įvyko skirtingų interesų zonų susidūrimas. N. Meževič teigia, kad Rusija yra „eks-imperija ne savo valia“, o Europos Sąjunga – „imperija ne savo valia“. Po Baltijos šalių įstojimo į ES šių dviejų „imperinių“ darinių erdvės susikirto, o periferijos iš dalies sutapo (Межевич, 2007: 78). Tai reiškia, kad Baltijos valstybės vis dar kartais atlieka Rusijos imperinės periferijos funkciją. Atsakyti į klausimą, kodėl taip nutinka, leidžia naujo imperinio Rusijos Federacijos diskurso analizė.

Iš esmės naujas imperinis Rusijos mąstymas nėra tiesiogiai paremtas teritorijos supratimu. Fizinės sienos neturi tam didelės reikšmės, nes Rusija pirmiausia yra mentalinė imperija – jos imperiškumas egzistuoja masinėje visuomenės sąmonėje. Ši masinės sąmonės kategorija koreliuoja ir su Rusijos valdžios vykdoma politika.

Šiandien Rusija yra ekstrateritorinė imperija. Įtvirtinti tokią imperinę struktūrą leidžia kai kurios užsienio politikos strategijos. Šiuo atveju viena iš reikšmingiausių strategijų yra paramos vadinamiesiems tėvynainiams koncepcija, kuri įtvirtina Rusijos imperinį ekstrateritoriškumą. Kaip konstatuoja D. Jakniūnaitė: „Vienas iš valstybės egzistavimo pagrindų yra jos gyventojai, besitapatinantys su konkrečia teritorija; jie dažniausiai apibūdinami kaip piliečiai. Rusijos politikoje yra išskirta dar viena žmonių grupė – tėvynainiai, kurie tapatinami su valstybe (Rusija), tačiau ne su jos teritorija (dauguma tėvynainių kaip tik gyvena gretimose valstybėse“ (Jakniūnaitė, 2007: 85).

Santykius su tėvynainiais Rusijoje reglamentuoja atskiras įstatymas²². Jis buvo priimtas 1999 metais, papildytas – 2010 metais. Jame nurodoma, kad tėvynainiai yra asmenys, gimę vienoje valstybėje bei siejami kalbos, panašiais istoriniais ir kultūriniais bruožais. Tėvynainiais taip pat laikomi tiesioginiai šių asmenų palikuoniai. Pagal įstatymo nuostatas Rusijos tėvynainiais pripažįstami

²² 1999 metų įstatymo pavadinimas: О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом.

ne tik Rusijos Federacijos piliečiai turintys nuolatinę gyvenamąją vietą už Rusijos ribų, bet ir žmonės turėję Sovietų Sąjungos pilietybę ir/arba gyvenantys buvusių sovietinių respublikų teritorijose, turintys tų respublikų pilietybę arba likę be pilietybės. Taip pat prie tėvynainių priskiriami emigrantai iš Rusijos (Федеральный закон Российской Федерации от 23 июля 2010 г..., 2010).

Pasak O. Malinovas, tėvynainių fenomenas nurodo į galimos kultūrinės ir politinės bendruomenės, esančios platesnės, nei Rusijos visuomenė (geografiškai apribota Rusijos Federacijos sienomis) egzistavimą (Малинова, 2010: 98). Ši bendruomenė, naudojant B. Andersono (1999) terminą, yra įsivaizduojamoji²³, tačiau tai netrukdo jai tapti tarptautinės politikos įrankiu.

Rusija deklaruoja prisiimanti įsipareigojimus dėl savo tėvynainių. Tarp tų įsipareigojimų yra tėvynainių palaikymas, siekis apginti jų teises ir interesus. Rusijos Federacijos netrikdo faktas, kad kalba eina apie už Rusijos ribų gyvenančius žmones ir neretai turinčius kitos – ne Rusijos – valstybės pilietybę. Tokia Maskvos pozicija sukuria prielaidas kištis į kitų šalių reikalus, politiškai peržengiant savo šalies (ir kompetencijos) sienas²⁴. Taip vyksta humanitarinė ekspansija, nes Rusijos požiūriu „ta erdvė [kurioje gyvena tėvynainiai – V.D.] yra svarbi, nes *turi* kažką, priklausančio Rusijai ir būtent dėl to ji *tampa* iš dalies ir Rusijos“ (Jakniūnaitė, 2007: 113).

Tai yra vienas pagrindinių Rusijos ekstrateritorinės ir mentalinės imperijos elementų. D. Jakniūnaitės nuomone, „Rusijos tėvynainių fenomenas parodo, kad Rusijoje siena kaip apibrėžiantis reiškinys beveik neveikia, o

²³ „Įsivaizduojamąją politinę bendruomenę“ Benedictas Andersonas siūlė vadinti naciją. Įsivaizduojamųjų bendruomenių narius vienija tam tikri bendri aspektai. Pavyzdžiui, kaip nurodo B. Andersonas, tokiais aspektais gali būti kalba, arba ženklai – kinų hieroglifai ir pan. (Anderson, 1999).

²⁴ Kaip nurodoma: „Kaimynui tarsi teigiama, kad jo erdvėje gyvena žmonės, priklausantys Rusijai („dvasiniai saitai“), kartu Rusija priklauso jiems. Taigi Rusija yra atsakinga už „anoje“ erdvėje gyvenančius žmones. Taip riba tarp gretimų valstybių tarsi išnyksta, nes ta „jų“ (kaimynų) teritorija per tuos žmones tampa lyg ir „mūsų“ teritorija dėl praeityje buvusių aplinkybių ir dėl dabartyje gyvenančių žmonių, ryšys su kuriais atsiranda dėl tos pačios praeities“ (Jakniūnaitė, 2007: 110). Kitaip sakant, istorijos veiksnys tampa priemone, kuri padeda formuoti naują imperinį diskursą bei „pririša“ buvusias sovietines respublikas prie senos/naujos metropolijos.

vadovaujamosi senu žemėlapiu, kuriame matoma bendra erdvė“ (Ten pat: 114–115).

Tai lemia ir Rusijos požiūrį į artimąjį užsienį. Imperinė Rusijos Federacijos pozicija apsprendžia tai, kad ši valstybė gali (ir turi) plėstis, perstumdama fizines sienas į dabar egzistuojančių mentalinių sienų pozicijas²⁵. Anot D. Jakniūnaitės „ši situacija kaimynų atžvilgiu formuoja ir agresyvesnes, nedraugiškas praktikas, veiksmus, kurie dažnai įvardijami kaip neoimperiniai, grįsti didžiosios valstybės statuso siekiais ir panašiai“ (Ten pat: 105). Tokia situacija leidžia kalbėti apie konfliktinį diskursą besiformuojanti tarp Rusijos ir jos kaimynų (šiuo atveju – Baltijos šalių). Šio diskurso aspektai bus aptarti tolesniame poskyryje.

1.2.2. Konfliktinis Rusijos ir Baltijos šalių diskursas

Būtų klaidinga sieti konfliktinį Rusijos ir Baltijos šalių diskursą tik su naujausia istorija. Nors Baltijos šalys kaip modernios nepriklausomos valstybės susiformavo 1918 metais²⁶ istoriškai lietuvių, latvių ir estų tautų likimui Rusija darė poveikį ne vieną šimtmetį. Išsilaisvinusios iš imperinės Rusijos sudėties kiek vėliau nei po dviejų dešimtmečių šios valstybės ne savo valia tapo performuotos imperinės valstybės – Sovietų Sąjungos – sudėtine dalimi. Tačiau okupuodama Lietuvą, Latviją ir Estiją Maskva susidūrė su tam tikromis problemomis, kurios neleido visiškai įsisavinti ir adaptuoti šį regioną į sovietinę imperinę struktūrą.

Baltijos šalys Sovietų Sąjungos sudėtyje neoficiali turėjo kitokį statusą, nei kitos sovietinės respublikos. Lietuva, Latvija, Estija buvo interpretuojamos kaip „sovietiniai Vakarai“. Tačiau ne tik tai bylojo apie Baltijos valstybių kitoniškumą. Tyrėjai nurodo, kad „sovietų jėgos struktūros visą aneksijos

²⁵ Tokio proceso pavyzdžiu tampa 2014–2015 metų įvykiai – Rusijos įgyvendinta Krymo aneksija ir „Rusų pasaulio“ konceptu paremtas separatistų judėjimų palaikymas Donbaso regione (Rytų Ukraina), kurį vykdo Rusijos Federacijos valdžia.

²⁶ Lietuvos Respublika paskelbė apie savo nepriklausomybę 1918 m. vasario 16 d., Latvijos Respublika – 1918 m. lapkričio 18 d., Estijos Respublika – 1918 m. vasario 24 d.

laikotarpį Baltijos šalys neoficialiai traktavo kaip priešiškas (atitinkamai buvo instruotuojami ir jų padaliniai Rytų Pabaltyje)“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 154).

Dėl šios priežasties Rusų masinėje sąmonėje taip lengvai įsitvirtino įsitikinimas, kad būtent Baltijos šalys yra kaltos dėl Sovietų Sąjungos (t. y. turinčios galią imperijos) žlugimo (Симонян, 2004: 450). L. Gudkovas kalba net apie masinėje Rusijos visuomenės sąmonėje įsitvirtinusią nuoskaudą dėl Baltijos valstybių išstojimo iš Sovietų Sąjungos, kas iš esmės paspartino sovietinės imperijos žlugimo procesą (Гудков, 2004: 111). Todėl Baltijos valstybės turi neigiamą įvaizdį tų Rusijos gyventojų akyse, kurie mano, kad Sovietų Sąjungos žlugimas buvo, naudojant V. Putino formuluotę, didžiausia geopolitine XX a. katastrofa.

Šiame kontekste ypatingai išsiskiria Lietuva, kuri pirmoji iš sovietinių respublikų 1990 m. kovo 11 d. paskelbė apie nepriklausomybės atkūrimą. Maskvos (šiuo atveju kaip imperinio centro) ir Lietuvos (kaip maištingos imperinės periferijos) konfliktas buvo vienas aštriausių ir pastebimiausių Sovietų Sąjungos žlugimo istorijoje. Kaip nurodo V. Kaganskis, metropolija 1991 metais bandydama priversti paklusti maištaujančią regioną taikė jo atžvilgiui kompleksines (antiseparatistines) priemones, panaudodama ūkio blokados ir aktyvių karinių priemonių (karinė akcija Vilniuje), vidinio subregiono formavimo (antrinio separatizmo stimuliavimo) strategijas, taip pat buvo palaikomi lojalūs centrinei (Maskvos) valdžiai subjektai (Каганский, 1995a: 35).

Konfliktinio Rusijos ir Baltijos šalių diskurso esmę galima būtų įžiūrėti klasikinėje metropolijos ir periferijos priešpriešos paradigmoje. Atsikartoja tam tikras modelis, kurį paprastai galima būtų apibūdinti taip: maištingos provincijos sukuria krizinę situaciją, kurios centras nepajėgus (arba tiesiog nesugeba) suvaldyti. Nurodoma, kad „tiek XX a. pradžioje, tiek jo pabaigoje Baltijos valstybės tapo galimos kaip vidinės Rusijos krizės – arba tiesiog imperijos centro valdžios krizės – pasekmė“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 169).

Tokiu būdu konfliktinio Rusijos ir Baltijos šalių diskurso pagrindu galima įvardinti bendros imperinės istorijos aspektus ir įtraukti tai į standartinę buvusios metropolijos santykių su buvusiais satelitais paradigmą. Tačiau kalbant apie Rusijos ir Baltijos šalių santykių situaciją (ypač geopolitiniame kontekste) galima įžiūrėti ir gilesnius priešpriešos aspektus.

Dar 1993 metais savo klasikiniame veikale „Civilizacijų susidūrimas?“ Samuelis Huntingtonas iškėlė konfliktų tarp skirtingų civilizacijų teoriją. Jo manymu, ateities konfliktų priežastimi taps ne ideologiniai ar ekonominiai, bet kultūriniai nesutarimai. S. Huntingtonas nurodė, kad konfliktai vyks tarp aštuonių šiuo metu pasaulyje egzistuojančių civilizacijų²⁷. Tuo tarpu pačios civilizacijos formavosi šimtmečiais, jų esmė slypi mentaliniuose žmonių nuostatose. S. Huntingtonas mano, kad „skirtingų civilizacijų žmonės turi skirtingus požiūrius į santykius tarp Dievo ir žmogaus, individo ir grupės, piliečio ir valstybės, tėvų ir vaikų, vyro ir žmonos, taip pat skirtingus požiūrius į teises ir pareigas, laisvės ir valdžios, lygybės ir hierarchijos santykį“ (Huntington, 1993: 25).

Visa tai lemia gilesnę kultūrinę konfrontaciją, kuri yra stipresnė (ir sunkiau įveikiama) nei konfrontacija grindžiama ideologija ar kitokiais, ne tokiais svarbiais aspektais. Aiškindamas šį principas S. Huntingtonas pateikia tokį pavyzdį: „Buvusioje Sovietų Sąjungoje komunistai gali tapti demokratais, turčiai gali tapti vargšais, o vargšai turčiais, bet rusai negali tapti estais, o azerbaidžaniečiai armėnais. Klasių ir ideologijų konfliktuose esminis klausimas buvo „Kieno tu pusėje?“ ir žmonės galėjo rinktis puses bei jas keisti. Civilizacijų konflikte esminis klausimas yra „Kas tu toks?“ (Ten pat: 27).

S. Huntingtonas nurodo, jog Slavų-ortodoksų civilizacijos ir Vakarų civilizacijos riba sutampa su Rusijos ir Baltijos šalių siena (Ten pat: 30). Nubrėždamas tokias ribas S. Huntingtonas remiasi religinių judėjimų

²⁷ S. Huntingtonas yra išskyręs tokias pagrindines modernaus pasaulio civilizacijas: Vakarų civilizacija, Konfucijaus civilizacija, Japonų civilizacija, Islamo civilizacija, Induistinė civilizacija, Slavų-ortodoksų civilizacija, Lotynų Amerikos civilizacija, Afrikos civilizacija. Pasak S. Huntingtono, civilizacijos gali būti didelės ir mažos, jas gali formuoti šalių grupės, tačiau įmanomi ir atvejai, kai viena valstybė sudaro vieną atskirą civilizaciją (Huntington, 1993).

pasiskirstymu Europoje (kaip pagrindą naudojant šių judėjimų ribas XVI a. pradžioje).

Rusijos ir Baltijos šalių konfliktinį diskursą šiuo atveju galima pateikti kaip civilizacijų susidūrimo (arba trinties) pasekmę. Rusija sudaro Slavų-ortodoksų civilizacijos branduolį, šioje civilizacinėje paradigmoje ji yra neabejotinas gravitacijos centras. Baltijos šalys yra Vakarų civilizacijos dalis, besiribojanti su Slavų-ortodoksų civilizacija. Naudojant S. Huntingtono klasifikaciją Baltijos šalis galima būtų apibūdinti kaip subcivilizaciją²⁸ (nors šis Lietuvos, Latvijos, Estijos apjungimas į vieną civilizacinį vienetą yra sąlyginis; pavyzdžiui, Estija kitame kontekste gali būti priskirta prie Skandinavijos subcivilizacijos).

Pačioje Rusijoje irgi galima aptikti siekį interpretuoti save kaip tam tikrą globalų, civilizacinį subjektą. Naujausių laikų istorijoje tai labiausiai pasireiškia per eurazizmo koncepciją. Ši koncepcija nėra nauja. Jos ištakas galima aptikti XIX a. slavofilų judėjime, o XX a. trečiajame ir ketvirtajame dešimtmetyje eurazizmo koncepcija buvo plėtojama tarp emigracijoje – „toli nuo žūstančios Tėvynės“ – gyvenančių filosofų Nikolajaus Trubeckojaus, Petro Savickio, Georgijaus Florovskio ir t.t. (Фёдоров, 2003: 15). Nurodoma, kad „eurazizmas – tai ta pati rusiška heartlando²⁹ refleksija, kuria būdinga akcentuoti ypatingą rusišką kultūrinę specifiką ir civilizacinę galią“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 53).

Šiandien eurazizmas tampa vienu iš radikalaus Rusijos identiteto variantų (jis grindžiamas vadinamąja ypatingo Rusijos kelio idėja). Pavyzdžiui, vienas iš šiuolaikinių eurazizmo ideologų Demjanas Salikovas sako: „Eurazinė idėja, eurazinis Rusijos likimas, Rusija-Eurazija – tai šalies praeities ir ateities pagrindas. Nusigręžimas nuo eurazinio likimo taptų keliu link Rusijos istorinės egzistencijos pabaigos“ (Саликов, 2003: 40–41).

²⁸ S. Huntingtonas nurodo, kad subcivilizacijos yra mažesni dariniai nei civilizacijos. Pavyzdžiui, Vakarų civilizaciją sudaro – Europos ir Šiaurės Amerikos subcivilizacijos (Huntington, 1993: 25).

²⁹ Heartlandas – Centrinė Eurazija (Laurinavičius ir kt., 2005: 28).

Ryškiausias šiuolaikinio eurazizmo ideologas Rusijoje yra filosofas Aleksandras Duginas, linkęs sieti eurazizmą ne tik su filosofiniais konstruktais, bet ir su mistine patirtimi. Pavyzdžiui, Duginas teigia, kad „rusų patriotizmas“ yra sudėtingesnis nei kitų tautų nacionalizmui identiškas patriotizmas – „rusų patriotizmo“ specifiką lemia jo „kosminis likimo pojūtis“ ir pan. (Дугин, 1991).

Nors eurazizmo koncepcija tik iš dalies atspindi šiandieninėje Rusijos ideologijoje, ateityje jos įtaka gali augti. Maskva vertina Eurazijos erdvę kaip geopolitinę erdvę, kurioje gali būti realizuotos jos ambicijos. Neatsitiktinai Rusijos politinėje darbotvarkėje atsirado Eurazijos ekonominės sąjungos³⁰ projektas.

Rusijos politinei ir kultūrinei minčiai stiprų poveikį daro *ypatingos misijos* veiksnys. Rusija prisiima sau svarbesnį vaidmenį, negu kitos aplink ją esančios valstybės. Rusijos išskirtinumo ir ypatingumo įvaizdis formuojamas taip – „pabrėžiami tokie dalykai: religija, mesianistinė valstybės misija, Maskvos kaip Trečiosios Romos idėja, rusų tautos bendruomeniškumas (*соборность*)“ (Jakniūnaitė, 2007: 90). Daroma išvada, kad „iš to dažnai kyla ypatingo Rusijos vaidmens globaliame pasaulyje suvokimas, kur jį, pavyzdžiui, turinti atlikti balansuotojo tarp Rytų ir Vakarų vaidmenį“ (Ten pat).

Tai, kad visos šios idėjos yra vienaip arba kitaip adaptuojamos oficialiame politiniame moderniosios Rusijos diskurse, parodo ir tai, jog jas galima aptikti pagrindiniu Kremliaus ideologu vadinamo Vladislavo Surkovo darbuose. Minėtas politikas stipriai palaiko Rusijos, kaip vieno iš esminių pasaulio jėgos centrų viziją – jis pažymi: „Rusija turi būti tarp valstybių, kurios priima sprendimus pasaulio tvarkos formavimo klausimais“ (Сурков, 2006: 15). Šią mintį jis grindžia teiginiu, kad kitu atveju sprendimus priiminės kitos valstybės „ne Rusijos naudai“ (Ten pat).

³⁰ Eurazijos (ekonominės) sąjungos (EES) idėją 2011 metais iškėlė Rusija. EES pozicionuojama kaip nepriklausomų valstybių sąjunga, organizuojanti vieningą ekonominę, politinę, karinę šalių-narių erdvę. Eurazijos sąjungos branduolį sudarė Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano Muitų sąjunga. Vėliau prisijungė Armėnija ir Kirgizija. Oficialiai funkcionuoja nuo 2015 m. sausio 1 d.

Ypatingo kelio (ir ypatingos misijos) idėja nėra statiška. Išlaikydama tam tikras pagrindines mentalines formas, ji taip pat turi polinkį transformacijai. Kalbėdami apie dabartinę Rusijos Federacijos valdžią tyrėjai konstatuoja: „Šiuo metu Rusija nebeturi konkrečios vadavimo misijos, tačiau bendroji gėrio nešėjos nuostata joje tebeegzistuoja. Tą nuostatą galima išvelgti Rusijos kasdieninėje propagandoje, susijusioje, pavyzdžiui, su šalimis, priklausiusiomis Maskvos įtakos sferai – ypač buvusiomis SSRS erdvėje. Propagandoje matyti tendencija pabrėžti vienos ar kitos valstybės žmonių, t. y. „liaudies“, palankumą Rusijai ir norą su ja integruotis, tik tos šalies valdantieji sluoksniai esą orientuoja tą valstybę šalin nuo Rusijos. Tai tipiškas imperializmo simptomas. Rusijos mesianizmas yra glaudžiai susijęs su kitais Rusijos geopolitinės ir valstybinės tapatybės bruožais – imperializmu bei autokratizmu“ (Laurinavičius ir kt., 2005: 313).

Jau minėtas Kremliaus ideologas V. Surkovas sieja su mesianizmu kitą bruožą – idealizmą. Jo teigimu, „idealizmui yra būdingas siekis atversti į savo tikėjimą, mesianizmas“ (Сурков, 2007). Jis akcentuoja, kad šis siekis Rusijos atveju atsiranda iš „ypatingumo, nepanašumo į kaimynus“, kuris „kartu ir slegia, ir įkvepia“ (Ten pat).

Ypatingos misijos diskursas galimai leidžia paaiškinti Rusijos požiūrio į savo kaimynus ypatumus. Esminis iš šių ypatumų yra tas, kad „sukaupta praktinė santykių patirtis rodo, kad tiek Jelcino, tiek tuo labiau Putino Rusija santykiuose ir su Lietuva, ir su kitomis Baltijos ar tuo labiau NVS šalimis visada pabrėžtinai stengėsi kalbėti iš „stipresniojo“ pozicijos ir labai nenoriai pripažindavo, kad ir šios šalys gali turėti legitimų nacionalinių interesų, kurie visai nebūtinai turi atitikti Rusijos pageidavimus“ (Vitkus, 2006: 177). Tokia pozicija jungia ir neoimperines Rusijos ambicijas, ir jos „ypatingos misijos“ veiksnį. Faktiškai, tai lemia Rusijos *modus operandi*, t.y. vienintelį galimą požiūrį į savo buvusius satelitus ir veikimo būdą jų atžvilgiu.

Oficialiame Rusijos politiniame diskurse į Baltijos šalis (kaip ir į kitas posovietines valstybes, besiorientuojančias į europinę integraciją) žiūrima iš

aukštai, netgi pašaipiai. Štai kaip apie tokias posovietines šalis rašo V. Surkovas: „Reikia suprasti, kad visos šios nacijos nei vienos dienos savo istorijoje nebuvo suverenios, jos neturi valstybingumo patirties. Todėl suprantama, kai nepavyko su Maskva, arba pavyko ne taip, kaip norėjosi – jie tuoj pat, nesusimąstydami, bėga pas kitą šeimininką. Tai normalu. Buvo vienos šalies provincijomis, taps kitos šalies provincijomis“ (Сурков, 2006: 15). Tai dar kartą demonstruoja, jog Maskva ideologiškai vengia kurti lygiaverčius santykius su posovietinėmis respublikomis, vertindama jas kaip amžinas imperines provincijas (arba Rusijos, arba Europos Sąjungos).

1.2.3. Konfliktiniai Rusijos ir Baltijos šalių santykių kodai

Šiame poskyryje bus analizuojami esminiai konfliktiniai momentai Rusijos ir Baltijos šalių (arba, naudojant S. Huntingtono formuluotę, Rusijos civilizacijos ir Baltijos šalių subcivilizacijos) santykiuose. Šie konfliktiniai aspektai sudaro dvi plačias grupes – viena grupė yra susijusi su istorinės praeities interpretavimu, kita – su moderniais tarpvalstybiniais santykiais. Šios grupės nėra autonomiškos, jos turi nemažai sąsajų.

Istorinis konfliktinis kodas Rusijos ir Baltijos šalių santykiuose yra susijęs su istorinių įvykių (ypač 1940–1991 m. periodo) interpretavimu. Istorija tampa svarbiu veiksnio – ypač postimperiniuose santykiuose. Istorinių įvykių vertinimo ir interpretavimo aspektai lemia posovietinių šalių požiūrį į Rusiją kaip į Sovietų Sąjungos teisių perėmėją ir palikuonę (Amnuel, 2012: 54). Šiuo atveju santykius lemia klausimas – sutampa ar nesutampa vienos ar kitos valstybės požiūris į istoriją (ir jo interpretaciją) su oficialiuoju Rusijos požiūriu.

Rusijos ir Baltijos šalys turi esminių nesutarimų dėl bendro sovietinės istorijos periodo interpretavimo. Pastebima, kad ypatingai aštrūs nesutarimai yra dėl šių 1940–1953 m. istorinių įvykių ir jų vertinimo (Maliukevičius, 2008):

- 1940 m. Baltijos šalių inkorporavimo į Sovietų Sąjungą klausimas;
- Sovietų Sąjungos vaidmuo Antrajame pasauliniame kare;
- Baltijos šalių rezistencinio judėjimo (1944–1953) veiklos vertinimas;
- Masinių represijų prieš Lietuvos, Latvijos, Estijos gyventojus vertinimas.

Taip pat probleminiu tampa ir visas sovietinės Baltijos šalių okupacijos laikotarpis. Nesutarimai dėl jo interpretavimo nuolat aštrina santykius tarp Rusijos Federacijos ir Lietuvos, Latvijos, Estijos.

Nors ankstyvojoje B. Jelcino valdymo epochoje atrodė, kad sutarimas dėl istorinių įvykių interpretavimo tarp Rusijos ir Baltijos šalių yra įmanomas, vėliau tapo aišku, kad nesutarimai šiais klausimais tik stiprėja, o jų – nesutarimų – konfliktinis potencialas turi polinkį augti.

G. Vitkaus manymu, galima nustatyti aiškią ribą, nuo kurios Rusijos ir Lietuvos (taip pat galima teigti, kad ir visų Baltijos šalių) 1939–1940 metų įvykių interpretavimas išsiskyrė galutinai. Tyrinėtojas sieja tai su 2000 metų vasarą Lietuvoje inicijuotu įstatymo projektu dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo. G. Vitkus akcentuoja, kad 2000 metų birželio 9 d. Rusijos Užsienio reikalų ministerija, reaguodama į Lietuvoje inicijuotą įstatymą, išplatino pareiškimą, kuriame iš esmės buvo neigiama Sovietų Sąjungos įvykdyta Lietuvos okupacija (Vitkus, 2006: 58–59).

Istoriniai nesutarimai yra susiję ir su Rusijos siekiu interpretuoti save (per Sovietų Sąjungos prizmę) kaip Europos išvaduotoją Antrojo pasaulinio karo metais. Toks interpretavimas yra susijęs ne tiek su geopolitiniais, kiek su sudėtingais vidiniais Rusijos procesais. L. Gudkovas akcentuoja: „1945 metų pergalė – tai ne tik centrinis prasminis sovietinės istorijos, prasidėjusios 1917 metų revoliucija ir pasibaigusios Sovietų Sąjungos žlugimu, mazgas. Šiandien

tai faktiškai yra vienintelis pozityvus nacionalinės sąmonės atramos taškas posovietinėje visuomenėje“ (Гудков, 2004: 145).

Nesutarimai dėl tikrojo Rusijos vaidmens Antrajame pasauliniame kare paaštrėjo 2005 metais – Baltijos šalių lyderių važiavimo/nevažiavimo į Pergalės dienos minėjimą kontekste. Tai tapo reikšmingu etapu informacinės konfrontacijos tarp Rusijos Federacijos ir Baltijos šalių istorijoje. Pergalės dienos minėjimui buvo suteikiama ypatinga reikšmė – tiek Rusijoje, tiek Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje. Tomas Janeliūnas teigia, kad minėtai problemai „buvo suteiktas specifinis statusas, išskiriant ją iš įprastinės politinių sprendimų rutinos, apeliuojant į galimas grėsmes“ (Janeliūnas, 2005: 14).

Pastebima, kad istorijos interpretavimas tampa Rusijos kolektyvinės atminties formavimo veiksnium. Kaip nurodo D. Jakniūnaitė, „kolektyvinės atminties formulavimas priklauso nuo dabarties pasaulio suvokimo ir parodo, kokią praeitį dabartis nori „matyti“ (Jakniūnaitė, 2007: 95). Pasak D. Jakniūnaitės, atsižvelgiant į tai, kad istorija yra galingas valstybinės ideologijos produktas ir įrankis, Rusija naudoja istorijos traktavimo priemones tam, kad galėtų įtvirtinti dabartį (Ten pat: 100). Yra daug tai patvirtinančių požymių. Paminėta 2005 m. Pergalės dienos minėjimo istorija rodo Rusijos Federacijos siekį projektuoti karinę Sovietų Sąjungos pergalę prieš Fašistinę Vokietiją į dabartį – sujungti Rusijos tapatybę su sovietinės galios tapatybe.

Istorinis diskursas turi tiesioginės įtakos ir antrai konfliktinių aspektų grupei. Tai pasireiškia per Rusijos įprotį kaltinti Baltijos šalis (pirmiausia Latviją ir Estiją) nacionalizmu ir fašizmu. Tokiu būdu 1941–1945 metų istorinis diskursas projektuojamas į naujausius laikus. Kaip rašo G. Vitkus, „Rusijos valdžia ir toliau nuolat savo žiniasklaidoje rengia propagandines kampanijas, nukreiptas prieš Lietuvą ir kitas Baltijos šalis, kaltindama jas tai talkininkavimu naciams Antrojo pasaulinio karo metais, tai parama čečėnų teroristams“ (Vitkus, 2006: 69). Kaltinimas fašizmu ir nacizmu iš vienos pusės yra skirtas pateisinti Baltijos šalių okupaciją ir represijas šių valstybių gyventojų atžvilgiu, o iš kitos paaiškina dabartinę Rusijos poziciją santykiuose

su Lietuva, Latvija, Estija. Tai pat yra ne tik istorinio, bet ir modernaus, su tarpvalstybiniais santykiais susijusio, konfliktinio kodo dalis.

Kita paminėto konfliktinio tarpvalstybinių santykių kodo dalis yra susijusi su rusakalbių tautinių bendrijų padėtimi Baltijos šalyse ir Rusijos veiksmais tariamai ginant šių bendrijų teises. Tarpvalstybiniuose santykiuose tai yra įprasta praktika, tačiau, kaip teigia D. Jakniūnaitė, atidžiau analizuojant tėvynainių diskursą tampa aišku, kad tai nėra kitoks įprasto tautinės mažumos gynimo strategijos variantas (Jakniūnaitė, 2007: 108). Tėvynainių palaikymo strategija turi aiškius politizuotus bruožus. Ji leidžia Rusijai peržengti savo tarptautinės kompetencijas ribas bei verčia kištis į kitų valstybių vidinius reikalus, kas negali neturėti atitinkamų – konfliktinio pobūdžio – pasekmių.

Paminėtus konfliktinius kodus papildo dar vienas, susijęs su įvertinimais, kuriuos Rusijos Federacijos valdžia suteikia Baltijos valstybių valdžios struktūroms. Pastebimas siekis sukompromituoti Lietuvos, Latvijos, Estijos valdžios struktūrų autoritetą. Šis konfliktinis kodas leidžia Rusijai „plėtoti demagoginę propagandinę karą prieš Baltijos šalis, stengtis jas izoliuoti tarptautinėje arenoje ir kiekviena proga demonstruoti, kad jos skiriasi nuo kitų Vakarų demokratijų“ (Vitkus, 2006: 171).

Pastebimas Rusijos bandymas vykdant kai kurias propagandines kampanijas atskirti Baltijos šalių valdžios kontekstą nuo Baltijos šalių visuomenių konteksto. Daryti tai Rusijai padeda šiame darbe minėtas Baltijos valstybių kultūrinės-civilizacinės gravitacijos ambivalentiškumas, kai politinio elito formuojama Baltijos šalių orientacija aiškiai nukreipta Vakarų kryptimi, o dalis visuomenės jaučia nostalgiją sovietmečiui ir simpatizuoja Maskvai kaip geopolitinės orientacijos centrui (Laurinavičius ir kt., 2005: 27).

Bandymas išnaudoti visuomenės ir valdžios priešpriešą yra panašus į gerai apgalvotą strategiją. Vykdydama atitinkamas propagandines kampanijas Rusija išnaudoja susvetimėjimo veiksni (socialinį „plyšį“) tarp visuomenės ir valdžios struktūrų. Lietuvos pilietinės visuomenės tyrėjai pastebi, kad „gyventojai jaučiasi nusivylę ne tik politine valdžia, bet ir politine bendrija,

kuriai bent jau nominaliai priklauso, kas savo ruožtu skatina gyventojų politinę apatiją, abejingumą politiniams ir socialiniams procesams, vykstantiems visuomenėje“ (Žiliukaitė ir kt., 2006: 200). Tokią visuomenę nėra sunku paveikti, nukreipti „tinkama linkme“.

1 lentelė. Pasitikėjimas valdžios struktūromis Baltijos šalyse (2013 m. pavasaris)

Valstybė	Institucija	Linę pasitikėti (proc.)	Linę nepasitikėti (proc.)	Neturi nuomonės (proc.)
Lietuva	parlamentas	13	82	5
	vyriausybė	27	68	5
Latvija	parlamentas	15	81	4
	vyriausybė	20	77	3
Estija	parlamentas	30	66	4
	vyriausybė	36	61	3

Šaltinis: Eurobarometer³¹

Panaši situacija yra susidariusi Latvijoje ir Estijoje (žr. 1 lentelę). Pateikiami duomenys parodo, kad nacionaliniai valdžios organai negali pasigirti stipriu visuomenės palaikymu. Pasitikinčių nacionaliniu parlamentu ir vyriausybe asmenų skaičius akivaizdžiai nusileidžia nepasitikinčiu šiomis institucijomis asmenų skaičiui. Ypač didelis nusivylimas fiksuojamas Lietuvoje ir Latvijoje. Estijoje situacija yra geresnė (šiuo atveju Estija yra mažiau pažeidžiama, nei kitos dvi Baltijos valstybės).

³¹ Factsheets in english, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb79/eb79_en.htm [žiūrėta 2013 10 19].

Konfliktiniai kodai aktyviai naudojami Rusijos valdžiai artimoje žiniasklaidoje, formuojant medijinį Rusijos Federacijos ir Baltijos valstybių santykių diskursą. Konfliktiniai kodai taip pat yra svarbūs nagrinėjant tai, kokią Baltijos šalių vaizdinį formuoja Rusijos žiniasklaida (šie kodai yra paminėto vaizdinio dalis). Kitame skyriuje bus pateikti Rusijos žiniasklaidos sistemos apžvalga, nagrinėjama, koku būdu propagandinės technikos naudojamos kuriant subjekto (valstybės) vaizdinį bei tai, kokios kitos priemonės naudojamos tam tikslui.

2. ŽINIASKLAIDOS VEIKSNYS RUSIJOS IR BALTIJOS ŠALIŲ SANTYKIUOSE

Pirmame šio darbo skyriuje buvo konstatuota, kad santykiai tarp Baltijos šalių ir Rusijos federacijos nepasižymi geros kaimynystės principais, turi daug probleminių aspektų, susijusių su skirtinga geopolitine šių valstybių orientacija bei sudėtinga bendra istorija. Atliekamo tyrimo kontekste svarbu išnagrinėti, ar šios tarpvalstybinių santykių nuostatos atspindi Rusijos žiniasklaidoje, tačiau prieš tai reikia išsiaiškinti, kokį vaidmenį visuomenės informavimo priemonės atlieka formuojant auditorijos nuostatas, taip pat aptarti tai, kaip visuomenės informavimo priemonės gali būti panaudotos valdžios tikslams tarpvalstybinių santykių kontekste.

2.1. Žiniasklaidos poveikis ir politinis diskursas

Žiniasklaida neįsivaizduojama be auditorijos – jos kuriamos produkcijos vartotojo, todėl keliamas klausimas apie žiniasklaidos ir auditorijos santykį bei žiniasklaidos poveikį auditorijai. Akcentuojama, kad žiniasklaida turi neabejotiną poveikį individui ir visuomenei, tačiau žymiai sunkiau kalbėti apie paminėto poveikio stiprumą (McQuail, 1979).

Poveikio stiprumo aptarimas yra tiesiogiai susijęs su pagrindinėmis galiomis, kurias realizuoja žiniasklaida. Denisas McQuailas (1979) nurodo, kad žiniasklaida gali:

1. Atkreipti visuomenės dėmesį į problemą bei jos sprendimą;
2. Suteikti statusą ir patvirtinti legitimumą;
3. Būti įtikinėjimo ir mobilizacijos priemone (kai kuriais atvejais);
4. Suteikti auditorijai informaciją, padėti publikai orientuotis įvykiuose;
5. Suteikti auditorijai psichologinį pasitenkinimą.

Vėlesniuose darbuose D. McQuailas (McQuail, 1994) yra dar nuodugniau aprašęs pagrindines visuomenės informavimo priemonių funkcijas (žr. 2 lentelę). Šiame darbe ypatingai norisi akcentuoti koreliacinę žiniasklaidos funkciją, ypač informacijos paaiškinimo, interpretavimo ir komentavimo aspektu. Ši funkcija leidžia žiniasklaidai formuoti tam tikrą pasaulio paveikslą. Šis paveikslas (arba vaizdinys) būna jau struktūruotas ir aiškus, nes be pateikimo, kaip ir nurodoma, visuomenės informavimo priemonės nevengia ir paaiškinimo bei interpretavimo funkcijos.

Nagrinėjamo klausimo aspektu svarbi yra ir mobilizavimo funkcija, nurodanti vieną iš poveikių, kurį žiniasklaida gali daryti visuomenei.

2 lentelė. Žiniasklaidos funkcijos

Informavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Informuoja apie įvykius ir socialines aplinkybes pasaulyje ir visuomenėje; • Nurodo valdžios santykius; • Palengvina inovacijų, adaptacijos ir progreso plėtrą.
Koreliacija	<ul style="list-style-type: none"> • Paaiškina, interpretuoja ir komentuoja informaciją ir įvykius; • Atlieka nustatytų normų, vadovybės ir pripažintų autoritetų palaikymą; • Socializacija; • Atskirų veiklų koordinavimas; • Konsensuso formavimas; • Prioritetų nustatymas.
Tęstinumas	<ul style="list-style-type: none"> • Vyraujančios kultūros išraiška, subkultūrų pripažinimas, naujos kultūros plėtojimas; • Bendrų vertybių formavimas ir palaikymas.
Pramoga	<ul style="list-style-type: none"> • Pramogų, atsipalaidavimo ir malonumų teikimas; • Socialinės įtampos sumažinimas.
Mobilizavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Visuomenės tikslų palaikymas politikoje karo metu, ekonomikos plėtroje, darbe, kartais religijoje.

Šaltinis³²: McQuail (1994: 77)

³² Sudarant lentelę panaudotas lietuviškas D. McQuailo suformuluotų visuomenės informavimo priemonių funkcijų vertimas iš M. Martišiaus knygos „(Ne)akivaizdus karas“ (Martišius, 2010, p. 259–260).

Masinio žiniasklaidos poveikio klausimas yra svarbus mūsų tyrimui. Kai kurie tyrėjai nurodo, kad tokio pobūdžio poveikis neabejotinai egzistuoja. Vilija Gudonienė akcentuoja: „Tikėjimas, kad masinės komunikacijos priemonės turi galios, yra paremtas pastebimais efektais visuomenei ir galimybe paveikti didelę auditoriją. Šią nuomonę sustiprino ir sėkmingas spaudos ir kino panaudojimas Pirmojo pasaulinio karo metu, mobilizuojant visuomenę, bei nacistinės Vokietijos ir Tarybų Sąjungos media propagandinė veikla“ (Gudonienė, 1999: 23).

Nustatyta, kad visuomenės informavimo priemonės daro poveikį ne tik atskiriems žmonėms, bet ir masinei visuomenės sąmonei³³. Apie tai, pavyzdžiui, rašo Nona Akopian. Tyrėjos nuomone, masinė sąmonė labai retai pati formuoja poziciją kokio nors socialinio reiškinio atžvilgiu – patogiau tokią poziciją „pasiimti“ iš visuomenės informavimo priemonių, kur ji yra pateikiama aiškiai suformuota (Акопян, 2008: 186). Kitaip sakant, žiniasklaida yra pajėgi pateikti visuomenei nuorodą, kaip galima vertinti vieną ar kitą socialinį reiškinį. Nekritiškai vertinama tokia nuoroda gali būti tiesiogiai adaptuota visuomenės sąmonėje (pasireikšti kaip įsitvirtinusi nuomonė, stereotipas).

Kaip rašo Lauras Bielinis, „žiniasklaida žmogui suteikia galimybę ne matyti save ir aplinką tokius, kokie jie yra sukurti gamtos, bet labiau tokius, kokius juos sukuria ir kuria kasdien, kiekvieną akimirką vaizduotė, skatinama būtent žiniasklaidos“ (Bielinis, 2005: 33). Tai reiškia, kad visuomenės informavimo priemonės atlieka katalizatoriaus vaidmenį, aktyvuodami fantazijas ir (subjektyvų) įsivaizdavimą apie mus supantį pasaulį.

Žiniasklaida taip pat turi gebėjimų manipuluoti masinėje sąmonėje įsitvirtinusiomis nuostatomis, sukurdamą naujas prasmes bei tuo pat metu siekdama paversti pasaulio vaizdą paprastesne, primityvesne konstrukcija.

³³ Masinė sąmonė yra sudėtingas, nevienalytis, daugiapakopis konstruktas, kuriame susilieja apibrėžto istorinio periodo ir visuomenės skirtingų žmonių grupių sąmonės (pasaulio ir žinių apie jį suvokimas). Masinėje sąmonėje atsispindi idėjų, požiūrių ir įsitikinimų paplitimas visuomenėje (Васильев, 2009).

Monika Frėjutė-Rakauskienė, nagrinėjusi Lietuvos visuomenės nuostatas apie įvairias etnines mažumas, pažymi: „Manoma, kad ji [žiniasklaida] turi pakankamai galios manipuluoti nusistovėjusiais stereotipais ir išankstinėmis nuostatomis, sukurti socialinius įvaizdžius, ideologinius vaizdinius, lemti visuomenės nuostatas, nuomones specifiniais klausimais ir įvairių grupių atžvilgiu“ (Frėjutė-Rakauskienė, 2012: 71–72).

Žiniasklaida taip pat yra atsakinga už dominuojančių ideologinių nuostatų formavimą. Tai, pavyzdžiui, gali būti daroma apribojant (ar atkertant) tam tikrų grupių prieigą prie žiniasklaidos, neleidžiant joms skleisti savo idėjų ir ideologinių nuostatų visuomenės informavimo priemonių kanalais (van Dijk, 1998: 184).

Visa tai byloja apie žiniasklaidos gebėjimą formuoti tam tikrą pasaulio (ir atskirų jo dalių) vaizdinį. Kai kurie tyrėjai sutaria, kad visuomenės informavimo priemonės tik iš dalies atspindi realybę. Jos pasinaudoja galimybe manipuluoti realybės reiškiniams, ar net konstruoti dirbtinę realybę – jos iškreiptą vaizdą. Tai yra daugiapakopis procesas, leidžiantis kalbėti apie žiniasklaidos poveikio principus. Viena iš šio proceso pakopų yra poveikis vadinamajai visuomenės nuomonei (Задорин ir kt., 1999: 176), tačiau tai yra tik paviršutinis poveikio lygmuo. Kaip rašo Renata Matkevičienė, šiuolaikiniuose žiniasklaidos tyrimuose dažniausiai pabrėžiamas „žiniasklaidos, kaip konstruojančios komunikacijos veikėjų socialinę realybę, vaidmuo“ (Matkevičienė, 2008: 110).

Šis poveikis dar labiau stiprėja, kai auditorija pradeda vertinti žiniasklaidą kaip esminį realybės mediatorių, kaip tarpininką tarp individualios žmogaus realybės ir plačiosios realybės. Tai formuoja visuomenės santykį su pasauliu. N. Akopian pažymi, kad žmonės vis dažniau interpretuoja realybę ne per savo tiesioginius pojūčius, bet per realybės atspindį visuomenės informavimo priemonėse, per „realybės vaizdinį“, kurį yra suformavusi žiniasklaida. Tokioje situacijoje žmogus pasiduoda galimoms visuomenės

informavimo priemonių manipuliacijoms, jo realybės suvokimas iš esmės yra nebe jo, o primestas žiniasklaidos (Акопян, 2008: 189).

Yra žinomi ir esminiai tokio manipuliavimo principai. Juos įvardija L. Bielinis: „Žiniasklaida, kontroliuodama, paskirstydama bei pagal rangą sudėstydamą faktus ir įvykius mums nurodo, į ką turime kreipti dėmesį, verčia susimąstyti dėl to, kas, jos nuomone, yra svarbu. Taigi, masinės visuomenės, veikiamos žiniasklaidos, nuomonė yra gerai įsisavinta žiniasklaidos nuomonė“ (Bielinis, 2005: 64).

Kiti tyrėjai susieja tai su tiesioginėmis mediakratijos apraiškomis. Jų teigimu, visuomenės informavimo priemonės tampa tikrąja „ketvirtąja valdžia“, nes ne tiek atspindi ir interpretuoja mus supančią realybę, kiek pačios formuoja realybę pagal savo taisykles ir nuostatas (Задорин ir kt., 1999: 176).

Tačiau žiniasklaidos poveikis, kurio egzistavimą pripažįsta daugelis tyrėjų, nėra begalinis. Nors visuomenės informavimo priemonės gali veikti visuomenės nuostatas ir atskirų individų elgesį, yra veiksmų, kurie apriboja žiniasklaidos poveikį. Tarp tokių veiksmų pirmiausia įvardijama medijų sferos specifiška. Pats žiniasklaidos pasaulis yra pernelyg įvairialypis. Skirtingos žiniasklaidos priemonės formuoja skirtingą pasaulio vaizdą (arba, kitaip sakant, pateikia skirtingas pasaulio interpretacijas). Informacinis laukas savaime yra prieštaringas (užpildytas prieštariniais pranešimais), o tai silpnina galimą žiniasklaidos poveikį (Ten pat: 178). Tačiau tai teigtina apie informacinę erdvę, kurioje leistina nuomonių įvairovė, o visuomenės informavimo priemonės turi veikimo laisvę. Atitinkamai nelaisvoje, kontroliuojamoje (autoritarinėje) informacinėje erdvėje žiniasklaidos kuriamas „pasaulio vaizdas“ yra vieningesnis, paklūstantys vyraujančioms ideologinėms nuostatomis (o numanomas tiesioginis žiniasklaidos poveikis stipresnis).

Tyrėjai pažymi, kad politinėje komunikacijoje į žiniasklaidą neretai žiūrima kaip į terpę, kurioje yra konstruojamas realybės vaizdas. Tokiu būdu žiniasklaida, esanti viešosios sferos dalimi, tuo pat metu turi galių perkurti (simuliuoti) viešąją sferą (Norris, 2000).

Šiuo atveju kalba eina apie politizuotą pasaulio vaizdą, o žiniasklaidos įtaka iš dalies siejama su politiniu žiniasklaidos diskursu³⁴. Taip nutinka galimai dėl to, kad visuomenės informavimo priemonės tampa iš esmės vieninteliu politikų ir plačiosios visuomenės bendravimo kanalu (Никитина, 2006).

Tyrėjai pažymi, kad politinė žmonių sąmonė bei jų elgesys stipriai priklauso nuo informacinio lauko, kurį kuria žiniasklaida (Задорин ir kt., 1999: 176). Visuomenės informavimo priemonių sąveika su politiniu diskursu leidžia vertinti žiniasklaidos priemones kaip politinio poveikio kanalą, kurį gali bandyti naudoti tiek atskiri politikai, tiek valdžia. Tokios situacijos poveikis išauga nelaisvose, problemas su žiniasklaidos laisve turinčiose valstybėse, nes žodžio laisvės situacijoje poveikį mažina nuomonių ir požiūrių įvairovės veiksnys. Nelaisvose šalyse autoritarinis (totalitarinis) politinis (valdžios) diskursas tiesiogiai transliuojamas per valdžios (ar jai artimų struktūrų) valdomas visuomenės informavimo priemones. Tokioje situacijoje politinį diskursą iš esmės galima pavadinti propagandos diskursu.

Politinis diskursas yra glaudžiai susijęs su viešosios nuomonės reiškiniu. K. Nikitina (2006) tvirtina, kad politinio žiniasklaidos diskurso uždavinys yra daryti poveikį besiformuojančiai viešajai nuomonei. Pasiiekti tai leidžia komunikatyvinė politinio žiniasklaidos diskurso prigimtis, nes, tyrėjos teigimu, kiekvienas komunikacijos aktas turi poveikio tikslą.

Panašiai apie žiniasklaidos sferą kalba ir R. Matkevičienė. Ji nurodo, kad „žiniasklaida yra vertinama kaip sfera, kurioje formuojama visuomenės nuomonė, aptariami ir vertinami tam tikri politikos, socialinio gyvenimo ir ekonomikos įvykiai“ (Matkevičienė, 2008: 113).

³⁴ Moksliniame pasaulyje neegzistuoja vieningos diskurso sąvokos. Tai, kas yra diskursas – dažnai interpretuojama pagal mokslinius poreikius. Pavyzdžiui, Renata Matkevičienė apibūdina diskursą kaip „socialinės realybės konstravimą, žinojimo struktūrą“ (Matkevičienė, 2008: 111). Tuo pat metu Reineris Kelleris teigia, kad diskursas gali būti suprantamas kaip bandymas institucionalizuoti žinias (apie ką nors), sudėlioti jas į bendrą visumą (Keller, 2013: 2). Remiantis šiais apibrėžimais, diskursas šiame darbe bus suprantamas kaip *socialinės realybės konstravimas per turimą (išreikštą) žinių visumą*.

Politinis žiniasklaidos diskursas turi ir sociokultūrinį kontekstą. K. Nikitina (2006) išskiria tris pagrindines jo charakteristikas:

- orientacija į masinę auditoriją;
- nacionalinė-kultūrinė specifika;
- ideologija.

Tai lėmė ir diskurso įtakos aspektus. K. Nikitina akcentuoja, kad „informacija formuoja mūsų mintis, struktūruoja mūsų patirtį ir nulemia požiūrį į mus supantį pasaulį“ (Ten pat). Įtaka yra politinei komunikacijai būdingas elementas, todėl dėmesys jai politiniame žiniasklaidos diskurse irgi yra natūralus.

Šiuo atveju reikšmę turi ir informacijos bei jos pateikimo pobūdis. Neutrali informacija padeda jos vartotojams savarankiškai formuoti pasaulio vaizdą, o ideologiškai paveikta ar nukreipta informacija atitinkamai darys poveikį besiformuojančiam požiūriui į pasaulį. N. Akopian teigia, kad „subjektyviai angažuota“ informacija dažnai formuoja nuostatas, kurias naudoja žiniasklaida siekdama sukurti ne tik žmonių elgesio stereotipus, bet ir skirtingų politinių ir socialinių įvykių vertinimo stereotipus“ (Акопян, 2008: 186). Atitinkamai formuojamas stereotipinis mąstymas sukuria ir stereotipinį požiūrį į pasaulį. Tokiu būdu paveiktai visuomenei jau yra sunku išeiti už stereotipinio požiūrio rėmų.

Nagrinėjant politinį žiniasklaidos diskursą tampa neįmanoma kalbėti apie informacijos neutralumą. Kaip pažymi K. Nikitina, „ideologija neišvengiamai – tiesiogiai arba netiesiogiai, atvirai arba paslapčia – pasireiškia politiniame žiniasklaidos diskurse bei nurodo auditorijai nuomonės „vektorių“ bei požiūrį į aptariamą reiškinį“ (Никитина, 2006).

Baltijos šalių tema Rusijos žiniasklaidoje dažniausiai yra kaip tik politinio diskurso dalis, nes pirmiausia ji yra susijusi su tarptautinių santykių

temą. Užsienio naujienų sfera bet kurio atveju yra politizuota, nes vienaip ar kitaip analizuoja bei reflektuoja tarptautinės galios konfigūracijas (Alleyne, 1995: 67).

Rusijos visuomenės informavimo priemonės dažniausiai demonstruoja interesą Baltijos valstybių temai aktualiems, politiškai nuspalvintiems įvykiams, kurios tiesiogiai liečia Baltijos šalis ir (bet nebūtinai) Rusiją. Todėl aptariant Baltijos šalių vaizdinį Rusijos spaudoje būtina atsižvelgti į ideologinį aspektą. Šio aspekto reikšmė taip pat yra susijusi su žiniasklaidos sistemos padėtimi ir būkle. Ši tema bus nagrinėjama kitame poskyryje.

2.2. Rusijos žiniasklaidos sistemos ypatumai

Pirmame šio darbo skyriuje pristatyta naujausios Rusijos politinio gyvenimo istorijos apžvalga parodė tai, kad nuo Sovietų Sąjungos žlugimo iki mūsų dienų Rusijos Federacija išgyveno svarbius pokyčius, kurie ne visada buvo paprasti ir lengvi. Žiniasklaidos sistemos architektūra yra glaudžiai susijusi su esminiais politiniais pokyčiais, todėl ir pokalbis apie Rusijos žiniasklaidos raidą naujausiųjų laikų istorijoje nėra paprastas. Čia išskiriami keli pagrindiniai etapai, kurie parodo besikeičiantį visuomenės požiūrį į žiniasklaidą bei jos vaidmenį.

Praeito amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigoje žiniasklaidos sistema Rusijoje (ir visoje tebeegzistavusioje Sovietų Sąjungoje) iš esmės vis dar buvo sovietinio pobūdžio. Aprašydama ją Jelena Vartanova nurodo, kad šios žiniasklaidos formuotas gyvenimo (pasaulio) paveikslas nebuvo visiškai melagingas, tačiau ir teisingu jį pavadinti nebūtų galima – šis pasaulio ir šalies gyvenimo vaizdinys buvo nutolęs nuo realybės, grindžiamas ideologiniais „vienos tautos, vienos partijos, vienos ideologijos“ konceptais (Вартанова, 2000: 61).

Sovietinio žiniasklaidos modelio ypatybes lėmė jo formavimo principai. Teigiama, kad Sovietų Sąjungoje nebuvo kitoms šalims įprasto teisinio

žiniasklaidos funkcionavimo lauko – nuo pat pirmų sovietinės valdžios metų žiniasklaidos priemonės politiškai ir ekonomiškai buvo pasitelktos valdžios interesams (Учаёба, 2000: 110). Vėliau visuomenės informavimo priemonės vis stipriau inkorporuojamos į politinę sistemą, joms paskirtas agitacijos ir propagandos priemonių vaidmuo.

Tyrinėtoja Veronika Usačiova pažymi ir dar vieną svarbų sovietinės žiniasklaidos vaidmenį. Ji agresyviai formavo (falsifikavo) vieningą visuomenės nuomonę. Procesas vyko taip: „visuomenės nuomonę“, ypač svarbiais politinio pobūdžio klausimais pirmiausia formavo valdžia, o po to paskleisdavo tą „nuomonę“ naudodama tam visuomenės informavimo priemones, kurias ji monopolistiškai valdė (Ten pat: 112). Tokioje situacijoje bet koks alternatyvus požiūris būdavo eliminuojamas iš viešosios sferos, marginalizuojamas, išstumiamas į neformalios (vadinamieji pokalbiai virtuvėje) ar disidentinės komunikacijos (savilaida) erdvę. Esminiai sovietinės valdžios ir žiniasklaidos sąveikos principai demonstruojami 3 lentelėje.

3 lentelė. Valdžios ir žiniasklaidos sąveika (sovietinis modelis)

Visuomenės informavimo priemonės inkorporuotos į valdžios struktūrą
Valdžia dekretais nurodo žiniasklaidos „žaidimo taisykles“
Savicenzūra žiniasklaidoje
Sąveikos sistema naikina tokias sampratas kaip „socialinė atsakomybė“ ir „korporatyvinė žurnalistų etika“
Žiniasklaidos pozicija falsifikuoja ir pakeičia viešąją nuomonę

Šaltinis: sudaryta pagal Учаёба (2000: 112)

Sovietinė žiniasklaida turėjo ir savo ypatumus, kuriuos lėmė istorinė/ideologinė aplinka. G. Bakulevas (2005) pažymi, kad sovietinė žiniasklaidos sistema skyrėsi nuo visų kitų žiniasklaidos sistemų. Sovietmečiu visuomenės informavimo priemonės turėjo palaikyti egzistuojančią santvarką. Šiame modelyje buvo pateisinama cenzūra ir valstybės galia bausti

(ideologiškai) „prasižengusias“ žiniasklaidos priemones. Bakulevas akcentuoja, kad sovietinėje sistemoje žiniasklaidos priemonėms buvo leista „veikti nustatytuose rėmuose“ (Бакулев, 2005: 111), neperžengiant jų ribų.

Tačiau situacija šioje sferoje pradėjo keistis besibaigiant praeito amžiaus devintajam dešimtmečiui. Pirmiausia tai buvo susiję su politiniais *pertvarkos* ir *viešumo* procesais³⁵, kurie buvo pradėti Sovietų Sąjungoje siekiant reformuoti egzistuojančią sistemą. Tai galiausiai leido atsirasti naujoms, nepriklausomoms visuomenės informavimo priemonėms. Pirmas toks laikraštis, pavadintas „Nezavisimaja gazeta“ („Nepriklausomas laikraštis“), o vėliau ir kiti panašaus pobūdžio leidiniai, atsirado Rusijoje 1990 metais³⁶ (Lipman, 2005: 319).

Per šį laikotarpį, kai ne tik naujas, bet ir senos žiniasklaidos priemonės pajuto didesnę laisvę, smarkiai išaugo ir Sovietų Sąjungos gyventojų pasitikėjimas visuomenės informavimo priemonėmis. Žiniasklaida tapo pagrindiniu šaltiniu, kuris fiksavo ir pranešinėjo apie svarbius pokyčius politiniame Sovietų Sąjungos gyvenime. Ypač didelį pasitikėjimą pelnė spausdintinės visuomenės informavimo priemonės – laikraščiai (tokie kaip „Segodnia“, „Nezavisimaja gazeta“, „Izvestija“) ir žurnalai (pirmiausia „Ogoniok“) (Гудков, Дубин, 2001: 31).

1989 – 1991 metų laikotarpis buvo labai sėkmingas visuomenės informavimo priemonėms, vertinant jų paklausą, populiarumą ir pasitikėjimą visuomenėje. Tačiau tai tęsėsi neilgai. Borisas Dubinas nurodo, kad jei 1989 metais spauda visiškai ar iš dalies pasitikėjo apie 80 proc. Rusijos gyventojų, tai jau 1992 metais pasitikėjimo lygis sumenko ir tesiekė 25 proc. (Дубин, 2005a: 1).

Nusivylimą žiniasklaida galėjo lemti tai, kad Rusijoje taip ir nesusiformavo visavertis Vakarietiškas laisvosios žiniasklaidos modelis. Taip

³⁵ *Pertvarka* (rus. *Перестройка*) – bendra reformų ir naujos sovietinės ideologijos, inicijuotos CK TSKP pirmininku Michailu Gorbačiovu 1986–1991 m., paradigma. *Viešumas* (rus. *Гласность*) – vienas esminių *pertvarkos* elementų, pasireiškęs cenzūros silpninimu bei laipsnišku anksčiau egzistavusių informacinių barjerų eliminavimu.

³⁶ Palyginimui, pirmas nepriklausomas televizijos transliuotojas NTV atsirado Rusijos Federacijoje 1994 metais (Lipman, 2009: 7).

pat nesutariama ir dėl to, kaip galima būtų apibūdinti moderniosios Rusijos žiniasklaidos modelio tipą.

Pripažįstama, kad po Sovietų Sąjungos žlugimo Rusijos žiniasklaida pajudėjo link vakarietiško modelio – buvo panaikinta cenzūra, atsirado orientacija į spaudos laisvės principus, prasidėjo visuomenės informavimo priemonių privatizacijos procesas (Vartanova, 2012). Tai leidžia bandyti pasižiūrėti į Rusijos žiniasklaidos sistemą per vakarietiško teorijų prizmę.

Danielas Hallinas ir Paolas Mancini yra suformulavę trijų žiniasklaidos modelių teoriją. Jų teigimu, Vakarų pasaulyje galima išskirti tokius modelius (Hallin, Mancini, 2004):

- Viduržemio jūros (poliarizuotas modelis)
- Šiaurės / Centrinės Europos (demokratinis korporatyvinis modelis)
- Šiaurės Atlanto (liberalus modelis)

Naudojant šią klasifikaciją, Rusijos žiniasklaidos sistemą galbūt galima būtų priskirti prie Viduržemio jūros modelio, kuris yra būdingas Pietų Europos valstybėms. Šis modelis, be kitų požymių, pasižymi žiniasklaidos įtraukimu į politinius konfliktus, jos panaudojimui ideologiniai mobilizacijai ir iš esmės silpna žiniasklaidos autonomija nuo valdžios (Ten pat: 90). Tyrėjai mano, kad tokie minėto modelio ypatumai yra dažnai susiję su šalimi, kuriose veikia šis modelis, istorine patirtimi. Dauguma tokių valstybių yra išgyvenusios autoritarinio valdymo bei cenzūros laikotarpius. Tiesa, tai buvo jau gana seniai – tokios šalys kaip Graikija, Ispanija ir Portugalija įveikė autoritarizmą praėjo amžiaus aštunto dešimtmečio viduryje ir nuo to laiko yra demokratinės valstybės (Ten pat: 67).

Viduržemio jūros modelį galima būtų priskirti Rusijai pagal analogiją, tačiau tai būtų ne visai korektiškas sprendimas. Hedwig de Smaele akcentuoja,

jog Rusija neatitinka nei vieną iš minėtų modelių (de Smaele, 1999: 186). Jis siūlo kalbėti apie atskirą Eurazijos (arba tiesiog – Rusijos) modelį (Ten pat).

Idėją apibūdinti Rusijos žiniasklaidos modelį kaip ypatingą ir suteikti jam atskirą pavadinimą – Eurazijos – palaiko ir kiti tyrėjai. Akcentuojama, kad Rusijos žiniasklaidos sistemoje galima aptikti Vakarų (Europos ir Šiaurės Amerikos) ir Azijos principų sinergiją, tad ir modelį būtų logiška pavadinti „pereinamuoju sinerginiu modeliu“ (Vartanova, Lukina, Svitich, Shiryayeva, 2010: 201).

Jelena Vartanova, atsižvelgiant į, viena vertus, įvykusią Rusijos žiniasklaidos komercializaciją, o kita vertus – į grįžimą prie valstybės įsikišimo į žiniasklaidos reikalus tradicijos, siūlo vadinti Rusijos žiniasklaidos modelį „valstybiniu komercionalizuotu“ (angl. *statist commercialized*) (Vartanova, 2012).

Tokio ypatingo modelio susiformavimą lėmė Rusijos raida po Sovietų Sąjungos žlugimo. V. Usačiova mano, kad visuomenės informavimo priemonės Rusijoje praeito amžiaus dešimtajame dešimtmetyje ne tik nebandė atsitraukti kuo toliau nuo valdžios, bet atvirkščiai – pačios ieškojo suartėjimo su ja³⁷. Tokia situacija tenkino ir naują, dabar jau nepriklausomos Rusijos Federacijos, valdžią. Teigiama, kad 1992–1993 metų laikotarpiu valdžia tiesiogiai ar netiesiogiai valdė masinės komunikacijos kanalus, realizuodama ne visuomeninius, bet savo politinius interesus (Усачёва, 2000, p. 115).

Tyrėjai konstatuoja (Усачёва, 2000; Дубин, 2005a; Lipman, 2005), kad naujausioje Rusijos istorijoje buvo tik keli atvejai, kai žiniasklaida aiškiai (ir gana vieningai) pasirinkdavo kitokias, nei valdžios pozicijas bei realizuodavo siekį ginti viešąjį interesą – dalis visuomenės informavimo priemonių padarė tai 1993 metų rudenį per prezidento ir parlamento konfliktą (vėliau, pasirinkę „ne tą“ pusę žiniasklaidos priemonės patyrė spaudimą ir represijas), taip pat dažnai minima Pirmojo Čėčėnijos karo situacija (1994 metų pabaiga – 1995

³⁷ Tam įtakos turėjo ir tai, kad nepriklausomos visuomenės informavimo priemonės Sovietų Sąjungos žlugimo situacijoje palaikė demokratines jėgas, kurios po SSRS žlugimo atsidūrė Rusijos valdžioje. Šios visuomenės informavimo priemonės neįtė priešpriešos valdžiai ir tęsė jos palaikymo strategiją.

metai), kai žiniasklaida bandė pateikti visapusišką informaciją apie konfliktą ir neretai kritikavo Maskvos sprendimą pradėti karinę operaciją prieš separatistinę respubliką.

Naujas žiniasklaidos suartėjimo su valdžia etapas siejamas su 1996 metais Rusijos prezidento rinkimais, kai demokratinės jėgos, siekdamos Boriso Jelcino perrinkimo, vėl užtikrino žiniasklaidos palaikymą, mobilizuodamos ją prieš Rusijos Federacijos Komunistų partijos lyderį ir pagrindinį Jelcino varžovą Genadijų Ziuganovą. Teigiama, kad „per 1996 metų prezidentinę kampaniją visuomenės informavimo priemonės vėl veikė kaip sovietinės agitacijos ir propagandos priemonės“ (Усачёва, 2000: 120).

Valdžios požiūriu tokia taktika pasiteisino. Norimas rezultatas buvo pasiektas – B. Jelcinas perrinktas antrajai kadencijai. A. Zapesockio nuomone, „smegenų plovimo“ kampanija, kurioje aktyviai dalyvavo ir visuomenės informavimo priemonės, lėmė, kad vos per keletą mėnesių B. Jelcino šalininkų skaičius išaugo 5–6 kartus (Запесоцкий, 2010: 8). Šis faktas dar kartą parodo, kokia stipri gali būti masinės komunikacijos galia, formuojant žmonių nuostatas ir orientyrus.

Kalbant apie praeito amžiaus dešimto dešimtmečio pokyčius Rusijos žiniasklaidos sistemoje, būtina paminėti ir visuomenės prioritetų ir įpročių kaitą. Jau akcentuota, kad išgyvenusi savo populiarumo piką 1989 – 1991 metais spauda ilgainiui prarado pozicijas, tačiau ši niša neliko tuščia. Ir Pirmojo Čėčėnijos karo situacijoje, ir per 1996 metų prezidento rinkimus bei vėliau – stipriausios ir įtakingiausios medijos vietą užėmė televizija.

J. Vartanavos teigimu, šiame procese buvo užfiksuotas pokytis, kai „labiausiai skaitanti“ nacija tapo „labiausiai žiūrinti“. Televizija ryžtingai užėmė spaudos vietą ir tapo pagrindinių informacijos šaltiniu Rusijos visuomenei (Вартанова, 2000: 64). Ši tendencija buvo užfiksuota Rusijoje jau XXI a. pradžioje. Pažymima, kad tikra masinio komunikavimo priemone Rusijos Federacijoje galima pavadinti būtent televiziją, o kitos žiniasklaidos

rūšys neturi tokios plačios auditorijos, jų formuojamas „pasaulio paveikslas“ nėra toks vieningas ir visuotinas kaip televizijos (Гудков, Дубин, 2001: 31).

I. Dzialošinskis cituoja 2000 metų viešosios apklausos rezultatus, kurie parodo, kad tarp pagrindinių žiniasklaidos šaltinių, kuriuos Rusijos visuomenė naudoja informacijai gauti, įtikinamai pirmauja federalinė televizija – 95,5 proc., antroje vietoje yra radijas – 32,1 proc., o spaudai atitenka tik trečioji vieta – 22,2 proc. (Дзялошинский, 2001: 18). Tai rodo, kad informacijos kontrolei šalyje iš esmės užtenka kontroliuoti pagrindinius federalinius (transliuojančius visai ar didžiąjai daliai Rusijos teritorijos) televizijos kanalus. Tai paaiškina ir Rusijos valdžios strategiją, kuri buvo pasirinktas nuo V. Putino įsitvirtinimo valdžioje momento 2000 metais.

Skirtingų medijų rūšių populiarumo pokytį Rusijoje galima paaiškinti ir pačių medijų kaita. Pažymima, kad XX a. dešimtajame dešimtmetyje savo laiku labai populiari ir įtakinga demokratinė *pertvarkos* laikų spauda iš dalies dingo, o iš dalies transformavosi į beveidę tabloidinio tipo spaudą, kurios pagrindinis uždavinys buvo komentuoti naujienas, kurias pateikdavo televizija, ar aptarinėti smulkias intrigas valdžios koridoriuose (Гудков, Дубин, 2001: 31).

Konstatuojama, kad televizija turi ypatingas poveikio galimybes, kurios realizuojamos per nuolatinį informacijos atkartojimą. B. Dubinas (Дубин, 2005b) pažymi, kad televizija (ypač kai kalbama apie aktualios naujienų informacijos pateikimą) formuoja dirbtinę realybę tiesiog studijoje. Šios realybės formavimo principas grindžiamas trumpomis „citatomis“ iš nufilmuotų kadro (užfiksuotos realybės) ir diktorių ar ekspertų komentarais.

Televizijos įtaigumo situacijoje jos (ir kitų žiniasklaidos priemonių) suartėjimas su valdžia atvėrė valdžios struktūroms naujas poveikio galimybes, tačiau, kita vertus, tai reiškė Rusijos žiniasklaidos sutikimą savo noru atsisakyti bent dalies turimos laisvės.

Naujas žiniasklaidos struktūrų ir valdžios suartėjimas buvo pastebimas jau nuo 1996 metų priešrinkiminės kampanijos. Tai buvo pravartu valdžios

sistamai, tačiau nauda žiniasklaidai iš tokio suartėjimo buvo abejotina. Kaip pažymima, „visuomenės informavimo priemonių ir valdžios aljansas lėmė, kad efektyviai tokioje sąveikoje veikė tik valdžia, įgyvendinama savisaugos ir savęs reprodukovimo procesus“ (Усачёва, 2000: 126).

Konstatuojamas kognityvinis disonansas ir tarp žiniasklaidos priemonėse dirbančių žurnalistų nuostatų. XXI a. pradžioje atlikti tyrimai parodė, kad politinės Rusijos žurnalistų nuostatos yra gana prieštaringos, daugumos jų politinėje sąmonėje „atvirumo Vakarams idėja, rinkos ekonomikos ir demokratinių vertybių pripažinimas susimaišo su populizmu, socialinio teisingumo idėja, stiprios valdžios palaikymu, paternalizmo ir tikėjimo herojiška istorine Rusijos misija elementais“ (Дзялошинский, 2001: 17).

Tačiau tikru lūžiu Rusijos žiniasklaidai tapo periodas, prasidėjęs po V. Putino atėjimo į valdžią. 2000–2001 metų laikotarpį tiksliausiai būtų apibūdinti kaip istorinį momentą, kuriame iš esmės pakito Rusijos Federacijos valdžios požiūris į visuomenės informavimo priemones bei prasidėjo procesas, kurio esmė buvo užvaldyti pagrindinius žiniasklaidos priemones ir panaudoti jų įtaką valdžios interesams. Ši procesą lėmė tai, kad „Rusija niekada nebuvo pamiršusi sovietinės praeities pamokų: informacija yra jėga, o informacijos kontrolė yra priemonė išsaugoti įtaką“ (Castells, 2011: 268).

Praeito amžiaus dešimto dešimtmečio pabaigoje iš dalies grįžta prie sovietinio pobūdžio masinės komunikacijos priemonių masiškumo – šiuo atveju kalba eina apie federalinius televizijos kanalus, kurie subūrė didelę dalį žiūrovų (Дубин, 2005a: 2). Tokioje situacijoje svarbiu veiksnio tapo žiniasklaidos priemonių kontrolės koncentracija valdžios, ar jai artimų asmenų rankose. XXI a. pradžioje valstybė Rusijoje kontroliavo 70 proc. elektroninių masinės komunikacijos priemonių³⁸, 80 proc. regioninės ir 20 proc. federalinės spaudos (Дубин, 2005b).

³⁸ Šiuo atveju – televizija.

Į valdžios veiksmus užvaldant visuomenės informavimo priemonių kontrolę atkreipia dėmesį ir kiti tyrinėtojai. Jeigu paskutiniame XX a. dešimtmetyje Rusijos valdantieji sluoksniai užtikrindavo žiniasklaidos palankumą sau palaikydami gerus ir artimus ryšius su visuomenės informavimo priemonių savininkais, tai XXI a. pradžioje šis modelis keičiasi – valdžia siekia pati kontroliuoti pagrindines žiniasklaidos priemones bei tiesiogiai (be tarpininkų) naudoti jas savo įtakai sustiprinti (Дзялошинский, 2001: 17).

Valdžios dėmesys buvo sukoncentruotas į centrinius televizijos kanalus, nes būtent jie yra populiariausia žiniasklaidos priemonė Rusijoje. Po V. Putino inauguracijos visuomenės informavimo priemonių pasitelkimas tiesioginiams valdžios interesams prasidėjo nuo atakos prieš didžiąją nepriklausomą žiniasklaidos kompaniją „Media-Most“ 2000 metais³⁹. Tokie ir panašūs veiksmai⁴⁰ leido Rusijos valdžiai pasiekti greitų, jai palankių rezultatų.

Situaciją su žiniasklaidos priemonėmis šiuolaikinėje Rusijoje gana išsamiai apibūdina M. Lipman: „Putino Rusijoje žiniasklaidą galima padalinti į dvi kategorijas. Pirmajai kategorijai priklauso didelę auditoriją turinti žiniasklaida – ypač nacionaliniai televizijos kanalai, kurių auditorija apima beveik 100 proc. Rusijos namų ūkių. Trys didžiausi nacionaliniai kanalai naudojami kaip sovietinės stilistikos valstybinės propagandos įrankis. Antra kategorija – spauda, radijas, internetinė žiniasklaida ir mažosios televizijos kompanijos – turi mažesnę auditoriją. Ji taip pat yra mažiau įdomi valdžiai kaip galimos politinės įtakos resursas, tačiau visos Rusijos žiniasklaidos

³⁹ „Media-Most“: 1993–2001 metais egzistavusi žiniasklaidos korporacija, kurios savininku buvo žinomas Rusijos turtuolis Vladimiras Gusinskis. Korporacijos vadovas buvo apkaltintas sukčiavimu ir 2000 m. birželio 13 d. areštuotas (į laisvę paleistas birželio 16 d. pasirašęs pasižadėjimą neišvykti). Plačiai kalbama apie tai, kad į laisvę V. Gusinskis buvo paleistas tik tada, kai sutiko perleisti savo valdomą žiniasklaidos korporaciją valstybinei įmonei „Gazprom“ (Ик, 2000).

⁴⁰ Šiame kontekste yra svarbi ir televizijos kanalo TV-6 uždarymo istorija. Šis kanalas egzistavo nuo 1993 iki 2002 metų. Pradėjo transliaciją kaip Maskvos regionui skirtas televizijos kanalas. Nuo 1999 metų kanalą valdė Borisas Berezovskis, kuris 2001 metais pakvietė dirbti šiame kanale žurnalistus, pasitraukusius iš NTV televizijos po to, kai pastarąją pradėjo kontroliuoti valstybinė įmonė „Gazprom“. TV-6 kanalas buvo atjungtas 2002 metų sausį po teismo sprendimo, kai kitas šio kanalo akcininkas – naftos gavybos įmonė „Lukoil“ – pareikalavo pripažinti paminėtą televizijos kanalą bankrotu.

priemonės supranta, kad lojalumas valstybei (valdžiai) yra svarbi nūdienos taisyklė“ (Lipman, 2009: 8).

Tačiau priverstinis lojalumas valdžiai paveikė televizijos turinį – eteryje liko mažai vietos analitinėms laidoms, kurios analizuotų politinę situaciją. Tyrėjai nurodo, kad Rusijos televizijoje, lyginant su praeito amžiaus dešimtuosiu dešimtmečiu, pradėjo dominuoti pramoginio pobūdžio produkcija ir mažėti vadinamosios rimtos žurnalistikos pavyzdžių. Tuo pat metu nors panaši tendencija pastebima ir spausdintinėje žiniasklaidoje laikraščių ir žurnalų puslapiuose ji vis vien nėra tiek akivaizdi (Вартанова, Смирнов, 2009). Būtent tai, šiuo atveju nagrinėjant Baltijos šalių vaizdinį Rusijos žiniasklaidoje, motyvuoja pasirinkti empirinio tyrimo pagrindu spausdintinės žiniasklaidos medžiagas.

Minėti pokyčiai paveikė situaciją su spaudos laisve Rusijoje. Tarptautinės organizacijos „Freedom house“ atliekamas nuolatinis monitoringas leidžia pademonstruoti spaudos laisvės pokyčius Rusijoje mums aktuali laikotarpiu (žr. 4 lentelę).

Lentelėje pateikti duomenys aiškiai parodo Rusijos (kalbant apie 1991-1992 metų duomenis – dar Sovietų Sąjungos) pokytį spaudos laisvės sferoje. Rusijos spauda niekada nebuvo laisva, tačiau nuo vėlyvojo sovietmečio iki 2003 metų jos statusas buvo apibūdinamas kaip „iš dalies laisva“. Balų pokytis rodo, jog spaudos laisvės lygio mažėjimo procesas buvo nuoseklus, atitinkantis esminę tendenciją.

Lūžio taškas yra 2002-2003 metų laikotarpis. Rusijos spauda pereina į žemesnę – „nelaisvos“ – spaudos kategoriją. Vėliau, kaip galima matyti iš pateiktų duomenų, situacija su spaudos laisve Rusijoje nuosekliai prastėja.

4 lentelė. Spaudos laisvė Rusijoje⁴¹

Metai	Valstybės spaudos laisvės statusas	Spaudos aplinkos įvertinimas (balai)
1991	iš dalies laisva	nenurodyta
1992	iš dalies laisva	nenurodyta
1993	iš dalies laisva	nenurodyta
1994	iš dalies laisva	40
1995	iš dalies laisva	55
1996	iš dalies laisva	58
1997	iš dalies laisva	53
1998	iš dalies laisva	53
1999	iš dalies laisva	59
2000	iš dalies laisva	60
2001	iš dalies laisva	60
2002	iš dalies laisva	60
2003	nelaisva	66
2004	nelaisva	67
2005	nelaisva	68
2006	nelaisva	72
2007	nelaisva	75
2008	nelaisva	78
2009	nelaisva	80

Šaltinis: sudaryta pagal „Freedom House“⁴² duomenis

Tačiau vertinti situaciją su žiniasklaidos laisve Rusijoje iš esmės sudėtinga, nes tai yra didelė valstybė, kurioje regionai yra nevienodi tiek pagal

⁴¹ Žiniasklaidos laisvės vertinimui „Freedom House“ naudoja balų sistemą. Valstybės žiniasklaidos laisvės statusas priklauso nuo surinktų balų: 0-30 balų: laisva žiniasklaida; 31-60: iš dalies laisva; 61-100: nelaisva. Kuo didesnis balų skaičius – tuo prastesnė yra situacija su žiniasklaidos laisve kiekvienoje konkrečioje valstybėje.

⁴² <https://freedomhouse.org/sites/default/files/FOTP2015%20Scores%20and%20Status%201980-2015.xls>

politinį ar ekonominį lygį, tiek pagal paminėtą parametą. Pagal Rusijoje veikiančios nevyriausybinės organizacijos „Fond zasčity glasnosti“ („Viešumo apsaugos fondas“) sudaryto viešumo žemėlapis duomenis iš visų Rusijos regionų nėra nei vieno, kuriame nebūtų problemų spaudos laisvės sferoje. Žemėlapis duomenys rodo, kad 16 Rusijos Federacijos regionų gali būti priskirti iš dalies laisvų regionų kategorijai, 44 – iš dalies nelaisvų, 22 – nelaisvų regionų kategorijai, o vienas regionas nevertintas dėl informacijos stokos (Карта гласности..., 2010).

Lygiai taip pat neįmanoma kalbėti apie vieningą Rusijos žiniasklaidos erdvę (išimtis, galbūt, yra tik centriniai televizijos kanalai, kurie ir atlieka pagrindinę auditorijos vienijimo funkciją). J. Vartanova jau 2000 metais konstatavo, jog neįmanoma kalbėti apie vieningą Rusijos visuomenės informavimo priemonių sistemą, nes „Maskvos medijų rinka nepanaši į Sankt-Peterburgo medijų rinką ir abi jos pastebimai skiriasi nuo to, ką galima pamatyti Uralo ar Sibiro apskričių centruose, Tatarstane ar Baškirijoje“ (Вартанова, 2000: 63).

Grįžtant prie bendrų Rusijos žiniasklaidos raidos tendencijų verta pateikti B. Dubino (Дубин, 2005a; 2005b) išskirtus Rusijos žiniasklaidos sistemos raidos etapus:

- 1987–1990 m. – į viešą erdvę grįžta anksčiau uždrausti (išstumti) vardai, vaizdiniai, požiūriai. Vyksta antagonistinė mobilizacija (prieš sovietines, komunistines koncepcijas);
- 1991–1993 m. – atotrūkis nuo (sovietinės) praeities, taip pat žiniasklaidos komercializacija
- 1994–1995 m. – augantis pasimetimas (naujų prasmų ieškojimas);
- 1995–1997 m. – „normalizacija“, masinės pramoginės televizinės žiniasklaidos įsitvirtinimas;

- Nuo 1999 m. – kova dėl teisės „atstovauti visiems“, „kalbėti visiems“ (masinė auditorija).

Tačiau ši chronologija nėra išsami, ypač turint galvoje, kad nuo paskutinio nurodyto etapo pradžios praėjo jau daugiau nei dešimtmetis. Vadovaujantis pateiktais duomenimis bei 4 ir 5 lentelėmis šią chronologiją galima būtų papildyti (ir iš dalies pakeisti) taip:

- 1999–2001 m. – valdžia pasitelkia žiniasklaidą (centrinius televizijos kanalus) savo interesams;
- 2001–2008 m. – žiniasklaidos laisvės teritorija mažėja, iš dalies grįžtama prie sovietinės stiliškos valstybės dalyvavimo (dominavimo) visuomenės informavimo priemonių erdvėje;

Apibendrinta chronologija pateikta 5 lentelėje.

Iš esmės paskutinio dešimtmečio pokyčiai simbolizuoja Rusijos grįžimą prie sovietinio požiūrio į žiniasklaidą (eliminuojuant komunistinį veiksnį), nors gal tiksliau būtų apibūdinti tai, kaip grįžimą prie imperinių valstybingumo (ir atitinkamos valdžios sistemos) principų. M. Lipman nurodo, kad „XXI a. Rusija grįžo prie savo tradicinio modelio, kuriame be kitų elementų yra valstybės dominavimas visuomenei ir antipatija vakarietiškam liberalizmui“ (Lipman, 2009: 3).

Paminėta situacija daro tiesioginį poveikį ir žiniasklaidai bei jos propaguojamoms idėjoms. L. Gudkovas ir B. Dubinas (Гудков, Дубин, 2001) kalba apie tai, kad televizijos dominavimas bei jos orientacija į populiarių pramoginių turinių ugdo auditorijos pasyvumą, formuoja unifikuotą „žiūrovų visuomenę“. Šis procesas pradėjo formotis dar praeito amžiaus dešimto dešimtmečio viduryje, kai žiniasklaidos pranešimuose dominavo arba valdžios pozicija, arba jų oponentų (opoziciškai nusiteikusių žiniasklaidos savininkų)

pozicija, tačiau niekaip nebuvo pateikiama visuomenės (pilietinės visuomenės) požiūris. Šiandien, kai Rusijos Federacijos pagrindinių masinės komunikacijos priemonių kontrolės klausimas yra išspręstas valdžios naudai, iš esmės neliko ir kitokios – oponuojančios – pozicijos.

5 lentelė. Rusijos Federacijos žiniasklaidos raidos etapai

Laikotarpis (metai)	Situacija
1987–1990	Į viešą erdvę grįžta anksčiau uždrausti (išstumti) vardai, vaizdiniai, požiūriai. Vyksta antagonistinė mobilizacija (prieš sovietines, komunistines koncepcijas)
1991–1993	Atotrūkis nuo (sovietinės) praeities, taip pat žiniasklaidos komercializacija
1994–1995	Augantis pasimetimas (naujų prasmų ieškojimas)
1995–1997	„Normalizacija“, masinės pramoginės televizinės žiniasklaidos įsitvirtinimas
1999–2001	Valdžia pajungia žiniasklaidą (centrinius televizijos kanalus) savo interesams
2001–2008	Žiniasklaidos laisvės teritorija mažėja, iš dalies grįžtama prie sovietinės stiliškos valstybės dalyvavimo (dominavimo) visuomenės informavimo priemonių erdvėje
2009	Sistema laikinai stabilizavosi (iki 2013 metų ⁴³)

Šaltinis: B. Dubino tyrimų pagrindu darbo autoriaus sudaryta chronologija

Esminiu pagrindinių valdžios valdomų žiniasklaidos priemonių principu per 2001–2008 metų periodą tapo siekis palaikyti „valstybingumo“ idėją ir jos konceptus. Tai pasireiškia per „visų“ (visos visuomenės) vienijimą įsivaizduojamo priešo akivaizdoje, o pagrindine vienijimo figūra tampa šalies

⁴³ Po 2013 metų žiniasklaida Rusijoje tampa informacine hibridinio karo priemone.

lyderis (Дубин, 2005b). Tokios virtualios kovos, turinčios įtaką ir realiai visuomenės būklei, yra dažnos viešojoje Rusijos erdvėje. Iš dalies tai yra susiję su oficialiu Rusijos požiūriu į informacinį saugumą ir iššūkius, kurie jam kyla. Šis aspektas bus aptartas tolesniame poskyryje.

2.3. Informacija ir propaganda Rusijos žiniasklaidoje

Tyrinėtojai pastebi, kad aktyvius Rusijos Federacijos veiksmus tarptautinėje politikoje lydi ir plataus masto informacinės kampanijos, kurios palaiko Rusijos valdžios pozicijas. G. Vitkus pažymi, kad aštrėjant Rusijos ir Baltijos šalių santykiams „tarp šalių politikų (dažniausiai parlamentarų) ir žiniasklaidos priemonėse nuolat išpliekisdavo eiliniai žodžių ir pareiškimų karai“ (Vitkus, 2006: 176). Mokslininkas teigia, kad nors propagandinės kampanijos Rusijos žiniasklaidoje tokiu atveju kildavo lyg atsitiktinai, jas galima tiesiogiai susieti su Rusijos valdžios strategija Baltijos šalių atžvilgiu. Tarp kaltinimų Baltijos šalims, kurie skambėjo propagandinių kampanijų metu, dažniausiai kartodavosi kaltinimai talkininkavimu naciams Antrojo pasaulinio karo metais ar parama čečėnų separatistams naujausioje istorinėje atkarpoje (Ten pat).

Rusijos žiniasklaidos naudojamos priemonės ir retorika atitinka esminius prieš kitas valstybes Rusijos valdžios naudojamas priemones. G. Amnuel rašo: „Santykiuose su posovietinėmis valstybėmis Maskva naudoja vadinamąją „antirusišką“ kortą. Ji eksploatuoja rusakalbių mažumų teisių pažeidimų skirtingose šalyse temą. Tokių kampanijų metu žiniasklaidos priemonės ir politikai bando savo pareiškimais įtvirtinti vidinėje Rusijos ir išorinėje kitų valstybių viešosios nuomonės erdvėje mintį, kad tose valstybėse auga neapykanta viskam, kas rusiška, ir kad jos yra rusofobiškos. Tačiau tokie pareiškimai dažniausiai neturi nieko bendro su realybe. Ypač nuožmios buvo tokio pobūdžio kampanijos nukreiptos prieš Latviją, Estiją ir Gruziją, vaizduojant šias valstybes pagrindiniais Rusijos priešais“ (Amnuel, 2012: 61).

N. Maliukevičius sieja minėtas agresyvias informacines kampanijas su Rusijos informacijos geopolitikos principais. Jis akcentuoja, kad „informacijos geopolitikos strategijoje tradiciniai propagandos principai yra jungiami su moderniomis informacinėmis technologijomis“ (Maliukevičius, 2008: 81–82). Tačiau N. Maliukevičius nagrinėja panašaus pobūdžio veiksmus, vertindamas Rusijos pastangas padaryti poveikį „puolamųjų“ valstybių informaciniai erdvei.

Propagandinio pobūdžio kampanijas prieš Baltijos valstybes verta nagrinėti ir analizuojant jų poveikį Rusijos informaciniai erdvei, kai jų vektorius yra nukreiptas į vidinę auditoriją. Šiuolaikiniame pasaulyje sutariama, kad informacija yra stiprus ginklas, ypač vadinamuosiuose informaciniuose karuose. M. Martišius konstatuoja, kad „informaciniame kare ne mažiau svarbus yra valdžios gebėjimas piliečiams ir užsienio auditorijai pateikti savo poziciją įvairiais klausimais“ (Martišius, 2010: 133). Ši priemonė leidžia užtikrinti valdžios veiksmų palaikymą, o vienas iš efektyviausių būdų vykdyti šią priemonę yra vyriausybei priklausančių žiniasklaidos priemonių kūrimas ir plėtojimas (ši strategija nurodyta Rusijos Federacijos karinėje doktrinoje (Доктрина информационной безопасности..., 2000), įvedančioje į oficialų politinį diskursą ir informacinių karų aspektą).

Rusijos valdžia ir karinės struktūros yra linkusios mąstyti „globalios informacinės erdvės“ kategorijomis (Концептуальный взгляд..., 2011: 3). Šioje erdvėje Rusija yra pasirengusi spręsti su jos gynyba ir (informaciniu) saugumu susijusius klausimus. Čia cituojamas analitinis dokumentas parodo, kad Rusijos Federacijos karinės struktūros interpretuoja informacinio karo principus gana plačiai⁴⁴.

Komunikacija yra svarbus valdžios elementas. Jos pobūdis leidžia nustatyti politinės sistemos ypatumus. Pasak Georgijaus Почепцова, skirtumą

⁴⁴ „Informacinis karas – tai dviejų arba daugiau valstybių kova informacinėje erdvėje, siekiant paveikti informacines sistemas, procesus ir resursus, kritiškai svarbias struktūras, pažeisti politines, ekonomines ir socialines sistemas, taikant masinį psichologinį poveikį šalies gyventojams, siekiant destabilizuoti visuomenę ir valstybę, o taip pat verčiant valstybę priimti priešininkui naudingus sprendimus“ (Концептуальный взгляд..., 2011: 5).

tarp „totalitarinės“ ir „demokratinės“ valdžios pirmiausia lemia tai, kiek yra kontroliuojama informacinė ir komunikacinė erdvė. Kaip pažymi G. Počepcovas, „informacinė valdžios politika turi būti nukreipta ne tik į valdžios idėjų išryškinimą, bet į visų valstybės informacinių srovių organizavimą“ (Почепцов, 2012: 17). Panašią mintį išsako ir M. Martišius, nurodydamas, kad „tas, kas kontroliuoja informacinę erdvę, kontroliuoja valstybę“ (Martišius, 2010: 131).

Visuotinės (visapusiškos) kontrolės principai yra ypač svarbūs nelaisvoms valstybėms, nes jie atspindi tokios politinės sistemos esmę. Siekdama įgyvendinti minėtos visuotinės kontrolės principus autoritarinė valdžia pirmiausia pasitelkia karinę, politinę ar administracinę jėgą. Tačiau šių priemonių nepakanka. L. Bielinis pažymi, kad saugantis politinių ar socialinių visuomenės reakcijų į valdžios veiksmus bei siekiant išsaugoti formaliuosius demokratijos kontūrus autoritarinė valdžios sistema siekia pajungti savo valiai ir viešąją nuomonę bei taip garantuoti savo atliekamų veiksmų legitimumą (Bielinis, 2005: 44).

Įsivaizdavimas apie informacinės erdvės kontrolę Rusijoje yra iš dalies grindžiamas sovietine patirtimi⁴⁵, iš kurios jai yra likęs galingas psichologinio (propagandos) poveikio paveldas (Martišius, 2010: 130). Rusijos komunikacinė strategija, kuri yra plačiai realizuojama per žiniasklaidos priemones, remdamasi paminėta propagandine patirtimi leidžia pasiekti strateginius valdžios tikslus. Kalbant apie tokius tikslus, susijusius su vidine politine plotme, būtina paminėti visuomenės konsolidavimo valdžios veiksmų palaikymui tikslą. N. Maliukevičius nurodo: „Siekdama konsoliduoti valdžią pačioje valstybėje ir pateisinti įsivyraujantį autoritarizmą Rusijos politinis elitas kuria apsiaustos tvirtovės mitą: visuomenė bauginama Baltijos valstybėse susiformavusiu „gintariniu placdarmu“⁴⁶, kuris naudojamas Vakarų agresijai

⁴⁵ „Visuomenės informavimo priemonės nustoja būti naujienų organais ir tampa propagandos įrankiu, kai jos prabyla belaisvio balsu. Pavyzdžiui, Kinijoje ir Sovietų Sąjungoje spauda gali būti apibūdinta kaip propagandos įrankis, nes ji formaliai susijusi su valdžia“ (Dennis, Merrill, 1997: 149).

⁴⁶ Informacinis Baltijos šalių pozicionavimas kaip priešiškos teritorijos, kurioje vietinės ir užsienio specialiosios tarnybos rengia operacijas prieš Rusiją – pagal Stanislavo Lekarevo straipsnį „Gintarinis placdarmas. Kas ir kaip veikia prieš Rusiją Baltijos valstybėse“ (Лекарев, 2007).

prieš Rusiją. Tokiomis visuomenės nuostatomis lengva manipuliuoti, nes šie stereotipai ir baimės turi galias istorines bei kultūrines ištakas“ (Maliukevičius, 2008, p. 45).

Rusijos valdžia geba panaudoti visuomenės „lūkesčius“⁴⁷ sau naudinga linkme. Daryti tai padeda pagrindinių visuomenės informavimo priemonių kontrolė (pirmiausia, kalba eina apie federalinius televizijos kanalus). Iš esmės šiandieninė Rusijos Federacijos žiniasklaidos sistema pagal daugelį parametrų yra panaši į autoritarinę sistemą, kurioje spauda atlieka valdžios instrumento funkciją (Бакулев, 2005: 107). Pavyzdžiui, ji yra Rusijos informacinės geopolitikos⁴⁸ įrankis. Nurodoma, kad Rusijos valdžios „dominavimas informacinėje erdvėje labiausiai reiškiasi siekiu valdyti visuomenės geokultūrinės nuostatas ir veikti žmonių politinį elgesį sau naudinga kryptimi“ (Martišius, 2010: 131).

Visa tai yra susiję su Rusijos požiūriu į informacinio karo principus specifiką – jeigu Vakarų pasaulyje informacinis karas dažniausiai vertinamas kaip pagalbinis realių karinių veiksmų elementas, tai Maskva yra linkusi taikyti informacinio karo principus ir taikos metu, kaip esminę ne karinio poveikio priemonę (Maliukevičius, 2002; Martišius, 2010). Šiuo atveju informacinis karas yra susijęs (o didžiąja dalimi ir sutampa) su tokiais reiškiniais kaip propagandinis karas.

Propagandos sistemą sudaro keli pagrindiniai principai. Tarp jų dažnai minima cenzūra ir prieigos prie informacijos šaltinių ribojimas, tačiau mums svarbus yra kitas elementas – propagandininkui naudingų temų iškėlimas (Martišius, 2010: 207). M. Martišius gana išsamiai aprašo šį principą: „Tai psichologinio poveikio priemonė, kurią galima įvardyti kaip viešo diskurso temų formavimą. Ne tik nurodoma, kokiomis temomis reikia kalbėti, bet – dar svarbiau – diktuojama ir vertinama, kaip reikia pateikti pristatomus objektus.

⁴⁷ Šiuo atveju kalbama apie neigiamus „lūkesčius“, t. y. apie išnaudojamą baimės jausmą bei kitus informacinius dirgiklius.

⁴⁸ N. Maliukevičius nurodo, kad „informacinė geopolitika – informacijos srautų kontrolė ir agresyvių manipuliavimo viešąja nuomone metodų taikymu paremta politika, kurią vykdančiam siekiama dominuoti atitinkamoje informacinėje erdvėje ir paveikti visuomenės geokultūrinės nuostatas sau naudinga linkme bei motyvuoti politinį žmonių elgesį“ (Maliukevičius, 2008: 56).

Dažniausiai aptinkamas šio reiškinio aspektas propagandoje – patriotizmo iškėlimas karo metu. Propagandiniuose mūšiuose ne taip svarbu būti teisiam, kiek būti įtikintam. Propagandos mūšiai – kova tarp besivaržančių tiesų“ (Ten pat).

Galima numanyti, kad Baltijos šalių tema yra viena iš tų temų, kurias Rusija naudoja būtent propagandinio pobūdžio tikslams. Kiek yra tiksli ši prielaida leis atsakyti šio darbo empirinis tyrimas. Kol kas tai leidžia numanyti kitų tyrinėtojų pastebėjimai (kad ir informacinis Rusijos mitas apie „gintarinį placdarmą“).

Tokiuose visuomenės ir valdžios santykiuose žiniasklaida atsiduria tarpinėje pozicijoje tarp valdžios komunikacinės strategijos, kuria siekiama formuoti „teisingą“ (ir valdžiai naudingą) pasaulio vaizdą ir informacinių visuomenės lūkesčių, nes „visuomenės informavimo priemonės aprašo tą realybę, kuri atitinka visuomenės sąmonėje dominuojantį pasaulio modelį“ (Почепцов, 2012: 33). Todėl vieną ar kitą žiniasklaidoje formuojamą ir palaikomą požiūrį (šiuo atveju – požiūris į Baltijos šalis) reikia laikyti kontroliniu požiūriu, kuris tiesiogiai koreliuoja ir su valdžioje, ir su visuomenėje dominuojančiais vaizdiniais.

Atsižvelgiant į tai, kad propagandą galima išskirti kaip vieną iš funkcijų, kurios rėmuose veikia šiuolaikinė Rusijos spauda, plačiau tenka kalbėti ir apie technikas, kurios minėtą funkciją leidžia realizuoti. Šių technikų tyrimas pasirenkamas tarp metodų, kurie leidžia pasiekti šio darbo empirinio tyrimo uždavinius.

Siekiant išskirti empiriniam tyrimui atrinktuose tekstuose propagandos elementus, būtina apibrėžti kriterijus, kurie leistų įgyvendinti šį uždavinį. Kalba iš esmės eina apie propagandinių technikų išskyrimo ir analizės kelią.

Pagrindu šių technikų klasifikavimui šiame darbe pasirinktas klasikinis, dar ketvirtajame praeito amžiaus dešimtmetyje JAV propagandos analizės instituto sudarytas propagandinių technikų sąvadas (Hobbs, McGee, 2014: 59). Jis pateiktas 6-je lentelėje.

6 lentelė. Propagandos technikos⁴⁹

„ Etikečių klijavimas “ (angl. <i>name calling</i>): prieš oponentus griebiamasi sarkazmo, jie pašiepiami, tam panaudojant neigiamus simbolius.
„ Blizgantys apibendrinimai “ (angl. <i>glittering generality</i>): individams arba jų veiksams pritaikomos bendro pobūdžio tezės, neparemtos įrodymais ir racionaliais argumentais.
„ Manipuliavimas asociacijomis “ (angl. <i>transfer</i>): neargumentuojant sulyginami teigiami arba neigiami reiškiniai ar savybės.
„ Ekspertų rekomendacijos “ (angl. <i>testimonial</i>): įspūdžiui sustiprinti naudojamosi autoritetinga nuomone.
„ Tautos vardu “ (angl. <i>plain folks</i>): save stengiamasi pavaizduoti esant paprastą tautos atstovą, o įvykį pateikti kaip visos tautos siekiamybę.
„ Faktų parinkimas “ (angl. <i>card stacking</i>): pateikiama teigiama informacija apie asmenį ar reiškinį, bet nutylima neigiama, arba atvirkščiai.
„ Vagono prikabinimas “ (angl. <i>band wagon</i>): apeliuojama į žmonių norą elgtis kaip visi, sekti mada.

Šaltinis: Hobbs, McGee, (2014: 59)

Gali iškilti klausimas, kodėl XX a. pabaigos – XXI a. pradžios spaudos tekstų analizei planuojama pasitelkti dar prieš 80 metų sudarytas propagandinių technikų klasifikatorių? Argumentuoti tokį pasirinkimą pirmiausia leidžia kitų tyrinėtojų patirtis. Apžvelgęs skirtingus bandymus klasifikuoti propagandines technikas M. Martišius daro išvadą, kad būtent JAV propagandos analizės instituto aprašytos ir išskirtos technikos yra plačiausiai žinomos ir naudojamos, jais vėliau rėmėsi ir kiti teoretikai (Martišius, 2010: 216)

N. Maliukevičius pažymi, kad šios technikos yra labai panašios į įtakos principus, kuriuos naudoja Rusijos informacinės geopolitikos specialistai. Jis akcentuoja, kad „naujos įtakos technikos paprastai tėra šių tradicinių propagandos principų išvestinė“ (Maliukevičius, 2008: 85).

⁴⁹ Technikų pavadinimo ir aprašymo vertimas pateikiamas pagal N. Maliukevičiaus (Maliukevičius, 2008: 83-84) pasiūlytą variantą.

Vis šie argumentai lėmė minėtų propagandinių technikų pasirinkimą Rusijos periodinės spaudos publikacijų propagandinių elementų tyrimui. Šios prieigos panaudojimas tyrimui plačiau aprašytas antroje šio darbo dalyje.

3. SPAUDOS POŽIŪRIO FORMAVIMO ASPEKTAI

3.1. Darbotvarkė ir įrėminimas kaip požiūrio formavimo elementai

Geriau suprasti požiūrio formavimo žiniasklaidoje (šiuo atveju – spaudoje) principus leidžia dvi tarpusavio susijusios žiniasklaidos teorijos – *darbotvarkės* (angl. *agenda setting*) ir *rėminimo* (angl. *framing*).

Žiūrint chronologiškai, pirmiausia reikia pristatyti ir aptarti darbotvarkės teoriją.

Ši teorija yra susijusi su viena iš tiesioginių žiniasklaidos priemonių funkcijų – naujienų atranka. Kaip teigia Maxwellas McCombas, atlikdama šią funkciją vadinamoji naujienų žiniasklaida pateikia ribotą požiūrį į plačią aplinką (McComb, 2008: 22). „Žiniasklaidos akis“, atrenkanti tam tikrą informaciją, lengvai tampa ir auditorijos akimi, arba, kitaip sakant, žiniasklaidos darbotvarkė gali formuoti ir *auditorijos darbotvarkę* (angl. *public agenda*). Pastaroji apibūdinama kaip „antrinė realybė, sustruktūruota pagal žurnalistų reportažus apie įvykius ir situacijas“ (Ten pat: 1).

D. McQuailas pažymi, kad darbotvarkės teorijos esmė yra susijusi su įsitikinimu, kad įvykiai (ar temos), kuriuos sureikšmina žiniasklaida, pritraukia visuomenės ir politikų dėmesį (McQuail, 1994: 356). Tyrėjas taip pat akcentuoja, kad darbotvarkės teorija pradėta plėtoti politinės komunikacijos uždavinių kontekste, kurie pirmiausia buvo susiję su priešrinkiminės kovos procesu. Tai lėmė ir pirminius darbotvarkės analizės principus, kai ji buvo tirama kaip priemonė, daranti poveikį visuomenės darbotvarkei, o visuomenės darbotvarkė buvo vertinama kaip priemonė, daranti poveikį aktualiai politinei darbotvarkei (ed. Kaid, 2004: 11).

Vėliau darbotvarkės funkcionavimo klausimas (ir įvairių darbotvarkių įtakos vienu kitoms problema) pradėtas nagrinėti kompleksiškiau, išskiriant daugiau nepriklausomų kintamųjų, o pagrindinis klausimas pasikeitė nuo: „Kas

nustato visuomenės darbotvarkę?“ į: „Kas nustato žiniasklaidos darbotvarkę?“ (ed. Bryant, Zillmann, 1994: 14-15).

Tuo pat metu visuomenės darbotvarkės tyrimų srityje buvo akcentuojama, kad pačioje visuomenėje veikia labai daug įvairių darbotvarkių ir egzistuoja daug šių darbotvarkių formavimo šaltinių – tokių kaip šeima, mokykla ir pan. Tačiau taip pat buvo pripažįstama, kad būtent žiniasklaida yra pajėgiausias ir aktyviausias naujausių laikų darbotvarkės formuotojas, nepriklausomai nuo to, siekia ji tokio vaidmens, ar ne (ed. Kaid, 2004: 277). Žinoma, keičiantis žiniasklaidai keičiasi ir galimas jos poveikis. Atsiranda nauji – konkuruojantys su žiniasklaida – darbotvarkės formavimo kanalai (pvz., socialiniai tinklai internete).

Darbotvarkės efektas (šiuo atveju – žiniasklaidos darbotvarkės poveikis visuomenės darbotvarkei) pirmiausia yra susijęs su žmonių įsitikinimu, kad naujienose yra pateikiami svarbiausi ir aktualiausi dienos įvykiai⁵⁰ (ed. Bryant, Zillmann, 1994: 13). Visuomenės darbotvarkė (ir jos sąveika su žiniasklaidos darbotvarke) atsiranda dėl psichologinio žmogaus poreikio orientotis aplinkoje, suprasti įvykių kontekstą. Tokiu būdu, kalbant apie socialinę komunikaciją, individo sąveiką su visuomene galima aprašyti ir per individo sąveiką su aktualia visuomenės darbotvarke. Pažymima, kad žiniasklaidos darbotvarkės reikšmė išauga tuo momentu, kai žmonės jaučią didesnę poreikį gauti informaciją, geriau orientotis aplinkoje – pavyzdžiui, prieš rinkimus, kai atsiranda poreikis daugiau sužinoti apie kandidatus ir pan.⁵¹ (Ten pat).

Cituoti autoriai nagrinėja darbotvarkės principus demokratinės politinės ir žiniasklaidos sistemos kontekste. Dėl šios priežasties būtina akcentuoti, kad kitoje – nelaisvoje (autoritarinėje) – situacijoje darbotvarkės principai gali veikti kitaip. Pavyzdžiui, nelaisvose šalyse įmanomas atvirkštinis procesas –

⁵⁰ Čia iškila ir žurnalisto profesionalumo klausimas, jo sugebėjimo atrinkti būtent aktualiausius ir svarbiausius dienos įvykius aspektas (ed. Bryant, Zillmann, 1994: 13).

⁵¹ Galima pateikti ir kitą, šiam darbui aktualesnį, minėtą teiginį iliustruojantį pavyzdį. Rusijos laikraščių populiarumas bei jų visuomeninis svoris ypač išaugo būtent 1990-91 metais, Sovietų Sąjungos žlugimo laikotarpiu, kai šios šalies gyventojai pajuto ypatingą poreikį gauti informaciją apie šalyje vykstančius pokyčius. Jau 1992 metais, kai situacija stabilizavosi, spaudos populiarumas krito (plačiau apie tai žr. 2-ąjį šio darbo skyrių).

kai valdžios struktūros nustato ir diktuoja joms paklūstančiai žiniasklaidai aktualią darbotvarkę, kurią žiniasklaida turėtų pristinti visuomenei⁵². Tačiau kartais tokio pobūdžio principai (tik švelnesniu būdu) gali būti taikomi ir demokratinėse visuomenėse – D. McQuail teigia, kad „dominuojančios politinės institucijos dažnai išnaudoja stiprią „darbotvarkę“ kaip poveikio priemonę, siekdamos suvienodinti „realybės“ versiją“ (McQuail, 1995: 164). Kitaip sakant, darbotvarkė gali būti pasitelkiama, kaip priemonė formuoti požiūrį į realybę.

Šiame darbe darbotvarkės teorija naudojama kaip viena iš teorijų, leidžiančių geriau suprasti žiniasklaidos požiūrio prigimtį. Nors žiniasklaida visada formuoja tam tikrą darbotvarkę, tačiau šiame darbe nenagrinėjama, kokią realų poveikį ši darbotvarkė daro visuomenės darbotvarkei, nors tai yra dažnas *agenda-setting* teorijos paremtų tyrimų uždavinys.

Kita šiam darbui svarbi – rėminimo – teorija yra tiesiogiai susijusi su darbotvarkės teorija. Pažymima, kad rėminimas yra tam tikrų savybių pranešime išskyrimas. Kartais tai bandoma vertinti kaip tam tikrą darbotvarkės atmainą. Mokslo darbuose aptinkamas ir atitinkamas terminas – *savybių darbotvarkė*⁵³ (angl. *attribute agenda-setting*) (McComb, 2008: 88).

Bandant apibrėžti skirtumą tarp šių dviejų teorijų (darbotvarkės ir rėminimo) pateikime tokį pastebėjimą: „Tie, kas moksliskai nagrinėja darbotvarkę – žiūri, kiek žiniasklaidos darbotvarkė sutampa su visuomenine darbotvarke. Tie, kas nagrinėja rėmus – žiūri, kaip žiniasklaidoje naudojami rėmai keičia visuomenės požiūrį į aktualius politinius įvykius“ (Edy, Meirick, 2007: 121).

Teiginys, kad rėmas gali „keisti požiūrį“ (arba, kitaip sakant, daryti poveikį vaizdiniui) yra svarbus šiam darbui. Tačiau tokia rėmo savybė yra pirmiausia susijusi su tuo, kad jis taip pat gali formuoti požiūrį – tai yra viena iš jo funkcijų. Tyrėjai nurodo, kad „rėminimo esmė – tai, kaip informacija, kuri

⁵² Iš esmės, tokiu būdu veikė sovietinis žiniasklaidos modelis.

⁵³ Taip pat vartojamas terminas „antro lygio darbotvarkė“ (ed. Kaid, 2004: 259).

pateikta pranešime, gali daryti įtaką tam, kaip ji bus suprasta auditorijos“ (Scheufele, Tewskbury, 2007: 11).

Davidas L. Altheide, aprašydamas rėmų funkciją, akcentuoja: „Rėmas sufokusuoja požiūrį, jis nustato parametrus ar nubrėžia ribas diskusijai apie konkretų įvykį. Rėmai sufokusuoja dėmesį į tai, apie ką bus diskutuojama, koku būdu tai bus diskutuojama ir, beje, koku būdu tai nebus diskutuojama“ (Altheide, 1997: 651).

Kalbėti apie rėmus galima ir kaip apie tam tikrus išryškinimo, interpretacijos ir reprezentacijos kodus (O'Sullivan, Hartley etc., 1994: 122). Kitaip sakant, tai priemonė, kuri formuoja konkretų pranešimo (šiuo atveju – žiniasklaidos teksto) angažuotumą.

Čia aktualizuojasi klausimas – iš kur rėmas atsiranda? Akcentuojama, kad rėmai egzistuoja iš karto keliose dimensijose. Viena rėmo atsiradimo ir funkcionavimo plotmė – žurnalistinis tekstas. Jis aptinkamas jau žurnalistinio teksto formavimo procese, kai autorius organizuoja tekstą pagal kai kuriuos atpažįstamus rėmus. Kita rėmo funkcionavimo plotmė – jo poveikis publikai, kai informacijos recipientai (ar tariant paprasčiau – teksto skaitytojai) adaptuoja savo suvokimui žurnalistą pateiktus rėmus ir žiūrį į įvykį per jų prizmę (McQuail, 2010: 557). Pripažįstama, kad „rėmai turi galią organizuoti ir struktūruoti mąstymą“ (McComb, 2008: 89) ir tai yra esminis jų poveikio auditorijai būdas.

Manuelis Castellsas yra įsitikinęs, kad ir pati istorija ar jos pobūdis gali diktuoti rėmo struktūrą. Jis teigė, kad „rėmais tampa gerai žinomos, atsikartojančios istorijos su stipriu emociniu turiniu (pvz., terorizmas)“ (Castells, 2011: 158).

Pirminiu rėmo šaltiniu (jo formuotoju), kalbant apie žiniasklaidos tekstą, tampa žurnalistas⁵⁴. Rėminimo efekto esmė tampa informacijos interpretavimas ir pirmiausia tai, kaip tą informaciją interpretuoja ją

⁵⁴ Nors klausimas apie tai, kas pirmas panaudoja tam tikrą rėmą nėra tiek paprastas. Pavyzdžiui, D. McQuailas akcentuoja, kad informacija pasiekia žurnalistą su jau tam tikru įtvirtintu rėmu (McQuail, 2010: 380).

pateikiantis asmuo (Scheufele, Tewksbury, 2007: 14). Kalbant apie žiniasklaidos tekstą – būtent žurnalistas tampa tuo asmeniu, kuris turi galią suteikti vienam ar kitam tekstui tam tikrą rėmą.

Rėmo atsiradimą gali sąlygoti ir toks reiškiny, kaip redakcinė politika – kai žurnalistas, nagrinėdamas nustatytas temas, laikosi bendrų leidinyje įtvirtintų principų ir požiūrių, ar, pavyzdžiui, bendrapolitinės konjunktūros.

Pažymima, kad įmanomas dvejopas požiūris į rėmus, priklausomai nuo to, koks jų funkcionavimo aspektas yra tiriamas. D.A. Scheufele akcentuoja, kad į rėmus galima žiūrėti kaip į priklausomus ir kaip į nepriklausomus kintamuosius (angl. *variable*): požiūris į rėmą, kaip į priklausomąjį kintamąjį verčia nagrinėti klausimą – „Kokie dalykai daro įtaką tam, kad žurnalistas būtent taip įrėminimo įvykį?“, tyrinėjant rėmus kaip nepriklausomus kintamuosius klausimas yra – „Kokie žiniasklaidos rėmai daro įtaką tam, kad auditorija būtent taip interpretuoja įvykį?“ (Scheufele, 1999: 108).

Rėminimo teorijos panaudojimas tyrimui leis koncentruotis ties klausimu, kokius rėmus, konstruodami pranešimus apie įvykius Baltijos šalyse bei analizuodami šiuos įvykius, naudojo Rusijos spaudos žurnalistai⁵⁵, taip sąmoningai (ar nesąmoningai) formuodami požiūrį į Baltijos šalis. Šiuo atveju sąmoningumo/nėsąmoningumo paminėjimas nėra atsitiktinis, nes šalti santykiai⁵⁶ tarp Rusijos ir Baltijos šalių bei anksčiau atlikti tyrimai (Vitkus, 2006; Jakniūnaitė, 2007; Maliukevičius, 2008) leidžia įtarti, kad Rusijos spaudoje formuojamas požiūris į Baltijos šalis yra ne vien natūralaus – žurnalistinio, bet ir dirbtinio – propagandinio, proceso produktas.

Tačiau prieš taikant rėminimo teoriją būtina išsiaiškinti, kokio pobūdžio rėmai gali būti aptikti žiniasklaidos tekstuose. Tai nėra lengva užduotis, nes bet

⁵⁵ Neatsitiktinai pirmieji šio darbo skyriai buvo paskirti geopolitinių Rusijos ir Baltijos šalių santykių aspektams bei Rusijos žiniasklaidos sistemos evoliucijai naujausioje šios šalies istorijoje. Buvo nustatyta, kad tarp Rusijos ir Baltijos šalių vyrauja antagonistiniai santykiai. Šiuose santykiuose yra nemažai įtampos šaltinių. Taip pat svarbiu aspektu yra tai, kad Rusijoje pastebima gana tampri politinio pasaulio ir žiniasklaidos sąveika – politinė atmosfera daro įtaką ir esminiams žiniasklaidoje kultivuojamiems diskursams. Tai yra pagrindinė teorinė prieiga, kuri gali padėti paaiškinti vienų ar kitų rėmų pasirinkimą Rusijos spaudos publikacijose apie Baltijos šalis.

⁵⁶ Žr. šio darbo pirmos dalies pirmo skyriaus poskyrį 1.2.

koks požiūrio niuansas gali būti interpretuojamas, kaip rėmas. Kita vertus, tyrėjai nurodo, kad ne kiekviena aptariamos temos (įvykio) savybė yra rėmas – rėmų tampa tik specifinė, ypatingai išskiriamą (akcentuojama) savybė (McComb, 2008: 88).

Tyrėjai pateikia skirtingas rėmų, tradiciškai naudojamų žiniasklaidoje, klasifikacijas. Pavyzdžiui, Entman (1991) apibrėžia penkis pagrindinius naujienų rėmus:

1. Konfliktas;
2. Humanizmas (istorija su „žmogaus veidu“);
3. Padariniai;
4. Moralinis rėmas (kai akcentuojamas „moralinis aspektas“);
5. Atsakomybė.

Kiek labiau apibendrintą pagrindinių žiniasklaidoje naudojamų rėmų penketuką siūlo ir McCombas (2008). Jis išskiria tokius rėmus:

- Konfliktas;
- Ekonomika;
- Žmogiškasis interesas (Humanizmas);
- Bejėgiškumas;
- Moralumas.

Nesunku pamatyti, kad pateikiami rėmai iš esmės sutampa. Šiuose sąrašuose pasikartoja konflikto, žmogiškojo intereso (humanizmo) bei moralumo pozicijos. Kitos pozicijos nesutampa, tačiau jose irgi galima aptikti tam tikrų artimų bendram vardikliui elementų. Jei Entman išskiria *padarinių* ir *atsakomybės* rėmus, tai McCombas akcentuoja *ekonomiką* ir *bejėgiškumą*.

Minėtus rėmus galima priskirti prie konkretesnių teminių rėmų. Tačiau įmanoma kalbėti apie abstraktesnes rėmų konstrukcijas, susijusias su bendru nagrinėjamo teksto pobūdžiu (ar požiūrio aspektu). Pavyzdžiui, D.L. Altheide kalba apie *problemą* rėmą. Tokio rėmo požymis – „naratyvas prasideda išvada, kad kažkas yra negerai ir mes tai žinome“ (Altheide, 1997: 654).

Rėminimo teorijos pritaikymas iš esmės turėtų padėti tiksliau klasifikuoti empirinio tyrimo metu išskiriamus elementus.

Tiek darbotvarkės, tiek rėminimo teorija bus pritaikyta pirmame (kiekybiniame) empirinio tyrimo etape, kuriame bus nustatyta, kokios temos dominuoja Rusijos spaudos darbotvarkėje, susijusioje su įvykiais Baltijos valstybėse bei tai, kaip nustatytos temos yra įrėminamos.

3.2. Vaizdiniai požiūrio paradigmoje

Žiniasklaidos (šiuo atveju – spaudos) požiūrį galima pavaizduoti kaip skirtingų vaizdinių paradigmą. Baltijos šalių atveju galima įvardinti hipotetinius⁵⁷ Lietuvos, Latvijos, Estijos vaizdinius: „Baltijos šalys kaip Rusijai priešiškos valstybės“, „Baltijos šalys kaip *fašistinės* valstybės“, „Baltijos šalys kaip Vakarų pasaulio valstybės“, „Baltijos šalys kaip ekonomiškai stabilios valstybės“ ir pan. Šie vaizdiniai gali būti skirtingo pobūdžio (neigiami ir teigiami) ir net prieštarauti vieni kitiems. Tam tikros rūšies (pvz., neigiamų) vaizdinių dominavimas lemia ir požiūrio pobūdį.

Šiame poskyryje bus plačiau aptarta tai, kas yra *vaizdinys*. Tai pat bus išanalizuota, kaip vaizdinys yra formuojamas bei kokie elementai lemia jo savybes.

⁵⁷ Čia pateikti hipotetiniai Baltijos šalių vaizdiniai suformuluoti atsižvelgiant į pirmame šio darbo skyriuje išanalizuotą teorinę medžiagą.

3.2.1. Vaizdinio samprata

Vaizdinio terminas iš esmės yra artimas įvaizdžio terminui, tačiau nežiūrint į tai šių dviejų sampratų nereikėtų painioti. Iš pat pradžių aptarkime kiekvieną iš jų.

Vienas paprasčiausių įvaizdžio apibrėžimų būtų toks: įvaizdis – tai, kaip asmuo ar organizacija yra įsivaizduojami kitų žmonių (Tench, Yeomans, 2014: 183). G. Počepcovas yra apibrėžęs įvaizdį kaip „bendravimo su masine visuomenės sąmone priemonę“ (Почепцов, 2002: 45).

Politinės komunikacijos srityje įvaizdį įprasta tapatinti su tam tikros asmenybės (politiko, viešojo asmens) „emociniu-estetiniu patrauklumu“ (Bielinis, 2000: 27).

Komunikacinių mokslinių tyrimų sferoje yra atšaka, kuri nagrinėja būtent valstybių įvaizdžius. G. Počepcovas priskiria šią atšaką tarptautinių ryšių su visuomene erdvei (Почепцов, 2004). Šalies įvaizdžio svarbą tarptautinių santykių plotmėje akcentuoja ir kiti tyrėjai. Mindaugas Puidokas ir Jolita Kiznytė pažymi: „Geras valstybės įvaizdis padeda užtikrinti sklandžią integraciją į tarptautinę politinę ir ekonominę sistemą, pritraukti daugiau tiesioginių užsienio investicijų, taip pat turistų, užtikrinti didesnę užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų palaikymą sprendžiant įvairius ekonominius, politinius ir saugumo klausimus“ (Puidokas, Kiznytė, 2014: 50).

Kitaip sakant, įvaizdis yra tiesiogiai susijęs su realiais (galima net sakyti – materialiais) valstybės interesais bei jos vykdoma diplomatine veikla. Kalbant apie valstybės įvaizdžio kūrimą – tai būtų šalies įženklinimas ar, kitaip sakant, šalies prekės ženklo kūrimas (Dagyte, Zykas, 2008).

Tačiau įvaizdis nėra tapatus vaizdiniui. Skirtumus tarp *įvaizdžio* (Rusijoje vartojamas terminas „имидж“, adaptuotas iš angliško „image“) ir *vaizdinio* (rus. *образ*) nagrinėjanti rusų tyrėja Tatjana Grinberg pažymi, kad „šiandien yra akivaizdu, jog vienos valstybės vaizdiniai, kuriuos kuria kitos valstybės, daro rimtą poveikį tarptautinei bendruomenei ir šių šalių piliečiams,

todėl vaizdiniai gali ir turi būti konstruojami, siekiant nuosekliai kurti pozityvų valstybės įvaizdį“ (Гринберг, 2008). Ši citata parodo, kad vaizdinys ryšių su visuomenės sferoje vertinamas kaip pagalbinių priemonė, leidžianti kurti valstybės įvaizdį. T. Grinberg paaiškina, kad vaizdinys dažniausiai suprantamas kaip „subjektyviai suprastas kokio nors reiškinio „atspindys“, įsivaizdavimas apie ką nors“ (Ten pat).

Bet nustatyti aiškų vaizdinio ir įvaizdžio santykį nėra lengva. Tyrėjai šiuo klausimu laikosi įvairių nuomonių. Pavyzdžiui, N. Tatarinova konstatuoja, kad anglišką žodį *image* galima versti ne tik kaip „įvaizdis“, bet ir kaip „vaizdinys“ (Татарина, 2009: 252). Iš esmės tai reiškia, kad žodžiai *įvaizdis* ir *vaizdinys* gali būti vartojami kaip sinonimai. Tačiau mokslo sferoje vaizdiniai dažniausiai vertinami kaip sudedamosios įvaizdžio dalys⁵⁸. Pati N. Tatarinova, kaip vieną iš variantų, siūlo apibrėžti įvaizdį kaip „vaizdinį reputacijos reikšmėje“⁵⁹, kurį taip pat galima apibūdinti žodžiais „įvertinimas“, „nuomonė“ (Ten pat: 253).

O. Šestopalova sieja vaizdinį su kitu reiškiniu – stereotipu⁶⁰. Jos teigimu, „grupiniais stereotipais galima pavadinti sąmonėje įsitvirtinusių ir atsikartojančių vaizdinių, kuriuos priima ir reprodukuoja bet kuris kokios nors socialiai organizuotos grupės narys“ (Шестопалова, 2007: 108).

Nustatyti tikrąją panašiai apibrėžiamų (ir iš esmės – panašių) reiškinių sąveiką nėra lengva. Pavyzdžiui, N. Tatarinova, nagrinėdama stereotipo, įvaizdžio ir vaizdinio santykį, akcentuoja tokio uždavinio sunkumą bei atitinkamus reiškinių interpretavimo pavojus. Ji rašo: „Stereotipas apibrėžiamas kaip standartizuotas ir stabilus vaizdinys, o įvaizdis yra tikslingai suformuotas vaizdinys. Apibrėžimų panašumas verčia mus padaryti išvadą, kad

⁵⁸ Lygiai taip pat ir šiame darbe vaizdiniai vertinami kaip požiūrio dalys.

⁵⁹ *Orig.*: „образ в понятии репутации“.

⁶⁰ Plačiau apie stereotipus ir jų funkcijas žiūrėkite šio darbo pirmos dalies poskyrį 3.2.2.

įvaizdis yra stereotipo atmaina⁶¹. Tačiau šie du reiškiniai ne tik nesutampa, bet ir iš dalies yra priešingi vienas kitam“ (Татарина, 2007: 254).

Tyrėja apibūdina galutinį panašių (bet, kaip ji pažymi – ne identiškų) sampratų sąveiką. Jos teigimu, hierarchinis šių sampratų santykis atrodo taip: stereotipas – vaizdinys – įvaizdis – reputacija. N. Tatarinova aiškina, kad kokio nors objekto vaizdinio atsiradimą žmogaus sąmonėje lemia stabilių stereotipų poveikis (tai yra santykio „stereotipas – vaizdinys“ lygmuo). Įvaizdis yra dirbtinai formuojamas vaizdinys, kuris atsiranda per manipuliaciją stereotipais ir jų sukurtais vaizdiniais (tai yra santykio „stereotipas – vaizdinys – įvaizdis“ lygmuo). Reputacija yra vaizdinio ir įvaizdžio pasekmė (santykio „vaizdinys – įvaizdis – reputacija“ lygmuo), ją tenka apibrėžti kaip žmonių nuomonę, jų reakciją į reiškinį ar objektą (Ten pat).

Mūsų darbe panašiai vertinamas vaizdinio santykis su požiūriu. Šiuo atveju požiūrį galima pavaizduoti kaip tam tikrų vaizdinių visumą (paradigmą). Tai pavaizduota 2 schemeje.

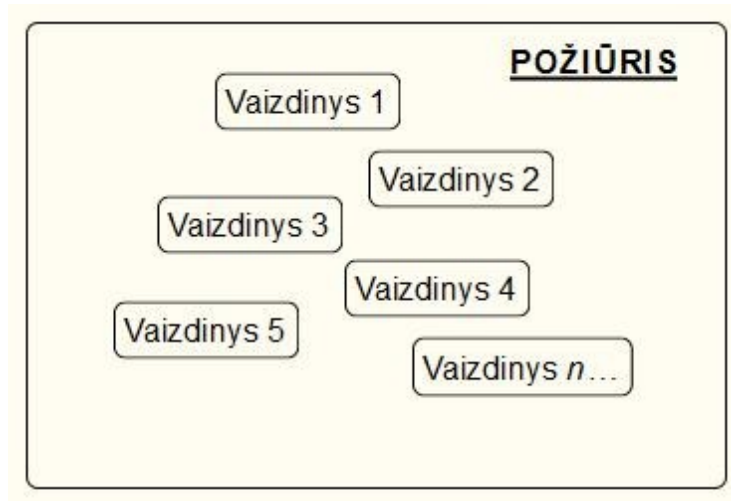
Esminiu klausimu lieka tai, kaip galima būtų apibrėžti vaizdinį? Psichologijos sferoje vaizdinys yra pirmiausiai suvokimo priemonė. Alfredas Adleris taip aprašo vaizdinio funkciją žmogaus protinėje veikloje: „Jutimo organų pateikiami išoriniai įspūdžiai ir dirginimai sužadina signalą smegenyse; kai kuriuos šio signalo pėdsakus galima išsaugoti. Iš šių pėdsakų formuojasi vaizdinių ir prisiminimų pasaulis. Tačiau suvokimas nėra gryna tikrovės nuotrauka, jį visada kažkiek lemia kiekvieno žmogaus savitumas“ (Adler, 2008: 48).

Psichologijos moksluose vaizdinys yra siejamas su atkartojimu – pavyzdžiui, vaizdiniai atlieka aktyvų vaidmenį prisiminimų procese, taip pat analizės ir apmąstymo sferoje⁶². Vaclovas Martišius akcentuoja, kad „tai, ką mes atkuriame, vadiname atminties vaizdiniais“ (Martišius, 2006: 205).

⁶¹ Kai kurie tyrėjai iš tikrųjų vartoja sampratas *stereotipas*, *vaizdinys* ir *įvaizdis* sinonimiškai. Pavyzdžiui, N. Tabalova (2003) nagrinėdama tai, ką galima būtų apibūdinti kaip Rusijos vaizdinį (ar įvaizdį) užsienio žiniasklaidos priemonėse vartoja sampratą „Rusijos stereotipas“, apjungdama joje viso vaizdinio (ar įvaizdžio) paradigmą.

⁶² A. Adleris pažymi, kad „vaizdiniu vadiname suvokimo atkūrimą nesant objektui“ (Adler, 2008: 48).

2 schema. Požiūrio struktūra

Šaltinis: darbo autoriaus sudaryta schema

Tai reiškia, kad vaizdiniai lemia pasaulio suvokimą bei formuoja atitinkamą santykį su aplinka per žmogaus atmintį, įsivaizdavimus ir įsitikinimus. Tokiu būdu vaizdinį galima susieti su tuo, ką Walteris Lippmannas savo klasikiniame veikle „Viešoji nuomonė“ (orig. „Public opinion“) pavadino „paveikslu (vaizdu⁶³) mūsų galvose“. Apibūdindamas šį reiškinį, W. Lippmannas akcentavo, kad „mes suvokiame kaip realią aplinką tai, ką mes manom esant tikru vaizdu“ (Lippmann, 1998, p. 4). Esminis akcentas šioje sampratoje yra būtent manymas (arba kitaip – įsivaizdavimas).

Tokių vaizdų, kurie padeda žmogui sąveikauti su aplinka, sukūrimo būtinybę W. Lippmannas grisdavo teiginiu, kad pasaulis yra pernelyg didelis ir sudėtingas, kad žmogus galėtų su juo sąveikauti tiesiogiai. Tyrėjas tvirtino, jog tam, kad sąveika būtų įmanoma, žmogui kiekvieną kartą tenka bandyti per turimus suvokimo rėmus perkurti pasaulį į paprastesnę formą (Ten pat, p. 16).

Tokia prieiga leidžia mums bandyti apibūdinti vaizdinį kaip tam tikrą supaprastintą pasaulio atspindį, reikšmių konstrukciją, kuri leidžia žmogui

⁶³ W. Lippmann originaliame tekste vartoja žodį „image“.

plėtoti sąveiką (dažniausiai – netiesioginę) su vienokiu ar kitokiu realybės reiškiniu ar objektu. Spaudą (ir plačiau – žiniasklaidą) galima vertinti kaip tokių vaizdinių šaltinių, ypač tuo atveju, kai šie vaizdiniai yra susiję su reiškiniais, su kuriais žmogus (skaitytojas) nesąveikauja tiesiogiai. Žiniasklaida, pavyzdžiui, tampa pagrindinių masinės auditorijos informacijos šaltinių apie užsienio valstybes – ypač tiems auditorijos atstovams, kurie niekada nebuvo išvažiavę už savo valstybės ribų.

Taip pat pažymima, kad šalies vaizdiniai yra formuojami tiek tos šalies viduje, tiek už jos ribų (Puidokas, Kiznytė, 2014: 51). Šie vaizdiniai gali smarkiai skirtis vieni nuo kitų, nes kalba eina apie iš esmės skirtingus reiškinius – vienu atveju kalbama apie vaizdinių visumą, kuri formuoja požiūrį „iš vidaus“, kitu atveju – apie vaizdinių visumą, kuri formuoja požiūrį „iš šalies“.

Kalbėdama apie „objektyvų vaizdinį“ T. Grinberg nurodo, jog jo dalimi ir „lakmuso popieriumi“ kaip tik tampa vaizdinio atspindys kitos šalies visuomenės informavimo priemonėse (Гринберг, 2008). Tačiau čia reikėtų patikslinti, kad tas vaizdinys yra „objektyvus“ būtent tos – kitos – valstybės auditorijos akyse.

Tai iš esmės aktualizuoja vienos valstybės vaizdinio, formuojamo kitos valstybės informacinėje erdvėje, problemą. Suformuota vaizdinių visuma iš esmės tampa realybe tos šalies auditorijai. Ši realybė egzistuoja savaime ir nežinoma, kiek ji yra pagrįsta kokia nors „objektyvia realybe“ (jei apie tokią apskritai galima kalbėti). Propagandinių ir kitokių manipuliacinių komunikacinių priemonių panaudojimas leidžia sukurti klaidingą, tendencingą ar iš viso virtualią (realybės atžvilgiu) kitos šalies vaizdinių paradigmą. Tokia įsitvirtinusi (ar dirbtinai įtvirtinta) vaizdinių visuma ir tampa, pagal W. Lippmanną, visuomenės suvokiama realybe, vyraujančiu požiūriu į tą, konkrečią, valstybę bei veiksnium, kuris sąlygoja atitinkamą visuomenės reakciją (pavyzdžiui, agresijos prieš tokiu būdu demonizuotą valstybę palaikymą).

Aktyviame vaizdinio formavimo lauke taip pat atsiranda bei funkcionuoja tokie reiškiniai kaip (šiuolaikiniai) mitai ir stereotipai. Jie veikia kaip mąstymo supaprastinimo ir palengvinimo elementai. Apie tai plačiau bus kalbama kitame poskyryje.

3.2.2. Politinis mitas kaip vaizdinių elementas

Mitas yra labiau kompleksinė sąvoka, nei stereotipas. Mokslo erdvėje vyrauja pirminis požiūris į mitą, kaip į archajinę sistemą, kuri praeityje padėdavo žmogui paaiškinti pasaulį (archajiniai mitai dažniausiai yra susiję su ontologiniais klausimais ar reiškiniais – tokiais kaip pasaulio sutvėrimas, mirtis ir pan.). Kaip pažymi P. Baryšnikov, „mito samprata tradiciškai yra susijusi su ypatinga archajine kultūros forma, pirmykščiais tikėjimais bei senovine kalbine tradicija, kuri neturi nieko bendro su objektyvia realybe“ (Барышников, 2008). Tačiau šios darbo kontekste svarbus yra kitas, vadinamųjų šiuolaikinių mitų, lygmuo, priartinantis mitologines sistemas prie mūsų dienų.

Vieni pirmųjų, bandžiusių tyrinėti mitologinės sąmonės universalumą – buvo prancūzų semiotikai. Klasikiniame veikale „Mitas šiandien“ Rolandas Barthes teigia, kad „mitas – tai žodis“ (Барт, 1994). Toliau jis plėtoja ir paaiškina šią mintį.

Nors R. Bartheso požiūris į mitą yra specifinis bei kartais diskutuotinas, kai kurie jo elementai yra svarbūs ir šiam tyrimui. Pavyzdžiui, Barthes teigia, kad mitologija visais laikais rėmėsi istorija. Tyrėjas taip pat akcentuoja, kad mitas nieko neslepia – „jo funkcija yra deformuoti, bet ne nutylėti“ (Ten pat).

Barthesas teigia, kad mitologizuoti galima bet ką. Jis konstatuoja, kad antrinė mitologinė sistema gali remtis bet kokia reikšme, ar net jos nebuvimu (Ten pat).

Kitas Bartheso mito sampratos ypatumas yra tas, kad mitas konstatuoja faktą, tačiau minėtas konstatavimas yra specifinis. Tyrėjas teigia, kad mitas „kuria pasaulį be prieštaravimų, nes jame nėra giluminių reikšmių“ (Ten pat).

Kitaip sakant, mitą galima įsivaizduoti kaip ką nors konstatuojantį žodį (frazę), tačiau darantį tai paviršutiniškai.

Ginčytinai skamba Bartheso teiginys, kad mitas visada yra „depolitizuotas“ žodis⁶⁴. Naudodamas šį pamatinį teiginį tyrėjas pažymi, kad egzistuoja stiprūs ir silpni mitai – stipriuose politinis užtaisas yra akivaizdesnis, ir jie, tapdami mitu, depolitizuojasi sunkiau, nei silpni mitai, kuriuose politinis užtaisas jau išgaravo. Čia taip pat reikia paminėti, jog Barthesas teigia, kad realybė (skirtingai nei mitas) iš esmės yra politizuota (Барт, 1994).

Tačiau mito santykis su politika vis dėlto yra gana sudėtingas klausimas. Su Barthesu tam tikra prasme ginčijasi kitas prancūzų struktūralistas Clodas Levi-Straussas. Jis rašė: „Niekas taip neprimena mitologijos, kaip politinė ideologija. Galbūt šiuolaikinėje visuomenėje pastaroji tiesiog pakeitė pirmąją“ (Леви-Стросс, 2001: 217).

Bartheso ir Levi-Strausso požiūrio į mito prigimtį skirtumai yra gana plačiai ištirti. Aiškindamas šiuos skirtumus Johnas Fiske rašė: „Levi-Straussui mitas yra naratyvas, kuris pripažįstamas mitu, net jei jo reikšmės nėra sąmoningai teigiamos jį vartojančių žmonių. Barthesui mitas yra asocijuotų sąvokų grandinė. Žmonės gali puikiai suvokti šios grandinės reikšmes, bet ne jos mitinį pobūdį. Pagal Barthesą, mitas slepia savo veikimą ir pateikia savo reikšmes, kaip natūralias. Levi-Straussui jo veikimas yra atviras, o reikšmės paslėptos“ (Fiske, 1998: 152).

⁶⁴ Šią Bartheso poziciją galima pabandyti pritaikyti Rusijos žiniasklaidoje plėtojamam mitui apie „baltiškąjį fašizmą“. Nors atrodytų, kad šis mitas tiesiogiai yra susijęs su politikos ir ideologijos klausimais, jį galima būtų pavaizduoti ir kaip Bartheso „depolitizuotą žodį-teiginį“. Iš tikrųjų šiame mite niveliuojamas platus istorinis kontekstas. Vis dažniau teiginiai apie „baltišką fašizmą“ pateikiami kaip teiginys, kuriame nėra nei giluminės prasmės, nei pagrindo (jeigu kaltinimus fašizmu Latvijai ir Estijai dar bandoma paaiškinti Antrojo pasaulinio karo metais sudarytais latvišku ir estišku SS legionais, tai Lietuvai šis kaltinimas taikomas automatiškai). Beje, ir kaltinimai Latvijai bei Estijai, paremti legionų pavyzdžiu, iš esmės yra depolitizuoti ir deistorizuoti, nes kitaip reiktų prisiminti, kad dalis Rusijos gyventojų taip pat kolaboravo su Vokietijos okupacine valdžia (čia galima paminėti ROA – Rusijos išlaisvinimo armiją). Kitaip sakant, mitas apie „baltiškąjį fašizmą“ kuriamas ignoruojant sudėtingas politines ir istorines realijas – Molotovo-Ribbentropo paktą, Baltijos šalių okupaciją, Sovietų Sąjungos valdžios veiksmus – represijas ir pan., nes visų šių aspektų įjungimas pradėtų griauti mitą. Šiuo požiūriu „baltiškojo fašizmo“ mitas iš tikrųjų yra depolitizuotas.

Šio darbo kontekste racionaliau yra pasikliauti Levi-Strausso teoriniu pagrindu, nei Bartheso. Levi-Strausso prieiga suteikia platesnes galimybes identifikuoti ir analizuoti mitą. Barthesas gana skeptiškai žiūri į mito tyrimų galimybes. Pagal jį, mitą analizuojantis žmogus – mitologas – turi pasitraukti už mitą vartojančio ir to nepastebinčio sociumo ribų⁶⁵ (Барт, 1994). Pats Barthesas pripažįsta, kad tai realiai labai sunku padaryti, jei iš viso įmanoma.

Su problema apibūdinti mitą ir nustatyti jo tyrinėjimo galimybes yra susidūrę ir kiti tyrėjai. Prancūzų tyrinėtojas R. Girardetas akcentuoja, kad mito prigimtis ir prasmė yra dviprasmiška (ir lygiai taip pat įmanomas dvejopas požiūris į mito funkcijas). Jis teigia, kad iš vienos pusės mitą galima suprasti, kaip „pasakojimą, kuris susijęs su praeitimi, bet ir dabar turi ypatingą aiškinamąją reikšmę tiek, kiek nušviečia ir pateisina tam tikras žmogaus likimo peripetijas ar socialinės organizacijos formas“ (Girardet, 2007: 14). Tačiau įmanomas ir kitoks požiūris. R. Girardetas konstatuoja, kad kiti tyrinėtojai yra labiau linkę sieti mito prigimtį su *mistifikacijos* funkcija. Tokiu atveju mitas yra „iliuzija, svajonė ar kamufliažas, jis iškraipo eksperimentinio stebėjimo duomenis ir prieštarauja loginio protavimo taisyklėms, tai tarsi ekranas, įsiterpęs tarp faktų tiesos ir pažinimo reikalavimų“ (Ten pat, p. 16).

Abu minėti mito apibrėžimo aspektai yra svarbūs šiam darbui. Pirmoje darbo dalyje jau buvo atskleista, kad Rusijos informacinė strategija, nustatanti oficialų ir/ar medijų požiūrį į Baltijos šalis yra susijusi su bendros praeities interpretavimu (ir būtent šioje plotmėje kyla įtampa ir nesutarimai tarp oficialių Rusijos ir Baltijos šalių diskursų). Vienas iš aukščiau pateiktų apibrėžimų konstatuoja, kad mitas gali gimti kaip tik esant tokioms sąlygoms. Jo atsiradimą lemia praeities įvykių interpretavimas bei tolimesnė projekcija į dabartį (galima patikslinti, kad tai gali būti speciali, angažuota projekcija, kurios tikslas yra susijęs su sąmoningos ir apgalvotos manipuliacijos siekiu).

⁶⁵ Be to, tenka pripažinti, kad ir pats Bartheso veikalas „Mitas šiandien“ yra gana politizuotas. Barthesas kaltina mitų kūrimu „buržuazinę visuomenę“ bei teigia, kad „mitas iš kairės“ yra beveik neįmanomas.

Tačiau jeigu kalbama apie dirbtinę, angažuatą mito prigimtį, tai aktualizuojasi ir antras R. Girardet išgrynintas apibrėžimas, kuriame esminiu elementu tampa mistifikacija ir iškraipymas. Šis elementas gali būti aktualus tiek praeities pasakojimui, tiek dabarties įvykių interpretavimu.

Apie tai, kad mitai yra stipriai susiję su būtinybe aiškinti pasaulį ir stereotipų susiformavimu, kalba ir S. Tuzova-Sčiokova. Ji akcentuoja, kad vienas mitas gali pakeisti kitą, tačiau žmonija niekada neliks be mitų (Тузова-Щекова, 2011: 60). Mitai yra protinės žmogaus egzistencijos dalis, tad jų nagrinėjimas bet kurio atveju reikalingas, siekiant suprasti vienų ar kitų prasmų (bei požiūrių) funkcionavimo mechanizmus.

Tokio pobūdžio mito prigimtis lemia ir galimybę panaudoti jau egzistuojantį mitą naujų prasmų aspektų įvedimui į apyvartą. Nurodoma, kad „į žinomą mitą galima įpinti kokį norį gandrą ir jis atrodys įtikinamai“ (Ten pat: 61). Kitaip sakant, žinomas mitas jau turi stiprų ryšį su realybe (ar tiksliau – su įsivaizdavimu apie realybę), todėl jis lengvai gali tapti priemone įsivaizdavimų apie realybę praplėtimui.

Šią mito funkciją akcentuoja ir G. Počepcovas. Jis pažymi, kad „mitas – tai yra tik tai, kas jau buvo įtvirtinta sąmonėje kaip vienos ar kitos situacijos raidos variantas“ (Почепцов, 2002: 104). Pagal G. Počepcovą, mitas yra tam tikras universalus kodas, kuris leidžia lengviau produkuoti bei pateikti reikiamas prasmes. Tyrėjas rašo: „Panaudojant mitą jau nėra reikalo kurti pilnus tekstus, užtenka tik užuominų, esminių charakteristikų, kurios pastumtų masinę sąmonę prie vieno ar kito mito“ (Ten pat: 106).

Šio darbo kontekste galima teigti, kad šiuolaikiniams mitams apie Baltijos šalis, kultivuojamiems Rusijoje, postūmį suteikė sovietiniai mitai apie Pabaltijį. Esminis sovietinis mitas būtų tas, kad 1940 metais Baltijos šalys savo noru įstojo į Sovietų Sąjungą. Antras svarbus sovietinis mitas yra tas, kad 1944–1953 metų rezistencinio judėjimo kovotojai buvo „banditai ir fašistai“. Ant šių mitų pagrindo nesunku buvo užauginti naujus, moderniuosius mitus apie tai, kad Baltijos šalyse į valdžią atėjusios „nacionalistinės“ („fašistinės“)

jėgos, siekdamos Lietuvos, Latvijos, Estijos nepriklausomybės atkūrimo, iš tikrųjų siekė sužlugdyti Sovietų Sąjungą.

Tiek R. Girardetas, tiek S. Tuzova-Sčiokova, tiek G. Počepcovas nagrinėja savo darbuose tai, ką galima būtų pavadinti „šiuolaikiniais mitais“ (kuriems priešinami „archajiniai mitai“). „Šiuolaikiniai mitai“ yra aktualūs ir šiam darbui, todėl paminėti temai skirsime daugiau dėmesio.

Moderniosios mitologijos ir jos konstrukcijų funkcionavimas aptariamas akademiniame pasaulyje gana plačiai. P. Baryšnikovas pažymi, jog „principinis šiuolaikinių mitologinių sistemų skirtumas, lyginant su archajinėmis, yra tai, kad dauguma modernių mitologinių sistemų yra dirbtinis intelektualinis produktas, kurio paskirtis – manipuliavimas masine sąmone“ (Барышников, 2008).

Klasifikuodamas mitus, A. Toporkovas (2000) išskyrė keturias tokių mitų grupes:

- Politinio ir visuomeninio gyvenimo mitai, kuriuos kuria politikai, politinės partijos, žurnalistai;
- Mitai, susiję su tautiniu ir religiniu savęs identifikavimu (pvz., įvairūs mitai apie Rusiją ir stačiatikių tikėjimą, jų praeitį ir dabartį);
- Mitai, susiję su tikėjimu, bet ne religija (pvz., mitai apie NSO ir ateivius, apie aiškiaregius ir netradicinę mediciną);
- Masinės kultūros mitai (pagrindinis tarp jų – mitas apie Ameriką ir amerikietišką gyvenimo būdą).

Aktuali šio darbo plotmė yra susijusi su mitų funkcionavimu politinės komunikacijos kontekste, todėl galima teigti, kad pagrindinis dėmesys šiame darbe bus skirtas mitams, kurie atitinka pirmą pateiktos klasifikacijos punktą. Empirinėje darbo dalyje siekiama aptikti ir išanalizuoti tuos politinius ir visuomeninius mitus, kurie funkcionuoja žiniasklaidoje (rengiamo tyrimo

atveju – spaudoje) ir yra susiję su požiūri į Baltijos šalis formuojančiais vaizdiniais. Kaip ir nurodyta klasifikacijoje – pagrindiniai tokių mitų šaltiniai (mitų kūrėjai) yra žurnalistai ir/ar politikai.

Tačiau taip pat reikėtų atkreipti dėmesį ir į antrą klasifikacijos punktą. Tokio pobūdžio mitai dėl savo specifikos irgi gali būti naudojami Rusijos žiniasklaidoje, kai kalba eina apie Baltijos šalis⁶⁶. Nekurdami jų patys, žiniasklaidos priemonių darbuotojai (žurnalistai) galimai naudojami masinėje visuomenės sąmonėje jau esančiomis tokio pobūdžio mitinėmis konstrukcijomis.

Pažymima, kad politikos ir politinės komunikacijos sfera yra ypač palanki mitų sukūrimui ir funkcionavimui. Baryšnikovas rašo: „Yra žinoma, kad ideologinių tekstų sukūrimui naudojami metaforiniai vaizdiniai, kurie koreliuoja su masinės sąmonės archetipais, taip pat naudojamos kalbinės, sceninės (teatralizuotos), techninės ir kitos priemonės, kurios yra susijusios su už mito genezę atsakinga vaizdine ir emocine vaizduotės sfera. Tokios pat priemonės naudojamos agitacijoje, politiniuose debatuose, kuriant bet kurią ideologiškai angažuatą informacinę erdvę“ (Барышников, 2008).

Politiniai mitai taip pat turi ir ypatingą funkciją. A. Toporkovas teigia, kad „politinė mitologija neatspindi realybės ir neturi tikslo jos aiškinti; jos realus pašaukimas yra valdyti kolektyvinę sąmonę ir masių elgesį“ (Топорков, 2000). Tokia politinės mitologijos funkcija aktualizuoja jos reikšmę įvairaus pobūdžio informacinėms ir psichologinėms operacijoms, propagandai ir pan.⁶⁷

A. Toporkovas taip pat įsitikinęs, kad politiniai mitai yra gana paprastos, atpažįstamos konstrukcijos, siekiančios konkretaus poveikio. Jis rašo: „Politinė mitologija turi būti paprasta ir suprantama, ji operuoja ne abstrakčiomis sąvokomis, o aiškiais, vizualiai įsivaizduojamais vaizdiniais („priešas“, „draugas“ ir t.t.). Ji labiau apeliuoja ne į žmogaus protą, bet į jo jausmus ir emocijas, į jo asmeninę psichologinę patirtį (neatsitiktinai politinėje

⁶⁶ Juo labiau, kad savęs identifikavimo mitas dažniausiai yra susijęs su tradicine binarine opozicija „Mes (savas) – Jie (svetimas)“, o kitos valstybės (ar valstybių grupės) vaizdavimas šalies žiniasklaidoje iš esmės yra susijęs būtent su minėta binarine opozicija.

⁶⁷ Plačiau apie šiuos reiškinius skaitykite šio darbo pirmos dalies poskyryje 2.3.

mitologijoje tokią didelę reikšmę turi tėvo, motinos, brolio, sūnaus vaizdiniai)“ (Ten pat).

Dar vienas aktualus šiam darbui pastebėjimas, kad „politinė mitologija tampa svarbiausia visuomenės konsolidavimo ir priešpriešos „savi“ ir „svetimi“ realizavimo priemone“ (Ten pat). Minėtai priešpriešai verta skirti ypatingą dėmesį, nes ji yra svarbi nagrinėjant šio darbo temą – tiriamas laikotarpis yra būtent ta istorinė atkarpa, kurioje Rusijos visuomenės informavimo priemonės (kaip buvusios metropolijos VIP) turėjo pradėti vertinti Baltijos šalis kaip sąlygiškai „svetimas“ (po nepriklausomybės atkūrimo), nors prieš tai penkiasdešimt metų jos buvo sąlygiškai „savos“ (kaip Sovietų Sąjungos dalis).

Tai, kad paminėta priešprieša (ar binarinė opozicija) yra esminė šio darbo kontekste, netiesiogiai patvirtina ir kitų mokslininkų pastebėjimai. E. Paino teigimu, naujųjų laikų Rusija vienu metu išgyvena ir imperijos subyrėjimo ir mėginimo ją restauruoti procesą, o „esant tokioms sąlygoms sąmonės mitologizavimo ir visuomenės gyvenimo tradicionalizavimo augimo procesas yra neišvengiamas, stiprėja vaizdinių „Mes-Jie“ priešpriešą, kuri yra būdinga tradicinei mitologizuotai sąmonei“ (Паин, 2007: 25).

„Mes-Jie“ priešprieša, kaip reikšmingas savęs pozicionavimo tarpvalstybiniuose santykiuose elementas akcentuojama ir kai kalba eina apie Rusijos kaimynystės politiką, ypač šalia esančių šalių integracinius vektorius. Pavyzdžiui, Baltijos šalių integracija į vakarietiškas NATO ir ES struktūras automatiškai įrašo jas į „svetimų“ kategoriją Rusijos visuomenės masinėje sąmonėje. L. Gudkovas akcentuoja, kad minėtoje masinėje sąmonėje „Vakarai“ interpretuojami kaip „apibendrintas „anti-mes“, kuris yra svetimas arba priešiškas „Rusijai“, kuri, savo ruožtu, formuluojama kaip „Vakarų“ antitezė (taip konstruojamos „ypatingo kelio“, „savitumo“, „rusiškumo“ ir kitos panašios reikšmės)“ (Гудков, 2004: 564).

Visa tai verčia išskirti minėtą binarinę opoziciją ir kaip vieną pagrindinių tyrimo konceptų. Tyrimą galima apibūdinti kaip siekį atskleisti,

kaip Rusija – per pranešimų savo spaudoje prizmę - mato „Jas“ (t. y. Baltijos šalis), ar kaip „Jos“ pozicionuojamos kaip „Svetimi“ Rusijos spaudoje.

Prieš pereidami prie detalesnio politinių mitų ir politinių mitologijų aptarimo, sugrįžkime prie šių mitų (ar mitologinių sistemų) klasifikavimo problemos.

R. Girardetas (2007) yra išskyręs keturias pagrindines politinio mito rūšis:

- Sąmokslas;
- Gelbėtojo;
- Aukso amžiaus;
- Vienybės.

Mitų pavadinimai iš esmės atskleidžia jų turinį. Ši klasifikacija pasirinkta pagrindu empiriniam šios požiūrio sferos tyrimui. Suprantama, kad tiek Gelbėtojo mitą (pvz. V. Putino atėjimas į valdžią po to, kai jo pirmtakas B. Jelcinas visiškai prarado visuomenės pasitikėjimą savo antros kadencijos pabaigoje), tiek Aukso amžiaus mitą (pvz. nostalgija Sovietų Sąjungai), tiek Vienybės mitas (pvz. mobilizacija numanomo „priešo“ akivaizdoje), nekalbant apie gausybę įmanomų sąmokslų teorija paremtų mitų labiau tikėtų Rusijos realybei, nei požiūriui į Baltijos šalis interpretavimui. Tačiau gimę modernioje Rusijos visuomenėje visi tokio pobūdžio mitai gali daryti įtaką ne tik vidinės, šalies realybės interpretavimui, bet ir atitinkamo požiūrio į išorinį pasaulį (kitas valstybes) formavimui.

Šiuo atveju ypatingai gali pasireikšti aktualiosios bendros praeities interpretavimas. Nostalgija Sovietų Sąjungai dabartinėje Rusijoje turi transformacijos į Aukso amžiaus mito požymių. Tokie požymiai pastebimi ne tik buitiniu lygiu, bet ir oficialaus politinio diskurso plotmėje (jau šiame darbe minėtas garsus pavyzdys, kai Rusijos prezidentas V. Putinas apibūdino Sovietų

Sąjungos subyrėjimą kaip didžiausią geopolitinę XX a. katastrofą⁶⁸). Taip pat būtina paminėti, kad tarp mitų, kuriuos R. Simonianas pateikė kaip mitus, susiformavusius Rusijoje apie Baltijos valstybes ir jų tautas, buvo ir mitas apie Lietuvą, Latviją, Estiją sugriovusias Sovietų Sąjungą. Kitaip tariant, galima prognozuoti, jog Rusijos spaudoje gali atsispindėti mitologinis požiūris į Baltijos šalis, kaip į Aukso amžiaus (šiuo atveju – sovietmečio) griovėjas.

Dėl šios priežasties Aukso amžiaus mitui būtina skirti daugiau dėmesio ir plačiau išnagrinėti jo funkcijas (nes iš pateikto R. Girardeto pagrindinių politinių mitų sąrašo jis labiausiai yra susijęs su šiame darbe nagrinėjama tema).

Tyrėjas nurodo, kad Aukso amžiaus mitas veikia kaip tam tikras modelis, archetipas (Ten pat: 132). Jis įgauna universalias formas, tampa santykiu tarp (pozityvaus) praeities interpretavimo ir nusivylimu dabartimi. R. Girardetas rašo: „Kad ir kaip būtų, kiekvieną politinio jautrumo – ar mąstymo – būdą atitinka tam tikra istorijos skaitymo forma su tik jai būdingais praleidimais, atmetimais ir spragomis, tačiau sykiu ir su jai būdinga ištikimybe ir atsidavimu – niekad neišsenkančiu emocijų ir entuziazmo šaltiniu. Tačiau kai itin ryškiai menami laikai tampa legenda, iki jų sakralizavimo – tik vienas žingsnis. Priešpriešinama dabarčiai, suvokiama ir aprašoma kaip liūdesio ir netekties laikotarpis, praeitis iškyla kaip pilnatvės ir šviesos absoliutas“ (Ten pat).

Trumpam sugrįžkime prie pirmos šio darbo dalies temos. Pasitelkus R. Girardeto mintį, galima teigti, kad panašūs procesai – pavertimas istorija legenda, praeities idealizavimas ir atitinkamas jos mitologizavimas – vyksta šiandieninėje Rusijoje (be to, jie neatsirado staiga, be pagrindo – jų formavimosi procesą kaip tik galima susieti su aktualiuoju rengiamo tyrimo laikotarpiu). Pabandykime atsakyti į keletą esminių klausimų.

Vienas iš šių klausimų, ar tikrai Rusijoje legenda tampa aiškiai menami laikai? Į šį klausimą galima atsakyti teigiamai, nes legendos požymius įgauna

⁶⁸ Plačiau apie tai žr. 30-tą šio darbo puslapį.

Didžiojo Tėvynės karo laikotarpis, šis procesas pastebimas ir Pergalės dienos (Gegužės 9 d. Rusijoje) šventės absoliutizavime.

Kitas klausimas – ar Rusijoje dominuojančioje istorinio skaitymo formoje galima aptikti praleidimus, atmetimus ir spragas? Į šį klausimą irgi galime atsakyti teigiamai. Oficialų dabartinės Rusijos sovietmečio vertinimo diskursą – istorinį diskursą – lydi polinkis sumenkinti ar užmiršti skaudžius, nemalonus ir nepatogius istorijos potyrio aspektus – raudonąjį terorą, ankstyvasias ir vėlyvasias (Stalino) represijas, autoritarinius žmogaus teisių ir laisvių apribojimus ir pan.

Dar vienas su Girardeto klasifikacija susijęs klausimas, ar dabartinėje Rusijoje aptinkamas antagonizmas tarp *šviesiosios praeities* ir *liūdnosios dabarties*? Atsakyti vienareikšmiškai į šį klausimą nėra paprasta, tačiau galima konstatuoti, kad nostalgijos sovietmečiui elementuose yra ir ilgesys tų laikų, kai „Sovietų Sąjungos bijojo ir gerbė visas pasaulis“, o dabartinės Rusijos pozicijos interpretuojamos kaip prastesnės ir silpnesnės. Tai lemia ir Rusijos veiksmų strategiją – išsaugoti įtaką posovietinėje erdvėje, paskatinti naujus integracinius projektus (Nepriklausomų Valstybių Sandrauga 1991 metų pabaigoje, ar Muitų sąjunga jau XXI a.). Bandoma pasinaudoti integraciniais Sovietų Sąjungos kontūrais kaip tam tikru modeliu ar archetipu⁶⁹, grąžinti Aukso amžių, atsisakius ar pamiršus idealų šio modelio įvaizdį „gadinančius“ elementus (pvz. komunistinę ideologiją).

Tačiau dabar, kai Baltijos šalys pasirinko kitokį, nei Rusija, geopolitinį vektorį, jos yra tarp tų valstybių, kurios trukdo grįžti į Aukso amžių. Tikėtina, kad šis veiksnys daro didelį poveikį požiūriui į Baltijos valstybes Rusijos žiniasklaidos priemonėse.

Bet Aukso amžiaus mitas nėra vienintelis, kurį galima tikėtis aptikti požiūriu į Baltijos šalis struktūroje. Tarkime, Sąmokslas mitas gali koreliuoti su dar R. Simoniano išskirtu mitu apie Baltijos šalis, kaip „Sovietų Sąjungos

⁶⁹ Čia galima prisiminti ir 2014 metais įvykdytą Krymo užgrobimą, kuris oficialioje Rusijos propagandoje pateikiamas kaip „Krymo susigrąžinimas“.

griovėjas“ (kitais sakant – polinkis įtarti Baltijos šalis tokiu klastingu sąmokslu).

Šalia Sąmokslų mito gali būti panaudotas ir Vienybės mitas. Remdamasis Prancūzijos patirtimi R. Girardetas pateikia tokio mito ir jo funkcijos pavyzdį: „Tačiau Prancūzija negali būti suvokiama „dalimis“. Būtina aprėpti jos visumą. Kiekvienas jos dėmuo gali būti suprastas tik visumos, kuriai jis priklauso, atžvilgiu, kaip konstitutyvinis visa apimančios harmonijos elementas, kuris, gaudamas iš jos visą reikšmę, savo ruožtu perduoda tą reikšmę jai. Prancūzijos provincijas reikia traktuoti kaip vieną kitą papildančias“ (Girardet, 2007: 212).

Tokią mito konstrukciją lengvai galima pritaikyti ir kitoms valstybėms. Mūsų atveju – Sovietų Sąjungai. Šio tarpvalstybinio darinio subyrėjimas pažeidė sovietinį Vienybės mitą. Didžiausiais pažeidėjais (ir mito griovėjais) galima laikyti būtent Baltijos šalis (ir daugiausiai Lietuvą, nes ji pirmoji paskelbė apie nepriklausomybės atkūrimą, taip pradėdama griauti mitą apie „darnią sovietinių tautų šeimą“).

Tačiau šiuo atveju Vienybės mitas nėra sugriautas iki galo. Išsaugoti Sovietų Sąjungos kontūrus (o kartu ir Vienybės mito kontūrus) bandyta iš karto po jos žlugimo.

Sovietinio Vienybės mito paradigmoje, pritaikius principą, kad „provincijas reikia traktuoti kaip vieną kitą papildančias“ nebelieka vietos ir galimybės Baltijos šalims kaip suvereniems ir savarankiškiems tarptautinės politikos subjektams. Tokioje mito traktuotėje Lietuva, Latvija ir Estija gali būti nebent laikinai pasimetusiomis ir pasiklydusiomis imperijos dalimis, kurios anksčiau ar vėliau (kai bus įveiktas ir demaskuotas Sąmokslas) grįš į imperijos sudėtį (atkurta Vienybė) ir kartu su visa imperija sieks naujojo Aukso amžiaus (kuris turėtų iš esmės reikšti grįžimą prie prarasto Aukso amžiaus situacijos).

Tačiau į klausimą, ar tikrai tokio pobūdžio mitas funkcionuoja masinėje Rusijos visuomenės sąmonėje (o tiksliau – ar jis atsispindi periodinėje

spauldoje ir yra spauldos propaġuojamas) leis atsakyti tik empirinis tyrimas. Jis taip pat leis atskleisti, kokie mitai, taikomi Baltijos šalių atžvilgiu, aktyviausiai produkuojami ir vartojami Rusijos periodinėje spauldoje per pastaruosius du dešimtmečius. Empirinis tyrimas suteiks galimybę ištirti, kiek tarp jų yra naujų, moderniųjų laikų, mitų bei kiek jie koreliuoja su senais – sovietiniais – mitais, nes teigiama, jog „dalį naujos mitologijos valstybė perima iš praeities, dalį tenka kurti iš naujo“. (Aleknonis, 2011: 191)

Mitų lygmens analizė yra reikšminga todėl, kad jų poveikis yra svarbus ne tik masinei sąmonei, bet ir sprendimų priėmimui. G. Mažeikis pažymi, kad „mitas yra objektyvus, sunkiai transformuojamas mentalinis faktas, į kurį politikai turi atsižvelgti, lygiai kaip į ekonominius ar socialinius faktorius“ (Mažeikis, 2008: 385).

3.2.3. Stereotipas kaip vaizdinių elementas

Kitas esminis vaizdinio struktūros elementas yra *stereotipas*. Tai yra paprastesnio pobūdžio (nei mitas) konstrukcija, tačiau ne mažiau svarbi ir reikšminga mūsų tyrimo kontekste.

Didelį dėmesį stereotipams ir jų prigimčiai skyrė W. Lippmannas (1998). Jis interpretavo stereotipus pirmiausia kaip žmogaus psichikai būdingą reiškinį. Jo teigimu, stereotipai padeda organizuoti realybę, sugrupuoti jos reiškinius, supaprastindami pasaulio suvokimą (Lippmann, 1998: 95). W. Lippmannas siejo stereotipus su žmogaus vidiniu moraliniu kodu, socialinėmis ir politinėmis pažiūromis (Ten pat: 84).

Vertindamas psichologinį (vidinį) žmogaus pasaulį, W. Lippmannas akcentavo, kad stereotipai, funkcionuodami žmogaus prote, taip pat atlieka ir tam tikrą apsauginę funkciją – saugo žmogaus prote suformuotą pažįstamą ir supaprastintą pasaulio viziją (Ten pat: 95).

Kiti tyrinėtojai irgi išsamiai nagrinėjo klausimus, susijusius su stereotipų funkcionavimu.

Lygindamas mitus ir stereotipus, E. Painas pažymėjo, kad mitas iš esmės yra iškreiptas, neadekvatus realybės atspindys, o pagrindinė stereotipo charakteristika – „įprastinis, daug kartų atkartotas vertinimas ir įsivaizdavimas“ (Паин, 2007: 27).

Daugkartinis stereotipo atkartojimas (kaip, beje, ir mito) yra reikšmingas aspektas, nes tai yra esminis stereotipo gyvavimo būdas. Atkartojimas vertinamas kaip įsiminimo priemonė. Daug kartų pakartotas vienas ar kitas teiginys daro poveikį sąmonei (įsimena, tampa jos dalimi), nepriklausomai nuo to, ar žmogus pritaria tam teiginiui, ar ne (Капа-Мурза, 2000).

Pažymima, kad stereotipai turi praktinę funkciją žmogaus sąmonėje. Šią funkciją trumpai galima būtų apibūdinti, kaip mąstymo pastangų taupymą. O. Šestopalovos teigimu, stereotipai leidžia žmogui greičiau orientuotis gyvenime, „iš dalies tai taupo pastangas mąstymui“ bei tampa reikšmingu tiek individualios, tiek masinės sąmonės elementu (Шестопалова, 2007: 106). Apie pastovią, mažai kintančią, vadinasi – patogią, nereikalaujančią daugiau pastangų apmąstant, stereotipo formą kalba ir N. Tatarinova. Ji pažymi, kad „stereotipas turi objektyvią prigimtį ir yra dalis žmogaus psichikos funkcijos daryti apibendrinimus“ (Татаринова, 2009: 254). Ji taip pat akcentuoja, kad stereotipas įsisąmoninamas kaip „paruoštas produktas“ ir nereikalauja papildomo apmąstymo (Ten pat).

Tyrėjai taip pat sieja stereotipus su emocijos lauku. Kai kurie jų linkę žiūrėti į stereotipą, kaip į emocingą žmogaus požiūrį į tam tikrus objektus ar reiškinius (Капа-Мурза, 2000; Dyer, 1999; Lippmann, 1998). Todėl kalbant apie stereotipo struktūrą, galima teigti, kad tai yra stabili, nusistovėjusi, tačiau emocingai angažuota konstrukcija.

Stereotipai dažniausiai turi ilgą istoriją, jų įsitvirtinimas masinėje sąmonėje gali būti įvykęs labai seniai. Stereotipus tiriantys mokslininkai pažymi, kad jų atsiradimas dažniausiai būna susijęs su istoriniais ar socialiniais įvykiais (Fiske, Cudde, Glick, Xu, 2002: 900).

Probleminių klausimų lieka ir stereotipų formavimosi principai. Minėti reiškiniai – istoriniai ir socialiniai įvykiai (susidūrimai) – gali skatinti savaiminį stereotipų atsiradimą, tačiau akcentuojama, kad stereotipai gali būti formuojami ir sąmoningai, siekiant padaryti atitinkamą poveikį ar sukurti sąlygas manipuliacijai. Pažymima, kad „jeigu pavyksta sukurti ir sustiprinti didelį, stiprų stereotipą, vėliau jį galima ilgai naudoti labai įvairiems tikslams“ (Капа-Мурза, 2000).

O. Šestopalova akcentuoja, kad sąmoningą stereotipo formavimą gali paskatinti įvairūs veiksniai, susiję su ideologija, kultūra, nacionaliniais klausimais ir pan. (Шестопалова, 2007: 107). Tačiau vargu ar įmanoma dirbtinai sukurti stereotipą „nuo nulio“. Tyrėjai pažymi, kad nauji, dirbtinai kuriami stereotipai būna grindžiami jau egzistuojančiais.

Dirbtinių stereotipų kūrimas yra susijęs su siekiu daryti poveikį. Tokia strategija tinka daugumai aktyvių gyvenimo sferų – pavyzdžiui, politikai. Kalbant apie tokį veiksma (dirbtinį stereotipo kurstymą), akcentuojama: „Lygiai taip pat, kaip gali keistis politinė situacija, taip, priklausomai nuo konkrečių politinių tikslų, kinta ir stereotipai. O atsižvelgiant į tai, kad stereotipai sunkiai paklūsta pokyčiams ir atsilieka nuo gyvenimo, tai naujam stereotipų turiniui neretai tenka sugyventi su „senuoju“ (Табалова, 2003: 126).

Panašiai „naujų“ ir „senų“ stereotipų (nors iš esmės kalba eina apie vieną – evoliucionuojantį – stereotipą) sąveiką aprašo ir O. Šestopalova. Ji konstatuoja: „Būna atvejų, kai stichiškai susiformavę stereotipai, pavyzdžiui – su nacionaliniais klausimais susijusios neigiamos nuostatos, paremtos ugdymu ir bendravimu šeimoje ar tam tikroje grupėje, yra tyčia paveikiamos ir tampa nacionalistiniais prietaisais“ (Шестопалова, 2007: 108).

Stereotipai neretai aprašomi, kaip negatyvus reiškinys, tačiau vienareikšmiškai klasifikuoti šį reiškinį kaip negatyvų ar pozityvų būtų sudėtinga. Tyrėjai dažniausiai pažymi, kad stereotipai gali būti kaip negatyvus, taip ir pozityvus pobūdžio⁷⁰. Šiuos stereotipus galima skirti pagal

⁷⁰ Kaip variantas – šilti (pavyzdžiui, „namų šeimininkės“) ir šalti (pavyzdžiui, „turtingo žmogaus, krezo“) stereotipai (Fiske, Cuddy, Glick, Xu, 2002: 878).

stereotipizacijos konotaciją. Taip prie pozityvaus stereotipo pavyzdžio galima priskirti stereotipą apie „vokiečių punktualumą“. Tokį pavyzdį pateikia Vladas Pruskus: „Susidūręs su kitos kultūros atstovu žmogus stengiasi prisiminti, ką jis yra girdėjęs apie šią kultūrą, jos narių elgesio ypatumus ir bando šią informaciją pritaikyti konkrečiam atvejui. Pavyzdžiui, jei yra girdėjęs apie vokiečių punktualumą, tai savo partnerio veiksmuose ir elgesyje ieškos punktualumo apraiškų. Taigi punktualumo stereotipas, kurį žmogus turi susidaręs (ar jam sudarytas), tampa jam savotišku instrumentu vertinant tos kultūros atstovą ir tikintis iš jo atitinkamo elgesio. Tiesa, ne visada lūkesčiai pasiteisina, tačiau suformuotas stereotipas išlieka ilgam ir turi įtakos partnerio elgesio vertinimui“ (Pruskus, 2010: 32).

Kiek kitokį požiūrį siūlo O. Šestopalova. Jos teigimu, pozityvūs stereotipai leidžia greičiau orientuotis aplinkoje, skatina prasmių sintezę ir dėmesio koncentravimą, tuo tarpu kai negatyvūs stereotipai pasižymi konservatyvumu (kai sąlygos keičiasi, o stereotipai išlieka), supaprastintu vienu ar kitu reiškinių ar žmonių vertinimu (Шестопалова, 2007: 107). Tačiau tai yra ne vienintelė stereotipų klasifikacija.

Pagal tipologiją stereotipus galima skirstyti į individualius, grupinius ir masinius. Pasak O. Šestopalovos, individualūs stereotipai formuojasi veikiami gyvenimiškos patirties (dažna jų forma – išankstinė nuostata), grupiniai stereotipai gimsta tam tikrose socialiai organizuotose grupėse (nacionaliniai ar profesiniai stereotipai), o masinius stereotipus tyrėja apibūdina kaip pačią įdomiausią grupę – tokie stereotipai gali būti įsitvirtinę tarp visiškai skirtingų klasių ar tautybių atstovų, ir tai skiria juos nuo grupinių stereotipų (Ten pat: 108).

Nors ir nenaudodamas minėtos tipologijos, apie (masinių) stereotipų paplitimą ir atitinkamą jų reikšmę V. Pruskus kalba taip: „Neretai stereotipai būna bendri visiems. Socialinio stereotipo egzistavimo pagrindas – skirtingų žmonių susitarimas dėl stereotipizuojamų objektų ir situacijų. Kuo didesnė

darna tarp žmonių vertinimų, tuo labiau išreikštas yra socialinis stereotipas“ (Pruskus, 2010: 31).

Atsižvelgiant į tai, kad mūsų tyrimo objektu yra visuomenės informavimo priemonės (spauda), pagrindinis dėmesys bus skiriamas būtent pastariesiems – masiniams – stereotipams⁷¹, arba, kitaip tariant, stereotipams, kuriuos naudoja ir atkartoja spauda, taip sudarydama joms sąlygas įsitvirtinti didesnės auditorijos (masinėje) sąmonėje.

Šio tyrimo kontekste būtina analizuoti ir stereotipų poveikį. V. Pruskus akcentuoja, kad „stereotipas savaip mobilizuoja ir paskatina grupiniams veiksams to reiškinių ar asmens atžvilgiu, kurį įvardija“ (Pruskus, 2010: 30).

Į tam tikrą reakciją (žmonių mintyse ir veiksmuose) yra orientuoti būtent dirbtinai kuriami ar tam specialiai panaudojami stereotipai (Табалова, 2003: 126). Kiti tyrėjai mano, kad stereotipai apskritai daro poveikį sąmonės bei elgsenos formoms – garantuoja šių formų atsikartojimą (Шестопалова, 2007: 109). Bet kurio atveju, stereotipas yra svarbus reiškinys, organizuojantis ne tik žmonių mąstymą, bet ir galintis paveikti jų elgseną⁷². Dėl šios priežasties stereotipai (o taip pat ir mitai, kurie turi neabejotiną poveikį masinei visuomenės sąmonei) verti ypatingo dėmesio žiniasklaidos, kaip masinės informacijos (ir poveikio) priemonės tyrimuose. Mūsų tyrime jie taip pat yra reikšmingi, nes tai yra aiškus žiniasklaidoje formuojamų vaizdinių supaprastinimo elementas.

3.2.4. Mitų ir stereotipų raiška žiniasklaidoje

Mitai ir stereotipai, kurie atspindi žiniasklaidos tekstuose, turi galimybę plačiai paplisti viešojoje erdvėje ir įsitvirtinti auditorijos (mūsų

⁷¹ Lygiai taip pat tiriant profesionalę žiniasklaidą (žinybinius leidinius) galima bandyti išskirti ir išanalizuoti grupinius stereotipus.

⁷² Šiame kontekste svarbus yra ir stereotipo aktyvavimo klausimas. Pažymima, kad ne visada stereotipas, net būdamas vieno ar grupės žmonių sąmonėje, yra aktyvuojamas susidūrus su stereotipizacijos objektu. Stereotipai dažnai aktyvuojami tuo atveju, kai sąveikoje su stereotipizacijos objektu atsiranda nesutarimo, konflikto situacija (Kunda, Spencer, 2003: 540). Tai, pavyzdžiui, leidžia padaryti prielaidą, kad ir Rusijos spaudos publikacijose apie Baltijos šalis (negatyvūs) stereotipai dominuos konfliktinių situacijų aprašymuose.

atveju – skaitytojų) sąmonėje. Galiausiai tokie mitai ir stereotipai turi galimybę tapti masinės visuomenės sąmonės dalimi, įsitvirtinti joje kaip neginčijama tiesa (tapti masiniais mitais ir masiniais stereotipais).

Akcentuojama, kad žiniasklaidos priemonės yra pagrindinis kanalas vadinamiesiems šiuolaikiniams (moderniems) mitams plisti. A. Toporkovas pažymi, kad „skirtingai nei archajiniai mitai, politiniai mitai plinta ne sakytiniu ar rašytiniu būdu, o dažniausiai per visuomenės informavimo priemones“ (Топорков, 2000).

Tyrėjai pažymi, kad žiniasklaida yra susijusi su tam tikra patikimumo ir autoritetingumo samprata. Akcentuojama, kad „visuomenės informavimo priemonių skaitytojai ir žiūrovai dažniausiai priima paskelbtą informaciją kaip patikrintą“ (Тузова-Щекина, 2011: 62). Kitaip sakant, informacijos vartotojai yra linkę pasitikėti viešosios informacijos rengėjais, todėl žiniasklaidos priemonėse vartojami ir puoselėjami mitai turi papildomą įtikinėjimo galią (šią galią jiems kaip tik ir suteikia žiniasklaida, kaip autoritetingas informacijos kanalas).

Viena iš efektyviausių priemonių mito įsitvirtinimui yra jo daugkartinis atkartojimas (o kalbant apie mitą, kuris yra įsitvirtinęs žiniasklaidos priemonėse ir aktyviai naudojamas – tai galima būtų kalbėti apie „autoritetingą atkartojimą“). Tokio veiksmo pavyzdį pateikia S. Tuzova-Sčiokina, kuri nagrinėjo užsienio valstybių vaizdinį, formuotą sovietinėje publicistikoje (jos tyrimo objektu tapo užsienyje dirbusių sovietinių žurnalistų apybraižų knygos ir jose naudoti rėmai (*angl. frames*)).

Tyrėja nurodo, jog vienas iš dažniausiai jos nagrinėjamoje medžiagoje aptiktų rėmų buvo Vakarų pasaulio šalių problemų susiejimas su kapitalistine santvarka (jų paaiškinimas per tokią sąsają). S. Tuzovos-Sčiokinos teigimu, įtikinimo ir aiškinimo efektas buvo pasiekiamas šio rėmo atkartojimu. Tyrėja akcentuoja, kad „perskaičius dešimtyje apybraižų, kad šalies problemos yra susijusios su tuo, kad ji bando kurti kapitalistinę santvarką, jau neturi galimybės abejoti šiuo teiginiu“ (Тузова-Щекина, 2011: 61).

Būtent dažnai atsikartojantys, dominuojantys mitai įsitvirtina masinėje visuomenės sąmonėje. Tokio pobūdžio mitų paieška ir identifikavimu (bei bandymu atskleisti tokių mitų transformaciją) iš dalies paremtas ir šio darbo tyrimas. Nuolatinio atkartojimo principas verčia susieti mitų ir stereotipų panaudojimą ir su propagandos plotme. Mitų bei stereotipų atkartojimas yra viena iš propagandos funkcijų, atitinkančių pačios propagandos veikimo būdą. Kaip pažymi G. Mažeikis, „propagandai keliama užduotis – ideologiškai, instrumentaliai, nuosekliai, pakartotinai ilgą laiką veikti visuomenės ar jos atskirų grupių sąmoningumą“ (Mažeikis, 2010: 85).

Tačiau atkartojimas nėra vienintelė mito ar stereotipo įsitvirtinimo sąlyga. Tyrėjai akcentuoja, kad ne kiekvienas mitas ar stereotipas gali tokiu būdu įsitvirtinti visuomenėje ir tapti visuotinai priimtinu ir vartotinu. Tam yra reikalingos papildomos aplinkybės.

E. Painas pažymi, kad „informacinis masinės visuomenės sąmonės perprogramavimas yra įmanomas tik tais atvejais, kai jis atitinka tam tikrus visuomenės lūkesčius“ (Паин, 2007: 26). Visuomenė yra linkusi greičiau reaguoti į tą informaciją, kuri atitinka jos vidinius įsitikinimus ar pasaulio matymą.

Poveikis visuomenės sąmonei gali būti daromas sumaniai manipuliuojant populiariais mitais ir stereotipais, t. y. „manipuliavimui naudojami stereotipai, kurie jau yra įsitvirtinę sąmonėje“ (Капа-Мурза, 2000). Todėl galima padaryti prielaidą, kad kiekvieno naujo mito ar stereotipo atsiradimas žiniasklaidos erdvėje yra paremtas jau masinėje visuomenės sąmonėje egzistuojančiais įsitikinimais ar nauju jų panaudojimu.

G. Почепцовo teigimu, net vėliau paaiškėję realūs faktai apie vienokį ar kitokį nusistovėjusį (mitinį) pasakojimą nebūtinai gali pakeisti šio pasakojimo suvokimą ar pasitikėjimą juo. Paradoksalu, bet anot Почепцова, „realūs faktai nekeičia naratyvų – naratyvas turi galių nugalėti realybę“ (Почепцов, 2012: 237). Prie tokios išvados jis prieina analizuodamas sovietinių naratyvų (mitų) stabilumą, kurių nepaveikė net po Sovietų Sąjungos žlugimo paaiškėję faktai,

bylojantys apie tai, kad minėti naratyvai neturi sąsajų su realybe (arba tos sąsajos yra iškreiptos).

Mitai ir stereotipai neabejotinai tampa viešai paplitusių vaizdinių, kurie formuoja požiūrio aspektus, dalimi. Mitai ir stereotipai iš esmės formuoja tuos vaizdinius, tampa jų struktūrą užpildančia medžiaga.

Nėra sudėtinga pademonstruoti automatinę stereotipų funkciją, kuri daro poveikį vaizdinių formavimui. G. Počepcovas pažymi, kad „tam tikros mitologijos yra susijusios su vienais ar kitais socialiniais institutais. Kai mes girdime žodį „kariuomenė“, tai mintyse iškyla „nestatutinių santykių“ ir „disciplinos“ samprata, nors jos ir prieštarauja viena kitai. Todėl mes patys galime rinktis tą mitologiją, kuri labiau atitinka turimą pranešimą“ (Почепцов, 2002: 106).

Tą patį principą galima pritaikyti valstybės vaizdinui: „Tik ištarkite „Anglija“, ir mintyse iškils karališka didybė, Londono bokštas ir Big Benas. Ištarkite „Italija“, ir pamatysite Koliziejų, Šv. Petro baziliką ir meno kūrinius“ (Ries, Trout, 2005: 164).

Tačiau pateikti pavyzdžiai yra susiję su gerai žinomais reiškiniiais ar sampratomis ir, atitinkamai, seniai susiformavusiais mitais ir stereotipais. Bet klausimas apie tai, kokie vaizdiniai iškyla masinėje Rusijos visuomenės sąmonėje išgirdus/perskaičius žodžius „Lietuva“, „Latvija“, „Estija“ ar „Baltijos šalys“, kol kas išlieka atviras. Tai yra dar viena priežastis, kuri suteikia galimybę formuoti žiniasklaidos priemonėse tam tikrą požiūrį minėtų valstybių atžvilgiu⁷³.

Dar vienas svarbus aspektas – mito (taip pat ir stereotipo) bei kalbos sąsaja. Nors ši sąsaja yra archajiška, fiksuojama nuo senų laikų, ji nepraranda aktualumo ir šiandien. Rašydama apie mito kalbą kaip „pasaulio įvaldymo

⁷³ Tačiau ir čia neįmanoma ignoruoti pagrindinių mitologizacijos ir stereotipizacijos principų. Iš pateiktos Rusijos ir Baltijos šalių santykių apžvalgos (pirmas šio darbo skyrius) tampa aišku, kad tam tikri įsivaizdavimai apie Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) Rusijos visuomenės masinėje sąmonėje neabejotinai egzistuoja. Pirminė prielaida būtų, kad šie įsivaizdavimai yra ambivalentiški, paremti tiek bendrystės (istorinė sąsaja, bendro sugyvenimo Sovietų Sąjungos formatu patirtis), tiek Baltijos šalių, kaip „rusofobiškų kraštų“, „Sovietų Sąjungos griovėjų“ mitais. Galima numanyti, kad šiais mitais ir stereotipais yra grindžiamas ir šiuolaikinis Baltijos šalių vaizdinys Rusijos spaudoje.

būdą“, Nijolė Aukštolytė pažymi: „Kalba yra neatsiejama mito dalis. Jis perteikiamas žodžiu ir priklauso diskurso sričiai. Nuo pat pradžių kalba ir mitas esti nepertraukiamai susiję. Glaudus ryšys tarp mito ir kalbinio mąstymo padeda suprasti šių pasaulių vienybę ir skirtumus, išvelgti bendrą jų konceptualią formą“ (Aukštolytė, 2006: 61).

Kalbos reikšmės akcentavimas šiuo atveju leidžia susieti į vieną visumą pagrindinius šio darbo tikslus. Kalba (ir kalbinės priemonė) pasireiškia ir kaip mito (bei stereotipų) funkcionavimo ir vystymosi plotmė, ji taip pat jungia mitus ir stereotipus su vaizdinių formavimo problematika (KAIP kalbama apie vieną ar kitą valstybę, KAIP į ją žiūrima), o taip pat susieja šiuos aspektus su galimo manipuliavimo ir vaizdinių panaudojimo propagandai klausimais, nes, kaip pažymi A. Ries ir J. Trout, „tinkamai parinkę žodžius, galite veikti pati mąstymo procesą“ (Ries, Trout, 2005).

Kalbos aspektas taip pat leidžia papildomai argumentuoti, kodėl tyrimui buvo pasirinktos būtent spausdintinės žiniasklaidos priemonės. Atsižvelgiant į metodologinius principus, spaudoje pateiktus tekstus galima priskirti prie „verbalinių dokumentų“, kurie „aprašo socialinius reiškinius, procesus bei požymius teksto forma“ (Kardelis, 2007: 225).

Dokumentai yra patogūs tyrimui dėl savo nekintamumo. Jie, ypač kai kalbama apie žiniasklaidos tekstus, užfiksuoja tam tikrą momentą, pateikia tam momentui būdingas reikšmes (kurios esant kitokioms istorinėms ar socialinėms sąlygoms gali kisti). „Fiksuojanti“ dokumentų prigimtis leidžia, turint pakankamą dokumentų skaičių, stebėti ir analizuoti atitinkamus pokyčius (mūsų atveju – požiūrio į Baltijos šalis pokyčius) bei jų pobūdį.

Šiuo atveju spaudos publikacijos yra patikimesnis dokumentas, nei, pavyzdžiui, internetinių visuomenės informavimo priemonių publikacijos. Pastarosios gali būti papildomos ar perrašomos, kartais panaikinamos (ištrinamos). Jos neturi fiksuotos formos ir kitų apribojimų, būdingų spaudos pranešimams. Spaudos pranešimuose užfiksuotas vaizdinys lieka nekintamas.

Kalbinis aspektas lemia ir galimybę atlikti gilesnę dokumento analizę, nes tokio pobūdžio dokumentuose „esama daugiau papildomos informacijos, kuri neretai gali būti vertinga“ (Kardelis, 2007: 225). Turint galvoje vaizdinių prigimtį, reikšmingas yra ne tik klausimas, KAS yra pasakyta viename ar kitame dokumente (mūsų atveju – straipsnyje ar informaciniame pranešime), bet ir KAIP tai yra pasakyta, o tai yra kalbos ir jos priemonių panaudojimo plotmės klausimas.

II DALIS. RUSIJOS PERIODINĖS SPAUDOS POŽIŪRIS Į BALTIJOS ŠALIS (1991–2009)

1. TYRIMO PRIEIGA

1.1. Periodiniai spaudos leidiniai

Empiriniam tyrimui pasirinkti trys periodiniai leidiniai, atitinkantys apibrėžtus kriterijus (buvo be pertraukos leidžiami tyrimo laikotarpiu, platinami visoje Rusijos Federacijos teritorijoje, priskiriami prie politinių visuomeninių spaudos leidinių grupės). Tiek savaitraštis „Argumenty i fakty“, tiek dienraščiai „Komsomolskaja pravda“ ir „Izvestija“ priskiriami kokybiškos (analitinės) spaudos (visuomenės politiniai leidiniai – rus. *общественно-политические*) kategorijai. Visų trijų leidinių šaknys glūdi sovietmetyje, tačiau nagrinėjamo laikotarpio pradžia (1991 m.) minėti laikraščiai buvo orientuoti į viešumo politikos principų realizavimą bei buvo visiškai ar iš dalies atsikratę ankstesnių tiesioginių ryšių su valdžios struktūromis (kurios buvo šių leidinių steigėjos ir valdytojos). Šie leidiniai atliko aktyvų ir pastebimą vaidmenį permainų laikotarpiu (Бендерский, Хмылёв, 2006: 124).

Esminis aspektas yra tas, kad minėti leidiniai sugebėjo išsaugoti savo įtaką bei auditorijos pasitikėjimą. Šiandien jie, ekspertų vertinimu, yra priskiriami prie turinčių populiarumą tarp skaitytojų leidinių kategorijos (Ерошкина, Ефремов, Климина, Фрейдлин, 2011: 20–23). Tai leidžia teigti, kad nagrinėjamu laikotarpiu šių leidinių požiūris turėjo reikšmingą įtaką vaizdiniams, besiformuojantiems masinėje Rusijos visuomenės sąmonėje.

Toliau kiekvienas iš šių leidinių bus apžvelgtas išsamiau. Šioje apžvalgoje bus akcentuojami rengiamam tyrimui svarbūs aspektai, atskleidžiama minėtų leidinių raida bei aktualus nagrinėjamam periodui

leidinių santykis su valdžios struktūromis, apžvelgiamas per savininkystės klausimą⁷⁴.

1.1.1. Savaitraštis „Argumenty i fakty“

Leidiny „Argumenty i fakty“ buvo įsteigtas 1978 metais kaip Sovietų Sąjungos draugijos „Znanije“⁷⁵ spaudos organas. Pirminė šio leidinio paskirtis – būti pagalbine (metodine) priemone lektoriams ir propagandistams (leidinyje buvo publikuojami statistiniai duomenys, perspausdinamos užsienio spaudos publikacijos, pateikiami įdomūs faktai). Nuo 1980 metų „Argumenty i fakty“ tapo savaitraščiu, kuris tuo metu buvo platinamas ribotam skaičiui prenumeratorių – laisvoje prekyboje šio leidinio nebuvo iki 1983 metų (История газеты..., 2014).

XX a. devinto dešimtmečio pabaigoje šis savaitraštis – pats populiariausias leidiny Sovietų Sąjungoje (1990 metais minėtas laikraštis pateko į Gineso rekordų knygą kaip periodinis leidiny, turintis didžiausią pasaulyje tiražą – 33,5 mln. egzempliorių⁷⁶).

Nors tuo metu „Argumenty i fakty“ dar priklausė „Znanije“ draugijai, redakcija iš esmės vykdė gana nepriklausomą leidybinę politiką. 1992 metų kovo mėnesį laikraščio kolektyvas įsteigė uždarają akcinę bendrovę ir oficialiai perėmė šio leidinio kontrolę.

Ivanas Zasurskis teigia, kad „Argumenty i fakty“ tapo Rusijos demokratinės spaudos aukso amžiaus simboliu (Засурский, 2001). Šis leidiny ir šiandien išlaiko lyderio pozicijas tarp Rusijoje leidžiamų savaitraščių. 2014

⁷⁴ Kalbėti apie Rusijoje leidžiamų spaudos leidinių savininkystę nėra lengva, nes bandymai atrasti atitinkamą informaciją parodė, jog šis klausimas Rusijoje dažnai nutylimas, ar tiesiog neakcentuojamas. Nežiūrint į tai šio darbo autoriui vis gi pavyko sudaryti minėtų leidinių savininkystės ir jos pokyčių schemas. Jos yra pateiktos šiame poskyryje.

⁷⁵ Sovietų Sąjungos švietimo organizacija, kurios uždavinių buvo politinių (ideologinių) ir mokslinių žinių sklaida.

⁷⁶ Tais pačiais metais Gineso rekordų knygoje buvo paminėtas ir kitas šiame darbe nagrinėjamas leidiny. Laikraštis „Komsomolskaja pravda“ buvo paminėtas, kaip dienraštis, turintis didžiausią vieno numerio tiražą pasaulyje – 21,9 mln. egzempliorių.

metų duomenimis, vieno šio savaitraščio numerio auditorija sudaro daugiau nei 7 mln. žmonių (История газеты..., 2014).

„Argumenty i fakty“ išgyveno gana ilgą tikros žurnalistinės nepriklausomybės laikotarpį (tokiu laikomas periodas, kai leidinį valdė jo žurnalistai). 2002 metais kontrolinį leidinio paketą iš pagrindinių akcininkų – laikraščio darbuotojų – išpirko bankas „Promsviazbank“ (2005 metais šis bankas taip pat įsigijo didžiąją dalį likusių akcijų).

7 lentelė. Savaitraščio „Argumenty i fakty“ savininkystės istorija

Iki 1992 m.	Leidiny s priklauso Sovietų Sąjungos švietimo draugijai „Znanije“, tačiau XX a. dešimto dešimtmečio pradžioje vykdo gana nepriklausomą redakcinę politiką.
1992 m. kovo 30	Redakcijos kolektyvas užregistravo uždara ją akcinę bendrovę ir oficialiai perėmė leidinio kontrolę
2002 m. vasaris	Leidinio kontrolinį akcijų paketą įsigijo bankas „Promsviazbank“ (įmonių grupė „PromSviazKapital“). Nuo 2003 metų „PromSviazKapital“ priklausančios „Media 3“ kompanijos dalis.

Šaltiniai: История газеты..., 2014; Тукмаков, 2013; Ерошкина, Ефремов, Климина, Фрейдлин, 2011; Ниточкина, 2002; Засурский, 2001.

„Promsviazbank“ priklauso įmonių grupei „PromSviazKapital“. Būtent šį įmonių grupę tapo „Argumenty i fakty“ valdytoju. 2003 metais šios įmonės

grupės žiniasklaidos aktyvų valdymui (tarp kurių buvo ir „Argumenty i fakty“) buvo sukurta medijų kompanija „Media 3“⁷⁷.

„PromSviazKapital“ bendrasavininkai yra broliai Aleksejus ir Dmitrijus Ananjevai. Šie žmonės neminimi tarp pačių artimiausių dabartiniai Rusijos valdžiai verslo pasaulio atstovų, tačiau D. Ananjevas nuo 2006 iki 2013 metų dirbo viename iš aukščiausių šalies valdymo organų – Federacijos taryboje.

Pažymima, kad savininkystės aspektas iš esmės nedarė didelės įtakos redakcinei savaitraščio „Argumenty i fakty“ politikai – šis leidinys sugebėjo išlaikyti gana patikimo ir objektyvaus periodinio leidinio statusą ir po to, kai jo savininku tapo „PromSviazKapital“. Akcentuojama, kad minėtas savaitraštis „nevirto propagandinių leidiniu“ (Яковенко, 2014).

1.1.2. Dienraštis „Komsomolskaja pravda“

Dienraštis „Komsomolskaja pravda“ buvo įsteigtas 1925 metais kaip Sovietų Sąjungos Komjaunimo organizacijos (*ru.* ВЛКСМ) informacinis organas. Šią funkciją jis vykdė iki 1990 metų gruodžio 1 d. – nuo šios datos leidinys oficialiai buvo vadinamas sąjunginiu dienraščiu – neliko jo prieskyros komjaunimo organizacijai (Новикова, 2009).

1990–1992 metais oficialus „Komsomolskaja pravda“ statusas nėra labai aiškus. Viena vertus šis laikraštis nominaliai išlaiko santykį su oficialiomis valdžios struktūromis, kita vertus – laikraščio valdymą iš esmės perima jo kolektyvas, įkuriamas komercinis skyrius, kuris turi užtikrinti laikraščio leidybą, vyksta pasiruošimas uždarosios akcinės bendrovės, kuriai priklausytų laikraštis, įsteigimui (Гольдфарб, 2010).

Minėtu laikotarpiu laikraštis „Komsomolskaja pravda“ pozicionuojamas kaip vienas populiariausių dienraščių Sovietų Sąjungoje (vieno numerio tiražas siekia kelias dešimtis milijonų egzempliorių). Pažymima, kad redakcijos kolektyvas, kuris iš esmės perėmė leidinio valdymą bei vykdė gana

⁷⁷ 2014 metais „Media 3“ pardavė leidybos namus „Argumenty i fakty“ su Maskvos savivaldybe susijusiai struktūrai „Moskovskije informacionnyje tehnologii“.

nepriklausomą informacinę politiką, palaikė Viešumo politikos principus, bandė adaptuoti naujas realijas, išlaikydami sąsają su laikraščio praeitimi – tai paaiškina, kodėl redakcijos kolektyvas nepakeitė laikraščio pavadinimo (nors toks klausimas buvo svarstomas), išlaikė jį kaip atpažįstamą, savo vertę turintį prekės ženklą (Гольдфарб, 2010; Кучкина, 2006).

1992 metų lapkričio mėnesį buvo užregistruota uždaroji akcinė bendrovė, kuri tapo laikraščio savininke ir valdytoja. Akcijas valdė laikraščio kolektyvas. Faktinė „Komsomolskaja pravda“ žurnalistinė nepriklausomybė tęsėsi iki 1997 metų, kai investuotojo vaidmenį atlikusi įmonė „ProfMedia“ įsigijo kontrolinį šio leidinio akcijų paketą (Кучкина, 2006).

„ProfMedia“ tuo metu priklausė įmonių grupei „Interros“⁷⁸. Minėta įmonių grupė priklauso žinomam Rusijos verslininkui Vladimirui Potaninui, kuris yra vienas turtingiausių Rusijos žmonių, taip pat yra dirbęs politikos sektoriuje tiek sovietmečiu (dirbo Užsienio prekybos ministerijoje), tiek naujausioje Rusijos istorijoje (1996-1997 Rusijos vyriausybės pirmas vicepirmininkas). 2013 metais žurnalas „Foreign Policy“ įtraukė V. Potaniną į įtakingiausių pasaulio žmonių penkišimtuką⁷⁹. Akcentuojama, kad V. Potaninas darė poveikį savo kontroliuojamiems leidiniams, pirmiausia per kadrinės politikos sprendimu. Tokia politika buvo taikoma ne tik „Komsomolskaja pravda“ atžvilgiu, bet ir kitam šiame darbe nagrinėjamam, kurį laiką „ProfMedia“ priklaususiam leidiniui – „Izvestija“ (Стровский, 1998: 257).

2002 metais prie „Komsomolskaja pravda“ valdymo prisijungė norvegų bendrovė „A-press“, įgijusi blokuojantį (t. y., leidžianti vetuoti valdybos sprendimus) akcijų paketą.

2007 metais „Komsomolskaja pravda“ dar kartą pakeitė savininką. Laikraštį įsigijo verslininkui Grigorijui Beriozkinui priklausanti įmonių grupė „ESN“. G. Beriozkinas nėra garsi Rusijos verslo ar politikos pasaulio figūra, tačiau pažymima, kad minėtas verslininkas ir jo įmonių grupė yra artimi

⁷⁸ 2013 metais „ProfMedia“ atiteko „Gazprom-Media Holding“.

⁷⁹ http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/04/29/the_500_most_powerful_people_in_the_world

Rusijos geležinkelio koncernui (rus. РЖД) ir jo vadovui Vladimirui Jakuninui⁸⁰ («Комсомолка», 2007).

Akcentuojama, kad 1991-2009 metų laikotarpiu keitėsi ir redakcinė „Komsomolskaja pravda“ politika bei bendra laikraščio orientacija. Praeito amžiaus dešimto dešimtmečio pradžioje šis leidinys, siekdamas įtvirtinti skaitytojų pasitikėjimą, pritraukė daug naujų autorių, siekė maksimalaus objektyvumo bei nevengė pripažinti savo klaidų, taip pat susijusių ir su „komjaunuoliška“ laikraščio praeitimi (Овсепян, 2001). Vėliau buvo pastebėtas šio leidinio posūkis lengvesnės (pramoginės) informacijos ir bulvariškumo link (Засурский, 2001).

8 lentelė. Dienraščio „Komsomolskaja pravda“ savininkystės istorija

Iki 1990 m. gruodžio 1 d.	Sovietų Sąjungos Komjaunimo organizacijos informacinis organas
1990–92 m.	Laikraščio valdymą faktiškai perima jo kolektyvas
1992 m. lapkričio mėn.	Redakcijos kolektyvas užregistravo uždaryją akcinę bendrovę ir oficialiai perėmė leidinio kontrolę
1997 m.	Kontrolinį akcijų paketą perimą strateginis laikraščio investuotojas „ProfMedia“ (2002 metų blokuojantis akcijų paketas atitinka įmonei „Apress“ (Norvegija)
2007 m.	Laikraštis parduodamas įmonių grupei „ESN“

Šaltiniai: Тукмаков, 2013; Ерошкина, Ефремов, Климина, Фрейдлин, 2011; Гольдфарб, 2010; Кучкина, 2006; Засурский, 2001.

⁸⁰ Pažymima, kad V. Jakuninas yra iš artimo V. Putinui jėgos struktūrų klando (buvęs diplomatas ir KGB pareigūnas), o geležinkelių monopolija, kuriai jis vadovauja, yra antra pagal dydį Rusijos kompanija po strateginio koncerno „Gazprom“ (Lukas, 2008: 64).

1.1.3. Dienraštis „Izvestija“

Dienraštis „Izvestija“ buvo įsteigtas 1917 metais. Vėliau jis tapo Sovietų Sąjungos Aukščiausiosios tarybos informaciniu organu. Per ilgą istoriją laikraštis kelis kartus keitė pavadinimą, tačiau jame visada likdavo žodis „izvestija“ (t. y. naujienos, žinios). Pavyzdžiui, nuo 1977 iki 1991 metų jo oficialų pavadinimą galima būtų išversti kaip „SSRS liaudies deputatų Tarybų žinios“ (rus. „Известия Советов народных депутатов СССР“). Dabartinis pavadinimas „Izvestija“ naudojamas nuo 1991 m. rugpjūčio mėnesio – po rugpjūčio 19–21 d. pučo žlugimo (Газета «Известия»..., 2011).

Nepaisant to, kad iš visų aptariamų leidinių „Izvestija“ ilgiausiai atliko oficiozo vaidmenį, šis laikraštis irgi kokybiškai keitėsi pagal laisvos spaudos modelį. 1991 metais redakcijoje kilo ilgalaikis konfliktas tarp vyriausiojo redaktoriaus Nikolajaus Jefimovo ir leidinio žurnalistų, norinčių daugiau kūrybinės ir politinės laisvės. Po 1991 metų rugpjūčio 19–21 dienos įvykių (vadinamojo Maskvos pučo) redakcijos kolektyvas susirinkime atstatydino N. Jefimovą ir paskyrė vyriausiuoju redaktoriumi Igorį Golembovskį (Сергеев, 2007). Nuo tuo momento „Izvestija“ deklaravo nepriklausomybę nuo valdžios ir jos įtakos redakcinei politikai.

„Izvestija“ buvo leidinys, kurio labiausiai nenorėjo palesti iš savo rankų valdžios struktūros. Pretenzijas į laikraštį (ir jo turtą) 1992–93 metais reiškė Rusijos Federacijos Aukščiausioji taryba, tačiau redakcijos kolektyvas pasipriešino bandymams grąžinti valstybinę šio laikraščio kontrolę (Кучкина, 2006).

Tačiau išlikti nepriklausomu spaudos organu (1992 metais laikraščio valdymą perėmė redakcijos įsteigta atviroji akcinė bendrovė) šiam leidiniui pavyko tik iki XX a. dešimtojo dešimtmečio vidurio. 1996-97 metais kovą dėl „Izvestija“ akcijų pradėjo du verslo gigantai – naftos įmonė „Lukoil“ ir bankas

„Oneksimbank“⁸¹ (Засурский, 2001). Kovą laimėjo bankas, įsigijęs kontrolinį aptariamojo leidinio akcijų paketą. „Izvestija“ valdymas buvo perleistas su „Oneksimbank“ susijusiai struktūrai „ProfMedia“⁸². 1997 metų pabaigai „ProfMedia“ valdė kontrolinį akcijų paketą (50,09 proc. akcijų), o „Lukoil“ buvo antru stambių akcijų savininkų – 48 proc. akcijų (Ладьгин, 2003).

9 lentelė. Dienraščio „Izvestija“ savininkystės istorija

Iki 1991 m. rugpjūčio 22 d.	SSRS Aukščiausiosios tarybos spaudos organas
Nuo 1991 m. rugpjūčio	Laikraščio valdymą faktiškai perima jo kolektyvas
1992 m. lapkričio mėn.	Redakcijos kolektyvas užregistravo atvirąją akcinę bendrovę ir oficialiai perėmė leidinio kontrolę
1996-97 m.	Dėl kontrolinio akcijų paketo kovoja „Oneksimbank“ ir „Lukoil“. 1997 metais kovą laimėjo bankas - „Izvestija“ valdymą perima „ProfMedia“ („Lukoil“ antras pagal dydį akcininkas – 2003 metais perleido savo turimas akcijas nuosavai kompanijai „Mediainvest“).
2005 m. birželio mėn.	„Izvestija“ kontrolinį akcijų paketą įsigijo „Gazprom-media“
2008 m. gegužės mėn.	„Izvestija“ kontrolinį akcijų paketą įsigijo „Nacionalnaja media gruppa“

Šaltiniai: Тукмаков, 2013; Рыковцева, 2012; Ерошкина, Ефремов, Климина, Фрейдлин, 2011; Засурский, 2001.

⁸¹ Šio banko steigėjai buvo verslininkai V. Potaninas (minėtas „Komsomolskaja pravda“ savininkystės kontekste) ir Michailas Prochorovas.

⁸² Ta pati struktūra, kuri 1997–2007 metais valdė „Komsomolskaja pravda“.

2005 metais „Izvestija“ kontrolinį akcijų paketą įsigijo pajėgus koncernas „Gazprom-media“ (susijęs su didžiausia Rusijos valstybine įmone – „Gazprom“). 2008 metais „Izvestija“ perpirko medijų koncernas „Nacionalnaja media gruppa“, kuri priklauso dar vienam žinomam Rusijos verslo pasaulio atstovui, „Putino draugu“ vadinamam Jurijui Kovalčiukui (Рыковцева, 2012).

Tyrėjai pažymi, kad pokyčiai savininkystės plotmėje dienraščiui „Izvestija“ buvo ne į naudą. Akcentuojama, kad net turėdamas gana daug laisvės – šis leidinys pademonstravo polinkį dideliame angažuotumui (Засурский, 2001). Tai lėmė atitinkamus laikraščio veiklos rezultatus – šis leidinys vėliau buvo minimas tarp nuostolingų spaudos leidinių, išlaikomų vien dėl politinių ar politinių technologijų interesų (Ерошкина, Ефремов, Климина, Фрейдлин, 201: 240).

1.1.4. Apibendrinamosios pastabos

Aptarti leidiniai praėjo labai panašius raidos etapus. Pirmas iš šių etapų buvo – išsilaisvinimas iš valdžios (partinių) struktūrų diktato. Jį paskatino Sovietų Sąjungoje vykdyta Viešumo politika, leidusi žiniasklaidos priemonėms žengti žingsnį spaudos laisvės link. Sovietų Sąjungos žlugimo proceso metu ir po jo laikraščių redakcijos sugebėjo perimti realią leidinių kontrolę, užtikrinti jų funkcionavimą (nors jau 1992 metais dauguma buvusių sovietinių leidinių susidūrė su finansiniais sunkumais ir milžiniškais tiražų kritimais (Овсепян, 2001).

Praeito amžiaus dešimto dešimtmečio viduryje Rusijos spauda pajuto būtinybę ieškoti investuotojų iš verslo struktūrų, o pastorosios atrado galimybę pasinaudoti žiniasklaidos priemonėmis savo interesams. Dmitrijus Strovskis taip aprašo šį procesą: „Visuomenės informavimo priemonių perėjimą į privačias rankas lėmė ta sunki padėtis, kurioje atsidūrė modernioji Rusijos žurnalistika. Jausdamos lėšų deficitą, visuomenės informavimo priemonės pradėjo pardavinėti save verslo grupėms. Kita vertus, minėtos grupės,

jausdamos poreikį afišuoti savo politinį „veidą“ per žiniasklaidos kanalus, noriai priėmė tokius sandorius“ (Стровский, 1998: 255).

Šio proceso pasekmė yra tai, kad spaudos leidiniai pradėjo aptarnauti skirtingas interesų grupes. Jie (kaip ir kitos žiniasklaidos priemonės) neretai buvo panaudojami informaciniuose karuose, kuriuos praeito amžiaus pabaigoje ir šio amžiaus pradžioje tarpusavyje kariavo skirtingos verslo struktūros (Засурский, 2001).

Prasidėjus V. Putino valdymo laikotarpiui, žiniasklaida pradėta vertinti ne vien kaip informacinių kovų tarp verslo įmonių įrankis, bet ir kaip svarbi politinės įtakos priemonė⁸³. Tai liudija ir apžvelgtų spaudos leidinių savininkystės istorija, kurioje atsiranda tam tikras politinis pėdsakas (tiesa, ne visada akivaizdus ir tiesioginis – dažniau pastebimas per antrinius, netiesioginius ryšius).

I visus šiuos aspektus bus atsižvelgta atliekant empirinį tyrimą (nustatant savininkystės ir požiūrio į Baltijos šalis, fiksuojamo minėtuose leidiniuose, pokyčių koreliaciją).

1.2. Tyrimo hipotezės

Pirmoje (teorinėje) šio darbo dalyje sukaupta informacija ir jos analizė leidžia suformuluoti hipotezes, kurias leistų patikrinti empirinis tyrimas. Atsižvelgiant į geopolitines Rusijos ir Baltijos šalių padėties ir tarpusavio santykių aspektus, o taip pat vertinant Rusijos žiniasklaidos modelio specifiką – empiriniame tyrime bus siekta patikrinti tokius teiginius:

- Pateikiant Baltijos šalių naujienas, Rusijos spaudoje dominuoja neigiamos konotacijos ir neigiamo pobūdžio diskursą formuojantys rėmai;

⁸³ Apie tai plačiau rašyta pirmos dalies poskyryje 2.3.

- Rusijos spaudoje formuojamo požiūrio į Baltijos šalis kaita yra susijusi su geopolitiniais pokyčiais posovietiniame regione;
- Keičiantis Rusijos žiniasklaidos modeliui (nuo sovietinio prie laisvojo, vėliau transformuojantis į specifinį Eurazinį modelį), keitėsi ir žiniasklaidos formuojamas Baltijos šalių vaizdinio diskursas: sovietinio ir naujojo Eurazinio modelio laikotarpiu spaudos diskursas priartėjo prie oficialaus Rusijos požiūrio į Baltijos šalis, iš esmės susiliedamas su šios valstybės vykdomos tarptautinės politikos diskursu;
- Požiūris į Baltijos šalis Rusijos periodinėje spaudoje formuojamas panaudojant įvairias propagandos technikas;
- Rusijos spaudos požiūris į Baltijos šalis yra mitologizuotas.

1.3. Tyrimo metodologija

Tyrimui pasirinkta periodinių leidinių tekstų turinio analizė. Tokį pasirinkimą lemia tai, jog spauda laikoma vienu iš svarbiausių viešos informacijos šaltinių – pažymima, kad ji atspindi pačius įtakingiausius savo laiko politinius ir socialinius požiūrius (McCulloch, 2004: 90).

Tyrimui atrinkti tekstai iš trijų Rusijoje leidžiamų laikraščių, esančių tarp šios šalies spausdintinių leidinių lyderių (pagal auditoriją bei populiarumą). Šia leidiniai taip pat įvardijami tarp įtakingiausių Rusijos Federacijos spaudos leidinių. Tai yra savaitraštis „Argumenty i fakty“, dienraščiai „Komsomolskaja pravda“ ir „Izvestija“.

Tekstų atranka atlikta vadovaujantis pagrindiniu tyrimo uždaviniu – pasirinkti tekstai, kurie leistų atskleisti ir ištirti Rusijos periodinės spaudos požiūrį į Baltijos šalis. Tiriamu periodu išskirti penki istoriniai etapai (pjūviai),

sutampantys su svarbių politinių ir geopolitinių pokyčių, kuriuos išgyveno Rusija (ir visas Rytų Europos regionas), etapais:

P1991⁸⁴: 1991 metai (Sovietų Sąjungos žlugimo laikotarpis)

P1996: 1996 metais (prezidento rinkimai Rusijoje, komunistų ir demokratų priešprieša)

P2000: 2000 metai (Vladimiro Putino įsitvirtinimas Rusijos valdžioje)

P2003/04: 2003 metų liepa – 2004 metų birželis (ES ir NATO plėtra: ES ir NATO įžengia į posovietinę erdvę)

P2008/09: 2008 metų liepa – 2009 birželis (pradinis *tandemokratijos*⁸⁵ laikotarpio etapas Rusijoje)

Iš pasirinktų laikraščių numerių, išleistų minėtais istoriniais etapais, tyrimui atrinkti tekstai, kuriuose buvo rašoma apie Baltijos šalis ar atskirai apie Lietuvą, Latviją ar Estiją. Pagrindinis kriterijus – tekste turi būti rašoma apie vieną, kelias ar visas tris Baltijos šalis, arba nagrinėjami įvykiai, tiesiogiai susiję su Baltijos šalių regionu ar atskirai su Lietuva, Latvija, Estija.

Atrinktų tekstų analizei ir interpretavimui naudojami kiekybinis ir kokybinis turinio tyrimo metodas. Kiekybinio ir kokybinio metodo sąveika pasirinkta atsižvelgiant į specifinius žiniasklaidos tekstų (kaip dokumentų) tyrimo principus.

Analizei atrinkti tekstai tiriami kaip vientisą Baltijos šalių regiono vaizdinį formuojančios priemonės. Kiekybinio tyrimo metodais siekiama nustatyti, kokio pobūdžio tekstai – orientuoti į Baltijos šalių regioną kaip į vientisą darinį, ar atskirai į Baltijos respublikas – dominuoja tiriamuose laikotarpiuose. Kitaip sakant, siekiama nustatyti, kiek Baltijos šalių vaizdinio

⁸⁴ Čia ir toliau vartojamos koduotos tyrimo pjūvių žymės, kur „P“ reiškia „periodas“, o „1991“ nurodo tyrimo pjūvio metus.

⁸⁵ *Tandemokratija* – 2008–2012 metų periodo politinė situacija Rusijos Federacijoje, kai visi valdžios svertai iš esmės buvo sukoncentruoti dviejų politinių lyderių (tandemo) – prezidento Dmitrijaus Medvedevo ir ministro pirmininko Vladimiro Putino – rankose.

struktūra yra apibendrinta (realizuojama per regioninę dimensiją), o kiek išskaidyta bei realizuojama atskirai per Lietuvos, Latvijos, Estijos vaizdinį.

Siekiant nustatyti dominuojančius požiūrio į Baltijos šalis elementus bei požiūrio orientaciją, atrinkti tekstai nagrinėjami iš dalies panaudojus žiniasklaidos tyrimams taikomus darbotvarkės (angl. *agenda setting*) ir rėminimo (angl. *framing*) teorijų principus.

Darbotvarkės teorija leidžia kalbėti apie žiniasklaidos pasirinkimą, realizuojamą dirbant su informacijos (naujienų) srautu. Ši teorija suteikia galimybę atskleisti, kokios temos, susijusios su Baltijos šalimis, dominavo Rusijos spaudoje vienu ar kitu tyrimo laikotarpiu. Temų, pasirenkamų tekstams apie Baltijos šalis, atranka leidžia kalbėti apie pirminius Baltijos šalių vaizdinio formavimo principus, nes teminė įvairovė (ar atvirkščiai – susiaurinta temų paradigma) potencialiai daro poveikį skaitytojų požiūriui, sudaro įspūdį, kad valstybės kasdienybėje dominuoja tik tam tikri įvykiai (pavyzdžiui, kriminaliniai nusikaltimai, tautinė nesantaika ir pan.). Čia pat būtina akcentuoti, kad šiame tyrime nebuvo nagrinėjama, kaip visuomenės darbotvarkė skirtingais tyrimo laikotarpiais koreliavo su tirtų spaudos leidinių darbotvarke (tai galėtų būti atskiros tyrimo uždavinys).

Tačiau kiekybiniai tyrimo metodai neleidžia atskleisti giluminių, susijusių su galimu manipuliavimu viešąja nuomone ir masine sąmone, aspektų. Šie duomenys taip pat gali parodyti tik apibendrintas Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos šalis gaires.

Siekiant nustatyti požiūrio struktūrą bei jo orientaciją (šiuo atveju, kokio pobūdžio tai yra požiūris – pozityvus ar negatyvus) kiekvienam iš išskirtų tyrimo laikotarpių bus formuojami pagrindinių požiūrio konceptų sąvada. Tai sekančio tyrimo etapo darbas. Požiūrio konceptų sąvadų elementų išskyrimui ir interpretavimui panaudojami skirtingi, vienas kitą papildantys metodai.

Atsižvelgiant į tai, kad tyrimui pasirinkti spaudos tekstai, pirminei analizei pasitelkiamas lingvistinis lygmuo, kuris leis atskleisti svarbiausius – kitų panaudojamų metodų neatskleidžiamus – nagrinėjamų vaizdinių niuansus.

Didelė tiriamosios medžiagos apimtis verčia konkretizuoti lingvistinės analizės principus, nustatyti gaires, kurios leistų efektyviai pasiekti norimo rezultato (atskleisti subtilius, su kalbos sfera susijusius požiūrio elementus), atsižvelgti į kitus tyrimo aspektus.

Didelė medžiagos apimtis neleidžia rinktis išsamios kiekvieno teksto analizės, todėl dėmesys bus skirtas esminių atsikartojančių teksto elementų tyrimui. Tai yra kertinis analizės elementas, nes, kaip pažymi N. Gronskaja, „kalbinio pasaulio paveikslas gali būti formuojamas intensyviai naudojant bendrą foną kuriančius raktinius žodžius ar frazeologizmus; nuolatinis jų vartojimas daro pastebimą poveikį pasaulio pažinimui ir požiūriui į pasaulį tarp šios kalbos vartotojų“ (Гронская, 2003: 226).

Išskirti požiūrio elementai grupuojami ir išdėstomi pagrindinių konceptų sąvade taip pat atsižvelgiant ir į kiekvienam iš tiriamų laikotarpių aktualius darbotvarkės principus. Analizės metu siekiama nustatyti požiūrio elementų grupes. Tyrimas yra grindžiamas mokslinė prielaida, kad šių elementų paradigmos formuoja apibendrinto naratyvo apie Baltijos šalis struktūrą. Minėtas naratyvas atspindi esminius (šiuo atveju – Rusijos periodinės spaudos) požiūrio į Baltijos šalis aspektus, požiūrio kryptį ir pobūdį.

Kiekvienas sąvadas padalinamas į dvi dalis. Vienoje dalyje pateikiami sugrupuoti elementai, atitinkantys negatyvaus požiūrio kryptį, kitoje dalyje – elementai, sudarantys pozityvaus požiūrio vektorius⁸⁶. Neutralaus požiūrio elementai priskiriami prie pozityvaus požiūrio vektoriaus, nes žvalgomojo tyrimo (pristatytas šio darbo Įvade) rezultatas parodė, jog esant ryškiems ir intensyviems negatyvaus požiūrio elementams – neutralus požiūris nesudaro jam tinkamos atsvaros. Tuo pat metu neutralumas iš esmės demonstruoja potencialiai pozityvų požiūrį, t. y. požiūrį be negatyvių elementų.

Kai kurių elementų grupės gali būti talpinamos išskarto abejose dalyse (tais atvejais, kai šiuos elementus neįmanoma tiksliai priskirti nei prie vienos iš dalių, arba kai šie elementai turi ambivalentišką prigimtį).

⁸⁶ Apie negatyvumo, pozityvumo ir neutralumo nustatymo kriterijus plačiau žiūrėkite antros dalies poskyrį 1.4.

Šiame tyrimo etape ypatingas dėmesys taip pat skiriamas mitologinių (kalbant apie šiuolaikinę, politinę mitologiją) ir stereotipizaciją atspindinčių naratyvų paieškai ir identifikavimui. Tokie naratyvai (ypač atsikartojantys, tampantys pagrindinio diskurso dalimi) formuoja itin ryškų (ir tuo pat metu iškreiptą) vaizdinį, kuris taip pat daro poveikį požiūriui ir jo elementams.

Mitologiniai naratyvai atskleidžiami ir analizuojami pagal R. Girardeto (2007) pasiūlytą politinių mitų klasifikaciją.

Stereotipai nustatomi pagal požiūrio sąvadų medžiagą, analizuojant jų intensyvumą (atkartojimą įvairiuose skirtingų tyrimo laikotarpių tekstuose).

Tiriami yra ne tik tekstai, bet ir jų antraštės. R. Koženiauskienė akcentuoja, kad „dažnai teksto pavadinimas, arba publikacijos antraštė – tai ne tik pagrindinės informacijos santrauka, bet ir komunikaciniu požiūriu išskirta, stipriai pabrėžta autoriaus pozicija, lakoniškai išreikšta autoriaus nuomonė, jo požiūris į temą“ (Koženiauskienė, 2013, p. 48).

Aprašyti metodai leidžia pasiekti tyrimo tikslą, t. y. atskleisti Rusijos periodinės spaudos požiūrį į Baltijos šalis.

Toliau aprašoma **tyrimo struktūra**. Kiekvienas iš išskirtų tyrimo laikotarpių analizuojamas pagal šiuos tyrimo etapus.

Darbas su atrinkta medžiaga:

Kiekvieno periodo medžiaga yra koduojama, atrinktiems tekstams suteikiamas atitinkamas numeris. Pavyzdžiui: 001/AiF1991 (kur 001 yra eilės numeris, AiF – periodinė spaudos priemonės akronimas⁸⁷ (šiuo atveju – „Argumenty i fakty“), o 1991 – periodo metai). Kodas naudojamas minint ar cituojant atitinkamą tekstą. Bibliografinis medžiagos sąrašas su kiekvienam tekstui sutektu kodu pateikiamas Priede.

Pirminė atrinktos medžiagos analizė atliekama išskiriant požiūrio į Baltijos šalis struktūrai reikšmingus elementus. Visi atrinkti analizuojamo periodo tekstai tiriami, išskiriant bei analizuojant šiuos aspektus:

⁸⁷ Atitinkamai „Komsomolskaja pravda“ leidinys žymimas akronimu KP, „Izvestija“ – I.

1. Ar tekstas skirtas Baltijos šalims, ar vienai (kelioms) iš Baltijos šalių?
2. Kokio pobūdžio (tematikos) tekstai, skirti Baltijos šalims, ar atskirai Lietuvai, Latvijai, Estijai dominuoja?
3. Kokie požiūrio elementai naudojami formuojant Baltijos šalių ar atskirai Lietuvos, Latvijos ar Estijos vaizdinį?
 - a) Vertinama, kokio pobūdžio požiūrio elementai tai yra – pozityvaus, negatyvaus, neutralaus?
 - b) Sudaromas požiūrių sąvadas,
5. Nustatoma, kokie mitai yra aptinkami analizuojamuose tekstuose ir kokią poveikį šie elementai daro vaizdinio struktūrai bei požiūrio vektoriams?
6. Nustatoma, kokie stereotipai yra aptinkami analizuojamoje požiūrių konceptų sąvado medžiagoje ir kokią poveikį šie elementai daro vaizdinio struktūrai bei požiūrio vektoriams?
7. Nustatoma, ar analizuojamuose tekstuose panaudojamos propagandos technikos. Klasifikuojama, kokios technikos tai yra,
8. Atliekama gautų rezultatų analizė ir apibendrinimas.

Tyrimo rezultatai aprašomi atsižvelgiant į svarbiausias tyrimo metu atskleistas tendencijas bei kitus esminius aspektus.

Skirtingų laikotarpių požiūrio konceptų sąvadų palyginimas kitų tyrimo aspektų (pvz. modernios mitologijos, propagandos) kontekste leis atskleisti požiūrio į Baltijos šalis kaitą bei interpretuoti ją geopolitinių pokyčių kontekste.

1.4. Vertinimo kriterijai: pozityvumas, negatyvumas, neutralumas

Tokios kategorijos kaip *pozityvumas*, *negatyvumas* ar *neutralumas* iš esmės yra abstrakčios ir subjektyvios. Vadinas, atliekant analizę pasitelkus minėtas kategorijas būtina aiškiai įvardinti kriterijus, kurie leis priskirti

analizuojamuose tekstuose išskirtas požiūrio į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) elementus vienai iš šių kategorijų.

Siekiant nustatyti vieno ar kito elemento pobūdį, pasitelksime lingvistiniuose tyrimuose taikomą konotacijų analizę. Lietuvos tyrimų tradicijoje konotacija apibrėžiama kaip „sudėtinė žodžio reikšmės dalis“, tačiau „anglosaksiškai tradicijai priklausantys lingvistai nelinkę reikšmės sieti su žodžiu, jie kalba apie reikšmę apskritai, apie reikšmę, komunikuojamą kalba, nebrėždami aiškos ribos tarp žodžio, žodžių junginio, sakinio ar dar didesnės apimties kalbos vieneto“ (Marcinkevičienė, 2001: 46). Rusiškoje tyrimų tradicijoje⁸⁸ konotacija taip pat pirmiausia suprantama kaip žodžio reikšmė (Никонов, 2011: 14), tačiau taip pat pažymima, jog ji yra susijusi su vertinimo (įvertinimo išraiškos) procesu (Касьянова, 2008: 46). Kaip konotacijos elementai išskiriami: vertinimas, emocija, ekspresija, asociacija, vaizdinys (Якимец, 2014: 94).

Požiūrio elementų (charakteristikų, vertinimų) konotacijos analizė yra tinkama šiam tyrimui ir dėl tos priežasties, kad kiekviena iš konotacijų gali būti priskirta prie vienos iš trijų kategorijų: pozityvi, negatyvi, neutrali (Marcinkevičienė, 2001; Sirtautas, Sirtautienė, 2013), o tai atitinka darbe išskirtas ir analizuojamas požiūrio į Baltijos šalis elementų kategorijas.

Kaip esminiai analizuojamų tekstų požiūrio elementai bus tiriamos charakteristikos (vertinimai), esančios tokių žodžių kaip „Baltijos šalys“ („Pabaltijys“, „Baltija“), „Lietuva“, „Latvija“, „Estija“, „lietuviškas“, „latviškas“, „estiškas“ ir pan. kolokatais⁸⁹. Kitaip sakant, bus atrenkami žodžiai, kurie charakterizuoja (suteikia tam tikrą vertinimą) Baltijos šalims, ar atskirai Lietuvai, Latvijai, Estijai.

Taip pat kaip požiūrio elementai bus analizuojamos charakteristikos, susijusios su pagrindiniais valstybės (šiuo atveju – Baltijos šalių) funkcionavimo aspektais, t.y. charakteristikos suteikiamos valstybės politiniam

⁸⁸ Ši tradicija yra svarbi, nes šiame darbe analizuojama medžiaga rusų kalba, o konotacijos supratimas yra tiesiogiai susijęs su lingvistiniais kalbos ypatumais.

⁸⁹ Nuo angl. *co-location*, t. y. kartu, šalia esantys žodžiai.

laukui, institucijų funkcionavimo efektyvumui, ekonominiam gyvenimui ir pan.

Kiekvienos charakteristikos pobūdis (pozityvi, negatyvi, neutrali) bus nustatytas atsižvelgiant į jos konotaciją. Tam ne visada pakanka vieno žodžio, ar net jo artimiausios jungties tekste⁹⁰. Dėl šios priežasties charakteristikos konotacija bus nustatinėjama analizuojant bendrą sakinio, pastraipos ar net viso teksto kontekstą, t. y. nustatant kontekstinę konotaciją (Marcinkevičienė, 2001: 55).

Charakteristikos konotacijos nustatymas leidžia kalbėti ir apie tekste dominuojančio požiūrio pobūdį, nes negatyvios konotacijos tikslas yra „išreikšti negatyvų požiūrį į objektą, įvykius arba daiktus“ (Лескина, 2013: 58). Požiūrio vektorius nustatomas taip: tokie žodžiai, kaip „antirusiškas“, arba „rusofobiškas“ turi aiškią neigiamą konotaciją, ypač žiūrint iš Rusijos periodinės spaudos pozicijų. Tad tokio pobūdžio charakteristika suteikta Baltijos valstybėms, arba vienai iš jų, išreiškia griežtai negatyvų požiūrį. Tai leidžia daryti prielaidą, jog tekstas, kuriame vartojamos tokios charakteristikos, yra negatyvaus požiūrio agentas⁹¹.

Padėti nustatyti, kuriai kategorijai priskiriamas vienas ar kitas tekstas (ar jame aptinkami požiūrio elementai) papildomai padės rėminimo teorijos pritaikymas. Ši teorija iš dalies yra susijusi ir su tyrime taip pat taikoma darbotvarkės teorija. Rėminimo teorijos pagrindą sudaro prielaida, kad pateikdami vienokią ar kitokią informaciją, žurnalistai naudoja skirtingus rėmus (iš esmės – tai, KAIP interpretuojamas vienas ar kitas įvykis). Tokiu būdu rėmas parodo skaitytojui, koku būdu reikia tą naujieną interpretuoti. Skirtingi rėmai leidžia pavaizduoti vieną ir tą patį įvykį (ar vieno ir to paties

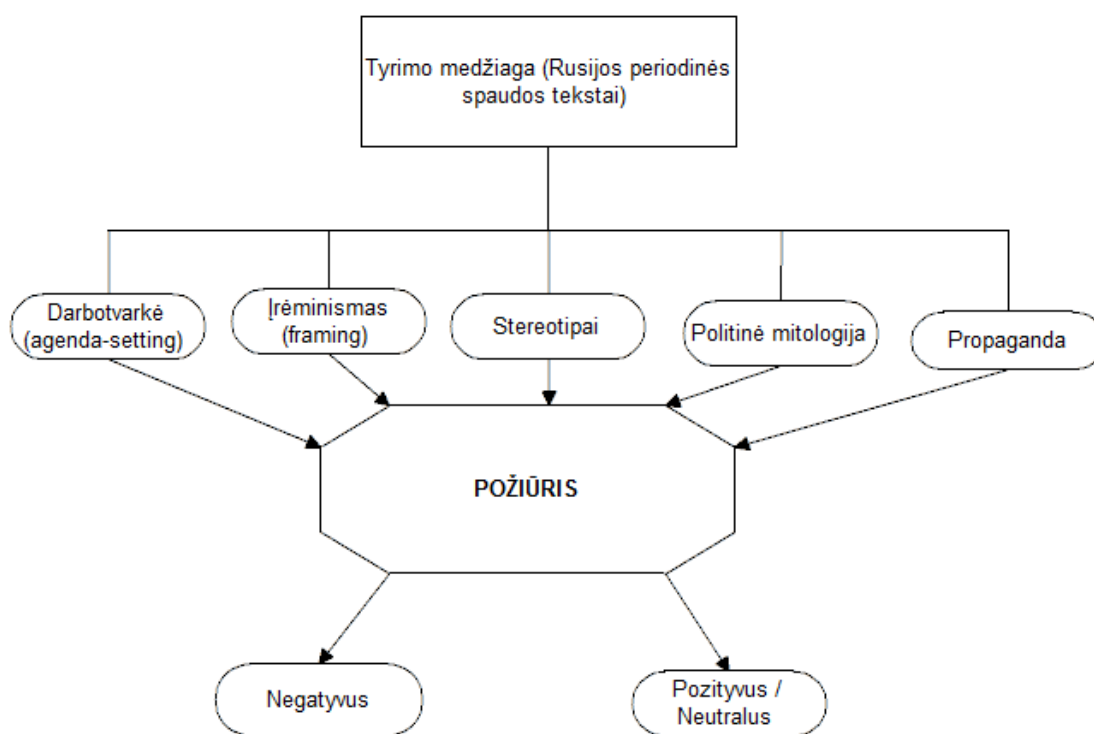
⁹⁰ Rūta Marcinkevičienė paaiškina šią problemą pateikdama tokį pavyzdį: „Konteksto apimtis yra rimta problema nustatant kontekstinės kolokacijos pobūdį. Atskirai paimtas žodžių junginys *žalingas įprotis* implikuotų neigiamą konotaciją, bet jo variantas *be žalingų įpročių*, dažniausiai aptinkamas pažinčių ir darbo paieškos skelbimuose, kaip ir pati šių skelbimų retorika, dvelkte dvelkia pozityvumu“ (Marcinkevičienė, 2001: 49).

⁹¹ Tačiau kiekvienu atveju padaryti galutinę išvadą leis tik išsami visų tekste naudojamų charakteristikų analizė. Pavyzdžiui, straipsnyje gali būti pristatytos dvi skirtingos nuomonės, viena iš kurių išreiškia negatyvų požiūrį, o kitą – pozityvų. Toks tekstas bus interpretuojamas kaip neutralaus požiūrio agentas, jeigu bus nustatyta, kad tekste pateiktos skirtingos nuomonės atsveria viena kitą.

pobūdžio įvykį) skirtingoje šviesoje, t. y. tiek pozityviai, tiek negatyviai, tiek neutraliai.

Bendra požiūrio atskleidimo ir tyrimo struktūra vizualizuota 3 schemeje.

3 schema. Požiūrio tyrimo struktūra

Šaltinis: darbo autoriaus sudaryta schema

2. KIEKYBINIS TEKSTŲ TYRIMAS

2.1. Tekstų pasiskirstymas tiriamuoju laikotarpiui

Tekstų atranka parodė, kad skirtingais (pasirinktais) tiriamojo laikotarpio pjūviais dėmesys Baltijos šalims (ar atskirai Lietuvai, Latvijai, Estijai) Rusijos periodinėje spaudoje buvo skirtingo intensyvumo.

Didžiausias dėmesys Baltijos šalių temai pastebimas Rusijos periodinėje spaudoje 1991 metais. Tai buvo tikėtinas rezultatas, nes politinė ir geopolitinė minėto laikotarpio situacija savaime aktualizavo bei skatino dėmesį Lietuvos, Latvijos, Estijos reikalams. Be to, minėtu laikotarpiu naujienos iš Baltijos šalių vis dar vertinamos kaip vidinio informacinio lauko naujienos. Baltijos respublikos interpretuojamos kaip vienos geopolitinės erdvės, o tiksliau vienos valstybės – Sovietų Sąjungos – subjektai.

Iš 1991 metų laikraščių „Argumenty i fakty“, „Komsomolskaja pravda“ ir „Izvestija“ publikacijų tyrimui buvo atrinkti 778 tekstai (viso tyrimo imtis – 1727 tekstai). Vėlesnių tyrimui pasirinktų laikotarpių duomenys rodo, kad dėmesys Baltijos šalių regionui po 1991 metų silpsta, tačiau vėlesniais periodais išlieka panašaus intensyvumo (matuojant dėmesį atitinkamų publikacijų skaičiumi⁹²). Iš 1996 metų laikotarpio publikacijų buvo atrinkti 252 tyrimo kriterijus atitinkantys tekstai, iš P2000 – 221, iš P2003/04 – 236 tekstai ir iš P2008/09 – 240 tekstų (žr. 10 lentelę).

Tekstai, susiję su Baltijos šalių (ar atskirai Lietuvos, Latvijos, Estijos) aktualijomis, dažniausiai buvo publikuojami laikraštyje „Izvestija“. Šio leidinio tekstai sudaro daugiau nei pusę tyrimo metu analizei atrinktų tekstų (žr. pirmą Priedo nr. 1 grafiką). 1991 metų laikotarpiu tokių tekstų buvo 534, vėlesniais laikotarpiais šis skaičius pastebimai sumažėjo, o tai atitinka bendrą dėmesio Baltijos šalims silpnėjimo tendenciją.

⁹² Žr. Priedą nr. 1.

10 lentelė. Tyrimui atrinktų tekstų skaičius (pagal periodus)

Periodas	Tekstų skaičius (vnt.)
P1991	778
P1996	252
P2000	221
P2003/04	236
P2008/09	240
Iš viso:	1727

Šaltinis: darbo autoriaus sudaryta lentelė

Kituose dviejuose leidiniuose pastebimas didesnis tekstų skaičiaus svyravimas skirtingais tiriamojo laikotarpio pjūviais. P1991 laikraštyje „Komsomolskaja pravda“ pasirodė 203 tekstai, kuriuose buvo nagrinėjamos Baltijos šalių aktualijos. P1996 minėtame leidinyje buvo aptikta 116 tokių tekstų. P2000 ir P2003/04 dėmesys Baltijos šalių regionui (ar atskirai Lietuvai, Latvijai, Estijai) buvo panašus – atitinkamai 59 ir 55 tekstai. Tačiau P2008/09 publikacijų, kuriose minimos Baltijos valstybės bei aprašomos su jomis susijusios aktualijos, skaičius vėl išauga (90 tyrimui atrinktų tekstų).

„Argumenty į fakty“ paskelbė mažiausiai publikacijų apie Baltijos šalis, tačiau tai buvo tikėtinas rezultatas, nes minėtas periodinis leidinys yra savaitraštis. Nagrinėjant šio laikraščio publikacijų tendencijas buvo nustatyta, kad didžiausias Baltijos šalims skirtų tekstų skaičius buvo išspausdintas 1991 metais – 41 tekstas. Vėliau fiksuojamas toks pasiskirstymas: P1996 – 29 tekstai, P2000 – 16 tekstų, P2003/04 tyrimui – 37 tekstai, P2008/09 – 35 tekstai.

Tai leidžia daryti išvadą, kad dėmesį Baltijos šalims (arba atskirai Lietuvai, Latvijai, Estijai) Rusijos periodinėje spaudoje lemia ne vien politiniai ar geopolitiniai aspektai, bet ir individuali kiekvieno leidinio pozicija bei

redakcinė politika. Koduotos tyrimo medžiagos duomenys (bibliografinis empirinio tyrimo medžiagos sąrašas⁹³) atskleidžia, kad apie Baltijos šalis ar atskirų Baltijos respublikų aktualijas rašo tam tikri nuolatiniai autoriai – korespondentai Baltijos šalių regione, arba žurnalistai, atsakingi už užsienio naujienų (po 1991 metų) rengimą. Pavyzdžiui, jeigu 1991 metais „Izvestija“ ir „Komsomolskaja pravda“ turėjo po korespondentą kiekvienoje iš Baltijos šalių, tai vėliau korespondentų arba nebėra, arba naujienų iš Baltijos šalių regiono teikimo funkcija pavedama vienam, kurioje nors vienoje iš Baltijos valstybių reziduojančiam žurnalistui.

Nepaisant to, įvykiai Baltijos šalyse nuolat aprašomi Rusijos periodinėje spaudoje. Geopolitiniai ir politiniai aspektai nedaro įtakos šiai tendencijai. Šiuo atveju išsiskiria tik 1991 metų periodas – dėl jau minėtos jo specifikos ir didelės vidinės įtampos byrančioje Sovietų Sąjungoje (taip pat dėl išskirtinio Baltijos šalių vaidmens šiame procese).

Tačiau politiniai ir geopolitiniai aspektai daro įtaką pasiskirstymui informacijos, atskirai susijusios su Baltijos šalimis, Lietuva, Latvija, Estija (žr. antrą Priedo nr. 1 grafiką). Čia pastebimos aiškos tendencijos: 1991 metais ypatingas dėmesys skiriamas Lietuvai (pirmoji iš visų sovietinių respublikų paskelbė apie nepriklausomybės atkūrimą, tragiški įvykiai Sausio 13-ąją (aukų pareikalavęs televizijos bokšto ir televizijos centro šturmas Vilniuje) ir Medininkuose (muitinės posto užpuolimas, jame buvusių darbuotojų nužudymas), aiškus konfliktas su centru (Maskva), auganti įtampa). Antroje vietoje – Latvija (Sausio 20-os dienos įvykiai (Vidaus reikalų ministerijos pastato šturmas), baimės, kad pasikartos „lietuviškas scenarijus“ ir pan.). Mažiausiai dėmesio skiriama Estijai, nors apie ją irgi kalbama bendrame *baltiškajame* (šiuo atveju – konfliktiniame) diskurse.

Mažai dėmesio skiriamas ir regioninei dimensijai, tačiau daugelį šio periodo tekstų sieja konfliktinis (konflikto su centru) diskursas, kuris būdingas

⁹³ Žr. Priedą nr. 5.

visoms trims Baltijos šalims kaip vieningam (tuo metu – Sovietų Sąjungos vidiniam) geopolitiniam regionui.

Vėlesniais laikotarpiais pastebima, kad Lietuva ir Latvija susilaukia Rusijos informacinėje erdvėje (šiuo atveju – periodinės spaudos informacinėje erdvėje) daugiau dėmesio nei Estija. Taip pat ir apie Baltijos šalis, kaip tam tikrą geopolitinį regioną nerašoma taip dažnai, kaip atskirai apie Lietuvą, Latviją, Estiją.

Šios tendencijos pokyčiai fiksuojami P2008/09. Tuo metu formuojamas didesnis dėmesys Estijai ir regioniniai Baltijos šalių dimensionai. Tokį pokytį galima paaiškinti 2007 metų vadinamojo Bronzinio kario istorijos aidu, kuris pastebimas minėto periodo publikacijose.

Kiekybinė 1991–2009 metų visų periodų analizė rodo, kad Rusijos periodinės spaudos leidiniai tuo metu nuosekliai formuoja Baltijos šalių vaizdinį (kurio dedamosios dalys taip pat yra atskiri Lietuvos, Latvijos, Estijos vaizdiniai). Baltijos valstybės sulaukdavo stabilaus dėmesio informacinėje Rusijos periodinės spaudos erdvėje, nors šis dėmesys buvo ne vienodai intensyvus.

2.2. Teminė tekstų įvairovė

Siekiant nustatyti požiūrio į Baltijos šalis Rusijos periodinėje spaudoje pobūdį, būtina apžvelgti į teminę tyrimui atrinktų tekstų įvairovę, t.y. nustatyti tiriamų žiniasklaidos priemonių darbotvarkę, kurioje analizei atrinktuose leidiniuose realizuojamas dėmesys Baltijos valstybėms. Šio tikslo realizavimui tiriami tekstai buvo sugrupuoti į temines grupes: Politika, Ekonomika, Teisėsauga, Sportas, Istorija, Kultūra ir pan. (žr. Priedą nr. 2).

Dauguma (pateikta proc.) tyrimo kriterijus atitinkančių tekstų priskirtini trims pagrindinėms kategorijoms: politikai, ekonomikai, teisėsaugai (įskaitant kriminalinius įvykius ir skirtingus kitus teisiniu aspektus). Tai yra esminė visų tiriamų laikotarpių publikacijų apie Baltijos šalis darbotvarkės triada.

Visais laikotarpiais akivaizdžiai dominuoja politinis diskursas, kurį sudaro tiek vidinio Baltijos šalių politinio lauko aspektai, tiek klausimai, susiję su Baltijos šalių pozicionavimu tarptautiniuose reikaluose (ypatingai išsiskiria teminė santykių su Rusija paradigma).

Kitos dvi teminės paradigmos⁹⁴ konkuruoja tarpusavyje. Skirtingais laikotarpiais jos keičiasi vietomis (pavyzdžiui, 1991 metais Ekonomikos tema aptinkama 23 proc. tekstų (nuo visų tekstų skaičiaus), „Kriminalinė (teisiniai aspektai)“ – 20 proc.; 1996 metais atitinkamai – 15 proc. ir 18 proc.; 2000 metais – 8 proc. ir 20 proc.; 2003–2004 metų laikotarpiu – 7 proc. ir 17 proc.; 2008–2009 metų laikotarpiu – 11 proc. ir 9 proc.). Tai parodo, kad Rusijos spaudoje linkstama suteikti Baltijos šalims stipresnę kriminalinę diskursą, nei vertinti jų ekonominio gyvenimo aspektus. Ekonominė tema aplenkia kriminalų paradigmą tik P2008/09 ir tik dėl platesnio informacinio konteksto, susijusio su Pasauline ekonomine krize.

Buvo prognozuojama, kad istorijos teminė paradigma gali būti tarp dominuojančių teminių paradigmų, nes būtent ginčai dėl (bendros) istorinės praeities interpretavimo daugelio tyrinėtojų (Amnuel, 2012; Paabo, 2011; ed. Mužnieks, 2008; Jakniūnaitė, 2007; Vitkus, 2006) įvardijami kaip vienas pagrindinių dirgiklių santykiuose tarp Rusijos Federacijos ir Baltijos šalių. Tai leido numanyti, kad ši teminė paradigma daro ypatingą poveikį ir požiūriui į Baltijos šalis Rusijos periodinėje spaudoje.

Gautas rezultatas kiek skiriasi nuo pirminės prielaidos: P1991 „Istorijos“ tema aptinkama tik 3 proc. tyrimui atrinktų tekstų. 1996 metais ši tema atsiduria už tekstų apie Baltijos šalis darbotvarkės ribos. Tačiau P2000 istorijos teminė paradigma užima ketvirtą vietą, nustumdama į penktą poziciją „Ekonomiką“. P2003/04 dėmesys istorijai sumažėja (šiai temai vienaip ar kitaip skirti 5 proc. šio laikotarpio tekstų). P2008/09 istorijos temą lenkia tik politika. Tai rodo, kad potencialiai konfliktinė „Istorijos“ teminė paradigma praeito amžiaus dešimto dešimtmečio Rusijos periodinėje spaudoje beveik

⁹⁴ Teminė paradigma – tekstų, skirtų vienai konkrečiai temai (pvz., politika, ekonomika, sportas) visuma.

nenaudojama, tačiau tampa pastoviu darbotvarkės, susijusios su Baltijos šalių tema, dalimi pirmajame XXI a. dešimtmetyje, t. y. vadinamojoje „Putino eroje“.

Kita nuolatinė darbotvarkės tema yra „Sportas“. Naujienų iš Baltijos šalių kontekste ši teminė paradigma iš esmės yra neprognozuojama. P1991 metais sporto tematika sudaro 1 proc. tyrimui atrinktų tekstų. P1996 – 3 proc. 2000 metais sporto teminė paradigmą sudaro 16 proc. (tai galima sieti su Olimpinėmis žaidynėmis, kuriuose neblogai pasirodė Baltijos šalių atstovai). Vėliau dėmesys sportui, požiūrio į Baltijos šalis kontekste, vėl nuslūgsta. P2003/04 – 8 proc. atitinkamų tekstų, P2008/09 – 3 proc.

Prie reguliarių darbotvarkės elementų priskirtina ir „Kultūra“. Ji retesnė tik 1991-aisiais.

Galima išskirti ir vadinamąsias situacines temines paradigmas. P1991 dažnesnė kariuomenės temas susijusi tiek su kariuomenės dalyvavimu akcijose, nukreiptose prieš taikius piliečius Baltijos šalyse, tiek su šaukimo į sovietinę kariuomenę klausimu. 1996 metais tokia specifinė teminė paradigma yra „Religija“ (susijusi su Estijoje prasidėjusiu konfliktui tarp Maskvos patriarchato ir Konstantinopolio patriarchato stačiatikių bažnyčių). P2003/04 1 proc. tekstų skirtas „Ekologijos“ temai. Tuo metu taip pat išsiskiria „Švietimo“ tema, kurią inspiruoja švietimo reforma Latvijoje. Minėtos temos pėdsakai aptinkami ir 2008–2009 metų laikotarpiu.

Anekdotai sudaro atskirą teminę grupę. Šie tekstai negali būti priskirti prie publicistinių periodinės spaudos tekstų, tačiau tam tikruose laikotarpiuose jie sudaro integralią nagrinėjamų laikraščių turinio dalį ir atspindi tam tikras požiūrio į Baltijos šalis tendencijas. Jeigu P2000 anekdotai priskirtini apibendrintai teminei kategorijai, apibūdintai kaip „Kita“ (tai tekstai, kuri negali būti priskirti prie kitų kategorijų, tačiau dėl nedidelio kiekio negali būti išskirti į atskirą kategoriją), tai 2003–2004 ir 2008–2009 metų laikotarpiais „Anekdotai“ išskiriami į atskirą teminę paradigmą.

Darytina išvada, kad nuo P2000 teminė tekstų įvairovė didėja. Baltijos šalių vaizdinių struktūroje atsiranda naujų teminių paradigmu.

2.3. Pozityvių, negatyvių ir neutralių tekstų santykis

Atliktas tyrimas leido nustatyti, kiek procentų tekstų (nuo bendro skaičiaus) demonstruoja negatyvų, pozityvų ar neutralų požiūrį į Baltijos regioną (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją). Šie duomenys leidžia kalbėti apie tam tikras bendras tendencijas (žr. Priedą nr. 3), kurios bus plačiau aptartos šiame poskyryje.

Bendra gautų duomenų apžvalga parodo, kad tiek Baltijos šalys kaip vienas geopolitinis regionas, tiek atskirai Lietuva, Latvija, Estija Rusijos periodinėje spaudoje dažniausiai pateikiamos negatyviai (negatyvaus pobūdžio informacija sudaro nuo 30 iki 50 proc. visų tekstų).

Negatyvaus požiūrio persvarą leidžia fiksuoti tendencija, pagal kurią tekstai, grindžiami pozityviu požiūriu į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) kiekvieno laikotarpio tiriamų tekstų grupėse neviršija trečdalis visų tekstų.

Taip atrodo apibendrintos tendencijos, tačiau daugiau informacijos bei tolimesniam tyrimui svarbių aspektų gali suteikti detalesnė kiekvieno laikotarpio duomenų apžvalga ir interpretavimas.

P1991 Rusijos periodinė spauda pasižymėjo ambivalentišku požiūriu į įvykius Baltijos šalyse. 22 proc. tekstų, skirtų Baltijos respublikų regionui, priskiriami pozityvaus požiūrio kategorijai. Tai yra nemažai, atsižvelgiant į sudėtingą geopolitinę situaciją tiek Sovietų Sąjungoje, tiek Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Pažymėtina ir tai, kad neutralių tekstų Baltijos šalių kategorijoje yra daugiau, nei negatyvių (33 proc. ir 44 proc.). Panašiai atrodo ir santykis tekstų, skirtų įvykiams Lietuvoje. Pozityvus požiūris būdingas 19 proc. tekstų, negatyvus – 33 proc., neutralus – 38 proc. Taip pat pastebima, kad įvykiai Latvijoje ir Estijoje dažniau interpretuojami per negatyvaus požiūrio prizmę,

nes joms skirtų negatyvių tekstų procentas yra aukštesnis, nei neutralių (Latvijos atveju santykis yra 46 proc. ir 44 proc., Estijos – 48 proc. ir 39 proc.), o prie pozityvių galima priskirti tik 10 proc. Latvijai skirtų tekstų ir 13 proc. Estijai.

1996 metais ryškėja negatyvumo tendencija. Toks požiūris yra dominuojantis tiek tekstuose, skirtuose Baltijos šalims kaip vientisam regioniniam dariniui, tiek tekstuose, pristatančiuose Latvijos ir Estijos aktualijas. Neutralų požiūrį atspindinčių tekstų procentas vis dar viršija negatyvų požiūrį atspindinčių tekstų procentą tik „Lietuvos“ kategorijoje (37 proc. ir 41 proc.).

2000 metų situacija nedaug skiriasi nuo 1996-ųjų, tačiau čia yra naujų niuansų. Požiūris į Baltijos šalių regioną kiek pagerėja: 15 proc. šios kategorijos tekstų yra pozityvaus pobūdžio, nors 47 proc. tekstų atspindi negatyvų požiūrį. Negatyviausiai yra vertinama Latvija – daugiau nei pusė šios kategorijos tekstų (54 proc.) yra būtent negatyvaus pobūdžio. Tekstai apie Estiją demonstruoja negatyvaus ir neutralaus požiūrio balansą (po 47 proc.), tačiau pozityvaus pobūdžio tekstų šioje kategorijoje yra mažiausiai – tik 6 proc.

P2000 išskirtinėje pozicijoje yra Lietuva. Pozityvių tekstų kiekis lenkia negatyvių (29 proc. ir 23 proc.), o beveik pusė visų šios kategorijos tekstų (48 proc.) yra neutralaus pobūdžio.

P2003/04 požiūris į Baltijos šalių regioninę dimensiją aiškiai skiriasi nuo požiūrio į Lietuvą, Latviją, Estiją kaip atskiras valstybes. „Baltijos šalių“ kategorijoje dominuoja negatyvus požiūris (55 proc. negatyvių tekstų, pozityvių – 5 proc., neutralių – 40 proc.).

Tačiau atskirai Lietuva, Latvija, Estija vertinamos pozityviau, nei kituose tyrimo perioduose (Lietuva: 30 proc. pozityvių, 27 proc. negatyvių; Estija: 26 proc. ir 21 proc.; Latvija: 39 proc. ir 39 proc.). Prieštarą tarp neigiamo Baltijos regiono ir pozityvaus atskirų šalių vertinimo būtų galima aiškinti tuo, kad Rusija neigiamai vertino Baltijos regiono šalių siekį tapti

NATO narėmis (ši tema labiausiai buvo akcentuojama būtent regioninėje dimensijoje).

P2008/09 demonstruoja naujus požiūrio pokyčius – didėjantį negatyvų vertinimą. 76 proc. tekstų „Baltijos šalių“ kategorijoje priskiriami prie negatyvaus požiūrio, o neutralaus pobūdžio tekstai sudaro 18 proc. Rekordiška daug negatyvių tekstų „Latvijos“ kategorijoje – 64 proc. Neutralaus pobūdžio tekstų – 19 proc., pozityvių – 17 proc.

„Estijos“ kategorijoje irgi stiprėja negatyvus požiūris (53 proc.). Tačiau nemažai ir neutralių tekstų – 40 proc.

Labiausiai subalansuota situacija „Lietuvos“ kategorijoje. Negatyvaus pobūdžio tekstų procentas viršija pozityvaus pobūdžio, tačiau dominuojančią poziciją išsaugo neutralaus pobūdžio tekstai (pozityvūs – 28 proc., negatyvūs – 34 proc., neutralūs – 38 proc.).

Tyrimo medžiaga leidžia padaryti šia tarpines išvadas:

Požiūris į Baltijos šalis, kaip geopolitinį regioną, Rusijos spaudoje iš esmės yra negatyvus. Negatyvumas itin sustiprėja tiriamojo laikotarpio pabaigoje.

Rusijos spaudos požiūryje į Lietuvą, Latviją, Estiją pastebimi svyravimai. Viena iš Baltijos respublikų gali būti pozicionuojama žymiai pozityviau, negu kita.

„Lietuvos“, „Latvijos“ ir „Estijos“ kategorijų kontekste pastebima, kad Lietuva yra vertinama pozityviau nei Latvija ir Estija. Tai patvirtina ir bendras visų laikotarpių pozityvų ir negatyvų požiūrį atspindinčių tekstų vidurkis. Pozityvaus vertinimo vidurkio duomenys: Lietuva – 25,6 proc., Latvija – 14,4 proc., Estija – 11,2 proc. Negatyvaus vertinimo vidurkis: Lietuva – 30,8 proc., Latvija – 50 proc., Estija – 45,2 proc.

2.4. Skyriaus išvados

Dėmesys Baltijos šalims Rusijos periodinėje spaudoje yra ne vienodo intensyvumo, tačiau turi pastovumo požymių (Baltijos šalių, ar atskirai Lietuvos, Latvijos, Estijos tema yra nuolatinė Rusijos periodinės spaudos informacinio diskurso dalis).

Geopolitiniai ir politiniai aspektai nedaro didesnės įtakos bendram tekstų, skirtų Baltijos šalims (ar atskirai Lietuvai, Latvijai, Estijai) skaičiui nagrinėjamuose leidiniuose, tačiau turi įtakos požiūrio fokusavimui – didesnis dėmesys vienai ar kelioms Baltijos valstybėms ir mažesnis kitai (kitoms), priklausomai nuo geopolitinių ir politinių kiekvieno periodo aspektų.

Teminis atitinkamų tekstų pasiskirstymas leidžia teigti, kad informacija apie Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) dažniausiai pateikiama politinės, ekonominės ir teisinės (kriminalinės) darbotvarkės rėmuose. Tačiau skirtingais laikotarpiais pastebimą vaidmenį formuojant požiūrį atlieka teminės kultūros ir sporto paradigmos, o taip pat specifinės teminės paradigmos, susijusios su konkrečia istorinio pjūvio aspektais (pvz., švietimo, religijos, kariuomenės).

Skirtingai, nei buvo tikėtasi, istorijos teminė paradigma nedominuoja praeito amžiaus dešimto dešimtmečio tyrimo pjūviuose ir užima pastebimą vietą tik 2000, 2003–2004 ir 2008–2009 metų laikotarpiais.

Antroje tiriamo laikotarpio dalyje (nuo P2000) požiūris į Baltijos šalis tampa labiau įvairialypis.

Bendrą Rusijos periodinės spaudos požiūrį į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) visu tiriamuoju laikotarpiu tenka apibūdinti, kaip negatyvų. Pastebima, kad požiūris į Baltijos šalis kaip vientisą geopolitinį regioną dažniausiai yra labiau negatyvus, negu požiūris atskirai į Lietuvą, Latviją ar Estiją. Tarpvalstybinėje dimensijoje išsiskiria labiau subalansuotas (pagal pozityvumo, negatyvumo ir neutralumo kategorijų santykį) požiūris į Lietuvą, o Latvija ir Estija vertinamos kritiškiau bei negatyviau.

Kiekybinis tyrimo metodas leidžia išanalizuoti tik bendras tendencijas, bet nesuteikia galimybių atskleisti gilesnių Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos šalis aspektų, jų pokyčių bei interpretuoti jau nustatytų duomenų reikšmę. Todėl kituose skyriuose bus pateikta kokybinė pagrindinių požiūrio elementų analizė, atskleistos esminės šio požiūrio formavimo ir kaitos tendencijos bei nagrinėjama Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos valstybes kaip vientisą geopolitinį regioną sąsaja su atskirais požiūriais į Lietuvą, Latviją, Estiją.

3. NEGATYVAUS POŽIŪRIO ELEMENTŲ TYRIMAS

3.1. Bendros negatyvios charakteristikos

Bendrųjų Baltijos šalių charakteristikų kategorija (žr. Priedą nr. 4) tampa raktu visam požiūrio konceptų sąvadui, nes atspindi bendrus požiūrio į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) bruožus.

P1991 Baltijos šalių požiūrio sąvade aptinkami tokie bendri bruožai:

Kaip bendra visiems trimis Baltijos respublikoms įvardijama *atgimstančio fašizmo* tema (015/AiF1991), tačiau šiuo tyrimo periodu tai labiau atsitiktinio pobūdžio charakteristika. Ją galima susieti su bendru šio periodo publikacijoms būdingu nerimu dėl įvykių Baltijos šalyse. Tarp šio nerimo elementų yra ir tikėtinas „rusakalbių gyventojų engimas“ (052/KP1991).

Negatyvų požiūrio aspektą formuoja tai, kaip Rusijos periodinė spauda reaguoja į įvykius Baltijos šalyse bei interpretuoja šiame regione vyraujančias nuotaikas. Atsižvelgiant į bendras politines tendencijas Sovietų Sąjungoje, požiūryje į Baltijos šalis atsiranda *konflikto*, ar net *karštojo taško* rėmas. Pavyzdžiui, 1991 metų vasarą „Komsomolskaja pravda“ rašoma: „Tačiau kai kuriuose karštuose taškuose, ir pirmiausia Pabaltijyje, OMONas nelaukė, kol susidarys ypatinga situacija“ (139/KP1991). Kitaip sakant, situacija Baltijos šalyse traktuojama kitų karštųjų taškų (Kalnų Karabacho, Padniestrės) kontekste.

Suprantama, kad nestabili 1991 metų situacija, Baltijos šalių sostinių konfliktas su Maskva bei kruvini metų pradžios įvykiai Lietuvoje ir Latvijoje neišvengiamai formuoja ir Rusijos (o anuomet, iš esmės, Sovietų Sąjungos) periodinės spaudos požiūrį į Baltijos šalis, kaip *konflikto* ir *augančios įtampos* zoną.

Čia pat dėmesį patraukia Baltijos šalių, kaip geopolitinio subjekto vertinimas. Viena iš tokių charakteristikų yra Baltijos valstybių palyginimas su pelėmis, kurios „riaumoja“, kad patrauktų (potencialių) užtarėjų dėmesį (029/AiF1991). Tačiau 1991 metų pabaigos įvykiai verčia ir Rusijos periodinę spaudą susitaikyti su Baltijos šalių išsilaisvinimu bei pripažinti, kad jos „dabar užsienis“ (203/KP1991).

Baltijos šalių išstojimas iš Sovietų Sąjungos (dar iki faktinio jos subyrėjimo) vertinamas kaip ryškus precedentas. 1991 metų rugsėjo mėnesį laikraštyje „Izvestija“ buvo paskelbtas straipsnis, skirtas katalonų separatizmo Ispanijoje temai, pavadintas „Baltijos virusą“ užnešė į Kataloniją“ (634/I1991). Kitaip tariant, Baltijos šalių parodytas išsilaisvinimo pavyzdys vertinamas kaip pavojingas precedentas, *infekcija* (ši charakteristika irgi panaudojama minėtame straipsnyje), galinti apkrėsti kitus Europos kraštus.

1991 metais dėmesys Baltijos šalims kaip regionui yra gana didelis, tačiau vėlesnių tyrimo laikotarpių duomenys rodo, kad šis dėmesys Rusijos periodinėje spaudoje nuslūgsta.

P1996 pavyksta išskirti vos vieną, tačiau šiam tyrimui labai svarbią charakteristiką, kuri pozicionuoja Baltijos šalis Rusijos periodinės spaudos diskurse. Baltijos valstybės įvardijamos, kaip *antirusiško fronto* narės Europos Taryboje (154/I1996), t. y. kaip valstybės, siekiančios pakenkti Rusijai ir jos interesams tarptautiniu lygiu (šiuo atveju – pasinaudojant tarptautinės organizacijos platforma).

P2000 išryškėja aiškesnės bendrosios neigiamos charakteristikos, suteikiamos Baltijos šalims kaip vientisam geopolitiniam regionui. Rusijos periodinėje spaudoje aktyviai bandoma sumenkinti Lietuvos, Latvijos, Estijos, kaip nepriklausomų politinio lauko subjektų reikšmę. Vėl dominuoja požiūris į Baltijos šalis, kaip į *riaumojančias peles* iš 1991 metų požiūrio konceptų sąvado. Dabar ši charakteristika realizuojama tokiais teiginiais: „Akivaizdu, jog be kad ir išgalvotos Maskvos „grėsmės“ Pabaltijys Vakaruose bus greitai pamirštas. Štai Baltijos respublikos ir primena apie save, provokuodami

šiaurinę kaimyną“ (128/I2000). Teigiama, kad Baltijos šalis vis dar *kamuoja mažojo brolio kompleksas* (129/I2000).

Pažymėtina, kad Baltijos valstybės pozicionuojamos, kaip mažos, neturinčios realios įtakos šalys, puolančios bei įvairiais kitais būdais erzinančios Rusiją tam, kad pritrauktų Vakarų partnerių dėmesį, o kartu turėtų daugiau įtakos ir galios. Šioje požiūrio konstrukcijoje Baltijos valstybės vaizduojamos kaip provokatorės, siekiančios supriešinti Rusiją su Vakarais.

Kita vertus, Baltijos šalys pristatomos ne vien kaip simbolinės, bet ir kaip realios grėsmės objektas (šiuo atveju – jau Rusijai). Šis požiūrio elementas yra susijęs su Baltijos valstybių vaizdavimu, kaip Vakarų pasaulio žvalgybinių tinklų forpostu: „<...> Baltija šiandien tapo mūsų lauku tarp JAV ir Rusijos žvalgybų. Pavyzdžiui, Lietuvoje yra didžiausia pasaulyje ČŽV rezidentūra. Visa aukščiausioji naujųjų Baltijos specialiųjų tarnybų vadovybė buvo apmokyta specialiuose ČŽV centruose. Rusijos Federacijoje vis dažniau pagaunami estų ir lietuvių šnipai. Tačiau ir Rusijos specialiosios tarnybos tęsia aršią kovą dėl šio regiono kontrolės“ (148/I2000).

Tokiu būdu Baltijos šalys įrašomos į platesnės geopolitinės paradigmos kontekstą, į globalią JAV ir Rusijos specialiųjų tarnybų priešpriešą, kurioje Baltijos šalims suteikiamas nesavarankiškų (po ČŽV „stogu“) priešpriešos dalyvių vaidmuo.

P2003/04 metų periodu iš esmės išlieka panašūs negatyviųjų charakteristikų akcentai, tačiau atsiranda ir lokalus Baltijos šalių lygmuo. Baltijos šalys tiesiogiai identifikuojamos kaip *Rusijos priešai* (048/KP2003), šios identifikacijos pagrindu tampa visuomenės nuomonės apklausos duomenys⁹⁵.

Baltijos šalys tradiciškai kaltinamos siekiu įgyti daugiau įtakos tariamai demonizuojant Rusiją. Pavyzdžiui, savaitraštis „Argumenty i fakty“ cituoja tuo metu Kremlui artimo ideologo Glebo Pavlovskio žodžius apie tai, kad

⁹⁵ Pagal apklausos duomenis, Baltijos šalys patenka į didžiausių Rusijos priešų trejetuką – po JAV ir musulmoniškų šalių, tačiau vertinant kiekybinę apklausos rezultatų išraišką, būtina pažymėti, kad iš tikrųjų kaip priešiškas šalis Baltijos valstybes pozicionuoja gana nedidelis apklaustųjų skaičius (12 proc.)

„pabaltijiečiai bando įpiršti savo apgailėtinas baimes ir antirusišką ideologiją dideliame kariniame bloke (t. y. NATO – V.D.)“ (026/AiF2004).

Lokalus neigiamų bendro požiūrio charakteristikų lygmuo yra susijęs su teiginiais, kad „Pabaltijo valstybėse atvirai pažeidžiamos rusakalbių gyventojų teisės“ (025/AiF2004), ar kad čia iš esmės žmonės *nemėgsta rusų kalbos*, kaip skelbia vieno iš straipsnių paantraštė (015/AiF2004).

Dar platesnis (ir agresyvesnis) šių charakteristikų panaudojimas aptinkamas **P2008/09**. Baltijos valstybėms suteikiamas menkinantis apibūdinimas – jos vadinamos *smulkiais propagandos šunėkais, mažomis ir nesubrendusiomis valstybėmis* ir pan.

Aktyviai formuojamas Baltijos šalių kaip Rusijai priešiško regiono vaizdinys. Šį vaizdinį sudaro keli esminiai lygmenys:

Pirmiausia Baltijos šalys vaizduojamos kaip valstybės, kurios užima principinę *antirusišką poziciją* (091/KP2009, 146/I2008, 200/I2009, 216/I2009). Jos apibūdinamos kaip subjektai, besistengiantys pakenkti Rusijai, atakuoti jos ideologinį pagrindą (svarbu akcentuoti tai, kad šiuo atveju kaip *antirusiškos akcijos* įvardijami veiksmai, kurie yra nukreipti į sovietinės praeities vertinimą bei Sovietų Sąjungos komunistinio režimo nusikaltimų atskleidimą).

Tariamasis Baltijos šalių *antirusiškumas* yra siejamas ir su tautinių mažumų (pirmiausia – rusakalbės bendruomenės) problemomis. Šio periodo Rusijos periodinėje spaudoje galima aptikti tokio pobūdžio teiginius: „<...> stengiamasi visais įmanomais būdais likviduoti rusų kalbą posovietinėje Pabaltijo erdvėje“ (136/I2008) ir pan.

Tariamąją *antirusiškumą* bandoma paaiškinti *neonacizmu* bei *neofašizmu* protruikiu Baltijos valstybėse. Šio diskurso esmę atspindi tokia citata iš „Komsomolskaja pravda“: „Europos antifašistai apkaltino Pabaltijo neonacius „iškraipant istoriją“ (101/KP2009).

Baltijos šalių regionas vaizduojamas kaip priešiškas forpostas prie vakarinės Rusijos Federacijos sienos. 2008 metų rugpjūčio mėnesio karinio

konflikto tarp Gruzijos ir Rusijos Pietų Osetijos teritorijoje kontekste Baltijos šalys (kartu su Lenkija, Ukraina ir Gruzija) įvardijamos kaip JAV *koalicija naujam Šaltajam karui* (150/I2008). Tokį vertinimą išsakė Rusijos fondo „Politika“ prezidentas Viačeslavas Nikonovas. Kitaip sakant, tęsiama tradicija vaizduoti Lietuvą, Latviją, Estiją kaip svetimos valios (šiuo atveju – JAV) laidininkus regione. Ši tendencija pastebima ir kituose minėto periodo tekstuose (pvz. 009/AiF2008).

Žiūrint į atskirus Lietuvos, Latvijos, Estijos atvejus, fiksuojama tokia situacija:

P1991 Rusijos periodinė spauda skyrė didžiausią dėmesį būtent Lietuvai, kuri nuo 1990 metų kovo 11 dienos, kai buvo priimta Nepriklausomybės atstatymo deklaracija, gyveno gilėjančios konfrontacijos su Sovietų Sąjungos centrine vadovybe sąlygomis. Šios situacijos atspindį nesunku pastebėti ir bendrose charakteristikose, suteikiamose Lietuvai minėto periodo laikotarpiu Rusijos laikraščiuose.

Lietuva vaizduojama kaip *skandalais pagarsėjusi respublika*. *Skandalas* yra viena dažniausiai aptinkamų bendrų charakteristikų, naudojamų įvykiams Lietuvoje įrėminti. Konkuruoti su šia charakteristika gali tik *įtampa* ir *konfrontacija*, būtent jas tenka apibūdinti kaip esminius Lietuvos vaizdinio šiame istoriniame pjūvyje elementus. Kaip šio teiginio iliustraciją pateiksime tokią citatą iš straipsnio „Nerimastingos Lietuvos dienos“, paskelbto leidinyje „Izvestija“: „Situacija Lietuvoje iš esmės lieka įtempta“ (278/I1991). Ši citata atspindi daugelio minėto periodo pranešimų apie įvykius Lietuvoje leitmotyvą.

Kaip ir bendrame Baltijos šalių regiono kontekste, taip ir atskirai Lietuva pozicionuojama kaip naujas potencialus *karštas taškas* Sovietų Sąjungos teritorijoje (055/KP1991, 610/I1991).

Taip pat bandoma suprasti tas politines transformacijas, kurias minėtu periodu išgyvena šalis ir kurių, kaip pripažįstama Rusijos periodinėje spaudoje, greičiausiai nepavyks sustabdyti. Kaip rašoma jau 1991 m. vasario mėnesį laikraštyje „Komsomolskaja pravda“: „Ir anksčiau nebuvo abejonių, o dabar

aiškiau nei aišku: Lietuva išeina“ (078/KP1991). Čia pat konstatuojama: „Patinka tai ar ne, tačiau, matyt, pačiu artimiausiu metu Lietuva taps labiausiai antikomunistine teritorija dabartinės TSRS teritorijoje“ (Ten pat).

P1996 aptinkamos jau kitokios bendro pobūdžio charakteristikos. Jeigu P1991 dėl politinių, juridinių bei psichologinių priežasčių Rusijos spauda atsargiai žiūrėjo į Lietuvos nepriklausomybės faktą, tai P1996 geopolitinė konfigūracija posovietinėje erdvėje tapo aiški ir stabili. Tačiau iš Lietuvos vaizdinio taip ir nedingo *skandalo* rėmas (147/I1996, 231/I1996), bet dabar jis susijęs su politiniu ir ekonominiu nepriklausomos Lietuvos gyvenimu.

Atsiranda nestiprus, bet pastebimas *rusofobijos* ir *antirusiškumo* diskursas, kuriuo pradedama kaltinti Lietuvą (pažymėkime, kad 1991 metų periodu Lietuva buvo kaltinama tik *antikomunizmu*). Kartais rusofobijos pėdsakus bandoma įžiūrėti netiesioginiuose požymiuose: „Seniai pradingo iš miesto (Panevėžio – V. D.) gatvių užrašai rusų kalba“ (199/I1996).

Tačiau tariamas *Lietuvos antirusiškumas* minėtu periodu egzistuoja kaip tam tikras paviršutiniškas stereotipas. Pavyzdžiui, interviu su Lietuvos prezidentu Algirdu Brazausku, kuris buvo publikuotas savaitraštyje „Argumenty i fakty“ metų pabaigoje, *antirusiškumą* ir *rusofobiją* savo klausime mini leidinio korespondentas, o A. Brazauskas neigia, kad tokia problema Lietuvoje egzistuoja.

P2000 *antirusiškumo* diskursas Lietuvos vaizdinyje stiprėja. Šį diskursą atspindi toks „Izvestija“ straipsnio pavadinimas: „Lietuviams reikalingas „priešo vaizdiny“. Seimas priėmė dar vieną antirusišką rezoliuciją“ (128/I2000). Šiuo atveju Rusijos periodinės spaudos pasipiktinimą sukėlė Lietuvos sprendimas reikalauti kompensacijos už sovietinės okupacijos laikotarpį bei reakcija į Rusijos bandymus blokuoti respublikos galimybę integruotis į NATO aljansą.

Lietuvą taip pat bandoma kaltinti *fašizmu*. Šie kaltinimas pirmiausia susiję su „Lietuvos nacionalsocialistų sąjungos“ bandymu dalyvauti savivaldos rinkimuose. Atitinkamuose tekstuose akcentuojami ne rinkimai, bet būtent šios

marginalios politinės jėgos išitraukimas į procesą. Taip sudaromas įspūdis, kad tai yra rimta Lietuvos politinio lauko problema. Ją taip pat buvo bandoma susieti su 1941 metų įvykių (kolaboravimo su okupacinėmis Vokietijos struktūromis) kontekstu (pvz. 084/I2000).

2000 metų tyrimo periodu aptinkami bandymai sumenkinti Lietuvos vaidmenį globalioje politinėje arenoje. Tai atsispindi šioje citatoje: „Yra pasaulyje nedidelės valstybės, nuo kurių niekas nepriklauso. T.y. visiškai niekas. Kai kuriems toks ramus gyvenimas netgi patinka – bent jau niekas jų netrukdo. Tačiau tarp „mažylių“ atsiranda ir tokių, kurie rodo ambicijas – ir dar kokias. Štai, pavyzdžiui, Lietuva eilinį kartą apkaltino Rusiją agresyviais polinkiais kaimyno atžvilgiu“ (128/I2000).

P2003/04 laikotarpiu išlieka panaši tendencija – kaltinti Lietuvą bandymu spręsti savo problemas Rusijos sąskaita. Apkalta prezidentui Rolandui Paksui vaizduojama kaip „valstybinio perversmo bandymas lošiant rusų kortą“ (169/I2003). Tokį situacijos vertinimą pokalbyje su „Izvestija“ korespondentu išsako su Rusijos nusikalstamu pasauliu siejamas verslininkas Anzoras Aksentjevas-Kikališvilis. Iš esmės, visos šio periodo bendro pobūdžio charakteristikos yra susijusios su minėtos *politinės krizės* rėmais.

P2008/09 metais irgi nepavyko išskirti daug bendrųjų Lietuvos charakteristikų. Požiūrio konceptų sąvade ši kategorija nėra išskirta, tačiau žiūrint į kitas kategorijas galima pastebėti ankščiau užfiksuotas tendencijas – Lietuvos vaizdavimą kaip *antirusiškai* nusiteikusią, nevykusią (menką geopolitinį svorį turinčią) šalį.

P1991 požiūris į Latviją Rusijos periodinėje spaudoje iš esmės primena atitinkamą požiūrį į Lietuvą. Šiame požiūryje yra stiprus *konfrontacijos / konflikto* rėmas. Jis atsiranda tragiškų Sausio 13-osios įvykių Lietuvoje kontekste. Vidinė situacija Latvijoje vaizduojama kaip *nestabili* ir *dramatiška* (tai koreliuoja su bendros Baltijos šalių regiono situacijos vaizdavimu). Kalbama apie politinio chaoso, socialinio ar net karinio sprogimo grėsmę: „Tūkstančiai į Latvijos sostinę atvykusių žmonių, atrodo, nepaklūsta

jokioms valstybinėms struktūroms“ (266/I1991). Demonstruojamas įtampas, vedančios prie galimo (pilietinio) konflikto lygis: „Ant vieno iš tilto buvo blokuotos mašinos su pro šalį važiuusiais OMON'o kariais. Jiems teko tiesiog veržtis iš nelaisvės“ (Ten pat).

Antroje 1991 metų periodo pusėje, kai karinės konfrontacijos pavojus atslūgsta, bendras negatyvus požiūris realizuojamos per nuogąstavimus dėl Latvijos ateities: „Godmanio manymu, „greitos sėkmės laikai praėjo“: Latvijos nepriklausomybė atkurta, ji priimta į Jungtinių Tautų organizaciją. Ateityje – sunkūs laikai. Jie pirmiausia yra susiję su tikro ekonominio savarankiškumo įgijimu“ (727/I1991). Čia pat pažymima: „Realistai yra įsitikinę, kad atsisveikinimas su Rytaiis neliks be pasekmių Latvijai (не может пройти безболезненно)“ (Ten pat).

P1996 laikotarpiu bendras požiūris į Latviją stabilizuojasi tokiuose rėmuose: akcentuojama, kad tai yra *maža valstybė* (ir dėl tos priežasties jai sunkiau, negu didelėms šalims su didele ekonomika vykdyti savo finansinius įsipareigojimus). Kaip ir Lietuvos atveju, kalbant apie politinį šalies lauką ypatingas dėmesys skiriamas vienu ar kitu politinių jėgų, judėjimų ar atskirų politikų priskyrimui *nacionalistams* (072/KP1996).

1996 metų bendrų charakteristikų sąrašas ištis nėra ilgas, užtat kitame – **P2000** – tyrimo etape aptinkamas ypatingas Rusijos periodinės spaudos dėmesys Latvijai ir vidiniams šios šalies procesams.

Šiame periode Latvija aktyviai kaltinama *atgimstančiu nacizmu, fašizmu ir nacionalizmu*. Šie kaltinimai formuojami, susiejant istorinės atminties aspektus su dabarties politiniu diskursu bei interpretuojant visą tai per Rusijos požiūrio į istorinius įvykius prizmę. Antrojo pasaulinio karo ir pokario kovotojai už Latvijos nepriklausomybę (kuriems priskiriami ir Latvių SS legiono veteranai) apibūdinami kaip *nepribaigti fašistai* (035/KP2000, 099/I2000). Tokias charakteristikas per Rusijos spaudos leidinius skleidžia politikas Amanas Tulejevas (vienas iš kandidatų į Rusijos Federacijos prezidentus 2000 metų rinkimuose). Vienu iš šio politiko priešrinkiminės

kampanijos akcentu tapo dėmesys tariamiems rusakalbių Baltijos šalių gyventojų *teisių pažeidimams*. Ši tema jo pasisakymuose yra glaudžiai susijusi su istorinių įvykių diskursu: „Ir tegul Latvijos valdžia neturi iliuzijų, mes skirsime atitinkamą dėmesį jų susidorojimui su veteranais-antifašistais, ir esesininkų maršui 55-ais Pergalės metais“ (035/KP2000).

Aktyvaus (arba atgimstančio) *fašizmo, nacizmo ar nacionalizmo* rėmai tampa 2000 metų periodo neigiamo požiūrio į Latviją ašimi. Minėtos charakteristikos Rusijos periodinės spaudos tekstuose vartojamos sinonimiškai, be gilesnės publicistinės šių reiškinių skirtumų analizės, tai leidžia teigti, jog tiek *fašizmas*, tiek *nacizmas*, tiek *nacionalizmas* šiuo atveju yra aiškią neigiamą konotaciją turintis stereotipas-dirgiklis, akiai taikomas Latvijos vaizdinio formavimui.

Neigiamas požiūris į Latviją aptariamam periodu pasireiškia ir per ironišką bei menkinamą požiūrį į šią valstybę. Latvija vadinama *maža, bet išdidžia valstybe* (045/KP2000), ironiškai vertinama, išjuokiama ir šalies orientacija į Vakarus. Tekste, kuriame aptariamas dar vienas minėto periodo neigiamo Latvijos vaizdinio aspektas – pedofilijos skandalas, į kurį tariamai galėjo būti įsipainioję aukšti politikai, rašoma: „<...> partnerių atranka Latvijos valdininkų linksmybėms vyko per modelių agentūrą, o tai byloja apie (šios) Pabaltijo valstybės polinkį vakarietiškomis vertybėms“ (027/KP2000).

P2003/04 bendrų negatyvių charakteristikų paradigmos ašimi tampa *konfrontacija* su rusakalbe Latvijos bendruomene dėl tautinių mažumų mokyklos reformos. Ši reforma, kurios tikslas – pasiekti, kad dalis pamokų tautinių mažumų mokyklose vyktų latvių kalba, pozicionuojama Rusijos periodinėje spaudoje kaip *kova prieš rusų kalbą* (205/I2004) ar net kaip *kerštas rusakalbams* (067/KP2004), bet ne tik. Štai kaip situaciją vaizduoja „Komsomolskaja pravda“: „Pažiūrėkime ir į švietimo reformą, su šaknimis raunančią rusiškas mokyklas. Tai tik iš dalies kerštas už visas istorines skriaudas. Pagrindinis tikslas – latviškoji kalbinė asimiliacija (латышизация)“ (067/KP2004).

Latvija taip pat kaltinama *nacionalizmo* protrūkiu, tačiau ne taip aktyviai kaip anksčiau. Šie kaltinimai yra stereotipizuoti bei susiję su tomis pačiomis intencijomis, kaip ir ankstesniu periodu.

Nacizmas, fašizmas ir nacionalizmas bei *antirusiškumas ir rusofobija*, kaip negatyvus požiūris į Latviją Rusijos periodinėje spaudoje ašis, vėl išskyla **P2008/09**. Kartu bandoma apkaltinti Latviją antidemokratine praktika bei daroma išvada, jog tokiai valstybei neturėtų būti vietos susivienijusioje Europoje.

Tokio požiūrio esmę atspindi citata iš interviu su žinomu žurnalistu Michailu Leontjevu, kuris prisimena savo bendradarbiavimą Sovietų Sąjungos žlugimo metais su Latvijos nepriklausoma spauda bei išsako savo dabartinę poziciją: „Aš pradėjau savo žurnalistinę veiklą latvių Liaudies fronto laikraštyje „Atmoda“. Mes buvome latviškos nepriklausomybės šalininkai. Manėme, kad žmonėms reikia suteikti laisvę, jeigu jie to nori. Tačiau jie pasirodė neverti laisvės. Nes dauguma jų iš esmės pasirodė esantys naciai. Naciai – tai žmonės, kurie verti kulkos, o ne laisvės. Ir man šiandien gėda, kad aš pasisakiau už jų laisvę“ (065/KP2008). Čia būtina paminėti, kad M. Leontjevas nuo V. Putino atėjimo į valdžią pradžios išgarsėjo kaip naujojo rusiško imperinio diskurso šalininkas bei asmuo, pasižymintis itin priešišku požiūriu į Baltijos šalis, Gruziją ir Ukrainą. Pateikta jo citata taip pat iš esmės atspindi dominuojančią Rusijos periodinės spaudos poziciją Latvijos atžvilgiu 2008–2009 metais.

Latviją stengiamasi pavaizduoti ir kaip žlungančią valstybę – *silpniausią* tarp visų trijų Baltijos šalių (182/I2009), išgyvenančią *patriotizmo krizę* (086/KP2009) ir pan.

P1991 bendros charakteristikos iš Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Estiją sąvado parodo, kad ši šalis interpretuojama tame pačiame kontekste kaip Lietuva ir Latvija bei visas geopolitinis Baltijos regionas. Nors Estijai minėtu istoriniu periodu pavyko daugiau ar mažiau išvengti fiziškai

išreikštos centro (t. y. Maskvos) agresijos, *įtampa* (294/I1991, 541/I1991) aptinkama ir tarp jos situaciją apibūdinančių charakteristikų.

Tarp pasikartojančių vaizdinių yra kaltiniams *fašizmu*, kuris siejamas ne su istorine fašizmo ideologija, o su stereotipizuotu, apibendrintu blogio vaizdavimu.

Antroje minėto periodo pusėje (po 1991 metų rugsėjo) atkurta Estijos nepriklausomybė yra diskredituojama tokiais vertinimais: „Nepriklausoma Estija iš pat pradžių nuvilia savo įprastumu. Tie, kas kelis metus nesilankė Taline, žinoma pastebės permainas – miestą papuošė ryškios reklamų, sukurtų pagal aukštus dizaino standartus, dėmės – tai ne sovietinės agitacijos plakatai. O štai, kad pastebėtum, jog žmonės pasiekė to, ko norėjo ir kad nepriklausoma Estija greitai pereina į kokybiškai naują lygį – to nėra“ (196/KP1991). Kitas panašaus pobūdžio tekstas skelbia, kad „po to, kai Estija pasiekė nepriklausomybę – gyventi joje tapo sunkiau“ (230/KP1991).

P1996 Estija Rusijos periodinėje spaudoje pozicionuojama per *nacionalizmo, antirusiškumo ir rusofobijos* prizmę. Rusijos viešajame ir politiniame diskurse ypatingai užkliuvo Čėčėnijos palaikymas. Vienoje iš šio periodo publikacijų pažymima, kad, atsakydama į Estijos veiksmus, Rusijos Užsienio reikalų ministerija savo pareiškime „aiškiai apibūdino situaciją“ („назвало всё своими именами“): „Talinas eilinį kartą pademonstravo savo rusofobiją, sąmoningai pasirinkęs terorizmo palaikymo kelią“ (044/KP1996).

Estija taip pat ironiškai apibūdinama kaip *maža, bet mėgstanti laisvę* (свободолюбивая) šalis, kuri neva oficialiai palaiko neteisėtą prekybą ginklais (064/KP1996) – šie kaltinimai buvo mesti Estijai Rusijos periodinėje spaudoje jau minėto neva vykdomo *terorizmo palaikymo* kontekste.

Taliną bandoma kaltinti ir veidmainyste. Šis kaltinimas yra susijęs tiek su istorinės praeities interpretavimu, tiek su aktualia vadinamųjų nepiliečių problema. Šio kaltinimo esmę atspindi tokia citata: „Su sovietiniais simboliais baigta. Tačiau ginčai dėl „imperijos“ palikimo nesibaigia. Materialią jo dalį – gamyklas, uostus, aerodromus, kareivines – valstybė prigriebė dar prieš penkis

metus. „Kilnojamiosios“ turto dalies – pusės milijono žmonių, kurie apsigyveno čia po 1940 metų – ji atsisako iki šiol“ (159/I1996).

P2000 bendrosios Estijos charakteristikos nėra ryškios. Rusijos periodinėje spaudoje akcentuojami vienašališki Estijos veiksmai, griežtinant vizų režimą pasienio zonoje (tarp Narvos ir Rusijos pusėje esančio Ivangorodo) (059/KP2000). Santykių tarp Estijos ir Rusijos negatyvumo (ir atitinkamos Rusijos spaudos reakcijos) lygį parodo ir dėmesio sulaukęs *šnipų skandalas* tarp Maskvos ir Talino (162/I2000).

P2003/04 publikacijose itin išryškėja ironiško požiūrio į Estiją aspektas. Nevengiama priminti, kad Estija yra maža valstybė (ypač lyginant su Rusija). Santykiai su Estija vaizduojami taip: „Rusijoje, viena vertus, nemėgsta naujo europiečio (Estijos – V. D.) požiūrio iš aukščiau, o, kita vertus, mano, kad nėra prasmės kontaktuoti su tokia smulkme (мелочь), kaip Estija“ (137/I2003). Kituose tekstuose Estija vaizduojama panašiam ironiškame kontekste – ji pašaipiai vadinama *išdidžia* respublika (090/KP2004).

Itin stipriu negatyvumu pasižymi **P2008/09 metų** Rusijos periodinės spaudos požiūris į Estiją. Kuriamas vaizdinys labai panašus į to paties laikotarpio Latvijos vaizdinį. Plačiai naudojamas *nacionalizmo, nacizmo* ir *fašizmo* diskursas (jis yra tokio pat paviršutiniško, stereotipinio pobūdžio, kaip ir Latvijos atveju). Pastebėtina, kad šiam diskursui vis dar labai stiprų poveikį turi vadinamojo Bronzinio kario istorija ir jos kontekstas (nors neramumai dėl Bronzinio kario perkėlimo buvo kilę į šio tyrimo akiratį nepatekusiame periode – 2007 metų pavasarį). Vadinamieji Bronzinio kario gynėjai, naudodamiesi dideliu Rusijos spaudos dėmesiu, viešai kaltina Estiją *valstybiniu fašizmu* (087/KP2009), *nacistine propaganda* (099/KP2009) ir pan.

Estija tikslingai vaizduojama kaip nelaisva (autoritarinė ar net totalitarinė) valstybė, kur yra pamintos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės. Štai standartinis situacijos Estijoje aprašymas: „Nuo kratų, pokalbių pasiklausymo ir totalaus persekiojimo Estijoje kenčia ne tik rusakaliai nepiliečiai, bet ir patys estai (представители титульной нации)“ (220/I2009).

Pastebima Estijos, kaip valstybės, diskreditavimo ir demonizavimo tendencija, siekiant pavaizduoti ją kaip necivilizuotą *policinę valstybę* (Ten pat).

Paraleliai naudojamos ir ironiško šalies vaizdavimo priemonės. Pasitelkiamas anekdotuose įtvirtintas Estijos lėtumo stereotipas (095/KP2009), o aptariant šnipų skandalą tarp Maskvos ir Talino rašoma, kad „Estijos šnipas – skamba kiek komiškai“ (163/I2008). Komiškumo priemonės naudojamos Estijos vaizdinio menkinimui.

3.2. Valstybingumo tema negatyvaus požiūrio struktūroje

Valstybingumas šiuo atveju suvokiamas kaip kompleksinė samprata, į kurios struktūrą įeina tiek politinė sistema (visos keturios valdžios šakos) ir jos efektyvumas, tiek valstybės gebėjimas užtikrinti savo (karinis lygmuo) ir savo piliečių (kriminalinis, teisinis lygmuo) saugumą. Šiame poskyryje bus apžvelgti atitinkami sudarytų požiūrio konceptų sąvadų punktai.

1991 metų tyrimo periodu klausimas apie Baltijos šalių valstybingumą iš esmės yra komplikotas. Didžiąją dalį periodo (iki 1991 metų rudens) Baltijos valstybės iš esmės vis dar turėtų būti interpretuojamos kaip Sovietų Sąjungos subjektai. Juridiškai Lietuvos, Latvijos, Estijos atkurtų nepriklausomybių pripažinimo reikalai pajudėjo tik po to, kai Maskvoje žlugo pučas. Šią aplinkybę reikėtų taip pat įvertinti.

Baltijos šalių politinė struktūra vaizduojama gana kritiškai. Pastebima, kad vieningo požiūrio, kaip vertinti Baltijos valstybių nepriklausomybės siekį aptariamam periodu nėra ne tik Rusijos periodinėje spaudoje, bet ir užsienio žiniasklaidoje. Pavyzdžiui, 1991 metų sausį „Argumenty i fakty“ parengė publikaciją apie tai, kaip įvykiai Baltijos šalyse vertinami užsienio spaudoje (005/AiF1991). Ši publikacija parodo, kad kai kurie užsienio leidiniai supranta ir palaiko Baltijos šalių norą išstoti iš Sovietų Sąjungos, tačiau kiti – tai būtų Reuters ir „Frankfurter allgemeinen“ - praneša apie *radikaliuosius elementus* ir

nacionalistines grupuotes Baltijos šalių valdžios struktūrose (iš esmės, atkartoja sovietinės propagandos šampus).

Minėto laikotarpio Rusijos periodinėje spaudoje bandoma pozicionuoti Baltijos valstybes kaip neturinčias pagrindinių valstybingumo požymių. Tai irgi pateikiama užsienio politikos ir tarptautinės teisės kontekste: „Švedijos ministras pirmininkas Karlsonas spaudos konferencijoje Tokijuje pareiškė, kad Švedija šiuo metu nepripažins trijų Pabaltijo respublikų vyriausybių. Pasak jo, Švedija pripažįsta tik tas vyriausybės, kurios visiškai kontroliuoja savo teritoriją. Deja, bet apie tris Pabaltijo respublikas to pasakyti negalima“ (379/I1991).

Baltijos valstybes taip pat bandoma apkaltinti kuriant ne demokratinę visuomenę, o *restauruojant totalitarinius režimus bei persekiojant savo oponentus* (šiuo atveju – kairiųjų jėgų atstovus) (422/I1991).

Akcentuojamas konfliktas su centrine Sovietų Sąjungos valdžia – nenoras paklusti SSSR Konstitucijai, šaukimo į Sovietinę kariuomenę sabotavimas (001/AiF1991).

Baltijos šalių erdvė pristatoma kaip stipriai kriminalizuota. Neteisėtos veiklos diskurse skamba pareiškimai apie Baltijos respublikų teritorijose neva veikiančius *neteisėtus ginkluotus susivienijimus, teroristines grupuotes*. Kaip nelegalios (neteisėtos) veiklos precedentas įvardijamas ir nacionalinių muitinės postų steigimas (pvz. 128/KP1991). Šis diskursas natūraliai išnyksta po Maskvos pučo žlugimo, kai pačioje Rusijoje susitaikoma su mintimi apie Baltijos šalių nepriklausomybę.

P1996 būdingi kiti akcentai. Čia ypatingai išsiskiria du lygmenys – vienas jų yra susijęs su aktualia kriminaline situacija, kitas – su gynybos klausimais.

Baltijos šalys, kaip vientisas geopolitinis regionas, šio periodo Rusijos periodinės spaudos požiūryje išsaugo prastą kriminalizuotos teritorijos šlovę. Šio periodo žiniasklaidos herojais tampa ir *nesąžiningi Pabaltijo komersantai* (004/AiF1996). Baltijos šalys taip pat pozicionuojamos kaip *kontrabandos*

lyderės (034/KP1996). Pažymima, kad „Lietuva, Latvija. Estija tampa vienomis iš patraukliausių vietų tiems, kas planuoja plauti „nešvarius“ pinigus“ (243/I1996).

Šiuo periodo Rusijos spauda itin daug dėmesio skyrė Baltijos šalių norui įstoti į NATO. Šis noras vertinamas su aiškiu nerimu. Aptarinėjama, kokiais būdais Rusijos valdžia galėtų sutrukdyti Baltijos valstybėms įstoti į NATO. Kita vertus, su tam tikra pagarba pripažįstamas ypatingas Baltijos šalių nuoseklumas ir atkaklumas siekiant šio tikslo⁹⁶. Vienoje iš „Izvestija“ publikacijų atskleidžiamas konfidencialaus Rusijos prezidento Boriso Jelcino laiško JAV vadovui Bilui Clintonui turinys. Šioje publikacijoje pažymima: „Vertas dėmesio dar vienas aspektas: Rusijos vadovas praneša Clintonui, kad mūsų valstybė nekliudys „Lietuvos, Latvijos ir Estijos sąveikai su Europos Sąjunga“. Taip Jelcinas galimai leidžia suprasti, kad įstojimas į ES galėtų tapti tam tikra kompensacija Baltijai už atsisakymą jungtis prie NATO“ (190/I1996).

Tuo pat metu Baltijos šalys buvo kaltinamos ir naujų *ginklavimosi varžybų provokavimu* (235/I1996). Taip buvo sureaguota į žinią, jog Baltijos šalys didina gynybinius biudžetus, kad priartėtų prie NATO standartų.

Kalbant apie 1996 metų periodą, pastebime, kaip pačioje Rusijos periodinėje spaudoje savotiškai transformuojasi požiūris į Baltijos šalis kaip vieningą geopolitinį regioną (be to, tai taip pat leidžia užfiksuoti, kad toks požiūris Rusijos periodinėje spaudoje iš tikrųjų egzistuoja). Lietuvos ir Latvijos ekonominio ginčo dėl kontinentinio šelfo Baltijos jūros akvatorijoje kontekste „Komsomolskaja pravda“ skelbia: „Kai tik prasidėjo kalbos apie daugiamilijonines užsienio investicijas, garsus (пресловутое) baltiškasis vieningumas pasirodė esąs tik mitas“ (108/KP1996).

P2000 nėra daug publikacijų, kurios atskleistų Rusijos periodinės spaudos požiūrį į Lietuvos, Latvijos, Estijos valstybingumo aspektus regioniniame kontekste. Viena iš ryškiausių ir aiškiausių šios kategorijos

⁹⁶ Pavyzdžiui: „Baltijos valstybės pademonstravo, kad yra pasiryžusios vieningu frontu įveikti Rusijos veto, kad nuolatiniai grasinimai „neleisti“ pabaltiečius į NATO juos visiškai negąsdina ir kad anksčiau ar vėliau jie į šią organizaciją prasimuš, net jei vardan to teks „viską paaukoti“ (178/I1996).

minčių yra įsitikinimas, kad „kalbėti apie rusišką grėsmę – neišvengiamas baltiškosios politikos ritualas“ (110/I2000), leidžiantis patraukti Vakarų pasaulio dėmesį. Čia pat daroma išvada, kad „kuo blogesni reikalai Rusijoje, tuo geriau Baltijos politikams“ (Ten pat). Kitaip sakant, Baltijos valstybės vaizduojamos kaip potencialiai bloga linkinčios Rusijai (t. y. – priešiškos).

Kiek daugiau dėmesio buvo skirta Baltijos šalių specialiosioms tarnyboms. Jos pristatomos kaip nesavarankiškos, išnaudojamos stipresnių Vakarų pasaulio specialiųjų tarnybų – *dirba anglams ir amerikiečiams* (049/KP2000) – o bendra jų veikla nukreipta prieš Rusiją ir jos interesus. Tai tik sustiprina Baltijos šalių, kaip Rusijos priešų, vaizdinį Rusijos periodinėje spaudoje.

P2003/04 metų periodu vėl dominuoja karinis diskursas, kuris yra susijęs su Baltijos šalių įstojimu į NATO. Reaguodama į tai, kaip į įvykusį faktą, Rusijos periodinė spauda pasitelkė ironiją bei sarkazmą. Štai kaip aprašomas šis įvykis „Komsomolskaja pravda“: „Bušas švytėjo kaip bučiniu pažadinta Snieguolė. Septyni nykštukai, atstovaujantys buvusio sovietinio bloko griuvėsiams, šoko ir plojo. Pietinė Baltųjų rūmų pievelė tapo vieta finaliniam epochos melodramos veiksmui. Bulgarai, rumunai, slovakai, slovėnai ir pabaltijiečiai persidažė į NATO narius (в НАТОвцев). Vyriausiasis iš nykštukų, buvęs pagrindinis Lietuvos komunistas ir dabartinis jos ministras pirmininkas Brazauskas, bučiuojantis Šiaurės Atlanto aljanso vėliavą atrodė kaip šios beveik pasakiškos metamorfozės įsikūnijimas“ (071/KP2004).

Taip pat ironiškai stengiamasi nuraminti dėl NATO plėtros ir Rusijos spaudos leidinių skaitytojus, pozicionuojant Šiaurės Atlanto sutarties aljanso plėtrą kaip pačiam aljansui nenaudingą bei klaidingą: „Importuodama buvusios TSRS satelitus, NATO pasiima ir visas jų vidines problemas bei tarpusavio nesutarimus. Akivaizdu, kad Atlantinis solidarumas kainuos nepigiai. O efektyvumas negarantuojamas“ (073/KP2004).

Tarp kitų šio lygmens aspektų pastebima tai, kad Baltijos šalys vertinamos, kaip teritorija, kurioje klesti *kontrabanda* (005/AiF2003). Jų

tiriamas priešiškus Rusijai patvirtinamas ir draudimu įvažiuoti į jų teritoriją kai kuriems Rusijos piliečiams (003/AiF2003), t. y., vadinamųjų juodųjų sąrašų praktika.

P2008/09 šiame lygmenyje aptinkama jau bendrųjų charakteristikų analizėje minėta tendencija žiūrėti į Baltijos šalis kaip į žlugusias valstybes. Tam aktyviai panaudojamas globalios finansinės krizės rėmas. Baltijos valstybės vaizduojamos kaip bejėgės, neturinčios potencialo suvaldyti iššūkius. Laikraštyje „Komsomolskaja pravda“ Politinių tyrimų instituto direktorius Sergejus Markovas rašo: „Liaudies protestus Bulgarijoje, Latvijoje, Lietuvoje vienija bendra priežastis: šių šalių vyriausybių negebėjimas suvaldyti krizę. Riaušės kyla naujose gigantiškos „Vakarų imperijos“ provincijose, kur pastaroji dvejus dešimtmečius diegė amoralų neokonservatyvaus kapitalizmo modelį“ (089/KP2009). Tokiu būdu bandoma pavaizduoti ne tik tariamą Baltijos šalių neveiksmumą, bet ir įrodyti, jog jų integracinis pasirinkimas (integracija į ES) buvo klaidingas sprendimas. Tai vienas iš pavyzdžių, kaip Baltijos šalių tema Rusijos spaudos priemonėse panaudojama Rusijos ideologiniams tikslams.

Šiame lygyje (kaip ir bendrų charakteristikų lygyje) aptinkama Baltijos valstybių demonizavimo priemonių. Teigiama, kad „Latvijoje ir Estijoje nacizmas beveik tapo nacionaline ideologija“ (200/I2009), kvestionuojamas teisminės sistemos patikimumas – kalbama apie *politizuotus teismo procesus* (238/I2009) ir pan.

P1991 Lietuvos vaizdinys Rusijos periodinėje spaudoje turi ypač daug skirtingo pobūdžio aspektų. Neigiamo požiūrio lygmenyje pastebimas tikslingas siekis diskredituoti šalies valdžios struktūras, pavaizduoti jas kaip *ekstremistines* ar bent kaip neišmanančias esminių politinių principų.

Lietuvos vaizdinio kontekste 1991-ieji pirmiausia yra tragiškų Sausio 13-osios įvykių metai. Pastebima, kad net publikacijose, kuriose kritiškai ir neigiamai vertinamas Maskvos sprendimas panaudoti konflikte su Lietuvos valdžia kariuomenę, dalis kaltės bandoma suversti vietinei Lietuvos vadovybei

– Aukščiausiai Tarybai: „Centras turėjo pretekstą šiai akcijai (Sausio 13-oji – V.D.) - juo tapo pakankamai bejėgiška politika, kurią realizavo Lietuvos parlamentas, nepademonstravęs valstybinės išminties ir sugebėjęs savo nepateisinamai vienašališkais sprendimais, kadriniais blaškymais, Prunskienės ir Brazausko „pašalinimu“ iš politinės arenos papiktinti kariuomenės atstovus, Komunistų partijos narius, darbininkus ir rusakalbius piliečius“ (072/KP1991).

Valdžia vaizduojama kaip nesusitvarkanti su situacija, kelianti visuomenės pasipiktinimą, priimanti klaidingus ir kvailus sprendimus. Taip pat akcentuojama *nestabili dvivaldystė* (061/KP1991, 075/KP1991, 167/KP1991), kai Lietuvos teritorijoje iš esmės paraleliai veikia bei konfliktuoja tiek vietiniai nepriklausomos Lietuvos politinės struktūros organai, tiek tokie pat sovietiniai, Maskvai pavaldūs, organai (pavyzdžiui, aprašomu periodu Lietuvoje veikė dvi respublikinės prokuratūros).

Vaizduojant Lietuvos parlamentą atsiranda ir *fašizmo* diskursas. Jis pirmiausia plinta per oficialiųjų pareigūnų pasisakymus, kuriuos skelbia Rusijos periodinė spauda. Pavyzdžiui, pateikiamas toks Lietuvos komunistų partijos ideologo Juozo Jermalavičiaus situacijos aiškinimas: „Tačiau viršų ėmė jėgos, kurios vadovavosi nacionalistiniais, separatistiniais tikslais. Ekonominis krachas, politinė ir socialinė įtampa, provokuojantys profašistinės orientacijos veikėjų raginimai ginkluotiems susidūrimams, brolžudiškam karui prieš komunistus – Sovietinės valdžios šalininkus, kariškius – visa tai galiausiai ir lėmė kraujo praliejimą. Norint išvengti tragiško rezultato, negalima buvo leisti formotis Lietuvoje neteisėtiems ginkluotiems susivienijimams, atsirasti ekstremistiškai orientuotoms, sukarintoms visuomeninėms organizacijoms – tokioms, kaip „Šaulių sąjunga“, „Lietuvos jaunimas“ ir pan.“ (237/I1991).

Ideologinės etiketės klijuojamos ir atskiriems politinio lauko veikėjams. 1991 metų birželio mėnesį „Komsomolskaja pravda“ cituoja Vilniaus OMONO štabo viršininką V. Razvodovą: „Jūs ir patys žinote, kad rinkimų (į Aukščiausiąją Tarybą – V. D.) rezultatai falsifikuoti! Įrodymai? Jie yra. Apie ką

čia iš viso galima kalbėti, jeigu Landsbergis – fašistas, fašisto sūnus?“ (139/KP1991).

Fašistinės (ekstremistinės, nacionalistinės) valdžios ir neteisėtų ginkluotų susivienijimų – ginkluotų smogikų (011/AiF1991, 259/I1991, 285/I1991), kurių neva pilna Lietuvoje, diskursas veda ir prie vieno iš mitinių naratyvų apie Sausio 13-osios nakties įvykius. T.y., apie teiginius, kad žmonės prie Televizijos bokšto ir Televizijos centro sušaudė „Sąjūdžio“ smogikai⁹⁷.

Plačiau šis diskursas veda prie Lietuvos, kaip karšto taško pozicionavimo (taip pat ir kitų įvykių Sovietų Sąjungos teritorijoje kontekste). Situaciją respublikoje bandoma vertinti, kaip „bręstantį naują Karabachą ir Pietų Osetiją“ (143/KP1991). Šis diskursas realizuojamas ir per svarstymus, kad siekdama išstoti iš Sovietų Sąjungos Lietuva gali netekti dalies savo teritorijos, arba įsivelti į konfliktą dėl teritorijos. Pavyzdžiui, tokio pobūdžio konfliktas (įsivaizduojamas pagal Kalnų Karabacho ar Padniestrės konflikto schemą) prognozuojamas Vilniaus kraštui (642/I1991).

Šio periodo Lietuvos vaizdinys taip pat yra susijęs su stipriu kriminaliniu aspektu. Tarp tokio pobūdžio Rusijos periodinės spaudos darbotvarkės elementų yra reguliarius pranešimai apie respublikoje įvykusius *susišaudymus, sprogimus, teroro aktus* ir pan. Pažymima, kad šių išpuolių nepavyksta sukontroliuoti, respublikos vadovybė nepajėgi tai padaryti.

P1996 pjūvis demonstruoja, kad Rusijos periodinės spaudos požiūryje į Lietuvos valdžios struktūras išlieka dauguma panašių elementų, pakoreguotų pagal naujas geopolitines realijas (Lietuva yra nepriklausoma valstybė, jos valdžios teisėtumas ir legitimumas nekelia abejonių).

Lietuvos valdžia vaizduojama kaip silpna ir stipriai korumpuota. Ši tema realizuojama per politinį *skandalą*, į kurį įsipainiojo tuometinis Lietuvos ministras pirmininkas Adolfas Šleževičius (pasinaudojęs konfidencialia informacija ministras pirmininkas atsiėmė iš LAIB'o banko savo santaupas

⁹⁷ Plačiau apie tai bus kalbama antros dalies 5-me skyriuje.

likus dviem dienom iki šio banko bankroto). Sudaromas bendras Lietuvos, kaip *politinės krizės* bei *politinių intrigų* krečiamos šalies vaizdinys.

Personalizuotame politinio lauko veikėjų lygmenyje išskiriamas ministras pirmininkas A. Šleževičius, kuris pozicionuojamas kaip *moraliai nešvarus* (147/KP1996) politikas. Nepamiršamas ir dar nuo 1991 metų periodinei Rusijos spaudai gerai pažįstamas Vytautas Landsbergis. Šiame periode jis charakterizuojamas kaip *labiausiai antirusiškai nusiteikęs iš visų europinių politikų* (228/I1996).

Lietuvos vaizdinys neatsikrato ir stipraus kriminalinio rėmo. Situacija šalyje įvardijama kaip *nepatenkinama* (173/I1996), akcentuojamas sunkių nusikaltimų procento augimas (194/I1996). Lietuvos vardas minimas ir neteisėtos prekybos ginklais tarptautiniu mastu kontekste (064/KP1996).

Ironiškai vertinamas Lietuvos gynybinis potencialas. Pavyzdžiui, straipsnis savaitraštyje „Argumenty i fakty“ yra pavadintas „Tik du generolai visai kariuomenei“ (023/AiF1996). Ypa akcentuojama, kad Lietuvos kariuomenė yra maža (pvz. „Izvestija“ straipsnio pavadinimas: „Didelis valymas mažoje kariuomenėje“ (213/I1996).

Skirtingai nuo ankstesnių laikotarpių, **P2000** **pjūvyje** valstybinės (valdžios, teisės) struktūros kontūrai Rusijos periodinės spaudos požiūryje į Lietuvą nėra stipriai išreikšti. Iš esmės, jie schematiškai atkartuoja ankstesniuose laikotarpiuose išryškėjusius pagrindinius šio lygmens vaizdinio aspektus.

2000 metais Lietuvos politinį lauką diskredituoja žinios, kad kai kurie šalies politikai tariamai naudojo prostitucijos paslaugomis (079/I2000). Taip pat aprašomas *diplomatinis konfūzas*, kai aukšti Kinijos pareigūnai sutraukė savo vizito į Lietuvą darbotvarkę iki vieno susitikimo (numanomai, dėl Lietuvos Seime rengtos rezoliucijos dėl Tibeto bei Lietuvos kritikos komunizmo ideologijai) (164/I2000). Pastarajame straipsnyje Lietuva pristatoma kaip valstybė, neišmananti diplomatijos subtilių.

Tarp politinio lauko veikėjų šiame periode ir vėl galima išskirti Vytautą Landsbergį. Laikraštis „Izvestija“ praneša, kad šis politikas turi didžiausią neigiamą reitingą tarp visų šalies politikų (130/I2000).

Akcentuojamos ir tos pačios kriminalinės Lietuvos ydos – tai *kontrabanda* (014/AiF2000) ir *kyšininkavimas* (004/AiF2000), t. y. - korupcija.

Naujas aspektas yra tai, esą Lietuvos specialiosios tarnybos aktyviai veikia prieš Rusijos specialiąsias tarnybas – šis kaltinimas susijęs su Kaliningrade demaskuoto ir į Lietuvą išsiųsto šnipinėjimu įtariamo Lietuvos piliečio istorija (051/KP2000, 054/KP2000).

Ypatingu **2003–2004 metų** tyrimo periodo bruožu tapo Lietuvos prezidento Rolando Pakso apkaltos istorija. Ji tyrimui atrinktuose Rusijos periodinės spaudos leidiniuose buvo pristatyta plačiai bei išsamiai. Ši istorija įrėminta kaip politinis skandalas ir (galimai) valdančiojo elito (pagrindinės politinės jėgos) sąmokslas prieš šalies vadovą.

Publikacijose užsimenama, kad R. Paksas pozicionuojamas kaip *prorusiškos orientacijos* politikas, o jo oponentai kaltinami orientacija į Vakarus. Štai kaip situacija paaiškinama laikraštyje „Komsomolskaja pravda“: „Paksas su jo promaskvietiška orientacija ir ryšiais buvusios TSRS kariniame-pramoniniame komplekse stringa skersai gerklės Lietuvos vadovybei, orientuotai į Vašingtoną. O amerikiečiams skandalas yra parankus, nes jis leido įkalti dar vieną pleišta į Rusijos ir Lietuvos santykius bei padėjo kryžių ant pabaltijiečių galimybės prisijungti prie vieningos ekonominės NVS šalių erdvės“ (059/KP2004).

Pateikta citata parodo, jog net tuo metu, kai Lietuva rengėsi visavertei narystei ES ir NATO Rusijos viešojoje erdvėje ji dar vertinama kaip valstybė, kuri galėtų geopolitiškai persimesti į Rytus (nors Lietuvoje niekada nebuvo svarstyta narystės NVS galimybė).

Minėtas apkaltos Lietuvos prezidentui rėmas (elito suokalbis, numanomos Vašingtono pinklės prieš prorusišką prezidentą) lemia ir ambivalentišką R. Pakso vaizdavimą Rusijos periodinės spaudos publikacijose.

Viena vertus, minima, kad Lietuvos prezidentas įtariamas *ryšiais su nusikalstamu pasauliu* ir kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas konstatavo, jog prezidentas *pažeidė Konstituciją*. Tačiau tuo pat metu R. Paksas pozicionuojamas ir kaip politinių intrigų auka, arba herojus, metęs iššūkį susivienijusiam (JAV valią vykdančiam) politiniam elitui. Dar vienas tokio požiūrio pavyzdys: „Buvusiose TSRS šalyse prasidėjo valstybinių perversmų virtinė. Pirmiausia ties atstatydinimo riba atsidūrė Lietuvos lyderis Rolandas Paksas, kuris buvo išrinktas prezidentu mažiau nei prieš metus. Jam nedovanojo bandymo užminti ant dešimto dešimtmečio elito uodegos, kvestionuoti jo egzistavimo pagrindą: visišką paklusnumą JAV bei privatizaciją. Elitas, kontroliuojantis politinius institutus, specialiąsias tarnybas ir žiniasklaidą, leido suprasti Paksui, jos niekur nesitrauks – greičiau jau posto neteks visuotinai išrinktas valstybės vadovas“ (056/KP2003).

Šiame Lietuvos ir jos politinės struktūros aprašyme bei pozicionavime nesunku pastebėti modernios politinės mitologijos bei sąmokslų teorijos elementų⁹⁸. Atitinkamame Rusijos periodinės spaudos požiūryje Lietuva atrodo, kaip nesavarankiška, JAV valdoma valstybė, arba JAV įrankis prieš Rusiją.

P2008/09 metų tyrimo periodu Lietuvos politinės sistemos vaizdinys nėra išsamus. Sunki ekonominė situacija leidžia „Komsomolskaja pravda“ bandyti vaizduoti Lietuvą kaip žlugusią valstybę (tai koreliuoja su šio periodo Baltijos šalių, kaip žlugusių šalių, regiono vaizdavimu). Tai iliustruoja citata: „Lietuva pripažino – jos valstybinis, aiškiai provakarietiškas ir antirusiškas projektas žlugo (не состоялся). Klounai jau vynioja manieže kilimus“ (107/KP2009).

Neigiamos charakteristikos Rusijos periodinės spaudos publikacijose lydi ir Lietuvos vadovų vaizdinius. Prezidentas Valdas Adamkus kaltinamas *provokuojančiais pareiškimais* apie „Maskvos ranką“ (023/AiF2009), o 2004 metais išrinkta naujoji Lietuvos vadovė Dalia Grybauskaitė apibūdinama kaip

⁹⁸ Plačiau apie tai bus kalbama antros dalies 5-me skyriuje.

nelanksti ir uždaro būdo (032/AiF2009), tačiau jos atveju Rusijos periodinės spaudos požiūris nėra vienareikšmiškai neigiamas⁹⁹.

Prizmė, per kurią į įvykius Latvijoje 1991 metų periodu žiūri Rusijos periodinė spauda, labai panaši į tą, kuri naudojama Lietuvos atžvilgiu. Iš esmės, aptinkamos tos pačios tendencijos:

Latvijos valdžia pozicionuojama kaip *antidemokratinė* (o gal net *totalitarinė*). Teigiama, kad *poveikį jai daro ekstremistinės jėgos* (305/I1991). Prie tokių jėgų siekiama priskirti ir Latvijos Nacionalinį liaudies frontą. Teigiama, kad: „Nuo Liaudies fronto pradėjo tolti tiek rusai, tiek latviai. Kad juos sulaikytų – frontas pasuko nacionalistinės ideologijos link“ (Ten pat).

Atsiranda pasakojimai apie ginkluotus Nacionalinio liaudies fronto kovotojus (tokio pobūdžio pasakojimai iš esmės koreliuoja su pasakojimais apie „Sąjūdžio“ smogikus), kurie išeina į gatves: „Pranešama apie automatais ginkluotus civiliai apsirengusius žmones, tai Latvijos „tvarkos sergėtojai“ (314/I1991).

Kaip ir Lietuvos atveju, Latvijos kasdienis gyvenimas Rusijos periodinės spaudos pranešimuose yra smarkiai kriminalizuotas. Į tiriamų laikraščių darbotvarkės akiratį patenka pasikartojantys *sprogimai* (049/KP1991, 086/KP1991, 115/KP1991, 152/KP1991, 279/I1991, 359/I1991, 367/I1991) ir *susišaudymai* (086/KP1991, 190/KP1991, 248/I1991, 325/I1991, 359/I1991).

Fiksuojama ir dvivaldystės situacija, kurią lemia tariamas *įstatymų karas*. Jo esmė – deklaruojama Latvijos Aukščiausiosios Tarybos įstatymų viršenybė Sovietų Sąjungos įstatymų atžvilgiu (ko nenori pripažinti Maskva). Vienoje iš laikraščio „Izvestija“ publikacijų konstatuojama: „Įstatymų karas tapo neteisėtumo karu (война беззакония) – laikas sustoti, atsitokėti“ (332/I1991).

P1996 laikotarpiu pastebima, kad Latvija vaizduojama kaip politiškai silpna valstybė. Akcentu tampa neva Latvijoje klestinti politinė diskriminacija,

⁹⁹ Žr. 4-tą šio darbo antros dalies skyrių.

susijusi su desovietizacijos procesu – pažymima, kad „restitucijos įstatymas nesaugo gyventojų“ (069/KP1996), o teisiškai įtvirtintas pilietybės įgijimo procesas, kuriuo gali pasinaudoti nepiliečiai – žeminanti procedūra (139/KP1996). Taip pat bandoma parodyti, jog Latvijos nepriklausomybė ir atitolimas nuo sovietinės praeities yra dirbtinis ir nenuoširdus: „Jeigu didžiųjų mugių prezentacijos Latvijoje dažnai primena išplėstinius komjaunimo CK posėdžius, tai seimo posėdžiai primena partinio ūkinio aktyvo susirinkimus. Latvijos versle ir politikoje pirmose eilėse dažnai sutiksi buvusių komjaunimo ir partijos veikėjus. Tiesa, skirtingai negu versle, į aukščiausius valdžios ešelonus įleidžiami tik tautiškai orientuoti draugai (товарищи)“ (063/KP1996).

Šiame kontekste prisimenama ir Latvijos parlamento pirmininko Alfredo Čepanio komunistinė praeitis. Kitas Latvijos politinio lauko veikėjas – ministras pirmininkas Andris Škelė yra kaltinamas pasinaudojęs tarnybine padėtimi savo tikslams.

Latvijos valdžia taip pat kaltinama savo pozicijų stiprinimui bei problemų sprendimui pasirinkusi politinio Rusijos puldinėjimo taktiką: „Užsienio kreditas, kurį dabar reikia grąžinti su procentais, paskatino Latvijos vadovybę ieškoti naujų pasipelnymo šaltinių. Latvijos politikų žvilgsniai pakrypo į amžinai „kaltą“ Rusiją, iš kurios vis garsiau reikalaujama kompensacijos už „išniekintą“ tėvynę“ (113/KP1996). Šioje citatoje kalba eina apie Latvijos Seimo priimtą Deklaraciją dėl sovietinės okupacijos.

Aptariamam periodu Rusijos periodinė spauda akcentuoja ir tariamą betvarę Latvijos jėgos struktūrose ir kariuomenėje. Pavyzdžiui, teigiama, kad „girtuoklystė, nestatutiniai santykiai, dezertyravimas tapo Latvijos kariuomenės praeiksmu“ (078/KP1996). Prie šios paradigmos galima priskirti ir ironišką požiūrį į Latvijos slaptąsias tarnybas. Kaip pavyzdį pateikime tokią straipsnio antraštę laikraštyje „Komsomolskaja pravda“: „Saugok Dieve tapti šnipu. Ypač latvių...“ (141/KP1996).

Pastebima ir tai, kad šiame tyrimo pjūvyje nefiksuojamas atskiras Latvijos kriminalinės situacijos diskursas. Jis beveik nepastebimas Rusijos

periodinėje spaudoje. Prie jo nebent galima būtų priskirti pranešimą apie ginklų vagystę iš Latvijos pasienio tarnybos sandėlio (071/KP1996).

P2000 pjūvyje kriminalinė tema dominuoja, ji persipina su politinio lauko aktualijomis. Tai sietina su šešiems Latvijos ministrų kabineto nariams mestais kaltinimais pedofilija (šis įvykis minėtas aptariant ir bendras Latvijos charakteristikas). Rusijos periodinės spaudos šis įvykis apibūdinamas kaip *Pedofilgeitas* (040/KP2000, 042/KP2000, 104/I2000, 148/I2000).

Negatyviai vaizduojamos ir kitos valdžios šakos. Latvijos prezidentė Vaira Vikē-Freiberga pozicionuojama kaip *neturinti pakankamai kompetencijos bei patirties užsienio politikos klausimais* (110/I2000).

Kritikuojami Latvijoje priimami įstatymai, teigiama, kad kai kurie iš jų *neatitinka tarptautinių normų* (152/I2000, 155/I2000), yra *diskriminacinio pobūdžio* (005/AiF2000). Tokių kritinių vertinimų epicentre atsidūrė Kalbos įstatymas. Pažymima, kad: „Latvijos vyriausybės manymu, priimtas įstatymas suvienys Latvijos gyventojus, nes daugiau nebebus skirtumų tarp šalies rusakalbių gyventojų ir latvių. Tačiau kol to neįvyko, įstatymas atrodo, kaip savotiškas kerštas už rusų kalbos dominavimą sovietmečiu“ (167/I2000).

Aktyviai puolama ir Latvijos teisminė sistema. Pretekstu tampa procesas prieš buvusį sovietinį partizaną Vasilijų Kononovą, kuris kaltinamas karo nusikaltimais. Latvijos teisinės sistemos diskreditavimui panaudojamas ir minėtas pedofilijos skandalas: „Apie kokią nepriklausomą teisinę sistemą galima kalbėti, kai pedofilija kaltinamas teisingumo ministras skelbia bado streiką, nes netiki latvišku teisingumu? Ir tai sako teisingumo ministras, teisės daktaras“ (029/KP2000).

Taip pat demonstruojamas nepasitenkinimas švelniu nuosprendžiu organizacijos „Perkonkrusts“ dalyviams, kaltintiems keliais ekstremistinio pobūdžio išpuoliais (taip pat ir paminklo sovietiniams kariams sprogdinimu). Dėl švelnaus teismo nuosprendžio Latvijos valdžia kaltinama pataikaujanti *nacionalizmui*: „Už ką kovojo ir ko siekė šie karštakošiai, kurie po tokio švelnaus nuosprendžio paskelbimo jau pažadėjo, kad „ir ateityje gins

nacionalines idėjas“? Jie gynė „Latviją latviams“, oficialų dabartinės vidinės politikos šūkį“ (122/I2000).

Pagrindiniai politinio lauko diskreditavimo motyvai (tik dabar be pedofilijos skandalo rėmų) fiksuojami ir **2003–2004 metų periodu**. Latvijos valdžia pozicionuojama, kaip *žaidžianti politinius žaidimus* bei *nesilaikanti pažadų*. Reiškiamas pasipiktinimas valdžios veiksmais, nukreiptais į tautinių mažumų mokyklų reformavimą, kurį Rusijos periodinė spauda vienareikšmiškai interpretuoja kaip kovą prieš rusiškas mokyklas: „Mokytis gimtąja kalba Latvijoje galima buvo net Hitlerinės okupacijos metu. Tačiau stojimo į ES išvakarėse čia buvo nuspręsta išnaikinti rusų mokyklas“ (066/KP2004).

Atitinkamai ir Latvijos švietimo ministras Karlis Šadurskis pristatomas, kaip *pabaisa, kuria gąsdina rusų vaikus Latvijoje* (Ten pat). Kiti Latvijos politinio lauko dalyviai irgi sulaukia kritinių apibūdinimų – ministro pirmininko Einarso Repšės darbo būdas charakterizuojamas kaip *šantažas, grasinimai ir melas* (147/I2003).

Vaizdinio kriminalinės darbotvarkės lygmuo nėra stipriai išreikštas. Jame irgi galima aptikti elementų, nukreiptų į neigiamą Latvijos politinio ir teisinio lauko vaizdavimą. Teigiama, kad vienoje iš bylų Strasbūro Tarptautiniame žmogaus teisių teisme Latvija pateikė *falsifikuotus dokumentus* (158/I2003).

P2008/09 politinės ir teisinės Latvijos sistemos vaizdavimas tampa dar radikalesnis. Politinis laukas vaizduojamas kaip nesusitvarkantis su šalies problemomis, atitolęs nuo gyventojų. Aprašant neramumus, kilusius dėl globalios ekonominės krizės pasekmių, daroma tokia išvada: „Pasirodo, kad situacija įkaista (достигается точка кипения) labai paprastai: tai nutinka, kai žmogui nebėra daugiau ką prarasti, o politikai ignoruoja jo problemas...“ (026/AiF2004).

Skirtingas istorinių įvykių interpretavimas leidžia Rusijos periodinei spaudai kaltinti aukščiausius Latvijos politinio lauko pareigūnus nacizmo

garbinimu: „Hitleris galėtų didžiuotis Latvijos prezidentu Valdžiu Zatlieriu ir ministru pirmininku Valdžiu Dombrovskiu ne mažiau, nei dabartiniu Ukrainos prezidentu Viktoru Juščenko. Tuo metu, kai Europa švenčia pergalę prieš nacius ir prisimena didžiojo karo aukas, Latvijos vadovai susiruošė padėti gėlių ant hitlerininkų kapų“ (115/KP2009).

Teisinė Latvijos sistema minėtu periodu interpretuojama pirmiausia bylinėjimosi Tarptautiniame žmogaus teisių teisme kontekste (sovietinio partizano V. Kononovo byla). Nors šį teismo procesą Latvija pralošė, ji vis vien buvo kaltinama *dariusi spaudimą teismo teisėjams* (143/I2008) bei tarptautinės teisės normų neigimu.

P1991 Estijos pozicionavimą Rusijos periodinės spaudos publikacijose negatyvaus požiūrio segmente negalima pavadinti išskirtiniu. Čia aptinkami tokie pat principai, kaip Lietuvos ir Latvijos atveju, nors šiai valstybei ir pavyko išvengti panašaus pobūdžio agresijos, kurią sausio 13 d. patyrė Lietuva, o sausio 20 d. Latvija.

Politinė Estijos sistema vaizduojama, kaip radikali. Akcentuojamas jos diletantiškumas ir negebėjimas valdyti situacijos. Vienoje iš „Izvestija“ publikacijų tai tiesiogiai siejama su Estijos ministro pirmininko Edgaro Savisaaro asmenybe: „Apžvalgininkai yra linkę sieti akivaizdžias išorinės ir vidinės politikos nesėkmes, užsitęsčiusius konfliktus vyriausybės viduje ir konfliktus tarp skirtingų politinių jėgų tiesiogiai su ministro pirmininko asmenybe, jo charakterio bruožais“ (506/I1991).

Politinė Estijos sistema kritikuojama ir po to, kai šalis juridškai tampa nepriklausoma. Suverenumo atkūrusios respublikos valdžia kaltinama politiniais persekiojimais. Pateikime tokį laikraščio „Komsomolskaja pravda“ pavadinimą: „Atėjo laisvė, o su ja (prasidėjo) ir areštai“ (199/KP1991). Minėtame straipsnyje cituojamas Estijos Aukščiausiosios Tarybos deputatas Vladimiras Lebedevas, kuris teigia: „Respublika stipriai pasviro į dešinę, į valdžią ateina nacional-radikalai, o pasinaudojus vadinamuoju „puču“, prasidėjo „raganų medžioklė“ ir politinės opozicijos likvidavimas“ (Ten pat).

Panašiai, kaip ir Lietuvos atveju, Estijai matuojamas naujo galimo karštojo taško ir teritorinio konflikto rėmas, šiuo atveju susijęs su Narvos (miestas, kur dominuoja rusakalbiai gyventojai) klausimu. Pavyzdžiui, „Argumenty i fakty“ prognozuoja, kad Narva gali tapti *estišku Belfastu* (020/AiF1991). Akcentuojama (tiriamąjo periodo vidurys), kad „Narva nepripažįsta estiškų įstatymų, tik mokesčius pagal juos moka“ (137/KP1991).

Kriminalinį Estijos vaizdą aprašomame tyrimo periode formuoja periodiškai įvykstančių sprogimų tema. Šie išpuoliai vertinami, kaip provokacijos, tačiau nesutariama, kieno ir koku tikslu įvykdytos. Šis aspektas atsispindi ir Rusijos periodinės spaudos publikacijose: „Beveik kiekvienas iš kalbėjusių minėjo du sprogimus, kurie įvyko naktį į pirmadienį. Vienų manymu, tai provokacija, kuri skatina streikus. Kiti mano, kad tai provokacija, skirta pasaulio bendruomenės dėmesio patraukimui bei kariuomenės ir rusakalbių gyventojų diskreditavimui“ (297/I1991). Iš esmės, šiuo atveju realizuojamas visam šiam periodui Rusijos periodinėje spaudoje būdingas *įtampos* rėmas.

Neigiamas požiūris į Estijos politinę ir teisinę sistemą iš esmės nesikeičia ir **P1996 laikotarpiu**. Šalies politiniai sistemos ir jos funkcionavimui apibūdinti vartojami tokie epitetai kaip *absurdas* (031/KP1996), *revanšistinis polėkis* (035/KP1996), *politinė, ekonominė ir teisinė prievarta* (061/KP1996). Visi šie apibūdinimai vartojami vadinamųjų nepiliečių temos kontekste, į kurią Rusijos periodinėje spaudoje reaguojama aštriai ir emociškai.

Tarp politinių veikėjų minėtame periode išskiriamas Estijos prezidentas Lenartas Meri. Teigiama, kad šalies vadovas pasižymi prieštaringu požiūriu į Rusiją ir rusus (201/I1996). Akcentuojama, kad: „Jis (L. Meri – V.D.) ko gero yra vienintelis iš Baltijos lyderių, kuro nenorima kviesti į Kremlių su oficialiu valstybiniu vizitu“ (Ten pat). Ši publicistinė remarka demonstruoja, kad šio periodo požiūris į politinį Estijos lauką yra kiek negatyvesnis, nei į dvi kitas

Baltijos valstybes. Tai iš esmės atspindi ir geopolitinę situaciją bei sudėtingus Estijos ir Rusijos tarpusavio santykius.

Kriminaliniame lygmenyje Estija vaizduojama kaip kontrabandos centras Baltijos regione. Ryškiausiai toks vaizdinys realizuojamas „Komsomolskaja pravda“ laikraščio straipsnyje, kuriame teigiama, kad ginklus šešėlinėje Estijos rinkoje pirko Airijos išlaisvinimo armijos (angl. IRA) smogikai. Minėtoje publikacijoje rašoma: „Kodėl IRA kovotojai nusprendė pirkti ginklus tolimoje Estijoje? Mūsų (Rusijos – V.D.) kontržvalgybininkų nuomone, airių teroristai seniai atkreipė dėmesį į „mažą, bet mėgstančią laisvę (свободолюбивая)“ respubliką Suomijos įlankos pakrantėje. IRA agentai išsiaiškino, kad Estijos „komersantai“ užsiima ne tik retųjų ir tauriųjų metalų, bet ir naujausių ginkluotės sistemų kontrabanda, nesulaukdami jokio atoveiksmio iš Estijos specialiųjų tarnybų pusės“ (064/KP1996). Straipsnyje netiesiogiai teigiama, kad į kontrabandos verslą yra įsivėlę ir teisėsaugos bei specialiųjų tarnybų atstovai.

Pašaipiai vaizduojama ir Estijos kariuomenė. Pažymima, kad joje tiesiog nėra kam tarnauti, nes patys estai nesiveržia į savo kariuomenę, o nepiliečiai neturi teisės tarnauti joje, jei net to norėtų (129/KP1996).

P2000 aptinkamos tik kelios atitinkamos charakteristikos. Publikacijose užsimenama apie numanomus *vidinius nesutarimus* Estijos vyriausybėje bei piktinamasi vienašališkai sugriežtinus vizų režimą pasienio su Rusija (Narvos) regione.

Teisinis klimatas interpretuojamas per neteisėto verslo (*kontrabandos, nelegalios gamybos*) temas.

P2003/04 nerasta atitinkamų, aiškiai išskiriamų politinio ir teisinio Estijos gyvenimo charakteristikų. Šiuose dvejuose perioduose Rusijos periodinės spaudos dėmesys Estijos aktualijoms yra atsitiktinio pobūdžio ir gana silpnas.

Tai leidžia padaryti išvadą, kad silpniausiai išryškintas požiūris į Estijos politinę ir teisinę sistemą Rusijos periodinės spaudos tyrimui pasirinktuose leidiniuose yra 2000 ir 2003–2004 metų tyrimo pjūviuose.

Daugiau dėmesio Estijos aktualijoms Rusijos periodinėje spaudoje demonstruojama **P2008/09 laikotarpiu**. Akcentuojama *bjauri nacionalinė Estijos politika* (131/I2008) bei *siauras (politinis) mąstymas* (181/I2008). Nevengiama stipriai neigiamų apibūdinimų, etikečių klijavimo. Pavyzdžiui, „Izvestija“ cituoja kraštutinių kairiųjų pažiūrų suomių istoriką Johaną Backmaną, kuris teigia: „Daug kas Estijoje nenori gyventi valdant dabartiniam autoritariniam režimui“ (162/I2008).

Tuo pat metu pašaipiai vaizduojamas Estijos prezidentas Toomas Hendrikas Ilvesas. Teigiama, kad estiškai jis kalba su amerikietišku akcentu (002/AiF2008). Formuoti neigiamą Estijos vadovo vaizdinį Rusijos periodinei spaudai padeda ir tokios, atrodytų, atsitiktinės teksto detalės, kaip paminėjimas, jog dešimto dešimtmečio viduryje T. H. Ilvesas atvyko į vieną svarbų tarptautinį susitikimą *dėvėdamas suglamžytą kostiumą* (129/I2008).

Šiuo periodu aptinkami bandymai diskredituoti teisinę Estijos sistemą, teigiant, kad prokuratūra atlieka šioje šalyje *politinio instrumento* funkciją (182/I2009). Negatyviai vaizduojamos ir šalies specialiosios tarnybos – Estijos žvalgybos struktūra pristatoma kaip ČŽV filialas (163/I2003).

Kitaip sakant, minėto periodo Estijos vaizdinys Rusijos periodinėje žiniasklaidoje, kaip ir Lietuvos, Latvijos bei Baltijos šalių regiono atvejais, yra gana paviršutiniško ir schematiško pobūdžio.

3.3. Ekonomikos tema negatyvaus požiūrio struktūroje

Ekonominio gyvenimo lygmuo Rusijos periodinės spaudos požiūryje į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) yra susijęs su tokiais aspektais, kaip gyvenimo kokybės įvertinimas, ekonominis valstybių savarankiškumas ir gebėjimas spręsti aktualius finansiniu klausimus.

Negatyvaus požiūrio segmente labiausiai akcentuojamos su ekonominiu Baltijos šalių gyvenimu susijusios problemos.

P1991 laikotarpiu ekonominis Baltijos šalių, kaip vieno geopolitinio darinio, lygmuo Rusijos periodinėje spaudoje pateikiamas gana paviršutiniškai. Ši tema minėtu laikotarpiu atsiranda tik po to, kai pripažįstama faktinė Baltijos šalių nepriklausomybė (iki to momento ji iš esmės nenagrinėjama, akcentai yra sudėlioti į politinius gyvenimo aspektus). Pagrindinę šio vaizdavimo kryptį atspindi ši citata: „Tačiau paskelbti nepriklausomybę vis dėlto yra lengviau, negu pasiekti normalų gyvenimo lygį“ (203/KP1991).

Daug dėmesio Baltijos šalių ekonominių ir ūkinių reikalų kontekste skiriama energetinių išteklių deficitui, kuris 1991 metų pabaigoje yra apėmęs ne tik Baltijos šalis, bet ir visą paskutinius mėnesius gyvuojančios Sovietų Sąjungos teritoriją. „Komsomolskaja pravda“ taip fiksuoja susiklosčiusią situaciją: „Problemos su šiluma, elektra, kuru ir Pabaltijyje. Trūksta naftos, dujų, anglies“ (222/KP1991). Cituojamame straipsnyje kalbama apie tai, kad alternatyvių energetinių išteklių šaltinių Baltijos šalių ministrai pirmininkai ieškojo Skandinavijoje, tačiau pirkti minėtus išteklius ten Baltijos valstybėms yra pernelyg brangu.

Akcentuojama, kad Baltijos šalims nereikėtų skubėti nutraukti glaudžių ekonominių ryšių su Sovietų Sąjunga (Rusija), nes *Vakarų rinka joms yra nepasiekiamą* (718/I1991).

Energetikos klausimas išlieka aktualus ir **P1996 tyrimo pjūvio** kontekste. Čia ir vėl pabrėžiama sąsaja su Rusija bei tai, kad Baltijos šalims neverta skubėti tolti nuo Rytų kaimynės: „Labiausiai Vakarus domina Pabaltijo valstybės – Estija, Latvija ir Lietuva. O jų vyriausybės su didele viltimi žiūri į Vakarų Europos šalis, kurioms galima būtų parduoti energetinį perteklių. Tačiau techniškai pasenusios sistemos, esančios Pabaltijo šalyse, parametrai neleidžia greitai išplėtoti prekybą elektros energija. Todėl kai kurie Vakarų atstovai mano, kad pabaltijiečiams kol kas neverta bandyti nutraukti ryšių su Rusijos elektros sistema“ (203/I1996).

Šiuo periodu taip pat didele Baltijos šalių problema laikomos įvairaus pobūdžio *ekonominės aferos*, dėl kurių verslininkai iš Vakarų bijo investuoti į projektus šiose šalyse (224/I1996).

2000 metų tyrimo pjūvyje Baltijos šalių kaip vieno geopolitinio regiono tema nėra išplėtotą. Vienintelis joje išskirtas punktas iš esmės atkartoja 1991 metų šios paradigmos mintį apie tai, kad patekti į Vakarų rinką ir konkuruoti joje nėra paprasta. Vienoje iš „Komsomolskaja pravda“ publikacijų pažymima, kad Baltijos šalių gyventojai patys labai norėtų aktyvesnių ekonominių santykių su Rusija, nes „įeiti į europinę rinką pasirodė esą ne taip paprasta, nei jiems atrodė 1991 metais“ (135/I2000).

2003–2004 metų periode nepavyko aptikti aiškių charakteristikų, kurios atspindėtų Rusijos periodinės spaudos požiūrį į ekonominę Baltijos šalių kaip vieno geopolitinio regiono dimensiją. Tačiau šis lygmuo stipriai aktualizuojamas **2008–2009 metų periode** (tai yra susiję su globalios ekonominės krizės ir jos poveikio Baltijos šalims tema).

Rusijos periodinėje spaudoje Baltijos šalys vaizduojamos sužlugdytos pasaulio ekonominės krizės poveikio. „Argumenty i fakty“ skelbia, kad „Pabaltijo valstybės jau beveik visiškai bankrutavo“ (023/AiF2009). Neigiamą situacijos paveikslą piešia ir „Izvestija“: „Vyriausybės savo laiku pririnko kreditų, o tvarios (устойчивой) ekonomikos taip ir nesukūrė. Dabar gyventojai išeina į gatves su transparantais bei taupo, pirkdami mažiau maisto ir kuro“ (240/I2009).

Kita pastebima tendencija – bandymas paaiškinti stiprų globalios ekonominės krizės poveikį Baltijos šalims jų sprendimu *atsisakyti sovietinio ūkio palikimo* (būtent taip ši tema pozicionuojama Rusijos periodinėje spaudoje). Viena iš straipsnių „Izvestija“ teigiama: „Dabartinė krizė parodė, kad sprendimas atsisakyti sovietinio ūkio palikimo buvo (Baltijos šalims – V. D.) pragaištingas“ (207/I2009).

Šiuo periodu neigiamą krizės poveikį Baltijos šalių ekonomikoms siekiama pavaizduoti, kaip kainą, kurią tenka mokėti Lietuvai, Latvijai, Estijai

už glaudžių (politinių ir ekonominių) ryšių su Rusija nutraukimą bei kaip įrodymą, jog visa Baltijos valstybių po Sovietų Sąjungos žlugimo vykdyta politika buvo nesėkminga ir klaidinga iš esmės.

P1991 Lietuvos ekonominė būklė Rusijos periodinėje spaudoje vaizduojama kaip katastrofinė. Įtakos tam turi ir Maskvos bandymas daryti politinį spaudimą respublikai ekonominės blokados priemonėmis. Tiesa, pripažįstama, kad taip ir nepavyko pasiekti norimo politinio tikslo: „Atlaikius ekonominę blokadą, TSKP turto, kurį siekė apsaugoti kariuomenė, dalybas ir desantininkų įvedimą į Vilnių, Lietuva nesiruošia atsisakyti nepriklausomybės“ (115/KP1991).

Pagrindiniu ekonominiu minėto periodo leitmotyvu tampa *kainų augimas* (218/KP1991, 225/KP1991, 242/KP1991, 273/I1991, 496/I1991, 526/I1991, 540/I1991, 547/I1991, 569/I1991, 703/I1991, 717/I1991), kuris fiksuojamas visame periode. Negatyviai vertinama ir bendra ekonomikos būklė. 1991 metų vasario mėnesį laikraštyje „Izvestija“ paskelbtas straipsnis, kurio pavadinime įtvirtintas atitinkamas vertinimas: „Lietuvos ekonomikoje pastebimas chaosas“ (328/I1991). Vasarą „Komsomolskaja pravda“ teigiama, kad „procesai Lietuvos ekonomikoje pasiekė ribą, už kurios niekas neaišku“ (150/KP1991).

Sudaromas vaizdas, kad net pasiekusi politinį nepriklausomybės tikslą Lietuva nesugebės suvaldyti ekonominio gyvenimo, neišsilaikys pati viena (kas vėl gi diskredituoja Lietuvos nepriklausomybės idėją).

Įvairaus pobūdžio ekonominių negandų vaizdavimas sudaro ir dalį negatyvaus požiūrio elementų **P1996 pjūvyje**. Akcentuojama, kad Lietuva *nusileidžia pagal savo ekonomikos rodiklius* Latvijai ir Estijai (022/AiF1996, 124/KP1996). Respublika pozicionuojama kaip ekonomiškai nestabili: „Atrodo, kad šiandieninę ekonominę Lietuvos situaciją Vakarai vertina gana blaiviai: atsiskaitydama už gautus kreditus respublika mokės dar ir „procentą už riziką“. Sako, kad net rumunams šis procentas yra mažesnis...“ (022/AiF1996).

Lietuvos ekonominės situacijos diskurse, formuojamame 1996 metų atrinktų leidinių publikacijose, pastebimą vietą užima ir žlungančių bankų istorijos (132/KP1996, 147/I1996, 153/I1996). Ne visada tai tekstai, orientuoti vien į ekonominę temą. Pavyzdžiui, straipsnyje apie lietuvių režisierių Vytautą Žalakevičių minima, kad jo „visos santaupos ištirpo dvejuose staiga bankrutavusiuose Lietuvos bankuose“ (132/KP1996).

Akcentuojama ir tai, ką galima būtų apibūdinti kaip Lietuvos negebėjimą tinkamai pasinaudoti sovietmečio palikimu. Pavyzdžiui, straipsnio apie turgų Kėdainiuose pavadinimas laikraštyje „Izvestija“ skamba taip: „Buvusią aviacijos bazę pavertė „blusų turgumi“ (161/I1996).

Apibendrinant šio periodo Lietuvos ekonomikos temos duomenis, konstatuotina, kad šiuo periodu skamba gana aiškus krizinis diskursas, kurio struktūrą gali būti iliustruota šia citata: „Gruodžio mėnesį du didžiausius komercinius Lietuvos bankus „Litimpeksą“ ir LAIB'ą ištikusio bankroto aidas skamba iki šiol. Atsirado lito devalvacijos pavojus, kalbos apie kuri, pasak prezidento Algirdo Brazausko, „kvepia užsienio agentų darbu“. Быра (трещит по швам) šalies biudžetas. Valstybės tarnautojai pirmą kartą susidūrė su ne laiku mokamo atlyginimo problema“ (166/I1996).

Panašus, nors ir ne tiek aiškiai išreikštas negatyvus ekonominio Lietuvos gyvenimo diskursas fiksuojamas ir **P2000**. Čia aptinkama dabartinės Lietuvos ekonominės sistemos nešvaraus pagrindo tema. Pavyzdžiui, duodamas interviu laikraščiu „Komsomolskaja pravda“ žinomas Lietuvos krepšininkas Šarūnas Marčiulionis sako: „Aš savo pinigus sąžiningai užsidirbau Amerikoje. Manęs čia nebuvo, kai buvo išvagiama Lietuva ir Rusija“ (039/KP2000).

Tradiciškai akcentuojama ekonominė Lietuvos sąsaja bei priklausomybė nuo Rusijos. Kaip pavyzdį galima pateikti tokią vieno iš tirtų tekstų antraštę: „Rusiškas užpilas į lietuviškus bakus. Lietuva pripažino, kad negali gyventi be mūsų naftos“ (086/I2000). Respublika taip pat kaltinama *ekonominių problemų politizavimu* (186/I2000).

P2003/04 tirtuose tekstuose neaptinkama aiškiai išreikštų Lietuvos ekonominės situacijos vertinimų, tačiau bendrą tokio požiūrio aspekto kryptį galima bandyti nustatyti pagal kai kurių žurnalistų pozicijas. Pavyzdžiui, kalbindama garsųjį aktorių Donatą Banionį „Argumenty i fakty“ žurnalistė Julija Šigariova viename iš klausimų apibūdina savo įsivaizduojamą socialinę ir ekonominę Lietuvos situaciją ir iš esmės ginčijasi su D. Banionio situacijos vertinimu. Šis klausimas skamba taip: „Tačiau mes čia kalbėjomės su lietuviais. Jie buvo nusiteikę nelabai optimistiškai – moka mažai, darbo nėra, maži miesteliai baigia išmirti, beveik visą algą tenka skirti buto apmokėjimui. Ar ne pernelyg brangi kaina už laisvę?“ (030/AiF2004).

P2008/09 išskirtinas globalios ekonominės krizės diskursas. Pavyzdžiui, komentuojant Lietuvos taupymo politiką (taip pat ir karinėje sferoje), laikraštyje „Komsomolskaja pravda“ ironiškai teigiama, jog „situacija primena finansinę katastrofą kilnojamame cirke“ (107/KP2009). Akcentuojami esminės ekonominės problemos, kamuojančios valstybę, t. y. *infliacija* (044/KP2008), *BVP kritimas* ir *nedarbo lygio augimas* (119/KP2009).

Latvijos ekonominės situacijos vaizdavimas P1991 pjūvyje iš esmės sutampa su Lietuvos to paties periodo ekonominės situacijos vaizdavimu. Esminis dėmesys yra skirtas kainų augimui (039/AiF1991, 205/KP1991, 275/I1991, 341/I1991, 394/I1991, 398/I1991, 555/I1991, 577/I1991, 743/I1991).

Ypatingu akcentu tampa žemės ūkio ir gamybos krizė. Ji pristatoma taip: „Dabar gali nutikti, kad ir sau ne tik šoninės (mes jau pamiršom, kas tai yra), bet ir virtos dešros nepagaminsim. O juk nepriklausomybės šalininkai dėjo viltis pirmiausia į produktyvų žemės ūkį. Tikėjosi mainais į pieną, mėsą, bulves ir tą pačią šoninę gauti iš metropolijos naftos produktus, dujas, metalą ir kitas strategines medžiagas, be kurių tikra nepriklausomybė neįmanoma“ (122/KP1991).

Galima pastebėti, kad ir šiuo atveju (analogiškai, kaip ir vaizduojant Lietuvą) ekonominiai sunkumai pozicionuojami kaip kliūtis tikrai

nepriklausomybei. Bandoma parodyti, kad atsiskyrusi respublika neišgyvens be metropolijos (t. y. Maskvos) malonės ir pagalbos.

Net po to, kai buvo pripažinta Latvijos nepriklausomybė, šis diskursas išliko aktyvus. 1991 metų spalio mėnesį jau kalbama apie „Rusijos ekonominį karą prieš Latviją“ (678/I1991). Pažymima, kad atsirado kuro deficitas: „Kuro kainos Latvijoje šoko iki 4–5 rublių už litrą. Tačiau ir už tokius pinigus nesurasi, kur benzino įsipilti“ (763/I1991). Atitinkamai atrodo net šventėms dedikuoti tekstai: „Savaitę ilsėsis ir Latvijos įmonių darbininkai. Nuotaikos pramonėje dėl neaiškios ateities – kas ką pateiks ir už kokią kainą – nėra šventiškos“ (771/I1991).

P1996 ekonominio Latvijos gyvenimo vaizdinys Rusijos periodinėje spaudoje irgi primena atitinkamą Lietuvos vaizdinį. Ypatingai akcentuojamos aukštos kainos. Savaitraštyje „Argumenty i fakty“ situacija iliustruojama tokiu pavyzdžiu: „Turi rinktis – arba moki už butą ir badauji, arba valgai, bet tada tave išmes į lauką“ (007/AiF1996).

Latvija taip pat pozicionuojama, kaip ekonomiškai žlunganti valstybė. Publikacijoje laikraštyje „Komsomolskaja pravda“ teigiama: „Viskas yra dėl tragiškos valstybės išdo būklės – pagal optimistiškiausius skaičiavimus, biudžeto deficitas šiemet bus apie 60 milijonų latų (maždaug 120 mln. dolerių). O bendra Latvijos skola šiais metais išaugs iki milijardo dolerių, kas mažai respublikai yra milžiniška suma“ (034/KP1996). Spalvas dar labiau sutirština teiginys, kad „tik 15 proc. šalies (Latvijos – V. D.) gyventojų gyvena normaliai“ (072/KP1996).

P2000 **pjūvyje** ekonominė tema pateikiama paviršutiniškai. Yra minimas *biudžeto deficitas* (112/I2000), su kuriuo tenka kovoti naujai Latvijos vyriausybei. Taip pat kaip ekonominės būklės rodiklį galima vertinti pranešimą apie tai, kad Latvija yra tarp šalių, kurios nesugeba įvykdyti visų savo finansinių įsipareigojimų Jungtinių Tautų organizacijai (085/I2000).

Nėra ryškaus negatyvaus pobūdžio požiūrio į Latvijos ekonomikos būklę ir **P2003/04 laikotarpiu**. Kaip esminės šios sferos problemos pateikiami

teiginiai, kad *kainos Latvijoje auga kaip ant mielių*, o pagyvenusiems šalies gyventojams mokamos *pensijos yra varganos* (075/KP2004).

Su Latvijos vaizdiniu **P2008/09 metų laikotarpiu** yra susijęs stipriausias bei labiausiai išreikštas *ekonominės krizės* (026/AiF2009, 086/KP2009, 173/I2008, 180/I2008, 184/I2009, 206/I2009, 233/I2009) diskursas. Latvija yra vadinama *šalimi-bankrotu*.

Sunki ekonominė situacija leidžia Rusijos periodinei spaudai vaizduoti Latviją kaip žlugusią valstybę. Tokio požiūrio struktūrą geriausiai atspindi citata iš laikraščio „Komsomolskaja pravda“: „Ką padarysi – visus pastaruosius 70 metų Latvija buvo lepinama: pirmiausia TSRS sudėtyje, vėliau nepriklausomame skrydyje, kurį apmokėjo užsienio rėmėjai. Buvo taip: vietiniai žmonės priprato prie pigių kreditų, o dirbti, atvirksčiai, atprato. Kodėl? Pirmiausia, dėl skilimo visuomenėje (latviai valdininkauja, rusai dirba), dirbti buvo nebūtina, o antra vertus – nebuvo kur. Gamyklos, kurios buvo paveldėtos iš Maskvos, užsidarė praeito amžiaus dešimto dešimtmečio pradžioje, o žemės ūkį sužlugdė Briuseliui pareikalavus“ (086/KP2009).

Pateikta citata verta detalesnės analizės, nes atspindi kelis esminius naratyvus, kuriuos Rusijos spauda (ypač minėtu laikotarpiu) aktyviai pradėjo naudoti situacijos ne tik Latvijoje, bet ir kitose Baltijos šalyse aiškinimui. Pirmiausia, čia matomas istorinis diskursas, kuriame sovietinės okupacijos metai pateikiami kaip – *lepinimo laikotarpis*. Maskva šiame naratyve pozicionuojama kaip geradarė – paliko Latvijai gamyklas, kurių ji nesugebėjo išsaugoti. Neigiamo veikėjo vaidmuo atitenka Briuseliui (t. y. Europos Sąjungai) – jo reikalavimu neva sužlugdytas Latvijos žemės ūkis. Be to suteikiamos skirtingos charakteristikos latviams ir rusams (tautinis lygmuo). Latviai vaizduojami, kaip nemokantys dirbti (valdininkauja), rusai, kaip dirbantys (nors logiškai mąstant, išlieka klausimas, kur jie dirba, jeigu viskas, kaip teigiama citatoje, yra prarasta ir sužlugdyta). Pateikta citata iš esmės formuoja stereotipizuotą Latvijos vaizdinį, kuris, kaip buvo parodyta, stokoja vidinės logikos.

Daugumos publikacijų, atspindinčių globalios ekonominės krizės poveikį Latvijai, intonacija Rusijos periodinėje spaudoje yra piktdžiugiška. Nevengiama minėti, kad ši „nepriklausoma Pabaltijo respublika tiesiog užsilenkia (загибается) nuo krizės“ (109/KP2009) ir pan.

Estijos vaizdinio P1991 pjūvio tekstuose akcentuojamas *smarkus kainų augimas*, kuris daro esminį negatyvų poveikį Estijos gyventojų gerovei. Kalbama apie protesto akcijas, susijusias su socialine įtampa: „Dauguma Estijos gyventojų nepatenkinti vykdoma politika. Jie protestuoja prieš pasiutišką kainų augimą, kai stokojama gyventojų socialinės apsaugos priemonių. Didelis nepasitenkinimas peraugo į masinį mitingą, o vėliau – į streikus“ (338/I1991).

Su kainų augimo tema koreliuoja ir skurdo pavojaus, kuris taip pat neva grėstų Estijai nutraukus santykius su Maskva, tema. Pavyzdžiui, tokius nuogąstavimus išsako Estijos Aukščiausios Tarybos deputatas V. Lebedevas, pasisakantis prieš respublikos nepriklausomybę: „Kaip statistikos specialistas aš žinau apie tūkstančius ūkio siūlų, surišančių Estijos įmones su visa šalimi. Nutraukti juos – reiškia pasmerkti savo gyventojus skurdui, nesantaikai, išprovokuoti socialinius konfliktus. Reikia kalbėti ir apie tai, kad teigdama, jog ekonominiai ryšiai bus išsaugoti, respublikinė vadovybė apgaudinėja gyventojus. Ne! Variantas „išeiti neišeinant“ neįmanomas“ (374/I1991). Charakteringas ir cituoto straipsnio pavadinimas: „Kuo gresia separatizmas“.

Didelio kainų augimo, deficito ir skurdo temos aptinkamos viso 1991 metų laikotarpio tekstuose bei formuoja požiūrį į Estijos ekonomikos situaciją pagrindą.

Dalis minėto vaizdinio atsispindi ir vėlesniame **P1996 pjūvyje**. Čia šis vaizdinys dar papildomas ir nedarbo tema: „Skelbimai apie darbuotojų paiešką pasitaiko retai. Nedarbas ir beviltiškumas palietė beveik kiekvieną šeimą, nepaisant to, estų ji ar rusų“ (026/AiF1996).

Kaip Lietuvos ir Latvijos atvejais, Estijos nepriklausomybė irgi interpretuojama kaip klaidingas sprendimas. Bandoma pavaizduoti, kad

lūkesčiai, susiję su respublikos suverenumu, nepasiteisino: „Estijoje (žmonės) pradėjo jaustis apgauti: vietoje geidžiamos nepriklausomybės jų šalis vis labiau įklimpa į finansinę priklausomybę (в финансовую кабалу) nuo Vakarų“ (029/AiF1996). Estija pozicionuojama, kaip ekonomiškai nesavarankiška bei nereikšminga valstybė: „Niekam nėra paslaptis, kad Estija pasaulyje yra vertinama tik kaip jaukus prieškambaris, per kurį galima patekti į gigantišką Rusijos rinką“ (055/KP1996).

Negatyvų požiūri šiame laikotarpyje papildo ir Estijos pozicionavimas, kaip *šešėlinės ekonomikos ir juodojo verslo zonos* (152/I1996).

P2000 laikotarpiu dėmesys ekonomikos lygmeniui yra menkas (galima pastebėti, kad tai bendra šio laikotarpio tendencija). Savaitraščio „Argumenty i fakty“ straipsnyje „Kaip gyvena naujojoje Estijoje“ pateikiamos pagrindinės šiame laikotarpyje Estijos ekonomikos būklę charakterizuojančios ydos: *aukštos kainos* bei *dideli mokesčiai už bustą* (013/AiF2000). Šiame straipsnyje pastebimos ir „sovietinio paveldo išbarstymo“ ir „naujos ekonominės priklausomybės“ temos, kurios Rusijos periodinėje spaudoje aktyviai realizuojamos tiek Estijos, tiek kitų Baltijos šalių atžvilgiu: „Nustekentos gigantiškos gamyklos, fabrikai pardavimui. Estijos turtų pirkėjai dažniausiai atsiranda užsienyje. Prekybinį Estijos laivyną valdo amerikiečiai. Skelbimai apie senovinių namų – miesto centre esančių architektūros paminklų – pardavimą parašyti anglų kalba“ (Ten pat).

P2003/04 tyrimo laikotarpiu nepavyko aptikti aiškesnių Estijos ekonomikos būklės vaizdinio elementų Rusijos periodinėje spaudoje. Prie tokių priskiriamas tik teiginys, kad „po įstojimo į ES cukrus pabrangs 3 kartus“ (074/KP2004). Tai iš esmės yra dar vienas bandymas įrodyti, kad Estija padarė „klaidingą“ integracinį sprendimą.

P2008/09 laikotarpiu, skirtingai nuo Lietuvos ir Latvijos, Estijos ekonominė būklė ir vėl neakcentuojama. Šios respublikos vaizdinys Rusijos periodinėje spaudoje atsiduria už pasaulio ekonominės krizės diskurso ribos (tai leidžia daryti prielaidą, kad Lietuvos ir Latvijos atveju šį rėmą lėmė

masiniai neramumai, kurių Estija išvengė). Analizuotuose tekstuose pavyko aptikti tik paminėjimą apie tai, kad Estijos kariuomenė keliems metams atideda naujos karinės technikos pirkimą dėl *lėšų stygiaus* (186/I2009) bei teiginį, kad šalyje yra *sudėtinga ekonominė situacija* (204/I2009) – be platesnio šio teiginio išskleidimo.

3.4. Visuomenė ir rusakalbės mažumos vieta joje

Tyrimas parodė, kad viena iš aktualiausių temų Rusijos periodinės spaudos publikacijų apie Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) darbotvarkėje yra tautinių mažumų (pirmiausia – rusakalbės bendruomenės) padėtis Baltijos respublikose. Ši tema yra svarbi Baltijos šalių vaizdinio Rusijos periodinėje spaudoje dalis, apsprendžianti bendrą požiūrį į Baltijos valstybes.

P1991 periodu rusakalbės mažumos tema bendrame Baltijos šalių vaizdavimo Rusijos periodinėje spaudoje diskurse nebuvo ypatingai aktualizuojama. Šiame etape išsiskiria Rusijos Federacijos, kaip suverenaus TSRS subjekto, pozicija ir siekis prisiimti atsakomybę už rusakalbę mažumą Baltijos šalyse. Šią temą savo pasisakymuose mini busimas Rusijos Federacijos prezidentas, o tuomet Rusijos Federacijos Aukščiausiosios Tarybos deputatas, Borisas Jelcinas: „Turiu atkreipti dėmesį, pareiškė B. Jelcinas, į rusakalbių gyventojų problemą. Ir ne tik dėl užimamų pareigų, bet ir pakludamas širdies balsui. Rusijos parlamentas turi visą informaciją apie rusų bei kitų tautybių žmonių padėtį Pabaltijo respublikose. Rusijos parlamentas ir vyriausybė laiko savo pareiga išnaudoti visas turimas galimybes rusams apginti“ (066/KP1991).

P1996 Rusijos periodinė spauda aktyviau kalba apie tai, ką galima apibūdinti kaip *rusakalbės mažumos problema* Baltijos šalyse. Ši problema yra susijusi su platesniu – žmogaus teisių ir laisvių – klausimu. Šią temą bandoma įtraukti į tarptautinį kontekstą (ir ne tik Rusijos periodinės spaudos, bet ir

oficialios Rusijos Federacijos politinės komunikacijos priemonių pastangomis): „Maskva, nematydama jokių poslinkių rusakalbių gyventojų padėties pagerėjimui, kaltina Taliną ir Rygą „grubiais masiniais žmogaus teisių pažeidimais“. Jelcinas išreiškia nepasitenkinimą tarptautinių organizacijų pasyvumu bei JAV abejingumu rusų likimui Baltijos šalyse“ (190/I1996).

Rusakalbės mažumos padėties Baltijos šalyse diskursas išlieka nepakitęs ir **P2000 periodu**. Teigiama, kad į rusakalbius žiūrima, kaip į *antrarūšius žmones* (005/AiF2000), kad jų *teisės nuolat pažeidžiamos*. Rusakalbės bendruomenės padėties Baltijos valstybėse klausimas įvardijamas kaip viena iš esminių kliūčių gerų Rusijos santykių su Baltijos valstybėmis kelyje (015/AiF2000). Akcentuojama, kad ši problema yra itin aktuali Latvijoje ir Estijoje.

Baltijos šalyse neva vykdomų rusakalbių teisių pažeidimo diskursas stiprėja **2003/04 pėjūvyje**. Išlieka tendencija, kai Rusijos periodinėje spaudoje akcentuojama, jog regioniniame kontekste ši problema pirmiausia liečia Latviją ir Estiją (232/I2004, 233/I2004).

Kartojamas teiginys, kad būtina apginti rusus (ir plačiau – rusakalbius gyventojus), esančius Baltijos valstybėse. Ši mintis per Rusijos periodinę spaudą aktyviai propaguojama odiozinio Rusijos politiko Vladimiro Žirinovskio. Laikraštis „Komsomolskaja pravda“ cituoja jo žodžius: „Kai aš reikalavau apsaugoti rusų teises užsienyje – mane vadino fašistu. Dabar mes jau apeliuojame į Europos Tarybą – apginkite rusus Pabaltijy“ (038/KP2003).

Šiuo periodu taip pat atkartojami teiginiai, kad Baltijos šalyse vyrauja *atsainus požiūris į rusakalbių gyventojų teises ir laisves* (204/I2004), kad į juos žiūrima kaip į *antrarūšius žmones* (236/I2004).

P2008/09 periodu Baltijos šalių santykis su rusakalbe mažuma labiau apibendrinamas. Vienoje iš minėto periodo laikraščio „Izvestija“ publikacijų retoriškai klausiama: „Iš kur gi atsirado dabartinė (Baltijos šalių – V. D.) nemeilė rusams?“. Šiuo atveju *nemeilė rusams* yra dalis stereotipo, vyraujančio Rusijos periodinės spaudos požiūryje į Baltijos valstybes.

Kaip skiriamasis Baltijos valstybių bruožas įvardijama ir *nesantaika tarp skirtingų tautybių žmonių* (200/I2009). Baltijos šalys kaltinamos tyčiniu atitinkamo pobūdžio neapykantos kurstymu.

P1991 periodu rusakalbių gyventojų padėtis yra viena esminių Lietuvos vaizdinį Rusijos periodinėje spaudoje formuojančių temų. Jos pobūdis yra stipriai neigiamas. Lietuvos valdžia kaltinama *šovinizmu* ir *nacionalizmu*, kuris neva yra nukreiptas prieš rusakalbius respublikos gyventojus.

Be kitų oficialių asmenų, paniką dėl galimos rusakalbės bendruomenės likimo nepriklausomybės siekiančioje Lietuvoje skleidžia ir vietiniai Komunistų partijos veikėjai. Pavyzdžiui, laikraštis „Komsomolskaja pravda“ cituoja LKP CK sekretoriaus Algimanto Naudžiūno žodžius: „Jeigu rusai išduos Pabaltijį, savo rusakalbius brolius, jus čia prakeiks. Įsiminkite: Lietuvoje visus rusus išskers. Arba pakars. Bet kurio atveju, gyvenimo jiems nebus. Jūs vaikščiosit ir prašysit, kad jums duotų darbo, lenksit nugarą už grašius. Jūs būsi antros ar net trečio rūšies...“ (078/KP1991). Tokiais bauginimais bandoma užsitikrinti Maskvos paramą kovoje prieš teisėtą respublikos valdžią.

Pastebimas žmogaus teisių pažeidimo diskursas, realizuojamas būtent per rusakalbių šalies gyventojų teisių klausimą. Pavyzdžiui, atsisakyme dalyvauti referendume dėl TSRS ateities įžvelgiamas siekis pažeisti „TSRS piliečių teisę“ išsakyti savo valią dėl Sovietų Sąjungos likimo (370/I1991). Teigiama, kad rusakalbių gyventojų teisės yra *diskriminuojamos* (111/KP1991, 517/I1991).

Rusakalbiai piliečiai išskiriami iš integralios Lietuvos visuomenės struktūros. Jau po to, kai buvo pripažinta juridinė šalies nepriklausomybė, Rusijos periodinėje spaudoje galima aptikti teiginių, kad „tautinėms mažumoms nejauku nepriklausomoje Lietuvoje“ (713/I1991). Rusakalbiai gyventojai taip pat vaizduojami kaip žmonės, kurie nepalaikė Lietuvos nepriklausomybės idėjos: „Visi dėjo viltis į Maskvą, į šalies vadovybę, tikėjosi,

kad neleis nuskriausti, t. y. nepaleis Lietuvos. Žinia, kaip visa tai baigėsi“ (212/KP1991). Charakteringa tai, kad Lietuvos išstojimas iš Sovietų Sąjungos asocijuojasi su *skriauda* rusakalbiams gyventojams.

P1996 žinių apie Lietuvą Rusijos periodinėje spaudoje kontekste rusakalbių šalies gyventojų problema neakcentuojama. Dėmesys sutelkiamas ties bendromis socialinėmis problemomis. Akcentuojamas sunkesnis pagyvenusių žmonių gyvenimas, jis apibūdinamas kaip *labai nesaldus* (199/I1996). Taip pat išskiriamas piktnaudžiavimas alkoholiu: „Kiekvienas Lietuvos gyventojas išgeria per metus 20 litrų alkoholio, arba, kitaip skaičiuojant, 45 litrus degtinės. Informacijos apie alkoholio vartojimą kaimyninėse šalyse, pavyzdžiui, Švedijoje – 2,5 litro žmogui, fone šie duomenys slegia (выглядыт удручающе)“ (241/I1996).

P2000 nepavyko išskirti aiškių charakteristikų, kurios apibūdintų Lietuvos visuomenės būklę. Rusakalbės bendruomenės gyvenimo tema taip pat nefigūruoja negatyvaus Lietuvos vaizdinio šio periodo struktūroje.

Šis teminis blokas silpnai išreikštas ir **P2003/04 laikotarpiu**. Visuomenės dimensija realizuojama per teiginius, kad skandalas dėl prezidento Rolando Pakso suskaldė Lietuvos žmones. Šis susiskaldymas pasireiškia per skirtingo pobūdžio protesto akcijas, vienos iš kurių nukreiptos prieš prezidentą, o kitos skirtos išreikšti jam paramą (179/I2003, 191/I2003).

Stereotipizuotas požiūris į skirtingų tautybių žmonių santykius Lietuvoje pasireiškia per atskirų Rusijos periodinės spaudos autorių poziciją. Pavyzdžiui, kalbindama aktorę Ingeborgą Dapkūnaitę laikraščio „Argumenty i fakty“ žurnalistė pateikia tokį klausimą: „Atvažiuodama šiandien į Lietuvą jūs vis dar jaučiate aplinkinių neapykantą rusams?“ (019/AiF2004). Tačiau tokie pavyzdžiai, kalbant apie Lietuvos vaizdinį Rusijos periodinėje spaudoje, yra vienetiniai.

P2008/09 vėl dominuoja socialinis aspektas, rusakalbės bendruomenės tema atskirai neišreiškiama.

Socialinis aspektas nuspėjamai yra susijęs su krizės diskursu. Pažymima, kad „Lietuva apsikrėtė revoliucinėmis nuotaikomis“ (024/AiF2009). Bandoma akcentuoti visuomenės nusivylimą politiniu šalies lauku, teigiama, kad „lietuviai visai nusivylė savo partiniais veikėjais“ (119/KP2009). Pastebimas ir teiginys, kad Lietuvos gyventojai *ilgisi stiprios rankos* (228/I2009). Taip siekiama akcentuoti tariamą Lietuvos nusivylimą demokratinėmis laisvėmis.

P1991 rusakalbės mažumos padėties Latvijoje vertinime aptinkamos tos pačios charakteristikos ir stereotipai, vyrauja panašaus pobūdžio įvykių ir temų interpretavimas, kaip ir Lietuvos atveju. Latvijos visuomenė vaizduojama kaip suskaldyta į respublikos nepriklausomybės šalininkus (latviai) ir priešininkus (rusakalbiai) (016/AiF1991, 264/I1991, 362/I1991).

Rusakalbiai gyventojai pozicionuojami, kaip respublikoje vykstančių procesų aukos. Teigiama, kad jie yra *diskriminuojami* – pirmiausia pilietybės ir švietimo sferoje (147/KP1991, 266/I1991, 274/I1991, 714/I1991). Tai pasireiškia ir Rusijos periodinės spaudos autorių įsitikinimuose. Pavyzdžiui, kalbindamas Latvijos Aukščiausios Tarybos pirmininką Anatolijų Gorbunovą savaitraščio „Argumenty i fakty“ žurnalistas pažymi: „Dauguma mūsų skaitytojų rimtai susirūpinę dėl rusakalbių respublikos gyventojų, kurių teisės, jų manymu, pažeidinėja respublikos parlamento priimami įstatymai, likimo“ (024/AiF1991).

Nors Latvijos atveju ir nevartojami tokie epitetai, kaip antrarūšiai žmonės ir pan., tačiau *diskriminacijos* ir rusakalbės mažumos *nelygiateisiškumo* diskursas išlieka stiprus viso tiriamo laikotarpio paradigmoje.

P1996 pjūvyje išlieka aiškus rusakalbės mažumos teisių pažeidimo leitmotyvas. Teigiama, kad Latvijos valdžia savo veiksmais *siekia išstumti* rusus iš šalies, grasina jiems *deportavimu* (063/KP1996, 109/KP1996). Rusakalbė mažuma ir toliau vaizduojama kaip aplinkybių auka: „Nacionaliniai veikėjai iš seimo ir vyriausybės toliau įgyvendina griežtą politiką, kurios

tikslas yra išstumti iš respublikos vadinamuosius rusakalbius arba paversti juos „antrarūšiais žmonėmis“ (063/KP1996).

Diskriminavimo motyvas skamba ir pateikiant bendrą Latvijos visuomenės būklę. Teigiama, kad sovietiniai veteranai yra *psichologiškai terorizuojami* (135/KP1996). Jie taip pat (kartu su platesne pensininkų kategorija) priskiriami prie pažeidžiamiausių Latvijos visuomenės sluoksnių.

Rusijos periodinės spaudos požiūris nesikeičia ir **2000 metų tyrimo periode**. Iš esmės skamba tie patys kaltinimai Latvijos vadovybei. Ypač akcentuojamas visuomenės susiskaldymas, teigiama, kad *700 tūkst. Latvijos gyventojų yra likę be teisių* (029/KP2000, 030/KP2000). Šiuo atveju kalba eina apie respublikos gyventojus, kuriems nebuvo suteikta Latvijos pilietybė. Rusijos periodinės spaudos publikacijose ypatingai pažymima, kad dauguma šių gyventojų yra rusakalbiai. Taip pat akcentuojama, kad latviai ir nelatviai (rusai) beveik nebendrauja tarpusavyje (163/I2000).

Aptinkami ir standartiniai Rusijos periodinės spaudos teiginiai, kad rusakalbiai gyventojai *paversti antrarūšiais žmonėmis*: „Visi Latvijos nepiliečiai jaučiasi antrarūšiais žmonėmis. Jiems sunkiau rasti darbą, įgyti išsilavinimą. Be to ir įgyti vietinę pilietybę nelatviams labai sudėtinga, o kartais ir tiesiog neįmanoma dėl daugybės reikalavimų“ (099/I2000).

Rusijos periodinėje spaudoje randame ir platesnį situacijos Latvijoje vertinimą. Pavyzdžiui, Rusijos politikas Amanas Tulejevas publikacijoje laikraštyje „Izvestija“ teigia, jog Latvijoje „įžūliai pažeidžiamos žmogaus teisės, reabilituojamas nacizmas ir skatinamas genocidas“ (124/I2000).

Panašus diskursas iš esmės atkartojamas ir **P2004/03 laikotarpiu**. Šiame pjūvyje išryškėja specifinis aspektas – švietimo klausimas tampa rusakalbės bendruomenės problemų Latvijoje vaizdinio ašimi. Tai yra susiję su reforma, skirta tautinių mažumų mokykloms. Reformos esmė – įvesti dalies dalykų mokymą latvių kalba. Rusijos periodinėje spaudoje tai interpretuojama, kaip siekis *sunaikinti rusų mokyklas* (066/KP2004) bei *asimiliuoti* rusakalbius šalies gyventojus (067/KP2004, 104/I2003, 105/I2003).

Minėta tema pateikiama gana emocingai, teigiama, kad „Latvijoje rusams atimama teisė mokytis savo kalbos ir kultūros“ (086/KP2004). Tai pat daug dėmesio skiriama prieš reformą nukreiptoms protesto akcijoms 013/AiF2004, 017/AiF2004, 028/AiF2004, 033/AiF2004, 034/AiF2004, 050/KP2003, 066/KP2004, 075/KP2004, 077/KP2004, 104/I2003, 207/I2004).

Labai negatyviai rusakalbės mažumos ir, plačiau, Latvijos visuomenės gyvenimas vaizduojamas ir **P2008/09**. Pakartojamas teiginys, kad respublika apgavo savo rusakalbius gyventojus: „Kai kurie rusai 1991 metais aktyviai (рьяно) palaikė Latvijos nepriklausomybės kovotojus ir tapo nepiliečiais (в ответ получили массовое безгражданство), susidūrė su kalbine diskriminacija, švietimo rusų kalba naikinimu...“ (183/I2009).

Paraleliai vaizduojama bendra Latvijos visuomenės krizė, pasinaudojant pasaulio ekonominės krizės padarinių respublikai diskursu. Akcentuojama, kad žmonės prarado tikėjimą rytojumi (026/AiF2009).

P1991 laikotarpio rezultatai parodo, kad požiūris į rusakalbės mažumos problemas Estijoje yra identiškas Rusijos periodinės spaudos požiūriui į šias problemas Lietuvoje ir Latvijoje. Iš esmės galima kalbėti apie panašiai struktūruotą, vieną diskursą, kuris yra formuojamas pranešimų apie įvykius Baltijos šalyse kontekste.

Tradiciškai akcentuojamas skilimas visuomenėje. „Komsomolskaja pravda“ korespondentė Galina Sapožnikova taip pozicionuoja estų ir rusų santykius: „Jie (estai – V.D.) mūsų (rusų – V.D.) tiesiog nemėgsta. Nemėgsta kaip reiškinių. Tik tiek. Tai, ko gero, vienintelė čia esanti diskriminacijos rūšis“ (106/KP1991). Kituose tekstuose estai ir rusai (rusakalbiai) irgi vaizduojami, kaip skirtingų, nesusikalbančių civilizacijų atstovai (pvz., 115/KP1991).

Čia pat skamba teiginiai apie rusakalbių šalies gyventojų *teisių pažeidimus* (036/AiF1991), įspėjama dėl galimos *rusofobijos bangos* (653/I1991) respublikoje ir pan.

1996 metų tyrimo pjūvyje išskiriamas atitinkamas Estijos negatyvaus pobūdžio vaizdinys koreliuoja su atitinkamu Latvijos vaizdiniu. Rusijos

periodinė spauda žiūri į abi respublikas per tą pačią prizmę (iš esmės kartojasi ir teminiai blokai). Ašiniu teminiu bloku tampa rusakalbių gyventojų diskriminavimas, jų teisių ir laisvių pažeidimas. Estija vaizduojama, kaip jų atžvilgiu priešišškai nusiteikusi valstybė.

Rusakalbės mažumos atstovai pozicionuojami kaip aplinkybių aukos. Pažymima, kad jie yra *be kaltės kalti* (191/I1996). Teigiama, kad Estija nori jų atsikratyti. Šie kaltinimai skamba ne tik Rusijos periodinės spaudos (žurnalistiniu), bet ir oficialiuoju lygiu: „Kaip teigiama Smolensko aikštėje (Rusijos Užsienio reikalų ministerija – V.D.), susiklosčiusi situacija yra Talino politikos, nukreiptos į „monoetninės valstybės suformavimą“ ir kitataučių išstūmimą iš šalies, pasekmė“ (192/I1996).

Labai negatyviai vaizduojama ir bendra Estijos visuomenės būklė. Tarp informacijos, kuri charakterizuoja šią būklę, pateikiami duomenys, kad Estija užima *pirmą vietą Europoje pagal savižudybių skaičių 1000 gyventojų* (019/AiF1996), akcentuojamas *išaugęs skyrybų atvejų skaičius* (026/AiF1996), kalbama apie *antisemitizmo apraiškas* (038/KP1996). Savaitraštyje „Argumenty i fakty“ daroma esminė išvada, kad šalies gyventojai *jaučiasi apgauti* ir iš esmės nusivylę nepriklausomybės rezultatais (029/AiF1996).

P2000 matome, kad Rusijos periodinės spaudos dėmesys rusakalbės bendruomenės reikalams Estijoje kiek nuslūgsta. Galėtume išskirti tik kelias stereotipinio pobūdžio charakteristikas. Pažymima, kad: „Rusai pasipiktinę diskriminacija dėl kalbos. Dauguma jų mano, kad vaikščioti į estų kalbos kursus yra žeminanti procedūra“ (013/AiF2000). Taip pat minima tai, kad atšaukiamas iš Estijos Rusijos Federacijos ambasadorius atsisakė priimti šios valstybės apdovanojimą, taip protestuodamas prieš *pažeidžiamas rusakalbių teises* (069/KP2000).

Problemas Estijos visuomenėje šiuo tyrimo periodu charakterizuoja socialiniai klausimai, susiję su jaunųjų ir pagyvenusių (taip pat – vienišų) žmonių problemomis. Pažymima, kad jaunajai šalies gyventojų kartai sunku

rasti darbą, o pagyvenusiems asmenims (finansiskai) sunku išgyventi (013/AiF2000).

Pastebimi ir tokie laikraščio „Izvestija“ žurnalisto teiginiai: „Modernioje Estijoje daugiau nebėra estų nacionalizmo, nes jam nebeliko objektyvių prielaidų. Tačiau rusofobija išliko. Estų rusofobai dažnai veda paraleles tarp savo respublikos ir Čėčėnijos. Jų supratimu, tiek estai, tiek čėčėnai yra mažosios tautos, kurių apsisprendimo laisvę varžo rusai“ (136/I2000). Tokiu būdu *rusofobija* labiau asocijuojasi ne su Estijos visuomenės santykiu su rusakalbe bendruomene, o su Estijos pozicija Rusijos atžvilgiu (ar Estijos požiūriu į Rusiją) tarptautinėje erdvėje.

P2003/04 pjūvyje rusakalbės bendruomenės gyvenimo Estijoje tema išlieka silpnai išreikšta. Ją charakterizuoja pastebėjimas, kad šios bendruomenės atstovai *beveik nepastebimi politikoje* (137/I2003). Didesnio dėmesio yra sulaukusi buvusio sovietinės armijos kariškio (dabar – pensininko) deportacijos byla, tačiau į ją žiūrimą gana neutraliai. Pažymima, kad deportuojamas asmuo iš esmės pats pažeidė susitarimą: „Mikolenko gyveno Estijoje 22 metus. 1990 metais pagal „JAV–Rusijos“ pagalbos programą, su sąlyga, kad išvyks iš Estijos, jis gavo sertifikatą buto Rusijoje pirkimui. Tačiau Mikolenko iš Estijos neišvažiavo“ (168/I2003).

Šiame periode beveik neaptinkamos ir visuomenės būklės charakteristikos. Akcentuojama tik, kad *trečdalis šalies gyventojų pasisako prieš narystę ES* (035/AiF2004). *Trečdalis* šiuo atveju asocijuojasi su Rusijos periodinės spaudos įvardijamu Estijos nepiliečių skaičiumi.

Tačiau **P2008/09 laikotarpiu** ši tema vėl grįžta į Rusijos periodinės spaudos akiratį. Ji realizuojama panaudojant pirmiesiems periodams (1991 ir 1996 metų) būdingą retoriką. Teigiama, kad rusakalbiai Estijos gyventojai *verčiami atsisakyti savo vertybių* (127/I2008), taip netiesiogiai pažymint, kad jų vertybės nesutampa su estų vertybėmis. Visuomenė vaizduojama, kaip galutinai suskilusi: „Rusai ir estai gyvena visiškai skirtingais interesais, egzistuoja paralelinėse kultūrinėse ir informacinėse visatose“ (181/I2008).

Į Rusijos periodinės spaudos darbotvarkę grįžta teiginys, kad rusakalbiai Estijos gyventojai vertinami kaip *antrarūšiai žmonės* (130/I2008, 162/I2008). Šiame kontekste ši kalbinė mažuma pozicionuojama kaip *marginalizuota* (230/I2009), žemesnio socialinio statuso grupė. Teigiama, kad „rusams Estijoje skirtas patarnaujančio personalo vaidmuo“ (131/I2008).

Estijos visuomenė bendrai vaizduojama, kaip nelaisva. Kalbama apie visuomenės *irimą* (распад). Duodamas interviu laikraščiui „Izvestija“ antifašistu vadinamas suomių istorikas Johanas Beckmanas teigia, kad „(Estijoje) teisiame disidentai, nesutinkantys su režimo pozicija. Žmonės vengia išsakyti savo nuomonę, bijo areštų ir kompromato spaudoje“ (162/I2008), o taip pat: „Visuomenė kaip tokios nebeliko – yra tik isterija ir nuolatinė baimė“ (Ten pat). Tai parodo, kad Estijos valstybė iš esmės yra demonizuojama, o jos politinis režimas vaizduojamas, kaip represinis.

3.5. Istorijos tema negatyvaus požiūrio struktūroje

Istorinis lygmuo (praeities – ypač sovietmečio – įvykių interpretavimas) yra tarp aspektų, kurie turi didelį konfliktinį potencialą Rusijos ir Baltijos šalių santykių kontekste. Šio lygmens paradigmą būtina įvardyti, kaip vieną iš svarbiausių Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) elementų.

P1991 laikotarpiu Rusijos periodinės spaudos negatyviame požiūryje į Baltijos šalis istorijos tema nėra aiškiai išreikšta. Šią dimensiją užgožia minėto periodo aktualiųjų įvykių virtinė. Be to ir Rusijos periodinės spaudos požiūris į istorinį lygmenį yra šiame periode ne toks vienareikšmis¹⁰⁰, kaip vėliau. Istoriniai klausimai yra už aktyvaus Baltijos šalių diskurso ribų Rusijos periodinėje spaudoje ir **P1996 pjūvyje**.

Kaip bendro Baltijos šalių negatyvaus požiūrio dalis istorinis lygmuo išryškėja tik 2000 metų tyrimo laikotarpiu. Ji pirmiausia yra susijusi su pokario

¹⁰⁰ Žr. 4-tą šio darbo antros dalies skyrių.

rezistencija ir asmenimis, kurie Rusijos periodinėje spaudoje apibūdinami kaip *miško broliai* (bendras pavadinimas, taikomas Rusijos periodinėje spaudoje Lietuvos, Latvijos, Estijos pokario partizanams). Ši tema sumaišoma su Latvijos ir Estijos SS legionierių tema. Vienoje iš savaitraščio „Argumenty i fakty“ publikacijų teigiama: „Tuo pat metu Pabaltijyje atvirai veikia esesininkų legionierių bei „miško brolių“, kurių sąžinę slegia tūkstančiai nužudytų ir nukankintų žmonių, veteranų organizacijos“ (005/AiF2000). Kitaip sakant, atkartojamas sovietinės istoriografijos diskursas, kuriame pokario rezistencijos Baltijos šalyse dalyviai buvo pozicionuojami kaip „banditai“.

Kitas istorinis lygmuo šiame periode yra susijęs su naujausios Rusijos istorijos mitologija. Keliose Rusijos periodinės spaudos publikacijose buvo atgaivinamos istorijos apie „moteris-snaiperes iš Baltijos šalių“ (011/AiF2000, 046/KP2000). Šio mito¹⁰¹ atgaivinimą pirmiausia galima susieti su Antroju Čečėnijos karu, kurio pradžia yra sinchroniška minėtam istoriniam tyrimo pjūviui.

P2003/04 išsiskiria jau minėtas negatyvus požiūris į pokario rezistencinių kovų dalyvius, iš esmės primenantis oficialų sovietinį požiūrį. Savaitraščio „Argumenty i fakty“ publikacijoje pažymima, kad Čečėnijos kovotojai „pasitelkė pabaltijiečių ir ukrainiečių nacionalistų taktiką, kurie iki praeito amžiaus šeštojo dešimtmečio vidurio vykdė išpuolius iš požeminių slėptuvių“ (012/AiF2003).

Daugiausia medžiagos analizei istorinės dimensijos bendro Baltijos šalių vaizdinio kontekste suteikia **P2008/09 pjūvis**. Jame galima išskirti du lygius – vienas yra susijęs su istorinių įvykių interpretavimu, kitas su istorijos, kaip politinės komunikacijos priemonės, pozicionavimu.

Pirmame išvardytų lygių atkartojami sovietinio istorinio naratyvo teiginiai. Pavyzdžiui, Raudonoji armija Antrojo pasaulinio karo kontekste pristatoma, kaip Europos išvaduotoja. Šio teiginio kvestionavimas pateikiamas Rusijos periodinėje spaudoje kaip priešiškas ir šventvagiškas. Pavyzdžiui,

¹⁰¹ Plačiau apie tai skaitykite 5-me šio darbo antros dalies skyriuje.

Baltijos šalys, kitaip interpretuojančios Antrojo pasaulinio karo įvykius ir jų pasekmes sau, kaltinamos „drabstančios purvu savo istoriją ir savo žmonių žygdarbį“ (103/KP2009).

Būtent Antrojo pasaulinio karo (kurio 1941 06 22 – 1945 05 09 periodą Rusija vadina Didžiuoju Tėvynės karu) istorija tampa šio negatyvaus požiūrio pagrindu. Vienoje iš tirtų publikacijų teigiama, kad 1941 metais „fašistų okupantai buvo džiaugsmingai sutinkami Taline, Vilniuje, Rygoje“ (136/I2008). Kitame tekste tvirtinama, kad „ir Holokauste, ir (Leningrado – V.D.) blokadoje aktyviai dalyvavo kolaborantai iš Pabaltijo“ (187/I2009).

Vėlesnės – pokario – istorijos interpretavime skamba teiginiai, kad „visi žino, jog TSRS Pabaltijo valstybės buvo privilegijuotoje ekonominėje padėtyje“ (110/KP2009). Toks ir panašūs teiginiai naudojami kaip atsakas į Baltijos šalių norą reikalauti iš Rusijos kompensaciją už sovietinės okupacijos laikotarpį.

Čia priartėjama prie antro išskirto istorinės dimensijos lygio. Rusijos periodinėje spaudoje minėto laikotarpio pjūvyje skamba kaltinimai Baltijos šalims, kurių esmė – teiginys, kad Lietuva, Latvija, Estija *profesionaliai falsifikuoja istoriją* (074/KP2008, 101/KP2009, 200/I2009). Rusijos periodinė spauda taip mato susidariusią ginčų dėl istorijos situaciją: „Pabaltijo valdžia panaudoja istoriją politinėms reikmėms“ (205/I2009). Tokio vaizdavimo tikslas sudaryti įspūdį, kad Rusijos pusėje yra istorinė tiesa, o kitoks Baltijos šalių požiūris į istorinius įvykius yra politizuotas (prieš Rusiją ir jos istorinį vaidmenį nukreiptas) istorijos iškraipymas.

Panašiai kaip ir požiūris į Baltijos šalis atveju, **Lietuvos vaizdinys Rusijos periodinėje spaudoje** yra susijęs su keliais pagrindiniais istorinės praeities interpretavimo aspektais. **P1991** negatyvaus požiūrio struktūroje vis dar aptinkami sovietinei historiografijai būdingi teiginiai. Pavyzdžiui, rezistencijos kovų dalyviai pozicionuojami kaip „miško broliai“, kurie dar ilgai po karo pabaigos terorizavo vietinius Lietuvos gyventojus“ (535/I1991). Lygiai taip pat ir bandymus atkurti istorinę teisybę siekiama interpretuoti negatyviai,

pavaizduojant situaciją kaip „karo nusikaltėlių reabilitavimą“ (613/I1991, 713/I1991).

Panašūs istorinio lygmens vaizdavimo principai aptinkami ir **P1996 pjūvyje**. Lietuva kaltinama „nevienareikšmiu požiūriu į karo nusikaltėlius“ (076/KP1996). Apgailestaujama dėl to, kad šalyje *pamiršti liaudies gynėjai* (249/I1996), t. y. tie asmenys, kurie kovojo prieš rezistencijos kovų dalyvius. Tuo tarpu **2000 metų tyrimo laikotarpiu** istorinė tema realizuojama labiau per kolaboravimo su naciais temą bei priminimą, kad „naikinant žydus dalyvavo ir lietuviai“ (122/I2000). **P2004/03 ir P2008/09 laikotarpiais** istorinė dimensija neigiamame Lietuvos vaizdinyje Rusijos periodinės spaudos publikacijose nėra pastebima.

Tokia gana nereikšminga istorijos dimensijos išraiška (viso tyrimo kontekste) yra kiek netikėta. Tai įmanoma susieti su pastebėjimu, kad požiūris į Lietuvą Rusijos periodinėje spaudoje iš esmės yra kiek pozityvesnis, nei į Latviją ir Estiją, o istorinė dimensija atlieka ypatingai svarbų vaidmenį būtent neigiamo vaizdinio formavime. Šiuo atveju taip pat būtina akcentuoti, kad tie istorijos reflektavimo temos lygmens elementai, kuriuos pavyko išskirti požiūryje į Lietuvą, iš esmės koreliuoja su analogiškais šio lygmens elementais Latvijos ir Estijos vaizdinyje.

P1991 pjūvyje Rusijos periodinės spaudos neigiamas požiūris į Latviją struktūroje istorinis lygmuo išreikštas panašiai, kaip ir Lietuvos atveju. Publikacijoje laikraštyje „Izvestija“ pavadinimu „Miško broliai“ renkasi į sąskrydį“ (558/I1991) teigiama, kad rezistencijos kovų dalyviai buvo susiję su nacių okupaciniu režimu („buvo vokiečių agentais“). Be to, akcentuojama, kad jie „žudė moteris ir vaikus“ (Ten pat).

1996 metų tyrimo laikotarpiu, kaip ir Lietuvos atveju, dominuoja Antrojo pasaulinio (o iš esmės – Didžiojo Tėvynės) karo tema. Rusijos periodinėje spaudoje skaudžiai reaguojama į Latvijos oficialų Antrojo pasaulinio karo ir pokario istorijos aspektų interpretavimą. Savaitraštyje „Argumenty i fakty“ rašoma: „O dabar, po nepriklausomybės paskelbimo, karo

veteranai neteko lengvatų ir buvo visi kartu priskirti prie okupantų. Pergalės kariai, deja, neminimi nė vienoje iš susitarimų tarp Rusijos ir Latvijos eilučių“ (046/KP1996). Taip pat pripažįstama, kad santykius tarp Rusijos ir Latvijos temdo „istoriniai ir politiniai nesutarimai“ (212/I1996).

2000 metų tyrimo laikotarpiu istorinis diskursas Rusijos periodinės spaudos negatyviame požiūryje į Latviją išlieka stiprus (ir net suintensyvėja). Pažymima, kad „Rygoje savaip interpretuojama Didžiojo Tėvynės karo istorija: sovietiniai partizanai, kovėsi prieš nacių-fašistų užkariautojus, dabartiniai Latvijos valdžiai yra okupantai“ (041/KP2000). Taip pat ir Latvijos rezistencijos kovų dalyviai tradiciškai apibūdinami kaip *nacių pakalikai* (097/I2000).

Sovietiniai štapai pastebimi ir naujausios istorijos įvykių interpretacijoje. Vienos iš laikraščio „Izvestija“ publikacijų paantraštėje Rygos OMON'o karininkai apibūdinti kaip „sovietinės valdžios gynėjai“ (185/I2000).

Tokie pat požiūrio elementai aptinkami ir **2003–2004 metų tyrimo periodu**. Latvija yra kaltinama pagal savo poreikį *taisanti istoriją* (067/KP2004). Taip pat tradiciškai akcentuojamas latvių dalyvavimas Antrojo Pasaulinio karo veiksmuose nacistinės Vokietijos pusėje (091/KP2004).

Atitinkama negatyvi požiūrio struktūra realizuojama Rusijos periodinėje spaudoje ir **2008–2009 metų laikotarpiu**. Pastebima, kad šiame pjūvyje ji radikalėja, be to, kaip ir Baltijos šalių vaizdinio atveju, atsiranda du lygiai, vienas kurių yra tiesiogiai susijęs su istorinių įvykių interpretavimu, o kitas su istorija, kaip politinės komunikacijos priemonės pozicionavimu.

Pirmo lygio diskursas nesiskiria nuo atitinkamų ankstesnių periodų diskursų. Rusijos periodinėje spaudoje atkakliai teigiama, kad Latvijoje yra *garbinami Hitlerio pakalikai* (098/KP2009) bei *kyla paminklai fašistams* (034/AiF2009).

Antro lygmens ašimi tampa arši Latvijoje sukurto filmo apie komunistinį Sovietų Sąjungos režimą „Soviet story“ kritika. Šis kūrinys papildomas negatyvaus pobūdžio epitetais. Jis vadinamas *antirusišku*

propagandiniu kinu (176/I2008, 223/I2009), *šlykščiu, pseudodokumentiniu filmu* (205/I2009), *Gebelso lygio propaganda* (176/I2008) ir pan. Toks intensyvus puolimas prieš minėtą filmą rodo, kad šis kūrinys pataikė į skausmingą dabartinės Rusijos ideologijos tašką.

1991 metų tyrimo pjūvyje istorinis lygmuo Rusijos periodinės spaudos formuojamame Estijos vaizdinyje yra beveik neišreikštas. Tik vienoje publikacijoje periodo pabaigoje išsakomas nuogąstavimas, kad Estijoje galimai ruošiama dirva *nacių reabilitavimui* (754/I1991), tačiau minėtoje publikacijoje pateikiama ir oficialios Estijos valdžios reakcija, kuri neigia tokių nuogąstavimų pagrįstumą.

P1996 pjūvyje yra panaši situacija. Istorijos lygmuo lieka už Estijos vaizdinio, formuojamo Rusijos periodinėje spaudoje, ribų. Toks pat rezultatas fiksuojamas ir **P2000** bei **P2003/04 laikotarpiuose**. Tokia situacija iš esmės yra analogiška požiūrio į Lietuvą situacijai.

P2008/09 laikotarpiu, kaip ir kitais atvejais, fiksuojamas ypatingas Rusijos periodinės spaudos dėmesys istorinio lygmens aspektams. Be to, šio dėmesio struktūra yra analogiška Baltijos šalių, Lietuvos ir Latvijos atvejams. Estija charakterizuojama, kaip „dar viena šalis, kurioje istoriją bandoma apversti aukštyrų kojomis“ (114/KP2009). Estijos atžvilgiu skamba standartinis Rusijos periodinės spaudos kaltinimas siekiu perrašyti istoriją (144/I2008, 162/I2008, 192/I2009, 230/I2009). Čia ir vėl pasireiškia suomių istorikas Johanas Beckmanas, kuri teigia: „Istorijos falsifikavimas, kurį Estijos vadovybė vykdo siekdama pateisinti apartheido politiką, yra nepriimtinas“ (216/I2009).

Šiuo tyrimo periodu Estija taip pat kaltinama *nacizmo išaukštinimu* (героизация) (177/I2008). Šis kaltinimas koreliuoja su atitinkamais kaltinimais Lietuvai, Latvijai ir bendrai – Baltijos šalims. Iš esmės, kalba eina apie identišką požiūrio formavimo struktūrą ir tos pačius jos elementus.

3.6. Santykių su Rusija tema negatyvaus požiūrio struktūroje

Dar vienas esminių požiūrio į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) struktūros elementų yra šių šalių santykių su Rusija tema. Darant prielaidą, kad Baltijos šalys Rusijos periodinėje spaudoje užima „reikšmingo kito“ (binarinėje opozicijoje: savas – svetimas) poziciją, būtina atskleisti, kaip yra pozicionuojami Rusijos ir Baltijos šalių tarpusavio santykiai, kokie šių santykių aspektai akcentuojami.

P1991 specifika yra susijusi su tuo, kad šiuo metu tenka aptarinėti tiek Baltijos šalių santykius su Rusija, kaip suverenių Sovietų Sąjungos subjektu, tiek jų santykius su Sovietų Sąjunga kaip viršvalstybiniu dariniu. Tačiau neigiamo Baltijos šalių vaizdinio Rusijos periodinėje spaudoje analizė parodė, kad jame neakcentuojama santykių su Rusijos Federacija tema. Šiuo periodu labiau aptarinėjama geopolitinio **Baltijos valstybių regiono sąveika** su Maskva, kaip Sąjungos centru.

Baltijos šalių vadovai kaltinami siekiu „visapusiškai sukompromituoti Sąjungos vyriausybę“ (439/I1991). Reiškiamas pasipiktinimas dėl to, kad Baltijos šalių nepriklausomybės atkūrimo klausimas yra iškeliamas tarptautinėje arenoje (pavyzdžiui, Lietuvos, Latvijos, Estijos vadovų vizito į JAV 1991 metų gegužės mėnesį metu). Teigiama, kad Baltijos šalys nori „maksimaliai internacionalizuoti konfliktą su Sąjungos centru“ (Ten pat).

Neigiamai žiūrima ir į Baltijos valstybių bandymą per teismą atgauti prieškarinio diplomatinių misijų pastatus Paryžiuje, kurie 1940 metais buvo perduoti Sovietų Sąjungai (647/I1991). Tai pozicionuojama, kaip *turtinės* ką tik nepriklausomybę atkūrusių respublikų *pretenzijos* Sovietų Sąjungai.

P1996 Rusijos periodinėje spaudoje neakcentuojami Baltijos šalių, kaip vieno geopolitinio regiono santykiai su Rusija.

P2000 tyrimo pjūvyje pabrėžiama, kad tarp Baltijos šalių ir Rusijos vyksta *žodžių karas* (125/I2000). Rusijos periodinėje spaudoje taip pat

teigiama, kad Baltijos valstybės *specialiai provokuoja Rusiją* griežtesniems pasisakymams (128/I2000), nes be konfliktinės situacijos Vakarų pasaulis neva greitai pamirš apie Lietuvos, Latvijos, Estijos egzistavimą. Kitaip tariant, į Baltijos šalių, kaip geopolitinio regiono, santykius su Rusija minėtu periodu įtraukiama ir numanoma (įsivaizduojama) trečioji pusės (Vakarai, Vakarų pasaulis, JAV ir pan.).

P2003/04 pjūvyje Baltijos šalių santykių su Rusija tema negatyvaus Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos šalis kontekste vėl beveik neišskiriama. Prie šios temos galima priskirti tik konstatavimą, jog *Rusija prarado Pabaltijį* (212/I2004). Ši išvada padaroma Baltijos šalių įstojimo į ES ir NATO kontekste.

Labiausiai išplėtotas negatyvus Baltijos šalių vaizdinys Rusijos periodinėje spaudoje santykių su Rusija kontekste nustatytas **P2008/09 laikotarpiu**. Baltijos valstybės vaizduojamos kaip itin nedraugiškos (priešiškos) Rusijos atžvilgiu. Štai vienas iš būdingų Baltijos šalių vaizdavimo pavyzdžių „Argumenty i fakty“ savaitraštyje: „Pažiūrėkim į Pabaltijį. Visada bando mums įkasti. Štai eina dramblys ir staiga jam koja suskaudo... Ir tada iš visų pusių puolė ir pradėjo tą koją graužti... Taip ir su mumis elgiasi. Bet nieko jiems neišdegs“ (025/AiF2009).

Kiek švelnesnis, nors ir aiškiai negatyvus, yra Baltijos šalių apibūdinimas, kaip nuolatinių *Rusijos kritikų* (152/I2008, 154/I2008). Baltijos valstybės taip pat pristatomos kaip šalys, su kuriomis Rusija *neturi bendrų vertybių* (056/KP2008). Čia pirmiausia galima įžiūrėti tuos pačius nesutarimus dėl sovietinės praeities aspektų interpretavimo, Baltijos šalių orientaciją į Vakarų vertybes (tiesa, Rusijos periodinėje spaudoje dažnai teigiama, kad ši orientacija yra netikra, dirbtinė) ir pan.

Rusijos ir Baltijos valstybių santykių temoje taip pat išlieka ir tam tikras tarptautinis kontekstas. Pavyzdžiui, vienoje iš laikraščio „Komsomolskaja pravda“ publikacijų Lietuva, Latvija, Estija ironiškai vadinamos *Europos Sąjungos kovos prieš Rusiją avangardu* (096/KP2009).

2008–2009 metų periodo apžvalga leidžia daryti išvadą, kad po Baltijos šalių įstojimo į ES ir NATO, jų reikšmės, kaip geopolitinio regiono, vertinimas Rusijos periodinėje spaudoje išaugo. Akivaizdu, kad šiuo periodu jos pozicionuojamos kaip savotiškas antirusiškas (priešiškas Rusijai) aljansas svarbiausiuose tarptautiniuose Europos susivienijimuose.

P1991 laikotarpiu Lietuvos santykių su Sovietų Sąjunga tema tampa negatyvaus šalies vaizdinio Rusijos periodinėje spaudoje dalimi, tuo tarpu, kai santykiai su Rusija, kaip suvereniu TSRS subjektu, tampa pozityviu Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Lietuvą aspektu.

Esmine šios srities negatyvaus požiūrio tema tampa *priešprieša tarp Sovietų Sąjungos ir Lietuvos respublikos vadovybės* (371/I1991, 376/I1991). Rusijos periodinėje spaudoje ši tema, pavyzdžiui, įrėminama tokiu būdu: „Taigi, trečioji Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos sesija prasidėjo. Idėjinės nuostatos ir politinė pozicija išliko ta pati. Sąjungos ir respublikos priešprieša tęsiasi, o artėjant bendrasąjunginiam referendumui ji, atrodo, įgyja ir naują pagreitį“ (371/I1991).

Lietuvos vadovybė taip pat kaltinama *pasirinkusi konfrontacinę taktiką santykiuose su Sovietų Sąjunga* (411/I1991) – Rusijos periodinėje spaudoje pažymima, kad tai yra dalies Lietuvos politinio elito (opozicijos) nuomonė.

Situacija iš esmės nesikeičia ir po to, kai pripažįstama juridinė Lietuvos nepriklausomybė. Respublika vaizduojama, kaip toliau einanti pasirinktu *konfrontacijos* su Sovietų Sąjunga keliu. Vienoje iš laikraščio „Izvestija“ publikacijų 1991 metų spalio pabaigoje konstatuojama: „Iki šiol nėra normalaus dialogo (tarp Lietuvos respublikos ir Sovietų Sąjungos – V.D.)“ (675/I1991).

P1996 pjūvyje Rusijos ir Lietuvos santykiai Rusijos periodinėje spaudoje vaizduojami kaip gana įtempti. Lietuvos pozicija tarptautiniuose santykiuose su NVS šalimis įvardijama kaip diskriminacinė (186/I1996). Pažymima, kad tai gali labai pakenkti santykiams su šiomis šalimis (pirmiausia – su Rusija).

Prastai vertinamas ir santykių intensyvumas. Pažymima, kad jie yra „šiek tiek įšaldyti ir nepasižymi dinamika“ (211/I1996).

P2000 laikotarpiu santykių su Rusija klausimas atsiduria už negatyvaus Lietuvos vaizdinio Rusijos periodinėje spaudoje ribų.

P2003/04 pjūvyje Lietuvos ir Rusijos santykių tema skamba politinės krizės, kilusios dėl apkaltos Lietuvos prezidentui Rolandui Paksui, kontekste. Pavyzdžiui, savaitraštis „Argumenty i fakty“ cituoja, kaip teigiama, neįvardijamą šaltinį iš Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento, kuris sako, jog „(prezidentinio) skandalo tikslas – nutraukti ekonominius santykius tarp Lietuvos ir Rusijos. Tuo labai suinteresuoti amerikiečių specialiosios tarnybos ir dalis šalies politinio elito“ (010/AiF2003).

Lietuvai taip pat bandoma pateikti istorines sąskaitas. Atgaivinama Lietuvai neva neturinčių priklausyti teritorijų tema. Pavyzdžiui, laikraštis „Komsomolskaja pravda“ cituoja tokius Rusijos Federacijos Dūmos deputatės Natalijos Naročickajos žodžius: „Reikėjo paleisti Pabaltijo valstybes kaip TSRS respublikas – tada būtų buvę visai kitos sąlygos. O jeigu Lietuva išėjo kaip „atstatyta prieškario valstybė“, kodėl ji pasisavino (увела за собой) teritorijas, kurias ji įgijo būdama TSRS dalimi – Klaipėdos apskritį, Druskininkų kurortą?“ (086/KP2004).

Didesnių pokyčių šios temos kontekste negatyvus Rusijos periodinės spaudos požiūris į Lietuvą nepatiria ir **P2008/09 pjūvyje**. Pavyzdžiui, Rusijos santykių su ES, kurie pašlijo po 2008 metų rugpjūčio mėnesio Rusijos ir Gruzijos karinio konflikto Pietų Osetijoje, kontekste pateikiamas toks teiginys: „Už grįžimą prie dialogo pasisakė net Lenkija, kuri retai praleidžia progą įgelti (насолить) Rusijai. Yra tik viena išimtis – Lietuva, kuri, atrodo, bando bent kiek „atkeršyti“ už grasinimą dislokuoti „Iskanderus“ Kaliningrado srityje“ (072/KP2008). Pagal bendrą charakteristiką, santykiai tarp Rusijos ir Lietuvos išlieka *šaltoki* (153/I2008).

P1991 laikotarpiu negatyviame Rusijos periodinės spaudos požiūryje į Latvijos santykius su Rusija (būtent su Rusija, o ne Sovietų

Sajunga) išskiriami keli esminiai aspektai. Vienas jų yra *ekonominis karas*, kurį Latvijai paskelbė Rusijos Federacijos Tiumenės apskritis, reikalaudama išlaisvinti joje sulaikytą ir į Rygą išvežtą buvusį Rygos OMON'o vado pavaduotoją Sergejų Parfionovą (232/KP1991). Negatyviai vertinamos ir Latvijos teritorinės pretenzijos Rusijai (kalba eina apie sovietmečiu nuo Latvijos atskirtą ir prie Rusijos Pskovo apskrities prijungtą Pytalovo (Abrene) rajoną) (659/I1991).

P1996 pjūvyje Latvijos ir Rusijos santykiai pristatomi Rusijos periodinėje spaudoje per *skandalo* ir konfrontacijos prizmę. Apie tai kalbama tokiu būdu: „Rusijos-Latvijos santykiuose įsižiebė eilinis skandalas“ (212/I1996).

Pažymima, kad šioms valstybėms sunkiai sekasi rasti bendrą kalbą. Štai citata iš informacinio pranešimo apie Rusijos ir Latvijos tarpvalstybinių derybų eigą: „Ypatingą Maskvos pasipiktinimą sukėlė faktas, jog Ryga sugriežtino savo poziciją, taip paversdama ją nepriimtina Rusijai. Rusijos URM'as mano, kad Latvijos delegacija derybose Maskvoje iš esmės veikė remdamasi „deklaracija dėl okupacijos“, kurią šios respublikos parlamentas priėmė rugpjūčio 22 dieną“ (220/I1996). Čia įžiūrimi ir klausimo dėl praeities interpretavimo elementai (Rusija vengė bei tebevengia pozicionuoti Baltijos šalių inkorporavimą į Sovietų Sąjungą kaip okupaciją).

P2000 Latvijos santykiai su Rusija ypatingai neišskiriami, jų elementai nepastebimi negatyviojo Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Latviją struktūroje.

P2003/04 pjūvyje konstatuojama, kad Rusijos ir Latvijos santykiai išlieka *sudėtingi* (033/AiF2004). Dar vienas akcentuojamas aspektas – tai, kad tarp dviejų šalių ilgą laiką *nebuvo normalaus dialogo* (207/I2004), kas yra akivaizdus dvišalių santykių trūkumas.

P2008/09 laikotarpiu minėta tema Rusijos periodinėje spaudoje tampa labiau schematiška. Latvija kaltinama *Rusijos „demonizavimu“* (176/I2008) – šie kaltinimai skamba jau minėto šiame darbe dokumentinio filmo „Soviet

Story“ platinimo bei viešo demonstravimo skirtinguose Europos valstybėse kontekste.

Teigiama, kad Latvija stengiasi kaip tik įmanoma *pakenkti Rusijai* (184/I2009). Ši valstybė pozicionuojama Rusijos periodinėje spaudoje kaip priešiška: „Latvija savo egzistenciją „politiškai“ pateisina beveik vien tik antirusiška mitologija, t. y. dažniausiai išgalvotomis nuoskaudomis ir baimėmis“ (Ten pat).

Laikraščio „Izvestija“ publikacijoje vaizduojama principinė dviejų šalių priešprieša, dėl kurios visa kaltė suverčiama Latvijai: „Vienu žodžiu, myli Rusiją – esi Latvijos priešininkas. Per tokias paprastas nuostatas piešiamas priešo paveikslas“ (206/I2009). Tai koreliuoja ir su bendrais kaltinimais *antirusiškumu*, kurie Rusijos periodinėje spaudoje skirtinguose tyrimo laikotarpiuose skamba Baltijos šalių atžvilgiu.

Santykių su Rusija (ir Sovietų Sąjunga) tema plačiausiai yra išreikšta negatyviame Rusijos periodinės spaudos požiūryje į Estiją. P1991 laikotarpiu šie aspektai pirmiausia yra susiję su respublikos siekiu atkurti nepriklausomybę. Pavyzdžiui, vienoje iš šiai temai skirtų publikacijų bandoma įrodyti, kad išstojimas iš Sovietų Sąjungos Estijai yra ekonomiškai nenaudingas: „Su Sąjungos valdžia Estija susipyko. Resursai, kurie teikiami pagal tiesioginius susitarimus, yra menki. Jeigu lyginti 1991 metų kovo–balandžio Estiją su pernai metų (apie užpernai metų Estiją kalbėt net nepatogu), apima liūdesys ir neviltis“ (431/I1991).

Kitas aštrus momentas, kuris priešina Estiją ne tiek su Sovietų Sąjunga, kiek jau su pačia Rusija – nesutarimai dėl sienų (kaip ir Latvijos atveju). Ši tema, pavyzdžiui, realizuojama straipsnyje apie nepriklausomybę atkūrusios Estijos pašto ženklą, kuriame respublika pavaizduota su visomis prieškarinio teritorijomis: „Toks priminimas – dar vienas kartus lašas dėl sienos su Rusija vykstančiame konflikte. Ankščiau reikalavimą peržiūrėti sienas ir grąžinti respublikoje iki 1940 metų buvusias teritorijas kėlė kai kurios partijos ir

visuomeniniai judėjimai. Pastaruoju metu sienų problema pasireiškė ir parlamento debatuose“ (653/I1991).

P1996 vienas iš esminių šios vaizdinio struktūros elementų yra konstatavimas, kad tarp Estijos ir Rusijos *stokojama normalių santykių* (201/I1996). Pavyzdžiui, viename iš straipsnių laikraštyje „Izvestija“ pažymima: „Negalima užmerkti akių į tai, kad šiandieninius santykius tarp Rusijos ir Estijos sunku būtų pavadinti draugiškais, kaimyniškais. Net daugiau – jie charakterizuojami kaip gana įtempti“ (169/I1996).

Estija taip pat vaizduojama kaip šalis, kuri stengiasi pakenkti Rusijai. Pavyzdžiui – *sabotuoja jos įstojimą į Europos Tarybą* (035/KP1996). Tuo pat metu akcentuojama, jog vargu ar šią respubliką galima pavadinti rimtu priešu, jos numanomi, Rusijos periodinėje spaudoje aprašomi pikti kėsmai yra išjuokiami: „Šis Estijos URM'o atsisakymas išduoti leidimą (dar vienam Rusijos konsulatui – V.D.) – tik uodo įkandimas ilgoje Rusijos-Estijos romano istorijoje, kuri primena santykius tarp pionierių, kai apkramtytais popieriukais šaudoma į savo simpatiją“ (055/KP1996).

P2000 pjūvyje Estija Rusijos periodinėje spaudoje parodoma kaip valstybė, turinti stiprią *išankstinę nuostatą* Rusijos atžvilgiu. Santykiai tarp valstybių apibūdinami kaip konfliktiniai. Tuo pat metu Estijai priekaištaujama dėl atitolimo nuo Rusijos. Kaltė už tai suverčiama Estijos valdžiai, kuri neva *kala pleištą (вбивает клин) tarp kaimynų*, t. y. Estijos ir Rusijos (177/I2000). Pažymima, kad sugriežtinus vizų režimą pasienio zonoje *nutraukiami 500 metų giminystės ryšiai* (Ten pat).

P2003/04 stiprėja konfliktinis Rusijos santykių su Estija diskursas. Štai citata iš laikraščio „Komsomolskaja pravda“ straipsnio, kuriame reaguojama į Talino norą pareikalauti iš Maskvos kompensacijos už sovietinę okupaciją: „Dar reikėtų pasiaiškinti dėl Estijos išstojimo iš TSRS, o dar anksčiau – iš Rusijos imperijos legitimumo. Reikėtų, turbūt, skrupulingai paskaičiuoti kiekvieną kapeiką, investuotą į Estijos liaudies ūkį bei pareikalauti grąžinti šiuos pinigus...“ (084/KP2004).

Šio periodo publikacijose galima aptikti ir aiškų įvardijimą, kurios temos Rusijos ir Estijos santykiuose yra probleminės bei potencialiai konfliktinės. Pažymima, kad tai Estijos narystė ES ir NATO, Estijos stačiatikių Maskvos patriarchato bažnyčios registracijos klausimas bei rusakalbių Estijos gyventojų statusas (217/I2004). Charakteringa tai, kad visos išvardytos temos iš esmės yra susijusios ne su dvišaliais santykiais, bet su Estijos vidiniais reikalais bei geopolitine šalies orientacija.

Gana stiprus negatyvus Estijos santykių su Rusija diskursas aptinkamas ir **2008–2009 metų tyrimo pjūvyje**. Šiuo laikotarpiu Estija yra kaltinama *šnipinėjimu prieš Rusiją užsienio žvalgybų naudai*. Atitinkamo straipsnio pavadinimas skamba taip: „Estijos žvalgyba renka Rusijoje duomenis Centrinei žvalgybos valdybai ir MI-6“ (163/I2008).

Tuo pat metu apgailestaujama, kad rusai ir estai neva *sugriovė viską, kas buvo bendra* (077/KP2008). Atsikartoja Rusijos periodinei spaudai būdingas prarandamų ryšių su po vienu Sovietų Sąjungos stogu buvusiomis teritorijomis motyvas.

3.7. Kiti negatyvaus požiūrio struktūros elementai

Rusijos periodinės spaudos negatyvų požiūrį į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją ar Estiją) formuoja ir kiti struktūriniai elementai, atvaizduoti požiūrio į Baltijos šalis konceptų sąvaduose. Šiame poskyryje bus apžvelgti į aukščiau įvardytas kategorijas nepatekę elementai. Juos planuojama apžvelgti pagal temines paradigmas.

3.7.1. Specifinės temos

Rusijos periodinės spaudos negatyvaus požiūrio į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) didžiausia specifinių temų paradigma aptinkama 1991 metų tyrimo periode. Ji yra susijusi su specialaus VRM

sistemos padalinio OMON ir Sovietinės kariuomenės veiksmų Baltijos valstybių teritorijoje pateikimu.

Ši teminė paradigma iš esmės yra ambivalentiška. Tai rodo tam tikrą Rusijos periodinės spaudos pasimetimą minėtu periodu, neaiškumą dėl to, kaip reiktų interpretuoti OMON'o ir Sovietinės kariuomenės veiksmus Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje. Šiuo atveju Rusijos periodinėje spaudoje pastebimos dvi vyraujančios tendencijos. Viena jų susijusi su pripažinimu, kad OMON'o ir Sovietinės kariuomenės veiksmai yra neteisėti, nukreipti prieš legitimias Baltijos šalių politines ir saugumo struktūras. Kita – vaizduoti OMON'ą ir Sovietinę kariuomenę kaip aplinkybių ir politinių žaidimų (tiek Baltijos šalyse, tiek Maskvoje) aukas, plėtojant išdavystės diskursą.

Pirmą iš įvardintų tendencijų galima iliustruoti tokia citata iš laikraščio „Komsomolskaja pravda“: „Makutinovičiaus (Vilniaus OMON'o vadas – V. D.) būrys gyvena pagal savo įstatymus ir vykdo kažkieno kito valią. Iš tikrųjų vyksta ne Lietuvos ir TSRS teisinės sistemos karas, kaip tai bandoma pavaizduoti. Pagal ir vienus, ir kitus įstatymus OMON'as veikia kaip neteisėtas susivienijimas. Vyksta tarpvalstybinis karas – tarp Lietuvos respublikos ir „Lietuvos TSR“ (112/KP1991).

Tokio pobūdžio OMON'o ir Sovietinės kariuomenės diskursas stiprėja 1991 metų rugpjūčio mėnesio pučo Maskvoje kontekste. Vėlesnėse Rusijos periodinės spaudos publikacijose konstatuojama: „Rugpjūčio 20 dieną kariniai daliniai ir OMON buvo pasirengę įvykdyti valstybinį perversmą Pabaltijo respublikose ir laukė atitinkamo įsakymo po to, kai Rusijoje būtų užgrobti „Baltieji rūmai“ (187/KP1991).

Minėtas požiūris iš esmės nėra negatyvus, kalbant apie Baltijos šalių (ar atskirai Lietuvos, Latvijos ar Estijos) vaizdinį.

Tačiau galima pastebėti, kad 1991 metų tyrimo laikotarpiu stipresnė yra antroji tema, kurią galima būtų apibūdinti kaip *išduotas* OMON'as. Šioje teminėje paradigmoje OMON'o ir Sovietinės kariuomenės daliniai pozicionuojami kaip (vieninteliai) rusakalbių Baltijos šalių gyventojų (ir

sovietinės sistemos Baltijos valstybėse) gynėjai. Pavyzdžiui, laikraštis „Izvestija“ cituoja tokį Rygos OMON'o vado Česlovo Mlyniko pareiškimą: „Didžiąjai daliai nelatvių gyventojų mes tapome saugumo ir įstatymų įgyvendinimo garantu“ (590/I1991). OMON'o veiksmus bandoma pateisinti ir teiginiais, kad jie buvo tik įsakymų *vykdytojai* (229/KP1991).

Lygiai taip pat ir Sovietinės kariuomenės veiksmus (pavyzdžiui, Sausio 13-osios įvykių metu Vilniuje) bandoma pateisinti vykdoma pareiga. Tai iliustruoja tokio pobūdžio citata: „Apkaltinęs dėl dabartinės krizinės situacijos respublikos Aukščiausiąją Tarybą ir vyriausybę, Sovietų Sąjungos Maršalas (Dmitrijus Jazovas – V.D.), aptardamas Sovietų armijos dalinių veiksmų teisėtumą Vilniuje, informavo, jog buvo susidurta su konfrontacine situacija. Iš vienos pusės – ginkluoti vyriausybės šalininkai, iš kitos – beginklės vyriausybės oponentų grupės. Būtent pastaruosius, D. Jazovo manymu, buvo būtina apginti“ (262/I1991).

Vėliau Sovietinės kariuomenės daliniai gana aktyviai vaizduojami kaip aplinkybių aukos. Teigiama, kad armiją *bandoma diskredituoti* (297/I1991), kad *prieš ją kurstoma isterija* (570/I1991). Dėliojami kiti panašaus pobūdžio akcentai, kas atitinka binarinės opozicijos „savas – svetimas“ principus: kariuomenė yra „sava“ (ir todėl jos veiksmus linkstama pateisinti), o Baltijos šalys ir jų vadovybė (jau) yra „svetimi“, todėl kaltę linkstama suversti joms.

Ši teminė paradigma yra bendra visoms trimis Baltijos šalims – ji taip pat yra išreiškiama ir Rusijos periodinės spaudos požiūryje į Baltijos valstybes, kaip į vientisą geopolitinį regioną.

Kitos specifinės temos yra susijusios su atskiromis Baltijos regiono šalimis. Viena tokių temų – vadinamojo Bronzinio kario (paminklo sovietiniams kariams) perkėlimo iš Talino centro į Karių kapines tema. Nors chronologiškai minėtas įvykis nepatenka nei į vieną iš tyrimui pasirinktų laikotarpių, jo diskursas vis dar yra pastebimas 2008–2009 metų pjūvio tekstuose.

Minėta teminė paradigma tiesiogiai koreliuoja su anksčiau išskirtais (istoriniu, rusakalbių bendruomenės padėties) diskursais. Nors Bronzinio kario skulptūros perkėlimas įvyko 2007 metų pavasarį, t. y. daugiau nei prieš metus iki tyrimui pasirinkto 2008–2009 metų laikotarpio, šis įvykis minėtame tyrimo pjūvyje vis dar vertinamas labai emocingai. Šios istorijos kontekste minimas *šventvagiškas memorialo perkėlimo planas, karių, kritusių kovoje su fašizmu, atminimo išniekinimas* (192/I2009). Visa tai vertinama kaip *neleistina, veidmainiška istorijos revizija* (Ten pat).

Šios istorijos aktualizavimas minėtu tyrimo laikotarpiu pirmiausia yra susijęs su jam sinchronišku teisminiu procesu prieš neramumų Talino centre kurstytojus (Rusijos periodinėje spaudoje jie apibūdinami kaip „Bronzinio kario gynėjai“ (214/I2009), tačiau tokio pobūdžio tekstai tampa integralia *rusų (rusakalbės) mažumos teisių pažeidimų* Estijoje temos dalimi).

Dar vienos specifinės temos užuomazgas 2008–2009 metų tyrimo pjūvyje aptinkamos Lietuvos vaizdinį formuojančiuose tekstuose. Kalba eina apie seno mito apie moteris-snaiperes (iš Baltijos šalių), t. y. vadinamąsias „baltąsias pėdkelnes“, atgaivinimą Rusijos karinės konfrontacijos su Gruzija kontekste: „Apie internacionalą gruzinų kariuomenėje kalba ir mūsų kariai. Už Gruziją kaunasi daug moterų-samdinių. Jau nužudytos kelios ukrainiečių snaiperės. Osetinai vakar visą dieną aptarinėjo lietuvę, kurią sušaudė miške. Sako, kad kūną apipylė benzinu ir padegė, kad nesmirdėtų“ (047/KP2008).

Grįžimas prie XX amžiaus dešimtojo dešimtmečio moderniosios mitologijos¹⁰², kurį 2008–2009 metų periodu demonstruoja Rusijos periodinė spauda, yra savaime reikšmingas aspektas. Informacija apie neva nukautą „snaiperę lietuvę“ pateikiama gandų lygyje, tačiau cituojamoje publikacijoje šia informacija neabejojama. Tokia priemonė leidžia sustiprinti Lietuvos, kaip priešiškos valstybės (konflikte politiškai palaikiusios Gruzijos poziciją) vaizdinį.

¹⁰² Plačiau žr. 5-tą šio darbo antros dalies skyrių.

3.7.2. Universaliosios temos

Kaip negatyvaus požiūrio į Baltijos šalis Rusijos periodinės spaudoje agentai pasireiškia ir kai kurios teminės paradigmos, kurioms iš esmės labiau yra būdingas neutralus ar net pozityvus informacijos pateikimas. Prie tokių, pavyzdžiui, priskiriama sporto tema.

P1991 pjūvyje ši tema negatyviu aspektu pasireiškia Latvijos vaizdinyje. Šiuo atveju ji yra susijusi su ekonomine respublikos situacija. Akcentuojama, kad be atitinkamo valstybinio finansinio palaikymo liko ledo ritulio klubas „Ryga“ (ankstesnis pavadinimas „Dinamo“) (777/I1991).

Sporto temos panaudojimas negatyvaus požiūrio į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) formavime pastebimas ir **P2000**. Ji ypatingai išreikšta Lietuvos vaizdinyje. Rusijos periodinės spaudos dėmesio centre atsidūrė *skandalas* Lietuvos krepšinio pasaulyje: „Faktinis „Žalgirio“ šeimininkas Šabtajus Kalmanovičius pareiškė, kad gali palikti komandą be pinigų. Priežastis – nepritarimas direktorių tarybos sprendimams“ (022/KP2000).

Sportas pozicionuojamas kaip probleminė verslo šaka. Pavyzdžiui, į „Komsomolskaja pravda“ korespondento klausimą: „Rusų sportą dažnai įtaria ryšiais su banditais, nešvarių pinigų panaudojimu ir plovimu. Ar Lietuvos tokie dalykai nepalietė?“ tuometinis Kūno kultūros ir sporto departamento generalinis direktorius (publikacijoje vadinamas „Lietuvos sporto ministru“) Rimas Kurtinaitis atsako: „Palietė. Turime tokias pačias bėdas“ (025/KP2000).

Rusijos periodinėje spaudoje akcentuojama ir tai, kad Lietuvai iškilo problemų išmokant žadėtas premijas savo olimpinės rinktinės sportininkams. Straipsnyje pavadinimu „Kartais pergalių būna pernelyg daug“ pažymima: „Lietuvos vyriausybė nesugebės išmokėti žadėtų premijų savo olimpiečiams, iškovojuosiems medalius Sidnėjuje. Respublikoje tiesiog niekas nesitikėjo, kad sportininkai iškovos tiek daug apdovanojimų – du aukso ir tris bronzos medalius“ (179/I2000).

Visais minėtais atvejais sportinės temos yra iš esmės sumaišytos su kitomis temomis (politikos, ekonomikos, kriminalų). Grynujų sportinių temų negatyvaus požiūrio struktūroje yra gana mažai. Galima nebent paminėti pranešimą apie *Lietuvos futbolo rinktinės sutriuškinimą* (181/I2000) ar *dopingo* skandalą Latvijoje (143/I2000).

Panašiai sporto tema negatyvaus požiūrio struktūroje pasireiškia ir **P2003/04 pjūvyje**. Šios temos rėmuose fiksuojamas Lietuvos skustagalvių išpuolis prieš Rusijos krepšininkus (092/KP2004).

Rusijos periodinės spaudos darbotvarkėje taip pat atsiranda vietos pasakojimui apie dopingo skandalą, kurio dalyviu tapo Lietuvos dviratininkas Raimondas Rumšas (096/I2003). Taip pat kalbama apie lietuviško futbolo krizę. Akcentuojama, kad „po Sovietų Sąjungos žlugimo viskas (lietuviškame futbole – V. D.) yra apgailėtinos būklės“ (198/I2004).

P2008/09 ironiškai aprašoma Rusijos ledo ritulio rinktinės pergalė prieš latvius: „Tam, kad išrinkti dalimis tvirtą Latvijos rinktinę, Viačeslavo Bykovo vadovaujamai komandai prireikė tik kiek daugiau pastangų, negu jų reikia, kad atidarytum Rygos šprotų skardinę“ (112/KP2009). Akcentuokime, kad „šprotų skardinė“ yra vienas neoficialiųjų Latvijos simbolių (dažniausiai – neigiamos konotacijos) Rusijos viešajame diskurse.

Kitos potencialiai neutralios arba pozityvios, bet realizuojamos neigiamo požiūrio kontekste temos pavyzdys yra kultūra. **P1996 laikotarpiu** Rusijos periodinės spaudos publikacijose ypatingai akcentuojama tai, ką galima būtų apibūdinti kaip krizę Lietuvos kultūriniame gyvenime. Šios krizės požymiai – *žlunganti kino industrija* (132/KP1996), *merdintis teatras Panevėžyje* (199/I1996) ir pan.

Vėliau kultūros temos grįžimas į negatyvaus požiūrio struktūrą fiksuojamas **P2008/09 pjūvyje**. Jis pirmiausia realizuojamas per teiginį, kad Baltijos šalyse vyrauja *blogas požiūris į aktorius, kurie dirbo (ir buvo populiarūs) Rusijoje* (004/AiF2008). Ta pati tema realizuojama ir šio laikotarpio Latvijos vaizdinyje. Vienoje iš laikraščio „Izvestija“ publikacijų

teigiama, kad žinoma latvių aktorė Via Artmanė *buvo gėdijama už populiarumą Sovietų Sąjungoje* (165/I2008). Tokiuose teiginiuose įžiūrimi kultūros temos politizavimo principai.

Apibendrinant pateiktą informaciją, galima padaryti išvadą, jog potencialiai neutralios bendrinės temos lengviausiai tampa negatyvaus vaizdinio struktūriniu dalimi tais atvejais, kai koreliuoja su kitomis bendrinėmis temomis (tokiomis, kaip politika, ekonomika ir pan.). Tokių temų panaudojimas negatyvaus vaizdinio formavimui taip pat dažniausiai aptinkamas perioduose, kur fiksuojamas bendras negatyvaus požiūrio stiprėjimas bei dominavimas.

4. POZITYVAUS POŽIŪRIO ELEMENTŲ TYRIMAS

Pozityvaus pobūdžio Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) elementų yra žymiai mažiau, negu ankstesniame skyriuje atskleistų negatyvaus požiūrio elementų, tačiau jie yra svarbūs, siekiant suprasti bendrą tiriamo požiūrio konfigūraciją bei kai kuriuos jo vidinius prieštaravimus bei ambivalentiškumą. Atsižvelgiant į tai, kad medžiagos šioje kategorijoje yra mažiau, nei negatyvaus požiūrio kategorijoje, ji bus apžvelgta chronologiniu būdu pagal geografinį principą.

4.1. Pozityvus požiūris į Baltijos šalis

P1991 laikotarpiu, nežiūrint į bendrą politinę įtampą Maskvos santykiuose su Baltijos valstybėmis, Rusijos periodinės spaudos publikacijose apie pastarąsias aptinkama gana daug (22 proc. nuo visų tekstų) elementų, kurie yra pozityvaus pobūdžio.

Akcentuojama, kad Baltijos šalyse formuojasi *demokratinė* valdžios struktūra (004/AiF1991; 005/AiF1991), taip pat pripažįstama jų *teisė į suverenumą* (005/AiF1991), o tekstuose, kuriuose kalbama apie Baltijos valstybių santykius su Sovietų Sąjungos vadovybe, autorių simpatijos neretai yra Lietuvos, Latvijos ar Estijos, o ne Maskvos pusėje. Pripažįstama, kad sovietinė vadovybė *atsakinga už prievartos aktus* Baltijos šalyse (126/KP1991). Į tai, kas vyksta Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje žiūrima kaip į scenarijus, kurie gali pasikartoti kitur Sovietų Sąjungoje, ar gal net Maskvoje (kas, iš esmės, ir įvyko 1991 metų pučo metu). Šiuose įvykiuose matomas liberalizacijos laikotarpio (Pertvarkos) pabaigos pavojus, arba, kitaip sakant, *grįžimas prie diktatūros* (017/AiF1991).

Tuo pat metu santykiai su Rusija, kaip su suvereniu Sovietų Sąjungos subjektu (t.y., subjektu juridškai lygiaverčiu Lietuvai, Latvijai, Estijai),

vaizduojami pozityviai. Po tragiškų įvykių Vilniuje laikraštis „Komsomolskaja pravda“ pranešė apie tokią Rusijos visuomenės reakciją: „299 Leningrado įmonės sausio 16 d. surengė dviejų valandų įspėjamąjį streiką, pasisakydamos prieš jėgos panaudojimą Lietuvoje. Dar 109 darbo kolektyvai šią dieną išėjo į mitingus. Po kreipimusi Pabaltijo respublikoms palaikyti surinkta 50 tūkst. parašų“ (061/KP1991).

Taip pat akcentuojama vieninga Baltijos šalių pozicija bei jų tarpusavio solidarumas. Tragiškų Sausio 13-osios įvykių kontekste laikraštyje „Komsomolskaja pravda“ pateikiami tokie pranešimai: „(Latvijos) Aukščiausioji Taryba išreiškė solidarumą su Lietuvos tauta“ (054/KP1991); „Estija paskelbė gedulą. Nuleistos vėliavos, cerkvėje aukojamos mišios. Šis gedulas yra susijęs su tragiškais įvykiais Lietuvoje, tačiau Estijoje bijoma, kad bėda gali atkeliauti ir čia“ (Ten pat).

Nėra vienareikšmis požiūris ir į visuomenės būklę. Negatyvaus požiūrio žmogaus teisių pažeidimų diskursui šio tyrimo laikotarpyje galima pateikti ir priešingą, pozityvų diskursą, kuriame žmogaus teisių ir laisvių situacija Baltijos šalyse pristatoma kitaip: „Savo sprendime komisija (TSRS Aukščiausios Tarybos nacionalinės politikos ir tarpnacionalinių santykių komisija – V.D.) akcentavo, jog yra įsitikinusi, kad šiose respublikose (Baltijos šalys – V.D.) bus įgyvendintos tautinių mažumų teisės, atitinkančios tarptautines normas“ (595/I1991).

Pozityvaus požiūrio tema realizuojama ir per ekonominius aspektus – tokius, kaip *aukštesnis, nei kitose Sovietų Sąjungos respublikose gyvenimo lygis* (021/AiF1991) ir pan.. Rusijos periodinėje spaudoje 1991 metų tyrimo laikotarpiu pažymima, kad Baltijos šalys jau dabar *vykdo nepriklausomą ekonominę politiką* (043/KP1991). Pozityvų Baltijos šalių vaizdinį formuoja ir tokio pobūdžio pranešimai: „Švedų vyriausybė apmokėjo kelių šalių ekspertų tyrimą, kurio pagrindu buvo parengta ataskaita „Baltijos pramonė“. Jos autoriai daro išvadą: teiginys apie Baltijos šalių ekonominę priklausomybę nuo Sovietų Sąjungos yra mitas“ (612/I1991).

Kai kuriuose šio periodo publikacijose nagrinėjami Rusijos periodinės spaudos leidiniai jei nepalaiko, tai bent nekvestionuoja oficialios Baltijos šalių pozicijos istoriniais klausimais. Kalbant apie 1940 metų įvykius lygiagrečiai vartojami terminai *aneksija* ir *okupacija*. Nors informaciniais šių terminų šaltiniais tampa politikai (nuomonės formuotojai) iš Baltijos šalių, šio periodo Rusijos periodinės spaudos publikacijose šie terminai nėra imami į kabutes, kaip tai daroma vėliau.

P1996 pjūvyje pastebima, kad pozityvaus požiūrio į Baltijos šalis erdvė siaurėja, traukiasi. Dominuojančiu išliko ekonominis aspektas. Pagarbaus požiūrio Rusijos periodinėje spaudoje pirmiausia sulaukia nacionalinių Baltijos šalių *valiutų stabilumas* (156/I1996). Teigiamai šiuo periodu vertinamas ir Baltijos valstybių siekis *integruotis į bendraeuropinę rinką* (Ten pat).

Vienoje iš šio periodo publikacijų aptinkamas paminėjimas, kad *vienintelis nestandartinis muziejus Sovietų Sąjungoje buvo Pabaltijy* (002/AiF1996), o tai leidžia kalbėti apie Baltijos šalių išskirtinumo rėmą. Iš publikacijos konteksto tampa aišku, kad omenyje turimas Velnių muziejus Kaune (tačiau tiesiogiai tai neįvardijama).

Panaši pozityvaus požiūrio į Baltijos šalis Rusijos periodinėje spaudoje konfigūracija išlieka ir **P2000 pjūvyje**. Šiuo periodu nostalgiskai prisiminama, kad Baltijos šalys buvo *sovietinis užsienis* (138/I2000). Taip pat kalbama ir apie naujas tendencijas, bylojančias apie turistinį Baltijos šalių potencialą: „Populiaria poilsio vieta turistams iš Šiaurės Europos šalių tapo nepriklausoma Estija ir Latvija, kiek mažiau populiari yra Lietuva“ (146/I2000).

Ekonominė tema išlieka pagrindine pozityvaus požiūrio ašimi ir šiame periode. Šiuo atveju minėta tema interpretuojama santykių su Rusija kontekste. Skirtingai nei politinis lygmuo, ekonominio lygmens santykiai vertinami gana pozityviai. Akcentuojama, kad Rusija yra *pagrindinė eksporto iš Baltijos šalių partnerė* (008/AiF2000). Apie Baltijos valstybes taip pat kalbama kaip apie regioną, sąveika su kuriuo Rusijos įmonėms yra potencialiai įdomi (076/I2000).

Taip pat teigiama, kad „po Sovietų Sąjungos žlugimo nutrūkusios Rusijos santykiai su Pabaltijo valstybėmis pradeda atsigauti (восстанавливаться)“ (210/I2000).

Vienoje iš publikacijų laikraštyje „Izvestija“ 1940 metų įvykiai apibūdinami kaip *stalininė okupacija* (125/I2000), tai iš esmės atitinka Baltijos šalių požiūrį į minėtą istorinį įvykį.

2003–2004 metų tyrimo periodu nebuvo aptikta aiškių elementų, kurie charakterizuotų pozityvų Rusijos periodinės spaudos požiūrį į Baltijos šalis. Šiai kategorijai buvo priskirti vos keli tekstai – be ryškių charakteristikų, kuriuos galima būtų įtraukti į atitinkamą požiūrio konceptų sąvadą.

Labiau išreikšti, nors ir gana silpni, pozityvaus požiūrio elementai aptinkami **2008–2009 metų tyrimo pjūvyje**. Vėl primenamas teiginys, kad Sovietų Sąjungoje Baltijos šalys buvo išskirtinėje pozicijoje – šiuo atveju teigiama, kad jos atliko *socializmo vitrinos* (207/I2009) funkciją. Akcentuojami ir dabartiniai Lietuvos, Latvijos, Estijos pasiekimai, teigiant, kad jos yra *labiausiai vakarietiškos šalys posovietinėje erdvėje* (240/I2009).

Nepaisant stipraus Baltijos šalių vaizdinio negatyvumo, akcentuojama, jog „pastaruosius keletą metų mes (turistai iš Rusijos – V.D.) esame laukiami svečiai Pabaltijo valstybėse, jie visaip stengiasi padidinti iš Rusijos atvykstančių turistų srautą“ (011/AiF2008).

Istorinių ginčų kontekste pozityviai (pripažįstant Baltijos šalių istorijos traktavimą) skamba teiginys: „Šios šalys (Baltijos valstybės – V.D.) turi karčią istorinę okupacijos atmintį“ (069/KP2008). Tiesa, tai yra laikraščio publikacijoje cituojamo Zbigniewo Brzezinskio žodžiai.

4.2. Pozityvus požiūris į Lietuvą

Rusijos periodinės spaudos publikacijų kontekste pozityvus požiūris į Lietuvą yra išskirtinio pobūdžio. Tyrimo rezultatai rodo, kad net 1991 metų tyrimo laikotarpiu, kai santykiai tarp Lietuvos ir Sovietų Sąjungos buvo

smarkiai sugadinti Maskvos bandymu jėga grąžinti į savo rankas respublikos kontrolę, Rusijos laikraščių publikacijose šalia negatyvaus buvo formuojamas ir stiprus pozityvus požiūris į Lietuvą.

Pozityvaus požiūrio elementai iš esmės koreliuoja su analogiškais pozityvaus požiūrio į Baltijos šalis kaip vientisą geopolitinį regioną, elementais. Lietuva parodoma kaip valstybė, kuri pasirinko demokratinės raidos kelią (004/AiF1991). Be to, atsvara Lietuvos kaip kriminalizuotos, neramios teritorijos pozicionavimui tampa toks realybės atvaizdavimas: „O gera ten, kur mūsų nėra. Pavyzdžiui, Vilniuje – jame gera: orai, gamta, architektūra, švaru, jaukios gatvės, ramus miestelėnų gyvenimo ritmas, kiemsargis, šluojantis plačios magistralės kelkraštį“ (030/AiF1991).

Akcentuojama ir šalies vienybė, siekiant laisvės (278/I1991). Pažymima ir tai, kad kovą dėl nepriklausomybės šalis vykdo *nesmurtiniais metodais* (566/I1991). Politinis respublikos laukas pozityviajame vaizdinyje parodomas, kaip gana stabilus. Pavyzdžiui, pranešant apie situaciją Lietuvoje po Maskvos pučo žlugimo, konstatuojama: „Lietuvos vadovybė visiškai kontroliuoja situaciją respublikoje“ (585/I1991).

Vienas iš stiprių pozityvaus vaizdinio lauko elementų yra ekonominė tema. Gana pozityviai vertinamos drąsūs Lietuvos žingsniai link *rinkos ekonomikos*. Akcentuojama, kad Lietuvoje nėra tokio prekių deficito, kaip kituose Sovietų Sąjungos regionuose. Apie Lietuvą taip pat pradedama kalbėti kaip apie galimą ekonominį tiltą tarp Rytų ir Vakarų (ypač tada, kai tampa akivaizdu, jog nėra jokių efektyvių priemonių, kurios leistų taikiai būdu sulaikyti Lietuvą Sovietų Sąjungos sudėtyje).

Ypatingą vietą pozityviame požiūryje užima ir vietinių rusakalbių gyventojų tema. Vienoje iš savaitraščio „Argumenty i fakty“ publikacijų pažymima, jog Lietuvoje rusakalbės bendruomenės atstovai *nėra vadinami okupantais* (030/AiF1991). Kitoje šio savaitraščio publikacijoje yra cituojamas Klaipėdos miesto tarybos vadovas Vytautas Čepas: „Aš dabar negaliu pasakyti tikslaus skaičiaus išvažiavusių žmonių. Tačiau man atrodo, kad po to, kai

Lietuva pasiekė realią nepriklausomybę, norinčiųjų išvažiuoti skaičius net sumažėjo. Beje, aš dalyvavau Policijos akademijos kursantų priesaikoje ir mačiau, kaip prisiekė 10 rusų, kurie dirbs teisėsaugos sistemoje. Tai džiuginantis faktas: vadinasi, jie mano, kad Lietuva yra jų tėvynė ir jie ruošiasi gyventi būtent čia“ (037/AiF1991).

Kalbant apie susitarimus tarp Lietuvos ir Rusijos Federacijos, kaip suverenaus Sovietų Sąjungos subjekto, pažymima, jog: „(Rusakalbiai Lietuvos gyventojai) gaus lygias teises nepriklausomai nuo tautybės, jiems bus garantuota tikėjimo laisvė ir pan. Ne daugiau. Bet ir ne mažiau“ (561/I1991). Visą tai galima interpretuoti ir kaip dalį bendro Lietuvos ir Rusijos santykių konteksto, kurie šiame laikotarpyje apibūdinami kaip geri ir gal net draugiški. Pavyzdžiui, 1991 metų gruodžio 14 d. publikacijoje laikraštyje „Izvestija“ pranešama apie tai, kad Lietuva nusprendė skirti Rusijai neatlygintiną maisto *pagalbą* už 8 mln. rublių (752/I1991).

1991 metų tyrimo laikotarpiu pasitaiko atveju, kai Rusijos periodinės spaudos požiūris į istorijos įvykius dar sutampa su Lietuvos požiūriu į juos. Pavyzdžiui, straipsnyje apie represijų ir masinių trėmimų iš Lietuvos pradžios metinių paminėjimą sakoma: „Lygiai prieš pusę amžiaus, tokią pat birželio dieną Stalinas pradėjo karą prieš lietuvių tautą. Tada – vos per vieną naktį – buvo areštuota ir ištremta daugiau nei 100 tūkst. Lietuvos gyventojų“ (134/KP1991).

Atskirai būtina paminėti 1991 metų tragiškų įvykių (Sausio 13-oji, tragedija Medininkuose) pateikimą Rusijos periodinėje spaudoje. Šių įvykių diskursą negalima pilnai priskirti prie pozityvaus Lietuvos vaizdavimo elementų. Pozityvumas šiuo atveju suvokiamas specifiškai – per sovietinės agresijos pripažinimą ir Lietuvos, kaip šalies, esančios tiesos pusėje, pozicionavimą.

Požiūrio konceptų sąvadas demonstruoja, kad pozityvų Lietuvos vaizdinį taip pat formuoja ir kitos temos, susijusios su sporto (pavyzdžiui,

akcentuojama, kad Lietuvos krepšinio rinktinė yra *stipri komanda* (722/I1991, 769/I1991), kultūros ir kitomis panašiomis sritimis.

Reikšminga pozityvaus požiūrio į Lietuvą Rusijos periodinėje spaudoje paradigma pastebima ir **P1996 pjūvyje**. Ji irgi turi skirtingus aspektus bei pasireiškia per įvairius teminius laukus.

Šiuo laikotarpiu Rusijos periodinėje spaudoje pripažįstama, kad Lietuva yra *labiau vakarietiška valstybė, nei Rusija* (022/AiF1996). Vienoje iš laikraščio „Izvestija“ publikacijų, kur kalbama apie Lietuvos politinio gyvenimo įvykius, pažymima: „Kad ir kokias motyvais vadovautųsi Lietuvos įstatymų leidėjai, šioje situacijoje laimėjo demokratija ir žodžio laisvė“ (167/I1996).

Pozityviai vaizduojami ir kai kurie Lietuvos politikai. Pavyzdžiui, pažymima, kad su respublikos prezidentu Algirdu Brazausku *Maskvos diplomatai randa bendrą kalbą* (228/I1996). Ypač pozityviai pozicionuojamas ir naujas Lietuvos ministras pirmininkas, pakeitęs po politinio skandalo pasitraukusį Adolfą Šleževičių – Mindaugas Stankevičius. Ypatingai akcentuojama, kad šis politikas *turi ryšių su Rusijos ekonomistais ir verslininkais* (157/I1996).

Tuo pat metu ir Vilnius Rusijos periodinėje spaudoje vadinamas *vienintele Baltijos šalių sostine, su kuria plėtojami normalūs santykiai* (177/I1996). Kitaip sakant, Lietuva dažniau pozicionuojama kaip geresnė (santykių su Rusija kontekste) valstybė tarp trijų Baltijos respublikų. Tokį vaizdavimą lemia ir rusakalbės mažumos padėties Lietuvoje dimensija. Pavyzdžiui, darydamas interviu su Vytautu Landsbergiu savaitraščio „Argumenty i fakty“ korespondentas pažymi: „Viena iš gerų santykių tarp Rusijos ir Lietuvos priežasčių yra tai, kad čia rusai nėra diskriminuojami“ (027/AiF1996).

Pozityvaus požiūrio ekonominių klausimų paradigmoje akcentuojami aspektai, kuriuose Lietuva pasirodo pranašesnė už Rusiją. Pavyzdžiui, pažymima, kad respublikoje *pažabota ydinga vėluojančių algų problema*

(162/I1996). Rusijos periodinei spaudai taip pat imponuoja ir tai, kad Lietuvoje yra žemesnės nei Rusijoje kainos (007/AiF1996). Aptinkamas ir apibendrintas gerovės motyvas, kuris pasireiškia per Lietuvos gyvenimo apibūdinimą tokiais žodžiais: *taikų ir ramų* (233/I1996).

Pozityvų Lietuvos vaizdinį Rusijos periodinėje spaudoje stiprina ir kultūros diskursas, kuriame ypač yra pastebimas lietuviškas teatras. Vienoje iš savaitraščio „Argumenty i fakty“ publikacijų teigiama, kad žinomo lietuvių režisieriaus Eimunto Nekrošiaus spektakliai nepalieka abejingų (012/AiF1996).

Gana stiprus pozityvus požiūris į Lietuvą išlieka ir **P2000**, tačiau galima pastebėti, kad šiame tyrimo pjūvyje pozityvus požiūris pasireiškia kiek kitokiais akcentais (o tiksliau, vienų pozityvaus požiūrio elementų silpnėjimų ir paraleliai vykstančių kitų tokio pobūdžio elementų stiprėjimu).

Tarp silpnėjančių atsiduria politinio ir ekonominio lauko temų elementai. Politinis diskursas šioje sferoje tampa skurdesnis – jį sudaro teiginys, kad Lietuvoje vyrauja neagresyvus, o geras (pozityvus) nacionalizmas, kurio esmė yra ta, kad *žmonės myli savo šalį* (025/KP2000). Pozityviai vertinama ir tai, kad Lietuvos įstatymai *sulygino visų teises* (207/I2000). Prie šios paradigmos galima priskirti ir Kazimieros Prunskienės įvaizdį Rusijos periodinėje spaudoje. Ji apibūdinama kaip *protinga ir drąsi* politinio lauko veikėja (003/AiF2000).

Pozityvaus vaizdinio dalimi išlieka Rusijos ir Lietuvos tarpusavio santykių tema. Šie santykiai yra įvardijami kaip *geranoriški* (015/AiF2000).

Rusijos periodinė spauda atkreipia dėmesį ir į Lietuvos pasiekimus plėtojant ekonomines laisves. Vienoje iš laikraščio „Izvestija“ publikacijų minima tai, kad Lietuva Ekonominių laisvių indekse pastebimai *šoktelėjo į viršų* (198/I2000).

Girdima ir Lietuvos propaguojama istorinių įvykių interpretacijos versija. Laikraštis „Izvestija“ cituoja Kauno merą Gediminą Budniką: „Kažkodėl Sovietų Sąjungoje niekas neminėjo, kad lietuvių partizanai kovojo

ne tik prieš sovietinę, bet ir prieš fašistinę okupaciją – jie tiesiog norėjo matyti savo šalį nepriklausomą“ (204/I2000).

Labiausiai šiame tyrimo periode pozityvaus požiūrio kontekste yra sustiprėjusios kultūros ir sporto dimensijos. Apie teatro režisierių Eimuntą Nekrošių kalbama kaip apie *genijų* (nors gal dar ir nesuprastą) (006/AiF2000). Įvertinama ir lietuviškos muzikinės grupės „Biplan“ kūryba, kuri apibūdinta kaip *maloni ir šviesi muzika* (057/KP2000), o filmas „Niekas nenorėjo mirti“ prisimenamas kaip *sovietinis vesternas* (216/I2000).

Pozityviame lietuviško sporto vaizdinyje Rusijos periodinėje spaudoje šiuo laikotarpiu dominuoja vien krepšinis, o atskiri minėto vaizdinio herojai yra legendiniai Lietuvos krepšininkai – Arvydas Sabonis, Rimas Kurtinaitis, Žydrūnas Ilgauskas.

Panašios pozityvaus požiūrio struktūros tendencijos pastebimos ir **P2003/04 laikotarpio** medžiagoje. Lietuva apibūdinama kaip *nuostabi šalis* (227/I2004), o lietuvių tauta net kaip *genetiškai geranoriška* (087/KP2004).

Ekonominių temų paradigmoje šio požiūrio konstrukcijoje Lietuva pasireiškia kaip „*Baltijos tigrė*“ (219/I2004). Toks vaizdinys kuriamas pozicionuojant šalį kaip *konkurencingą valstybę su stipriu žemės ūkiu bei kvalifikuota darbo jėga* (165/I2003).

Visuomenės dimensijoje tradiciškai pažymima, kad Lietuvoje yra *išspręsta rusakalbių gyventojų problema* (191/I2003). Tai nurodoma kaip aspektas, kuris lemia ir geresnius Rusijos santykius su Lietuva – lyginant su dvišalių santykių lygiu su kitomis Baltijos šalimis (Ten pat).

Kultūros ir sporto teminėse paradigmosse pozityvi nuomonė realizuojamas per požiūrį į atskirus šių sričių veikėjus. Kultūros kontekste tai aktorius Donatas Banionis, kuris vadinamas *V. Putino „krikštatėviu“*¹⁰³ (078/KP2004, 079/KP2004). Šlovinami ir lietuvių teatro režisieriai – Eimuntas Nekrošius vadinamas *genijumi*, *Meistru*, Oskaras Koršunovas apibūdinamas

¹⁰³ Kaip tik šiuo laikotarpiu viename iš interviu V. Putinas papasakojo, kad tapti specialiuoju tarnybu darbuotoju jį įkvėpė D. Banionio vaidmuo filme „Ne sezono metas“.

kaip *jaunas genijus*, o Gintaras Varnas įvardijamas tik kaip *talentingas režisierius*.

Sporto temos paradigmoje pozityvus Lietuvos vaizdinys kuriamas per Arvydo Sabonio asmenybę. Jį Rusijos periodinėje spaudoje tuo metu vadina *gyva legenda, geriausiu (pasaulio) krepšininku* ir pan. Pozityvaus požiūrio dalimi tampa ir atsiminimai apie principinę „Žalgirio“ ir CSKA krepšinio klubų kovą sovietmečiu (057/KP2003, 099/I2003, 190/I2003).

2008–2009 metų tyrimo laikotarpiu pozityvus vaizdinys tampa labiau fragmentišku. Pastebima, kad Rusijos periodinėje spaudoje minėtu laikotarpiu iš esmės pozityviai priimtas Dalios Grybauskaitės išrinkimas Lietuvos vadove. Prezidentė apibūdinama kaip *ramus, nuosaikus ir pragmatiškas žmogus* (119/KP2009). Akcentuojama jos sąsaja su Rusija – mokslai Sankt-Peterburge (tuometiniame Leningrade).

Nepaisant ekonominės krizės situacijos, pozityvaus požiūrio elementų galima aptikti ir ekonominių temų visumoje. Pirmiausia akcentuojama, kad šalyje yra *žemesnės kainos, nei prieš metus* (078/KP2008). Taip pat pažymima, kad finansinio stabilumo prasme situacija Lietuvoje yra geresnė, nei Latvijoje ir Estijoje (173/I2008).

Ne taip ryškiai išskiriami ir kultūros bei sporto aspektai. Pastarojoje temoje be krepšinio pasirodė ir futbolo elementų: „Lietuva suprato, kad vien krepšiniu gyvas nebūsi“ (014/AiF2008). Kultūros temoje pozityvus Lietuvos vaizdinio ambasadoriumi ir vėl tampa Eimuntas Nekrošius. Čia pat būtina paminėti ir komplimentą lietuvių aktoriams (kurį galima traktuoti įvairiai), kaip *geriausiems fašistų vaidmens atlikėjams* (149/I2008).

4.3. Pozityvus požiūris į Latviją

Pozityvus požiūris į Latviją Rusijos periodinėje spaudoje nėra taip plačiai išreikštas, kaip analogiškas požiūris į Lietuvą, tačiau **P1991 laikotarpiu** jo elementai yra gana aiškiai atpažįstami. Latvija parodoma kaip

valstybė, kuri *siekia demokratijos* (195/KP1991), o tai reiškia, kad nori užtikrinti visas teises ir laisves, kurias savo piliečiams užtikrina demokratinės valstybės. Pavyzdžiui, laikraštis „Komsomolskaja pravda“ praneša, kad „Latvijoje priimtas laisvos nacionalinių ir tautinių grupių raidos įstatymas, garantuojantis jų teisę į kultūrinę autonomiją“ (100/KP1991).

Pozityvūs elementai aptinkami ir Rusijos periodinės spaudos požiūryje į procesus Latvijos visuomenėje. Pažymima, kad respublikos gyventojai yra pasiryžę *ginti savo išrinktą valdžią ir savo teises* (008/AiF1991). Akcentuojama, kad Latvijoje iš tikrųjų *beveik nėra tautinės nesantaikos* (039/AiF1991), o rusai padeda latviams statyti barikadas (009/AiF1991), t. y. iš esmės yra prisijungę prie šalies kovos už nepriklausomybę.

Šiame kontekste pateikiami ir dviejų lygių Rygos santykiai su Maskva. Vienas lygis – tai santykiai su Rusijos Federacija kaip suvereniu subjektu, kitas – santykiai su Maskva kaip Sovietų Sąjungos centru. Pirmų iš įvardytų santykių vaizdavimas turi aiškią teigiamą konotaciją – pažymima, kad *nėra priežasčių tokių santykių antagonizmui* (024/AiF1991). Santykiai su Sovietų Sąjunga apibūdinami *deokupacijos* ir *dekolonizacijos* terminais (646/I1991, 690/I1991).

Teigiami elementai aptinkami ir požiūryje į ekonominį respublikos gyvenimą. Pažymima, kad Latvija ieško ir *atranda prekybinius ryšius su užsieniu* (116/KP1991). Jau 1991 metų rugpjūčio pabaigoje laikraštyje „Izvestija“ teigiama, jog Latvijoje *nuslūgo nerimas dėl ekonominės situacijos* (591/I1991).

Pastebima ir tai, kad kai kuriuose Rusijos periodinės spaudos tekstuose priimama Latvijos pozicija dėl istorinių įvykių traktavimo (arba bent jau nebandoma jos kvestionuoti). Kalbama apie *masinio teroro* (387/I1991) aukas Sovietų Sąjungoje ir pan.

P1996 laikotarpiu pozityvus Rusijos periodinės spaudos požiūris į Latviją yra nusilpęs (lyginant su 1991 metų periodu). Jame galima aptikti vos kelis esminius elementus. Pažymima, kad *Rygos gatvės yra švarios, šalyje yra*

darbo, o ir latviai dėl ekonominių priežasčių, kaip tai formuluojama vienoje iš publikacijų, „prisiminė rusų kalbą“ (007/AiF1996).

Pažymimos ir tarpvalstybinės pastangos įgyvendinti geros kaimynystės politiką: „Spaudos konferencijoje Ulmanis išreiškė pasitenkinimą balsavimo rezultatais ir tarp užsienio politikos prioritetų įvardijo tolesnį Latvijos judėjimą link ES ir NATO bei santykių su Rusija gerinimą“ (074/KP1996).

Panašaus lygio pozityvus vaizdinys fiksuojamas ir **P2000 pjūvyje**. Nepaisant vyraujančio neigatyvaus Rusijos periodinės spaudos požiūrio į tuometinę Latvijos vadovę Vairą Vike-Freibergą, pripažįstama, kad ji tuo metu buvo *populiariausiu žmogumi Latvijoje* (077/I2000).

Pozityviai Rusijos periodinėje spaudoje buvo įvertintas ir neoficialus Pergalės dienos (Gegužės 9-osios) minėjimas Rygoje – teigiama, kad jis pavirto *tikra liaudies švente* (047/KP2000). Pastebima ir Rygos pozicija, kuri pateikiama cituojant Latvijos užsienio reikalų ministro Indulio Bērziņšo žodžius, kad „Latvija yra suinteresuota rusakalbių gyventojų integracija“ (142/I2000).

Vienoje iš aptariamo periodo publikacijų taip pat nesiginčijama su 1991 metų įvykių, kaip Latvijos *išsilaivsinimo iš sovietinės okupacijos*, interpretavimu (109/I2000).

Taip pat išsiskiria sporto ir kultūros dimensijos. Sporto teminėje paradigmoje dėmesys koncentruojamas į ledo ritulį. Akcentuojama, kad *Latvijos ledo ritulio rinktinė – rimtas varžovas, galintis nugalėti bet kokią nacionalinę komandą* (111/I2000). Taip pat pažymima, jog pačiu jauniausiu Europos motokroso turnyro čempionu tapo Latvijos atstovas (157/I2000). Kultūros sferoje Rusijos periodinėje spaudoje buvo pastebėta muzikinė grupė „Brainstorm“, kurios muzika buvo teigiamai įvertinta (116/I2000).

Pozityvų Latvijos vaizdinį **P2003/04** formuoja akcentas, jog ši valstybė orientuojasi į *laisvės ir demokratijos* vertybes (215/I2004). Cituojant oficialius Latvijos atstovus perteikiama informacija ir apie respublikoje vykdomą *integracijos politiką* (Ten pat).

Informuojama ir apie tai, kad Latvijos vadovybė nusileido kai kuriems vietinės rusakalbės bendruomenės reikalavimams tautinių mažumų mokyklų reformos kontekste (104/I2003). Teigiamą požiūrį į Latviją padeda formuoti ir tai, kad ji *atsisakė teritorinių pretenzijų Rusijai* (007/AiF2003).

Pozityvas požiūrio elementai tradiciškai aptinkami sporto teminėje paradigmoje. Minėtu tyrimo laikotarpiu joms didžiausią įtaką daro Latvijos futbolo rinktinės patekimas į finalinį Europos futbolo čempionato etapą bei vėlesnis jos pasirodymas jame.

Kultūros sferoje fiksuojamas bandymas „pasisavinti“ sovietmečiu išgarsėjusią Latvijos aktorę Via Artmanę, apibūdinant ją kaip *rusų-latvių aktorę* (037/AiF2004).

Bendros pozityvaus požiūrio gairės pernelyg nesikeičia ir **P2008/09 laikotarpyje**. Politinių naujienų paradigmoje Rusijos periodinė spauda akcentuoja tai, ką pati pavadino „*rusišku posūkiu*“ Latvijos politikoje (233/I2009), kai rinkimuose į savivaldos struktūras ir Europos parlamentą geriausią rezultatą parodo į rusakalbės mažumos problemas orientuotos politinės jėgos. Pažymima ir tai, kad buitiniu lygiu tarp latvių ir vietinių rusų vyrauja pakankamai *geri santykiai* (235/I2009).

Pastebimą poveikį pozityviam Latvijos vaizdiniui Rusijos periodinėje spaudoje ir vėl daro kultūros teminė paradigma. Joje pozityvius naratyvus formuoja tiek atsiminimai apie sovietmečiu populiarius aktorius (Via Artmanę), tiek modernus kultūros diskursas, kai akcentuojama, jog latvių teatro režisierius *Alvis Hermanis yra žinomas visoje Europoje* (172/I2008).

4.4. Pozityvus požiūris į Estiją

P1991 pjūvyje fiksuojamas pozityvus požiūris į Estiją iš esmės struktūriškai yra panašus į atitinkamo periodo teigiamą Lietuvos ir Latvijos vaizdinį. Estija apibūdinama kaip *labiausiai vakarietiška iš visų TSRS respublikų* (029/AiF1991). Ji taip pat vertinama kaip *sovietinis užsienis*

(106/KP1991). Šiame kontekste ir žinomas estų žurnalistas Urmas Ottas pristatomas vienoje iš publikacijų kaip *žmogus iš (sovietinių) Vakarų* (022/AiF1991).

Nepriklausomybę atkūrusios (1991 metų tyrimo periodo pabaiga) Estijos raida iliustruojama teiginiu, kad kuriama teisinė, demokratinė valstybė. Laikraštyje „Izvestija“ yra cituojamas Estijos Aukščiausios Tarybos pirmininkas Arnoldas Rüütelis, kuris pažymi: „Kalbant apie Estijos politinės raidos strategiją – aš nematau kitos galimybės, nei demokratinės teisinės valstybės kūrimas. Mes daug kartų kartojom – būtent tai yra mūsų tikslas. Kitaip mes neteksim ne tik tarptautinės bendruomenės, bet ir savo gyventojų palaikymo“ (672/I1991).

Ekonomikos teminėje paradigmoje akcentuojamos Estijos ekonominės laisvės. Pažymima, kad ši respublika *viena pirmųjų pradėjo pardavinėti valiutą privatiems asmenims* (115/KP1991, 383/I1991, 395/I1991).

Pozityviame Rusijos periodinės spaudos požiūryje į Estijos visuomenę dominuoja *santarvės* tema. Pažymima, kad rusakalbiai šalies gyventojai taip pat palaiko šalies nepriklausomybės idėją. Nevengiama minėti ir skaudžius istorinius įvykius – *Stalino represijas Estijoje* (144/KP1991).

P1996 pjūvyje pozityvus požiūris į Estiją yra labai fragmentiškas ir beveik atsitiktinio pobūdžio. Pagrindine teigiama charakteristika tampa tai, kad tai yra *civilizuota valstybė, kurioje gyventi ir dirbti yra geriau, negu Rusijoje* (151/I1996). Ekonominis šalies pranašumas parodomas teiginiu, kad joje yra *pigūs maisto produktai* (026/AiF1996) – vėl gi, lyginant su Rusija.

Prie pozityvios (žiūrint iš Rusijos periodinės spaudos požiūrio taško) charakteristikos galima priskirti ir tokį su kultūrinio gyvenimo tema susijusį teiginį: „Kaip bežaistų su mumis istorija, Estijos teatras yra kilęs iš Rusijos teatro – kuo, laimei, galima tik didžiuotis“ (058/KP1996).

P2000 laikotarpiu akcentuojamas Estijos europietiškumas. Pavyzdžiui, tokiam kontekste aprašomas Tartu miestas (137/I2000). Be to, ypatingu akcentu tampa ekonominė šalies raida. Estija pozicionuojama kaip valstybė,

kuriai pavyko *suvaldyti infliaciją* (013/AiF2000). Akcentuojama ir tai, kad šioje šalyje yra *aukštesnis gyvenimo lygis, nei Rusijoje* (137/I2000).

Teigiama ir tai, kad Estijos visuomenėje *pagerėjo požiūris į rusus* (138/I2000). Akcentuojama, kad istoriškai įtampai tarp estų ir rusų nėra objektyvių prielaidų.

P2003/04 laikotarpiu fiksuojamas stipriausias pozityvus Rusijos periodinės spaudos požiūris į Estiją. Dar labiau išryškėja šios šalies europietiško diskursas. Aprašant šalies gyvenimą vartojamos tokios charakteristikos kaip *švara, mandagumas, disciplina* (098/I2003). Pažymima, kad vykdydama euroatlantinę integraciją Estija *grįžta į kultūrinę, teisinę ir ekonominę Europos erdvę* (139/I2003).

Rusijos periodinė spauda demonstruoja tam tikras simpatijas ir naujam šalies ministrui pirmininkui Juhanui Partsui. Laikraščio „Izvestija“ publikacijoje jis apibūdinamas kaip *naujos politikų kartos atstovas, ambicingas, dalykiškas, pragmatiškas* (225/I2004).

Pozityviai aprašomas ir ekonominis Estijos gyvenimas. Konstatuojama, kad pagal savo ekonominį lygį Estiją lenkia kitas Baltijos šalis. Su ekonominiu aspektu yra susijęs ir požiūris į rusakalbių šalies gyventojų padėtį. Pažymima, kad *jų yra daug versle* (137/I2003), kad jie *gyvena geriau, nei žmonės Rusijoje* (213/I2004, 225/I2004) – tai kuria bendrą rusakalbių Estijos gyventojų gerovės paveikslą.

Pozityviose spalvose pateikiama ir santykių tarp Estijos ir Rusijos tema. Šių santykių kontekste vartojamos tokios charakteristikos kaip *normalizavimas, pozityvumas, harmonija*.

P2008/09 pjūvyje pozityvus Rusijos periodinės spaudos požiūris į Estiją yra ne toks intensyvus, kaip 2003–2004 metų laikotarpiu. Šio požiūrio aspektų kontekste pastebimas bandymas atskirti „paprastus estus“ nuo politinio šalies elito (kuriam, be kita ko, verčiama kaltė dėl Bronzinio kario perkėlimo). Pažymima, kad *paprasti estai labai simpatizuoja rusams* (027/AiF2009). Požiūrį švelnina ir tai, kad teismas galiausiai *išteisino* vadinamuosius

Bronzinio kario gynėjus (022/AiF2009), kurie buvo kaltinami riausių kurstymu. Šiame kontekste pažymima ir tai, kad santykiai tarp Rusijos ir Estijos *šiek tiek pagerėjo* (128/I2008).

Prie pozityvaus požiūrio elementų priskiriamas ir teiginys, kad Estijoje prasidėjo *sparti kino raidą* (138/I2008). Šis elementas yra susijęs su kultūrine temine paradigma.

5. MITŲ, STEREOTIPŲ IR PROPAGANDOS ELEMENTŲ TYRIMAS

5.1. Modernūs mitai požiūrio struktūroje

Tyrimui atrinktos medžiagos apžvalga leidžia išskirti ir kelis pagrindinius mitus, kurie daro įtaką požiūriui į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją). Analizuojant šį požiūrio aspektą, pavyksta išskirti šiuolaikinius politinius mitus, kurių pėdsakai aptinkami tyrimui atrinktose publikacijose.

R. Girardet (2007) buvo įvardijęs keturis moderniuosius politinius mitus: *Sąmokslas*, *Gelbėtojas*, *Aukso amžius*, *Vienybė*. Tyrimo eigoje pavyko aptikti trijų (*Sąmokslas*, *Aukso amžius*, *Vienybė*) mitų pėdsakus Rusijos periodinės spaudos publikacijų apie Baltijos šalis diskurse.

Pastebėta, kad Baltijos šalių reprezentavimas iš dalies vyksta Sąmokslas mito kontekste. Šis mitas šiuo atveju konstruojamas per netiesioginius kaltinimus Baltijos šalims rezgant sąmokslą prieš Rusiją (šiam mitui konstruoti ir sustiprinti pasitelkiamas *antirusiškumo* (*rusofobijos*) stereotipas, kuris yra vienas iš kertinių negatyvaus požiūrio į Baltijos šalis (bei atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) elementų).

Minėto mito kontekste tenka kalbėti apie skirtingus *sąmokslas* variantus. Išskiriamos tokios apibendrintos *sąmokslas* rūšys, kuriomis Rusijos periodinėje spaudoje yra kaltinamos Baltijos valstybės:

1. Geopolitinis sąmokslas. Baltijos šalių (ar kai kurių iš jų) atsakas į nesutarimus su Maskva interpretuojamas kaip tam tikro suokalbio prieš Rusiją elementas. Šio mito ištakas galima aptikti dar 1991 metų kaltinimuose Baltijos valstybėms, kad jos „siekia internacionalizuoti konfliktą su Sąjunga“ (439/I1991), t. y. susitarė diskredituoti Sovietų Sąjungą Vakarų pasaulio akyse.

Vienas iš tiesioginių mitinių naratyvų, susijusių su 1991 metų įvykiais, yra propagandinio pobūdžio mitas, kurio esmė – įsitikinimas, kad susidūrimų su sovietine kariuomene ir OMON'o daliniais aukos 1991 metų sausį Lietuvoje

ir Latvijoje iš tikrųjų žuvo nuo paslaptinių snaiperių, susijusių su Lietuvos „Sąjūdžiu“ ar Latvijos Liaudies frontu, kulų. Plačiau šis mitas yra žinomas kaip „Savi šaudė į savus“ mitas. Lietuvos atveju jis yra skleidžiamas aukščiausiu lygiu. Komentuodamas Sausio 13-osios įvykus TSRS vidaus reikalų ministras Borisas Pugo teigia: „Sąjūdžio“ atstovai atidengė ugnį. Vienas kariškis buvo nukautas. Kitam kariškiui sprogsi granata nutraukė koją. Po šio incidento kariniai daliniai pradėjo šaudyti į viršų, po to atidengė ugnį į užpuolikus (открыли огонь на поражение)“ (262/I1991). Vėliau panašūs kaltinimai – Latvijos Nacionalinio liaudies fronto atstovams – skamba ir tragiškų įvykių Rygoje kontekste: „OMON'o kariai teigia, kad toje pusėje dirbo snaiperiai, buvo šaudoma iš kulkosvaidžio“ (295/I1991).

Atkreiptinas dėmesys, kad 1991 metų periode mitą „Savi šaudė į savus“ sėkmingai demaskuoja pačios Rusijos periodinės spaudos priemonės (pavyzdžiui, žr. straipsnių ciklą „Suokalbį prieš Lietuvą“, publikuotą laikraštyje „Izvestija“ 1991 metų spalio–lapkričio mėnesiais, pirmas ciklo straipsnis: 651/I1991).

Vėlesniais periodais akcentuojami politiniai įtarimai Baltijos šalims. Pavyzdžiui: „Talino delegacija planuoja Europos Tarybos sesijoje sabotuoti Maskvos priėmimą į šią tarptautinę organizaciją“ (035/KP1996).

Geopolitinio sąmokslų mito elementu tampa ir įtarimai, kurie skirtinguose tyrimo perioduose pateikiami Baltijos šalių specialiosioms tarnyboms. Minėtų įtarimų esmė – kaltinimai Lietuvos, Latvijos, Estijos specialiosioms tarnyboms vykdant Vakarų pasaulio (dažniausiai – JAV ir Jungtinės Karalystės) specialiųjų tarnybų užduotis šnipinėjant Rusiją.

Tuo pat metu geopolitinio Baltijos šalių sąmokslų mitas Rusijos periodinėje spaudoje neretai atsideria viduje globalesnio – JAV sąmokslų mito: „Nėra paslaptis, kad kartu su ekonomine pagalba JAV kuria daugybę ideologinių, politinių, švietimo, humanitarinių ir informacinių struktūrų, kurios užtikrina (ir užtikrina) JAV interesų realizavimą Europoje. Tą patį JAV šiandien bando daryti ir buvusiose TSRS respublikose – ypač Ukrainoje,

Gruzijoje, Pabaltyje. „Maršalo planas“, kaip teigia amerikiečių tyrinėtojai, padarė didelę įtaką europiečių protams. Jis padėjo susivienijusios Europos pagrindą, garantavo politinį prierašumą prie JAV, o vėliau atvėrė kelią karinio NATO bloko sukūrimui“ (009/AiF2008). Rusijos požiūriu, tai yra JAV geopolitinis sąmokslas, kuriam Maskva privalo priešintis (bandant bet kokią kainą išsaugoti savo įtaką posovietinėje erdvėje).

2. Antirusiškas sąmokslas, susijęs su vidine Baltijos šalių politika. Šioje kategorijoje galima išskirti ir kelias smulkesnes kategorijas:

a) Siekis išstumti rusakalbius gyventojus iš šalies. Šis mitas taip pat pradėjo formuotis dar 1991 metais. Jį tenka susieti su bauginimais, kad Lietuvoje, paleidus respubliką iš Sovietų Sąjungos, „visus rusus išskers arba pakars“ (078/KP1991). Kitos Baltijos respublikos irgi kaltinamos rusakalbių gyventojų diskriminavimu, išpuoliais prieš juos.

1996 metų tyrimo laikotarpiu ypač aktyviai šiuo sąmokslu yra kaltinama Estijos valdžia: „Susidariusi situacija, teigiama Smolensko aikštėje¹⁰⁴, yra Talino politikos, nukreiptos į „monoetninės valstybės sukūrimą“ ir išstūmimą iš Estijos neestiškos gyventojų dalies pasekmė“ (192/I1996). Prie pastebimo Sąmokslas mito elemento būtina priskirti ir teiginius, kad Estijos „Kaitseleht“ organizacija (Lietuvoje šios organizacijos analogas būtų Šaulių sąjunga) buvo naudojama provokacijų prieš rusakalbius šalies gyventojus rengimui ir jų protestinių nuotaikų malšinimui (064/KP1996).

Panašūs kaltinimai skamba ir Latvijos atžvilgiu: „Nacionaliniai veikėjai iš seimo ir vyriausybės tęsia kietą (жесткая) politinį kursą, kurio tikslas išstumti iš respublikos vadinamuosius rusakalbius, arba paversti juos „antrarūšiais“ žmonėmis“ (063/KP1996).

Vėliau mitas apie *visišką* rusakalbių išstūmimą iš Baltijos šalių nusilpsta, nes jį tampa sunku paremti atitinkamais pavyzdžiais (net tenka pripažinti, kad rusakalbiai Baltijos šalyse gyvena geriau, nei rusai Rusijoje

¹⁰⁴ Čia turima omenyje Rusijos Federacijos Užsienio reikalų ministerija, kurios būstinės adresas yra Maskva, Smolensko aikštė 32.

(Estijos atvejis: 213/I2004, 225/I2004). Tačiau nežiūrint į tai rusakalbių teisių pažeidimo diskursas yra stiprus ir pastebimas kiekviename iš tyrimo pjūvių.

b) Principinga rusofobija. Šio mito esmė – neva Baltijos šalis valdo antagonizmas viskam, kas yra rusiška, ar asocijuojasi su Rusija. Šio mito kontekste verta paminėti kelis konkretesnius mitinius naratyvus, atskleidžiančius šio mito esmę. Pavyzdžiui, *rusofobiško sąmoksl*o mito kontekste Rusijos periodinėje spaudoje pateikiama Lietuvos prezidento Rolando Pakso nušalinimo istorija. Šį mitą charakterizuoja tokia citata: „Kodėl lietuviams neleido pasisakyti dėl Pakso kandidatūros? Atrodo, kad artimojo užsienio šalyse žmonės, turinčius ryšių su Rusija, specialiai ir ne be Vakarų pagalbos pašalina iš politinio lauko“ (036/AiF2004). Čia galima pamatyti, kad mitinis Baltijos šalių (ar šiuo atveju – Lietuvos) geopolitinis sąmokslas vertinamas, kaip didesnio – Vakarų pasaulio sąmoksl – dalis.

Principingos rusofobijos mito elementus pavyksta įžiūrėti ir Rusijos periodinėje spaudoje gaivinamame mite apie karštuose posovietinės erdvės taškuose (prieš Rusiją) kariaujančias moteris-snaiperes iš Baltijos šalių. Šis mitas plačiau žinomas „Baltųjų pėdkelnių“ mito vardu. Nors visų tekstų komplekse pavyko aptikti vos kelis straipsnius, plėtojančius šią temą, keista, kad ji apskritai pasireiškia oficialiame, šiuo atveju – Rusijos periodinės spaudos, diskurse.

Moterų-snaiperių mitas pirmiausia atgaivinamas 2000 metų periodu Antrojo Čėčėnijos karo kontekste. Savaitraštyje „Argumenty i fakty“ publikacijoje, kurios pavadinimas taip ir skamba – „Baltosios pėdkelnės“, yra teigiama: „Legenda apie snaiperes pasirodė esanti ne legenda. Vis dažniau pradėjo rasti kūnus moterų-kovotojų, turėjusių Lietuvos, Latvijos, Moldovos, Ukrainos ar net Rusijos pasą“ (011/AiF2000). Šį mitą plėtoja ir laikraščio „Komsomolskaja pravda“ išspausdintas pasakojimas apie kariškį, kuris nužudė moterį-snaiperę (akcentuojama, kad tai buvo kerštas už žuvusį brolių, kuris neva krito būtent nuo jos kulkos). Pasakojime teigiama, kad snaiperė turėjo dokumentus, išduotus „Julšos Dapkuniatis“ vardu (046/KP2000).

Vėliau „baltųjų pėdkelnių“ tema atgimsta ir 2008 metų Rusijos karinio konflikto su Gruzija kontekste. Viename iš straipsnių žurnalistas teigia, kad konflikto zonoje buvo nužudyta snaiperė iš Lietuvos (047/KP2008). Šį pasakojimą žurnalistas iš esmės grindžia gandai. Patikrinti informaciją yra neįmanoma, nes, pasak tų pačių gandų, snaiperės kūnas buvo sudegintas. Šiame straipsnyje aptinkamas ir toks apibendrintas teiginys: „Kartu su gruziniais kovoja negrai, lietuviai ir ukrainiečiai“ (Ten pat). Taip fiksuojama mitinė „sąmokslininkų“ paradigma – Vakarų pasaulis (negrai) ir nedraugiškos (lietuviai, ukrainiečiai, gruzinai) valstybės posovietinėje erdvėje.

c) Siekis perrašyti istoriją. Šis *sąmokslas* yra susijęs su nesutarimais dėl sovietmečio įvykių interpretacijos. Pavyzdžiui, išplėstinė vieno iš „Komsomolskaja pravda“ laikraščio straipsnių antraštė skamba taip: „Raudonuosius latvių šaulius įtraukia į juodąjį sąrašą. Užtat SS legionieriai tapo šioje Pabaltijo respublikoje „pasipriešinimo didvyriais“ (135/KP1996). Tiesa, 1996 metų laikotarpiu šis Sąmokslas mito elementas Baltijos šalių naratyve yra dar fragmentiškas ir nepriskiriamas prie dominuojančių. Stipriau istorijos iškraipymo sąmokslas mitas pasireiškia vėlesniuose tyrimo laikotarpiuose. Teigiama, kad „mokslininkai“ iš Europos ir buvusių TSRS respublikų vykdo politikų užsakymus nesigėdijami falsifikuoti faktų“ (074/KP2008). Tai citata iš straipsnio pavadinimu „Istorikai-melagiai rengia Rusijai teismą?“, kuriame „demaskuojamas“ Latvijoje sukurtas dokumentinis filmas „Soviet Story“, pasakojantis apie komunizmo nusikaltimus.

Tirtuose publikacijose pastebimas ir **Aukso amžiaus** mito atspindys. Šiuo atveju Aukso amžius yra sovietmetis, t. y. bendros istorijos periodas.

Vienas iš esminių Aukso amžiaus mito elementų, kuriuos nustato R. Girardetas (2007), yra Aukso amžiaus praradimas, jo netektis. Šį mitą naratyve apie Baltijos šalis reprezentuoja visi jame aptinkami nostalgiški elementai. Juos pavyksta aptikti jau 1996 metų periode. Iš vienos pusės šis mitas reprezentuojamas per prisiminimus apie tą laiką, kai Baltijos šalių ir Rusijos *neskyrė siena*. Kaip pavyzdį galima pateikti „Komsomolskaja pravda“

laikraštyje išspausdintą nostalgiską apibraižą „Kur tu meilės traukinys „Maskva–Ryga“?“. Minėto straipsnio temą ir stilistiką gana išsamiai atspindi tokia citata iš jo: „Tais laikais, kai vieną šeštąją¹⁰⁵ dar nepadalijo sienos ir Pabaltijys buvo savotiškais „sovietiniais Vakaraais“, buvo laikoma ypatinga prabanga (считалось особым шиком) kartu su mylimąja savaitgaliui nuvažiuoti prie Rygos įlankos“ (140/KP1996).

Aukso amžiaus mitologija kartais išreiškiama ir netikėtais būdais. Štai citata iš straipsnio apie Talino simbolio – Senojo Tomo vėjarodžio – atnaujinimą: „Sako, kad naujas, paauksuotas Tomas šviesiai žaliais marškinėliais labiau panašus į tikrąjį Tomą – tą, kuris, anot legendos, vieną kartą pamatė priešus ir įspėjo žmones. Tačiau, tiesą sakant, jo sovietinis pažaliavusio vario spalvos brolis, iškeltas praeito amžiaus šeštojo dešimtmečio pradžioje, buvo daug mielesnis“ (086/KP1996).

Kitas Aukso amžiaus mito realizavimo lygmuo, taip pat susijęs su praradimo (netekties) diskursu, yra prarastojo Aukso amžiaus (šiuo atveju – sovietmečio) pranašumo prieš naujas realijas akcentavimas.

Minėtas elementas apima skirtingus lygmenis. Su šiuo mitu yra susijęs ir Sovietų Sąjungos, kaip bendravalstybinio darinio, garantavusio progresą Lietuvai, Latvijai, Estijai, naratyvas (kuris tuo pat metu leidžia piktintis Baltijos šalių „nedėkingumu“). Laikraštis „Komsomolskaja pravda“ vienoje iš nagrinėjamų publikacijų cituoja tokius tuometinio Rusijos Federacijos ambasadoriaus Latvijos respublikoje Aleksandro Rannich žodžius: „Koks iki sovietmečio buvo didžiausias Baltikos uostas Ventspilis? Tai buvo paprasta žvejų gyvenvietė. O ką jau kalbėti apie Latvijos jūrinį laivyną, kuris su visais laivais atiteko respublikai po Sovietų Sąjungos žlugimo?“ (046/KP1996).

Labai panaši retorika aptinkama ir kitoje, laikraštyje „Izvestija“ paskelbtoje publikacijoje, skirtoje Estijai. Minėtame straipsnyje (159/I1996) Estijos valdžia kaltinama pasisavinusi visą Sovietų Sąjungos jai suteiktą turtą, tačiau „atsisakiusi“ rusakalbių gyventojų.

¹⁰⁵ „Viena šeštoji (sausumos)“ yra eufemistinis Sovietų Sąjungos apibūdinimas, susijęs su tuo, kad SSRS teritorija užimdavo vieną šeštąją visos Žemės sausumos dalį.

Minėti kaltinimai yra susiję su Rusijos viešojoje erdvėje gana plačiai skelbiamu propagandiniu teiginiu, kad sovietinė valdžia suteikė Baltijos šalims pažangą, daug į jas investavo, o dabar Lietuva, Latvija, Estija apie tai pamiršo ir demonstruoja savo nedėkingumą (tokioje situacijoje Sovietų Sąjunga iš esmės sutapatinama su Rusija, o kritinis Baltijos šalių požiūris į Sovietų Sąjungą sutapatinamas su kritiniu požiūriu į (modernią) Rusiją).

Akcentuojama, kad sovietmečiu Baltijos šalys buvo sovietiniais Vakaraais (207/I2009, 240/I2009), t. y. kad net Sovietų Sąjungoje užimdavo ypatingą – privilegijuotą (110/KP2009) – padėtį, ko, kaip galima suprasti, nevertino.

Prarastoj Aukso amžiaus ilgesį galima pamatyti ir teiginiuose apie kultūrinį nuosmukį, kurį Baltijos šalys neva patiria po Sovietų Sąjungos žlugimo. 1996 metų laikotarpiu ši tema dažniausiai pasitaikydavo Lietuvos aktualijoms skirtuose tekstuose (pvz. 132/KP1996, 199/I1996). Vėlesniuose tyrimo pjūviuose ši tema iš esmės pradingsta.

Su Aukso amžiaus mitu iš dalies yra susijęs ir **Vienybės mitas**. Šiuo atveju, pastarasis mitas nėra tiek išplėtotas, kiek Sąmokslas ar Aukso amžiaus mitai, tačiau galima įvardinti esminius jo pėdsakus, aptinkamus 1996 metų Rusijos periodinės spaudos naratyve apie Baltijos šalis. Šiuo atveju minėtas mitas realizuojamas per nenorą atsisveikinti su sovietine praeitimi, savotiškai paneigiant naujas realijas, akcentuojant praeities sąsajų svarbą ir tęstinumą. Tokio požiūrio pavyzdys: „3-iojo tarptautinio kino aktorių festivalio „Baltijos perlas“ uždarymas vyko neformaliai ir šiltai (почти по-домашнему). Dauguma Rygos gyventojų iki šiol laiko savais tokius aktorius, kaip Bystrickaja, Čiursina, Kuravliovas, Budraitis, Balajan“ (107/KP1996).

Vienybės mito atspindys pastebimas ir tekstuose, skirtuose pasakojimams apie sovietmečiu išgarsėjusių Baltijos šalių atstovų gyvenimą naujose realijose. Kaip pavyzdį pateikime citatą iš laikraščio „Izvestija“ korespondento pokalbio su aktoriumi Regimantu Adomaičių. Atsakydamas į vieną iš klausimų R. Adomaitis sako: „Vienpusė kultūrinė orientacija į

Vakarus, kuri šiandien yra madinga Lietuvoje, mano požiūriu yra visiškai neteisinga. Rusija – tai irgi Europa, mes su ja surišti tūkstančiais dvasinių gijų. Mes tiek metų pragyvenome kartu. To negalima nurašyti. Tai labai turtingas kultūrinis sluoksnis“ (247/I1996).

Šis mitas taip pat yra susijęs su Rusijos periodinėje spaudoje pasireiškiančiu požiūriu į Baltijos šalis kaip į Rusijos interesų ir įtakos zoną (kaip posovietinės erdvės), arba ypatingos Rusijos atsakomybės zoną (dėl tėvynainių reikalų). Šio mito pėdsaką (ir kartu jo struktūros išbandymą) galima aptikti teiginyje, kad „Rusija prarado Pabaltijį“ (212/I2004). Charakteringa tai, kad ši išvada daroma praėjus daugiau nei dešimtmečiui po Sovietų Sąjungos žlugimo.

Tai leidžia teigti, kad Rusijos periodinės spaudos požiūris į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) yra iš dalies mitologizuotas. Šiuolaikinė politinė mitologija daro jam aiškia įtaką, stiprindama neigiamą Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos šalis aspektus.

5.2. Stereotipai požiūrio struktūroje

Surinktos medžiagos analizė leidžia aiškiai pamatyti kelis esminius stereotipus, kurie yra vartojami formuojant požiūrį į Baltijos šalis (arba atskirai į Lietuvą, Latviją, Estiją). Šie stereotipai yra bendro pobūdžio, t. y. taikomi visoms trimis Baltijos valstybėms. Tai iš esmės įrodo, jog Rusijos spaudoje vis dar žiūrimą į Baltijos šalis kaip į vieną (vienalytį) regioną, kurio gyventojai nesiskiria vieni nuo kitų.

Kaip buvo pažymėta teorinėje šio darbo dalyje – stereotipai būna tiek neigiamas, tiek pozityvus pobūdžio. Tyrimas parodė, jog Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos šalis struktūroje dažniausiai yra aptinkami būtent **neigiamūs stereotipai**. Išanalizuokime pirmiausiai juos.

Aiškiai yra identifikuojamas stereotipizuotas Rusijos periodinės spaudos požiūris į Baltijos šalis kaip į nedraugišką Rusijos atžvilgiu valstybę. Tai galima apibūdinti *rusofobijos stereotipu*, jis turi skirtingus išraiškos lygius.

Rusofobijos stereotipas neretai vartojamas aprašant tarpvalstybinius santykius (pvz. 028/AiF1996, 128/I2000, 048/KP2003). Pagal jį, Baltijos valstybės visada užima principingą priešišką poziciją Rusijos atžvilgiu, atsisako plėtoti dialogą su Maskva, bando pakenkti Rusijai tarptautinėje politinėje arenoje.

Valstybinės rusofobijos stereotipas perkeliamas ir į Lietuvos, Latvijos, Estijos vidaus reikalų pateikimą spaudos publikacijose. Baltijos valstybės, pagal šį stereotipą, yra priešiškos ne vien Rusijai kaip valstybei, bet ir viskam, kas tik yra rusiško. Pagal šią stereotipo atmainą, Baltijos šalys tikslingai ir sąmoningai diskriminuoja ir engia rusakalbes tautines mažumas, gyvenančias jų teritorijoje (pvz. 064/KP1996, 192/I1996, 233/I2004).

Rusofobijos stereotipas yra artimas kitam masiniam stereotipui, susijusiam su požiūriu į Lietuvos, Latvijos, Estijos gyventojus. Tai yra *nacionalizmo stereotipas*. Pagal šio stereotipo principus, Baltijos šalių visuomenės yra vaizduojamos kaip uždaros, gyvenančios radikaliomis nacionalistinėmis nuotaikomis bei jaučiančios stiprią neapykantą šalia gyvenantiems rusams (pvz. 078/KP1991, 298/I1991, 008/AiF2000). Įdomu tai, jog baltiškojo nacionalizmo stereotipas Rusijos spaudoje susijęs ne su Baltijos šalių gyventojų tariama neapykanta kitoms tautoms (kas būdinga klasikiniam nacionalizmui), o būtent su neapykanta rusams ir rusakalbiams. Todėl *nacionalizmo* stereotipas iš esmės yra jau minėto *rusofobijos* stereotipo atmaina.

Panašiai atrodo ir kitas – Baltijos šalių visuomenėse neva atgimusio *fašizmo ir nacizmo* stereotipas (pvz. 352/I1991, 124/I2000, 077/KP2004). Jis pagal daugelį parametrų yra tapatus tiek *nacionalizmo*, tiek *rusofobijos* stereotipui. Esminis šio stereotipo ypatumas yra jo sąsaja su istoriškai angažuoju požiūriu į Baltijos valstybes ir jų gyventojus. Tokiame stereotipe atsispindi Rusijos spaudoje aptinkamas „sovietinis imperinis“ požiūris, kuriam buvo būdinga tapatinti Baltijos šalių rezistencijos kovų dalyvius su Antrojo Pasaulinio karo Hitlerinės koalicijos kariais, t. y. *fašistais* ir *naciais*. Šis

stereotipas iš esmės koreliuoja su bendresniu, Rusijos visuomenės masinėje sąmonėje įtvirtintu *priešo* stereotipu.

Fašizmo stereotipas priskiria priešiško savybę Baltijos šalių visuomenėms, aiškindamas minėtą priešišumą tariama Lietuvos, Latvijos, Estijos visuomenių prigimtimi, t.y. patologine *rusofobija*, nedėkingumu (už „išlaisvinimą nuo fašizmo“ per Antrąjį Pasaulinį karą, už sįvietmečiu „pastatytas gamyklas ir fabrikas“) ir pan.

Visa tai iš esmės leidžia kalbėti apie vieną apibendrintą Baltijos šalių kaip *Rusijos priešo* stereotipą, kuris reguliariai yra atkartojamas Rusijos periodinės spaudos publikacijose. Šis stereotipas yra kertinis Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos valstybes akmuo ir iš esmės paaiškina šio požiūrio vektorius.

Tačiau analizuojant empirinio tyrimo medžiagą buvo išskirtas ir vienas **pozityvus stereotipas**, kuris laikas nuo laiko yra atkartojamas Rusijos periodinės spaudos publikacijose. Pagal šį stereotipą Baltijos valstybės gyvena geriau, nei gyvena Rusija. Todėl šį stereotipą galima būtų apibūdinti kaip *gerovės* stereotipą (pvz. 021/AiF1991, 040/AiF1991, 022/AiF1996, 138/I2000). Jame yra aiškiai matomas senesnio – Baltijos šalių, kaip „Sovietų Sąjungos vakarų / sovietinės Europos“ – stereotipo atspindys.

Tyrimas leido nustatyti daugybinį negatyvaus stereotipo – Baltijos šalių kaip *priešo stereotipo* – atkartojimą Rusijos periodinėje spaudoje. Šis stereotipas aptinkamas visuose perioduose ir yra išreiškiamas skirtingais būdais ir pavidalais (žr. požiūrio konceptų sąvadus). Tuo tarpu pozityvaus pobūdžio stereotipas – *gerovės stereotipas* – yra vartojamas žymiai rečiau, dažniausiai – kaip sovietinio požiūrio atavizmas. Šis pastebėjimas koreliuoja su kitais empirinio tyrimo rezultatais, kurie parodė aiškų negatyvaus požiūrio į Baltijos šalis dominavimą Rusijos periodinėje spaudoje.

Negatyvaus pobūdžio stereotipai taip pat naudojami Rusijos periodinės spaudos publikacijose ir propagandinio puolimo prieš Baltijos valstybes tikslams. Apie tai plačiau kalbama kitame poskyryje.

5.3. Propaganda požiūrio struktūroje

Surinktos medžiagos analizė leidžia konstatuoti, jog tirtose Rusijos periodinės spaudos publikacijose pasitaiko elementai, kuriuos galima priskirti prie propagandos. Šiuo atveju tokių elementų aptikimui ir analizei buvo panaudota šiame darbe jau minėta propagandinių technikų paradigma¹⁰⁶. Atliekant tyrimą buvo nustatyta, kad iš 7 propagandos technikų pranešimuose apie įvykius Baltijos šalyse (ar atskirai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje) yra iš esmės realizuojamos keturios technikos. Šių technikų panaudojimas fiksuojamas visuose tyrimo laikotarpiuose, o ypač suaktyvėja 2008–2009 metų tyrimo pjūvyje.

Visuose perioduose realizuojama „Manipuliavimo asociacijomis“ technika. Tyrimo metu sudaryti požiūrio konceptų sąvadaai demonstruoja, kad visų tirtų spaudos leidinių publikacijose sutinkamas *fašizmo* diskursas. Charakteristikų lygyje šis diskursas turi variacijų. Baltijos šalis (ar atskirai Lietuva, Latvija, Estija) yra kaltinamos *fašizmu* (taip pat *neofašizmu*), *nacizmu*, *nacizmo atgimimu* ir pan. Prie šio diskurso taip pat priskiriami teiginiai, kad Baltijos šalyse oficiali ideologija yra remiama *nacionalizmu*, į valdžią atėjo *nacionalistinės* jėgos ir pan.

Rusijoje *fašizmo* ir *nacizmo* konceptai turi aiškią negatyvią konotaciją. Jie asocijuojasi su Didžiuoju Tėvynės karu (1941–1945). Antagonizmo šiems reiškiniams aktualumas aktyviai kultivuojamas ir modernioje Rusijoje – per Pergalės ideologijos įtvirtinimą. Tokiu būdu *fašizmo* ir *nacizmo* konceptų vartojimas, pateikiant informaciją iš Baltijos šalių, negatyvizuoja šią informaciją.

Nacionalizmas priskiriamas prie tos pačios paradigmos dėl tos priežasties, kad sovietinėje propagandoje šis reiškinys buvo asocijuojamas su

¹⁰⁶ Žr. šio darbo pirmos dalies poskyrį 2.3.

pokario rezistencija Baltijos šalyse. Anuomet jis taip pat buvo siejamas su *nacizmu* ir *fašizmu*.

Šie propagandiniai stampai buvo aktyvuoti 1991 metų periodu, siekiant negatyviai pavaizduoti nepriklausomybės atkūrimo procesus Baltijos šalyse. Naujųjų laikų (neginkluotą) rezistenciją buvo bandoma diskredituoti senais *fašizmo* ir *nacizmo* propagandiniais konceptais. Laikraštis „Izvestija“ cituoja Lietuvos komunistų partijos ideologą Juožą Jermalavičių, kuris teigia: „Landsbergio grupuotė pavirto juodąja, profašistine sekta, kurią palaiko apgaulė, šantažas ir diktatas“ (273/I1991).

Tačiau *fašizmo*, *nacizmo* ir *nacionalizmo* konceptų panaudojimas manipuliavimui asociacijomis gana dažnai aptinkamas ir vėlesniuose tyrimo pjūviuose. Kaip pavyzdį pateikime tokią citatą iš 2000 metų publikacijos: „Naujieji fašistai Lietuvoje yra kito totalitarinio – nacių – režimo pasekmė. Skirtingai nuo sovietinių partizanų, šio režimo gerbėjus Baltijos šalyse kažkodėl tai ne itin persekioja“ (092/I2000).

Fašizmo, *nacizmo* ir *nacionalizmo* konceptai akivaizdžiai atlieka propagandinio poveikio, nukreipto prieš Baltijos šalis funkciją. Jie užima vieną svarbiausių vietų negatyviame Rusijos periodinės spaudos požiūryje į Baltijos valstybes.

Kita tiksliai identifikuojama propagandos technika, panaudojama publikacijose apie Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) yra „Etikečių klįjavimas“. Yra kelios pagrindinės etiketės, kurios yra sistemiškai „klįjuojamos“ Baltijos šalių (o taip pat atskirai Lietuvos, Latvijos, Estijos) vaizdinui. Tai yra sinoniminės Baltijos šalims suteiktos *rusofibiškų* ir *antirusiškų* valstybių charakteristikos. 1991 metų tyrimo periodu šios charakteristikos vartojamos dar gana retai, tačiau jau 1996 metų tyrimo pjūvyje minėtos sąvokos tampa pastebimu požiūrio į Baltijos šalis elementu. 2009 metais Baltijos valstybės net apibūdinamos kaip „kovos prieš Rusiją avangardas ES“ (096/KP2009).

Aptinkama nemažai ir unikalių (nesikartojančių) „Etikečių kljavimo“ technikos išraiškų, kai Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) bandoma pašiepti arba išjuokti. 1991 metų tyrimo laikotarpiu aptinkama Baltijos valstybių apibūdinimui panaudota *riaumojančių pelių* (029/AiF1991) metafora. Čia pat galima pastebėti, kad Baltijos šalių dydžio akcentavimas tampa viena iš esminių prielaidų ironiškiems Baltijos valstybių apibūdinimams Rusijos periodinėje spaudoje.

Vienoje iš 2000 metų publikacijų teigiama, kad Baltijos šalis *kamuoja mažojo brolio kompleksas* (129/I2000). Tuo tarpu Lietuva pavadinama *maža valstybe, nuo kurios niekas nepriklauso* (128/I2000). Panašiai ir Latvija ironiškai apibūdinama kaip *maža, bet išdidi šalis* (045/KP2000), o jos vyriausybė pavadinama *nusikaltėliu sambūriu* (040/KP2000).

2003–2004 metų periodu ironiška *išdidžios respublikos* (090/KP2004) etiketė atitenka ir Estijai.

2008–2009 metų tyrimo periodu Baltijos šalys yra vadinamos *apsnūdusiomis* (028/AiF2009), *nepribrendusiomis* (030/AiF2009) respublikomis. Estijai taip pat „priklijuojama“ ir *policinės valstybės* (220/I2009) etiketė. Lietuvos ir Latvijos kariuomenės ironiškai vadinamos *pajėgomis*: „Su kuo susiruošė kariauti pajėgi Lietuvos kariuomenė? Su nemažiau pajėgia Latvijos kariuomene? Su Rusija?“ (107/KP2009).

Rečiau negu dvi įvardintos propagandinės technikos Rusijos periodinėje spaudoje Baltijos šalių atžvilgiu panaudojama „Blizgančio apibendrinimo“ technika, tačiau jos pėdsakas požiūrio į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) formavime irgi yra pastebimas.

Tokio pobūdžio propagandiniai apibendrinimai pirmiausia yra susiję su santykiais tarp skirtingų tautų. Prie tokių apibendrinimų, pavyzdžiui, priskiriami teiginiai, kad *estai nemėgsta rusų* (106/KP1991, 230/KP1991). Panašaus pobūdžio apibendrinantys vertinimai skamba Rusijos periodinės spaudos publikacijose ir vėlesniuose tyrimo pjūviuose. Pavyzdžiui,

akcentuojama, kad *Baltijos šalyse nemėgsta rusų kalbos* (015/AiF2004), ar kad Estijos valdžia *nusistačiusi prieš viską, kas yra rusiško* (178/I2008).

Stipriu „Blizgančio apibendrinimo“ technikos panaudojimo elementu tampa teiginys, kad Baltijos šalyse rusakalbiai gyventojai yra paversti *antrarūšiais žmonėmis*. Šis teiginys aptinkamas visų tyrimo laikotarpių publikacijose, jis panaudojamas tiek tekstuose apie Baltijos šalis, tiek atskirai apie Lietuvą, Latviją, Estiją. Su šiuo pavyzdžiu koreliuoja ir apibendrinančio pobūdžio teiginys (kuris iš esmės yra klaidingas), kad Latvijoje yra *sunaikintas švietimas rusų kalba* (183/I2009). Taip propagandos tikslais marginalizuojamas rusakalbės bendruomenės vaizdinys (o pati bendruomenė stigmatizuojama informacinėje erdvėje).

Ketvirtoji propagandinė technika, kurios pėdsakai pastebimi publikacijose apie Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją) yra „Faktų parinkimo“ technika. Tiksliai atskleisti ją nėra lengva, nes tam reiktų atskiro tyrimo, kuris būtų grindžiamas faktų apie skirtingus Rusijos periodinėje spaudoje aprašomus įvykius patikra, tačiau ir be tokio pobūdžio tyrimo nesunku pastebėti, kad minėta technika dažniausiai naudojama kalbant apie istorinius įvykius. Pavyzdžiui, teigiama, kad *Latvių tautos atstovai dalyvavo žydų naikinime* (228/KP1991), nenurodant, kad Latvijos tautos atstovai taip pat dalyvavo ir kovose prieš nacių Vokietiją bei gelbėjo žydus nuo Holokausto.

Panašiai ir nagrinėjamose temose apie sovietinę praeitį siekiama akcentuoti Sovietų Sąjungos investicijas į vadinamąjį Baltijos respublikų liaudies ūkį, tačiau neminimi kiti svarbūs aspektai (pavyzdžiui, tai, kad 1940 metais Baltijos šalys jėga buvo prijungtos prie Sovietų Sąjungos).

Visos minėtos propagandinės technikos naudojamos formuojant negatyvų požiūrį į Baltijos šalis (ar atskirai Lietuvą, Latviją, Estiją). Šių technikų panaudojimas ne visada yra sąmoningas, bet jis atspindi bendrą tendenciją Baltijos šalių vaizdinio formavime, o taip pat tai, kad Rusijos periodinė spauda (ypač laikotarpiu po 1991 metų) orientuojasi į oficialų

Rusijos valdžios formuojamą diskursą. Šios tendencijos stiprėjimas pastebimas 2008–2009 metų tyrimo laikotarpiu.

IŠVADOS

Atlikus teorinį ir empirinį tyrimą nustatyta, kad Rusijos periodinėje spaudoje skiriamas nuolatinis dėmesys Baltijos šalių aktualijoms. Ypač intensyvus jis buvo 1991 metais, tai lėmė kelios esminės aplinkybės: įvykiai Baltijos valstybėse buvo interpretuojami kaip vidinis (Sovietų Sąjungos) reikalas, dėmesį šia kryptimi taip pat vertė koncentruoti konflikto tarp Sąjunginio centro (Maskvos) ir respublikų vadovybių situacija. Vėliau dėmesys Baltijos šalims Rusijos periodinėje spaudoje nėra toks intensyvus, tačiau turi pastovumo požymių (pastebėta, kad skirtingais periodais, priklausomai nuo tarpvalstybinių santykių ir geopolitinių įvykių aplinkybių, keičiasi dėmesio vektorius – labiau sekami įvykiai vienoje arba kitoje Baltijos šalyje).

Teorinis tyrimas parodė, kad Rusijos ir Baltijos šalių santykiai po Sovietų Sąjungos žlugimo buvo įtempti. Tai sietina su postimperine Rusijos Federacijos pozicija bei šios valstybės ambicijomis išsaugoti įtaką posovietinėje erdvėje.

Teoriniame tyrime analizuojami Rusijos žiniasklaidos sistemos ypatumai. Darytina išvada, kad Rusijos Federacijos žiniasklaidos sistema neatitinka nė vieno iš Vakarų pasaulio žiniasklaidai būdingų modelių. Šioje valstybėje po Sovietų Sąjungos žlugimo susiformavo atskiras – Eurazijos – žiniasklaidos modelis, kuriam, viena vertus, būdinga vakarietiško pobūdžio komercializacija, kita vertus – sąveika su valdžia ir valstybės kišimasis į žiniasklaidos reikalus.

Atsižvelgus į teorinio tyrimo rezultatus buvo formuojama empirinio tyrimo metodika.

Vienas iš esminių empirinio tyrimo klausimų yra susijęs su siekiu atskleisti, ar Rusijos periodinės spaudos požiūris į Lietuvą, Latviją, Estiją skiriasi, ar yra vieningas (požiūris į Baltijos šalis kaip į vienalytį geopolitinį regioną).

Kiekybinė tekstų analizė rodo, kad regioninis Baltijos šalių lygmuo išreikštas silpnai (tai yra visų periodo pjūvių tendencija). Didesnė (apie 3/4) periodinės spaudos tekstų dalis yra skirta atskiriems Lietuvos, Latvijos ar Estijos įvykiams ir kitoms su šiomis valstybėmis susijusioms temoms.

Tačiau kokybinė tekstų analizė – atitinkamų požiūrio konceptų sąvado sudarymas – atskleidžia, kad žinių iš Lietuvos, Latvijos, Estijos (o taip pat su šiomis valstybėmis susijusios informacijos) rėminimui ir pozicionavimui pasitelkiami panašūs principai. Panašiu būdu pateikiamos ir interpretuojamos specifinės, su visomis Baltijos šalimis susijusios temos (išstojimas iš Sovietų Sąjungos, istorinė pokario rezistencija, integracija į ES ir NATO). Atsižvelgiant į tai daroma išvada, jog **Rusijos periodinės spaudos diskurse požiūris į Baltijos šalis formuojasi kaip į geopolitiškai vieningą regioną, o atskiri Lietuvos, Latvijos, Estijos vaizdiniai gali būti interpretuojami kaip integralios šio bendro vaizdinio dalys.**

Tyrimo metu pasitvirtino arba nepasitvirtino kelios hipotezės:

Hipotezė: *Pateikiant Baltijos šalių naujienas, Rusijos spaudoje dominuoja neigiamos konotacijos ir neigiamo pobūdžio diskursą formuojantys rėmai.*

Tyrimo metu atskleista, kad visuose pasirinkto laikotarpio tyrimo pjūviuose iš tikrųjų dominuoja neigiamas požiūris į Baltijos valstybes. Šis požiūris formuojamas kompleksiskai – per atitinkamą konotaciją turinčių charakteristikų (apibrėžimų, vertinimų) suteikimą Baltijos šalims. Taip pat taikant propagandinio naratyvo formavimo technikas, atkartojant stereotipus bei plėtojant moderniosios (politinės) mitologijos diskursą.

Neigiamas požiūris išreiškiamas per skirtingas temines paradigmas. Politiniu lygmeniu Rusijos periodinėje spaudoje akcentuojamas Baltijos šalių priešiškusumas Rusijai. Kaip struktūrinis požiūrio elementas fiksuojamas ir bandymas sukompromituoti Baltijos šalių valdžios struktūras bei valdymo sistemas – pozicijuoti jas kaip neefektyvias, neveikiančias. Diskredituojamos ir esminės Baltijos šalių valstybingumo idėjos – kvestionuojamas

savarankiškumas (politinis, ekonominis), akcentuojamos socialinio gyvenimo problemos, iškeliama kriminalinė tema ir pan.

Propagandinių technikų priemonėmis Baltijos valstybės charakterizuojamos kaip *fašistinės, nacistinės, antirusiškos, rusofobiškos*. Šie kaltinimai Baltijos šalims pateikiami tiek nesutarimų dėl praeities įvykių vertinimo (istoriniame), tiek aktualių (dažniausiai – politinių) įvykių diskurse.

Svarbiu neigiamo požiūrio elementu tampa temos, susijusios su rusakalbės mažumos padėtimi Baltijos šalyse. Čia dominuoja diskriminavimo – žmogaus teisių ir laisvių pažeidimo – tema. Rusijos periodinės spaudos formuojamame vaizdinyje rusakalbės bendruomenės išskiriamos iš integralios Lietuvos, Latvijos, Estijos visuomenių struktūros. Jos yra priešinos Baltijos šalims (ir pirmiausia Baltijos šalių valdžios struktūroms), marginalizuojamos ir stigmatizuojamos.

Pastebima tendencija, kad reikšmingu Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos šalis (net aptariant jų vidaus reikalus) elementu tampa pati Rusija – jos oficiali politinė pozicija. Šis elementas pasireiškia arba tiesiogiai (Baltijos šalių santykių su Rusija tema), arba netiesiogiai (Baltijos šalių integracijos į Vakarų pasaulio struktūrą klausimai, rusakalbės bendruomenės/tėvynainių tema). Tokioje požiūrio struktūroje Rusija neretai užima pagrindinę vietą, vadinasi, pritaikius požiūriui binarinės opozicijos „savas – svetimas“ struktūrą, atitinka „savo“ poziciją. Baltijos šalys tokiu atveju pozicionuojamos kaip „(reikšmingas) svetimas“. Ši pozicija taip pat leidžia Rusijos periodiniai spaudai formuoti negatyvų požiūrį į Baltijos šalis, demonizuojan jas, hiperbolizuojant jų antagonizmą Rusijos atžvilgiu.

Pozityvaus (ir tai pačiai kategorijai priskiriamo neutralaus) Rusijos periodinės spaudos požiūrio į Baltijos šalis elementai, išskirti tyrimo metu, yra pernelyg silpni, kad galėtų atsverti dominuojantį negatyvų požiūrį. 2000 ir 2003–2004 metų tyrimo pjūvio tendencijos galėjo leisti tikėtis, kad pozityvus požiūris į Baltijos šalis galbūt gali laikui einant užimti dominuojančią poziciją Rusijos periodinės spaudos formuojamo Baltijos šalių vaizdinio struktūroje,

tačiau 2008–2009 metų duomenys pademonstravo kitą tendenciją (šiuo periodu požiūris yra labiau paviršutiniškas, schematiškas ir, atitinkamai, turi stipresnę neigiamą konotaciją). Tyrimo metu nustatyta, kad didžiausią teigiamą įspūdį Rusijos periodinei spaudai daro ekonominiai Baltijos šalių pasiekimai. Teigiamai vertinamos ir sporto pergalės bei kultūrinio lauko įvykiai. Dar vienas teigiamo požiūrio struktūrinis elementas yra pozityvūs poslinkiai santykiuose su Rusija (retais Baltijos šalių ir Rusijos Federacijos santykių atšilimo/normalizacijos laikotarpiais).

Hipotezė: *Rusijos spaudoje formuojamo požiūrio į Baltijos šalis kaita yra susijusi su geopolitiniais pokyčiais posovietiniame regione.*

Tyrimo metu ši hipotezė iš esmės nepasitvirtino. Geopolitinių pokyčių poveikis Rusijos periodinės spaudos požiūriui į Baltijos šalis nėra toks stiprus, kaip buvo manoma. Geopolitinių pokyčių aspektai iš tikrųjų daro tam tikrą poveikį Baltijos šalių vaizdiniui Rusijos periodinėje spaudoje, tačiau šis poveikis nelemia reikšmingo dominuojančio neigiamo požiūrio į Baltijos valstybes pokyčio. Tyrimas parodė, kad bendras pozityvesnis požiūris į Lietuvą, Latviją ir Estiją fiksuojamas Rusijos periodinės spaudos publikacijose 2003–2004 metais, t. y., stiprėjant Vladimiro Putino kuriamam autoritariniam politiniam modeliui bei Baltijos valstybėms stojant į Maskvos priešišku laikomą NATO bloką, o ne 1996 metais, kai Rusijos Federacija bandė adaptuoti demokratinę (liberalią) sistemą. Taip pat ir konfrontacijos su Maskva 1991 metais situacijoje bendras negatyvus požiūrio lygis nėra toks aukštas, kaip 1996 ar 2008–2009 tyrimo periodais.

Tai leidžia daryti išvadą, kad **Rusijos periodinėje spaudoje dominuoja bendras, dar ankščiau (numanomai – sovietmečiu) susiformavęs ontologiškas požiūris į Baltijos šalis, kurio giluminės struktūros neveikia aktualūs geopolitiniai pokyčiai.**

Hipotezė: *Keičiantis Rusijos žiniasklaidos modeliui (nuo sovietinio prie laisvojo, vėliau transformuojantis į specifinį Eurazinį modelį), keitėsi ir žiniasklaidos formuojamas Baltijos šalių vaizdinio diskursas: sovietinio ir naujojo Eurazinio modelio laikotarpiu spaudos diskursas priartėjo prie oficialaus Rusijos požiūrio į Baltijos šalis, iš esmės susiliedamas su šios valstybės vykdomos tarptautinės politikos diskursu.*

Ši hipotezė pasitvirtino tik iš dalies. Neatskleista, kad žiniasklaidos modelio pokyčiai labai paveiktų Rusijos periodinėje spaudoje dominuojantį požiūrį į Baltijos valstybes bei lemtų šio požiūrio pokyčius. 2003–2004 metų tyrimo periodu (kai Rusijos žiniasklaidos sistema, kartu su šalies politine sistema, vis labiau slenka link naujojo autoritarinio modelio) požiūris į Baltijos šalis, yra net pozityvesnis nei 1996 metų periodu, kai žiniasklaidos sistema bandė orientuotis į liberalaus modelio principus (poveikio atveju turėtų būti fiksuojamas atvirkštinis rezultatas).

Tačiau 2008–2009 metų laikotarpiu, kai spaudos laisvės rėmai Rusijoje dar labiau susiaurėja, fiksuojamas neigiamo požiūrio į Baltijos šalis lygio šuolis (taip pat mažėja bendras neutralių tekstų procentas) – o tai koreliuoja su oficialia Rusijos Federacijos politine pozicija Baltijos šalių atžvilgiu. Tačiau tai yra paskutinis iš tiriamojo laikotarpio pjūvių ir tam, kad galima būtų patvirtinti (arba paneigti), kad šis pokytis atitinka hipotezės prielaidą, reikėtų atlikti atitinkamą vėlesnių periodų analizę.

Hipotezė: *Požiūris į Baltijos šalis Rusijos periodinėje spaudoje formuojamas panaudojant įvairias propagandos technikas.*

Ši hipotezė pasitvirtino, nes tirtose Rusijos periodinės spaudos publikacijose pasitaiko propagandai priskiriamų elementų. Nustatyta, kad iš tyrimui išskirtų septynių propagandos technikų aptinkami keturių propagandos technikų pėdsakai. Rusijos periodinės spaudos publikacijose, skirtose Baltijos šalims, dažniausiai naudojamos „Manipuliavimo asociacijomis“ (Baltijos šalių kaltinimas *fašizmu* ir *nacionalizmu*) ir „Etikečių klįjavimo“ (suteikimas

Lietuvai, Latvijai, Estijai *antirusiškų* ir *rusofobiškų* valstybių charakteristikos) technikos.

Rečiau – „Blizgančio apibendrinimo“ technika (pavyzdžiui, teiginys, kad Baltijos šalyse *nemėgsta rusų*). Taip pat prie rečiau aptinkamų priskirtina ir „Faktų parinkimo“ technika. Pastaroji dažniausiai pasitaiko publikacijose, kuriose minimi skausmingi (bet Baltijos šalyse ir Rusijoje skirtingai interpretuojami) bendros istorijos potyriai ir įvykiai.

Propagandinio pobūdžio informacijos turinys rodo, kad Rusijos periodinė spauda iš esmės orientuojasi į oficialų Rusijos valdžios formuojamą diskursą. Šios tendencijos stiprėjimas ypač išryškėja 2008–2009 metų tyrimo pjūvyje.

Hipotezė: *Rusijos spaudos požiūris į Baltijos šalis yra mitologizuotas.*

Ši hipotezė iš esmės pasitvirtino. Negalima teigti, kad Rusijos periodinės spaudos požiūris į Baltijos šalis yra labai mitologizuotas, tačiau aiškūs moderniosios (politinės) mitologijos pėdsakai aptinkami požiūrio į Baltijos šalis struktūroje įvairiuose tyrimo pjūviuose. Buvo nustatyta, kad šios mitologinės konstrukcijos atitinka R. Girardet (2007) išskirtų pagrindinių *Sąmokslų, Aukso amžiaus, Vienybės* politinių mitų kategorijas. Šie mitai tampa neigiamo požiūrio į Baltijos šalių Rusijos periodinėje spaudoje dalimi, tačiau jų negalima būtų priskirti prie dominuojančių požiūrio elementų.

Galima konstatuoti, kad buvo įrodytos prielaidos, tapusios ginamųjų teiginių pagrindu. Atliktas darbas leido nustatyti, kad:

1. Nesutarimai dėl bendros praeities vertinimų ir sudėtingi dvišaliai santykiai tarp Rusijos Federacijos ir Baltijos šalių lėmė neigiamo požiūrio į Baltijos valstybes dominavimą Rusijos periodinėje spaudoje. Geopolitiniai pokyčiai neturėjo šiam požiūriui lemiamos įtakos, nes jį formuoja ne kasdienė politinė darbotvarkė, bet ontologinis (civilizacinis) konfliktas tarp Rusijos Federacijos ir Baltijos šalių.

- Kasdienė politinė darbotvarkė atitinkamais momentais tik papildo ir sustiprina neigiamą požiūrį į Baltijos šalis Rusijos periodinėje spaudoje.
2. Teigiamas požiūris į Baltijos valstybes Rusijos periodinėje spaudoje yra susijęs su nostalgiku bendros praeities (sovietmečiu) vertinimu ir sporto, kultūros, kartais ekonomikos temomis, bet tik tais atvejais, kai jos yra depolitizuotos. Tai yra veidrodinis neigiamo požiūrio atspindys, kuriame „bendros praeities“ diskursas malšina postimperinius fantominius skausmus (t. y., prarastų teritorijų ir galios ilgesį). Tokiais atvejais akcentuojami aspektai, niveliuojantys civilizacinį Rusijos ir Baltijos šalių konfliktą, tam panaudojant 1940-1991 metų Rusiją ir Baltijos šalis priverstinai jungusio sovietmečio diskursą. Taip pat ir kai kurių temų pateikimo depolitizavimas leidžia išvengti neigiamų vertinimų, susijusių su nesutarimais dėl praeities ar dabartiniais tarpvalstybiniais konfliktais.
 3. Rusijos periodinės spaudos neigiamo požiūrio į Baltijos šalis elementai atitinka pagrindinius propagandinių technikų taikymo principus. Todėl dalis tekstų gali būti priskirta prie propagandos, nukreiptos prieš Baltijos valstybes, kategorijos. Tokių tekstų atsiradimą, viena vertus, lemia politinė konjunktūra, kita vertus – tekstų autorių (žurnalistų) išankstinės nuostatos Baltijos šalių atžvilgiu. Šios nuostatos pasireiškia neigiamų konceptų (teiginių apie Baltijos valstybes) atkartojimu bei su Baltijos šalimis susijusių stereotipų vartojimu konstruojant tekstus.
 4. Tyrimas parodė, kad Rusijos periodinėje spaudoje į Lietuvą, Latviją, Estiją žiūrima kaip į vienalytį darinį. Visoms Baltijos valstybėms taikomos panašios charakteristikos, sutampa šių šalių vertinimai. Vienos valstybės charakteristikos automatiškai taikomos kitoms, nebandant šio proceso argumentuoti ar atskleisti objektyvių priežasčių, lemiančių tokį sugretinimą.

Literatūros sąrašas

1. ADLER, Alfred. *Žmogaus pažinimas*. Vilnius, 2008. 256 p. ISBN 978-5-415-02046-1
2. ALEKNONIS, Gintaras. *Naujoji cenzūra*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2011. 224 p. ISBN 978-9955-192-94-7
3. ALLEY, Mark D. *International Power and International Communication*. Michigan: MacMillan, 1995. 181 p. ISBN 9780333632123.
4. AMNUEL, Grigorii. Humanitarian Issue in the Post-Soviet Space: Origins and Solutions. In *Projects and Prospects for Cooperation in Eurasia. Collection of Articles*. Vilnius: Geopolitinių studijų centras, 2012. p. 54 – 63. ISBN 978-609-95423-0-0.
5. ANDERSON, Benedict. *Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmąstymas apie nacionalizmo kilmę ir plėtrą*. Vilnius: Baltos lankos, 1999. 256 p. ISBN 9986-861-74-8.
6. ALTHEIDE, David L. The News Media, the Problem Frame, and the Production of Fear. *The Sociological Quarterly*, 1997, vol. 38, nr. 4. p. 647 – 668. ISSN 0038-0253
7. AUKŠTOLYTĖ, Nijolė. Mito kalba kaip pasaulio įvaldymo būdas. *Logos*, vol. 48, p. 57 – 62. ISSN 0868-7692.
8. BIELINIS, Lauras. *Rinkiminių technologijų įvadas*. Vilnius: Margi raštai, 2000. 128 p. ISBN 9986-09-224-8.
9. BIELINIS, Lauras. *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*. Vilnius: Eurigmas, 2005. 128 p. ISBN: 9955-68-210-8.
10. BRYANT, Jennings. ZILLMANN, Dolf (ed.). *Media Effects. Advances in Theory and Research*. Hillsdale, New Jersey, 1994. 510 p. ISBN 0-8058-0918-X

11. CASTELLS, Manuel. *Communication power*. Oxford, 2011. 571 p. ISBN 978-019-959-5693.
12. DARCEWSKA, Jolanta. *The Anatomy of Russian Information Warfare. The Crimean Operation, a Case Study*. Varšuva, 2014. 37 p. ISBN 978-83-62936-45-8.
13. DE SMAELE, Hedwig. The Applicability of Western Media Models on the Russian Media System. *European Journal of Communication*, 1999, nr. 2. p. 173-189. ISSN: 0267-3231.
14. DENNIS, Everette E. MERRIL, John C. *Pokalbiai apie žurnalistiką*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997. 222 p. ISBN 9986-19-231-5.
15. DYER, Richard. *The Role of Stereotypes*. 1999 [Interaktyvus] [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://thowe.pbworks.com/f/dyer.on.sterotypes.pdf>
16. EDY, Jill A. MEIRICK, Patrick C. Wanted, Dead or Aliwe: Media Frames, Frame Adoption and Support for the War in Afganistan. *Journal of Communication*, 2007, nr. 57. p. 119 – 141. ISSN 0021-9916
17. ENTMAN, Robert M. Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication*, 1991, vol. 41, nr. 4. ISSN 0021-9916
18. FISKE, John. *Įvadas į komunikacijos studijas*. Vilnius: Baltos lankos, 1998. 240 p. ISBN 998-6861-60-8.
19. FISKE, Susan T. CUDDY, Amy J.C. GLICK, Peter. XU, Jun. A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow From Perceived Status and Competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2002, vol. 82, nr. 6. p. 878 – 902. ISSN 0022-3514.
20. FRÉJUTÉ-RAKAUSKIENĖ, Monika. Lietuvos spauda ir visuomenės nuostatos apie rusų, ukrainiečių bei baltarusių etnines grupes ir

- naujuosius imigrantus. *Etniškumo studijos*, 2012, nr. 1-2, p. 71-102. ISSN 1822-1041.
21. GIRARDET, Raoul. *Politiniai mitai ir mitologijos*. Vilnius: Apostrofa, 2007. 288 p. ISBN 978-9955-605-40-9
 22. GUDONIENĖ, Vilija. *Įvadas į masinės komunikacijos teoriją: mokomoji knyga*. Vilnius: Žara, 1999. 58 p.
 23. HABERMAS, Jurgen. The Public Sphere: An Encyclopedia Article. *New German Critique*, 1974, nr. 3, p. 49-55.
 24. HALLIN, Daniel C. MANCINI, Paolo. *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 342 p. ISBN 0-521-54308-8.
 25. HOBBS, Rene. McGEE, Sandra. Teaching about Propaganda: An Examination of the Historical Roots of Media Literacy. *Journal of Media Literacy Education*. 2014, Nr. 2 (6), p. 56 – 67. ISSN 2167-8715 .
 26. HUNTINGTON, Samuel P. The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, Summer 1993, nr. 72. p. 22-50. ISSN 0015-7120.
 27. JAKNIŪNAITĖ, Dovilė. *Kur prasideda ir baigiasi Rusija: kaimynystė tarptautinėje politikoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007. 178 p. ISBN 978-9955-33-201-5.
 28. JANELIŪNAS, Tomas. Gegužės 9-osios problema saugumizavimo teorijos ir komunikacinio saugumo požiūriu. *Politologija*, 2005, nr. 2 (38). p. 3 – 30. ISSN 1392-1681.
 29. JURKYNAS, Mindaugas. *How deep is your love? The Baltic brotherhood re-examined*. Vilnius, 2007. 208 p. ISBN 978-9955-33-178-0.
 30. KAID, Lynda Lee (ed.). *Handbook of Political Communication Research*. London, New Jersey, 2004. 544 p. ISBN 0-8058-3775-2

31. KARDELIS, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: edukologija ir kiti socialiniai mokslai*. Šiauliai: Lucilijus, 2007. 398 p. ISBN 9955-655-35-6
32. KAVALIAUSKAS, Tomas. Lietuvos ir Rusijos santykių transformacijos po Sausio 13-osios. *Akiračiai*, 2008 nr. 4 (401), p. 1,4. ISSN 1822-153X.
33. KELLER, Reiner. *Doing Discourse Research: An Introduction for Social Scientists*. Los Angeles, London: Sage, 2013. 164 p. ISBN 978-1-4462-4971-0.
34. KOŽENIAUSKIENĖ, Regina. *Retorinė ir stilistinė publicistinių tekstų analizė*. Vilnius, 2013. 351 p. ISBN 978-6094-591-563.
35. KUNDA, Ziva. SPENCER, Steven J. When Do Stereotypes Come to Mind and When Do They Color Judgment? A Global-Based Teoretical Framework for Stereotype Activation and Application. *Psychological Bulletin*, 2003, vol. 129, nr. 4. p. 522 – 544. ISSN 0033-2909.
36. LAURINAVIČIUS, Česlovas. MOTIEKA, Egidijus. STATKUS, Nortautas. *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*. Vilnius: LII leidykla, 2005. 412 p. ISBN 9986-780-69-1.
37. LIPMAN, Masha. Constrained or Irrelevant: The Media in Putin's Russia. *Current History*, October 2005, p. 319 – 324. ISSN 0011-3530.
38. LIPMAN, Maria. *Media Manipulation and Political Control in Russia*. Moscow: Carnegie Moscow Center, 2009. 16 p. REP PP 09/01.
39. LIPPMANN, Walter. *Public Opinion*. New Brunswick and London: Transaction Publishers, 1998. 430 p. ISBN 1-56000-999-3
40. LUCAS, Edward. *Naujas Šaltasis karas*. Vilnius: Baltos lankos, 2008. 360 p. ISBN 978-9955-23-143-1.
41. MALIUKEVIČIUS, Nerijus. *Informacinio karo koncepcija: JAV ir Rusijos požiūris*. Vilnius: Eugrimas, 2002. 78 p. ISBN 9955-501-13-8.

42. MALIUKEVIČIUS, Nerijus. *Rusijos informacijos geopolitikos potencialas ir sklaida Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008. 198 p. ISBN 978-9955-33-376-0.
43. MARCINKEVIČIENĖ, Rūta. Daiktavardžių konotacijos tyrimas tekstynų lingvistikos metodu. *Lituanistica*, 2001, Nr. 3 (47), p. 46 – 58. ISSN 0235-716X.
44. MARTIŠIUS, Mantas. *(Ne)akivaizdus karas: nagrinėjant informacinį karą*. Vilnius: Versus aureus, 2010. 384 p. ISBN 978-9955-34-290-8.
45. MARTIŠIUS, Vaclovas. *Kognityvinė psichologija. Suvokimas ir atmintis*. Kaunas, 2006. 260 p. ISBN 9955-12-133-5
46. MATKEVIČIENĖ, Renata. Politinio žiniasklaidos diskurso apibrėžtys: žiniasklaidos, kaip politinės komunikacijos dėmens, tyrimas. *Informacijos mokslai*, 2008, t. 44. p. 107 – 117. ISSN 1392-0561.
47. MAŽEIKIS, Gintautas. *Propaganda ir simbolinis mąstymas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010. 480 p. ISBN 978-9955-12-575-4
48. McCOMB, Maxwell. *Setting the agenda. The mass media and public opinion*. Malden: Blackwell Publishing, 2008. 184 p. ISBN 978-0-7456-2313-9
49. McCULLOCH, Gary. *Documentary Research in Education, History and the Social Sciences*. London and New York 2004, 154 p. ISBN 0-415-27287-4
50. McQUAIL, Denis. The The Influence and Effects of Mass Media. In *Mass Communication and Society*. London: Sage Publications, 1979. p. 70 – 93. ISBN 0803911939-9780803911932.
51. McQUAIL, Denis. *Mass Communication Theory: An Introduction*. London: Sage Publications, 1994. 416 p. ISBN-13: 978-0803977853.
52. McQUAIL, Denis. *Media Performance. Mass Communication and the Public Interest*. London: Sage, 1995. 352 p. ISBN 0-8039-8295-X
53. McQUAIL, Denis. *Mass Communication Theory*. Los Angeles: Sage, 2010. 622 p. ISBN 978-1-84920-291-6.

54. MOCKUTĖ, Miglė. The images of the Baltic States in the international media upon accession to NATO and EU. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2008, t. 21, p. 10 – 37. ISSN 1392-5504.
55. MUIŽNIEKS, Nils (ed.). *Manufacturing Enemy Images? Russian Media Portrayal of Latvia*. Ryga: Academic Press of the University of Latvia, 2008. 170 p. ISBN 978-9984-825-88-5.
56. O'SULLIVAN, Tim; HARTLEY, John; SAUNDERS, Danny; MONTGOMERY, Martin; FISKE, John. *Key concepts in Communication and Cultural Studies*. London, New-York, 1994. 368 p. ISBN 0-415-06173-3M.
57. PAABO, Heiko. *Potential of Collective Memory Based International Identity Conflicts in Post-Imperial Space (Comparison of Russian Master Narrative with Estonian, Ukrainian and Georgian Master Narratives)*: daktaro disertacija. University of Tartu, 2011.
58. PASTI, Svetlana. *The Changing Profession of a Journalist in Russia*: daktaro disertacija. University of Tampere, 2007. 303 p.
59. *Politikos mokslų enciklopedinis žodynas*. Vilnius, 2007. 196 p. ISBN 978-9955-33-163-6.
60. PRUSKUS, Valdas. Stereotipai ir jų devizualizacija tarpkultūrinėje komunikacijoje. *Filosofija, Sociologija*, 2010, nr. 1. p. 29 – 36. ISSN 0235-7186.
61. PUIDOKAS, Miundaugas. KIZNYTĖ, Jolita. Šiuolaikinių mažųjų valstybių įvaizdžio formavimas taikant viešosios diplomatijos principus ir plėtojant nacionalinį prekės ženklą: Lietuvos atvejo analizė. *Viešojo politika ir administravimas*, 2014. t. 13, nr. 1. p. 50 – 64. ISSN 1648-2603.
62. RIES, Al. TROUT, Jack. *Pozicionavimas. Kova dėl pirkėjo*. Kaunas, 2005, 238 p. ISBN 9955-551-69-0.
63. SCHEUFELE, Dietram. Framing as Theory of Media Effect. *Journal of Communication*, 1999, nr. 49. p. 103 – 122. ISSN 0021-9916.

64. SCHEUFELE, Dietram A., TEWKSBURY, David. Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models. *Journal of Communication*, 2007, nr. 57. p. 9 – 20. ISSN 0021-9916.
65. SIMANAVIČIUS, Mantas. „Baltijos regiono“ terminas ir jo transformacijos. *Politikos mokslų almanachas*, 2010, 7 t., p. 65 – 90. ISSN 2029-0225.
66. SIRTAUTAS, Vytautas V., SIRTAUTIENĖ, Daiva. Visuomenės vertybinių prioritetų raiška Lietuvos respublikiniuose dienraščiuose. *Tiltai*, 2013, Nr. 3. ISSN 1392-3137.
67. SOKOLOVSKAJA, Margarita. *National Television in Putin's Russia. The Media's Changing Role in Society and the Consolidation of Competitive Authoritarianism*: daktaro disertacija. University of Sydney, 2011. 71 p.
68. STATKUS, Nortautas. MOTIEKA, Egidijus. Globalios ir Baltijos valstybių geopolitinės situacijos pokyčiai: 2001 – 2003 m. pirmojo pusmečio apžvalga. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2003*, Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2004. p. 9 – 52. ISSN 1648-8016.
69. TENCH, Ralph. YEOMANS, Liz. *Exploring Public Relations*. Harlow: Pearson Education, 2014. 565 p. ISBN 978-0-2737-5777-1
70. *The „Humanitarian Dimension“ of Russian Foreign Policy Toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States*. Riga: Centre of East European Policy Studies, 2009. 354 p. ISBN 978-9984-39-908-9.
71. TRIMAKAS, Ramūnas. Šiuolaikinės istorinio naratyvo refleksijos radikalioje Rusijos publicistikoje. *Istorija. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai*. 2007 nr. 67, p. 55 – 62. ISSN 1392-0456.
72. VAN DIJK, Teun A. *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. London: Sage, 1998. 390 p. ISBN 0-7619-5654-9.
73. VARTANOVA, Elena. Russian Media Model in Post Soviet Dynamics. 2012. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2015 10 15] Prieiga per internetą: <http://vartanova.ru/articles/en/russian.html>

74. VARTANOVA, Elena. LUKINA, Maria. SVITICH, Luisa. SHIRYAEVA, Alla. Between Tradition and Innovation: Journalism Education in Russia. In ed. Josephi, Beate. *Journalism Education in Countries with Limited Media Freedom*. New York: Peter Lang Publishing, 2010. 263 p. ISBN 978-1-4331-1084-9.
75. VITKUS, Gediminas. *Diplomatinė aporija: tarptautinė Lietuvos ir Rusijos santykių normalizacijos perspektyva*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. 220 p. ISBN 9986-19-961-1.
76. ŽILIUKAITĖ, Rūta. RAMONAITĖ, Ainė. NEVINSKAITĖ, Ainė. BERESNEVIČIŪTĖ, Vida. VINOGRADNAITĖ, Inga. *Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*. Vilnius: Versus aureus, 2006. 380 p. ISBN 9955-699-44-2.
77. АКОПЯН, Нона. Средства массовой информации как способ формирования стереотипов массового сознания. *Вестник Ставропольского государственного университета*. 2008, №56, p. 185 – 190. ISSN 1998-6383.
78. АЛЕКСЕЕВ, Андрей. Новая российская газетная пресса: типологическая структура и её изменения (1988 — 1997). *Телескоп*. 1999, №1. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą: http://www.teleskop-journal.spb.ru/files/dir_1/article_content1202497597234485file.pdf
79. БАКУЛЕВ, Геннадий. Нормативные теории массовой коммуникации. *Социология массовых коммуникаций*, 2005, nr. 1. p. 105-114. ISSN 0132-1625.
80. БАРТ, Ролан. Миф сегодня. *Избранные работы: Семиотика, Поэтика*. Москва: «Прогресс», 1994. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://www.lib.ru/CULTURE/BART/barthes.txt>
81. БАРЫШНИКОВ, Павел. *Мифология современности*. Пятигорский государственный лингвистический университет, 2008. [Interaktyvus]

- [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą:
http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2008/XIV/uch_2008_XIV_00009.pdf
82. БЕНДЕРСКИЙ, Владимир. ХМЫЛЁВ, Владимир. *История отечественных средств массовой информации*. Томск: Издательство ТПУ, 2006. 154 p. ISBN 681-2-002-075.
83. ВАРТАНОВА, Елена. Медиа в постсоветской России: их структура и влияние. *Pro et Contra*, 2000, №4. p. 61 – 81. ISSN 1560-8913.
84. ВАРТАНОВА, Елена. СМЕРНОВ, Сергей. СМИ России как индустрия развлечения. *Медиаскоп*. 2009, №4. [Interaktyvus]
[Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą:
<http://www.mediascope.ru/node/446>
85. ВАСИЛЬЕВ, Сергей. Мифологизация массового сознания — к вопросу о философии и методологии исследования проблемы. *Историческая и социально-образовательная мысль*, 2009, №1. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą:
<http://cyberleninka.ru/article/n/mifologizatsiya-massovogo-soznaniya-k-voprosu-o-filosofii-i-metodologii-issledovaniya-problemy>
86. Газета «Известии». Справка. [Interaktyvus] 2011 06 03 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą:
<http://ria.ru/spravka/20110603/371165562.html>
87. ГОЛЬДФАРБ, С. *Учебник по истории «Комсомольской правды»*. [Interaktyvus] 2014 03 11 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą:
<http://www.kp.ru/daily/24494.5/649149/>
88. ГРИНБЕРГ, Татьяна. Образ страны или имидж государства: поиск конструктивной модели. *Медиаскоп*, 2008, nr. 2. [Interaktyvus] 2009 02 18 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą:
<http://www.mediascope.ru/old/node/252>

89. ГРОНСКАЯ, Н. Языковые механизмы манипулирования массовым сознанием. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского*, 2003, nr. 1. p. 220 – 231. ISSN 1811-5942
90. ГУДКОВ, Лев. ДУБИН, Борис. Общество телезрителей: массы и массовые коммуникации в России конца 90-х годов. *Мониторинг общественного мнения*, 2001, №2 (52), p. 31 – 45. ISSN 2219-5467.
91. ГУДКОВ, Лев. *Негативная идентичность. Статьи 1997 — 2002*. Maskva, 2004. 820 p. ISBN 586-7933-008.
92. ДАНИЛЕНКО, Оксана. *Язык конфликта в трансформирующемся обществе: от конструирования истории — к формированию социокультурных идентичностей*. Vilnius, 2007. 408 p. ISBN 978-9955-9878-7-1.
93. ДЗЯЛОШИНСКИЙ, Иосиф. *Информационное пространство России: структура, особенности функционирования, перспективы эволюции*. Москва: Московский Центр Карнеги, 2001. 32 p.
94. Доктрина информационной безопасности Российской Федерации. [Interaktyvus] 2000 09 09 [Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą: <http://www.scrf.gov.ru/documents/6/5.html>
95. ДУБИН, Борис. Медиа постсоветской эпохи: изменения установок, функций, оценок. *Вестник общественного мнения*, 2005a, №2 (76), p. 7 – 17. ISSN 2070-5107.
96. ДУБИН, Борис. Построение: власть, масса и массмедиа в сегодняшней России. *Отечественные записки*, 2005b, №6 [Interaktyvus] [Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą: <http://www.strana-oz.ru/2005/6/postoronnie-vlast-massa-i-massmedia-v-segodnyashney-rossii>
97. ДУБИН, Борис. Россия и соседи: проблемы взаимопонимания. *Вестник общественного мнения*, 2005c, №1 (75), p. 18 – 34. ISSN 2070-5107.

98. ДУГИН, Александр. *Мистерии Евразии*. 1991 [Interaktyvus] [Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą: <http://www.arctogaia.com/public/mistevr/>
99. ЕРОШКИНА, Е. ЕФРЕМОВ, А. КЛИМИНА, И. ФРЕЙДЛИН, С. *Сегментирование рынка российской прессы: концептуальный подход*. Москва: Аналитический Центр Видео Интернейшнл, 2011. 312 p. ISBN 978-5-93055-253-9.
100. ЗАДОРИН, Игорь. БУРОВА, Юлия. СЮТКИНА, Анна. СМИ и массовое политическое сознание: взаимовлияние и взаимозависимость. *Из Российское общество: становление демократических ценностей*. Москва: Гендальф, 1999. p. 175 – 197.
101. ЗАПЕСОЦКИЙ, Александр. Метаморфозы СМИ: новое качество или новые болезни. *СоЦис*, 2010, №7, p. 7 – 17. ISSN 0132-1625.
102. ЗАСУРСКИЙ, Иван. Реконструкция России. Масс-медиа и политика в 90-е. Москва: Издательство МГУ, 2001. 288 p. ISBN 978-5-211-04398-5.
103. ИК, Стивен. Судьба «Медиа-Моста» - судьбы свободы слова? [interaktyvus] 2000 09 20 [žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą: http://www.bbc.co.uk/russian/0920_9.shtml
104. *История газеты «Аргументы и факты»*. [Interaktyvus] 2014 03 11 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://ria.ru/spravka/20140311/999046720.html#ixzz3Ed7Tmrgn>
105. КАГАНСКИЙ, Владимир. Советское пространство: конструкция, деконструкция, трансформация (структурно-геополитический анализ). I часть. *Общественные науки и современность*, 1995a, №2, p. 25 – 39. ISSN 0869-0499.
106. КАГАНСКИЙ, Владимир. Советское пространство: конструкция, деконструкция, трансформация (структурно-

- геополитический анализ). II часть. *Общественные науки и современность*, 1995b, №3, p. 31 – 38. ISSN 0869-0499.
107. КАГАНСКИЙ, Владимир. Россия — СССР сегодня? Сравнительный портрет пространств. *Общественные науки и современность*, 2005, №2, p. 78- 88. ISSN 0869-0499.
108. КАРА-МУРЗА, Сергей. *Манипуляция сознанием*. Москва: Эксмо, 2000. [Interaktyvus] iūrēta 2014 09 15] Prieiga per internetą: http://www.kara-murza.ru/books/manipul/manipul_content.htm
109. *Карта гласности за март 2009 — февраль 2010 года*. [Interaktyvus] 2010 04 21 [Žiūrēta 2013 11 10] Prieiga per internetą: <http://www.gdf.ru/map/>
110. КАСЬЯНОВА, Л. Оценочная семантика нового слова. *Филология. Искусствоведение*. 2008, Nr. 9 (110), p. 45 – 52.
111. «Комсомолка» не досталась «Газпрому». У «Проф-Медиа» ее купила компания, близкая к РЖД. [Interaktyvus] 2007 01 22 [Žiūrēta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://www.fapmc.ru/rospechat/newsandevents/media/2007/01/item1939.html>
112. *Концептуальный взгляд на деятельность вооруженных сил Российской Федерации в информационном пространстве*. Москва: Министерство обороны Российской Федерации, 2011. 14 p.
113. КУЧКИНА, Ольга. *Власть и пресса в России: взгляд изнутри*. Москва: ИЖЛТ, 2006 [Interaktyvus] [Žiūrēta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://www.kuchkina.ru/vlast/vlast.htm>
114. ЛАДЫГИН, Дмитрий. «Известия» достались ПИФу. [Interaktyvus] 2003 07 09 [Žiūrēta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://www.kommersant.ru/doc/394554>
115. ЛЕВИ-СТРОСС, Клод. *Структурная антропология*. Москва: Эксмо-Пресс, 2001. 512 p. ISBN 5-04-008349-1

116. ЛЕКАРЕВ, Станислав. *Янтарный плацдарм. Кто и как работает против России в странах Балтии*. [interaktyvus] 2007 12 05 [Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą: <http://argumenti.ru/espionage/n110/36338>
117. ЛЕСКИНА, С. Корреляция отрицания и негативности в русском и английском языках (на примере фразеологических единиц). In *Язык в фокусе современных исследований. Сборник научных трудов отечественных и зарубежных авторов. Выпуск 5*. р. 54 – 62. ISBN 978-91283-428-8.
118. МАЛИНОВА, Ольга. Символическая политика и конструирование макрополитической идентичности в постсоветской России. *Полис*, 2010, №2, р. 90 – 104. ISSN 0321-2017.
119. МЕЖЕВИЧ, Николай. Границы российской идентичности и государственные границы России: общее и особенное в условиях глобализации. Из *Идентичность и суверенитет: новые подходы к осмыслению понятий*. Москва: МГИМО-Университет, 2007. р. 68 – 80. ISBN 9785-9228-02-96-3.
120. НАТО. *Краткий справочник*. Tallinn: Eesti Entsuklopeediakirjastus, 2007. 546 p. ISBN 978-9985-70-272-7.
121. НИКИТИНА, К. Политический дискурс СМИ и его особенности, создающие предпосылки для манипуляции общественным сознанием. *Управление общественными и экономическими стратегиями*. 2006, №2 [Interaktyvus] [Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą: <http://umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2006/2/Nikitina.pdf>
122. НИКОНОВ, В. Коннотация как смысл. *Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2011, Nr. 1. р. 14 – 19.
123. НИТОЧКИНА, Анастасия. Аргументы начинают — факты выигрывают. *Карьера*, 2002, nr. 7. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://www.kariera.orc.ru/07-02/Carv1048.htm>

124. НОВИКОВА, Анастасия. *История «Комсомолки»*. [Interaktyvus] 2009 06 01 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://www.kp.ru/daily/24007/83729/>
125. ОВСЕПЯН, Рафаил. *В лабиринтах истории отечественной журналистики: век XX*. Москва: Издательство РИП-Холдинг, 2001. 316 p. ISBN 5-90045-17-X.
126. ПАИН, Эмиль. Миф и социальная реальность. *Общественные науки и современность*, 2007, nr. 4, p. 24 – 27. ISSN 0869-0499
127. ПОЧЕПЦОВ, Георгий. *Имиджелогия*. Москва: Ваклер, 2002. 704 стр. ISBN 5-87983-096-9.
128. ПОЧЕПЦОВ, Георгий. Паблик Рилейшнз. Москва: Центр, 2004.
129. ПОЧЕПЦОВ, Георгий. *Контроль над разумом*. Київ: Києво-Могилянська академія, 2012. 350 p. ISBN 978-966-518-586-4.
130. ПУТИН, Владимир. *Послание Федеральному Собранию Российской Федерации*. [Interaktyvus] 2005 04 25 [Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą: http://archive.kremlin.ru/appears/2005/04/25/1223_type63372type63374type82634_87049.shtml
131. *Российская периодическая печать. Состояние, тенденции и перспективы развития: отраслевой доклад*. Москва, 2013. [Interaktyvus] 2013 05 22 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: http://www.slideshare.net/omukovozov/2013-21665436?utm_source=slideshow02&utm_medium=ssemail&utm_campaign=share_slideshow_loggedout
132. РЫКОВИЦЕВА, Елена. *Медиа-магнат №1*. [Interaktyvus] 2012 04 17 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://www.novayagazeta.ru/politics/52172.html>

133. САЛИКОВ, Демьян. Идеология евразийства — путь выхода из кризиса национальной идентичности. *Вестник Челябинского государственного университета. Серия 10. Востоковедение. Евразийство. Геополитика.* 2003, №1. p. 38 – 45. ISSN 1994-2796.
134. СЕРГЕЕВ, Станислав. *Предотвратить катастрофу не удалось.* [Interaktyvus] 2007 01 11 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://izvestia.ru/news/320628>
135. СИМОНЯН, Ренальд. *Социально-культурные процессы переходного периода в странах Балтии и России (сравнительный анализ): daktaro disertacija.* Институт социологии Российской академии наук, 2004. 486 p.
136. СТРОВСКИЙ, Дмитрий. *История отечественной журналистики новейшего периода.* Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 1998. 271 p. ISBN 5-7525-0642-5.
137. СУРКОВ, Владислав. *Основные тенденции и перспективы развития современной России.* Maskva, 2006. 29 p.
138. СУРКОВ, Владислав. Русская политическая культура. Взгляд из утопии. *Русский журнал.* [Interaktyvus] 2007 06 15 [Žiūrėta 2015 05 01] Prieiga per internetą: <http://www.russ.ru/pole/Russkaya-politicheskaya-kul-tura.-Vzglyad-iz-utopii>
139. ТАБАЛОВА, Н. Стереотипы как результат когнитивной деятельности человека. Стереотип России и русских в англоязычных СМИ. *Язык, сознание, коммуникация: сборник статей.* Москва: МАКС-Пресс. p. 116 – 131. ISBN 5-317-00843-3.
140. ТАТАРИНОВА, Наталия. О понятии «имидж» и его отличиях от сходных с ним понятий «образ», «репутация», «стереотип». *Грамота*, 2009. nr. 2, p. 252 – 255. ISSN 1997-2911.
141. ТИШКОВ, Валерий. *Общество в вооруженном конфликте. Этнография чеченской войны.* Москва: Наука, 2001. 552 p. ISBN 5-02-008755-6.

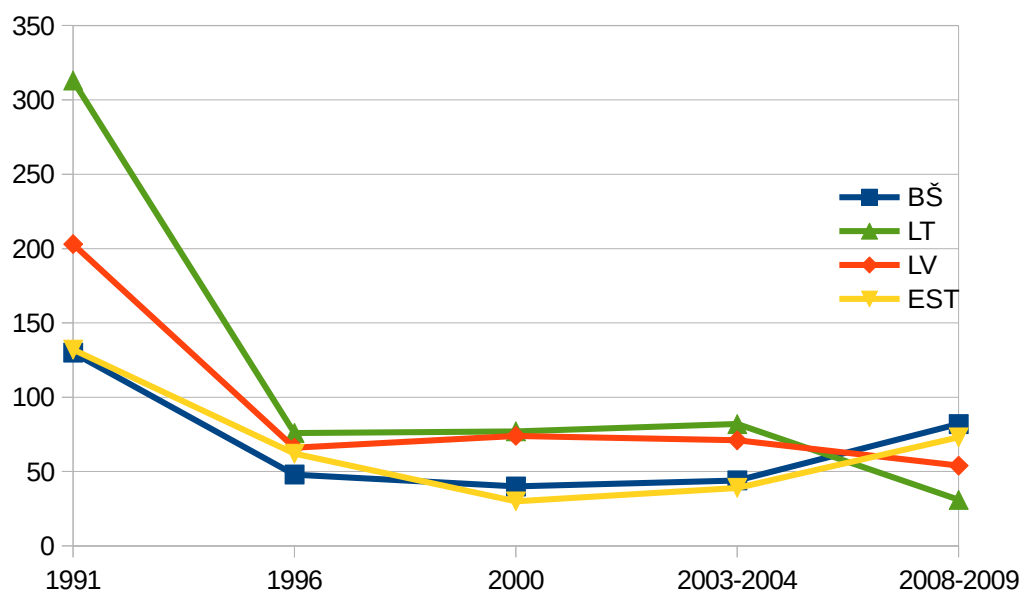
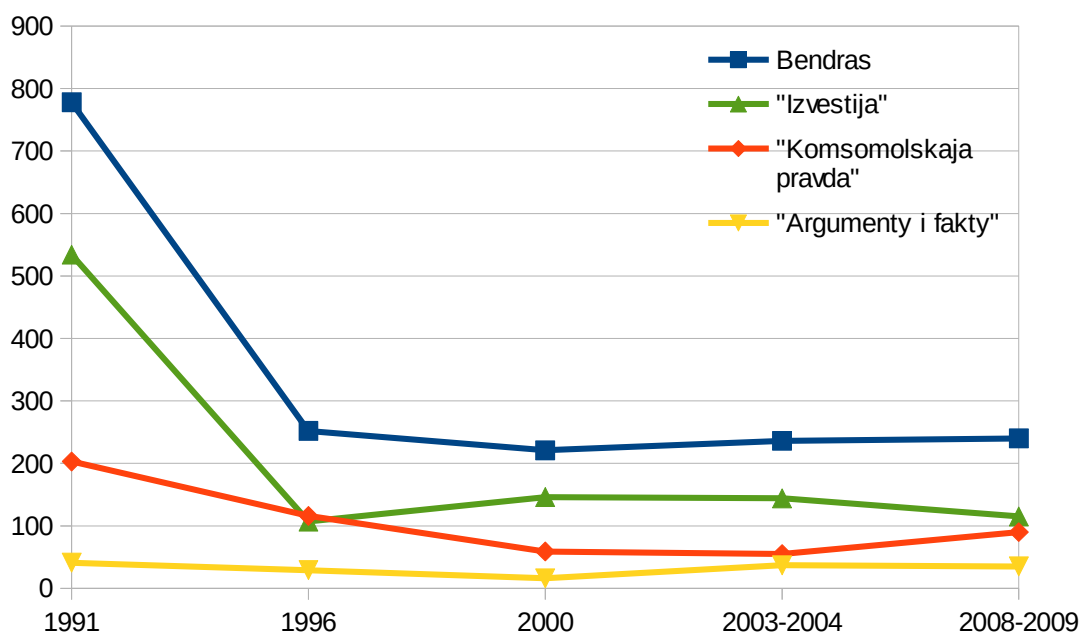
142. ТИШКОВ, Валерий. Русский мир: смыслы и стратегии. 2007. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: http://www.mdn.ru/cntnt/blocksleft/menu_left/nacionalny/publikacii2/stati/va_tishkov3.html
143. ТОПОРКОВ, Андрей. Мифы и мифология XX века: традиция и современное восприятие. *Мифы и мифология в современной России*. Москва, 2000. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://www.ruthenia.ru/folklore/toporkov1.htm>
144. ТУЗОВА-ЩЕКИНА, С. Тип коммуникации как судьба русской публицистики. *Вестник угроведения*, 2011, nr. 2. p. 59 – 64. ISSN 2220-4156
145. ТУКМАКОВ, Денис. Кому принадлежат российские СМИ? [Interaktyvus] 2013 08 07 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://open-dubna.ru/component/content/article/9-politika/119-komu-prinadlezhat-rossijskie-smi.html>
146. УСАЧЕВА, Вероника. Власть и СМИ в России: как изменились их взаимоотношения? *Pro et Contra*, 2000, №4. p. 109 – 128. ISSN 1560-8913.
147. *Федеральный закон Российской Федерации от 23 июля 2010 г. N179-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом»* [Interaktyvus] 2010 07 27 [Žiūrėta 2013 11 10] Prieiga per internetą: <http://www.rg.ru/2010/07/27/sootech-dok.html>
148. ФЕДОРОВ, Алексей. Евразийство как идея. *Вестник Челябинского государственного университета. Серия 10. Востоковедение. Евразийство. Геополитика*. 2003, №1. p. 12 – 16. ISSN 1994-2796.

149. ШЕСТОПАЛОВА, Ольга. Типология социальных стереотипов. *Известия Уральского федерального университета. Серия 3. Общественные науки*. 2007, nr. 3. p. 106 – 110.
150. ШИБАЕВА, Екатерина. Региональные особенности положения русскоязычного населения Прибалтики. Москва: Институт стран СНГ, 2010. 100 p. ISBN 978-5-94293-023-3.
151. ЯКОВЕНКО, Игорь. *Независимых печатных СМИ всё меньше — АиФ купила мэрия*. [Interaktyvus] 2014 03 11 [Žiūrėta 2014 09 15] Prieiga per internetą: <http://www.ej.ru/?a=note&id=24658#>
152. ЯКИМЕЦ, Наталия. Сложность и неоднозначность явления «коннотация». *Полілог*, 2014, Nr. 2. p. 93 – 97. ISSN 2311-1844.

PRIEDAI

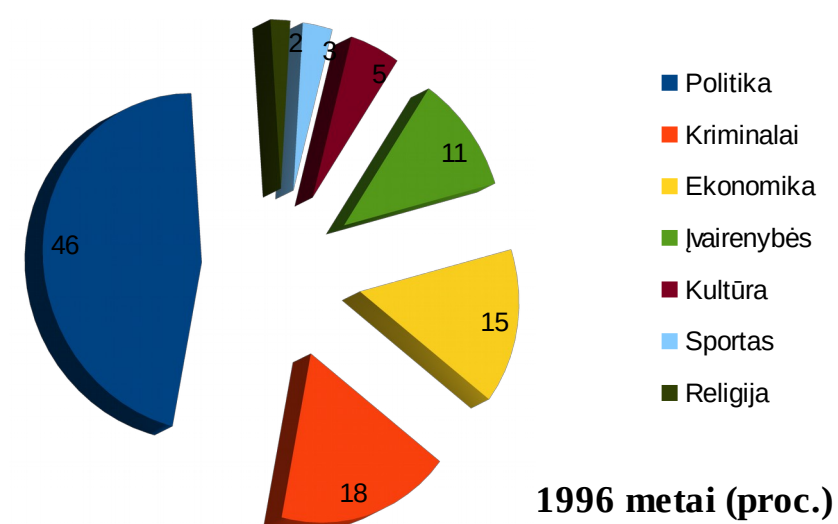
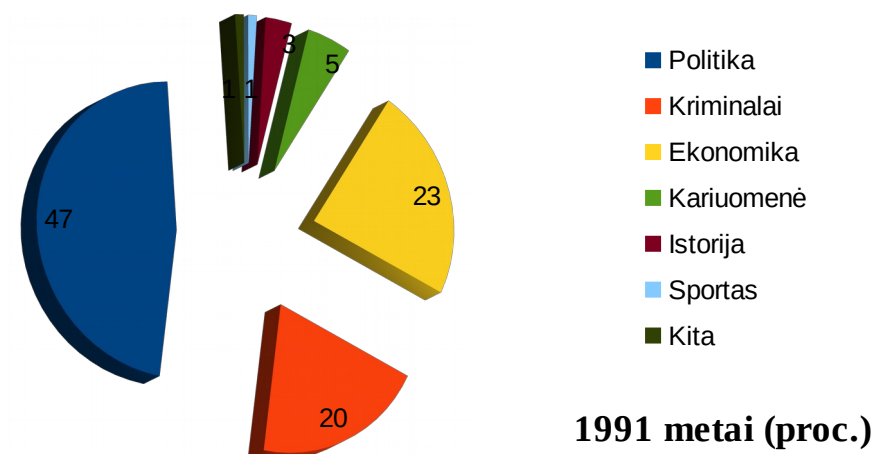
Priedas nr. 1

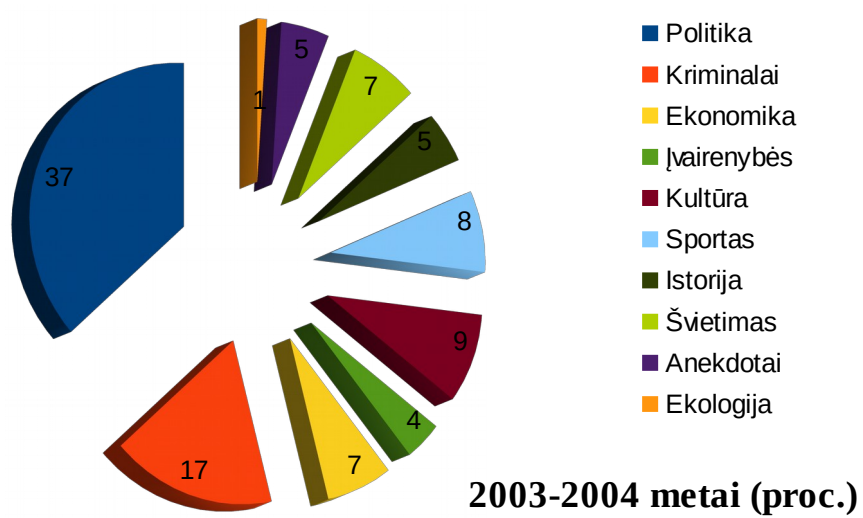
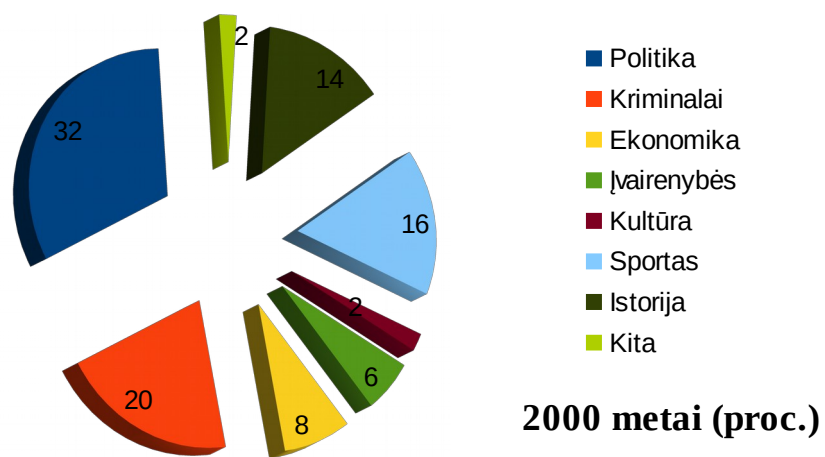
Tekstų pasiskirstymas tiriamuoju laikotarpiu

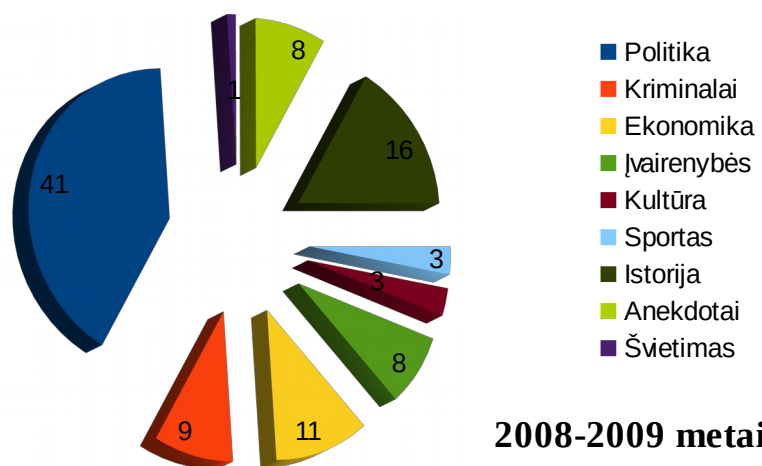

Priedas nr. 2

Teminė tekstų įvairovė

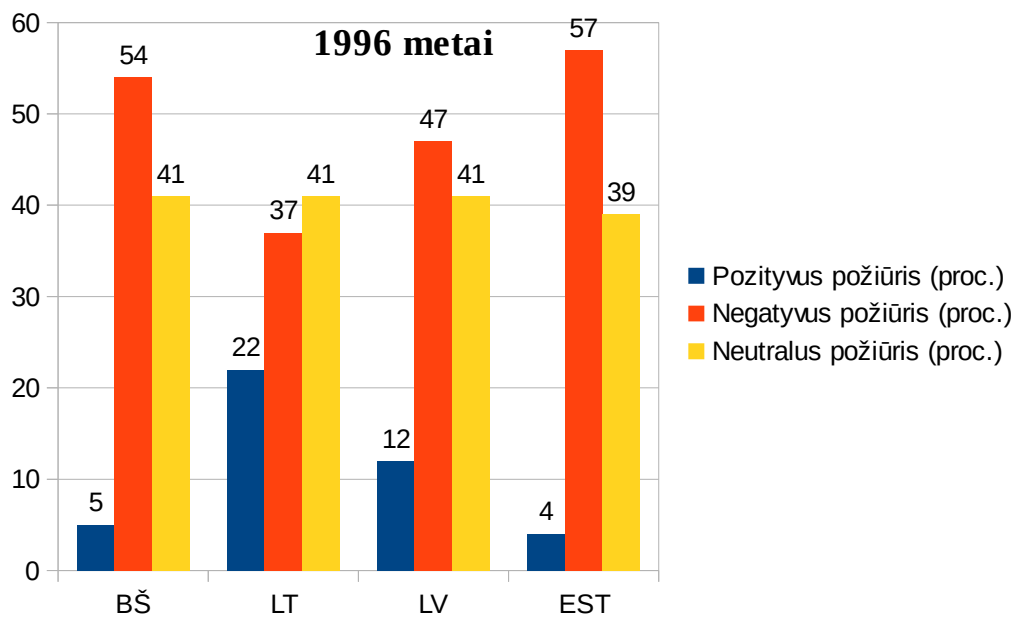
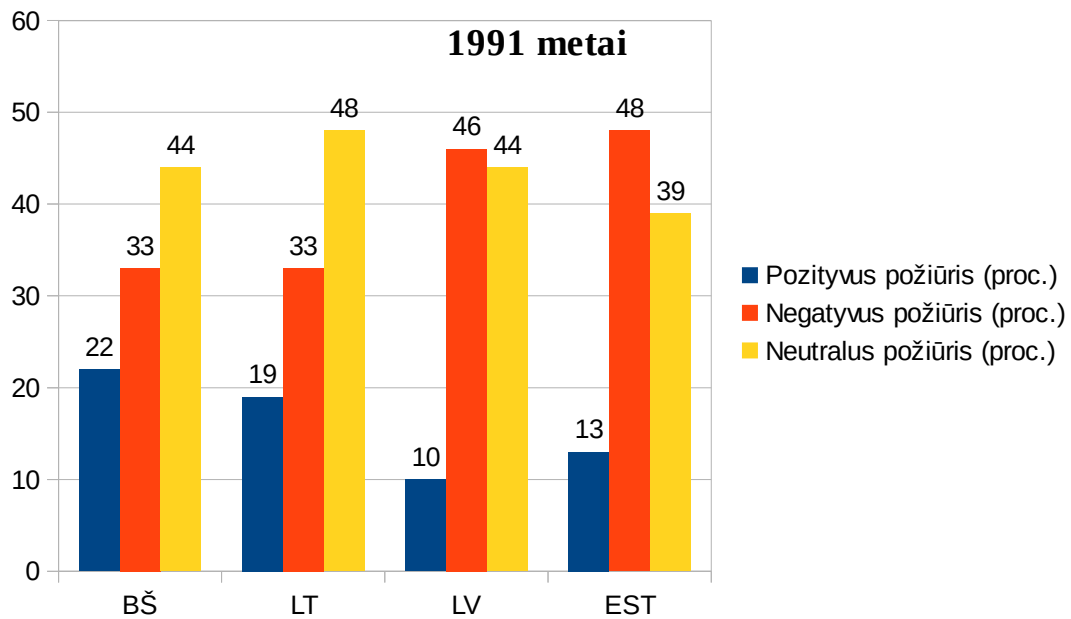

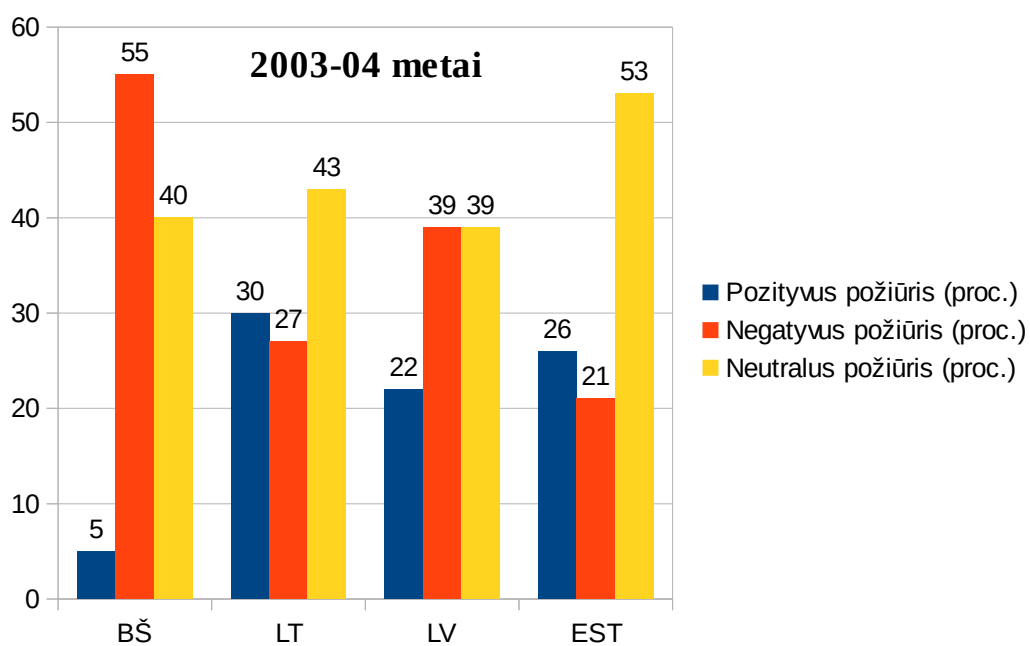
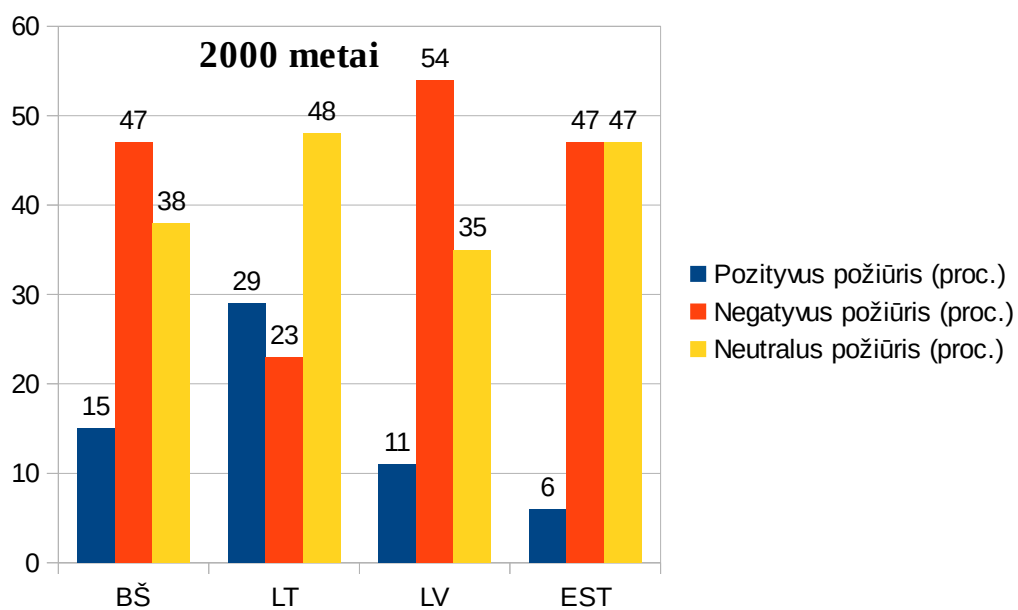

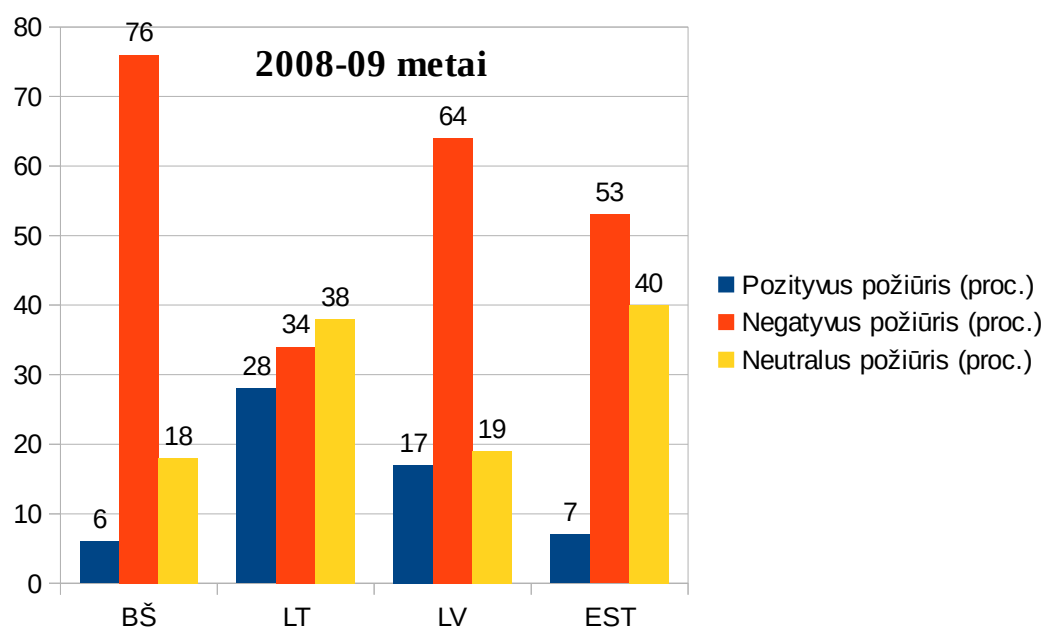
2008-2009 metai (proc.)

Priedas nr. 3

Pozityvių, negatyvių ir neutralių tekstų santykis

Priedas nr. 4

Požiūrio konceptų sąvada

1991 metai

Požiūrio į Baltijos šalis konceptų sąvadas (1991)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Atgimsta fašizmas (015/AiF1991), „riaumojančios pelės“ (029/AiF1991), rusakalbių gyventojų engimas (052/KP1991), separatizmo pavojus (115/KP1991), karštas (konflikto) taškas (139/KP1991), įtampa (176/KP1991, 473/I1991), dabar užsienis (203/KP1991), įkaitusi situacija (263/I1991), politinės spekuliacijos (336/I1991), pasienio konfliktai (463/I1991), „Baltijos virusas“ (634/I1991), galimos konfrontacijos židiny (очаг конфронтации) (658/I1991).	
<u>Politinė sistema:</u> Radikalūs elementai, nacionalistinės grupuotės (005/AiF1991), neturi visiškos kontrolės savo teritorijoje (379/I1991), restauruojami totalitariniai režimai (422/I1991), persekiojamos kairiosios jėgos (422/I1991), diskriminaciniai įstatymai (720/I1991).	<u>Politinė sistema:</u> Demokratija (004/AiF1991; 005/AiF1991), turi (teisę) įgyti suverenitetą (005/AiF1991).
<u>Teisiniai aspektai:</u> Nepaklūstama TSRS Konstitucijai (001/AiF1991).	
<u>Gynyba:</u> Trukdoma šaukimo procesui (срыв призыва) (001/AiF1991).	

<p><u>Kriminalai/ neteisėta veikla:</u></p> <p>Neteisėti ginkluoti susivienijimai (018/AiF1991), teroristų grupuotės (052/KP1991), muitinės postai – neteisėti (128/KP1991), pasikėsinimai į kitaip mąstančius (422/I1991), ginkluotas užpuolimas (459/I1991).</p>	
<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Paskelbti nepriklausomybę lengviau, nei pasiekti normalų gyvenimo lygį (203/KP1991), nustotas (apribotas) kuro pardavimas (207/KP1991), problemos su kuru ir energetiniais ištekliais (222/KP1991), trūksta naftos, dujų, anglies (222/KP1991), ekonominis karas (718/I1991), Vakarų rinka beveik nepasiekiamą (718/I1991).</p>	<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Aukštesnis gyvenimo lygis (nei Sąjungoje) (021/AiF1991), vykdo nepriklausomą ekonominę politiką (043/KP1991), bus grąžintos aukso atsargos (586/I1991), ekonominė priklausomybė nuo Sovietų Sąjungos – mitas (612/I1991).</p>
<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>Rusakalbių gyventojų problema (066/KP1991), būtinybė apsaugoti rusus (066/KP1991), tarpnacionalinė įtampa (066/KP1991).</p>	
<p><u>Santykiai su Sąjunga:</u></p> <p>Kompromituoja Sąjungos vadovybę (439/I1991), siekia internacionalizuoti konfliktą su Sąjunga (439/I1991), turtinės pretenzijos (647/I1991).</p>	<p><u>Santykis su Sąjunga:</u></p> <p>Įvykiai Lietuvoje ir Latvijoje – scenarijus grįžimo prie diktatūros (017/AiF1991), galima rasti bendrą kalbą (su Latvijos ir Estijos vadovybe) (018/AiF1991), (Maskvos sankcionuoti) prievartos aktai Pabaltijy (126/KP1991), „šaltasis karas“ (149/KP1991), vis dar priklausomi vieni nuo kitų (203/KP1991), TSKP sąmokslas (316/I1991).</p>
<p><u>OMON:</u></p> <p>Muitinė postų puolimas (119/KP1991, 462/I1991, 463/I1991), (OMONo karius) padarė atpirkimo ožiais (128/KP1991), idėjinį grupę (139/KP1991),</p>	

rengė valstybinį perversmą (187/KP1991), teroro akcijos (187/KP1991).	
	<p><u>Tarpusavio santykiai:</u></p> <p>Solidarumas (054/KP1991), bendros pastangos (608/I1991), vieninga ekonominė erdvė (629/I1991), muitų sąjunga (638/I1991), vieninga pozicija (derybose su TSRS) (648/I1991), konsensusas (702/I1991).</p>
	<p><u>Tarptautiniai santykiai:</u></p> <p>Palaikymas (Pabaltijo respublikoms) (061/KP1991), Bendradarbiavimas (633/I1991), (Vakarų pasaulis) atkūrė diplomatinius santykius (179/KP1991).</p>
	<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>Pagerėjo požiūris į rusakalbius (po B. Jelcino pareiškimų) (023/AiF1991), neskirstomi pagal nacionalinius požymius (063/KP1991), garantuoja KGB darbuotojų teises ir laisves (185/KP1991), bus užtikrintos teisės (595/I1991).</p>
	<p><u>Istorija:</u></p> <p>Europinės bendrijos šalys nepripažino 1940 metų aneksijos teisėtumo (589/I1991), neteisėta aneksija ir okupacija (652/I1991).</p>

Požiūrio į Lietuvą konceptų sąvadas (1991)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>Pilietinis karas (012/AiF1991), orientacija į Vakarus (025/AiF1991), Lietuvoje yra blogai (050/KP1991), naujas karštas taškas (горячая точка) (055/KP1991, 610/I1991), nacionalinės problemos (072/KP1991, 517/I1991), Lietuvoje pavojinga (077/KP1991), tampa labiausiai antikomunistine teritorija (078/KP1991), separatistiniai polinkiai (080/KP1991, 273/I1991), muitinių „karas“ (120/KP1991), lietuviai dezertyrai (129/KP1991), skandalas (213/KP1991, 233/KP1991, 518/I1991, 546/I1991, 733/I1991, 736/I1991), įtampa (257/I1991, 278/I1991, 285/I1991, 287/I1991, 419/I1991, 496/I1991, 518/I1991, 539/I1991, 566/I1991), antisovietinė agitacija (262/I1991), konfrontacija / konfliktas (376/I1991, 454/I1991, 460/I1991, 471/I1991, 492/I1991, 675/I1991, 736/I1991), neturi visu suverenios valstybės atributų (495/I1991), utopizmo dvasia (269/I1991), nacionalistinis svajingumas (269/I1991).</p>	<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>(Sovietinė) diktatūra bando žudyti demokratiją (008/AiF1991), gera, švaru, ramus gyvenimo ritmas (030/AiF1991), visada buvo „užsieniu“ Sovietų Sąjungoje (040/AiF1991), renkasi laisvę (082/KP1991), (Lietuva) remiasi tarptautine teise (155/KP1991), Lietuva yra vieninga (278/I1991), situacija stabilizavosi (327/I1991), siena kontroliuojama (447/I1991), nepriklausoma Lietuva (528/I1991, 532/I1991), kovoja dėl nepriklausomybės taikiomis, nesmurtinėmis priemonėmis (566/I1991).</p>
<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>Politinė aplinka nėra rami (041/AiF1991), (vyriausybės) atsistatydinimas (046/KP1991), nestabili dvišaldystė (061/KP1991, 075/KP1991, 167/KP1991), (parlamento) bejėgiškumas (072/KP1991), valdžios diletantizmas (072/KP1991), ultraradikali Lietuvos Laisvės lyga (121/KP1991), lietuviai nepatenkinti Parlamento įgyvendinama politika (125/KP1991), sufalsifikuoti rinkimai (139/KP1991), valdžia siekia diskredituoti OMONą (143/KP1991), ruošia dirvą naujam Karabachui ir Pietų Osetijai (143/KP1991),</p>	<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>Lietuva pasirinkto demokratiją (004/AiF1991), teisėtas parlamentas ir vyriausybė/valdžia (006/AiF1991, 707/I1991), rengiamas susitarimas su Rusija (023/AiF1991), (Lietuvos valdžia) gina gyventojų interesus (027/AiF1991), (LDDP) nuosaiki, realistiškai mąstanti politinė jėga (255/I1991), galimas kompromisas (417/I1991),</p>

<p>įmanomas perversmas (235/KP1991), nekontroliuoja situacijos (259/I1991, 566/I1991), įstatyminės ir vykdomosios valdžios konfliktas (265/I1991), profašistiniai veikėjai (273/I1991), ekstremistinės jėgos (330/I1991), emocijos (330/I1991), aistros (330/I1991), „rudieji“ siekia revanšo (352/I1991), trapi politinė padėtis (358/I1991), trūksta aiškios valstybingumo politikos (411/I1991), politinių jėgų poliarizacija (433/I1991), raganų medžioklė (484/I1991, 733/I1991, 736/I1991), diktatūra (484/I1991), nepakantumas kitaip mąstantiems (484/I1991), pilietybės įstatymas neatitinka tarptautinius teisės aktus (495/I1991), dviguba moralė (495/I1991), politinė priešprieša (551/I1991), radikalioji parlamento dauguma (546/I1991).</p>	<p>(ateitis siejama su) pilietine visuomene (498/I1991), situacija respublikoje kontroliuojama (585/I1991), įtampa nuslūgo (645/I1991), (vyriausybė) bando sumažinti įtampą (650/I1991).</p>
<p><u>Politikai:</u></p> <p>V. Landsbergis - „fašistas, fašisto sūnus“ (139/KP1991).</p>	<p><u>Politikai:</u></p> <p>A. Brazauskas – konstruktyvioje opozicijoje (Sąjūdžiui) (025/AiF1991).</p>
<p><u>Teritorija:</u></p> <p>(Lenkai) reikalauja autonomijos (118/KP1991, 124/KP1991), (leisti išeiti iš Sąjungos) su 1939 metų sienomis (352/I1991), aštraus nacionalinio konflikto zona (610/I1991, 611/I1991, 615/I1991, 617/I1991), įkaitinama situacija (Vilniaus krašte) (642/I1991).</p>	
<p><u>Kriminalai/neteisėta veikla:</u></p> <p>(Masiškai) vykdomi nusikaltimai (077/KP1991), įvyko susišaudymas (098/KP1991, 581/I1991, 715/I1991), susidorojimas (162/KP1991, 425/I1991), sprogimas (180/KP1991, 376/I1991, 471/I1991, 484/I1991), teroro aktas (425/I1991, 437/I1991, 484/I1991, 570/I1991), apvogė JAV diplomata</p>	

(713/I1991), teroristinė grupuotė (715/I1991).	
<u>Sausio 13-oji:</u> (Rusakalbiai) žmonės gynė save (013/AiF1991); faktų falsifikavimas (051/KP1991), (informacinė laida „Vremia“) falsifikavo (исказила) realybę (053/KP1991), šaudė „Sąjudžio“ atstovai (262/I1991).	<u>Sausio 13-oji:</u> Nusikaltimas (006/AiF1991, 060/KP1991), (laisvės gynėjų) kraują apmokėta demokratija (Rusijoje) (031/AiF1991), karinis įsiveržimas (вторжение) (052/KP1991), karinis/valstybinis perversmas (052/KP1991, 072/KP1991, 276/I1991, 278/I1991, 667/I1991, 683/I1991), tragiški įvykiai (054/KP1991, 060/KP1991), ginkluota prievarta (054/KP1991), pakartotinė Lietuvos okupacija (055/KP1991), žingsnis diktatūros link (057/KP1991), šaudyta į nekaltus žmones (114/KP1991, 645/I1991), mafija (159/KP1991), TV bokštas užgrobtas neteisėtai (443/I1991), pademonstravo ištvermės (стойкости) pavyzdį (Maskvai) (582/I1991), teiginiai apie šūvius nuo stogo nepagrįsti (645/I1991), sąmokslas prieš Lietuvą (651/I1991, 664/I1991, 667/I1991, 683/I1991, 707/I1991, 728/I1991, 760/I1991), avantiūra (728/I1991), kruvinos skerdynės (760/I1991).
<u>Laisvės gynėjai:</u> Ginkluoti smogikai (боевики) (011/AiF1991, 259/I1991, 285/I1991).	
<u>Ekonomika:</u> Ekonominis nuosmukis (041/AiF1991),	<u>Ekonomika:</u> Patenkinti (удовлетворены)

<p>„ankščiau buvo geriau“ (041/AiF1991), ekonominė blokada (115/KP1991), ekonomika ties riba, už kurios nieko neaišku (150/KP1991), talonai produktams (204/KP1991, 218/KP1991), (aukštos) rinkos kainos / auga kainos (218/KP1991, 225/KP1991, 242/KP1991, 273/I1991, 496/I1991, 526/I1991, 540/I1991, 547/I1991, 569/I1991, 703/I1991, 717/I1991), kainos kandžiojasi (778/I1991), ekonomikos destabilizacija (273/I1991), chaosas (328/I1991), krizė (358/I1991, 368/I1991, 530/I1991), krenta gamybos apimtys (547/I1991), socialinis disbalansas (640/I1991), nėra normalios rinkos (713/I1991), kuro trūkumas (735/I1991).</p>	<p>asortimentu parduotuvėse (041/AiF1991), (laisva) prekyba valiuta (103/KP1991), lentynos lūžta nuo prekių (172/KP1991), orientacija į rinkos ekonomiką (358/I1991, 699/I1991), dalyvaus bendrasąjunginėje antikrizinėje kampanijoje (453/I1991), rimtas užmojis įeiti į laisvą rinką (482/I1991), padėtis stabilizavosi (593/I1991), plėtos ekonominius santykius su Vakariais ir Rytai (599/I1991), Lietuvos biržą – tiltas tarp Rytų ir Vakarų (631/I1991).</p>
<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>Neišspręsto nacionalinės problemos (041/AiF1991, 611/I1991), nacionalistai (078/KP1991, 088/KP1991, 273/I1991), šovinistai (078/KP1991), ne vietinės kilmės gyventojų (некоренное население) teisių pažeidimas (088/KP1991, 370/I1991, 610/I1991), skandalai viešajame transporte (dėl socialinių-ekonominių priežasčių) (218/KP1991), pasimetę piliečiai (218/KP1991), pilietinis nepaklusnumas (257/I1991), nacionalistinė propaganda (273/I1991), žmogaus teisių pažeidimai (425/I1991), moralinis teroras (517/I1991), politiškai diferencijuota (532/I1991), fašistuojančios grupės (565/I1991), diskriminacija (623/I1991).</p>	<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>(Atvykėliai) <u>ne vadinami</u> okupantais (030/AiF1991), (pilietybės įstatymas) subalansuotas (036/AiF1991), pagalba stačiatikiams (037/AiF1991), „užsienis“ pagal gyvenimo lygį (040/AiF1991), (žmonės prie Parlamento) dainuoja, šoka, verkia, meldžiasi (048/KP1991), nėra jokių neramumų (048/KP1991), (žmonės) nori būti laisvi (050/KP1991), garantuoja visas teises šalies teritorijoje gyvenantiems piliečiams (327/I1991), gerbia visų piliečių teises (498/I1991), tautinių mažumų teisės yra apsaugotos (650/I1991).</p>
<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>Diskriminuojami (111/KP1991, 517/I1991), yra įsižeidę (111/KP1991, 265/I1991),</p>	<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>(Lietuvos rusai) vertina Lietuvą kaip savo tėvynę</p>

antrarūšiai žmonės (056/KP1991, 069/KP1991, 078/KP1991), visus rusus išskers arba pakars (078/KP1991), tikėjosi, kad Maskva nepaleis Lietuvą (212/KP1991), emigruoja iš Lietuvos (544/I1991), nejauku (nepriklausomoje Lietuvoje) (713/I1991).	(037/AiF1991), padeda tirti (liudininkai) Medininkų tragediją (169/KP1991), valdžia bando nuraminti rusakalbius (išsklaidyti baimę) (278/I1991), lygios teisės (561/I1991).
<u>Sovietinė kariuomenė:</u> Kariuomenę pakišo (012/AiF1991), desantininkai išlaužė duris, sudaužė langus (Spaudos rūmuose), šaudė kovinėmis šaudmenimis (048/KP1991), vadinami okupantais (072/KP1991), siautėjimas (108/KP1991), buvo priversti atidengti atsakomąją ugnį (per Sausio 13-ąją) (259/I1991, 262/I1991), (karininkas nužudytas) išdavikiškai, fašistiškai (259/I1991), gynė beginklius Lietuvos valdžios oponentus (262/I1991), karinė akcija (405/I1991), (kurstoma) prieš sovietinę kariuomenę nukreipta isterija (570/I1991), neatlaiko nervai (713/I1991), Atlieka baudžiamąją funkciją (карательные войска) (006/AiF1991), šaudo į taikius gyventojus (008/AiF1991, 273/I1991), konfrontacijos veiksnys (027/AiF1991), susidorojimas su beginkliais žmonėmis (050/KP1991).	
<u>OMON:</u> Išpuoliai prieš muitinės postus (027/AiF1991, 077/KP1991, 313/I1991, 492/I1991), pastatų ir technikos užgrobimas (108/KP1991), nepavaldus (Lietuvos) respublikos valdžiai (112/KP1991), neteisėtas ginkluotas susivienijimas (112/KP1991), bando išprovokuoti ginkluotą konfliktą (139/KP1991), ištikimas pareigai ir priesaikai (143/KP1991), teroristinė organizacija (159/KP1991), vykdo plėšikavimus (разбой) (419/I1991), savivaliavimas (492/I1991), sudaryta galimybė „pabėgti“ iš Lietuvos (596/I1991).	
<u>Santykiai su Sovietų Sąjunga:</u> Lietuva išeina (078/KP1991), išsaugoti suverenumą bet kokią kainą (287/I1991), priešprieša (противостояние) tarp Sąjungos ir respublikos (371/I1991, 376/I1991), TSRS veiksmų pasmerkimas (372/I1991), konfrontacija (411/I1991), derybose su TSRS nėra pozityvių poslinkių (433/I1991), antisovietinė isterija (570/I1991), nėra normalaus dialogo (675/I1991).	
<u>Istorija:</u> „Miško brolių“ siautėjimas (зверства)	<u>Istorija:</u> Lietuva neįėjo į SSRS, ji buvo

(535/I1991), karo nusikaltėlių reabilitavimas (613/I1991, 713/I1991).	prijungta jėga (102/KP1991), buvo okupuota ir aneksuota (102/KP1991), (1940 m.) Stalino karas prieš lietuvių tautą (134/KP1991), istorija rodo – Lietuva nori gyventi savarankiškai (256/I1991).
	<u>Medininkai:</u> Tragedija (169/KP1991, 184/KP1991), Barbariškas smurto aktas (027/AiF1991, 562/I1991), banditų išpuolis (разбойное нападение) (565/I1991, 570/I1991), suplanuota akcija (566/I1991), politinis nusikaltimo aspektas (566/I1991), nusikaltimas (762/I1991).
	<u>Santykiai su Rusija:</u> Lietuvą reikėjo taikiai paleisti iš Sąjungos (B. Jelcinas) (010/AiF1991), (Rusija) pripažįsta Lietuvos valstybingumą (545/I1991), pripažįstamas abipusis suverenumas (561/I1991), (Lietuva) siunčia Rusijai maisto pagalbą (752/I1991).
	<u>Kultūra:</u> Menas neturi ribų (sienų) (635/I1991).
	<u>Sportas:</u> Tikisi medalių (olimpiadoje) (722/I1991), solidi/stipri krepšinio komanda (722/I1991, 769/I1991).

Požiūrio į Latviją konceptų sąvadas (1991)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<p><u>Bendroji charakteristika:</u></p> <p>Nacional-fašizmas (014/AiF1991), nacionalistai (305/I1991), (kovojava už) Latviją latviams (016/AiF1991), nestabilumas (016/AiF1991), žmonės pasirengę griebtis už ginklų (032/AiF1991), ne toks saldus žodis „laisvė“ (122/KP1991), dramatinė situacija (266/I1991), barikados (266/I1991), konfrontacija / konfliktas (266/I1991, 489/I1991, 510/I1991), visuotinė isterija (274/I1991), šokas (714/I1991), laukia sunkūs laikai (727/I1991), sunki vidinė padėtis (748/I1991).</p>	
<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>Prasideda kova dėl valdžios (032/AiF1991), (dirba) ne visai kompetentingi žmonės (253/I1991), antidemokratiniai parlamento veiksmai (264/I1991), ekstremistinės grupės (daro poveikį valdžiai) (305/I1991), įstatymų karas (332/I1991), totalitariniai įstatymai (467/I1991), pažeidžiami tarptautiniai dokumentai, susiję su žmogaus teisėmis (531/I1991, 714/I1991), demokratija kompromituojama (592/I1991).</p>	<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>(Įstatymas) garantuoja etninėms grupėms teisę į kultūrinę autonomiją (100/KP1991), siekiama demokratijos (195/KP1991), valstybės aparato sistema skiriasi nuo sovietinio modelio (418/I1991).</p>
<p><u>Teisiniai aspektai:</u></p> <p>Sustabdytas kai kurių (sovietinių) įstatymų galiojimas (016/AiF1991).</p>	
<p><u>Kriminalai/ neteisėta veikla:</u></p> <p>Teroro aktai (016/AiF1991), sprogimai (049/KP1991, 086/KP1991, 115/KP1991, 152/KP1991, 279/I1991, 359/I1991, 367/I1991), susišaudymai (086/KP1991, 190/KP1991, 248/I1991, 325/I1991, 359/I1991), padegtas muitinės postas (135/KP1991), nusikalstamumo augimas</p>	

<p>(253/I1991), chuliganizmo siautėjimas (разгул) (253/I1991), (į OMONą) šaudė snaiperiai (295/I1991), pasikėsinimas (į OMONo vadą) (428/I1991), (muitininkų) korupcija ir nusikaltimai (536/I1991), neteisėti veiksmai (694/I1991).</p>	
<p><u>Laisvės gynėjai:</u></p> <p>Ginkluoti Nacionalinio liaudies fronto kovotojai (314/I1991).</p>	
<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Pablogėjo ekonominiai santykiai su Rusija (038/AiF1991), auga/keliamos kainos (039/AiF1991, 205/KP1991, 275/I1991, 341/I1991, 394/I1991, 398/I1991, 555/I1991, 577/I1991, 743/I1991), logiškai nepaaiškinamos kanos (341/I1991), nedarbas (101/KP1991, 391/I1991), žemės ūkio naikinimas (развал) (122/KP1991), sovietinės stilistikos verslas (бизнес по-советски) (214/KP1991), skurdas (275/I1991), visur eilės (341/I1991, 763/I1991), sumenko gyventojų gerovė (418/I1991), kainų reformos išdavos nedžiugina (467/I1991), krizė (571/I1991), ekonominis karas (678/I1991), ekonominė raida – vienas didelis klaustukas (679/I1991), kritinė padėtis (681/I1991), dirbtinai kuriamas deficitas (693/I1991), lėšų trukumas (696/I1991), labai brangus kuras (706/I1991, 763/I1991), kuro trukumas (763/I1991), neaiški ateitis (771/I1991).</p>	<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>(Nedideli) naftos ištekliai (116/KP1991), prekybiniai ryšiai (su užsieniu) (116/KP1991), padidintos kompensacijos (398/I1991), nuslūgo nerimas dėl ekonominės situacijos (591/I1991).</p>
<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>Suskaldytą (į suverenumo šalininkus ir priešininkus) (016/AiF1991, 264/I1991, 362/I1991), poliarizuota visuomenė (086/KP1991), pažeidinėjami karių ir rusakalbių teisės (016/AiF1991), nerimas dėl rusakalbių gyventojų ateities (024/AiF1991), Černobylio likviduotojai nesulaukė lengvatų (131/KP1991), prasidėjo raganų medžioklė</p>	<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>Pasiryžusi ginti savo išrinktą valdžią ir savo teises (008/AiF1991), gina demokratiją (008/AiF1991), latviai ir rusakalbiai kartu stato barikadas (009/AiF1991), tautinės nesantaikos (национальные трения)</p>

(177/KP1991), (neįtinkantiems žmonėms) grasinama susidorojimu (177/KP1991, 662/I1991), (visuomenės informavimo priemonės) didina psichozę (264/I1991, 305/I1991), nacionalistai (298/I1991), (Latvijos gyventojų) nelygybė (510/I1991), politinis kalinys (A. Rubiks) (662/I1991), žmogaus teisių pažeidimas (688/I1991), nespėja reaguoti į kainų pokyčius (727/I1991).	beveik nėra (039/AiF1991).
<u>Rusakalbiai:</u> (Pilietybės įstatymo projektas) pažeidžia (ущемляет) etninių mažumų teises (036/AiF1991, 269/I1991, 714/I1991), peikiami rusai (039/AiF1991), vadinami okupantais (086/KP1991, 663/I1991), neturi atramos taško (086/KP1991), diskriminacija (švietimo, pilietybės sferoje) (147/KP1991, 266/I1991, 274/I1991, 714/I1991), yra įžeidžiami (418/I1991), nepripažįstamos lygios teisės (531/I1991).	<u>Rusakalbiai:</u> Latvijos rusų likimas priklauso nuo pačių Latvijos rusų (382/I1991), (parlamento deputatai) suinteresuoti užtikrinti rusakalbių asmenų teises (591/I1991).
<u>OMON</u> Paskutinis forpostas (на последнем рубеже) (014/AiF1991), nusiaubė (устроили погром) Jūrmalą (028/AiF1991), (karių) savivalė (127/KP1991), neaišku, kas atiduoda komandas (139/KP1991), demonstruoja nepagarbą teisėtai (Latvijos) valdžiai (148/KP1991), rengia provokacijas (148/KP1991), imitavo ataką (prieš Latvijos parlamentą) (175/KP1991), (tik) vykdytojai (229/KP1991), buvo blokuojamas (266/I1991), (kovotojai) buvo stipriai emociškai sukrėsti (296/I1991), OMONas pagrobė ginklus (369/I1991), nevaldomas (516/I1991), neteisėti veiksmai (522/I1991), gyventojų saugumo garantas (590/I1991), pavertė baidykle (590/I1991).	
<u>Tarptautiniai santykiai:</u> Diplomatai išreiškė susirūpinimą (dėl to, kad nesprendžiamas klausimas dėl patalpų diplomatinėms atstovybėms) (221/KP1991).	
<u>Santykiai su Rusija:</u> Teritorinės problemos (659/I1991), ekonominis karas (su Rusija) (232/KP1991).	<u>Santykiai su Rusija:</u> Nėra priešasčių santykių antagonizmui (024/AiF1991), palankūs tarpusavio santykiai

	(591/I1991).
<u>Istorija:</u> Latvių tautos atstovai dalyvavo žydų naikinime (228/KP1991), paverčia liūdnai pagarsėjusius „miško brolius“ didvyriais (558/I1991), moterų ir vaikų žudymas (558/I1991).	<u>Istorija:</u> Nacionaliniai partizanai (158/KP1991), daugelio latvių likimus sulaužė Hitlerio ir Stalino režimai (поломаны гитлеровской или сталинской человеконенавистническими машинами) (158/KP1991), komunistų teroras (387/I1991), 1940 metais Latvija buvo įjungta į TSRS sudėtį neteisėtai (418/I1991).
<u>Sportas:</u> Nėra pinigų ledo rituliui (777/I1991).	
	<u>Santykiai su Sovietų Sąjunga:</u> Dekolonizacija (646/I1991), deokupacija (646/I1991, 690/I1991).

Požiūrio į Estiją konceptų sąvadas (1991)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Diskriminacija (106/KP1991), atsitiesė (встал во весь рост) fašizmas (109/KP1991), paminklų karas (113/KP1991), (Nepriklausoma Estija) nuvilia (196/KP1991), teisių pažeidimas (227/KP1991), (Nepriklausomoje Estijoje) sunkiau gyventi (230/KP1991), įtampa (294/I1991, 541/I1991).	<u>Bendros charakteristikos:</u> Labiausiai vakarietiška iš visų SSRS respublikų (029/AiF1991), sovietinis užsienis (106/KP1991), tautinis atgimimas (137/KP1991).
<u>Politinė sistema:</u> (Valdžioje) nacional-radikalai (199/KP1991), vyksta raganų medžioklė	<u>Politinė sistema:</u> Svarsto mirties bausmės panaikinimą (099/KP1991),

(199/KP1991), likviduojama politinė opozicija (199/KP1991), susidorojimas su politiniais oponentais (227/KP1991), vyriausybė apgauna gyventojus (374/I1991), nesėkmės vidaus ir užsienio politikoje (506/I1991), krizė vyriausybėje (506/I1991), uždarytos politinės organizacijos (populiarios tarp rusakalbių) (676/I1991).	(kuriama) demokratinė teisinė valstybė (672/I1991).
<u>Teritorija:</u> Narva gali tapti „estišku Belfastu“ (020/AiF1991), šiaurės-rytų miestų problema (137/KP1991), konfliktas Narvoje (154/KP1991), nepaisoma šiaurės-rytų krašto gyventojų interesų (556/I1991).	
<u>Kriminalai/neteisėta veikla:</u> Sprogimai (067/KP1991, 113/KP1991, 146/KP1991, 297/I1991, 533/I1991), susprogdinti paminklai, paminklų karas (440/I1991, 541/I1991), vandalizmas (754/I1991), parodomasis procesas (216/KP1991), ekstremistinės grupės (541/I1991).	
<u>Ekonomika:</u> Labai smarkus (гигантское) kainų augimas (044/KP1991, 541/I1991, 708/I1991), kainų šuolis (154/KP1991), pasiutęs kainų augimas (338/I1991, 529/I1991), gyventojai pasmerkti skurdui (374/I1991), menki (скудные) resursai (431/I1991), nedarbas (491/I1991), krizė (503/I1991, 764/I1991), šoko terapija (523/I1991), tuščios lentynos (523/I1991), deficitas (529/I1991), neparastasis (чрезвычайный) kuro taupymo režimas (712/I1991), talonai skurdžiai gyvenantiems (малоимущие) (765/I1991), žmonės, kurie neturi už ką gyventi (765/I1991).	<u>Ekonomika:</u> Planuoja įvesti savo valiutą (034/AiF1991), viena pirmųjų pradėjo pardavinėti valiutą privatiems asmenims (115/KP1991, 383/I1991, 395/I1991).
<u>Visuomenė:</u> Baigėsi kantrybė (154/KP1991), pirmas	<u>Visuomenė:</u> Tarptautinių santykių

<p>politinis kalinys (199/KP1991), naujasis disidentas (216/KP1991), socialiniai konfliktai (374/I1991), atėmė lengvatas (iš veteranų) (508/I1991), rusofobijos banga (653/I1991).</p>	<p>stabilizacijos tendencija (504/I1991), garantuojamos politinės ir pilietinės teisės (buvusiems KGB darbuotojams ir jų šeimų nariams) (661/I1991), pilietinės santarvės stiprinimas (672/I1991).</p>
<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>(Pilietybės įstatymo projektas) pažeidžia (ущемляет) etninių mažumų teises (036/AiF1991), antrarūšiai žmonės (088/KP1991), (estai) nemėgsta rusų (106/KP1991, 230/KP1991), (estai ir rusai) neranda bendros kalbos (115/KP1991), „rusų kortos“ panaudojimas (137/KP1991), estai vienijami prie rusus (137/KP1991), diskriminuojami (199/KP1991, 280/I1991, 374/I1991), represuojami (199/KP1991), diskredituojami (297/I1991).</p>	<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>(Kartu su estais) siekia nepriklausomybės (092/KP1991),.</p>
<p><u>Sovietinė kariuomenė:</u></p> <p>Diskredituojama (297/I1991).</p>	
<p><u>Santykiai su Sąjunga:</u></p> <p>Estija susipyko (разругалась) su Sąjungos vadovybe (431/I1991).</p>	<p><u>Santykiai su Sąjunga:</u></p> <p>Sieks gerų, kaimyniškų santykių (672/I1991).</p>
<p><u>Santykiai su Rusija:</u></p> <p>Konfliktas dėl sienos (653/I1991).</p>	
<p><u>Istorija:</u></p> <p>(Prielaida) nacių reabilitavimui (754/I1991).</p>	<p><u>Istorija:</u></p> <p>Estai – Stalino režimo represijų aukos (144/KP1991).</p>
	<p><u>Kultūra:</u></p> <p>Urmas Ott (žurnalistas) – žmogus iš Vakarų (022/AiF1991).</p>

1996 metai

Požiūrio į Baltijos šalis konceptų sąvadas (1996)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>Antirusiškas (антироссийский) frontas (154/I1996).</p>	
<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Pasenusi energetikos sistema (203/I1996), ekonominės aferos (224/I1996).</p>	<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Gerėjantis investicinis klimatas (224/I1996), litas, latas ir krona – stabilios, pagarbos vertos, valiutos (156/I1996), siekia integracijos į bendraeuropinę rinką (156/I1996).</p>
<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>Rusų teisių pažeidimas / žmogaus teisių pažeidimas (126/KP1996, 190/I1996), tarptautinių organizacijų abejingumas rusakalbių gyventojų likimui Baltijos šalyse (190/I1996), rusakalbių gyventojų problemos (ypač Latvijoje ir Estijoje) (192/I1996).</p>	
<p><u>Neteisėta veikla/kriminalai:</u></p> <p>Nesąžiningi (нечистые на руку) Pabaltijo komersantai (004/AiF1996), kontrabandos lyderiai (034/KP1996), gera vieta „nešvarių“ pinigų plovimui (243/I1996), nusikalstamo verslo „juodoji skylė“ (243/I1996).</p>	
<p><u>Kariuomenė/gynyba:</u></p> <p>(Negatyviai vertinama galima) Pabaltijo narystė NATO (006/AiF1996, 077/KP1996, 123/KP1996, 178/I1996, 187/I1996, 190/I1996, 198/I1996, 218/I1996), JAV investuoja į karinius manevrus Baltijos šalyse (079/KP1996), labai nori įstoti į</p>	

NATO, bet dar tam nepasirengę (090/KP1996, 117/KP1996), gynybinę politiką formuoja Rusijos baimė (229/I1996), pasirenka ginklavimosi varžybas, generolai-išlaikytiniai (генералы-нахлебники) (235/I1996).	
<u>Tarpusavio santykiai:</u> Baltiškoji vienybė – mitas (108/KP1996); baltiškas solidarumas įskilo (202/I1996), Lietuvos-Latvijos santykių paaštrėjimas (205/I1996).	
	<u>Kultūra:</u> Vienintelis (visai Sovietų Sąjungai) nestandartinis muziejus buvo Pabaltijy (002/AiF1996).

Požiūrio į Lietuvą konceptų sąvadas (1996)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Antirusiška politika, rusofobija (028/AiF1996), skandalas (147/I1996, 231/I1996), maža valstybė (194/I1996), seniai pradingo iš gatvių užrašai rusų kalba (199/I1996).	
<u>Politinė sistema:</u> (Valdininkų) korupcija (124/KP1996, 244/I1996), pragmatizmas įveikė politinio idealizmo užuomazgas (148/I1996), kyšininkavimas (148/KP1996), valdžios krizė (153/I1996), (Seimas) atrišo rankas biurokratijai, atvėrė platų lauką piktnaudžiavimui (165/I1996), politinės intrigos (181/I1996), diskriminacinis barjeras, nukreiptas prieš tautines mažumas (210/I1996), į skandalą įsipainiojęs	<u>Politinė sistema:</u> Labiau vakarietiška valstybė (nei Rusija) (022/AiF1996), Laimėjo demokratija ir žodžio laisvė (167/I1996), į rinkimų sistemą įvedamas reitingavimas (180/I1996), žmogaus teisės įgauna daugiau svorio (200/I1996), sumažintos išmokos valdininkams (248/I1996), (valdžios)

diplomatas (231/I1996).	privilegijų apribojimas (252/I1996).
<u>Politikai:</u> Vytautas Landsbergis: nesutaikomas pribaltas (036/KP1996), labiausiai antirusiškai nusiteikęs iš visų europinių politikų; puolimas prieš Kremlį (228/I1996). Adolfas Šleževičius: moraliai nešvarus (147/KP1996), smerktinas poelgis (148/I1996), piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi (153/I1996).	<u>Politikai:</u> Mindaugas Stankevičius: nuosaikus bendravime; dėmesingas pašnekovas; korektiškas; turi ryšių su Rusijos ekonomistais ir verslininkais, (gali) išjudinti sąstingį santykiuose (tarp Lietuvos ir Rusijos) (157/I1996). Algirdas Brazauskas: Maskvos diplomatai randa (su juo) bendrą kalbą (228/I1996).
<u>Ekonomika:</u> Nusileidžia pagal ekonominius rodiklius (kitoms Baltijos valstybėms) (022/AiF1996, 124/KP1996), gamyklos yra uždarytos, valstybinė skola auga (022/AiF1996), bankai bankrutuoja/žlunga (132/KP1996, 147/I1996, 153/I1996), karinį aerodromą pavertė rinko aikšte (161/I1996), „sprogsta“ (трещит по швам) šalies biudžetas (166/I1996), negatyvus poveikis ekonomikai (186/I1996), skola „Gazprom“ korporacijai (197/I1996), „nešvarūs“ pinigai (244/I1996).	<u>Ekonomika:</u> Viskas yra pigiau (007/AiF1996), pažabojo ydingą vėluojančių algų problemą, (Lietuva) neturi tų finansinių problemų, kurias dabar patiria Rusija (162/I1996), stiprus litas (199/I1996).
<u>Neteisėta veikla/kriminalai:</u> Prekyba ginklais/ ginklų kontrabanda (064/KP1996, 176/I1996), nusikaltėlių siautėjimas (124/KP1996), įtartinų įmonių rėmimas (147/I1996), nepatenkinama kriminalinė situacija (šalyje) (173/I1996), neratifikuotas teisinės pagalbos susitarimas (su Rusija) (189/I1996), sunkiųjų nusikaltimų skaičius per pastarąjį dešimtmetį išaugo 10 kartų; perpildyti kalėjimai (194/I1996), kontrabanda (251/I1996).	

<p><u>Kariuomenė/gynyba:</u></p> <p>Tik du generolai kariuomenėje (023/AiF1996), maža kariuomenė (213/I1996).</p>	
<p><u>Tarptautiniai santykiai:</u></p> <p>Pamynė diplomatinę etiketą (ginče su Latvija) (108/KP1996).</p>	
<p><u>Santykiai su Rusija:</u></p> <p>Kenksmingas poveikis tarpvalstybinėms santykiams (su Rusija) (186/I1996), įšaldyti santykiai (su Rusija) (211/I1996).</p>	<p><u>Santykiai su Rusija:</u></p> <p>Tamprūs ryšiai su Rusija yra įmanomi (028/AiF1996), (Vilnius) vienintelė Baltijos šalių sostinė, su kuria plėtojami normalūs santykiai (177/I1996), pastaruoju metu nebuvo rimtesnių konfliktų (tarp Vilniaus ir Maskvos) (211/I1996), mažiau problemų (nei su kitomis Baltijos valstybėmis) (228/I1996), nuvainikuotas mitas, apie laukiamą santykių pablogėjimą (tarp Lietuvos ir Rusijos) (239/I1996).</p>
<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>Gyvenimo (kokybės) (pa)blogėjimas (108/KP1996), pensininkai gyvena sunkiai (199/I1996), (Lietuvos medikai) išgąsdino vargšus senukus (214/I1996), piktnaudžiavimas alkoholiu (241/I1996).</p>	
<p><u>Istorija:</u></p> <p>(Po karo Lietuvoje) vyko negerai dalykai (009/AiF1996), nevienareikšmis požiūris į karo nusikaltėlius (076/KP1996), pamiršti „liaudies gynėjai“ (249/I1996).</p>	
<p><u>Kultūra:</u></p> <p>(Lietuviška) kino industrija žlunga</p>	<p><u>Kultūra:</u></p> <p>(Eimunto Nekrošiaus</p>

(132/KP1996), teatras (Panevėžyje) merdi (199/I1996), meno žmonės šiandien nepopuliarūs (не в моде) (209/I1996), klaidinga kultūrinė orientacija į Vakarus (247/I1996).	spektakliai) nepalieka abejingų (012/AiF1996).
	<u>Ruskalbiai:</u> Nėra „nacionalinio klausimo“ (022/AiF1996), nėra rimtų problemų, susijusių su santykiais su Rusija, rusai nesijaučia diskriminuojami (027/AiF1996), rusams (Lietuvoje) viskas kaip namie, į kuriuos grįžtama po ilgos išvykos (022/AiF1996).

Požiūrio į Latviją konceptų sąvadas (1996)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Maža valstybė (034/KP1996), nacionalistinės organizacijos (072/KP1996), korupcija (144/KP1996).	<u>Bendros charakteristikos:</u> (Rygos) gatvėse švaru (007/AiF1996).
<u>Politinė sistema:</u> Versle ir politikoje aukštuose postuose buvę partiniai ir komjaunimo lyderiai (063/KP1996), restitucijos įstatymas nesaugo gyventojų (069/KP1996), diskriminacija pagal nacionalinį požymį (073/KP1996), deklaracija dėl okupacijos (084/KP1996, 105/KP1996), pasimetimas (valdžioje) (109/KP1996), politikai žiūri į nuolat „kalta“ Rusiją (113/KP1996), (pilietybės įgijimas) žeminanti procedūra (139/KP1996).	
<u>Politikai:</u> Andris Škele: naudojosi tarnybine padėtimi	

<p>(072/KP1996).</p> <p>Alfredas Čepanis: su komunistine praeitimi (116/KP1996).</p>	
<p><u>Ekonomka:</u></p> <p>Labai brangu (007/AiF1996, 072/KP1996, 250/I1996), bankinės sistemos žlugimas (017/AiF1996), biudžeto deficitas, didžiulė bendravalstybinė skola (034/KP1996), Rygos išgyvenimo biudžetas (бюджет выживания) (065/KP1996), normaliai gyvena tik 15 proc. Šalies gyventojų (072/KP1996), skola Rusija (130/KP1996).</p>	<p><u>Ekonomka:</u></p> <p>(Šalyje) yra darbo (007/AiF1996).</p>
<p><u>Specialiosios tarnybos:</u></p> <p>(Specialiųjų tarnybų) cinizmas, žemas lygis (141/KP1996), šnipinėjimo manijos (шпиономания) banga (169/I1996).</p>	
<p><u>Kariuomenė/gynyba:</u></p> <p>Pavogti ginklai (iš pasienio tarnybos bataliono sandėlio) (071/KP1996), (Latvijos kariuomenėje) girtuoklystė, nestatutiniai santykiai, dezertyravimas (078/KP1996), korupcija (pasienio tarnyboje) (087/KP1996).</p>	
<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>Patys pažeidžiamiausi – pensininkai ir Didžiojo Tėvynės karo veteranai / (jie) yra psichologiškai terorizuojami (046/KP1996, 135/KP1996), trečdalis gyventojų neturi balso teisės (063/KP1996), klausimai dėl tautybės (национальные вопросы) (106/KP1996), su nelegaliai migrantais elgiama kaip su kaliniais (138/KP1996).</p>	<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>(Latviai) prisiminė rusų kalbą (dėl ekonominių priežasčių) (007/AiF1996).</p>
<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>(Latviai) pasielgė blogai (неблагородно) rusų atžvilgiu (007/AiF1996), negali keliauti (tik nebent į Rusiją) (007/AiF1996), kelios</p>	

dešimtis (rusų) mokytojų liks be darbo, aštrus „rusų klausimas“ (054/KP1996), rusakalbiai yra stumiami (вытесняются) iš respublikos / gali būti deportuojami (063/KP1996, 109/KP1996), rusakalbiai paverčiami „antrarūšiais“ (063/KP1996, 073/KP1996), ant rusų pilamos pamazgos (льют грязь) (139/KP1996).	
<u>Santykiai su Rusija:</u> Rygos pozicija yra nepriimtina (Rusijai) (220/I1996), eilinis skandalas (santykiuose tarp Latvijos ir Rusijos) (212/I1996).	<u>Santykiai su Rusija:</u> Laima (Vaikule) ir Raimondas Paulsas nesijaučia Maksvoje, kaip užsienyje (053/KP1996), siekis pagerinti santykius su Rusija (074/KP1996, 185/I1996).
<u>Istorija:</u> Didžiojo Tėvynės karo veteranai priskirti okupantams (записаны в оккупанты) / persekiojami (046/KP1996, 047/KP1996), „miško broliai“ ir legionieriai moka jaunimą (135/KP1996), istoriniai ir politiniai nesutarimai (tarp Latvijos ir Rusijos) (212/I1996).	
	<u>Kultūra:</u> (Rusų aktorius) dauguma Rygos gyventojų vertina kaip savus (107/KP1996).

Požiūrio į Estiją konceptų sąvadas (1996)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Afera (001/AiF1996, 182/I1996), „karšti“ estai (018/AiF1996; 088/KP1996), svetimas Talinas (026/AiF1996), estų nacionalistai (029/AiF1996), (Rusijos) baimė	<u>Bendros charakteristikos:</u> Tyliau ir ramiau (lyginant su Maskva) (018/AiF1996), civilizuota valstybė, gyventi ir dirbti geriau negu Rusijoje

<p>(035/KP1996), (Estija) palaiko terorizmą (044/KP1996, 064/KP1996), rusofobija (044/KP1996), antirusiškos nuotaikos (058/KP1996), diskriminacija (061/KP1996), maža valstybė (064/KP1996), pasisavino materialų „imperijos“ (SSRS) turtą (159/I1996).</p>	<p>(151/I1996).</p>
<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>Įstatymai neatitinka tarptautinius standartus (019/AiF1996, 111/KP1996), jaunos Estijos demokratijos absurdoi (031/KP1996), skandalas (031/KP1996), revanšistinis polėkis (035/KP1996), aukštų pareigūnų dalyvavimas kontrabandoje (059/KP1996), politinė, ekonominė ir teisinė prievarta (061/KP1996), politinis spaudimas rusakalbams gyventojams (064/KP1996), vyriausybės krizė (134/KP1996, 201/I1996), (valstybės veiksmai) nedera su tarptautinės teisės normomis (159/I1996), pagrindinių demokratijos principų pažeidimas (160/I1996), diskriminavimo politika (191/I1996).</p>	
<p><u>Politikai:</u></p> <p>Lenart Meri: prieštaringas požiūris į rusus, antirusiškų kampanijų iniciatorius, sako Maskvai tą, ką ji nenori girdėti (201/I1996).</p>	
<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Nedarbas, beviltiškumas, (Talino) senamiestis apverktinos būklės, suirutė (026/AiF1996), vietoje nepriklausomybės – finansinė priklausomybė nuo Vakarų (029/AiF1996), (Estija) Rusijos rinkos prieškambaris (055/KP1996), juodojo verslo ir šešėlinės ekonomikos zona (152/I1996), piktnaudžiavimas biudžetinėmis lėšomis (152/I1996).</p>	<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Pigūs maisto produktai (026/AiF1996).</p>
<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>Gyventojai prisipažino bendradarbiavę su</p>	

<p>užsienio slaptosiomis tarnybomis (013/AiF1996), pirma vieta (Europoje) pagal savižudybių skaičių 1000 gyventojų (019/AiF1996), išaugo skyrybų atvejų skaičius (026/AiF1996), estai jaučiasi apgauti (nusivylę nepriklausomybės rezultatais) (029/AiF1996), žmogaus teisių pažeidimas (035/KP1996, 061/KP1996, 192/I1996), antisemitizmas (038/KP1996), persekiojimas už kitokią nuomonę (инакомыслие) / įsitikinimus (039/KP1996, 111/KP1996), tautos nuomonė niekam neįdomi (092/KP1996), (gyventojų trečdalis) be ateities perspektyvos (вид на будущее) (191/I1996).</p>	
<p><u>Ruskalabiai:</u></p> <p>Rusakalbių gyventojų diskriminavimas, jų teisių ir laisvių pažeidimas (019/AiF1996, 191/I1996, 193/I1996), rusų mokyklos ties išnykimo riba (026/AiF1996), provokacijos prieš rusakalbius gyventojus (064/KP1996), be kaltės kalti (191/I1996), kitataučių gyventojų (неэстонское население) išstūmimas iš šalies (192/I1996, 193/I1996, 246/I1996).</p>	
<p><u>Specialiosios tarnybos:</u></p> <p>Sąmoningai neužkirto kelio neteisėtai veiklai (064/KP1996).</p>	
<p><u>Kariuomenė/gynyba:</u></p> <p>Į kariuomenę bus šaukiami jaunuoliai su lengvais psichikos sutrikimais (129/KP1996), patys estai nenori tarnauti (savo) kariuomenėje (129/KP1996).</p>	
<p><u>Neteisėta veikla / Kriminalai:</u></p> <p>(Estijos) naftos mafija (001/AiF1996); (Keltu „Estija“) galimai buvo gabenama kontrabanda (021/AiF1996), ginklų kontrabanda (059/KP1996, 064/KP1996),</p>	

(Kelto „Estija“ byloja) dingsta liudytojai (081/KP1996).	
<u>Santykiai su Rusija:</u> Sabotuoja Rusijos įstojimą į Europos Tarybą (035/KP1996), (Estijos veiksmai Rusijos atžvilgiu) „uodo įkandimai“ (035/KP1996, 055/KP1996), diplomatinis konfliktas, įtempti santykiai (su Rusija) (169/I1996), normalių santykių (tarp Estijos ir Rusijos) stoka (201/I1996).	
	<u>Kultūra:</u> Estijos teatras yra kilęs iš Rusijos teatro (058/KP1996).

2000 metai

Požiūrio į Baltijos šalis konceptų sąvadas (2000)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Buferinės valstybės (015/AiF2000), be (išgalvotos) grėsmės iš Rusijos pusės apie Pabaltijį Vakaruose pamirš (128/I2000), mažojo brolio kompleksas (129/I2000), mūšio laukas tarp Rusijos ir JAV žvalgybų (148/I2000).	<u>Bendros charakteristikos:</u> Sovietinis užsienis (138/I2000), populiari vieta poilsiui (146/I2000), pirmi priėmė restitucijos įstatymus (197/I2000).
<u>Politinė sistema:</u> Rusų grėsmė – baltiškosios užsienio politikos ritualas / gyvybiškai svarbi trims Baltijos valstybėms (110/I2000).	
<u>Specialiosios tarnybos:</u> Dirba amerikiečiams ir anglams (049/KP2000), priima užsienio žvalgybas savo teritorijoje (073/KP2000).	
<u>Ekonomika:</u>	<u>Ekonomika:</u>

Pasirodė esą ne taip paprasta įeiti į europinę rinką (135/I2000).	(Pripažinta) rinkos ekonomika (001/AiF2000), Rusija – pagrindinė eksporto partnerė (008/AiF2000), (regionas potencialiai) įdomus Rusijos kompanijoms (076/I2000), turėtų pradėti gerėti Rusijos ekonominiai santykiai su Pabaltiju (135/I2000).
<u>Rusakalbiai:</u> Antrarūšiai žmonės (005/AiF2000), jų teisės pažeidžiamos kiekviename žingsnyje (005/AiF2000), teisių pažeidimai (Latvijoje ir Estijoje) (015/AiF2000).	
<u>Santykiai su Rusija:</u> Žodžių karas (125/I2000), provokuoja (Rusiją) (128/I2000).	<u>Santykiai su Rusija:</u> Atgaivinami nutraukti ryšiai (210/I2000).
<u>Istorija:</u> Miško broliai – nužudė ir nukankino tūkstančius (005/AiF2000), „Baltos pėdkelnės“ («Белые колготки») (011/AiF2000, 046/KP2000).	<u>Istorija:</u> Stalininė okupacija (125/I2000).

Požiūrio į Lietuvą konceptų sąvadas (2000)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> (Naujas) fašizmas (084/I2000, 092/I2000), ekstremistinės nuotaikos (084/I2000), nacionalistinė ginkluota organizacija „Juodvarniai“ (092/I2000), antirusiška rezoliucija / kampanija (128/I2000, 129/I2000), (<i>iron.</i>) nedidelė valstybė, nuo kurios nieko nepriklauso (128/I2000), maža šalis (186/I2000), mąsto ant sovietinės realybės griuvėsių susiformavusiomis mitinėmis kategorijomis (129/I2000),	<u>Bendros charakteristikos:</u> Gerasis (pozityvus) nacionalizmas – žmonės myli savo šalį (025/KP2000).

skandalas (134/I2000, 186/I2000), įstatymai negina vargšų (209/I2000).	
<u>Politinė sistema:</u> Politikai naudojosi prostitučių paslaugomis (079/I2000), diplomatinis konfūzas (164/I2000).	<u>Politinė sistema:</u> Lietuvos įstatymai sulygino visų teises (207/I2000).
<u>Politikai:</u> Vytautas Landsbergis – nacionalinis patriotas (130/I2000), didžiausias neigiamas reitingas (130/I2000).	<u>Politikai:</u> Kazimiera Prunskienė – protinga, drąsi (003/AiF2000).
<u>Kriminalai/neteisėta veikla:</u> Kyšiai (004/AiF2000), kontrabanda (014/AiF2000).	
<u>Specialiosios tarnybos:</u> Veikia prie Rusijos specialiąsias tarnybas (051/KP2000, 054/KP2000).	
<u>Ekonomika:</u> Lietuva buvo išvogta (039/KP2000), negali gyventi be rusiškos naftos (086/I2000), ekonominių problemų politizavimas (186/I2000).	<u>Ekonomika:</u> Šuolis į viršų (Ekonominių laisvių indekse) (198/I2000).
<u>Istorija:</u> Dar nuo 1941 metų abejotina kai kurių visuomeninių veikėjų šlovė (084/I2000), žydų naikinime dalyvavo ir lietuviai (122/I2000).	<u>Istorija:</u> Lietuvos partizanai kovėsi ne tik prieš sovietinę, bet ir prieš fašistinę okupaciją – jie tiesiog norėjo matyti savo šalį nepriklausomą (204/I2000).
<u>Sportas:</u> Skandalas (Lietuvos krepšinyje) (022/KP2000), problemos (025/KP2000), vyriausybė nesugebės išmokėti olimpiečiams žadėtų premijų (179/I2000), (futbolo rinktinė) triuškinamai pralaimėjo (181/I2000), Lietuvos sporte buvo betvarkė (раздрай) (212/I2000).	<u>Sportas:</u> Arvydas Sabonis – dydis (великий) lietuvis / krepšininkas (071/KP2000, 159/I2000), Šiaurės Europos krepšinio lyga – Šarūno Marčiulionio projektas / ambicingas projektas

	<p>(082/I2000, 083/I2000, 105/I2000), lietuviško krepšinio sėkmė žavi (105/I2000), niekas planetoje taip sėkmingai nežaidė prieš (JAV) „Dream Team“, kaip lietuviai (172/I2000), „Lietuvos rytas“ išmetė iš krepšinio sosto „Žalgirį“ (200/I2000), „Žalgiris“ - vienas iš kertinių akmenų nacionalinėje lietuvių sąmonėje (самосознание) (204/I2000), Rimas Kurtinaitis – sovietinio krepšinio legenda (207/I2000), Žydrūnas Ilgauskas – vienas stipriausių Lietuvos krepšininkų (221/I2000).</p>
	<p><u>Santykiai su Rusija:</u></p> <p>Geranoriški (015/AiF2000), reikia plėtoti normalius, dalykiškus ir konstruktyvius ryšius (194/I2000).</p>
	<p><u>Kultūra:</u></p> <p>Eimunto Nekrošiaus teatras – genialus / nuobodus, nesuprantamas (006/AiF2000), Grupė „Biplan“ - maloni ir šviesi muzika (057/KP2000), filmas „Niekas nenorėjo mirti“ - (sovietinis) vesternas (216/I2000).</p>

Požiūrio į Latviją konceptų sąvadas (2000)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>Pseudopatriotizmas (008/AiF2000), absurdo</p>	

<p>teatras (008/AiF2000), (sekso) skandalas (027/KP2000, 091/I2000, 103/I2000), (<i>iron.</i>) orientacija į vakarietiškas vertybes (027/KP2000), fašizmas (030/KP2000), nepribaigti (недобитые) fašistai (035/KP2000, 099/I2000), nacistinis žurnalas (030/KP2000), naciai (097/I2000), nacionalizmas (008/AiF2000), garbina pasenusius nacių (099/I2000, 128/I2000), nacional-patriotai (070/KP2000), ekstremizmas (122/I2000), reabilituojamas nacizmas (124/I2000), skatinamas genocidas (124/I2000), antirusiškumas (109/I2000, 110/I2000), atrado vidinį priešą (veteranus) (030/KP2000), procesai prieš senius (t. y. veteranus) (089/I2000, 092/I2000, 093/I2000, 094/I2000, 123/I2000), susidorojimas (035/KP2000), (<i>iron.</i>) maža, bet išdidi (šalis) (045/KP2000), nedidelė valstybė (121/I2000), legionierių maršai (063/KP2000), krizė (112/I2000), tautinių mažumų problema (126/I2000).</p>	
<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>Pedofilgeitas (040/KP2000, 042/KP2000, 104/I2000, 148/I2000), Sufabrikuotas procesas (005/AiF2000), politizuotas teisminis procesas (020/KP2000), politinis užsakymas (023/KP2000), nepasitikima teisine sistema (029/KP2000), ministrų kabinetas - „nusikaltėlių sambūris“ (сборище бандитов) (040/KP2000), skandalas (094/I2000), vyriausybėje – 6 pedofilai (104/I2000), įstatymai neatitinka tarptautinių normų (152/I2000, 155/I2000), diskriminacinis (kalbos) įstatymas (005/AiF2000), Kalbos įstatymas – atrodo kaip kerštas už rusų kalbos dominavimą sovietmečių (167/I2000), aukščiausio valdžios sluoksniai kaltinami korupcija (190/I2000).</p>	
<p><u>Politikai:</u></p>	<p><u>Politikai:</u></p>

Vaira Vike-Freiberga – nekompetentinga (110/I2000), nepatyrusi užsienio politikos klausimais (110/I2000).	Vaira Vike-Freiberga – populiariausias žmogus Latvijoje (077/I2000).
<u>Neteisėta veikla/kriminalai:</u> Vaikai „parduodami“ į Vakarų (002/AiF2000), pedofilija (026/KP2000, 029/KP2000, 040/KP2000, 042/KP2000, 053/KP2000, 089/I2000, 103/I2000, 148/I2000), pornografijoje filmavosi eiliniai Latvijos kariuomenės bei policijos (kariai/darbuotojai) (026/KP2000), prekyba žmonėmis (101/I2000), šantažas (026/KP2000), grasinimai (026/KP2000), generalinė prokuratūra trukdo tirti bylą (026/KP2000), spaudimas (proceso dalyviams) (147/I2000), nelegalus ginklų krovins (031/KP2000), teroristinė grupuotė (047/KP2000), teroristai (122/I2000, 203/I2000), sprogimas Rygos universalinėje parduotuvėje (160/I2000), sprogdinimai (122/I2000).	
<u>Ekonomika:</u> Nesumokėjo pagal įsipareigojimus JT organizacijai (085/I2000), biudžetinis deficitas (112/I2000).	
<u>Visuomenė:</u> (700 tūkst Latvijos gyventojų) yra likę be teisių (029/KP2000, 030/KP2000), masiniai žmogaus teisių pažeidimai (037/KP2000, 124/I2000), nori uždrausti sovietinių karinių apdovanojimą nešiojimą (063/KP2000), veteranai yra pastumdėliai (изгой) (066/KP2000), skandalingos SS legionierių eitynės / paradas (097/I2000, 124/I2000, 154/I2000), latviai ir nelatviai beveik nebendrauja (163/I2000), pastebimi antisemitizmo požymiai (184/I2000).	<u>Visuomenė:</u> Pergalės dienos minėjimas pavirto tikra liaudies švente (народные гулянья) (047/KP2000), Suinteresuoti rusakalbių gyventojų integracija (142/I2000).
<u>Rusakalbiai:</u> Antrarūšiai žmonės (030/KP2000,	

099/I2000), atimtos pilietinės teisės (102/I2000), engiamos teisės (144/I2000), diskriminacija (144/I2000, 167/I2000), liks be savo kalbos (152/I2000), (bendruomenė siūlo) pradėti nepaklusnumo aktą (167/I2000).	
<u>Santykiai su Rusija:</u> Bando išprovokuoti Maskvą (110/I2000), žodžių karas (110/I2000), nedraugiškas žingsnis (127/I2000), santykiai klostosi keistai (160/I2000).	
<u>Istorija:</u> Įteisino buvusių SS-ninkų šventę (008/AiF2000), savaip interpretuoja Didžiojo Tėvynės karo istoriją (041/KP2000), nacių pakalikai (097/I2000), OMONas – sovietinės valdžios gynėjas (185/I2000).	<u>Istorija:</u> Išsilaisvinimas iš sovietinės okupacijos (109/I2000).
<u>Sportas:</u> Dopingas (143/I2000).	<u>Sportas:</u> Latvijos ledo ritulio rinktinė – rimtas varžovas, galintis nugalėti bet kokią rinktinę (111/I2000), (rinktinė) išgarsino šalį taip, kaip per visus metus nesugebėjo nei vienas politikas (121/I2000), Lauris Freibergs – pats jauniausias Europos motokroso turnyro čempionas (157/I2000).
	<u>Kultūra:</u> Muzikinė grupė „Brainstorm“ - žavinti grupė (116/I2000).

Požiūrio į Estiją konceptų sąvadas (2000)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Dar kartą sugriežtino vizų režimą (059/KP2000), vienašališki veiksmai (059/KP2000), (šnipų) skandalas (162/I2000), procesai dėl buvusių KGB darbuotojų išsiuntimo iš šalies (193/I2000, 196/I2000), sovietinių karių kapinės Pernu neprižiūrimos – užžėlė (217/I2000).	<u>Bendros charakteristikos:</u> Europietiška atmosfera (Tartu) (137/I2000).
<u>Politinė sistema:</u> „Santykių aiškinimasis“ («разборки») vyriausybėje (162/I2000), vienašališkai įvedė vizų režimą pasienio gyventojams (168/I2000).	
<u>Neteisėta veikla/kriminalai:</u> Per Estiją vežami narkotikai (į Skandinaviją) (013/AiF2000), lyderiauja pagal savižudybių skaičių (013/AiF2000), alga vokeliuose (013/AiF2000), nelegalus šampūno fabrikas (149/I2000).	
<u>Ekonomika:</u> Gąsdinančiai aukštos kainos (013/AiF2000), trečdalis pajamų sunaudojama mokesčiams už butą (013/AiF2000), sužlugdytos didelės gamyklos (013/AiF2000).	<u>Ekonomika:</u> Turistai atneša gerą pelną (013/AiF2000), suvaldė infliaciją (013/AiF2000), padidino pensijas (013/AiF2000), aukštesnis gyvenimo lygis (nei Rusijoje) (137/I2000), nedideli mokesčiai ir žemas infliacijos lygis (198/I2000).
<u>Visuomenė:</u> Sunku išgyventi vienišiams žmonėms (013/AiF2000), jaunimui sunku rasti „vietą po saulę“ (013/AiF2000), nėra nacionalizmo, bet išliko rusofobija (136/I2000).	<u>Visuomenė:</u> Pagerėjo požiūris į rusus (138/I2000), Rusai (istoriškai) estų nebuvo laikomi priešais (140/I2000).

<u>Rusakalbiai:</u> Diskriminuojami (013/AiF2000), pažeidžiami (ущемляются) rusakalbių teisės (069/KP2000).	
<u>Santykiai su Rusija:</u> Išankstinė nuostata (Rusijos atžvilgiu) (024/KP2000), konfliktas (108/I2000), (Estijos) valdžia kala pleištą (вбивает клин) tarp kaimynų (177/I2000), nutraukiami 500 metų giminytės ryšiai (177/I2000).	

2003–2004 metai

Požiūrio į Baltijos šalis konceptų sąvadas (2003–2004)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Nemėgsta rusų kalbos (015/AiF2004), diskriminacija (025/AiF2004), apgailėtinos (убогие) baimės (026/AiF2004), antirusiška ideologija (026/AiF2004), (Rusijos) priešai (048/KP2003), mažos ir silpnos valstybės (210/I2004).	
<u>Politinė sistema:</u> Uždraustas įvažiavimas (kai kuriems Rusijos piliečiams) (003/AiF2003).	
<u>Neteisėta veikla/kriminalai:</u> (Cigarečių) kontrabanda (005/AiF2003).	
<u>NATO</u> Potenciali grėsmė (Rusijai) / potencialus priešas (064/KP2004, 071/KP2004), NATO plėtra (potencialiai) nukreipta prieš Rusiją (072/KP2004).	

<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>Pažeidžiamos rusakalbių teisės (025/AiF2004, 232/I2004), būtina apsaugoti rusus (038/KP2003), rusų kalba „kenčia“ (088/KP2004), atsainus (пренебрежительное) požiūris į jų teises (204/I2004), sudėtinga situacija su rusakalbių teisėmis (Latvijoje ir Estijoje) (232/I2004), problemos (232/I2004), yra engiami (притесняются) (Latvijoje ir Estijoje) (233/I2004), (žiūrima kaip į) antrarūšius žmones (236/I2004).</p>	
<p><u>Santykiai su Rusija:</u></p> <p>Rusija prarado Pabaltijį (212/I2004), Nenori normalių, gerų kaimyniškų santykių (084/KP2004).</p>	
<p><u>Istorija:</u></p> <p>(Pokario partizanai) nacionalistai (012/AiF2003).</p>	

Požiūrio į Lietuvą konceptų sąvadas (2003–2004)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>(Lošiama) rusiška korta (169/I2003), politinė krizė (169/I2003), dezinformacija (209/I2004), politinė provokacija (224/I2004).</p>	<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>(Galimybė) važiuoti be vizos į Europą (009/AiF2003), genetiškai geranoriškumas (lietuvių) (087/KP2004), nuostabi šalis (227/I2004).</p>
<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>Politinė krizė (010/AiF2003, 191/I2003), valstybinio perversmo kurstymas / bandymas (010/AiF2003, 056/KP2003, 169/I2003), skandalas (016/AiF2004, 059/KP2004, 174/I2003, 184/I2003, 187/I2003, 219/I2004, 221/I2004), visiškas</p>	

<p>paklusnumas JAV (056/KP2003), (valdantieji) visiškai orientuojasi į Vašingtoną (059/KP2004), lietuviškas Uotergeitas (Watergate) (169/I2003), bandoma pašalinti (senai nomenklatūrai) neįtikusį prezidentą (185/I2003), sąmokslas (191/I2003), susidorojimas (221/I2004), populizmas (230/I2004).</p>	
<p><u>Politikai:</u></p> <p>Rolandas Paksas – įtariamas ryšys su rusų mafija (011/AiF2003, 059/KP2004, 169/I2003), ryšiai su nusikalstamo pasaulio atstovais (181/I2003, 184/I2003, 185/I2003, 196/I2004), pašalintas iš politinės arenos (ne be Vakarų pagalbos) (036/AiF2004, 191/I2003), yra pažeidžiamas (185/I2003, 187/I2003), bandė užminti ant elito uodegos (056/KP2003), promaskvietišką / prorusišką orientaciją (059/KP2004, 191/I2003), apkalta (184/I2003, 187/I2003, 191/I2003, 209/I2004, 219/I2004, 221/I2004), pažeidė Konstituciją (195/I2003), elegantiškas, ramus (209/I2004).</p>	
<p><u>Specialiosios tarnybos:</u></p> <p>Dvigubi standartai (221/I2004).</p>	
<p><u>Neteisėta veikla/kriminalai:</u></p> <p>Korupcija (016/AiF2004, 183/I2003), kontrabanda (016/AiF2004, 165/I2003), narkotikų mafija (016/AiF2004), išpuolis (083/KP2004), tarptautinio terorizmo palaikymas (174/I2003).</p>	
<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Mažos algos (030/ AiF2004), nėra darbo (030/AiF2004).</p>	<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Įmonės yra pasirengusios konkurencijai (165/I2003), augantys ryšiai su partneriais ES (165/I2003), kvalifikuota darbo jėga (165/I2003), stiprus žemės ūkis (165/I2003), „Baltijos tigrė“ (209/I2004).</p>

<u>Visuomenė:</u>	<u>Visuomenė:</u>
Protesto akcijos (prieš ir už prezidentą R. Paksą) (179/I2003, 191/I2003).	Lietuviai – teatralų (teatro mėgėjų) tautą (176/I2003).
<u>Rusakalbiai:</u>	<u>Rusakalbiai:</u>
Neapykanta (rusų atžvilgiu) (019/AiF2004).	Kartu (su lietuviais) buvo barikadose (019/AiF2004), išsaugotos rusiškos mokyklos (163/I2003), išspręsta rusakalbių gyventojų problema (191/I2003).
<u>Santykiai su Rusija:</u>	<u>Santykiai su Rusija:</u>
Siekiama nutraukti (разорвать) ekonominius santykius tarp Lietuvos ir Rusijos (010/AiF2003), (Lietuva) pasisavino (увела за собой) teritoriją (086/KP2004).	Neturi teritorinių pretenzijų (007/AiF2003), Rusija turi Lietuvai mažiau pretenzijų (nei kitoms Baltijos šalims) (191/I2003), pasirašyti ir ratifikuoti svarbiausi susitarimai (191/I2003).
<u>Sportas:</u>	<u>Sportas:</u>
Aistruoliai – skinai (092/KP2004), organizuota akcija (prieš aistruolius iš Rusijos) (092/KP2004), dopingas (096/I2003), futbolas po Sovietų Sąjungos žlugimo (Lietuvoje) baigėsi (198/I2004), futbolas argailėtinoje būklėje (плачевное состояние) (198/I2004).	Arvydas Sabonis – gyva legenda, geriausias mūsų dienų krepšininkas (057/KP2003), geriausias pasaulio krepšininkas (058/KP2003), jo neįmanoma pakeisti (119/I2003), legendinis centro žaidėjas (центральной) (133/I2003), (CSKA - „Žalgiris“) nostalgiskos rungtynės / krepšinio šventė (057/KP2003, 099/I2003, 190/I2003), stipri Lietuvos krepšinio rinktinė (140/I2003), NBA lygio krepšinis (140/I2003).
	<u>Istorija:</u>
	Sovietinės represijos (030/AiF2004).

	<p><u>Kultūra:</u></p> <p>Donatas Banionis – V. Putino „krikštatėvis“ (078/KP2004, 079/KP2004), Eimuntas Nekrošius – įžymus (великий) lietuvių režisierius (094/I2003, 101/I2003, 150/I2003), (neabejotinas) genijus (100/I2003, 115/I2003, 172/I2003), Meistras (182/I2003), Oskaras Koršunovas – jaunas genijus (172/I2003), Gintaras Varnas – talentingas režisierius (176/I2003), vietinės studijos suteikia geras sąlygas Vakarų kino kūrėjams (109/I2003).</p>
--	--

Požiūrio į Latviją konceptų sąvadas (2003–2004)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>Europinių standartų pažeidimas (050/KP2003), skandalas (052/KP2003, 077/KP2004, 223/I2004), konfrontacija (207/I2004), kerštas (rusakalbams) (067/KP2004), kova prieš rusų kalbą (205/I2004), derusifikacija (205/I2004), diskriminacija (067/KP2004, 155/I2003), nacių susirinkimai (нацистские сборища) (077/KP2004), nacionalistai (230/I2004).</p>	<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>Vertybės: laisvė, demokratija (215/I2004).</p>
<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>(Vietiniai ideologai) nori, kad visi mąstytytų vienodai (066/KP2004), ieško „Maskvos rankos“ (077/KP2004), išprovokavo krizę (077/KP2004), politiniai žaidimai (104/I2003), (valdžia) iškraipo faktus (105/I2003), įstatymas neatitinka bendraeuropinių normų (106/I2003), politinė</p>	<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>Integracijos politika (215/I2004).</p>

<p>krizė (147/I2003), vyriausybė nesilaiko pažadų (201/I2004).</p>	
<p><u>Politikai:</u></p> <p>Švietimo ministras Karlis Šadurskis – pabaisa, kuria gąsdina rusų vaikus Latvijoje (066/KP2004).</p> <p>Ministras pirmininkas Einars Repše – (darbo būdas) šantažas, grasinimai ir melas (147/I2003).</p>	
<p><u>Kriminalai/neteisėta veikla:</u></p> <p>Kontrabanda (120/I2003), pateiktas falsifikuotas dokumentas (Strasbūro žmogaus teisių teismui) (158/I2003), satanistai nusiaubė stačiatikių kapines (171/I2003).</p>	
<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Kainos auga kaip ant mielių (075/KP2004), varganos pensijos (075/KP2004).</p>	<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Alaus pramonės renesansas (nepriklausomoje Latvijoje) (032/AiF2004), (bankas Parex) vienas iš reikšmingiausių europinio verslo pasiekimų (045/KP2003).</p>
<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>Protesto akcijos (susijusios su tautinių mažumų mokyklų reforma) (013/AiF2004, 017/AiF2004, 028/AiF2004, 033/AiF2004, 034/AiF2004, 050/KP2003, 066/KP2004, 075/KP2004, 077/KP2004, 104/I2003, 207/I2004), paminklai SS kariams (033/AiF2004), trečdalis gyventojų prieš narystę ES (035/AiF2004), asimiliacija (067/KP2004, 104/I2003, 105/I2003), tautinių mažumų teisių pažeidimas (104/I2003).</p>	

<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>Išvarė iš namų ir (neteisėtai) išsiuntė iš šalies (006/AiF2003, 052/KP2003, 155/I2003, 162/I2003), uždraudė mokytis gimtąja kalba (013/AiF2004, 017/AiF2004, 086/KP2004), nuspręsta sunaikinti rusų mokyklas (066/KP2004), ignoruojamos (jų) teisės (050/KP2003), pažeidžiamos teisės ir laisvės (065/KP2004, 106/I2003), yra engiami (155/I2003), pažeidžiama teisė mokytis gimtąja kalba (207/I2004).</p>	<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>Padarė nuolaidą vietiniams rusams (švietimo reformos kontekste) (104/I2003).</p>
<p><u>Santykiai su Rusija:</u></p> <p>Sudėtingi (033/AiF2004), nebuvo dialogo (207/I2004).</p>	<p><u>Santykiai su Rusija:</u></p> <p>Atsisakė teritorinių pretenzijų (007/AiF2003).</p>
<p><u>Istorija:</u></p> <p>Pataisyta istorija (067/KP2004), latvių legionieriai padėjo Hitleriui įgyvendinant Leningrado blokadą, valymuose (зачистки) Baltarusijoje (091/ KP2004).</p>	
	<p><u>Sportas:</u></p> <p>Stebuklas (Latvijos rinktinės patekimas į 2004 metų Europos futbolo čempionatą) (159/I2003, 235/I2004), Maris Verpakovskis (futbolininkas) – naujoji Latvijos žvaigždė (194/I2003), subalansuota rinktinė (228/I2004), gana sėkminga premjera (2004 metų Europos futbolo čempionate) (231/I2004).</p>
	<p><u>Kultūra:</u></p> <p>Vija Artmanė – rusų-latvių aktorė (037/AiF2004).</p>

Požiūrio į Estiją konceptų sąvadas (2003–2004)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Maža šalis (025/AiF2004, 137/I2003.), paminklai SS kariams (033/AiF2004), (<i>iron.</i>) mėgstantys laisvę (свободолюбивые) (060/KP2004), skandalas (074/KP2004), (<i>iron.</i>) išdidi respublika (090/KP2004), pati išsigando savo narystės ES (230/I2004).	<u>Bendros charakteristikos:</u> Švara gatvėse (098/I2003), mandagumas (098/I2003), disciplina (098/I2003), gera (nacionalinė) virtuvė (123/I2003), grįžta į kultūrinę, teisinę ir ekonominę Europos erdvę (139/I2003), Estijos šaknys – Europoje (225/I2004), demokratinės vertybės (225/I2004).
<u>Ekonomika:</u> Po įstojimo į ES cukrus pabrangs 3 kartus (074/KP2004).	<u>Ekonomika:</u> Ekonomiškai labiausiai išsivysčiusi (tarp Baltijos šalių) (129/I2003), bendras gamybinis projektas (vagonų gamykla) su Rusija (137/I2003).
<u>Nelaimingi atsitikimai:</u> Energetinė avarija (dėl pasenusios įrangos) (143/I2003).	
<u>Visuomenė:</u> Trečdalis gyventojų prieš narystę ES (035/AiF2004).	
<u>Rusakalbiai:</u> Beveik nepastebimi politikoje (137/I2003), deportuojamas pensininkas (buvęs sovietų armijos kariškis) (168/I2003, 173/I2003).	<u>Rusakalbiai:</u> Jų daug versle (137/I2003), gyvena geriau, nei žmonės Rusijoje (213/I2004, 225/I2004).
<u>Santykiai su Rusija:</u> Paskaičiavo nuostolį dėl okupacijos (084/KP2004), (tarpusavio santykių) skausmingos temos (217/I2004), politinės ir ekonominės problemos (225/I2004).	<u>Santykiai su Rusija:</u> Atsisakė teritorinių pretenzijų (007/AiF2003), bendradarbiavimas (teisinėje sferoje) (126/I2003),

	<p>harmoningi (santykiai) (137/I2003), vis labiau normalizuojami santykiai (137/I2003), pozityvus požiūris (į santykius su Rusija) (225/I2004).</p>
	<p><u>Politikai:</u></p> <p>Prezidentas Arnoldas Ruutelis – stačiatikis (146/I2003).</p> <p>Ministras pirmininkas Juhan Parts – naujos politikų kartos atstovas, ambicingas, dalykiškas, pragmatiškas (225/I2004).</p>

2008–2009 metai

Požiūrio į Baltijos šalis konceptų sąvadas (2008–2009)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>Smulkūs propagandos šunėkai (шавки) (008/AiF2008), apsnūdusios (сонные) respublikos (026/AiF2009), mažos ir nesubrendusios valstybės (031/AiF2009), politinis ryšys su JAV (009/AiF2008), koalicija (naujam) „šaltajam karui“ (150/I2008), bandymas likviduoti rusų kalbą (136/I2008), priešiškos (Rusijai) valstybės (015/AiF2008, 048/KP2008), antirusiška pozicija / akcija (091/KP2009, 146/I2008, 200/I2009, 216/I2009), antirusiška propaganda (151/I2008, 170/I2008, 200/I2009), rusofobija (200/I2009), neonaciai (101/KP2009, 197/I2009), neofašistai (216/I2009).</p>	<p><u>Bendra charakteristika:</u></p> <p>Socializmo vitrina (sovietmečiu) (207/I2009), labiausiai vakarietiškos šalys posovietinėje erdvėje (240/I2009).</p>

<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>Negebėjimas susitvarkyti su krize (089/KP2009), nacizmas tapo beveik oficialia ideologija (200/I2009), apartheido politika (216/I2009).</p>	
<p><u>NATO:</u></p> <p>(Baltijos šalių) įstojimas į NATO – didelė politinė klaida (083/KP2008).</p>	
<p><u>Kriminalai/neteisėta veikla:</u></p> <p>Vogtus medalius veža į Pabaltijį (042/KP2008), vandalai (092/KP2009), politizuotas (teismo) procesas (238/I2009).</p>	
<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>(Pabaltijo valstybės) beveik bankrutavo (023/AiF2009), bankai gali bankrotuoti (167/I2008), amoralus neokonservatyvaus kapitalizmo modelis (089/KP2009), pramonė „nusižudė“ (091/KP2009), iššvaistė sovietinį ūkio palikimą (207/I2009), ekonominės problemos (096/KP2009), skylė kišenėje (121/KP2009), prisirinko pernelyg daug kreditų (167/I2008, 240/I2009), infliacija (194/I2009), krizė (207/I2009), taip ir nesukūrė tvarios (устойчивая) ekonomikos (240/I2009).</p>	<p><u>Ekonomika:</u></p> <p>Sumažėjo maisto kainos (125/KP2009).</p>
<p><u>Visuomenė:</u></p> <p>Individualistai iš prigimties (126/I2008), veteranų persekiojimas (144/I2008), (Pabaltijo gyventojams) nelabai smagu (167/I2008), neapykantos tarp skirtingų tautybių žmonių (межнациональной) kurstymas (200/I2009), buitinis antisemitizmas (218/I2009), taupo maistui ir kurui (240/I2009).</p>	
<p><u>Rusakalbiai:</u></p> <p>Patyria dideles teisines problemas</p>	

(139/I2008), nemeilė rusams (207/I2009).	
<p><u>Santykiai su Rusija:</u></p> <p>Kritiniai pareiškimai (Rusijos atžvilgiu) (007/AiF2008), bando užčiaupti Rusiją (012/AiF2008), bando įgelti (įkąsti) Rusijai (025/AiF2009), prieštarauja naujai draugystei (su Rusija) (028/AiF2009), reiškia finansines pretenzijas Rusijai (031/AiF2009), neliko bendrų vertybių (056/KP2008), (<i>iron.</i>) kovos prieš Rusiją avangardas ES (096/KP2009), (Baltijos šalys) garsėja ne visai draugišku požiūriu į Rusiją (106/KP2009), (Baltijos šalių) demaršai (135/I2008), Rusijos kritikai (152/I2008, 154/I2008), netinkami (неприемлемые) pareiškimai (Rusijos atžvilgiu) (164/I2003).</p>	
<p><u>Tarpusavio santykiai:</u></p> <p>Pabaltijo balsų choras (prieš Rusiją) (053/KP2008).</p>	
<p><u>Istorija:</u></p> <p>Griauna paminklus išvaduotojams (034/AiF2009), drabsto purvu savo istoriją (103/KP2009), buvo privilegijuotoje ekonominėje padėtyje TSRS (110/KP2009), (1941 metais) džiaugsmingai sutikinėjo fašistinius okupantus (136/I2008), nemėgsta prisiminti, kad būtent Sovietų Sąjunga pirma pripažino Lietuvą, Latviją ir Estiją (168/I2008), kolaborantai dalyvavo Holokauste (187/I2009), išnaudoja istoriją politiniams tikslams (205/I2009), istorija – politinis ginklas (205/I2009), (istorija) profesionaliai falsifikuojama (074/KP2008, 101/KP2009, 200/I2009), švenčia neegzistuojančius jubiliejus (076/KP2008).</p>	<p><u>Istorija:</u></p> <p>Karti istorinė atmintis apie sovietinę okupaciją (069/KP2008).</p>
<p><u>Kultūra:</u></p> <p>Blogas požiūris į aktorius, dirbusius Rusijoje</p>	

(004/AiF2008).	
	<u>Turizmas:</u> (Turistai iš Rusijos) laukiami svečiai (011/AiF2008).

Požiūrio į Lietuvą konceptų sąvadas (2008–2009)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Politinė sistema:</u> Uždrausta sovietinė simbolika (036/KP2008), valstybinis provakarietiškas ir antirusiškas projektas žlugo (107/KP2009), skandalas (218/I2009).	
<u>Politikai:</u> Valdas Adamkus – provokuojantys pareiškimai (023/AiF2009). Dalia Grybauskaitė – nelanksti, uždaro būdo vadovė (032/AiF2009).	<u>Politikai:</u> Dalia Grybauskaitė – populiari figūra (119/KP2009), ramus, nuosaikus ir pragmatiškas žmogus (119/KP2009), nerusofobė (не замечена в русофобии) (119/KP2009), pažadėjo „konstruktyviai bendrauti“ su kaimynais (228/I2009).
<u>Kariuomenė:</u> (<i>Iron.</i>) pajėgi (мощная) Lietuvos kariuomenė (107/KP2009).	
<u>Kriminalai/neteisėta veikla:</u> Moteris-samdinė (snaipere) lietuvė (Gruzijoje) (047/KP2008).	
<u>Ekonomika:</u> Ekonominė krizė (023/AiF2009, 228/I2009), infliacija (044/KP2008), (situacija Lietuvoje primena) finansinę katastrofą kilnojamame cirke (107/KP2009), BVP kritimas	<u>Ekonomika:</u> Žemesnės kainos, nei prieš metus (078/KP2008), nuolaidos (turistams) (078/KP2008), Lietuva stabilesnė (nei Estija ir

(119/KP2009), rekordiškas nedarbo lygio augimas (119/KP2009).	Latvija) (173/I2008).
<u>Santykiai su Rusija:</u> Bando atkeršyti (Rusijai) (072/KP2008), šaltoki santykiai (153/I2008).	
<u>Visuomenė:</u> Masiniai neramumai (023/AiF2009, 024/AiF2009), revoliucinės nuotaikos (024/AiF2009), žmonės pavargo nuo savo partinių veikėjų (119/KP2009), ilgisi stiprios rankos (228/I2009).	
	<u>Rusakalbiai:</u> Lietuviai šiltai priima rusus (тепло относятся) (161/I2008).
	<u>Sportas:</u> (Lietuva) suprato, kad vien krepšiniu gyva nebusi (014/AiF2008), rinktinė sukūrė sensaciją (futbolo rungtynėse) (057/KP2008), tikras krepšinis (175/I2008).
	<u>Kultūra:</u> (Lietuvos atstovas Eurovizijoje) Saša Son – rusas pagal kilmę (106/KP2009), lietuvių aktoriai – geriausi fašistų vaidmenų atlikėjai (149/I2008), Eimuntas Nekrošius – madingas režisierius (166/I2003).

Požiūrio į Latviją konceptų sąvadas (2008–2009)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<u>Bendros charakteristikos:</u> Nacionalizmas (059/KP2008, 065/KP2008,	

180/I2008, 206/I2009, 233/I2009), antirusiška mitologija (184/I2009), nacių eitynės (196/I2009, 199/I2009, 201/I2009), neonacizmo grėsmė (200/I2009, 201/I2009), fašizmas (201/I2009), nacizmo praktika (202/I2009), nacių-nusikaltėlių išaukštinimas (героизация) (212/I2009), nacional-radikalai (2012/I2009), per anksti jiems (latviams) į Europą (061/KP2008), neverti laisvės (065/KP2008), rusofobija (073/KP2008, 182/I2009), patriotizmo krizė (086/KP2009), pamiršo demokratiją ir žodžio laisvę (173/I2008), bandymas įvesti cenzūrą (174/I2008), kursto neapykantą (176/I2008), silpniausia grandis Pabaltýje (182/I2009), absurdas (219/I2009), skandalingi faktai (232/I2009).	
<u>Politinė sistema:</u> Valdžia nežino, kaip pataisyti situaciją (kovoti su krize) (026/AiF2009), politikai ignoruoja žmogaus problemas (026/AiF2009), tarpusavio nesutarimai (064/KP2008), politiniai neramumai (086/KP2009), beveik revoliucija (086/KP2009), (politiniai) ekstremistai (116/KP2009).	<u>Politinė sistema:</u> Rusiškas posūkis (Latvijos politikoje) (233/I2009).
<u>Politikai:</u> Prezidentas Valdis Zalteris, ministras pirmininkas Valdis Dombrovskis – Hitleris gali jais didžiulis (115/KP2009).	<u>Politikai:</u> Valdis Zalteris – (atėjo į festivalį „Novaja volna“) santūriai, su atvira širdimi (140/I2008).
<u>Kariuomenė:</u> (Iron.) pajėgi (могучая) Latvijos kariuomenė (107/KP2009).	
<u>Kriminalai/neteisėta veikla:</u> Sufabrikuota byla (133/I2008), darė spaudimą (Tarptautinio žmogaus teisių teismo teisėjams) (143/I2008), (Teismai egzistuoja) už tarptautinio teisinio lauko ribų	

(144/I2008).	
<u>Ekonomika:</u> Krizė (026/AiF2009, 086/KP2009, 173/I2008, 180/I2008, 184/I2009, 206/I2009, 233/I2009), kreditinės istorijos – primena siaubo filmų scenarijus (026/AiF2009), ant kreditų adatos (026/AiF2009), mirusi / sunaikinta pramonė (026/AiF2009, 086/KP2009, 182/I2009), nebeliko populiarių sovietinių prekės ženklų (026/AiF2009), infliacija (044/KP2008), šalis-bankrotas (086/KP2009, 184/I2009), ekonomika ties katastrofos (на грани коллапса) /defolto riba (102/KP2009, 207/I2009), (valstybė) užsilenkia nuo krizės (109/KP2009), nėra pinigų biudžete (180/I2008), pravalgė sovietmečio sankaupas (182/I2009), sunaikino savo žemės ūkį (182/I2009), kainų augimas (182/I2009), įmonių bankrotas (206/I2009), aukštas nedarbo lygis (206/I2009).	<u>Ekonomika:</u> Baigėsi „šprotų karas“ (006/AiF2008).
<u>Visuomenė:</u> Protesto akcijos (024/AiF2009, 182/I2009), žmonės prarado tikėjimą rytučiu (потеряли уверенность в завтрашнем дне) (026/AiF2009), raudonųjų latvių šaulių palikuoniai (182/I2009), kurstoma isterija (206/I2009), nesveikos ir pavojingos tendencijos (212/I2009).	<u>Visuomenė:</u> Geri santykiai tarp latvių ir rusų (buitiniu lygiu) (235/I2009).
<u>Rusakalbiai:</u> Diskriminacija (183/I2009), sunaikintas švietimas rusų kalba (183/I2009), neturi pilietybės ir daugumos teisių (183/I2009).	
<u>Santykiai su Rusija:</u> Demonizuoja (Rusiją) (176/I2008), stengiasi kiek įmanoma pakenkti (напакоствить) Rusijai (184/I2009), piešiamas priešo paveikslas (206/I2009).	

<p><u>Istorija:</u></p> <p>Paminklas fašistams (034/AiF2009), garbinami Hitlerio pakalikai (098/KP2009), (SS legionieriai) išgarsėjo baudžiamosiomis operacijomis (098/KP2009, 117/KP2009), nori paslėpti (заболтать) tiesą (118/KP2009), perrašoma istorija (144/I2008, 212/I2009), filmas „Soviet Story“ - padirbti faktai, klaidingi teiginiai (170/I2008), (antirusiškas) propagandinis kinas (176/I2008, 223/I2009), melo lavina (176/I2008), Gebelso lygio propaganda (176/I2008), šlykštus, pseudodokumentinis filmas (205/I2009).</p>	<p><u>Istorija:</u></p> <p>(Sovietmetis) didžiausio klestėjimo metas (121/KP2009).</p>
<p><u>Sportas:</u></p> <p>(Rusijos rinktinė) sutriuškino Latvijos ledo ritulio rinktinę (112/KP2009).</p>	
<p><u>Kultūra:</u></p> <p>Via Artmane – buvo gėdijama už populiarumą Sovietų Sąjungoje (165/I2008).</p>	<p><u>Kultūra:</u></p> <p>Via Artmane – viena iš populiariausių sovietinio kino aktorių (066/KP2008, 165/I2008), Eurovizijoje – Latvijos atstovas dainuos rusiškai (106/KP2009), režisierius Alvis Hermanis – žinomas visoje Europoje (172/I2008).</p>

Požiūrio į Estiją konceptų sąvadas (2008–2009)

Negatyvaus požiūrio elementai	Pozityvaus požiūrio elementai
<p><u>Bendros charakteristikos:</u></p> <p>Informacinis karas (082/KP2008, 083/KP2008), skandalingas paminklo perkėlimas (Bronzinis karys) (087/KP2009), valstybinis fašizmas (087/KP2009), politiniai kaliniai (087/KP2009), (<i>iron.</i>) neskubanti Estija (095/KP2009), naciai /</p>	

<p>skustagalviai (099/KP2009, 177/I2008, 178/I2008), nacionalistai (224/I2009), klesti nacizmo propaganda (099/KP2009), parduodamas kalendorius su nacistine simbolika (171/I2008, 203/I2009), fašistai (114/KP2009, 171/I2008), reabilituota SS-ninkų emblema (124/KP2009), mažai žemės (126/I2008), asimiliavimo politika (127/I2008), skandalas (132/I2008), skandalingas (teisminis) procesas (209/I2009), teisia disidentus (162/I2008), šnipų gaudymo manija (шпиономания) (162/I2008), estų šnipas – skamba komiškai (163/I2008), neonacizmas (177/I2008, 230/I2009), absurdas (182/I2009, 185/I2009), policinė valstybė (220/I2009), totalus persekiojimas (220/I2009).</p>	
<p><u>Politinė sistema:</u></p> <p>Bjauri (уродливая) nacionalinė politika (131/I2008), apartheido politika (rusų atžvilgiu) (162/I2008), autoritarinis režimas (162/I2008), noras nubausti žmones, nepritariančius valdžiai (171/I2008), (valdžia) nusistačiusi prieš viską, kas yra rusiška (178/I2008), nusikalstama vyriausybė (181/I2008), siauras mąstymas (181/I2008), prokuratūra – politinis instrumentas (182/I2009), byra (трещит по швам) valdančioji koalicija (230/I2009).</p>	
<p><u>Politikai:</u></p> <p>Toomas Hendrikas Ilvesas – nekorektiškas pasisakymas, kalba estiškai su amerikietišku akcentu (002/AiF2008), suglamžytame kostiume (129/I2008), netvarkos kurstytojas (возмутитель спокойствия) (132/I2008).</p>	
<p><u>Kriminalai/neteisėta veikla:</u></p> <p>Kontrabanda (237/I2009).</p>	
<p><u>Specialiosios tarnybos:</u></p> <p>(Estijos žvalgyba) ČŽV filialas (163/I2003),</p>	

taiko spaudimą (181/I2008).	
<u>Ekonomika:</u> Lėšų trukumas (186/I2009), sudėtinga ekonominė situacija (204/I2009).	
<u>Visuomenė:</u> Mažumų diskriminavimas (101/KP2009), visų žmogaus teisių neigimas (127/I2008), žmogaus teisių pažeidimas (144/I2008, 220/I2009), galutinai susiskaldė (162/I2008, 181/I2008), žmonės bijo išsakyti savo nuomonę (162/I2008, 220/I2009), isterija ir nuolatinė baimė (162/I2008), estus kamuoja aukos kompleksas (181/I2008).	<u>Visuomenė:</u> Paprasti estai labai simpatizuoja rusams (027/AiF2009), normalūs žmonės pilietinėje visuomenėje bendrauja be problemų (138/I2008).
<u>Rusakalbiai:</u> Verčiami atsisakyti savo vertybių (127/I2008), antrarūšiai žmonės (130/I2008, 162/I2008), dirba tą darbą, kurį nenori dirbti estai (131/I2008), atlieka patarnaujančio personalo (прислуга) vaidmenį (131/I2008), neteko visų teisių (181/I2008), yra marginalizuojami (230/I2009).	
<u>Santykiai su Rusija:</u> Ne pats geriausias laikotarpis (027/AiF2009), sugriauta tas, kas buvo bendro (077/KP2008), Estija šnipinėja prieš Rusiją (užsienio žvalgybų naudai) (163/I2008).	<u>Santykiai su Rusija:</u> Santykiai šiek tiek pagerėjo (128/I2008).
<u>Bronzinio kario istorija:</u> Estijos valstybės žlugimo pradžia (162/I2008), šventvagiškas memorialo perkėlimas (192/I2009), atminties išniekinimas (192/I2009), absurdiški ir bejėgiai kaltinimai (Bronzinio kario gynėjams) (214/I2009), istorinės atminties žeminimas (224/I2009).	<u>Bronzinio kario istorija:</u> Bronzinio kario gynėjai išteisinti (022/AiF2009).
<u>Istorija:</u>	

<p>Apvertē (istorijā) aukštyn kojomis (114/KP2009), skirtingas sovietmečio įvertinimas (128/I2008), perrašo istoriją (144/I2008, 162/I2008, 192/I2009, 230/I2009), nacizmo išaukštinimas (героизация) (177/I2008), istorijos falsifikavimas (216/I2009).</p>	
	<p><u>Kultūra:</u></p> <p>Sparti kino raida (138/I2008).</p>

Priedas nr. 5

Medžiagos kodai

1991

001/AiF1991. Десант на выручку. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 2 (535). p. 6.

002/AiF1991. СИГОВ, Ю. Литва: как это было. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 1,2.

003/AiF1991. Полковник Н. Петрушенко: «Войска в Литву не вводились». *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 2.

004/AiF1991. С. Федоров: «Демократия — это свобода труда». *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 2.

005/AiF1991. Литва: в зеркале зарубежной печати. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 2,3.

006/AiF1991. Голос интеллигенции. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 3.

007/AiF1991. Не верьте! *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 3.

008/AiF1991. Телеграмма министру Н. Губенко. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 3.

009/AiF1991. САВИЧЕВ, В. Латвия между двух фронтов. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 1,7.

010/AiF1991. У роковой черты. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 4,5.

011/AiF1991. В Литве — танки, на экранах - танцы. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 3 (536). p. 4,5.

012/AiF1991. РОМАНЕНКО, В. Полковник В. Алкснис: «Москва нас бросила». *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 4 (537). p. 2.

- 013/AiF1991.** УГЛАНОВ, А. Генерал-полковник К. Кобец: «Быть взвешеннее». *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 4 (537). p. 2.
- 014/AiF1991.** САВИЧЕВ, В. ОМОН наводит шмон. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 4 (537). p. 3.
- 015/AiF1991.** Строки из писем. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 4 (537). p. 3.
- 016/AiF1991.** САВИЧЕВ, В. Латвия: что стоит за событиями. *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 5 (538). p. 4.
- 017/AiF1991.** МЕЩЕРСКИЙ, А. Помогут ли цензура и войска? *Аргументы и факты*. 1991 m. sausis, Nr. 4 (537). p. 4,5.
- 018/AiF1991.** 16-я республика без территории. *Аргументы и факты*. 1991 m. vasaris, Nr. 8 (541). p. 3.
- 019/AiF1991.** Коротко. *Аргументы и факты*. 1991 m. kovas, Nr. 11 (544). p. 4.
- 020/AiF1991.** О'ЛИРИ. Конор. Уроки Северной Ирландии *Аргументы и факты*. 1991 m. balandis, Nr. 13 (546). p. 2.
- 021/AiF1991.** Коротко по материалам Интерфакс. *Аргументы и факты*. 1991 m. balandis, Nr. 15 (548). p. 7.
- 022/AiF1991.** СИДОРОВ, П. Человек с Запада. *Аргументы и факты*. 1991 m. gegužė, Nr. 18 (551). p. 6,7.
- 023/AiF1991.** УГЛАНОВ, А. «Моя-твоя» не понимает? *Аргументы и факты*. 1991 m. birželis, Nr. 21 (554). p. 2,3.
- 024/AiF1991.** САВИЧЕВ, В. Анатолий Горбунов: «Последний шанс научиться жить самостоятельно». *Аргументы и факты*. 1991 m. birželis, Nr. 23 (556). p. 2.
- 025/AiF1991.** МОРЖАРЕТТО, И. На Запад надейся, но сам не плошай. *Аргументы и факты*. 1991 m. birželis, Nr. 24 (557). p. 4.
- 026/AiF1991.** В Москве, как в Прибалтике... *Аргументы и факты*. 1991 m. birželis, Nr. 25 (558). p. 1.

- 027/AiF1991.** Часы остановились в 4.45. *Аргументы и факты.* 1991 m. rugpjūtis, Nr. 31 (564). p. 2.
- 028/AiF1991.** От порно до ОМОНа. *Аргументы и факты.* 1991 m. rugpjūtis, Nr. 31 (564). p. 5.
- 029/AiF1991.** Они о нас. *Аргументы и факты.* 1991 m. rugpjūtis, Nr. 31 (564). p. 6.
- 030/AiF1991.** САВИЧЕВ, В. Как живет в Вильнюсе. *Аргументы и факты.* 1991 m. rugpjūtis, Nr. 32 (565). p. 2.
- 031/AiF1991.** СТАРКОВ, В. Русская революция 1991 года. Наш вариант *Аргументы и факты.* 1991 m. rugpjūtis, Nr. 33 (566). p. 1,2.
- 032/AiF1991.** В. Алкснис: «У нас нет маршала Жукова, а есть маршал Язов». *Аргументы и факты.* 1991 m. rugpjūtis, Nr. 34 (567). p. 3.
- 033/AiF1991.** Письма. *Аргументы и факты.* 1991 m. rugpjūtis, Nr. 34 (567). p. 8.
- 034/AiF1991.** Не отдадим «деревянных». *Аргументы и факты.* 1991 m. rugsėjis, Nr. 37 (570). p. 2.
- 035/AiF1991.** Будут ли спортсмены республик... *Аргументы и факты.* 1991 m. rugsėjis, Nr. 38 (571). p. 7.
- 036/AiF1991.** «Иван» недоволен. *Аргументы и факты.* 1991 m. spalio, Nr. 39 (572). p. 1.
- 037/AiF1991.** ЖЕВАКИН, С. Отношения с соседями — главный вопрос. *Аргументы и факты.* 1991 m. spalio, Nr. 40 (573). p. 2.
- 038/AiF1991.** Республики. *Аргументы и факты.* 1991 m. lapkritis, Nr. 45 (578). p. 5.
- 039/AiF1991.** Командировка в Ригу. *Аргументы и факты.* 1991 m. gruodis, Nr. 49 (582). p. 5.
- 040/AiF1991.** Кто, кому и что отдает. *Аргументы и факты.* 1991 m. gruodis, Nr. 50 (583). p. 2.
- 041/AiF1991.** МОРЖАРЕТТО, И. На полпути к рынку. *Аргументы и факты.* 1991 m. gruodis, Nr. 51 (584). p. 2.

- 042/КР1991.** МАЛАХОВСКАЯ, С. К штыку приравнено перо. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 4 d., Nr. 3 (20003). p. 1.
- 043/КР1991.** НАРЗИКУЛОВ. С. Прогноз. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 5 d., Nr. 4 (20004). p. 1.
- 044/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Но, господа, как хочется стреляться... *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 5 d., Nr. 4 (20004). p. 2.
- 045/КР1991.** КОРЗУН, А. Зимний конвой для осеннего призыва. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 5 d., Nr. 5 (20005). p. 2.
- 046/КР1991.** Правительство Литвы ушло в отставку. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 9 d., Nr. 6 (20006). p. 1.
- 047/КР1991.** Десантники в свободном поиске. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 9 d., Nr. 6 (20006). p. 1.
- 048/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Танки на улицах Вильнюса. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 12 d., Nr. 9 (20009). p. 1.
- 049/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Как я был диверсантом. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 12 d., Nr. 9 (20009). p. 4.
- 050/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Железный аргумент: танки. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 10 (20010). p. 1, 3.
- 051/КР1991.** Официальная версия. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 10 (20010). p. 1.
- 052/КР1991.** СИЧКА, И. По курсу — правый поворот? *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 10 (20010). p. 1.
- 053/КР1991.** Хорошо молчим. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 10 (20010). p. 1.
- 054/КР1991.** Шок. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 10 (20010). p. 1.
- 055/КР1991.** Мир встревожен. О реакции на события в Литве рассказывают наши корреспонденты. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 10 (20010). p. 3.

- 056/КР1991.** Заявление бюро ЦК ВЛКСМ. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 11 (20011). p. 1.
- 057/КР1991.** Никто не хотел умирать. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 11 (20011). p. 1.
- 058/КР1991.** СИЧКА, И. Их знают только в лицо... *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 11 (20011). p. 1.
- 059/КР1991.** Вечерний звонок Владимиру Бакатину. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 11 (20011). p. 1.
- 060/КР1991.** ШУТКЕВИЧ, В. «Европейский дом» горит в Вильнюсе. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 11 (20011). p. 3.
- 061/КР1991.** Что думают в России о событиях в Литве. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 18 d., Nr. 13 (20013). p. 1.
- 062/КР1991.** ПШЕНИЧНЫЙ, О. Короче, ТШН!. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 18 d., Nr. 13 (20013). p. 1.
- 063/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Женщины Прибалтики: Рожаем несмотря ни на что! *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 19 d., Nr. 14 (20014). p. 1, 3.
- 064/КР1991.** МУСАЛОВ, А. ПАНКРАТОВ, А. Это было, было... *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 19 d., Nr. 14 (20014). p. 3.
- 065/КР1991.** И это тоже... *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 19 d., Nr. 14 (20014). p. 3.
- 066/КР1991.** Б. Ельцин: «Я верю, что реакция не пройдет...» *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 19 d., Nr. 14 (20014). p. 3.
- 067/КР1991.** МАРКАРЯН, К. САПОЖНИКОВА, Г. На Балтике шторм. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 22 d., Nr. 15 (20015). p. 1.
- 068/КР1991.** МАРКАРЯН, К. ЗАРОВСКИЙ, В. Баррикады пока остаются. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 23 d., Nr. 16 (20016). p. 1.
- 069/КР1991.** Телеграммы. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 25 d., Nr. 18 (20018). p. 1.

- 070/КР1991.** В Таллинне убиты два шведа. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 26 d., Nr. 19 (20019). p. 1.
- 071/КР1991.** ЕВТУШЕНКО, А. Казимера Прунскене: «Я не агент Кремля». *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 29 d., Nr. 20 (20020). p. 2.
- 072/КР1991.** КРАЙНИЙ, А. МУРАТОВ, Д. «Прощайте, они уже на третьем этаже...» *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 30 d., Nr. 21 (20021). p. 2.
- 073/КР1991.** НИКИТИНСКИХ, Л. Прощай правовое государство. *Комсомольская правда*. 1991 m. sausio 31 d., Nr. 22 (20022). p. 1.
- 074/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Литва: язык согласия? *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 2 d., Nr. 24-25 (20024-25). p. 1.
- 075/КР1991.** «Голубые береты» против голубых экранов. *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 5 d., Nr. 26-27 (20026-27). p. 1.
- 076/КР1991.** Опять в Невзорова стреляли... *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 5 d., Nr. 26-27 (20026-27). p. 1.
- 077/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Десант вызывали. А кто будет платить? *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 7 d., Nr. 29 (20029). p. 1.
- 078/КР1991.** ПРОЦЕНКО, А. Какую цель оправдывают «спецсредства» *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 8 d., Nr. 30 (20030). p. 2.
- 079/КР1991.** ТАРАСОВ, А. Кто ищет мафию, тот всегда найдет... *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 9 d., Nr. 31-32 (20031-32). p. 2.
- 080/КР1991.** КОСУЛЬНИКОВ, А. Кого играет свита. *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 9 d., Nr. 31-32 (20031-32). p. 2.
- 081/КР1991.** ЛЫМАРЬ, И. А. Невзоров: «Только танки». *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 9 d., Nr. 31-32 (20031-32). p. 2.
- 082/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Литва, конечно, выбирает свободу. *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 10 d., Nr. 33-34 (20033-34). p. 1.
- 083/КР1991.** Литва наводит мосты. *Комсомольская правда*. 1991 m. vasario 13 d., Nr. 35 (20035). p. 1.

- 084/КР1991.** Вопрос, конечно, интересный. *Комсомольская правда.* 1991 m. vasario 13 d., Nr. 35 (20035). p. 1.
- 085/КР1991.** МАЛАХОВСКИЙ, С. Из жизни бомб. *Комсомольская правда.* 1991 m. vasario 15 d., Nr. 37 (20037). p. 1.
- 086/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Латвия уходит второй? *Комсомольская правда.* 1991 m. vasario 16 d., Nr. 38-39 (20038-39). p. 2.
- 087/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Конвертируемость нашей шутки неуклонно повышается. *Комсомольская правда.* 1991 m. vasario 20 d., Nr. 41 (20041). p. 2.
- 088/КР1991.** А в глазах только боль за отечество... *Комсомольская правда.* 1991 m. vasario 21 d., Nr. 42 (20042). p. 2, 3.
- 089/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Работают по 22 часа в сутки... История возрожденного комсомола Литвы: факты, комментарии и совсем немного эмоций. *Комсомольская правда.* 1991 m. vasario 22 d., Nr. 43 (20043). p. 2.
- 090/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. ПЛАТОВСКИЙ, А. И ты Рейкьявик... Исландия готова установить дипломатические отношения с Литвой. *Комсомольская правда.* 1991 m. vasario 22 d., Nr. 43 (20043). p. 3.
- 091/КР1991.** Референдум: Центр «за», если вы не против. *Комсомольская правда.* 1991 m. vasario 28 d., Nr. 48 (20048). p. 2.
- 092/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. МАРКАРЯН, К., НИКИТИНСКИЙ, Л. Прибалтика: Когда «да» означает «нет». *Комсомольская правда.* 1991 m. kovo 5 d., Nr. 51 (20051). p. 1.
- 093/КР1991.** Женщины правят миром, но к политике это не относится. А жаль... *Комсомольская правда.* 1991 m. kovo 8 d., Nr. 54 (20054). p. 1.
- 094/КР1991.** Сколько армий в нашей стране? *Комсомольская правда.* 1991 m. kovo 12 d., Nr. 56 (20056). p. 3.
- 095/КР1991.** МАРКАРЯН, К., ЗАРОВСКИЙ, В. Юрис Подниекс: «Это были не шальные пули...». *Комсомольская правда.* 1991 m. kovo 13 d., Nr. 57 (20057). p. 1.

- 096/КР1991.** МАРКАРЯН, К., Проверено, мины есть. *Комсомольская правда*. 1991 m. kovo 19 d., Nr. 62 (20062). p. 1.
- 097/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. У богатых свои причуды. *Комсомольская правда*. 1991 m. kovo 20 d., Nr. 63 (20063). p. 4.
- 098/КР1991.** Две версии одного ЧП. *Комсомольская правда*. 1991 m. kovo 23 d., Nr. 66-67 (20066-67). p. 1.
- 099/КР1991.** ОРЛЮК, С. Проект закона «Не убий». *Комсомольская правда*. 1991 m. kovo 23 d., Nr. 66-67 (20066-67). p. 2.
- 100/КР1991.** МАРКАРЯН, К., Равны и автономны. *Комсомольская правда*. 1991 m. kovo 26 d., Nr. 68 (20068). p. 1.
- 101/КР1991.** МАРКАРЯН, К., Не продается вдохновение. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 6 d., Nr. 78 (20078). p. 4.
- 102/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. В. Ландсбергис: На магаданские рудники мы не претендуем. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 9 d., Nr. 79 (20079). p. 2.
- 103/КР1991.** «Капусту» - в банки. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 12 d., Nr. 82-83 (20082-83). p. 1.
- 104/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Бал дровосека. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 17 d., Nr. 86 (20086). p. 4.
- 105/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Вошли и всех убили. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 18 d., Nr. 87 (20087). p. 1.
- 106/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Здесь совсем нет зимы. И все-таки русские из Эстонии не уезжают. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 23 d., Nr. 91 (20091). p. 3.
- 107/КР1991.** ОМОН в банке. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 26 d., Nr. 94 (20094). p. 1.
- 108/КР1991.** Битва ОМОНа с ДОСААФом. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 27 d., Nr. 95-96 (20095-96). p. 1.
- 109/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Взрыв по расчету? *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 27 d., Nr. 95-96 (20095-96). p. 1.

- 110/КР1991.** КОРЗУН, А. Если автомат заряжен, он обязательно выстрелит. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 27 d., Nr. 95-96 (20095-96). p. 2.
- 111/КР1991.** БЕЛЯНИНОВ, К. Атомный остров. Впервые в мировой истории АЭС стала политическим оружием. *Комсомольская правда*. 1991 m. balandžio 30 d., Nr. 97 (20097). p. 2.
- 112/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. ОМОН в отдельно взятой им республике. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužės 5 d., Nr. 100 (20100). p. 2.
- 113/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Из жизни памятников. Таллинн. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužės 12 d., Nr. 106 (20106). p. 1.
- 114/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. А из нашего окна ваша башня не видна. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužės 14 d., Nr. 107 (20107). p. 1.
- 115/КР1991.** ГАНЕЛИН, А. КУРУШИН, А. МУРСАЛИЕВ, А. ...Плюс суверенизация всей страны. Союз нерушимый республик свободных? Сплотила навеки великая Русь? *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužės 18 d., Nr. 111-112 (20111-112). p. 4, 5.
- 116/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Нефть — на кофе и чай меняют в Прибалтике. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužės 22 d., Nr. 114 (20114). p. 2.
- 117/КР1991.** Вопросы задавали Отту. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužės 22 d., Nr. 114 (20114). p. 4.
- 118/КР1991.** География грядущих конфликтов. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužės 23 d., Nr. 115 (20115). p. 3.
- 119/КР1991.** МАРКАРЯН, К. АМЕЛЬЧЕНКО, А. ОМОН переходит все границы. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužės 24 d., Nr. 116 (20116). p. 1.
- 120/КР1991.** ЕГОРОВА, О. ЗАРОВСКИЙ, В. На границе люди ходят хмуро. Таможенная «война» на белорусско-литовской границе уже привела к двум жертвам. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužės 25 d., Nr. 117-118 (20117-118). p. 1.

- 121/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Литва: хроника недели. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužēs 28 d., Nr. 119 (20119). p. 1.
- 122/КР1991.** СЕВИДОВА, Н. Весенний отсев. Почему идут «с молотка» фермерские хозяйства Латвии. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužēs 28 d., Nr. 119 (20119). p. 1.
- 123/КР1991.** ГЕЙКО, Ю. «Придурки, с вами не шутят!». *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužēs 28 d., Nr. 119 (20119). p. 2.
- 124/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Дошли до края. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužēs 29 d., Nr. 120 (20120). p. 1.
- 125/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Крестьянский ход прошел не в поле, а на площади Независимости в Вильнюсе. *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužēs 30 d., Nr. 121 (20121). p. 1.
- 126/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Грянет ли в Латвии? Почему до сих пор не начался диалог между центром и суверенной республикой? *Комсомольская правда*. 1991 m. gegužēs 31 d., Nr. 122 (20122). p. 2.
- 127/КР1991.** ДОЦУК, Е. Генеральный прокурор СССР — против рижского ОМОНа.. *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 1 d., Nr. 123-124 (20123-124). p. 2.
- 128/КР1991.** ТКАЧУК, В. ОМОН: выхожу один я на дорогу. *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 5 d., Nr. 126 (20126). p. 1.
- 129/КР1991.** КОРЗУН, А. Полковнику закон не писан, если армия служит политикам, а не народу. *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 5 d., Nr. 126 (20126). p. 1.
- 130/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Кто стучится в дверь ко мне? Это латвийская полиция. *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 7 d., Nr. 128 (20128). p. 1.
- 131/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Домская площадь: голодовка продолжается. *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 8 d., Nr. 129-130 (20129-130). p. 1.
- 132/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Рижский след Чернобыля. *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 14 d., Nr. 134 (20134). p. 1.

- 133/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Допрос коммуниста. *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 14 d., Nr. 134 (20134). p. 1.
- 134/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Литва. Сибирь. ОМОН... *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 15 d., Nr. 135-136 (20135-136). p. 1.
- 135/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Пуго снова ничего не знает? *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 15 d., Nr. 135-136 (20135-136). p. 1.
- 136/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Из «Латвии» налегке. *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 20 d., Nr. 139 (20139). p. 1.
- 137/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Правительство свергнем, которое есть, и трижды, которое будет... Правительство Эстонии и нарвский «орешек». *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 25 d., Nr. 142 (20142). p. 2.
- 138/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Опять ОМОН... *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 27 d., Nr. 144 (20144). p. 1.
- 139/КР1991.** МАРКАРЯН, К. МОНАХОВ, А. МАМОНТОВ, В. ОМОН вышел на связь. Связь опять отказала. В Прибалтике — снова «тревога»! *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 28 d., Nr. 145 (20145). p. 1.
- 140/КР1991.** ПЕТРОВ, А. Добрый дядюшка Сависаар. *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 28 d., Nr. 145 (20145). p. 1.
- 141/КР1991.** ПАНКРАТОВ, А. МАРКАРЯН, К. Кубик Рубикса. Какие игры предлагают подросткам «старшие товарищи». *Комсомольская правда*. 1991 m. birželio 29 d., Nr. 146-147 (20146-147). p. 2.
- 142/КР1991.** КОРЗУН, А. Ночь перемещения военных в Литве. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 3 d., Nr. 149 (20149). p. 1.
- 143/КР1991.** ОМОН в обиду не дадут. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 4 d., Nr. 150 (20150). p. 1.
- 144/КР1991.** Путешествие Саависара из Эстонии в Сибирь. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 4 d., Nr. 150 (20150). p. 1.
- 145/КР1991.** Где-то шуршат литовские деньги. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 5 d., Nr. 151 (20151). p. 1.

- 146/КР1991.** Взрыв по расчету произошел в здании, где располагался департамент цен Эстонии. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 11 d., Nr. 156 (20156). p. 1.
- 147/КР1991.** ПРИХОДЬКО, Н. МАРКАРЯН, К. Вступительные экзамены — первые конфликты... *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 11 d., Nr. 156 (20156). p. 1.
- 148/КР1991.** ДРОЗДОВ, С. Только вкладов им не надо? *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 12 d., Nr. 157 (20157). p. 1.
- 149/КР1991.** КОРЗУЕВ, А. Большие маневры. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 12 d., Nr. 157 (20157). p. 1.
- 150/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Как я купил квартиру в Вильнюсе. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 13 d., Nr. 158-159 (20158-159). p. 1.
- 151/КР1991.** МАРКАРЯН, К. «Движение» противопоказано. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 13 d., Nr. 158-159 (20158-159). p. 1.
- 152/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Бомба для прокурора. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 18 d., Nr. 162 (20162). p. 1.
- 153/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Совмин вам да любовь. С мужем Казимеры Прунскене беседует наш корреспондент. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 19 d., Nr. 163 (20163). p. 4.
- 154/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Свобода с привкусом кильки. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 20 d., Nr. 164-165 (20164-165). p. 2.
- 155/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. ОМОНОм сыт не будешь. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 24 d., Nr. 167 (20167). p. 1.
- 156/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Акции растут. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 24 d., Nr. 167 (20167). p. 1.
- 157/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Партбереты. Сегодня в Латвии действуют два отряда специального назначения. *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 26 d., Nr. 169 (20169). p. 2.
- 158/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Я из леса вышел... *Комсомольская правда*. 1991 m. liepos 30 d., Nr. 172 (20172). p. 1.

- 159/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Убийство на границе. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 1 d., Nr. 174 (20174). p. 1.
- 160/КР1991.** ЖЭК - Потрошитель. «Дикая» приватизация жилья продолжается... *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 1 d., Nr. 174 (20174). p. 1.
- 161/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Калининград не станет Кенигсбергом. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 2 d., Nr. 175 (20175). p. 1.
- 162/КР1991.** «Стреляли в голову, поставив на колени». *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 3 d., Nr. 176-177 (20176-177). p. 1.
- 163/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Паспорт на всякий случай. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 6 d., Nr. 178 (20178). p. 1.
- 164/КР1991.** Траур в Вильнюсе. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 6 d., Nr. 178 (20178). p. 1.
- 165/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. От «Зеленого бора» остались одни щепки. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 6 d., Nr. 178 (20178). p. 6.
- 166/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Убийство на литовской таможне: Единственный свидетель заговорил. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 7 d., Nr. 179 (20179). p. 1.
- 167/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Тайна единственного свидетеля. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 8 d., Nr. 180 (20180). p. 1.
- 168/КР1991.** Союзный договор: подписывайтесь, пока не поздно. В розницу все дороже. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 9 d., Nr. 181 (20181). p. 1.
- 169/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Убийство на литовской таможне: версий становится меньше. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 10 d., Nr. 182-183 (20182-183). p. 1.
- 170/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Если господин Жириновский станет президентом СССР, эстонцы будут довольны. Недовольные уедут в Швецию. *Комсомольская правда*. 1991 м. rugpjūčio 10 d., Nr. 182-183 (20182-183). p. 2.

- 171/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Виктор Авотыньш: Люди новые — власть старая. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 15 d., Nr. 186 (20186). p. 1.
- 172/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Деньги в Литве совсем «озверели». *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 15 d., Nr. 186 (20186). p. 2.
- 173/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. КГБ окружен. Но этого не заметил. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 16 d., Nr. 187 (20187). p. 1.
- 174/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Если убийцу долго ждать, он, возможно, придет. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 17 d., Nr. 188-189 (20188-189). p. 3.
- 175/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Ребята, не Москва за нами. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 23 d., Nr. 191 (20191). p. 1.
- 176/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Рубикс пошел на посадку. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 24 d., Nr. 192-193 (20192-193). p. 2.
- 177/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Рига: охота за ведьмами? *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 27 d., Nr. 194-195 (20194-195). p. 2.
- 178/КР1991.** МАРКАРЯН, К. «Наши» за границей. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 28 d., Nr. 196 (20196). p. 1.
- 179/КР1991.** ДОЛГОПОЛОВ, Н. САВИЩЕВ, Е. ИВАНОВ, С. Признали. Но денег пока не дают. ЕС восстановило дипотношения с Прибалтикой. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 29 d., Nr. 197 (20197). p. 3.
- 180/КР1991.** Взрыв с гарантией. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 30 d., Nr. 198 (20198). p. 1.
- 181/КР1991.** Дюма в Литве. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 30 d., Nr. 198 (20198). p. 1.
- 182/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Об ОМОНе или плохо, или ничего. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugpjūčio 31 d., Nr. 199-200 (20199-200). p. 1.
- 183/КР1991.** МАРКАРЯН, К. СИЗЫЙ, Ф. Осень. ОМОН потянулся к востоку. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsėjo 3 d., Nr. 201 (20201). p. 1.

- 184/КР1991.** ПРОКОПЕНКО, В. Найден ствол, который стрелял в Мядининкай. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 4 d., Nr. 202 (20202). p. 1.
- 185/КР1991.** КАДУЛИН, И. Откель грозить мы будем шведам? Наконец-то и КГБ в Прибалтике будет независимым. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 5 d., Nr. 203 (20203). p. 1.
- 186/КР1991.** ИВАНОВ, С. ЧУРСИН, А. Права человека? Это шикарно... *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 11 d., Nr. 208 (20208). p. 3.
- 187/КР1991.** МЕЛКОВ, Г. Партбереты. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 14 d., Nr. 211-212 (20211-212). p. 1.
- 188/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Ночные призраки. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 14 d., Nr. 211-212 (20211-212). p. 1.
- 189/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Что может быть лучше плохого путча? За две недели после переворота Литва добилаь того, о чем мечтала последние пять лет. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 17 d., Nr. 213 (20213). p. 4.
- 190/КР1991.** МАРКАРЯН, К. В Риге стреляют... *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 19 d., Nr. 215 (20215). p. 1.
- 191/КР1991.** Нет причины для печали. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 19 d., Nr. 215 (20215). p. 1.
- 192/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Посольская «общага». *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 19 d., Nr. 215 (20215). p. 2.
- 193/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Дезертиров не будет? *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 21 d., Nr. 217-218 (20217-218). p. 1.
- 194/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Шмон на путях к суверенитету. *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 24 d., Nr. 219 (20219). p. 1.
- 195/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Янис Юрканс: «Нам нужна не только независимость, но и демократия...» *Комсомольская правда*. 1991 m. rugsējo 24 d., Nr. 219 (20219). p. 5.

- 196/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Старый Тоомас вертится, как хочет. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 8 d., Nr. 231 (20231). p. 3.
- 197/КР1991.** ХОХЛОВ, А. Растет к суверенитетам автоматная очередь. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 9 d., Nr. 232 (20232). p. 2.
- 198/КР1991.** ФРОЛОВ, С. Заживем по нотам. Дипломатическим. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 11 d., Nr. 234 (20232). p. 5.
- 199/КР1991.** МИХАЙЛОВ, Н. Пришла свобода, а с ней и аресты. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 12 d., Nr. 235-236 (20235-236). p. 1.
- 200/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Рубикс начал есть. По просьбам трудящихся. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 15 d., Nr. 237 (20237). p. 1.
- 201/КР1991.** МАРКАРЯН, К. СА: теряем мы лучших стрелков. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 16 d., Nr. 238 (20238). p. 1.
- 202/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Последнее дело. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 16 d., Nr. 238 (20238). p. 1.
- 203/КР1991.** АБАЗ, А. Арбузы вне политики. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 16 d., Nr. 238 (20238). p. 2, 3.
- 204/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Маслом Кастро не испортишь. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 19 d., Nr. 241-242 (20241-242). p. 2.
- 205/КР1991.** МАРКАРЯН, К. И вот мы иностранцы. И это счастье? *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 23 d., Nr. 244 (20244). p. 2.
- 206/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Студент с букетом — это сила! *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 24 d., Nr. 245 (20245). p. 1.
- 207/КР1991.** СИЗЫЙ, В. Хо-лод-но! *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 24 d., Nr. 245 (20245). p. 2.
- 208/КР1991.** Больше денег, хороших и разных! *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 29 d., Nr. 249 (20249). p. 3.
- 209/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Заявление Рубикса. *Комсомольская правда*. 1991 m. spalio 31 d., Nr. 251 (20251). p. 1.

- 210/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Красота — это тоже инакомыслие. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 1 d., Nr. 252 (20252). p. 1.
- 211/КР1991.** За рубежом: В Вильнюсе открылась полицейская академия. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 1 d., Nr. 252 (20252). p. 3.
- 212/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. ХОХЛОВ, А. Последний день советского гражданства. В понедельник жители Литвы проснутся кто гражданином, кто неизвестно кем. Подобное произойдет и в Латвии, и в Эстонии. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 2 d., Nr. 253 (20253). p. 4.
- 213/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Досье на вынос. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 5 d., Nr. 255 (20255). p. 2.
- 214/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Кому не спится ночью в Риге? *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 5 d., Nr. 255 (20255). p. 2.
- 215/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Ехал Бота по работе. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 7 d., Nr. 257 (20257). p. 3.
- 216/КР1991.** ЗОЗУЛЯ, В. Простой эстонский заключенный. За преступление или убеждения оказался в тюремной камере Игорь Шепелевич? *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 7 d., Nr. 257 (20257). p. 3.
- 217/КР1991.** Этот день мы отмечали как могли. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 9 d., Nr. 258-259 (20258-259). p. 3.
- 218/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. От брака рубля и копейки родился лит. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 12 d., Nr. 260 (20260). p. 2.
- 219/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Сегодня в Латвии будут раздавать портфели. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 13 d., Nr. 261 (20261). p. 1.
- 220/КР1991.** КРАЙНИЙ, А. О том, что военные в Прибалтике бастуют, они слышали по радио. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 14 d., Nr. 262 (20262). p. 1.
- 221/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Латышские «стрелки». *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 14 d., Nr. 262 (20262). p. 2.

- 222/КР1991.** И тебя зимой согреет телевизор «Электрон». *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 16 d., Nr. 264 (20264). p. 2.
- 223/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Агент «Юозас» не выйдет на связь. Ближайший соратник Ландсбергиса десять лет работал на КГБ. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 12 d., Nr. 260 (20260). p. 2.
- 224/КР1991.** КРУТАКОВ, Л. МАРКАРЯН, К. САПОЖНИКОВА, Г. ПРИХОДЬКО, Н. Чтобы сменить гражданство не обязательно куда-то уезжать. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 21 d., Nr. 268 (20268). p. 1.
- 225/КР1991.** За «Ваней» не заржавеет. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 21 d., Nr. 268 (20268). p. 2.
- 226/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Прокуратура Литвы просит помощи. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 22 d., Nr. 269 (20269). p. 2.
- 227/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Если есть свой герб и флаг, значит должен быть и враг? Санкт-петербургский адвокат о деле Игоря Шепелевича. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 26 d., Nr. 272 (20272). p. 1.
- 228/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Жертвы рижского гетто. *Комсомольская правда*. 1991 m. lapkričio 28 d., Nr. 274 (20274). p. 1.
- 229/КР1991.** КРУТАКОВ, Л. МАРКАРЯН, К. СИЗЫЙ, Ф. ХОЗЛОВ, А. ЧЕРНЯК, И. Идет охота на «волков». *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 3 d., Nr. 278 (20278). p. 2.
- 230/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. Если иностранцев заставят мыть посуду, останутся ли целыми тарелки? *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 3 d., Nr. 278 (20278). p. 3.
- 231/КР1991.** РУДНИКОВ, И. Деньги за бочку. Лучше «параллельные». *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 5 d., Nr. 280 (20280). p. 1.
- 232/КР1991.** Парфенова ждут в Сибири. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 5 d., Nr. 280 (20280). p. 1.

- 233/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Белые пятна литовской демократии. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 5 d., Nr. 280 (20280). p. 2.
- 234/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Нумизматы ищёт латы. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 5 d., Nr. 280 (20280). p. 2.
- 235/КР1991.** В Литве возможен переворот? *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 7 d., Nr. 282-283 (20282-283). p. 2.
- 236/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Из переписки по поводу рижского ОМОНа. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 10 d., Nr. 284 (20284). p. 2.
- 237/КР1991.** МАРКАРЯН, К. В Ригу попала «молния» Руцкого. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 11 d., Nr. 285 (20285). p. 1.
- 238/КР1991.** МАРКАРЯН, К. Гражданин проходит как хозяин необъятной Латвии своей. А негражданину остается завидовать. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 13 d., Nr. 287 (20287). p. 3.
- 239/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Болтун — находка для ВС Литвы. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 14 d., Nr. 288-289 (20288-289). p. 2.
- 240/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. По этапу собирается отправить И. Шепелевича Прокуратура Эстонии. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 19 d., Nr. 292 (20292). p. 2.
- 241/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. За что задержали омонца Сергея Парфенова. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 25 d., Nr. 296 (20296). p. 2, 3.
- 242/КР1991.** ЗАРОВСКИЙ, В. Литва: Рубли прыгает в длину, а цены — в высоту. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 27 d., Nr. 298 (20298). p. 2.
- 243/КР1991.** САПОЖНИКОВА, Г. «Старый Таллинн» куда-то уплыл. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 31 d., Nr. 300 (20300). p. 2.
- 244/КР1991.** Не спасли. *Комсомольская правда*. 1991 m. gruodžio 31 d., Nr. 300 (20300). p. 2.

- 245/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. Частный таксопарк и еще кое-что... *Известия.* 1991 m. sausio 1 d., Nr. 1 (23267), p. 2.
- 246/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. Кто поедет в Аргентину — эстонцы или... *Известия.* 1991 m. sausio 3 d., Nr. 2 (23268), p. 2.
- 247/11991.** Не бегите из Союза. *Известия.* 1991 m. sausio 3 d., Nr. 2 (23268), p. 5.
- 248/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Так кто же отдал приказ? Подразделения МВД СССР берет под охрану партийную собственность. *Известия.* 1991 m. sausio 4 d., Nr. 3 (23269), p. 1.
- 249/11991.** «Мессаджера» об Эстонии, Советском Союзе и Президенте Горбачеве. *Известия.* 1991 m. sausio 4 d., Nr. 3 (23269), p. 6.
- 250/11991.** Латвия договорилась с Генштабом. *Известия.* 1991 m. sausio 5 d., Nr. 4 (23270), p. 1.
- 251/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. Не торопитесь в Эстонию. *Известия.* 1991 m. sausio 5 d., Nr. 4 (23270), p. 2.
- 252/11991.** Дания — за независимую Прибалтику. *Известия.* 1991 m. sausio 5 d., Nr. 4 (23270), p. 6.
- 253/11991.** Начальник Генштаба генерал армии М.Моисеев: Мы за открытый и честный диалог. *Известия.* 1991 m. sausio 8 d., Nr. 6 (23272), p. 1, 2.
- 254/11991.** Расследуется убийство сына вице-премьера Литвы. *Известия.* 1991 m. sausio 8 d., Nr. 6 (23272), p. 1.
- 255/11991.** В Таллинне начался суд над угонщиком самолета. *Известия.* 1991 m. sausio 9 d., Nr. 7 (23273), p. 1.
- 256/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Р. Озолса: Необходимы взаимные компромиссы. *Известия.* 1991 m. sausio 9 d., Nr. 7 (23273), p. 4.
- 257/11991.** Кризис власти в Литве: причины и следствия. *Известия.* 1991 m. sausio 12 d., Nr. 10 (23276), p. 1, 2.
- 258/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. Угонщик самолета осужден условно. *Известия.* 1991 m. sausio 12 d., Nr. 4 (23276), p. 2.

- 259/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. ТАСС. Литва. 13 января. *Известия*. 1991 m. sausio 14 d., Nr. 11 (23277), p. 1.
- 260/І1991.** О Литве — в центре Москвы. *Известия*. 1991 m. sausio 14 d., Nr. 11 (23277), p. 1.
- 261/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Скорбные свечи Вильнюса. *Известия*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 12 (23278), p. 1.
- 262/І1991.** СТЕПОВ, А. ЧУГАЕВ, С. Вопрос вне повестки дня: ситуация в Литве. *Известия*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 12 (23278), p. 1.
- 263/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. Таллинн: заявление глав четырех республик. *Известия*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 12 (23278), p. 2.
- 264/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Рига: искать путь к согласию. *Известия*. 1991 m. sausio 15 d., Nr. 12 (23278), p. 2.
- 265/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литва прощается с погибшими. *Известия*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 13 (23279), p. 1.
- 266/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Рига: удастся ли избежать столкновения. *Известия*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 13 (23279), p. 1, 2.
- 267/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. Верховный Совет Эстонии подтвердил свой выбор. *Известия*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 13 (23279), p. 2.
- 268/І1991.** Пресс-конференция Б. Ельцина. *Известия*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 13 (23279), p. 2.
- 269/І1991.** Слово патриарха Алексия: «С глубокой скорбью узнал о случившемся в Литве». *Известия*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 13 (23279), p. 2.
- 270/І1991.** Реакция страны на события в Прибалтике. *Известия*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 13 (23279), p. 3.
- 271/І1991.** Мир обеспокоен. *Известия*. 1991 m. sausio 16 d., Nr. 13 (23279), p. 3.
- 272/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литва. Хроника последних событий. *Известия*. 1991 m. sausio 17 d., Nr. 14 (23280), p. 1.

- 273/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Тень 13 января. Два взгляда на трагические события в Вильнюсе. *Известия*. 1991 m. sausio 17 d., Nr. 14 (23280), p. 3.
- 274/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Рига: противостояние продолжается. *Известия*. 1991 m. sausio 17 d., Nr. 14 (23280), p. 3.
- 275/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. В парламенте Эстонии и за его стенами. *Известия*. 1991 m. sausio 17 d., Nr. 14 (23280), p. 3.
- 276/1991.** Заявление Ленсовета. *Известия*. 1991 m. sausio 17 d., Nr. 14 (23280), p. 3.
- 277/1991.** Эхо событий в Литве. *Известия*. 1991 m. sausio 17 d., Nr. 14 (23280), p. 5.
- 278/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Тревожные дни Литвы. *Известия*. 1991 m. sausio 18 d., Nr. 15 (23281), p. 3.
- 279/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Рига: напряженность сохраняется. *Известия*. 1991 m. sausio 18 d., Nr. 15 (23281), p. 3.
- 280/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Итак — забастовка? *Известия*. 1991 m. sausio 18 d., Nr. 15 (23281), p. 3.
- 281/1991.** БУРБЫГА, Н. ЛИТОВКИН, В. Что происходит в Клайпедском порту? *Известия*. 1991 m. sausio 18 d., Nr. 15 (23281), p. 3.
- 282/1991.** Пострадали иностранные журналисты в Литве. *Известия*. 1991 m. sausio 18 d., Nr. 15 (23281), p. 3.
- 283/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия: компромиссы и бескомпромиссность. *Известия*. 1991 m. sausio 19 d., Nr. 16 (23282), p. 2.
- 284/1991.** Парламент Белоруссии обсуждает события в Литве. *Известия*. 1991 m. sausio 19 d., Nr. 16 (23282), p. 2.
- 285/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: противостояние продолжается. *Известия*. 1991 m. sausio 19 d., Nr. 16 (23282), p. 2.
- 286/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Эстония: и забастовки, и голодовка. *Известия*. 1991 m. sausio 19 d., Nr. 16 (23282), p. 2.

- 287/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: напряженность не спадает. *Известия.* 1991 m. sausio 21 d., Nr. 17 (23283), p. 1.
- 288/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Создана комиссия по самообороне. *Известия.* 1991 m. sausio 21 d., Nr. 17 (23283), p. 1.
- 289/1991.** ИВАНОВ, Ф. Манифестация в Москве. *Известия.* 1991 m. sausio 21 d., Nr. 17 (23283), p. 6.
- 290/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Теперь — трагедия в Риге. *Известия.* 1991 m. sausio 22 d., Nr. 18 (23284), p. 1, 2.
- 291/1991.** СТЕПАНОВ, А. Случайность или закономерность? *Известия.* 1991 m. sausio 22 d., Nr. 18 (23284), p. 1.
- 292/1991.** Из компетентных источников. *Известия.* 1991 m. sausio 22 d., Nr. 18 (23284), p. 1.
- 293/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: назначен референдум. *Известия.* 1991 m. sausio 22 d., Nr. 18 (23284), p. 2.
- 294/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Эстония: напряженность сохраняется. *Известия.* 1991 m. sausio 22 d., Nr. 18 (23284), p. 2.
- 295/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Если это провокация, то кто ее подготовил? *Известия.* 1991 m. sausio 23 d., Nr. 19 (23285), p. 1, 2.
- 296/1991.** Б. Пуго: О выводах говорить рано. *Известия.* 1991 m. sausio 23 d., Nr. 19 (23285), p. 2.
- 297/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Таллинн: Послесловия к взрывам. *Известия.* 1991 m. sausio 23 d., Nr. 19 (23285), p. 2.
- 298/1991.** ЛАЦИС, Отто. Рикошет. Кто и как бьет по своим в Латвии — и не только там. *Известия.* 1991 m. sausio 23 d., Nr. 19 (23285), p. 3.
- 299/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. ПРОЦЕНКО, А. Прокуратуры пришли к соглашению. *Известия.* 1991 m. sausio 24 d., Nr. 20 (23286), p. 1.
- 300/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Объявлен день траура. *Известия.* 1991 m. sausio 24 d., Nr. 20 (23286), p. 3.
- 301/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. «Шутки» в парламенте. *Известия.* 1991 m. sausio 23 d., Nr. 20 (23286), p. 3.

- 302/11991.** ПЛУТНИК, А. Что увидел Невзоров в Эстонии? *Известия.* 1991 m. sausio 23 d., Nr. 20 (23286), p. 8.
- 303/11991.** Большинство за независимость. *Известия.* 1991 m. sausio 26 d., Nr. 22 (23288), p. 1.
- 304/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. ПРОЦЕНКО, А. Снова звучат выстрелы. *Известия.* 1991 m. sausio 26 d., Nr. 22 (23288), p. 2.
- 305/11991.** ЧУГАЕВ, С. ЩЕПОТНИК, В. Путь к согласию — через отрицание экстремизма. *Известия.* 1991 m. sausio 26 d., Nr. 22 (23288), p. 2.
- 306/11991.** Казимера Прунскене в Германии. *Известия.* 1991 m. sausio 28 d., Nr. 23 (23289), p. 1.
- 307/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Гражданином можешь ты не быть... *Известия.* 1991 m. sausio 28 d., Nr. 23 (23289), p. 2.
- 308/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Противостояние сохраняется. *Известия.* 1991 m. sausio 28 d., Nr. 23 (23289), p. 2.
- 309/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Два Шведских гражданина убиты в Таллинне. *Известия.* 1991 m. sausio 28 d., Nr. 23 (23289), p. 6.
- 310/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. ПРОЦЕНКО, А. Литва: подготовка к опросу. *Известия.* 1991 m. sausio 29 d., Nr. 24 (23290), p. 2.
- 311/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Отказано в избирательном праве. *Известия.* 1991 m. sausio 29 d., Nr. 24 (23290), p. 2.
- 312/11991.** В Литве нашлись «пропавшие без вести». *Известия.* 1991 m. sausio 30 d., Nr. 25 (23291), p. 1.
- 313/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. ПРОЦЕНКО, А. Литва: инциденты не кончаются. *Известия.* 1991 m. sausio 30 d., Nr. 25 (23291), p. 2.
- 314/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Начнется ли диалог. *Известия.* 1991 m. sausio 30 d., Nr. 25 (23291), p. 2.
- 315/11991.** К. Прунскене заявила о себе. *Известия.* 1991 m. sausio 31 d., Nr. 26 (23292), p. 1.

- 316/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Позиции лидеров трех партий. *Известия.* 1991 m. sausio 31 d., Nr. 26 (23292), p. 2.
- 317/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. ПРОЦЕНКО, А. Вильнюсский уезд в Литве. *Известия.* 1991 m. sausio 31 d., Nr. 26 (23292), p. 2.
- 318/1991.** В Вильнюсе — без особых инцидентов. *Известия.* 1991 m. vasario 1 d., Nr. 27 (23293), p. 1.
- 319/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. У Эстонии свой референдум? *Известия.* 1991 m. vasario 1 d., Nr. 27 (23293), p. 2.
- 320/1991.** ЛЕБЕДЕВ, Б. Где-то в Литве живет мой друг... *Известия.* 1991 m. vasario 1 d., Nr. 27 (23293), p. 5.
- 321/1991.** ЗУБКО, М. Убийство в Таллинне: шведская версия. *Известия.* 1991 m. vasario 2 d., Nr. 28 (23294), p. 2.
- 322/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Это криминальное преступление — считают в столице Эстонии криминалисты и дипломаты. *Известия.* 1991 m. vasario 2 d., Nr. 28 (23294), p. 2.
- 323/1991.** Следствие ведет «Щит». *Известия.* 1991 m. vasario 5 d., Nr. 30 (23296), p. 1.
- 324/1991.** ГУТИОНОВ, П. ЛЕВИЦКИЙ, Л. Эстония: референдум — 3 марта. *Известия.* 1991 m. vasario 5 d., Nr. 30 (23296), p. 2.
- 325/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Рига: выстрелы в ночи. *Известия.* 1991 m. vasario 5 d., Nr. 30 (23296), p. 6.
- 326/1991.** НОВИКОВ, И. Переговоры — на постоянной основе. *Известия.* 1991 m. vasario 6 d., Nr. 31 (23297), p. 2.
- 327/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: на пути к переговорам. *Известия.* 1991 m. vasario 6 d., Nr. 31 (23297), p. 2.
- 328/1991.** Заметен хаос в экономике Литвы. *Известия.* 1991 m. vasario 7 d., Nr. 32 (23298), p. 1.
- 329/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва : опрос под вопросом? *Известия.* 1991 m. vasario 7 d., Nr. 32 (23298), p. 2.

- 330/1991.** ЧУГУЕВ, С. Было ли в Литве двоевластие? *Известия*. 1991 m. vasario 7 d., Nr. 32 (23298), p. 3.
- 331/1991.** Уезжающих больше, чем новоселов. *Известия*. 1991 m. vasario 8 d., Nr. 33 (23299), p. 1.
- 332/1991.** ВЫЖУТОВИЧ, В. Баррикады. Кто и зачем возводит их на улицах Риги, в латвийском парламенте и в умах людей. *Известия*. 1991 m. vasario 8 d., Nr. 33 (23299), p. 4.
- 333/1991.** Сколько внесет Латвия в Союзный бюджет. *Известия*. 1991 m. vasario 9 d., Nr. 34 (23300), p. 1.
- 334/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва и Россия: права человека превыше всего. *Известия*. 1991 m. vasario 9 d., Nr. 34 (23300), p. 2.
- 335/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Результаты опроса в Литве. *Известия*. 1991 m. vasario 11 d., Nr. 35 (23301), p. 2.
- 336/1991.** Командно-штабные учения в Прибалтике. *Известия*. 1991 m. vasario 13 d., Nr. 37 (23303), p. 1.
- 337/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва после опроса. *Известия*. 1991 m. vasario 13 d., Nr. 37 (23303), p. 2.
- 338/1991.** Реформы нет, а цены растут. *Известия*. 1991 m. vasario 14 d., Nr. 38 (23304), p. 1.
- 339/1991.** Опрос жителей Латвии. *Известия*. 1991 m. vasario 14 d., Nr. 38 (23304), p. 2.
- 340/1991.** Задержаны члены организации «Щит». *Известия*. 1991 m. vasario 14 d., Nr. 38 (23304), p. 2.
- 341/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия: ценовое предупреждение. *Известия*. 1991 m. vasario 15 d., Nr. 39 (23305), p. 4.
- 342/1991.** Учения проходят по плану: учения в Прибалтике. *Известия*. 1991 m. vasario 16 d., Nr. 40 (23306), p. 1.
- 343/1991.** Отметили День независимости. *Известия*. 1991 m. vasario 18 d., Nr. 41 (23307), p. 1.

- 344/І1991.** Представительство России откроется в Риге. *Известия.* 1991 m. vasario 19 d., Nr. 42 (23308), p. 1.
- 345/І1991.** ЛИТВИНА, И. Референдум под вопросом. *Известия.* 1991 m. vasario 19 d., Nr. 42 (23308), p. 2.
- 346/І1991.** Эстония защищает свои государственные символы. *Известия.* 1991 m. vasario 20 d., Nr. 43 (23309), p. 1.
- 347/І1991.** Квартирный аукцион в Таллинне. *Известия.* 1991 m. vasario 21 d., Nr. 44 (23310), p. 1.
- 348/І1991.** К. Прунскене вернулась в Литву. *Известия.* 1991 m. vasario 22 d., Nr. 45 (23311), p. 1.
- 349/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Деньги сдали. А что взамен? *Известия.* 1991 m. vasario 22 d., Nr. 45 (23311), p. 2.
- 350/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Инцидент у телецентра. *Известия.* 1991 m. vasario 22 d., Nr. 45 (23311), p. 2.
- 351/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Решение Консультативного комитета. *Известия.* 1991 m. vasario 25 d., Nr. 47 (23313), p. 2.
- 352/І1991.** Литва в границах 1939 года. *Известия.* 1991 m. vasario 25 d., Nr. 47 (23313), p. 2.
- 353/І1991.** Литовские шприцы на экспорт. *Известия.* 1991 m. vasario 26 d., Nr. 48 (23314), p. 1.
- 354/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Эстония начинает опросы. *Известия.* 1991 m. vasario 26 d., Nr. 48 (23314), p. 2.
- 355/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Поворот к оппозиции. *Известия.* 1991 m. vasario 26 d., Nr. 48 (23314), p. 2.
- 356/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Референдум в Литве под вопросом. *Известия.* 1991 m. vasario 27 d., Nr. 49 (23315), p. 2.
- 357/І1991.** Льготы жителям Латвии. *Известия.* 1991 m. vasario 28 d., Nr. 50 (23316), p. 1.
- 358/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Как Литва собирается выходить из кризиса. *Известия.* 1991 m. vasario 28 d., Nr. 50 (23316), p. 2.

- 359/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Рига: прокуроры ведут расследование. *Известия.* 1991 m. kovo 1 d., Nr. 51 (23317), p. 4.
- 360/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва готовится к сопротивлению. *Известия.* 1991 m. kovo 2 d., Nr. 52 (23318), p. 3.
- 361/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Парламент требует ответа от премьер-министра. *Известия.* 1991 m. kovo 2 d., Nr. 52 (23318), p. 3.
- 362/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Разноречивые итоги опроса. *Известия.* 1991 m. kovo 5 d., Nr. 54 (23320), p. 1.
- 363/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Объявлены предварительные результаты. *Известия.* 1991 m. kovo 5 d., Nr. 54 (23320), p. 1.
- 364/1991.** Теперь полиция нас бережет. *Известия.* 1991 m. kovo 5 d., Nr. 54 (23320), p. 1.
- 365/1991.** Договор есть, поставок — нет! *Известия.* 1991 m. kovo 6 d., Nr. 55 (23321), p. 2.
- 366/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. В. Ландсбергис — о Всесоюзном референдуме. *Известия.* 1991 m. kovo 6 d., Nr. 55 (23321), p. 2.
- 367/1991.** И снова взрывы в Риге. *Известия.* 1991 m. kovo 7 d., Nr. 56 (23322), p. 1.
- 368/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Комиссары, а также министры с портфелями и без. *Известия.* 1991 m. kovo 8 d., Nr. 57 (23323), p. 2.
- 369/1991.** Проверка на оружейных складах МВД Латвии. *Известия.* 1991 m. kovo 11 d., Nr. 59 (23325), p. 1.
- 370/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Уважать право человека выразить свою волю. *Известия.* 1991 m. kovo 12 d., Nr. 60 (23326), p. 1.
- 371/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Год прожит. Что дальше? *Известия.* 1991 m. kovo 13 d., Nr. 61 (23327), p. 2.
- 372/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Парламент обращается в ООН. *Известия.* 1991 m. kovo 14 d., Nr. 62 (23328), p. 2.
- 373/1991.** В Эстонии возвращают землю прежним владельцам. *Известия.* 1991 m. kovo 15 d., Nr. 63 (23329), p. 1.

- 374/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Чем угрожает сепаратизм. *Известия.* 1991 м. kovo 15 d., Nr. 63 (23329), p. 2.
- 375/11991.** Латвийский самолет для частных полетов. *Известия.* 1991 м. kovo 16 d., Nr. 64 (23330), p. 1.
- 376/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: конфронтация обостряется. *Известия.* 1991 м. kovo 16 d., Nr. 64 (23330), p. 3.
- 377/11991.** ЛИТВИНА, И. Муниципальные предприятия в Латвии. *Известия.* 1991 м. kovo 19 d., Nr. 66 (23332), p. 1.
- 378/11991.** Профсоюзы Латвии защищают свое имущество. *Известия.* 1991 м. kovo 20 d., Nr. 67 (23333), p. 1.
- 379/11991.** О прибалтийских республиках. *Известия.* 1991 м. kovo 20 d., Nr. 67 (23333), p. 1.
- 380/11991.** За что задержали Буткявичюса. *Известия.* 1991 м. kovo 21 d., Nr. 68 (23334), p. 1.
- 381/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Президиум меняет состав. *Известия.* 1991 м. kovo 23 d., Nr. 70 (23336), p. 2.
- 382/11991.** ЛИТВИНОВА, И. В Латвии создана русская община. *Известия.* 1991 м. kovo 25 d., Nr. 71 (23337), p. 2.
- 383/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Покупайте доллары. *Известия.* 1991 м. kovo 25 d., Nr. 71 (23337), p. 2.
- 384/11991.** Ричард Никсон в Литве. *Известия.* 1991 м. kovo 26 d., Nr. 72 (23338), p. 1.
- 385/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Дома, магазины, фабрики — бывшим владельцам. *Известия.* 1991 м. kovo 26 d., Nr. 72 (23338), p. 2.
- 386/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Л. Подробности январской ночи. *Известия.* 1991 м. kovo 26 d., Nr. 72 (23338), p. 2.
- 387/11991.** Памяти жертв террора. *Известия.* 1991 м. kovo 27 d., Nr. 73 (23339), p. 1.
- 388/11991.** Демографическая ситуация в Эстонии. *Известия.* 1991 м. kovo 29 d., Nr. 75 (23341), p. 1.

- 389/I1991.** Москва — Таллинн: первый раунд. *Известия*. 1991 m. kovo 30 d., Nr. 76 (23342), p. 1.
- 390/I1991.** Будут и новые «четвертные». *Известия*. 1991 m. balandžio 1 d., Nr. 77 (23343), p. 1.
- 391/I1991.** ЛИТВИНОВА, И. Безработица не за горами. *Известия*. 1991 m. balandžio 1 d., Nr. 77 (23343), p. 3.
- 392/I1991.** Фермерство в Литве. *Известия*. 1991 m. balandžio 1 d., Nr. 77 (23343), p. 4.
- 393/I1991.** Департамент госбезопасности предупреждает. *Известия*. 1991 m. balandžio 2 d., Nr. 78 (23344), p. 1.
- 394/I1991.** ЛИТВИНОВА, И. А в магазинах не прибавилось... *Известия*. 1991 m. balandžio 3 d., Nr. 79 (23345), p.1.
- 395/I1991.** Банк Эстонии торгует валютой. *Известия*. 1991 m. balandžio 5 d., Nr. 81 (23347), p.1.
- 396/I1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Приватизация не за горами. *Известия*. 1991 m. balandžio 5 d., Nr. 81 (23347), p. 2.
- 397/I1991.** ЛИТВИНОВА, И. Американские сенаторы в Латвии. *Известия*. 1991 m. balandžio 5 d., Nr. 81 (23347), p. 2.
- 398/I1991.** ЛИТВИНОВА, И. Увеличены компенсации. *Известия*. 1991 m. balandžio 6 d., Nr. 82 (23348), p. 3.
- 399/I1991.** Эстонская таможня на морском транспорте. *Известия*. 1991 m. balandžio 9 d., Nr. 84 (23350), p. 1.
- 400/I1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Выразили мэру недоверие. *Известия*. 1991 m. balandžio 9 d., Nr. 84 (23350), p. 2.
- 401/I1991.** Литва: делаем сами? *Известия*. 1991 m. balandžio 9 d., Nr. 84 (23350), p. 3.
- 402/I1991.** Эстония хочет провести денежную реформу. *Известия*. 1991 m. balandžio 10 d., Nr. 85 (23351), p. 1.
- 403/I1991.** ЛИТВИНОВА, И. Стражи порядка уходят. *Известия*. 1991 m. balandžio 12 d., Nr. 87 (23353), p. 1.

- 404/11991.** Делегации СССР и Латвии обменялись мнениями. *Известия.* 1991 m. balandžio 13 d., Nr. 88 (23354), p. 1.
- 405/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. МИД Литвы протестует. *Известия.* 1991 m. balandžio 13 d., Nr. 88 (23354), p. 2.
- 406/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: началась приватизация. *Известия.* 1991 m. balandžio 15 d., Nr. 89 (23355), p. 2.
- 407/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Решение Балтийского совета. *Известия.* 1991 m. balandžio 16 d., Nr. 90 (23356), p. 2.
- 408/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Курс прежний - независимость. *Известия.* 1991 m. balandžio 16 d., Nr. 90 (23356), p. 2.
- 409/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Что говорит и показывает литовское телевидение. *Известия.* 1991 m. balandžio 17 d., Nr. 91 (23357), p. 7.
- 410/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Хорошее начало — половина дела. *Известия.* 1991 m. balandžio 18 d., Nr. 92 (23358), p. 2.
- 411/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Оппозиция определилась. *Известия.* 1991 m. balandžio 18 d., Nr. 92 (23358), p. 2.
- 412/11991.** Литва — запрещено двойное гражданство. *Известия.* 1991 m. balandžio 19 d., Nr. 93 (23359), p. 1.
- 413/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Уголовный кодекс предпринимателю. *Известия.* 1991 m. balandžio 19 d., Nr. 93 (23359), p. 2.
- 414/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Независимые объединяйтесь. *Известия.* 1991 m. balandžio 23 d., Nr. 96 (23362), p. 2.
- 415/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Парламент «подорожал». *Известия.* 1991 m. balandžio 25 d., Nr. 98 (23364), p. 2.
- 416/11991.** ОМОН берет под охрану банк. *Известия.* 1991 m. balandžio 26 d., Nr. 99 (23365), p. 1.
- 417/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Что предпринимает Литва. *Известия.* 1991 m. balandžio 26 d., Nr. 99 (23365), p. 2.

- 418/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Андрейс Крастыньш: Реальная независимость? Через два года. *Известия*. 1991 m. balandžio 26 d., Nr. 99 (23365), p. 3.
- 419/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: захвачен новый объект. *Известия*. 1991 m. balandžio 27 d., Nr. 100 (23366), p. 2.
- 420/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Альтернатива армии. *Известия*. 1991 m. balandžio 29 d., Nr. 101 (23367), p. 2.
- 421/1991.** Телевидение Интердвижения в Эстонии. *Известия*. 1991 m. balandžio 30 d., Nr. 102 (23368), p. 1.
- 422/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Конгресс коммунистов. *Известия*. 1991 m. balandžio 30 d., Nr. 102 (23368), p. 3.
- 423/1991.** ЛИТВИНОВА, И. ЛИТОВКИН, В. Прибалтика — Минобороны: вопросы для обсуждения. *Известия*. 1991 m. gegužės 2 d., Nr. 104 (23370), p. 3.
- 424/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Конфликт разгорелся из-за спирта. *Известия*. 1991 m. gegužės 5 d., Nr. 104 (23371), p. 1.
- 425/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. А утром памятника уже не было. *Известия*. 1991 m. gegužės 5 d., Nr. 104 (23371), p. 1.
- 426/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Решили припугнуть оппозицию. *Известия*. 1991 m. gegužės 5 d., Nr. 104 (23371), p. 1.
- 427/1991.** Всебалтийский стачечный комитет выдвигает требования. *Известия*. 1991 m. gegužės 5 d., Nr. 104 (23371), p. 1.
- 428/1991.** Покушение на командира ОМОНа. *Известия*. 1991 m. gegužės 6 d., Nr. 105 (23372), p. 1.
- 429/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия, год спустя. *Известия*. 1991 m. gegužės 6 d., Nr. 105 (23372), p. 2.
- 430/1991.** Премьеры Эстонии и Латвии отбыли в США. *Известия*. 1991 m. gegužės 7 d., Nr. 107 (23373), p. 2.
- 431/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Таллинн: путь к согласию — это реальность. *Известия*. 1991 m. gegužės 7 d., Nr. 107 (23373), p. 2.

- 432/І1991.** Из Латвии - налегке. *Известия.* 1991 m. gegužēs 8 d., Nr. 108 (23374), p. 1.
- 433/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. К. Прунскене: Возвращаюсь в политику. *Известия.* 1991 m. gegužēs 8 d., Nr. 108 (23374), p. 4.
- 434/І1991.** Литовская нефть. *Известия.* 1991 m. gegužēs 8 d., Nr. 108 (23374), p. 4.
- 435/І1991.** ПЕТРОВ, А. Пока покупали «Калев» - он стал чемпионом. *Известия.* 1991 m. gegužēs 9 d., Nr. 109 (23375), p. 8.
- 436/І1991.** Единый курс рубля. *Известия.* 1991 m. gegužēs 11 d., Nr. 110 (23376), p. 1.
- 437/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Кто причастен к взрывам. *Известия.* 1991 m. gegužēs 11 d., Nr. 110 (23376), p. 2.
- 438/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Ведется расследование. *Известия.* 1991 m. gegužēs 11 d., Nr. 110 (23376), p. 2.
- 439/І1991.** НАДЕИН, В. Но ехали не за улыбкой... К итогам визита руководителей балтийских республик в США. *Известия.* 1991 m. gegužēs 11 d., Nr. 110 (23376), p. 4.
- 440/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Кому-то помешали памятники. *Известия.* 1991 m. gegužēs 12 d., Nr. 111 (23377), p. 1.
- 441/І1991.** Постпред Литвы призывает. *Известия.* 1991 m. gegužēs 12 d., Nr. 111 (23377), p. 1.
- 442/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Тюремь без охраны. *Известия.* 1991 m. gegužēs 12 d., Nr. 111 (23377), p. 2.
- 443/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Страсти по литовскому ТВ. *Известия.* 1991 m. gegužēs 12 d., Nr. 111 (23377), p. 2.
- 444/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Фракции начинают борьбу. *Известия.* 1991 m. gegužēs 13 d., Nr. 112 (23378), p. 1.
- 445/І1991.** Латвия отмечает День матери. *Известия.* 1991 m. gegužēs 13 d., Nr. 112 (23378), p. 1.

- 446/І1991.** Вновь открыт теологический факультет. *Известия.* 1991 м. gegužēs 16 d., Nr. 115 (23381), p. 1.
- 447/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Граница на замке? *Известия.* 1991 м. gegužēs 16 d., Nr. 115 (23381), p. 2.
- 448/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Позиция Латвии на переговорах с СССР. *Известия.* 1991 м. gegužēs 19 d., Nr. 117 (23383), p. 2.
- 449/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Решили восстановить довоенную границу. *Известия.* 1991 м. gegužēs 20 d., Nr. 118 (23384), p. 2.
- 450/І1991.** Переговоры финансистов Прибалтики. *Известия.* 1991 м. gegužēs 21 d., Nr. 119 (23385), p. 1.
- 451/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Жертвы на границе с Белоруссией. *Известия.* 1991 м. gegužēs 21 d., Nr. 119 (23385), p. 2.
- 452/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Объединяются домовладельцы и... бездомные. *Известия.* 1991 м. gegužēs 21 d., Nr. 119 (23385), p. 2.
- 453/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва в ходит в общесоюзный рынок? *Известия.* 1991 м. gegužēs 22 d., Nr. 120 (23386), p. 2.
- 454/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Инциденты на границе продолжаются. *Известия.* 1991 м. gegužēs 22 d., Nr. 120 (23386), p. 2.
- 455/І1991.** ГУТИОНОВ, П. Кто стрелял? *Известия.* 1991 м. gegužēs 23 d., Nr. 121 (23387), p. 1.
- 456/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. На Запад — с радостью, на Восток — с деньгами. *Известия.* 1991 м. gegužēs 24 d., Nr. 122 (23388), p. 2.
- 457/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Знание латышского - обязательно. *Известия.* 1991 м. gegužēs 24 d., Nr. 122 (23388), p. 2.
- 458/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Чего добиваются поляки Литвы? *Известия.* 1991 м. gegužēs 24 d., Nr. 122 (23388), p. 3.
- 459/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Земледельцы вышли на площадь. *Известия.* 1991 м. gegužēs 25 d., Nr. 123 (23389), p. 1.
- 460/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. На экономической границе запахло порохом. *Известия.* 1991 м. gegužēs 25 d., Nr. 123 (23389), p. 2.

- 461/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. И снова конфликты. *Известия.* 1991 m. gegužēs 25 d., Nr. 123 (23389), p. 2.
- 462/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. ОМОН действовал по приказу. *Известия.* 1991 m. gegužēs 25 d., Nr. 123 (23389), p. 2.
- 463/І1991.** АНДРЕЕВ, И. Кто же был на границе. *Известия.* 1991 m. gegužēs 27 d., Nr. 124 (23390), p. 1.
- 464/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Напряженность не спадает. *Известия.* 1991 m. gegužēs 27 d., Nr. 124 (23390), p. 2.
- 465/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: право на самозащиту. *Известия.* 1991 m. gegužēs 29 d., Nr. 126 (23392), p. 1.
- 466/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Нарва в центре дебатов. *Известия.* 1991 m. gegužēs 29 d., Nr. 126 (23392), p. 2.
- 467/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Что ждет Латвию? *Известия.* 1991 m. gegužēs 29 d., Nr. 126 (23392), p. 2.
- 468/І1991.** Латвийские деньги — самые красивые? *Известия.* 1991 m. gegužēs 29 d., Nr. 126 (23392), p. 4.
- 469/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Куплю, продам, подарю... квартиру. *Известия.* 1991 m. gegužēs 30 d., Nr. 127 (23393), p. 2.
- 470/І1991.** Уголовное дело в отношении рижского ОМОНа. *Известия.* 1991 m. gegužēs 31 d., Nr. 128 (23394), p. 1.
- 471/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. На границе не спокойно. *Известия.* 1991 m. gegužēs 31 d., Nr. 128 (23394), p. 2.
- 472/І1991.** Единый паспорт Литвы. *Известия.* 1991 m. birželio 1 d., Nr. 129 (23395), p. 1.
- 473/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Заседание Балтийского совета. *Известия.* 1991 m. birželio 1 d., Nr. 129 (23395), p. 2.
- 474/І1991.** Таможенники Латвии могут применять оружие. *Известия.* 1991 m. birželio 3 d., Nr. 130 (23396), p. 1.
- 475/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. «Славянский венок» в Эстонии. *Известия.* 1991 m. birželio 4 d., Nr. 131 (23397), p. 2.

- 476/І1991.** Литва без двойного гражданства. *Известия.* 1991 m. birželio 4 d., Nr. 131 (23397), p. 3.
- 477/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Положение в Вильнюсе. *Известия.* 1991 m. birželio 5 d., Nr. 132 (23398), p. 1.
- 478/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва предъявляет счет. *Известия.* 1991 m. birželio 6 d., Nr. 133 (23399), p. 2.
- 479/І1991.** Диалог продолжается. *Известия.* 1991 m. birželio 7 d., Nr. 134 (23400), p. 1.
- 480/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Убрали памятную доску. *Известия.* 1991 m. birželio 7 d., Nr. 134 (23400), p. 2.
- 481/І1991.** Латвия готова торговать с ЮАР. *Известия.* 1991 m. birželio 8 d., Nr. 135 (23401), p. 1.
- 482/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литовская биржа начала торги. *Известия.* 1991 m. birželio 8 d., Nr. 135 (23401), p. 2.
- 483/І1991.** ЗАЙЦЕВ, В. СССР — Латвия: Завершен второй раунд переговоров. *Известия.* 1991 m. birželio 10 d., Nr. 136 (23402), p. 1.
- 484/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Террор против оппозиции. *Известия.* 1991 m. birželio 10 d., Nr. 136 (23402), p. 2.
- 485/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Предприятия Эстонии предупреждены. *Известия.* 1991 m. birželio 10 d., Nr. 136 (23402), p. 2.
- 486/І1991.** Премьер-министр Эстонии собирается на Урал. *Известия.* 1991 m. birželio 11 d., Nr. 137 (23403), p. 1.
- 487/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Голодовка на Домской площади. *Известия.* 1991 m. birželio 11 d., Nr. 137 (23403), p. 2.
- 488/І1991.** Встреча в Таллинне. *Известия.* 1991 m. birželio 12 d., Nr. 138 (23404), p. 1.
- 489/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Вернуть дома бывшим владельцам. *Известия.* 1991 m. birželio 12 d., Nr. 138 (23404), p. 2.
- 490/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Прибалтика укрепляет сотрудничество. *Известия.* 1991 m. birželio 13 d., Nr. 139 (23405), p. 1.

- 491/І1991.** Безработица в Эстонии. *Известия.* 1991 m. birželio 13 d., Nr. 139 (23405), p. 1.
- 492/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Эхо пограничных конфликтов в Литве. *Известия.* 1991 m. birželio 13 d., Nr. 139 (23405), p. 1.
- 493/І1991.** Крестьянские союзы Эстонии не доверяют правительству. *Известия.* 1991 m. birželio 14 d., Nr. 140 (23406), p. 1.
- 494/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Голодовка продолжается. *Известия.* 1991 m. birželio 14 d., Nr. 140 (23406), p. 2.
- 495/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Право на гражданство. Кому его предоставят в Литве? *Известия.* 1991 m. birželio 14 d., Nr. 140 (23406), p. 2.
- 496/І1991.** Растут цены и напряженность. *Известия.* 1991 m. birželio 14 d., Nr. 140 (23406), p. 4.
- 497/І1991.** Сотрудничество Грузии и республик Прибалтики. *Известия.* 1991 m. birželio 15 d., Nr. 141 (23407), p. 1.
- 498/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Почему Литва отказывается войти в Союз. *Известия.* 1991 m. birželio 18 d., Nr. 143 (23409), p. 1, 3.
- 499/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Граница на замке? *Известия.* 1991 m. birželio 18 d., Nr. 143 (23409), p. 3.
- 500/І1991.** ОМОН вновь на таможне. *Известия.* 1991 m. birželio 19 d., Nr. 144 (23410), p. 1.
- 501/І1991.** Кто готов уехать из Латвии. *Известия.* 1991 m. birželio 19 d., Nr. 144 (23410), p. 1.
- 502/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Возвращено право собственности. *Известия.* 1991 m. birželio 19 d., Nr. 144 (23410), p. 2.
- 503/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Гроза в парламенте. *Известия.* 1991 m. birželio 19 d., Nr. 144 (23410), p. 2.
- 504/І1991.** Бизнес в роли примирения. *Известия.* 1991 m. birželio 21 d., Nr. 146 (23412), p. 1.
- 505/І1991.** В. Ландсбергис во Франции. *Известия.* 1991 m. birželio 21 d., Nr. 146 (23412), p. 1.

- 506/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Отставка премьера отменяется. *Известия.* 1991 m. birželio 21 d., Nr. 146 (23412), p. 2.
- 507/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Готовится латвийское ополчение. *Известия.* 1991 m. birželio 21 d., Nr. 146 (23412), p. 2.
- 508/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Бывшие солдаты снова обороняются. *Известия.* 1991 m. birželio 22 d., Nr. 147 (23413), p. 2.
- 509/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Предъявите талон №1. *Известия.* 1991 m. birželio 22 d., Nr. 147 (23413), p. 2.
- 510/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия еще раз вышла из СССР. *Известия.* 1991 m. birželio 22 d., Nr. 147 (23413), p. 2.
- 511/1991.** Авария в Вильнюсе. *Известия.* 1991 m. birželio 24 d., Nr. 148 (23414), p. 1.
- 512/1991.** ЛИТВИНОВА, И. В защиту прав человека. *Известия.* 1991 m. birželio 24 d., Nr. 148 (23414), p. 2.
- 513/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. И все вокруг — базар. *Известия.* 1991 m. birželio 25 d., Nr. 149 (23415), p. 2.
- 514/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Прямая связь. *Известия.* 1991 m. birželio 27 d., Nr. 151 (23417), p. 2.
- 515/1991.** Встреча М.С. Горбачева с А. Рюйтелем. *Известия.* 1991 m. birželio 28 d., Nr. 152 (23418), p. 1.
- 516/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Еще одна акция ОМОНа. *Известия.* 1991 m. birželio 28 d., Nr. 152 (23418), p. 2.
- 517/1991.** ЗАЙЦЕВ, В. СССР — Литва: Мы сторонники обстоятельного диалога. *Известия.* 1991 m. birželio 28 d., Nr. 152 (23418), p. 2.
- 518/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. РЕШЕТНИКОВ, В. Реакция на действия ОМОНа в Литве. *Известия.* 1991 m. birželio 29 d., Nr. 153 (23419), p. 2.
- 519/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Вступают в наследство. *Известия.* 1991 m. birželio 29 d., Nr. 153 (23419), p. 2.
- 520/1991.** Сдали мясо — получите «Жигули». *Известия.* 1991 m. liepos 1 d., Nr. 154 (23420), p. 1.

- 521/1991.** АНДРЕЕВ, И. ОМОН предупреждает — несанкционированные действия караются увольнением из милиции. *Известия.* 1991 m. liepos 1 d., Nr. 154 (23420), p. 2.
- 522/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Готовы оказать сопротивление. *Известия.* 1991 m. liepos 1 d., Nr. 154 (23420), p. 2.
- 523/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Магазины Эстонии дороже всех. *Известия.* 1991 m. liepos 1 d., Nr. 154 (23420), p. 2.
- 524/1991.** Збигнев Бжезинский в Таллинне. *Известия.* 1991 m. liepos 3 d., Nr. 156 (23422), p. 1.
- 525/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Оппозиция сплачивает ряды. *Известия.* 1991 m. liepos 3 d., Nr. 156 (23422), p. 2.
- 526/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. А цены все выше. *Известия.* 1991 m. liepos 4 d., Nr. 157 (23423), p. 2.
- 527/1991.** Нарва ликвидирует таможду. *Известия.* 1991 m. liepos 5 d., Nr. 158 (23424), p. 1.
- 528/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Независимая Литва поддерживает независимость Словении. *Известия.* 1991 m. liepos 5 d., Nr. 158 (23424), p. 2.
- 529/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Зарплата гонится за ценами. *Известия.* 1991 m. liepos 5 d., Nr. 158 (23424), p. 2.
- 530/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва определяет прожиточный минимум. *Известия.* 1991 m. liepos 6 d., Nr. 159 (23425), p. 2.
- 531/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Кто получит образование в Латвии. *Известия.* 1991 m. liepos 8 d., Nr. 160 (23426), p. 2.
- 532/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. К чему стремится оппозиция? *Известия.* 1991 m. liepos 10 d., Nr. 162 (23428), p. 3.
- 533/1991.** Взрыв на Тоомпеа. *Известия.* 1991 m. liepos 11 d., Nr. 163 (23429), p. 1.
- 534/1991.** Курс доллара в Эстонии растет. *Известия.* 1991 m. liepos 12 d., Nr. 164 (23430), p. 1.

- 535/1991.** ПРОЦЕНКО, А. 50 тысяч в пользу К. Прунскене. *Известия.* 1991 м. liepos 12 d., Nr. 164 (23430), p. 4.
- 536/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Таможня-надежна. *Известия.* 1991 м. liepos 13 d., Nr. 165 (23431), p. 3.
- 537/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: к рынку — без «шоковой терапии». *Известия.* 1991 м. liepos 13 d., Nr. 165 (23431), p. 3.
- 538/1991.** Эстония: девальвация рубля. *Известия.* 1991 м. liepos 16 d., Nr. 167 (23433), p. 1.
- 539/1991.** Акция протеста у Литовского телевидения. *Известия.* 1991 м. liepos 16 d., Nr. 167 (23433), p. 2.
- 540/1991.** Литва: возросли цены на почту и связь. *Известия.* 1991 м. liepos 17 d., Nr. 168 (23434), p. 1.
- 541/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Выше цены — острее страсти. *Известия.* 1991 м. liepos 17 d., Nr. 168 (23434), p. 2.
- 542/1991.** Эстония: медицинское страхование. *Известия.* 1991 м. liepos 17 d., Nr. 168 (23434), p. 3.
- 543/1991.** Земля возвращается хозяевам. *Известия.* 1991 м. liepos 17 d., Nr. 168 (23434), p. 3.
- 544/1991.** Сколько людей покинуло Литву. *Известия.* 1991 м. liepos 19 d., Nr. 170 (23436), p. 1.
- 545/1991.** ЮСИН, М. Договор России с Литвой будет подписан 29 июля. *Известия.* 1991 м. liepos 20 d., Nr. 171 (23437), p. 1.
- 546/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: идет приватизация. *Известия.* 1991 м. liepos 23 d., Nr. 173 (23439), p. 2.
- 547/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: продолжается спад производства. *Известия.* 1991 м. liepos 24 d., Nr. 174 (23440), p. 2.
- 548/1991.** Хутор смотрит на рынок. *Известия.* 1991 м. liepos 24 d., Nr. 174 (23440), p. 4.
- 549/1991.** Комфорт за плату. *Известия.* 1991 м. liepos 24 d., Nr. 174 (23440), p. 4.

- 550/1991.** Россия и Литва готовятся к подписанию договора. *Известия.* 1991 m. ģerpos 25 d., Nr. 175 (23441), p. 1.
- 551/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Депутаты голосуют ногами. *Известия.* 1991 m. ģerpos 25 d., Nr. 175 (23441), p. 2.
- 552/1991.** Латвия: разрабатывается законопроект «О чрезвычайном положении». *Известия.* 1991 m. ģerpos 26 d., Nr. 176 (23442), p. 1.
- 553/1991.** Шаг к совместному расследованию. *Известия.* 1991 m. ģerpos 26 d., Nr. 176 (23442), p. 2.
- 554/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва на пути к договору с Россией. *Известия.* 1991 m. ģerpos 26 d., Nr. 176 (23442), p. 2.
- 555/1991.** В Латвии повышены цены на алкоголь. *Известия.* 1991 m. ģerpos 27 d., Nr. 177 (23443), p. 1.
- 556/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Нарвский узел затягивается. *Известия.* 1991 m. ģerpos 27 d., Nr. 177 (23443), p. 3.
- 557/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Не мытьем, так катанием. *Известия.* 1991 m. ģerpos 27 d., Nr. 177 (23443), p. 3.
- 558/1991.** ЛИТВИНОВА, И. «Лесные братья» собираются на слет. *Известия.* 1991 m. ģerpos 27 d., Nr. 177 (23443), p. 3.
- 559/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Родители, раскошеливайтесь. *Известия.* 1991 m. ģerpos 29 d., Nr. 178 (23444), p. 2.
- 560/1991.** Позиция Латвии. *Известия.* 1991 m. ģerpos 31 d., Nr. 180 (23446), p. 1.
- 561/1991.** ПРОЦЕНКО, А. Россия — Литва: начнем все с начала. *Известия.* 1991 m. ģerpos 31 d., Nr. 180 (23446), p. 1.
- 562/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Трагический инцидент на таможне. *Известия.* 1991 m. rugpjūcio 1 d., Nr. 181 (23447), p. 2.
- 563/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Банк Эстонии защищает хозяйственников. *Известия.* 1991 m. rugpjūcio 1 d., Nr. 181 (23447), p. 2.
- 564/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: национализация наоборот? *Известия.* 1991 m. rugpjūcio 1 d., Nr. 181 (23447), p. 2.

- 565/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Эхо трагедии в Литве. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 1 d., Nr. 181 (23447), p. 2.
- 566/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Что произошло на литовской таможне. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 3 d., Nr. 183 (23449), p. 2.
- 567/І1991.** Бензин в Латвии без талонов. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 5 d., Nr. 185 (23451), p. 1.
- 568/І1991.** Литва прощается с погибшими. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 5 d., Nr. 185 (23451), p. 2.
- 569/І1991.** Телефонные разговоры стали дороже. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 5 d., Nr. 185 (23451), p. 2.
- 570/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Заявление военного совета. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 5 d., Nr. 185 (23451), p. 2.
- 571/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. КОНОВАЛОА, В. Что стоит за кризисом, которое переживает латвийское село в ходе аграрной реформы. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 5 d., Nr. 185 (23451), p. 2.
- 572/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Солдаты в милицейской форме. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 7 d., Nr. 186 (23452), p. 2.
- 573/І1991.** ГЛЕБОВ, М. Литовская олимпиада вернулась на родину. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 9 d., Nr. 188 (23454), p. 8.
- 574/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Паспортный плюрализм? *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 13 d., Nr. 191 (23457), p. 2.
- 575/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия готова помочь соседям. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 15 d., Nr. 193 (23459), p. 2.
- 576/І1991.** Эстония подпишет экономический договор. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 16 d., Nr. 194 (23460), p. 1.
- 577/І1991.** Бензин в Латвии стал дороже. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 17 d., Nr. 195 (23461), p. 1.
- 578/І1991.** Приватизация — это звучит гордо. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 17 d., Nr. 195 (23461), p. 4.

- 579/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Ситуация в Литве. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 20 d., Nr. 197 (23463), p. 2.
- 580/І1991.** Эти тревожные дни. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 22 d., Nr. 199 (23465), p. 2.
- 581/І1991.** Страна после провала путча. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 23 d., Nr. 200 (23466), p. 3.
- 582/І1991.** Провал переворота меняет политическую ситуацию на местах. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 24 d., Nr. 201 (23467), p. 4.
- 583/І1991.** Нарастает волна перемен. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 26 d., Nr. 202 (23468), p. 4.
- 584/І1991.** Исландия, Дания, Норвегия и Венгрия признали независимость балтийских республик. За ними последует ФРГ?. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 26 d., Nr. 202 (23468), p. 5.
- 585/І1991.** Семь дней спустя. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 27 d., Nr. 203 (23469), p. 3.
- 586/І1991.** АГАФОНОВ, С. КОВАЛЕНКО, Ю. Прибалтика: послы готовятся в дорогу. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 27 d., Nr. 203 (23469), p. 5.
- 587/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Войска уйдут из Литвы. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 29 d., Nr. 205 (23471), p. 2.
- 588/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Опечатано здание эстонского КГБ. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 29 d., Nr. 205 (23471), p. 2.
- 589/І1991.** МИХЕЕВ, В. Волна признаний. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 29 d., Nr. 205 (23471), p. 4.
- 590/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Рижский ОМОН уходит. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 30 d., Nr. 206 (23472), p. 2.
- 591/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Борис Ельцин прибыл в Латвию. В Риге открыто первое посольство. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 31 d., Nr. 207 (23473), p. 1.
- 592/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. ЛАЦИС, О. А.Рубикс объявил голодовку. *Известия.* 1991 м. rugpjūčio 31 d., Nr. 207 (23473), p. 2.

- 593/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: хозяйственный связи не нарушены. *Известия.* 1991 m. rugpjūčio 31 d., Nr. 207 (23473), p. 2.
- 594/11991.** КОВАЛЕНКО, Ю. Придется ли съезжать советскому консульству? *Известия.* 1991 m. rugpjūčio 31 d., Nr. 207 (23473), p. 6.
- 595/11991.** ШИПИТЬКО, Г. Правительственная комиссия за признание независимости Прибалтики. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 2 d., Nr. 208 (23474), p. 1.
- 596/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. ОМОН выведен из Литвы. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 2 d., Nr. 208 (23474), p. 2.
- 597/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Сдавай шинель, иди домой. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 3 d., Nr. 209 (23475), p. 2.
- 598/11991.** БЛИНОВ, А. ГОЛУБ, П. США стали 37-ой страной, признавшей независимость Литвы, Латвии, Эстонии.. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 4 d., Nr. 210 (23476), p. 3.
- 599/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва готова сотрудничать с Западом и Востоком. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 5 d., Nr. 211 (23477), p. 2.
- 600/11991.** Прибалтика вступает в ООН. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 5 d., Nr. 211 (23477), p. 3.
- 601/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва предлагает восстановить дипломатические связи с СССР. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 6 d., Nr. 212 (23478), p. 2.
- 602/11991.** КОНОВАЛОВ, В. Назарбаев наводит мосты с Прибалтикой. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 6 d., Nr. 212 (23478), p. 2.
- 603/11991.** Как воспринимают решения съезда в суверенных республиках. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 7 d., Nr. 213 (23479), p. 1.
- 604/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия возвращает собственность. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 9 d., Nr. 214 (23480), p. 2.
- 605/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. В. Ландсбергис: Как строить отношения с Союзом. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 9 d., Nr. 214 (23480), p. 2.

- 606/П1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Советская армия готовится покинуть Литву. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 10 d., Nr. 215 (23481), p. 1.
- 607/П1991.** ЛИТВИНОВА, И. Повысились пенсии и стипендии. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 10 d., Nr. 215 (23481), p. 2.
- 608/П1991.** Прибалты обмениваются посольствами. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 11 d., Nr. 216 (23482), p. 1.
- 609/П1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Готовится денежная реформа. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 11 d., Nr. 216 (23482), p. 2.
- 610/П1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Конфликт в литовском парламенте. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 11 d., Nr. 216 (23482), p. 2.
- 611/П1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Почему распустили Советы в Литве. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 12 d., Nr. 217 (23483), p. 2.
- 612/П1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Слухи о зависимости сильно преувеличены. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 12 d., Nr. 217 (23483), p. 2.
- 613/П1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Правительство Литвы опровергает обвинения. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 13 d., Nr. 218 (23484), p. 3.
- 614/П1991.** Балтийским странам — режим наибольшего благоприятствования. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 13 d., Nr. 218 (23484), p. 5.
- 615/П1991.** Назревает конфликт между Литвой и Польшей. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 13 d., Nr. 218 (23484), p. 5.
- 616/П1991.** Правительство Эстонии в эмиграции останется в США. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 14 d., Nr. 219 (23485), p. 1.
- 617/П1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. В трех районах Литвы введено прямое правление. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 14 d., Nr. 219 (23485), p. 2.
- 618/П1991.** ЛИТВИНОВА, И. Нелояльных — в отставку. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 14 d., Nr. 219 (23485), p. 2.
- 619/П1991.** В Литве считают, что... *Известия.* 1991 m. rugsėjo 16 d., Nr. 220 (23486), p. 1.
- 620/П1991.** Эстония выдвигает России территориальные претензии. *Известия.* 1991 m. rugsėjo 16 d., Nr. 220 (23486), p. 1.

- 621/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Эстония договорилась с Москвой. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 16 d., Nr. 220 (23486), p. 2.
- 622/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Сколько стоит земля в Литве. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 16 d., Nr. 220 (23486), p. 2.
- 623/1991.** ТОПОРКОВ, Л. До объятий пока далеко. В Польше обеспокоены действиями литовского парламента. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 16 d., Nr. 220 (23486), p. 4.
- 624/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия: новые правила при въезде и выезде. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 17 d., Nr. 221 (23487), p. 2.
- 625/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Миллион за магазин. Не дорого? *Известия*. 1991 m. rugsėjo 17 d., Nr. 221 (23487), p. 2.
- 626/1991.** Почему «Известия» отклоняют обвинения премьер-министра Литвы Г. Вагнорюса. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 18 d., Nr. 222 (23488), p. 1.
- 627/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Амнистия за воинские преступления. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 18 d., Nr. 222 (23488), p. 2.
- 628/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Эстония готова отдавать долги. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 18 d., Nr. 222 (23488), p. 2.
- 629/1991.** Прибалтика должна стать единым экономическим пространством без внутренних таможенных барьеров. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 19 d., Nr. 223 (23489), p. 1.
- 630/1991.** ЛИТОВКИН, В. Десантники из Литвы уйдут. Вопрос — когда? *Известия*. 1991 m. rugsėjo 19 d., Nr. 223 (23489), p. 2.
- 631/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Л. Созданная Ассоциация балтийских бирж *Известия*. 1991 m. rugsėjo 20 d., Nr. 224 (23490), p. 2.
- 632/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия. Приобретения и потери на пути к Европе. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 20 d., Nr. 224 (23490), p. 4.
- 633/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Договорились сотрудничать и впредь. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 24 d., Nr. 227 (23493), p. 1.
- 634/1991.** ВЕРНИКОВ, В. «Балтийский вирус» принесло в Каталонию. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 24 d., Nr. 227 (23493), p. 7.

- 635/11991.** СТРОЕВА, М. Черт без маски. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 24 d., Nr. 227 (23493), p. 8.
- 636/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия: Алмазный фонд СССР нам не нужен, а вот вклады верните. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 25 d., Nr. 228 (23494), p. 2.
- 637/11991.** ПЕТРОВ, А. Баскетбольный чемпионат начался, увы, без чемпиона. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 25 d., Nr. 228 (23494), p. 11.
- 638/11991.** Создается таможенный союз балтийских государств. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 26 d., Nr. 229 (23495), p. 1.
- 639/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва расстается с КГБ. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 26 d., Nr. 229 (23495), p. 2.
- 640/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: прыжок в приватизацию. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 27 d., Nr. 230 (23496), p. 2.
- 641/11991.** АЛИМОВ, Г. Прибалтика: началась подготовка к межгосударственным переговорам. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 27 d., Nr. 230 (23496), p. 2.
- 642/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Армия освобождения Виленщины. Что это — миф, провокация? *Известия*. 1991 m. rugsėjo 27 d., Nr. 230 (23496), p. 2.
- 643/11991.** МОСТОВЩИКОВ, С. ДеКГБизация Прибалтики начнется до нового года. *Известия*. 1991 m. rugsėjo 27 d., Nr. 230 (23496), p. 2.
- 644/11991.** Премьер-министр Латвии Иварс Годманис подписал Балтийскую таможенную унию. *Известия*. 1991 m. spalio 1 d., Nr. 233 (23499), p. 1.
- 645/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Заговор против Литвы. Новые факты и подробности трагических событий в январе. *Известия*. 1991 m. spalio 2 d., Nr. 234 (23500), p. 8-9.
- 646/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Готовятся к диалогу с Союзом. *Известия*. 1991 m. spalio 3 d., Nr. 235 (23501), p. 2.

- 647/11991.** БАТЫРЕВ, С. Парижский суд отверг имущественные претензии прибалтийских государств к СССР. *Известия*. 1991 m. spalio 4 d., Nr. 236 (23502), p. 5.
- 648/11991.** Заседание Совета балтийских государств состоится в Вильнюсе. *Известия*. 1991 m. spalio 5 d., Nr. 237 (23503), p. 1.
- 649/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Возможны новые аресты. *Известия*. 1991 m. spalio 5 d., Nr. 237 (23503), p. 2.
- 650/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Поляку в Литве хорошо? *Известия*. 1991 m. spalio 5 d., Nr. 237 (23503), p. 2.
- 651/11991.** ПИЛЯЦКИЙ, Б. Заговор против Литвы. *Известия*. 1991 m. spalio 5 d., Nr. 237 (23503), p. 3.
- 652/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Заседание балтийского совета. *Известия*. 1991 m. spalio 7 d., Nr. 238 (23504), p. 2.
- 653/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Почтовые марки делают политику. *Известия*. 1991 m. spalio 7 d., Nr. 238 (23504), p. 2.
- 654/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Будут ли выведены войска из Литвы? *Известия*. 1991 m. spalio 8 d., Nr. 239 (23505), p. 1.
- 655/11991.** В Риге назначен адвокат, который будет защищать Альфреда Рубикса. *Известия*. 1991 m. spalio 8 d., Nr. 239 (23505), p. 1.
- 656/11991.** Литва вступает в ЮНЕСКО. *Известия*. 1991 m. spalio 8 d., Nr. 239 (23505), p. 3.
- 657/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Требуют репатриации нелатышей. *Известия*. 1991 m. spalio 8 d., Nr. 239 (23505), p. 2.
- 658/11991.** ЛИТВКИН, В. Прибалтика: войска уйдут, но на подготовленные позиции. *Известия*. 1991 m. spalio 8 d., Nr. 239 (23505), p. 2.
- 659/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Возводятся таможенные барьеры. *Известия*. 1991 m. spalio 11 d., Nr. 242 (23508), p. 2.
- 660/11991.** Десантники направили письмо Ландсбергису. *Известия*. 1991 m. spalio 14 d., Nr. 244 (23510), p. 1.

- 661/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. КГБ уходит из Эстонии. *Известия*. 1991 m. spalio 14 d., Nr. 244 (23510), p. 2.
- 662/1991.** ЛИТВИНОВА, И. А. Рубикса будет защищать адвокат из Москвы. *Известия*. 1991 m. spalio 15 d., Nr. 245 (23511), p. 2.
- 663/1991.** ЛИТВИНОВА, И. В Латвии продолжается «битва за гражданство». *Известия*. 1991 m. spalio 15 d., Nr. 245 (23511), p. 1, 3.
- 664/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Заговор против Литвы. *Известия*. 1991 m. spalio 15 d., Nr. 245 (23511), p. 8.
- 665/1991.** ЛИТВИНОВА, И. Кто может стать гражданином Латвии. *Известия*. 1991 m. spalio 15 d., Nr. 245 (23511), p. 2.
- 666/1991.** БЕРГЕР, М. Зачем балтийским банкирам «Виза». *Известия*. 1991 m. spalio 15 d., Nr. 245 (23511), p. 2.
- 667/1991.** МОСТОВИЩИКОВ, С. Заговор против Литвы. Генерал-майор КГБ Станислав Цаплин: «Я не было литовским Пиночетом». *Известия*. 1991 m. spalio 18 d., Nr. 248 (23514), p. 2.
- 668/1991.** РУДНЕВ, В. Пересмотрены дела Ульманиса, Темофеева-Ресовского и Царапкина, Синявского и Даниэля... Кто следующий? *Известия*. 1991 m. spalio 18 d., Nr. 248 (23514), p. 4.
- 669/1991.** ЛИТВИНОВА, И. На границе люди ходят хмуро. *Известия*. 1991 m. spalio 19 d., Nr. 249 (23515), p. 2.
- 670/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Агентам КГБ советуют признаться. *Известия*. 1991 m. spalio 22 d., Nr. 251 (23517), p. 2.
- 671/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Не поделили ни кильки, ни лосося... *Известия*. 1991 m. spalio 22 d., Nr. 251 (23517), p. 2.
- 672/1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Что после свободы? *Известия*. 1991 m. spalio 22 d., Nr. 251 (23517), p. 4.
- 673/1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Оклад директора — не выше 1.620 рублей. *Известия*. 1991 m. spalio 25 d., Nr. 254 (23520), p. 2.
- 674/1991.** ГЛЕБОВ, М. «Рижские бедняки» продаются за три миллиона. *Известия*. 1991 m. spalio 25 d., Nr. 254 (23520), p. 7.

- 675/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Вывод войск из Литвы: все за переговоры, но переговоров нет. *Известия*. 1991 m. spalio 26 d., Nr. 255 (23521), p. 3.
- 676/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. И все-таки Нарва крепкий орешек. *Известия*. 1991 m. spalio 28 d., Nr. 256 (23522), p. 2.
- 677/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия войдет в международный валютный фонд. *Известия*. 1991 m. spalio 28 d., Nr. 256 (23522), p. 2.
- 678/11991.** Отношения России с Латвией ухудшились после подписания договора 8 республик. *Известия*. 1991 m. spalio 30 d., Nr. 258 (23524), p. 1.
- 679/11991.** ЛАЦИС, О. Латвия: рокировка в длинную сторону (1). *Известия*. 1991 m. spalio 30 d., Nr. 258 (23524), p. 3.
- 680/11991.** РЕШЕТНИКОВ, В. Из СССР — в Прибалтику на нары... *Известия*. 1991 m. spalio 30 d., Nr. 258 (23524), p. 8.
- 681/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Бензобаки пусты даже в автомашинах полиции. *Известия*. 1991 m. spalio 31 d., Nr. 259 (23525), p. 2.
- 682/11991.** ЛАЦИС, О. Латвия: рокировка в длинную сторону (2). *Известия*. 1991 m. spalio 31 d., Nr. 259 (23525), p. 3.
- 683/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Заговор против Литвы. Кто мешает литовскому следствию? *Известия*. 1991 m. lapkričio 1 d., Nr. 260 (23526), p. 3.
- 684/11991.** По данным социологической лаборатории... *Известия*. 1991 m. lapkričio 2 d., Nr. 261 (23527), p. 1.
- 685/11991.** В одну ночь... *Известия*. 1991 m. lapkričio 2 d., Nr. 261 (23527), p. 1.
- 686/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Кто станет гражданином Литвы. *Известия*. 1991 m. lapkričio 2 d., Nr. 261 (23527), p. 1.
- 687/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Еще двое омонцев вывезены в Латвию. *Известия*. 1991 m. lapkričio 4 d., Nr. 262 (23528), p. 2.
- 688/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Ограничение на въезд в Польшу. *Известия*. 1991 m. lapkričio 5 d., Nr. 263 (23529), p. 2.

- 689/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. ...а в Литве бушуют страсти вокруг лита. *Известия.* 1991 m. lapkričio 5 d., Nr. 263 (23529), p. 2.
- 690/11991.** Делегация латвийского парламента... *Известия.* 1991 m. lapkričio 6 d., Nr. 264 (23530), p. 1.
- 691/11991.** По сообщению помощника премьер-министра Эстонии... *Известия.* 1991 m. lapkričio 6 d., Nr. 264 (23530), p. 1.
- 692/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Свершилось: в Литве свои деньги. *Известия.* 1991 m. lapkričio 7 d., Nr. 265 (23531), p. 2.
- 693/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Бензин, мазут и зерно поступали из России по графику. *Известия.* 1991 m. lapkričio 7 d., Nr. 265 (23531), p. 2.
- 694/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Заявление генеральной прокуратуры РСФСР. *Известия.* 1991 m. lapkričio 7 d., Nr. 265 (23531), p. 3.
- 695/11991.** Подведены предварительные итоги... *Известия.* 1991 m. lapkričio 9 d., Nr. 266 (23532), p. 1.
- 696/11991.** Председатель Латвийского телерадиокомитета... *Известия.* 1991 m. lapkričio 9 d., Nr. 266 (23532), p. 1.
- 697/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Накануне взорвались две гранаты. *Известия.* 1991 m. lapkričio 9 d., Nr. 266 (23532), p. 1.
- 698/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Быть ли объединенному парламенту Прибалтики? *Известия.* 1991 m. lapkričio 9 d., Nr. 266 (23532), p. 2.
- 699/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва ввела свободные цены, но пытается их регулировать. *Известия.* 1991 m. lapkričio 11 d., Nr. 267 (23533), p. 1.
- 700/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Подъезжая к Эстонии, приготовьте документы. *Известия.* 1991 m. lapkričio 11 d., Nr. 267 (23533), p. 1.
- 701/11991.** Верховный Совет Латвии... *Известия.* 1991 m. lapkričio 11 d., Nr. 267 (23533), p. 1.
- 702/11991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Создана Балтийская ассамблея. *Известия.* 1991 m. lapkričio 11 d., Nr. 267 (23533), p. 2.
- 703/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: резкое повышение цен на продовольствие. *Известия.* 1991 m. lapkričio 12 d., Nr. 268 (23534), p. 1.

- 704/І1991.** Первое подразделение Советской Армии покидает Эстонию. *Известия.* 1991 m. lapkričio 12 d., Nr. 268 (23534), p. 1.
- 705/І1991.** Необходимость быстреего создания... *Известия.* 1991 m. lapkričio 12 d., Nr. 268 (23534), p. 1.
- 706/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Бензин появился, но очень дорогой. *Известия.* 1991 m. lapkričio 12 d., Nr. 268 (23534), p. 1.
- 707/І1991.** МОСТОВЩИКОВ, С. Заговор против Литвы. Почему накануне штурма вильнюсской телебашни был отстранен от должности председатель литовского КГБ Ромуальдас Марцинкус. *Известия.* 1991 m. lapkričio 12 d., Nr. 268 (23534), p. 1.
- 708/І1991.** Примерно в три раза... *Известия.* 1991 m. lapkričio 14 d., Nr. 270 (23536), p. 1.
- 709/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Коммунистические организации остаются без имущества. *Известия.* 1991 m. lapkričio 14 d., Nr. 270 (23536), p. 2.
- 710/І1991.** В Риге приступила к работе... *Известия.* 1991 m. lapkričio 15 d., Nr. 271 (23537), p. 1.
- 711/І1991.** Литва рассматривает возможность... *Известия.* 1991 m. lapkričio 15 d., Nr. 271 (23537), p. 1.
- 712/І1991.** В Эстонии не стало очередей... *Известия.* 1991 m. lapkričio 15 d., Nr. 271 (23537), p. 1.
- 713/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Л. ШАЛЬНЕВ, А. В Литве, за границей... *Известия.* 1991 m. lapkričio 15 d., Nr. 271 (23537), p. 3.
- 714/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Вступились за коммунистов и наркоманов наблюдатели из Хельсинского комитета. Поступится ли принципами латвийский парламент? *Известия.* 1991 m. lapkričio 16 d., Nr. 272 (23538), p. 2.
- 715/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Серия обысков в Вильнюсе. *Известия.* 1991 m. lapkričio 16 d., Nr. 272 (23538), p. 5.
- 716/І1991.** Правительство Литовской Республики... *Известия.* 1991 m. lapkričio 19 d., Nr. 274 (23540), p. 1.

- 717/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: покупательский бум в магазинах. *Известия.* 1991 m. lapkričio 19 d., Nr. 274 (23540), p. 1.
- 718/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Таможня на мосту дружбы. *Известия.* 1991 m. lapkričio 20 d., Nr. 275 (23541), p. 2.
- 719/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Почта прячет марки. *Известия.* 1991 m. lapkričio 21 d., Nr. 276 (23542), p. 2.
- 720/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. БУРОБЫГА, Н. Прибалтику не покидает армия, армию не покидает тревога. *Известия.* 1991 m. lapkričio 22 d., Nr. 277 (23543), p. 2.
- 721/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Современная автомагистраль пересечет Прибалтику. *Известия.* 1991 m. lapkričio 22 d., Nr. 277 (23543), p. 4.
- 722/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва рассчитывает на медали. *Известия.* 1991 m. lapkričio 23 d., Nr. 278 (23544), p. 11.
- 723/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Догоним Финляндию через десять лет. *Известия.* 1991 m. lapkričio 23 d., Nr. 278 (23544), p. 12.
- 724/І1991.** Один из лидеров Форума будущего Литвы... *Известия.* 1991 m. lapkričio 25 d., Nr. 279 (23545), p. 1.
- 725/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Бывшие офицеры США и СССР разрабатывают оборонную концепцию Эстонии. *Известия.* 1991 m. lapkričio 25 d., Nr. 279 (23545), p. 1.
- 726/І1991.** Правительство Эстонии предлагает... *Известия.* 1991 m. lapkričio 26 d., Nr. 280 (23546), p. 1.
- 727/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия меняет министров. К каким переменам в жизни нового независимого государства это приведет? *Известия.* 1991 m. lapkričio 26 d., Nr. 280 (23546), p. 2.
- 728/І1991.** АРСЕНЬЕВ, В. ЛАШКЕВИЧ, Н. Заговор против Литвы. Телевидение до и после 13-го. *Известия.* 1991 m. lapkričio 26 d., Nr. 280 (23546), p. 7.
- 729/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Узнают ли в Латвии агентов КГБ? *Известия.* 1991 m. lapkričio 27 d., Nr. 281 (23547), p. 2.

- 730/11991.** Болгария, Эстония, Литва и Латвия... *Известия.* 1991 м. lapkričio 28 d., Nr. 282 (23548), p. 1.
- 731/11991.** Попытки находящегося в Токио... *Известия.* 1991 м. lapkričio 28 d., Nr. 282 (23548), p. 1.
- 732/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Нет долларов на защиту А. Рубикса. *Известия.* 1991 м. lapkričio 28 d., Nr. 282 (23548), p. 2.
- 733/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Страсти по агенту КГБ по кличке «Юозас». Почему разоблачили депутата литовского парламента. *Известия.* 1991 м. lapkričio 28 d., Nr. 282 (23548), p. 2.
- 734/11991.** МИД Литовской Республики... *Известия.* 1991 м. lapkričio 29 d., Nr. 283 (23549), p. 1.
- 735/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литва: страсти по бензину. *Известия.* 1991 м. lapkričio 29 d., Nr. 283 (23549), p. 2.
- 736/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. В Литве политики выясняют, кто из них был агентом КГБ. *Известия.* 1991 м. gruodžio 2 d., Nr. 285 (23551), p. 1.
- 737/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Франция вернула латвийское золото. *Известия.* 1991 м. gruodžio 2 d., Nr. 285 (23551), p. 2.
- 738/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Литовские журналисты готовятся к забастовке. *Известия.* 1991 м. gruodžio 2 d., Nr. 285 (23551), p. 2.
- 739/11991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Объявлен розыск лидеров ЦК КПЛ. *Известия.* 1991 м. gruodžio 3 d., Nr. 286 (23552), p. 2.
- 740/11991.** ЛИТВИНОВА, И. «И умереть страшно!». *Известия.* 1991 м. gruodžio 3 d., Nr. 286 (23552), p. 8.
- 741/11991.** Страны Балтии... *Известия.* 1991 м. gruodžio 4 d., Nr. 287 (23553), p. 1.
- 742/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Секретный сейф путешествует по Риге. *Известия.* 1991 м. gruodžio 4 d., Nr. 287 (23553), p. 2.
- 743/11991.** ЛИТВИНОВА, И. Болтун семье не по карману. *Известия.* 1991 м. gruodžio 5 d., Nr. 288 (23554), p. 2.

- 744/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. И в Литве будет президент? *Известия.* 1991 m. gruodžio 6 d., Nr. 289 (23555), p. 2.
- 745/І1991.** ЛЬВОВ, С. Страны Балтии приняты в ФИФА. *Известия.* 1991 m. gruodžio 6 d., Nr. 289 (23555), p. 8.
- 746/І1991.** 9 декабря... *Известия.* 1991 m. gruodžio 10 d., Nr. 292 (23558), p. 1.
- 747/І1991.** Государственный министр Латвии... *Известия.* 1991 m. gruodžio 10 d., Nr. 292 (23558), p. 1.
- 748/І1991.** Китай направил свою миссию... *Известия.* 1991 m. gruodžio 10 d., Nr. 292 (23558), p. 1.
- 749/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Усилия соседей одобрены. *Известия.* 1991 m. gruodžio 11 d., Nr. 293 (23559), p. 2.
- 750/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Латвия: цены отпущены. *Известия.* 1991 m. gruodžio 12 d., Nr. 294 (23560), p. 2.
- 751/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Чепайтис разоблачен. Кто следующий? *Известия.* 1991 m. gruodžio 12 d., Nr. 294 (23560), p. 2.
- 752/І1991.** В. Ландсбергис направил Б. Ельцину... *Известия.* 1991 m. gruodžio 14 d., Nr. 296 (23562), p. 1.
- 753/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Почему арестован Валерий Иванов. *Известия.* 1991 m. gruodžio 14 d., Nr. 296 (23562), p. 12.
- 754/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Мертвые сраму не имут. А живые?.. *Известия.* 1991 m. gruodžio 16 d., Nr. 297 (23563), p. 4.
- 755/І1991.** В Вильнюсе открылся семинар НАТО... *Известия.* 1991 m. gruodžio 17 d., Nr. 298 (23564), p. 1.
- 756/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. «Саюдис» явно поправел. *Известия.* 1991 m. gruodžio 17 d., Nr. 298 (23564), p. 2.
- 757/І1991.** РОГОЖИН, Ю. Валюта — гарант безопасности атомной станции? *Известия.* 1991 m. gruodžio 18 d., Nr. 299 (23565), p. 2.
- 758/І1991.** ГУК, С. Вывод войск из Балтии может начаться до 1994 года. *Известия.* 1991 m. gruodžio 18 d., Nr. 299 (23565), p. 5.

- 759/І1991.** Преступление на Мядининкайском таможенном посту... *Известия.* 1991 m. gruodžio 19 d., Nr. 300 (23566), p. 1.
- 760/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Будут ли выданы Литве участники январского заговора? *Известия.* 1991 m. gruodžio 19 d., Nr. 300 (23566), p. 6.
- 761/І1991.** Посольство Латвии в Вашингтоне... *Известия.* 1991 m. gruodžio 20 d., Nr. 301 (23567), p. 1.
- 762/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Заговор против Литвы. Новые подробности преступления в Медининкай. *Известия.* 1991 m. gruodžio 20 d., Nr. 301 (23567), p. 1, 3.
- 763/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. Вслед за Ригой по пути свободных цен. *Известия.* 1991 m. gruodžio 20 d., Nr. 301 (23567), p. 2.
- 764/І1991.** Президент банка Эстонии... *Известия.* 1991 m. gruodžio 21 d., Nr. 302 (23568), p. 1.
- 765/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Заботы совсем нерождественские. *Известия.* 1991 m. gruodžio 21 d., Nr. 302 (23568), p. 2.
- 766/І1991.** Началось обсуждение проекта... *Известия.* 1991 m. gruodžio 24 d., Nr. 303 (23569), p. 1.
- 767/І1991.** Из рижского следственного изолятора... *Известия.* 1991 m. gruodžio 24 d., Nr. 303 (23569), p. 1.
- 768/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. В. Ландсбергис сдержан в оценках содружества. *Известия.* 1991 m. gruodžio 24 d., Nr. 303 (23569), p. 2.
- 769/І1991.** АНТОНОВ, А. У стран Балтии будут свои баскетбольные сборные. *Известия.* 1991 m. gruodžio 24 d., Nr. 303 (23569), p. 8.
- 770/І1991.** ЛАШКЕВИЧ, Н. Раскол в рядах журналистов. *Известия.* 1991 m. gruodžio 26 d., Nr. 305 (23571), p. 2.
- 771/І1991.** ЛИТВИНОВА, И. День после Рождества. *Известия.* 1991 m. gruodžio 26 d., Nr. 305 (23571), p. 3.
- 772/І1991.** ЛЕВИЦКИЙ, Л. Опубликован проект Конституции. *Известия.* 1991 m. gruodžio 27 d., Nr. 306 (23572), p. 2.

773/I1991. Зарплата вузовских профессоров... *Известия*. 1991 m. gruodžio 28 d., Nr. 307 (23573), p. 1.

774/I1991. ЛАШКЕВИЧ, Н. Литовский лит застыл на старте. *Известия*. 1991 m. gruodžio 28 d., Nr. 307 (23573), p. 1.

775/I1991. В Вильнюсе подписан... *Известия*. 1991 m. gruodžio 31 d., Nr. 308 (23574), p. 1.

776/I1991. Совет Министров Латвии... *Известия*. 1991 m. gruodžio 31 d., Nr. 308 (23574), p. 1.

777/I1991. ГЛЕБОВ, М. Рижские хоккеисты спонсоров не выбирают. *Известия*. 1991 m. gruodžio 31 d., Nr. 308 (23574), p. 8.

778/I1991. ЛАШКЕВИЧ, Н. Литовский «Боинг» летит в Копенгаген. *Известия*. 1991 m. gruodžio 31 d., Nr. 308 (23574), p. 8.

1996

001/AiF1996. Рублевая афера в Эстонии. *Аргументы и факты*. 1996 m. sausio 11 d., Nr. 2 (795). p. 4.

002/AiF1996. ДОБРОВОЛЬЦЕВ, Александр. Мартовские коты. И кошки. *Аргументы и факты*. 1996 m. kovo 7 d., Nr. 10 (803). p. 14.

003/AiF1996. ШИГАРЕВА, Юлия. Лана Паулс: «Увидев Раймонда, решила — выйду за него замуж. И вышла!». *Аргументы и факты*. 1996 m. kovo 7 d., Nr. 10 (803). p. 28.

004/AiF1996. Письма читателей. *Аргументы и факты*. 1996 m. kovo 14 d., Nr. 11 (804). p. 32.

005/AiF1996. БАТУЕВ, Валерий. САРГИН, Александр. «Россия — это звучит гордо». *Аргументы и факты*. 1996 m. kovo 21 d., Nr. 12 (805), p. 1.

006/AiF1996. Возможные последствия отмены Беловежских соглашений. *Аргументы и факты*. 1996 m. kovo 21 d., Nr. 12, p. 2.

- 007/AiF1996.** ШИГАРЕВА, Юлия. Русские в Латвии — люди без Родины. *Аргументы и факты*. 1996 m. kovo 21 d., Nr. 12 (805), p. 7.
- 008/AiF1996.** Евгений Белоусов борется с ФСБ. *Аргументы и факты*. 1996 m. kovo 28 d., Nr. 13 (806), p. 26.
- 009/AiF1996.** ИВАНОВ, В. Не хочу в Союз! *Аргументы и факты*. 1996 m. balandžio 4 d., Nr. 14 (807), p. 1.
- 010/AiF1996.** Журналистов выгнали с концерта Лаймы. *Аргументы и факты*. 1996 m. balandžio 11 d., Nr. 15 (808), p. 20.
- 011/AiF1996.** ЕРОФЕЕВА, Н. Письмо в редакцию. *Аргументы и факты*. 1996 m. balandžio 11 d., Nr. 15 (808), p. 32.
- 012/AiF1996.** Чехов по-някрошюски. *Аргументы и факты*. 1996 m. balandžio 18 d., Nr. 16 (809), p. 15.
- 013/AiF1996.** Шпионов в Эстонии стало меньше. *Аргументы и факты*. 1996 m. gegužės 2 d., Nr. 18 (811), p. 10.
- 014/AiF1996.** Еще раз об эротике. *Аргументы и факты*. 1996 m. gegužės 9 d., Nr. 19 (812), p. 19.
- 015/AiF1996.** Впервые в Латвии оправдали агента КГБ. *Аргументы и факты*. 1996 m. gegužės 16 d., Nr. 20 (813), p. 7.
- 016/AiF1996.** Интересно узнать, как... *Аргументы и факты*. 1996 m. birželio 6 d., Nr. 23 (816), p. 32.
- 017/AiF1996.** ШИГАРЕВА, Юлия. Лана Паулс: «Жизнь с Паулсом — это как наркотик». *Аргументы и факты*. 1996 m. liepos 4 d., Nr. 27 (820), p. 8.
- 018/AiF1996.** ЯШИНА, Яна. Уезжая в город Таллин... *Аргументы и факты*. 1996 m. rugpjūčio 15 d., Nr. 33 (826), p. 16.
- 019/AiF1996.** МОРОЗОВА, Валентина. Депортация по-эстонски. *Аргументы и факты*. 1996 m. rugpjūčio 29 d., Nr. 35 (828), p. 4.
- 020/AiF1996.** МОРЖАРЕТТО, Игорь. Старый автомобиль многим по карману. *Аргументы и факты*. 1996 m. rugpjūčio 29 d., Nr. 35 (828), p. 16.
- 021/AiF1996.** ПОЛЬСКИЙ, Георгий. Загадка «Эстонии». *Аргументы и факты*. 1996 m. rugsėjo 19 d., Nr. 38 (831), p. 7.

- 022/AiF1996.** МОРЖАРЕТТО, Игорь. Как живет сегодня Литва. *Аргументы и факты*. 1996 m. spalio 10 d., Nr. 41 (834). p. 7.
- 023/AiF1996.** Два генерала на всю армию. *Аргументы и факты*. 1996 m. lapkričio 13 d., Nr. 46 (839). p. 1.
- 024/AiF1996.** Анне Веске — за стриптиз. *Аргументы и факты*. 1996 m. lapkričio 13 d., Nr. 46 (839). p. 1.
- 025/AiF1996.** Опыт Вильнюса пригодится в Минске? *Аргументы и факты*. 1996 m. lapkričio 13 d., Nr. 46 (839). p. 2.
- 026/AiF1996.** БОЯРКИНА, Наталья. Чужой Таллин. *Аргументы и факты*. 1996 m. lapkričio 13 d., Nr. 46 (839). p. 2.
- 027/AiF1996.** МАКАРОВ, Дмитрий. В. Ландсбергис: «Политика — это музыка». *Аргументы и факты*. 1996 m. gruodžio 19 d., Nr. 58 (844). p. 9.
- 028/AiF1996.** МАКАРОВ, Дмитрий. А. Бразаускас: «С Россией будем дружно жить, но по отдельности». *Аргументы и факты*. 1996 m. gruodžio 19 d., Nr. 58 (844). p. 9.
- 029/AiF1996.** «Наши» - на выручку Эстонии. *Аргументы и факты*. 1996 m. gruodžio 26 d., Nr. 59 (845). p. 2.
- 030/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. У Раймонда Паулса — юбилей! *Комсомольская правда*. 1996 m. sausio 13 d., Nr. 6 (21257). p. 1.
- 031/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Как лыжный тренер стал невыездным. *Комсомольская правда*. 1996 m. sausio 16 d., Nr. 7 (21258), p. 8.
- 032/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Экзамен на породу в Эстонии выдержат не многие. *Комсомольская правда*. 1996 m. sausio 17 d., Nr. 8 (21259). p. 5.
- 033/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Рижский ОМОН будут судить. *Комсомольская правда*. 1996 m. sausio 24 d., Nr. 13 (21264). p. 5.
- 034/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Латвийское золото пойдёт с молотка. *Комсомольская правда*. 1996 m. sausio 24 d., Nr. 13 (21264). p. 5.

- 035/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Эстония решила выступить против России. *Комсомольская правда*. 1996 m. sausio 24 d., Nr. 13 (21264). p. 5.
- 036/КР1996.** ОВЧАРЕНКО, Елена. Европа делает из нас страну Советов. *Комсомольская правда*. 1996 m. sausio 27 d., Nr. 16 (21267). p. 1,3.
- 037/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Следующая остановка — взрыв. *Комсомольская правда*. 1996 m. vasario 3 d., Nr. 21 (21272). p. 3.
- 038/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. В Тарту — 451 по Фаренгейту. *Комсомольская правда*. 1996 m. vasario 3 d., Nr. 21 (21272). p. 3.
- 039/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Из Эстонии — за убеждения. *Комсомольская правда*. 1996 m. vasario 8 d., Nr. 24 (21275). p. 1
- 040/КР1996.** ДОБУЖИНСКИЙ, Вольдемар. Целовались бы ещё... *Комсомольская правда*. 1996 m. vasario 21 d., Nr. 33 (21284). p. 3.
- 041/КР1996.** Последнее предупреждение. *Комсомольская правда*. 1996 m. vasario 24 d., Nr. 36 (21287). p. 1.
- 042/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Очередной номер Джохара Дудаева. *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 2 d., Nr. 41 (21292). p. 3.
- 043/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Эстонцы ловят латвийских моряков в мутной воде. *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 6 d., Nr. 43 (21294). p. 3.
- 044/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Эстония заметила «утрату бойца». *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 12 d., Nr. 45 (21296). p. 7.
- 045/КР1996.** ДОБУЖИНСКИЙ, Вальдемар. Наследники Сабониса угадали в «корзину» КГБ *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 12 d., Nr. 45 (21296). p. 8.
- 046/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Раймонд Паулс ушел из российского посольства последним. *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 13 d., Nr. 46 (21297). p. 5.
- 047/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Смерть наркома. *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 16 d., Nr. 49 (21300). p. 3.

- 048/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Бомж Миша закрыл госграницу. *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 19 d., Nr. 50 (21302). p. 7.
- 049/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Украинцам в Латвии дали срок. *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 21 d., Nr. 52 (21303). p. 3.
- 050/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Главный латыш дотянулся до сосулек. *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 23 d., Nr. 54 (21305). p. 3.
- 051/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Бетонный саван для паромы «Эстония» *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 23 d., Nr. 54 (21305). p. 3.
- 052/КР1996.** ДОБУЖИНСКИЙ, Вольдемар. «Дружба народов» пополам не делится? *Комсомольская правда*. 1996 m. kovo 30 d., Nr. 59 (21310). p. 3.
- 053/КР1996.** Лайма и Раймонд признались в любви.. *Комсомольская правда*. 1996 m. balandžio 2 d., Nr. 60 (21311). p. 1.
- 054/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Латвия: здесь закрывают русские школы. *Комсомольская правда*. 1996 m. balandžio 3 d., Nr. 61 (21312). p. 7.
- 055/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. ...а в Эстонии не открывают новое консульство РФ. *Комсомольская правда*. 1996 m. balandžio 3 d., Nr. 61 (21312). p. 7.
- 056/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Разгром эстонской «наркомафии». *Комсомольская правда*. 1996 m. balandžio 9 d., Nr. 65 (21316). p. 7.
- 057/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Вперед — на Таллин! *Комсомольская правда*. 1996 m. balandžio 13 d., Nr. 69 (21320). p. 3.
- 058/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Модный эстонец поставил на «Иванова». *Комсомольская правда*. 1996 m. balandžio 16 d., Nr. 70 (21321). p. 5.
- 059/КР1996.** ЯВЛЯНСКИЙ, Игорь. «Эстонию» утопила русская мафия. *Комсомольская правда*. 1996 m. balandžio 20 d., Nr. 74 (21325). p. 3.

060/КР1996. МАРКАРЯН, Карен. У госпожи Брундтланд в Латвии попросили газопровод *Комсомольская правда*. 1996 m. balandžio 27 d., Nr. 79 (21330). p. 7.

061/КР1996. САПОЖНИКОВА, Галина. Вот приедет барин... Эстонские власти начали возвращать дома их прежним владельцам. Вместе с жильцами. *Комсомольская правда*. 1996 m. balandžio 30 d., Nr. 80 (21331). p. 7.

062/КР1996. 18-летняя Дайва Ануците стала победительницей национального шоу-конкурса «Мисс-Литва-96». *Комсомольская правда*. 1996 m. gegužės 6 d., Nr. 82 (21333). p. 3.

063/КР1996. МАРКАРЯН, Карен. «Латышские стрелки» попали в сейм как в копеечку. В Риге коммунисты ушли, чтобы остаться. *Комсомольская правда*. 1996 m. gegužės 8 d., Nr. 84 (21335). p. 3.

064/КР1996. ЧУКУРОВ, Алексей. Эстонский след в Ольстере и Чечне: ФСБ предъявляет доказательства. *Комсомольская правда*. 1996 m. gegužės 14 d., Nr. 86 (21337). p. 1,2.

065/КР1996. МАРКАРЯН, Карен. В Риге — улица Джохара. *Комсомольская правда*. 1996 m. gegužės 14 d., Nr. 86 (21337). p. 5.

066/КР1996. ЗАРОВСКИЙ, Владимир. Поздоровкин пострадал за казённую «иномарку». *Комсомольская правда*. 1996 m. gegužės 18 d., Nr. 90 (21341). p. 1,3.

067/КР1996. МАРКАРЯН, Карен. Чернобыль... под диваном. *Комсомольская правда*. 1996 m. gegužės 18 d., Nr. 90 (21341). p. 3.

068/КР1996. ЗАРОВСКИЙ, Владимир. Задержан бандит, стрелявший в нашего дипломата. *Комсомольская правда*. 1996 m. gegužės 22 d., Nr. 92 (21343). p. 1.

069/КР1996. МАРКАРЯН, Карен. Лайма Вайкуле в тюрьму за Собчака не пошла... *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 8 d., Nr. 105 (21356). p. 3.

- 070/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Как сыщик Невзоров изловил эстонского шпиона. *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 8 d., Nr. 105 (21356). p. 4.
- 071/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Главного пограничника сняли из-за 13 автоматов. *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 13 d., Nr. 107 (21358). p. 3.
- 072/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Латышские депутаты закованы в «латы». *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 15 d., Nr. 109 (21360). p. 3.
- 073/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Таких очередей заграница еще не видела! *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 18 d., Nr. 110 (21361). p. 7.
- 074/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Улманис получил новый срок. *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 19 d., Nr. 111 (21362). p. 5.
- 075/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Министр оказался «не настоящим эстонцем». *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 20 d., Nr. 112 (21363). p. 3.
- 076/КР1996.** Ожидание смерти подобно. *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 26 d., Nr. 116 (21367). p. 1.
- 077/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. США потрепали балтийскую тройку по холке. *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 26 d., Nr. 116 (21367). p. 7.
- 078/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Латышский стрелок — сам себе мишень. *Комсомольская правда*. 1996 m. birželio 29 d., Nr. 119 (21370). p. 3.
- 079/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Полковник Эндрю привез в Латвию миллионы. *Комсомольская правда*. 1996 m. liepos 6 d., Nr. 123 (21374). p. 3.
- 080/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Жириновский берет Латвию запоем. *Комсомольская правда*. 1996 m. liepos 10 d., Nr. 125 (21376). p. 3.
- 081/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Новые тайны парома «Эстония». *Комсомольская правда*. 1996 m. liepos 10 d., Nr. 125 (21376). p. 3.

- 082/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. По Балтике пошли натовские волны. *Комсомольская правда*. 1996 m. liepos 16 d., Nr. 128 (21379). p. 7.
- 083/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Хиллари Клинтон научилась плясать под эстонскую дудку. *Комсомольская правда*. 1996 m. liepos 16 d., Nr. 128 (21379). p. 7.
- 084/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Даже в спикере министр финансов Латвии увидел женщину. *Комсомольская правда*. 1996 m. liepos 18 d., Nr. 130 (21381). p. 3.
- 085/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Северная Корея осталась без сигарет... *Комсомольская правда*. 1996 m. liepos 24 d., Nr. 134 (21385). p. 5.
- 086/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Таллинская ратуша ненадолго осиротела. *Комсомольская правда*. 1996 m. liepos 30 d., Nr. 138 (21389). p. 6.
- 087/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Разведчики «открыли коридор». *Комсомольская правда*. 1996 m. liepos 31 d., Nr. 139 (21390). p. 3.
- 088/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Эстонские волны обласкали натовские корабли. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcio 1 d., Nr. 140 (21391). p. 3.
- 089/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. «Ауди» в Латвии не жилец. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcio 6 d., Nr. 142 (21393). p. 7.
- 090/КР1996.** Балтия торопится в НАТО. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcio 7 d., Nr. 143 (21394). p. 5.
- 091/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Жена Ивара Кальнинша сделает из мужа президента Латвии. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcio 8 d., Nr. 144 (21395). p. 4.
- 092/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. О том, как эстонский президент так и не стал помещиком. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcio 10 d., Nr. 146 (21397). p. 3.

- 093/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Спасать Рожка придет вся Европа? *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 13 d., Nr. 147 (21398). p. 7.
- 094/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Арнис Лицитис: «В Латвии о съемках пока можно только мечтать...». *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 17 d., Nr. 151 (21402). p. 3.
- 095/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Нефтетерминал раздора. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 21 d., Nr. 153 (21404). p. 3.
- 096/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Зачем Эстонии наши монахи? *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 21 d., Nr. 153 (21404). p. 3.
- 097/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Гиблое место. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 21 d., Nr. 154 (21405). p. 3.
- 098/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Латыши против оккупации. Чечни. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 27 d., Nr. 156 (21407). p. 7.
- 099/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Судьбу президента Эстонии решат русские. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 27 d., Nr. 156 (21407). p. 7.
- 100/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Эстония остается без президента. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 28 d., Nr. 157 (21408). p. 1.
- 101/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. «Зарница» по-латышски. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 28 d., Nr. 157 (21408). p. 3.
- 102/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Высокий блондин в агатовом ботинке. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 28 d., Nr. 157 (21408). p. 3.
- 103/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Святые отцы поделили Эстонию. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 29 d., Nr. 158 (21409). p. 3.
- 104/КР1996.** Балтийский жемчуг в мерцании «звёзд». *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 29 d., Nr. 158 (21409). p. 3.
- 105/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. МИД Латвии забеспокоился. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūcis 31 d., Nr. 160 (21411). p. 3.

- 106/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Лана Паулс мужа к Пугачеве не ревнует. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugpjūčio 31 d., Nr. 160 (21411). p. 3.
- 107/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Раздача балтийского жемчуга. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugsėjo 4 d., Nr. 162 (21413). p. 3.
- 108/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Между Литвой и Латвией пробежала кошка. Черная как нефть. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugsėjo 7 d., Nr. 165 (21416). p. 3.
- 109/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Ульманис — защитник оккупантов? *Комсомольская правда*. 1996 m. rugsėjo 12 d., Nr. 168 (21419). p. 3.
- 110/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Зек Рубикс «переизбран» на второй срок. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugsėjo 14 d., Nr. 170 (21421). p. 3.
- 111/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Рожок идет «на вы». *Комсомольская правда*. 1996 m. rugsėjo 17 d., Nr. 171 (21422). p. 7.
- 112/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Слуги Иеговы выбирают смерть. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugsėjo 18 d., Nr. 172 (21423). p. 3.
- 113/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Опять Петр I Латвии задолжал. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugsėjo 19 d., Nr. 173 (21424). p. 3.
- 114/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Президент родился в муках. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugsėjo 24 d., Nr. 176 (21427). p. 7.
- 115/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Пятая графа по-латышски. *Комсомольская правда*. 1996 m. rugsėjo 28 d., Nr. 180 (21431). p. 3.
- 116/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Илга узнает, кто в сейме «Хозяин». *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 1 d., Nr. 181 (21432). p. 7.
- 117/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Перри пощекотал прибалтам нервы. *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 2 d., Nr. 182 (21433). p. 3.
- 118/КР1996.** ЗАРОВСКИЙ, Владимир. У сеульской парочки срок годности истек. *Комсомольская правда (priedas Sport)*. 1996 m. spalio 5 d., Nr. 185 (21436). p. 2.

- 119/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. В Латвии ищут «стрелочника». *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 5 d., Nr. 185 (21436). p. 3.
- 120/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Балтия берет НАТО измором. *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 9 d., Nr. 187 (21438). p. 5.
- 121/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Леннарт Мерри закинул за пояс Штирлица и Чапаева. *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 9 d., Nr. 187 (21438). p. 5.
- 122/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. В Эстонии повторилась трагедия станции Кировской. *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 15 d., Nr. 191 (21442). p. 7.
- 123/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. В НАТО — хоть через форточку. *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 16 d., Nr. 192 (21443). p. 3.
- 124/КР1996.** ЗАРОВСКИЙ, Владимир. «Макарена» едва не стала партийным гимном. *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 17 d., Nr. 193 (21444). p. 5.
- 125/КР1996.** ЗАРОВСКИЙ, Владимир. «Двойной удар» кикбоксера Шештакаса. *Комсомольская правда (priedas Спорт)*. 1996 m. spalio 19 d., Nr. 195 (21446). p. 1.
- 126/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Русские в Эстонии голосуют и проигрывают. *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 23 d., Nr. 197 (21448). p. 5.
- 127/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Почему у латвийской «Коровки» вымя распухло от ртути. *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 23d., Nr. 197 (21448). p. 5.
- 128/КР1996.** ТУМАНОВ, Михаил. Преданные дважды? Рижский ОМОН пытаются добить и после реформы. *Комсомольская правда*. 1996 m. spalio 31 d., Nr. 203 (21454). p. 2.
- 129/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Как надену портупю — все тупю и тупю... *Комсомольская правда*. 1996 m. lapkričio 5 d., Nr. 206 (21457). p. 7.

- 130/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. В Латвии «Аэрофлоту» подрезали крылья. *Комсомольская правда*. 1996 m. lapkričio 10 d., Nr. 208 (21459). p. 3.
- 131/КР1996.** ...а литовцы - Ландсбергису. *Комсомольская правда*. 1996 m. lapkričio 12 d., Nr. 210 (21461). p. 7.
- 132/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Умер автор фильма «Никто не хотел умирать». *Комсомольская правда*. 1996 m. lapkričio 16 d., Nr. 214 (21465). p. 3.
- 133/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Перешли уже на личности. *Комсомольская правда*. 1996 m. lapkričio 21 d., Nr. 217 (21468). p. 5.
- 134/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Эстонское правительство похудело вдвое. *Комсомольская правда*. 1996 m. lapkričio 26 d., Nr. 219 (21470). p. 7.
- 135/КР1996.** Красных латышских стрелков заносят в черный список. Зато legionеры СС стали в этой прибалтийской республике «героями сопротивления». *Комсомольская правда*. 1996 m. lapkričio 26 d., Nr. 219 (21470). p. 7.
- 136/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Куда уехал на «скорой помощи» призрак капитана Пихта?. *Комсомольская правда*. 1996 m. lapkričio 28 d., Nr. 222 (21473). p. 5.
- 137/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Эстонский МИД заговорил с американским акцентом. *Комсомольская правда*. 1996 m. gruodžio 3 d., Nr. 225 (21476). p. 7.
- 138/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Поделились беженцами. *Комсомольская правда*. 1996 m. gruodžio 10 d., Nr. 230 (21481). p. 7.
- 139/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. «Нас называли в Латвии саранчой» *Комсомольская правда*. 1996 m. gruodžio 10 d., Nr. 230 (21481). p. 7.
- 140/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Где ты поезд любви «Москва - Рига». *Комсомольская правда (priedas СНГ — страна нашей газеты)*. 1996 m. gruodžio 19 d., Nr. 235 (21486). p. 3.

- 141/КР1996.** ПОПОВ, Роман. Упаси вас Боже стать шпионом. Особенно латвийским.. *Комсомольская правда*. 1996 m. gruodžio 21 d., Nr. 237 (21488). p. 1,2.
- 142/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Арсенал в рижском гараже. *Комсомольская правда*. 1996 m. gruodžio 21 d., Nr. 237 (21488). p. 3.
- 143/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Латыши погубили еще одну вредную привычку. *Комсомольская правда*. 1996 m. gruodžio 24 d., Nr. 238 (21489). p. 3.
- 144/КР1996.** МАРКАРЯН, Карен. Латвийская таможня «дает добро» за 5 тысяч «зеленых». *Комсомольская правда*. 1996 m. gruodžio 24 d., Nr. 238 (21489). p. 7.
- 145/КР1996.** САПОЖНИКОВА, Галина. Бабурин в роли рождественского подарка. *Комсомольская правда*. 1996 m. gruodžio 26 d., Nr. 240 (21491). p. 5.
- 146/І1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Бешеные деньги. Две истории случились в городе Паневежис: одна счастливая, другая — нет. *Известия*. 1996 m. sausio 4 d., Nr. 1 (24608). p. 6.
- 147/І1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Крупнейший в Литве банк рухнул. Спасся только один вкладчик — премьер-министр. *Известия*. 1996 m. sausio 5 d., Nr. 2 (24609). p. 3.
- 148/І1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Партия сказала: «Надо», министр ответил: «Есть». *Известия*. 1996 m. sausio 11 d., Nr. 5 (24612). p. 3.
- 149/І1996.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. На сатирика в Эстонии больше не обижаются. *Известия*. 1996 m. sausio 12 d., Nr. 6 (24613). p. 1.
- 150/І1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. В Литве ждут суда над пособниками «кровавого января». *Известия*. 1996 m. sausio 16 d., Nr. 8 (24615). p. 3.
- 151/І1996.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. Русские не хотят уезжать из Эстонии. *Известия*. 1996 m. sausio 20 d., Nr. 12 (24619). p. 1.

- 152/11996.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. Дважды ветеран, трижды отставник. Похождения американского полковника Эйнселна во главе эстонской армии. *Известия*. 1996 m. sausio 20 d., Nr. 12 (24619). p. 3.
- 153/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литовский премьер брал «борзыми» процентами, за что против него возбудили уголовное дело. *Известия*. 1996 m. sausio 26 d., Nr. 16 (24623). p. 3.
- 154/11996.** КОВАЛЕНКО, Юрий. Россию приняли в Совет Европы в воспитательных целях. *Известия*. 1996 m. sausio 27 d., Nr. 17 (24624). p. 1, 3.
- 155/11996.** ПЕТРОВ, Андрей. На пространстве бывшего Союза в футбол лучше играют чемпионы России, Украины, Белоруссии и Латвии. *Известия*. 1996 m. vasario 1 d., Nr. 20 (24627). p. 6.
- 156/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Твердые деньги Балтии. Почему крона, лат и лит дают рублю сто очков вперед. *Известия*. 1996 m. vasario 9 d., Nr. 26 (24633). p. 3.
- 157/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. И теннисист, и реформатор. *Известия*. 1996 m. vasario 17 d., Nr. 32 (24639). p. 3.
- 158/11996.** Поцелуй с перерывом на обед. *Известия*. 1996 m. vasario 20 d., Nr. 33 (24640). p. 3.
- 159/11996.** ЛЕВИЦКИЙ, Леонид. Некоренные жители Эстонии меняют краснокожие паспорта на серые. *Известия*. 1996 m. vasario 23 d., Nr. 36 (24643). p. 3.
- 160/11996.** Православный мир стоит на грани трагического разделения. *Известия*. 1996 m. vasario 24 d., Nr. 37 (24644). p. 1.
- 161/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Бывшую авиабазу превратили в «барахолку». *Известия*. 1996 m. vasario 29 d., Nr. 40 (24647). p. 6.
- 162/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. За каждый день без зарплаты будут платить неустойку. Пока только в Литве. *Известия*. 1996 m. kovo 5 d., Nr. 43 (24650). p. 1.

- 163/1996.** Политика вмешивается в церковные отношения. *Известия*. 1996 m. kovo 5 d., Nr. 43 (24650). p. 1.
- 164/1996.** КОРНИЛОВ, Леонид. ЛАШКЕВИЧ, Николай. В конце «калнинградского коридора» света не видно... если двигаться в обход Литвы. *Известия*. 1996 m. kovo 13 d., Nr. 47 (24654). p. 3.
- 165/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литовцы готовы продавать землю всем. Исключение те, кто говорит на русском языке. *Известия*. 1996 m. balandžio 2 d., Nr. 61 (24668). p. 2.
- 166/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. «Левое» правительство Литвы готовит радикальные рыночные преобразования. *Известия*. 1996 m. balandžio 3 d., Nr. 62 (24669). p. 3.
- 167/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Тайная жизнь литовских политиков станет явной. *Известия*. 1996 m. balandžio 12 d., Nr. 69 (24676). p. 3.
- 168/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Вильнюс хочет поссорить Литву с Россией. *Известия*. 1996 m. balandžio 23 d., Nr. 76 (24683). p. 3.
- 169/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. В Балтике ищут бело-сине-красных под кроватью. *Известия*. 1996 m. gegužės 12 d., Nr. 85 (24692). p. 3.
- 170/1996.** ЮСИН, Максим. «Холодная война» между Таллином и Москвой. *Известия*. 1996 m. gegužės 12 d., Nr. 85 (24692). p. 3.
- 171/1996.** СКОСЫРЕВ, Владимир. Чем ближе дверь в НАТО, тем активнее восточные европейцы действуют локтями. *Известия*. 1996 m. gegužės 13 d., Nr. 86 (24693). p. 3.
- 172/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Как страсть к графомании вора подвела. *Известия*. 1996 m. gegužės 16 d., Nr. 89 (24696). p. 6.
- 173/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Почему стреляли в российского дипломата. *Известия*. 1996 m. gegužės 18 d., Nr. 91 (24698). p. 3.
- 174/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Российский дипломат на костылях, зато преступники уже в наручниках. *Известия*. 1996 m. gegužės 22 d., Nr. 93 (24700). p. 3.

- 175/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Государство все равно свое возьмет. В Литве вводится новая система налогообложения. *Известия*. 1996 m. gegužės 28 d., Nr. 97 (24704). p. 3.
- 176/1996.** ОСТРОВСКАЯ, Наталия. Ищите бабушку с пистолетом. *Известия*. 1996 m. gegužės 28 d., Nr. 97 (24704). p. 6.
- 177/1996.** ЭГГЕРТ, Константин. Какой посол нужен Москве в Вильнюсе: хороший или очень хороший? *Известия*. 1996 m. gegužės 29 d., Nr. 98 (24705). p. 3.
- 178/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Балтийский хор хочет строем войти в НАТО. *Известия*. 1996 m. gegužės 30 d., Nr. 99 (24706). p. 3.
- 179/1996.** За кражу автомобиля — до 15 лет лишения свободы. *Известия*. 1996 m. birželio 8 d., Nr. 106 (24713). p. 1.
- 180/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литва не хочет выбирать членов сейма втемную. *Известия*. 1996 m. birželio 8 d., Nr. 106 (24713). p. 3.
- 181/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Герой литовской нации работал на Лубянку? *Известия*. 1996 m. birželio 14 d., Nr. 109 (24716). p. 3.
- 182/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Продешевил в афере с рублями. За это, похоже, и судят. *Известия*. 1996 m. birželio 15 d., Nr. 110 (24717). p. 3.
- 183/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. «Общий рынок» на троих. *Известия*. 1996 m. birželio 19 d., Nr. 112 (24719). p. 3.
- 184/1996.** Гунтис Улманис снова у руля. *Известия*. 1996 m. birželio 19 d., Nr. 112 (24719). p. 3.
- 185/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. В Латвии — новый старый президент. *Известия*. 1996 m. birželio 20 d., Nr. 113 (24720). p. 3.
- 186/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Иностранцы смогут покупать землю в Литве. Но только не россияне. *Известия*. 1996 m. birželio 25 d., Nr. 116 (24723). p. 3.
- 187/1996.** НАДЕИН, Владимир. Постсоветский покер разыгрывается Вашингтоном на просторах бывшего СССР. *Известия*. 1996 m. birželio 27 d., Nr. 118 (24725). p. 3.

- 188/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литовские автоинспектора не сумели тормознуть НЛО. *Известия*. 1996 m. birželio 28 d., Nr. 119 (24726). p. 6.
- 189/1996.** ЧАРОДЕЕВ, Геннадий. На киллера по кличке Румын претендуют суды Москвы и Кишенева. *Известия*. 1996 m. birželio 29 d., Nr. 120 (24727). p. 3.
- 190/1996.** ЭГГЕРТ, Константин. ЮСИН, Максим. Тайная переписка Ельцина и Клинтона. Москва просит Вашингтон повлиять на прибалтов. *Известия*. 1996 m. liepos 6 d., Nr. 123 (24730). p. 1, 3.
- 191/1996.** КЛЮЕВ, Игорь. Русских в Эстонии ждет «черная пятница». *Известия*. 1996 m. liepos 9 d., Nr. 124 (24731). p. 1, 3.
- 192/1996.** ВИНОГРАДОВ, Борис. МИД России предупреждает: действия Таллина не останутся без ответа. *Известия*. 1996 m. liepos 9 d., Nr. 124 (24731). p. 3.
- 193/1996.** ВИНОГРАДОВ, Борис. «Черная пятница» для русских в Эстонии отменяется. *Известия*. 1996 m. liepos 11 d., Nr. 126 (24733). p. 3.
- 194/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. «Вышки» в Литве не будет. *Известия*. 1996 m. liepos 12 d., Nr. 127 (24734). p. 3.
- 195/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Завлекли в политику баскетбольную звезду. *Известия*. 1996 m. liepos 18 d., Nr. 131 (24738). p. 6.
- 196/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Рука Литвы дотянулась даже до Бангкока. *Известия*. 1996 m. liepos 19 d., Nr. 132 (24739). p. 3.
- 197/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. «ЛУКойл» не хотят пускать на литовский рынок. *Известия*. 1996 m. liepos 23 d., Nr. 134 (24741). p. 3.
- 198/1996.** ЮСИН, Максим. Американский конгресс приглашает в НАТО Украину, Молдавию и страны Балтии. *Известия*. 1996 m. liepos 25 d., Nr. 136 (24743). p. 3.
- 199/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Была слава театральная, стала — лотерейная. Как живет в литовской провинции. *Известия*. 1996 m. liepos 25 d., Nr. 136 (24743). p. 5.

- 200/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литовцев будет труднее упрятать за решетку. *Известия*. 1996 m. liepos 31 d., Nr. 140 (24747). p. 3.
- 201/1996.** ЭГГЕРТ, Константин. Леннарт Мери готов продолжить войну с Кремлем. *Известия*. 1996 m. rugpjūčio 17 d., Nr. 153 (24760). p. 1, 3.
- 202/1996.** В Боснии балтийская солидарность дала трещину. *Известия*. 1996 m. rugpjūčio 23 d., Nr. 157 (24764). p. 3.
- 203/1996.** ЛЫСЕНКО, Борис. В «Балтийское кольцо» Россию не приглашают. Западу не нужен конкурент, способный влиять на предложения и цены. *Известия*. 1996 m. rugpjūčio 24 d., Nr. 154 (24761). p. 3.
- 204/1996.** Визит премьера Латвии в Москву, скорее всего, не состоится. *Известия*. 1996 m. rugpjūčio 27 d., Nr. 159 (24766). p. 1.
- 205/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литва, Латвия и... кусочек балтийского дна. *Известия*. 1996 m. rugpjūčio 29 d., Nr. 161 (24768). p. 3.
- 206/1996.** ЮСИН, Максим. Латвия прощается с бесплатным российским телевидением. *Известия*. 1996 m. rugpjūčio 29 d., Nr. 161 (24768). p. 6.
- 207/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Лотерейным счастьем правит не система, а судьба. *Известия*. 1996 m. rugpjūčio 31 d., Nr. 163 (24770). p. 1.
- 208/1996.** ТУРОВСКИЙ, Валерий. В Риге судят актёров. Там состоялся кинофестиваль «Балтийская жемчужина». *Известия*. 1996 m. rugpjūčio 31 d., Nr. 161 (24770). p. 2.
- 209/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Донатас Банионис: Одна жизнь в ста ликах. *Известия*. 1996 m. rugsėjo 4 d., Nr. 165 (24772). p. 6.
- 210/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Жаловаться по-русски в Вильнюсе запрещается. *Известия*. 1996 m. rugsėjo 5 d., Nr. 166 (24773). p. 6.
- 211/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Посол Москвы с литовским орденом 2-ой степени. *Известия*. 1996 m. rugsėjo 12 d., Nr. 171 (24778). p. 3.
- 212/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Латвийский сейм распорядился называть русских оккупантами. *Известия*. 1996 m. rugsėjo 13 d., Nr. 172 (24779). p. 3.

- 213/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Большая чистка в маленькой армии. *Известия*. 1996 m. rugsējo 17 d., Nr. 174 (24781). p. 3.
- 214/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литва наживается на наших отставниках. *Известия*. 1996 m. rugsējo 21 d., Nr. 178 (24785). p. 3.
- 215/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. В Литве с неплатежами борются в суде. *Известия*. 1996 m. rugsējo 24 d., Nr. 179 (24786). p. 2.
- 216/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литовские террористы подрывают инвестиционную политику Литвы. *Известия*. 1996 m. rugsējo 25 d., Nr. 180 (24787). p. 3.
- 217/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Стена смеха в кабинете литовского спикера. *Известия*. 1996 m. spalio 1 d., Nr. 184 (24791). p. 5.
- 218/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Кучма стал литовским кавалером. *Известия*. 1996 m. spalio 4 d., Nr. 187 (24794). p. 3.
- 219/1996.** УПИТ, Вернер. Новый способ борьбы с должниками в Латвии. *Известия*. 1996 m. spalio 5 d., Nr. 188 (24795). p. 2.
- 220/1996.** ЭГГЕРТ, Константин. ЮСИН, Максим. Россия угрожает Латвии провести одностороннюю демаркацию границы. *Известия*. 1996 m. spalio 5 d., Nr. 188 (24795). p. 3.
- 221/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. В странах Балтии паника. Их не хотят пускать в НАТО. *Известия*. 1996 m. spalio 5 d., Nr. 188 (24795). p. 3.
- 222/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. 332 следственных тома о литовском путче. *Известия*. 1996 m. spalio 9 d., Nr. 190 (24797). p. 3.
- 223/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Киллер по кличке Румын российской тюрьмы не боится. *Известия*. 1996 m. spalio 9 d., Nr. 190 (24797). p. 6.
- 224/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Руки ФБР дотянулись и до Прибалтики. *Известия*. 1996 m. spalio 10 d., Nr. 191 (24798). p. 3.
- 225/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Следы теракта в Киева ведут в Таллин. *Известия*. 1996 m. spalio 15 d., Nr. 194 (24801). p. 3.

- 226/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Что ждет Валерия Иванова в Литве: казенный дом или дальняя дорога? *Известия*. 1996 m. spalio 18 d., Nr. 197 (24804). p. 3.
- 227/1996.** ЗУБКО, Марат. В гибели шведа латыши обвинили Россию. *Известия*. 1996 m. spalio 19 d., Nr. 198 (24805). p. 3.
- 228/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. ЮСИН, Максим. Успех партии Ландсбергиса — плохая новость для Москвы. *Известия*. 1996 m. spalio 22 d., Nr. 199 (24806). p. 3.
- 229/1996.** НАДЕИН, Владимир. Двери НАТО откроются в 1999 году. Москве предложили не возражать и надеяться на лучшее. *Известия*. 1996 m. spalio 24 d., Nr. 201 (24808). p. 3.
- 230/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литва и Латвия ссорятся из-за нефти, которой там, где ее будут искать, может и не оказаться. *Известия*. 1996 m. spalio 26 d., Nr. 203 (24810). p. 3.
- 231/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. У Литовских дипломатов ни дня без скандала. *Известия*. 1996 m. spalio 29 d., Nr. 204 (24811). p. 3.
- 232/1996.** Ландсбергис дает отбой. Он уже не хочет ссориться с «большим братом». *Известия*. 1996 m. lapkričio 1 d., Nr. 207 (24814). p. 3.
- 233/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Долгая дорога скорпиона в дюнах. *Известия*. 1996 m. lapkričio 2 d., Nr. 208 (24815). p. 1.
- 234/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Игрушечный террорист Кукис. *Известия*. 1996 m. lapkričio 6 d., Nr. 208 (24817). p. 6.
- 235/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Страны Балтии втягиваются в гонку вооружения. *Известия*. 1996 m. lapkričio 7 d., Nr. 209 (24818). p. 3.
- 236/1996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. В Литве больше не играют «левый марш». *Известия*. 1996 m. lapkričio 12 d., Nr. 213 (24820). p. 3.
- 237/1996.** КОВАЛЕНКО, Юрий. Литва собирается в НАТО, чтобы не допустить «финляндизации» страны. *Известия*. 1996 m. lapkričio 14 d., Nr. 215 (24822). p. 3.

- 238/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Остановилось сердце у Жалакявичюса. *Известия*. 1996 m. lapkričio 14 d., Nr. 215 (24822). p. 3.
- 239/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литва предлагает дружить домами. *Известия*. 1996 m. lapkričio 19 d., Nr. 218 (24825). p. 3.
- 240/11996.** Резиновый автобус. *Известия*. 1996 m. lapkričio 19 d., Nr. 218 (24825). p. 3.
- 241/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литовцы стали больше пить. *Известия*. 1996 m. lapkričio 20 d., Nr. 219 (24826). p. 3.
- 242/11996.** Вспоминая Мариса Лиепу. *Известия*. 1996 m. lapkričio 21 d., Nr. 220 (24827). p. 1.
- 243/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Страны Балтии хотят отмыться от «грязных» денег. *Известия*. 1996 m. lapkričio 21 d., Nr. 220 (24827). p. 3.
- 244/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Литовский футбол разъедает коррупция. С ней пытаются бороться. *Известия*. 1996 m. lapkričio 21 d., Nr. 220 (24827) p. 6.
- 245/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Эстонские министры не поделили власть. *Известия*. 1996 m. lapkričio 23 d., Nr. 222 (24829). p. 3.
- 246/11996.** КЛЮЕВ, Игорь. Куда податься нашим пенсионерам в Эстонии. *Известия*. 1996 m. gruodžio 7 d., Nr. 232 (24839). p. 3.
- 247/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Регимантас Адомайтис — Играю иностранцев: раньше — американцев, теперь - русских. *Известия*. 1996 m. gruodžio 10 d., Nr. 233 (24840). p. 7.
- 248/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Справедливость распространили на министров. *Известия*. 1996 m. gruodžio 11 d., Nr. 234 (24841). p. 3.
- 249/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. «Лесные братья» - в законе, «народные защитники» - вне закона. *Известия*. 1996 m. gruodžio 11 d., Nr. 234 (24841). p. 6.
- 250/11996.** ЛАШКЕВИЧ, Николай. Рига — это звучит гордо. Как живется в латвийской столице: что, почем и почему? *Известия*. 1996 m. gruodžio 21 d., Nr. 240 (24847). p. 3.

251/I1996. КОРНИЛОВ, Леонид. Поляки трясут литовцев. *Известия*. 1996 m. gruodžio 26 d., Nr. 243 (24850). p. 3.

252/I1996. ЛАШКЕВИЧ, Николай. В Литве отказались от бесплатных служебных телефонов на дому. *Известия*. 1996 m. gruodžio 27 d., Nr. 244 (24851). p. 2.

2000

001/AiF2000. СИВКОВА, Вероника. Кто против нас дружит? *Аргументы и факты*. 2000 m. vasario 2 d., Nr. 5 (1006). p. 13.

002/AiF2000. КИРИЛЛОВ, Владимир. Самая больная девочка в мире. *Аргументы и факты*. 2000 m. vasario 9 d., Nr. 6 (1007). p. 20.

003/AiF2000. ЖЕЛНОРОВА, Наталья. Казимера Прунскене: «Я не первая женщина». *Аргументы и факты*. 2000 m. kovo 4 d., Nr. 10 (1011). p. 10.

004/AiF2000. Где обожают взятки. *Аргументы и факты*. 2000 m. kovo 4 d., Nr. 10 (1011). p. 32.

005/AiF2000. БАШКИН, Виктор. Аман Тулиев: Россия должна защищать своих соотечественников. *Аргументы и факты*. 2000 m. kovo 22 d., Nr. 12 (1013). p. 10.

006/AiF2000. МУРЗИНА, Марина. «Золотая маска»: две сенсации. *Аргументы и факты*. 2000 m. kovo 29 d., Nr. 13 (1014). p. 23.

007/AiF2000. Отрубил себе член. *Аргументы и факты*. 2000 m. balandžio 5 d., Nr. 14 (1015). p. 15.

008/AiF2000. ЧУРКОВ, Николай. Национализм, подогретый газом. *Аргументы и факты*. 2000 m. balandžio 19 d., Nr. 16 (1017). p. 12.

009/AiF2000. Самые экзотические музеи. *Аргументы и факты*. 2000 m. gegužės 24 d., Nr. 21 (1022). p. 32.

010/AiF2000. КОСТЕНКО-ПОПОВА, Ольга. Почему исчез Невзоров. *Аргументы и факты*. 2000 m. birželio 7 d., Nr. 23 (1024). p. 5.

- 011/AiF2000.** СОРОКИН, Павел. Белые колготки. *Аргументы и факты*. 2000 m. birželio 7 d., Nr. 23 (1024). p. 24.
- 012/AiF2000.** АНУФРИЕВ, Александр. Арвидас Сабонис возвращается в Литву? *Аргументы и факты*. 2000 m. birželio 28 d., Nr. 26 (1027). p. 15.
- 013/AiF2000.** БОЯРКИНА, Наталья. Как живут в новой Эстонии. *Аргументы и факты*. 2000 m. liepos 12 d., Nr. 28 (1029). p. 10.
- 014/AiF2000.** «Зеленые фуражки» стали грибниками. *Аргументы и факты*. 2000 m. rugpjūčio 22 d., Nr. 34 (1035). p. 11.
- 015/AiF2000.** ШАХРАЙ, Сергей. «Бермудский треугольник» российско-балтийских отношений. *Аргументы и факты*. 2000 m. gruodžio 19 d., Nr. 51 (1052). p. 4.
- 016/AiF2000.** МАКАРОВ, Дмитрий. Развал. *Аргументы и факты*. 2000 m. gruodžio 19 d., Nr. 51 (1052). p. 12.
- 017/КР2000.** САДКОВ, Павел. ЦСКА открывает третий фронт - теперь наступаем на НБА. *Комсомольская правда*. 2000 m. sausio 11 d., Nr. 3 (22227). p. 14.
- 018/КР2000.** ...и Латвия уже в соплях. *Комсомольская правда*. 2000 m. sausio 13 d., Nr. 5 (22229). p. 7.
- 019/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Следы убийц Старовойтовой ведут в Ригу? *Комсомольская правда*. 2000 m. sausio 18 d., Nr. 8 (22232). p. 2.
- 020/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Партизанен должен сидеть латвийский тюрьма *Комсомольская правда*. 2000 m. sausio 19 d., Nr. 9 (22233). p. 3.
- 021/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. И здесь прибалтийский след? *Комсомольская правда*. 2000 m. sausio 20 d., Nr. 10 (22234). p. 9.
- 022/КР2000.** САДКОВ, Павел. Литовцы в свою корзину не промахнулись. *Комсомольская правда*. 2000 m. sausio 22 d., Nr. 12 (22236). p. 14.
- 023/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. На 6 лет Латвия осудила партизана. *Комсомольская правда*. 2000 m. sausio 25 d., Nr. 13 (22237). p. 2.

024/КР2000. ОВЧАРЕНКО, Елена. Выиграв бой в Страсбурге, министр Иванов слег в больницу. *Комсомольская правда*. 2000 m. sausio 29 d., Nr. 17 (22241). p. 3.

025/КР2000. САДКОВ, Павел. Римас Куртинайтис, олимпийский чемпион. Министр спорта Литвы: 20 лет назад мы воевали против Красной армии. Теперь играем без политики. *Комсомольская правда*. 2000 m. vasario 17 d., Nr. 30 (22254). p. 14.

026/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. В объятиях педофилов. *Комсомольская правда*. 2000 m. vasario 19 d., Nr. 32 (22256). p. 1, 3.

027/КР2000. ПОНОМАРЕВ, Сергей. На соломе, с девкой, в риге? Нет, с мальчонками и в Риге. *Комсомольская правда*. 2000 m. vasario 19 d., Nr. 32 (22256). p. 3.

028/КР2000. БЕЛЫЙ, Алексей. «Жальгирис» проигрывает вне зависимости от праздников. Наши армейцы победили литовцев в день их независимости. *Комсомольская правда*. 2000 m. vasario 19 d., Nr. 32 (22256). p. 14.

029/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. Партизан должен сидеть в тюрьме! - так считает президент Латвии. *Комсомольская правда*. 2000 m. vasario 26 d., Nr. 37 (22261). p. 2.

030/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. Patriots – журнал для истинных латышей. *Комсомольская правда*. 2000 m. kovo 2 d., Nr. 40 (22264). p. 3.

031/КР2000. УМЕРЕНКОВ, Евгений. Российские летчики смогут вернуться на родину. *Комсомольская правда*. 2000 m. kovo 3 d., Nr. 41 (22265). p. 2.

032/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. И вновь пройдут по Риге солдаты из СС. *Комсомольская правда*. 2000 m. kovo 15 d., Nr. 47 (22271). p. 3.

033/КР2000. Россия должна защищать своих соотечественников где бы они ни находились. Открытое обращение А. Тулеева к Правительству и Федеральному Собранию Российской Федерации. *Комсомольская правда*. 2000 m. kovo 15 d., Nr. 47 (22271). p. 10.

- 034/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. По Латвии маршируют эсэсовцы... *Комсомольская правда*. 2000 m. kovo 17 d., Nr. 49 (22273). p. 3.
- 035/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Что знают жители Кузбасса и чего не знает Россия. *Комсомольская правда*. 2000 m. kovo 21 d., Nr. 51 (22275). p. 10.
- 036/КР2000.** ОВЧАРЕНКО, Елена. На пороге «Лефортово» у английского шпиона задрожали колени. *Комсомольская правда*. 2000 m. kovo 25 d., Nr. 55 (22279). p. 6, 7.
- 037/КР2000.** УСТЮЖАНИН, Василий. Латвии дали время одуматься. *Комсомольская правда*. 2000 m. balandžio 6 d., Nr. 63 (22287). p. 3.
- 038/КР2000.** ХИЛИМОН, Александр. Первый памятник Лукашенко поставлен в... Литве. И ему обломали руки. *Комсомольская правда*. 2000 m. balandžio 8 d., Nr. 65 (22289). p. 3.
- 039/КР2000.** САДКОВ, Павел. Шарунас Марчюленис: Как достать призовые из корзины НБА. *Комсомольская правда*. 2000 m. balandžio 12 d., Nr. 67 (22291). p. 14.
- 040/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Сегодня в Латвии назовут новых педофилов. *Комсомольская правда*. 2000 m. balandžio 13 d., Nr. 68 (22292). p. 2.
- 041/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. УМЕРЕНКОВ, Евгений. Герой-партизан может быть «выдан» России. *Комсомольская правда*. 2000 m. balandžio 14 d., Nr. 69 (22293). p. 3.
- 042/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. «Педофилгейт» разгорается. *Комсомольская правда*. 2000 m. balandžio 14 d., Nr. 69 (22293). p. 3.
- 043/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Раймонд Паулс заговорил по-английски. *Комсомольская правда*. 2000 m. balandžio 18 d., Nr. 71 (22295). p. 15.
- 044/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Осквернен памятник победы. *Комсомольская правда*. 2000 m. balandžio 28 d., Nr. 79 (22303). p. 2.

- 045/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Президент Латвии ждет... российской агрессии. *Комсомольская правда*. 2000 m. gegužēs 4 d., Nr. 81 (22305). p. 2.
- 046/КР2000.** ГЕРАСИМЕНКО, Сергей. Краснов убил снайпершу, застрелившую его младшего брата. *Комсомольская правда*. 2000 m. gegužēs 4 d., Nr. 81 (22305). p. 3.
- 047/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. В Риге появилась улица Путина. Правда, на несколько часов. *Комсомольская правда*. 2000 m. gegužēs 11 d., Nr. 83 (22307). p. 3.
- 048/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. В Латвии смертную казнь будут применять к военным преступникам. *Комсомольская правда*. 2000 m. gegužēs 20 d., Nr. 90 (22314). p. 2.
- 049/КР2000.** ОВЧАРЕНКО, Елена. Наши чекисты сделали шпиону СHECK OUT. *Комсомольская правда*. 2000 m. birželio 28 d., Nr. 115 (22339). p. 3.
- 050/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Шпион был пьян? Но фокус не удался. *Комсомольская правда*. 2000 m. liepos 1 d., Nr. 118 (22342). p. 3.
- 051/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Студент действительно работал против России. Он подтвердил это, когда литовская таможня конфисковала у него диски с секретными материалами. *Комсомольская правда*. 2000 m. liepos 29 d., Nr. 137 (22367). p. 3.
- 052/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Литовка Станислава съела тонну песка. Уже год она питается подножным кормом — сырой землей — и избавилась от всех болезней. *Комсомольская правда*. 2000 m. liepos 29 d., Nr. 137 (22367). p. 13.
- 053/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. В этом кабинете не собирались педофилы. *Комсомольская правда*. 2000 m. rugpjūčio 3 d., Nr. 140 (22370). p. 3.
- 054/КР2000.** ГРАЧЕВА, Наталия. Шпион по кличке Студент хочет остаться в Швеции. *Комсомольская правда*. 2000 m. rugpjūčio 4 d., Nr. 141 (22371). p. 3.

055/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. Горячая эстонка полюбит 300 мужчин за 10 часов. *Комсомольская правда*. 2000 m. rugpjūčio 8 d., Nr. 143 (22373). p. 3.

056/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. Кристи отдастся только эстонским мужчинам. *Комсомольская правда*. 2000 m. rugpjūčio 12 d., Nr. 147 (22377). p. 3.

057/КР2000. «Биплан» опять на взлете. А бывшая Ворона сидит в гнезде. *Комсомольская правда*. 2000 m. rugpjūčio 22 d., Nr. 153 (22377). p. 14.

058/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. Михалкова в Риге наградили за честь, а Мордвину — за 27 упущенных поцелуев. *Комсомольская правда*. 2000 m. rugpjūčio 31 d., Nr. 160 (22384). p. 3.

059/КР2000. ТОКАРЕВ, Максим. В Эстонию теперь просто так не попадешь. *Комсомольская правда*. 2000 m. rugsėjo 12 d., Nr. 167 (22391). p. 2.

060/КР2000. ТОКАРЕВ, Максим. Инженера Ларина освободили. Нашего и литовского специалистов держали в плену в Колумбии. *Комсомольская правда*. 2000 m. rugsėjo 22 d., Nr. 175 (22399). p. 2.

061/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. Литовские коровы озверели. Они таранят машины латышей. *Комсомольская правда*. 2000 m. rugsėjo 28 d., Nr. 179 (22403). p. 3.

062/КР2000. Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2000 m. spalio 5 d., Nr. 184 (22408). p. 16.

063/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. Фронтовики, снимите ордена! *Комсомольская правда*. 2000 m. spalio 7 d., Nr. 186 (22410). p. 6.

064/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. В сейм Литвы пришли левые и русские. *Комсомольская правда*. 2000 m. spalio 10 d., Nr. 187 (22411). p. 3.

065/КР2000. ПОПОВ, Роман. Стюардесса Надя Курченко получила пулю первой. *Комсомольская правда*. 2000 m. spalio 14 d., Nr. 191 (22415). p. 8.

066/КР2000. МАРКАРЯН, Карен. Завтра латышские эсэсовцы восстанут в камне. *Комсомольская правда*. 2000 m. lapkričio 4 d., Nr. 206 (22430). p. 3.

- 067/КР2000.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2000 m. lapkričio 14 d., Nr. 210 (22434). p. 16.
- 068/КР2000.** Смерть полузащитника. *Комсомольская правда*. 2000 m. lapkričio 17 d., Nr. 213 (22437). p. 31.
- 069/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Посол России отказался от эстонского ордена. *Комсомольская правда*. 2000 m. lapkričio 24 d., Nr. 218 (22442). p. 2.
- 070/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Чемпион стал лейтенантом. *Комсомольская правда*. 2000 m. lapkričio 25 d., Nr. 219 (22443). p. 14.
- 071/КР2000.** Дыша парами и туманами она сидела за рулем... *Комсомольская правда*. 2000 m. gruodžio 6 d., Nr. 226 (22450). p. 14.
- 072/КР2000.** САДКОВ, Павел. Мячик прыгает только за огромные деньги. *Комсомольская правда*. 2000 m. gruodžio 16 d., Nr. 232 (22456). p. 14.
- 073/КР2000.** ОВЧАРЕНКО, Елена. УМЕРЕНКОВ, Евгений. Директор Федеральной службы безопасности России Николай Патрушев: Если мы «сломаемся» и уйдем с Кавказа — начнется развал страны. *Комсомольская правда*. 2000 m. gruodžio 20 d., Nr. 234 (22458). p. 8, 9.
- 074/КР2000.** МАРКАРЯН, Карен. Телебашня вся в шарах. *Комсомольская правда*. 2000 m. gruodžio 23 d., Nr. 237 (22461). p. 3.
- 075/КР2000.** Майя Плисецкая: Я встречу Новый Год на лебедином озере. 14 прекрасных птиц слетелись к порогу дома великой балерины на литовском озере Тракай. *Комсомольская правда*. 2000 m. gruodžio 27 d., Nr. 239 (22463). p. 1, 12, 13.
- 076/І2000.** НАВОША, Дмитрий. Шарунас Марчюленис: В Европе нет ни одного рентабельного клуба. *Известия*. 2000 m. sausio 6 d., Nr. 2 (25594). p. 6.
- 077/І2000.** Президент Латвии владеет семью языками и теперь учит русский. *Известия*. 2000 m. sausio 11 d., Nr. 3 (25595). p. 7.
- 078/І2000.** Белоруссия выражает недоумение. *Известия*. 2000 m. sausio 14 d., Nr. 6 (25598). p. 4.

- 079/I2000.** Литовские проститутки на службе у политиков. *Известия.* 2000 m. sausio 20 d., Nr. 10 (25602). p. 4.
- 080/I2000.** ЛЕСКОВА, Наталья. Угрюмый Эд не пел сонетов. Влюбленный латыш голыми руками построил в Америке фантастический замок. *Известия.* 2000 m. sausio 20 d., Nr. 10 (25602). p. 9.
- 081/I2000.** БОЛИН, Игорь. Розы мира. ЦСКА проигрывает в Каунасе своему некогда самому главному сопернику - «Жальгирису». *Известия.* 2000 m. sausio 22 d., Nr. 12 (25604). p. 8.
- 082/I2000.** ЧЕЖЕГОВ, Евгений. Балтийские невидимки. В очередном туре Североевропейской баскетбольной лиги ЦСКА соперников не обнаружил. *Известия.* 2000 m. sausio 26 d., Nr. 14 (25606). p. 11.
- 083/I2000.** МИТЬКОВ, Андрей. Лига лучших друзей. *Известия.* 2000 m. vasario 2 d., Nr. 19 (25611). p. 11.
- 084/I2000.** КРУТИКОВ, Евгений. Заслон для новых фашистов. Европа следит за ростом экстремистских настроений в Литве. *Известия.* 2000 m. vasario 3 d., Nr. 20 (25612). p. 3.
- 085/I2000.** СКОСЫРЕВ, Владимир. В ООН — как в ЖСК. Оглашены имена злостных неплательщиков всемирного кооператива. *Известия.* 2000 m. vasario 3 d., Nr. 20 (25612). p. 4.
- 086/I2000.** НОВОПРУДСКИЙ, Семен. Российский залив в литовские баки. Литва признала, что жить не может без нашей нефти. *Известия.* 2000 m. vasario 9 d., Nr. 24 (25616). p. 5.
- 087/I2000.** Евросоюз ищет новобранцев на Востоке. *Известия.* 2000 m. vasario 16 d., Nr. 29 (25621). p. 4.
- 088/I2000.** МИТЬКОВ, Андрей. Шабтай Калманович: Судьбу «Жальгириса» доверил своему другу Сабонису. *Известия.* 2000 m. vasario 17 d., Nr. 30 (25622). p. 11.
- 089/I2000.** КРУТИКОВ, Евгений. Куда теперь идти солдату. Владимир Путин защищает Василия Кононова — бывшего советского партизана. *Известия.* 2000 m. vasario 19 d., Nr. 32 (25624). p. 1.

- 090/12000.** ЛИТВИНЕНКО, Игорь. Лишь бы не было войны. *Известия*. 2000 m. vasario 19 d., Nr. 32 (25624). p. 2.
- 091/12000.** СТЕПАНОВ, Андрей. Не посадим, так согреемся. *Известия*. 2000 m. vasario 24 d., Nr. 35 (25627). p. 2.
- 092/12000.** СОКОЛОВА, Виктория. Подросток Савенко вступился за своего однофамильца. Национал-радикалы напали на латвийское посольство в Москве. *Известия*. 2000 m. kovo 4 d., Nr. 42 (25634). p. 3.
- 093/12000.** СОКОЛОВА, Виктория. Старик и горе. Подсудимый оказался слишком болен и слишком стар. *Известия*. 2000 m. kovo 11 d., Nr. 45 (25637). p. 1.
- 094/12000.** СОКОЛОВА, Виктория. Меняем чекиста на фашиста. Савенко заговорил, чтобы не возвращаться в тюрьму. *Известия*. 2000 m. kovo 14 d., Nr. 46 (25638). p. 3.
- 095/12000.** Россия должна защищать своих соотечественников — где бы они не находились. Открытое обращение А. Тулеева к Правительству и Федеральному собранию Российской Федерации. *Известия*. 2000 m. kovo 14 d., Nr. 46 (25638). p. 3.
- 096/12000.** ЧАРОДЕЕВ, Геннадий. Британский шпион дослужился до «Лефортово». Эстонские спецслужбы не все предусмотрели. *Известия*. 2000 m. kovo 16 d., Nr. 47 (25639). p. 1.
- 097/12000.** СОКОЛОВА, Виктория. Латвия помнит своих героев. *Известия*. 2000 m. kovo 16 d., Nr. 47 (25639). p. 3.
- 098/12000.** КАРПЕКОВА, Светлана. Как 10 тысяч литовцев шли во власть. Победителем стал бывший генеральный прокурор. *Известия*. 2000 m. kovo 21 d., Nr. 51 (25643). p. 7.
- 099/12000.** НИЛОВ, Владимир. Великая держава своих в обиду не дает. Аман Тулеев требует защитить права наших соотечественников. *Известия*. 2000 m. kovo 23 d., Nr. 53 (25645). p. 3.
- 100/12000.** Кандидатов вызвали на собеседование. *Известия*. 2000 m. kovo 31 d., Nr. 59 (25651). p. 4.

- 101/I2000.** СТОРУА, Мэлор. Работотрговцы XXI века. Доклад ЦРУ, который долго замалчивался. *Известия*. 2000 m. balandžio 4 d., Nr. 61 (25653). p. 7.
- 102/I2000.** ЮСИН, Максим. ПАСЕ находит новую жертву. В роли России временно оказалась Украина. *Известия*. 2000 m. balandžio 6 d., Nr. 63 (25655). p. 4.
- 103/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Латвия готовится к смене правительства. Обвинения в педофилии будут только формальным поводом для передела собственности. *Известия*. 2000 m. balandžio 8 d., Nr. 65 (25657). p. 3.
- 104/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Премьер решил уйти сам. Не дожидаясь обнародования имен 6 педофилов в правительстве Латвии. *Известия*. 2000 m. balandžio 13 d., Nr. 68 (25660). p. 1.
- 105/I2000.** ПОРОШИН, Игорь. Крепкий лед. ЦСКА — первый чемпион Североевропейской баскетбольной лиги. *Известия*. 2000 m. balandžio 18 d., Nr. 71 (25663). p. 11.
- 106/I2000.** ПОРОШИН, Игорь. Шарунас Марчюленис: Все идет по плану. *Известия*. 2000 m. balandžio 19 d., Nr. 72 (25664). p. 11.
- 107/I2000.** Рижская дума хочет перенести советские воинские могилы в лес. *Известия*. 2000 m. balandžio 20 d., Nr. 73 (25665). p. 3.
- 108/I2000.** СИНИЦКИЙ, Алексей. Помирились. Воздушный бой между Россией и Эстонией завершился мирным соглашением. *Известия*. 2000 m. balandžio 26 d., Nr. 77 (25669). p. 5.
- 109/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Состояние испуга. Накануне Дня независимости латыши ждут новой российской оккупации. *Известия*. 2000 m. gegužės 5 d., Nr. 82 (25674). p. 1, 5.
- 110/I2000.** ЮСИН, Максим. Латышская ловушка. Рига пытается спровоцировать Москву на агрессивные заявления. *Известия*. 2000 m. gegužės 5 d., Nr. 82 (25674). p. 5.

- 111/I2000.** Без права на ошибку. «Известия» представляют соперников сборной России на втором этапе. *Известия*. 2000 m. gegužēs 5 d., Nr. 82 (25674). p. 8.
- 112/I2000.** Правительство проходит проверку на прочность. *Известия*. 2000 m. gegužēs 6 d., Nr. 83 (25675). p. 4.
- 113/I2000.** ВОЛОШИН, Кирилл. Короткое замыкание. До 1 июля российский сланец будет по-прежнему поставляться в Эстонию по бартеру. *Известия*. 2000 m. gegužēs 6 d., Nr. 83 (25675). p. 5.
- 114/I2000.** Первыми станут финны Обзор четвертьфинальных пар чемпионата мира. *Известия*. 2000 m. gegužēs 11 d., Nr. 84 (25676). p. 11.
- 115/I2000.** ПОРОШИН, Игорь. Дневник чемпионата мира по хоккею. *Известия*. 2000 m. gegužēs 13 d., Nr. 86 (25678). p. 6.
- 116/I2000.** МИНУПОВ, Алексей. За нашу победу. Алсу заняла второе место на конкурсе «Евровидение». *Известия*. 2000 m. gegužēs 16 d., Nr. 87 (25679). p. 10.
- 117/I2000.** Из Вильнюса раздаются призывы к расширению НАТО. *Известия*. 2000 m. gegužēs 20 d., Nr. 91 (25683). p. 4.
- 118/I2000.** НАВОША, Дмитрий. Последний джаз. *Известия*. 2000 m. gegužēs 20 d., Nr. 91 (25683). p. 6.
- 119/I2000.** КАНТОР, Юлия Две жизни Марии Рольникайте. Журнал «Звезда» напечатает записки вильнюсской Анны Франк. *Известия*. 2000 m. gegužēs 23 d., Nr. 92 (25684). p. 10.
- 120/I2000.** НАВОША, Дмитрий. Тяжеловесы. *Известия*. 2000 m. gegužēs 25 d., Nr. 94 (25686). p. 11.
- 121/I2000.** ГЛЕБОВ, Матвей. Артур Ирбе: Чехи не стали бы чемпионами, не случись моей глупой ошибки. *Известия*. 2000 m. gegužēs 25 d., Nr. 94 (25686). p. 11.
- 122/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Экстремисты отступили. Латвийский суд решил пожалеть национальных героев. *Известия*. 2000 m. gegužēs 30 d., Nr. 97 (25689). p. 3.

- 123/I2000.** В Литве судят оккупантов. *Известия*. 2000 m. birželio 2 d., Nr. 100 (25692). p. 3.
- 124/I2000.** ТУЛЕЕВ, Аман. По ком звонит колокол. *Известия*. 2000 m. birželio 3 d., Nr. 101 (25693). p. 2.
- 125/I2000.** ЮСИН, Максим. Заокеанский заступник. Строуб Тэлботт защитит страны Балтии. *Известия*. 2000 m. birželio 9 d., Nr. 105 (25697). p. 4.
- 126/I2000.** Соседи предлагают помощь. *Известия*. 2000 m. birželio 14 d., Nr. 107 (25699). p. 4.
- 127/I2000.** Литва все еще хочет российских денег. *Известия*. 2000 m. birželio 15 d., Nr. 108 (25700). p. 3.
- 128/I2000.** ДУНАЕВ, Владимир. Литовцам нужен «образ врага». Сейм принял очередную антироссийскую резолюцию. *Известия*. 2000 m. birželio 22 d., Nr. 113 (25705). p. 4.
- 129/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Даешь компенсацию. В Литве считают, что все проблемы идут из Москвы. *Известия*. 2000 m. birželio 27 d., Nr. 116 (25708). p. 3.
- 130/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Ландсбергис устроил себе пенсию. *Известия*. 2000 m. birželio 28 d., Nr. 117 (25709). p. 3.
- 131/I2000.** ВИНОГРАДОВ, Борис. Павел Ильин: хакерас и шпионас. Первый бой в виртуальном мире. *Известия*. 2000 m. birželio 28 d., Nr. 117 (25709). p. 4.
- 132/I2000.** Едешко может заменить Эндрияйтиса. *Известия*. 2000 m. birželio 28 d., Nr. 117 (25709). p. 11.
- 133/I2000.** КРУТИКОВ, Евгений. Заявление «двойного агента». *Известия*. 2000 m. birželio 30 d., Nr. 119 (25711). p. 1.
- 134/I2000.** КРУТИКОВ, Евгений. Виртуальный случай. История с литовским шпионом обрasta новыми подробностями. *Известия*. 2000 m. liepos 1 d., Nr. 120 (25712). p. 3.

- 135/I2000.** МИТРОФАНОВ, Алексей. Тартуские страницы. *Известия*. 2000 m. ģeros 7 d., Nr. 124 (25716). p. 10.
- 136/I2000.** МИТРОФАНОВ, Алексей. «Я боюсь танков с Востока». *Известия*. 2000 m. ģeros 7 d., Nr. 124 (25716). p. 10.
- 137/I2000.** МИТРОФАНОВ, Алексей. Кафедра в изгнании. *Известия*. 2000 m. ģeros 7 d., Nr. 124 (25716). p. 10.
- 138/I2000.** МИТРОФАНОВ, Алексей. Горячие парни. *Известия*. 2000 m. ģeros 7 d., Nr. 124 (25716). p. 10.
- 139/I2000.** МИТРОФАНОВ, Алексей. Мнения. *Известия*. 2000 m. ģeros 7 d., Nr. 124 (25716). p. 10.
- 140/I2000.** МИТРОФАНОВ, Алексей. Юные эстонцы любят слушать русский рок. *Известия*. 2000 m. ģeros 7 d., Nr. 124 (25716). p. 10.
- 141/I2000.** Россия помогает только своим ветеранам в Прибалтике. *Известия*. 2000 m. ģeros 13 d., Nr. 128 (25720). p. 3.
- 142/I2000.** Словесная дуэль продолжается. *Известия*. 2000 m. ģeros 13 d., Nr. 128 (25720). p. 4.
- 143/I2000.** Лариса Нейланд попала на кофеине. *Известия*. 2000 m. ģeros 13 d., Nr. 128 (25720). p. 11.
- 144/I2000.** Положение русских в Латвии по-прежнему вызывает беспокойство. *Известия*. 2000 m. ģeros 15 d., Nr. 130 (25722). p. 3.
- 145/I2000.** Вспомним. *Известия*. 2000 m. ģeros 21 d., Nr. 134 (25726). p. 16.
- 146/I2000.** Как дела у соседей? *Известия*. 2000 m. ģeros 25 d., Nr. 136 (25728). p. 1.
- 147/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Янис Адамсонс: Это тухлое дело. *Известия*. 2000 m. ģeros 25 d., Nr. 136 (25728). p. 3.
- 148/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Когда свидетели заговорят. *Известия*. 2000 m. ģeros 25 d., Nr. 136 (25728). p. 3.

- 149/I2000.** САГДИЕВ, Ринат. Бизнесмены вшивые. Чаще всего в России подделывают водку и молоко. *Известия*. 2000 m. liepos 26 d., Nr. 137 (25729). p. 6.
- 150/I2000.** КОВАЛЕВА, Анна. Антоний и Клеопатра в современных декорациях. *Известия*. 2000 m. liepos 28 d., Nr. 139 (25731). p. 11.
- 151/I2000.** Давайте жить дружно. *Известия*. 2000 m. rugpjūčio 1 d., Nr. 141 (25733). p. 3.
- 152/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Латвийская фамильярность. Русские останутся без языка и собственно фамилии. *Известия*. 2000 m. rugpjūčio 4 d., Nr. 144 (25736). p. 3.
- 153/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Люстрация как оперативная работа. В Литве переписали бывших чекистов. *Известия*. 2000 m. rugpjūčio 8 d., Nr. 146 (25738). p. 3.
- 154/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Латыши в Москве. Пока только проездом. *Известия*. 2000 m. rugpjūčio 9 d., Nr. 147 (25739). p. 3.
- 155/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Закон о девяти пунктах. ОБСЕ не понравился латвийский закон о госязыке. *Известия*. 2000 m. rugpjūčio 15 d., Nr. 151 (25743). p. 3.
- 156/I2000.** Похождения бравого латышского стрелка. Пять горячих точек 21-го тура чемпионата России по футболу. *Известия*. 2000 m. rugpjūčio 15 d., Nr. 151 (25743). p. 11.
- 157/I2000.** ГЛЕБОВ, Матвей. Самый юный чемпион Европы из семейно команды Фрейергсов. *Известия*. 2000 m. rugpjūčio 16 d., Nr. 152 (25744). p. 11.
- 158/I2000.** СОКОЛОВ, Борис. Вспомним. *Известия*. 2000 m. rugpjūčio 16 d., Nr. 152 (25744). p. 12.
- 159/I2000.** МИТЬКОВ, Андрей. Если враг оказался друг. С каждым днем соперников у российских олимпийцев становится все меньше. *Известия*. 2000 m. rugpjūčio 17 d., Nr. 153 (25745). p. 11.

- 160/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Отдых на море. Президент Латвии проводит отпуск в Ялте. *Известия*. 2000 m. rugpjūcio 22 d., Nr. 156 (25748). p. 3.
- 161/I2000.** БАЙ, Евгений. Гор и Буш бьются за голоса военных. Демократы предлагают укрепить безопасность Америки в Гренландии, республиканцы — в Литве. *Известия*. 2000 m. rugpjūcio 24 d., Nr. 158 (25750). p. 4.
- 162/I2000.** СОЛДАТОВ, Андрей. Жертвоприношение Кююнемяэ. Эстония вышлет двух российских дипломатов. *Известия*. 2000 m. rugsėjo 1 d., Nr. 164 (25756). p. 3.
- 163/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Работа латышом. В Латвии растут цены на язык. *Известия*. 2000 m. rugsėjo 2 d., Nr. 165 (25757). p. 3.
- 164/I2000.** СТЕПАНОВ, Георгий. Китайцы обиделись на Литву. В Пекине не хотят «Нюрнбергского процесса» над коммунизмом. *Известия*. 2000 m. rugsėjo 6 d., Nr. 167 (25759). p. 4.
- 165/I2000.** Хакеры подставили главу правительства. *Известия*. 2000 m. rugsėjo 6 d., Nr. 167 (25759). p. 3.
- 166/I2000.** СОКОЛОВ, Борис. Вспомним. *Известия*. 2000 m. rugsėjo 6 d., Nr. 167 (25759). p. 12.
- 167/I2000.** КОРОТАЕВА, Екатерина. Объединить за счет разделения. Русскоязычное население Латвии протестует против Закона о языке. *Известия*. 2000 m. rugsėjo 8 d., Nr. 169 (25761). p. 4.
- 168/I2000.** КОПТЕВ, Дмитрий. Предъявите паспорт и визу. Открывая окно в Европу, Эстония закрывает дверь в Россию. *Известия*. 2000 m. rugsėjo 12 d., Nr. 171 (25763). p. 3.
- 169/I2000.** ИГНАТОВА, Мария. Медленно, но верно. «ЛУКОЙЛ» постепенно возвращается в Литву. *Известия*. 2000 m. rugsėjo 13 d., Nr. 172 (25764). p. 5.

- 170/I2000.** ДЕНИСОВ, Иван. Партия сказала «надо». Со связанными руками вплавь за голосами. *Известия*. 2000 m. rugsējo 14 d., Nr. 173 (25765). p. 4.
- 171/I2000.** ГЛЕБОВ, Матвей. Пурвит, научивший латышей видеть природу. *Известия*. 2000 m. rugsējo 20 d., Nr. 177 (25769). p. 10.
- 172/I2000.** ЧЕЖЕГОВ, Евгений. Тень Сиднея. Дневник Олимпиады. 21 сентября, четверг. *Известия*. 2000 m. rugsējo 22 d., Nr. 179 (25771). p. 8.
- 173/I2000.** НАВОША, Дмитрий. Их показали крупным планом. Десять героев первой недели сиднейской Олимпиады. *Известия*. 2000 m. rugsējo 23 d., Nr. 180 (25772). p. 5.
- 174/I2000.** СОКОЛОВ, Борис. Вспомним. *Известия*. 2000 m. rugsējo 28 d., Nr. 183 (25775). p. 12.
- 175/I2000.** Охранника концлагеря хотят судить. *Известия*. 2000 m. rugsējo 30 d., Nr. 185 (25777). p. 4.
- 176/I2000.** ЧЕЖЕГОВ, Евгений. Ужас «команды мечты». Дневник Олимпиады. 29 сентября, пятница. *Известия*. 2000 m. rugsējo 30 d., Nr. 185 (25777). p. 6.
- 177/I2000.** КАНТОР, Юрий. Ни нашим, ни вашим. Теперь Ивангород от Нарвы отделяет не только КПП на мосту, но и визовый барьер. *Известия*. 2000 m. spalio 3 d., Nr. 18 (25778). p. 8.
- 178/I2000.** НАВОША, Дмитрий. ПОРОШИН, Игорь. Игры-2000: герои, неудачники, скандалы. *Известия*. 2000 m. spalio 3 d., Nr. 186 (25778). p. 11.
- 179/I2000.** Иногда побед бывает слишком много. *Известия*. 2000 m. spalio 5 d., Nr. 188 (25780). p. 11.
- 180/I2000.** СОКОЛОВ, Борис. Вспомним. *Известия*. 2000 m. spalio 5 d., Nr. 188 (25780). p. 12.
- 181/I2000.** Литва футбольная осталась без тренера. *Известия*. 2000 m. spalio 11 d., Nr. 192 (25784). p. 11.

- 182/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Коалиционный раздел Литвы. Социал-демократы не вошли в правительство. *Известия*. 2000 m. spalio 14 d., Nr. 195 (25787). p. 3.
- 183/I2000.** Генсек НАТО отдает приоритет отношениям с Россией. *Известия*. 2000 m. spalio 14 d., Nr. 195 (25787). p. 4.
- 184/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Право узнать всю правду. В Риге открылась конференция по Холокосту. *Известия*. 2000 m. spalio 17 d., Nr. 196 (25788). p. 4.
- 185/I2000.** БЕЛОКЛОКОВА, Мария. Омоновцы не хотят платить адвокатам. В Риге защитники советской власти из ответчиков превратились в истцов. *Известия*. 2000 m. spalio 18 d., Nr. 197 (25789). p. 3.
- 186/I2000.** НОВОПРУДСКИЙ, Семен. Williams Шекспир. *Известия*. 2000 m. spalio 20 d., Nr. 199 (25791). p. 5.
- 187/I2000.** ЛЕСКОВ, Сергей. Кто забил последнего мамонта. Археологи Эстонии и России завязали яростный научный диспут. *Известия*. 2000 m. spalio 21 d., Nr. 200 (25792). p. 8.
- 188/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Руками не трогать. Россия решила помочь соотечественникам деньгами. *Известия*. 2000 m. spalio 24 d., Nr. 201 (25793). p. 1.
- 189/I2000.** «Сконто» выиграл чемпионат Латвии. В девятый раз подряд. *Известия*. 2000 m. spalio 25 d., Nr. 202 (25794). p. 11.
- 190/I2000.** В кабинет министра можно заглянуть через Интернет. *Известия*. 2000 m. spalio 26 d., Nr. 203 (25795). p. 4.
- 191/I2000.** Координаты точки пересечения усиленно ищут. *Известия*. 2000 m. spalio 27 d., Nr. 204 (25796). p. 2.
- 192/I2000.** КОРОТАЕВА, Екатерина. Разыскивается опасный преступник: В.И. Ленин. Тезка вождя украл 800 тысяч долларов. *Известия*. 2000 m. spalio 27 d., Nr. 204 (25796). p. 4.

- 193/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Процесс над ведьмами. Россия подкинула эстонцам секретные документы. *Известия*. 2000 m. lapkričio 1 d., Nr. 207 (25799). p. 3.
- 194/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Двустороннее дело. В Литве утверждено новое правительство. *Известия*. 2000 m. lapkričio 1 d., Nr. 207 (25799). p. 4.
- 195/I2000.** Наша стартовая пятерка в НБА. *Известия*. 2000 m. lapkričio 1 d., Nr. 207 (25799). p. 11.
- 196/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Юридическая ничтожность. Эстония может выслать из страны бывших сотрудников КГБ и их семьи. *Известия*. 2000 m. lapkričio 3 d., Nr. 209 (25801). p. 3.
- 197/I2000.** БАБАЕВА, Светлана. САДЧИКОВ, Александр. Есть у революции конец. Дума может пересмотреть завоевания Октября. *Известия*. 2000 m. lapkričio 4 d., Nr. 210 (25802). p. 1.
- 198/I2000.** СТУРУА, Мэлор. Невольники экономических свобод. Отечественные реформы не ушли далеко. *Известия*. 2000 m. lapkričio 4 d., Nr. 211 (25803). p. 5.
- 199/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Остановка во времени. Сотруднику КГБ разрешили остаться в Эстонии. *Известия*. 2000 m. lapkričio 10 d., Nr. 212 (25804). p. 3.
- 200/I2000.** НАВОША, Дмитрий. Парадоксов друг. Одержав четвертую победу подряд, ЦСКА укрепляет свое сенсационное лидерство в Сапролиге ФИБА. *Известия*. 2000 m. lapkričio 11 d., Nr. 213 (25805). p. 6.
- 201/I2000.** НАВОША, Дмитрий. Беги и стреляй. ЦСКА заиграл в американский баскетбол. *Известия*. 2000 m. lapkričio 14 d., Nr. 214 (25806). p. 11.
- 202/I2000.** ЧАРОДЕЕВ, Геннадий. Матросы разгулялись. Литовские и русские моряки постояли за свой флаг в Экваториальной Африке. *Известия*. 2000 m. lapkričio 15 d., Nr. 215 (25807). p. 4.

- 203/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Горе-террористы. Лимоновцы неудачно десантировались в Латвии. *Известия*. 2000 m. lapkričio 17 d., Nr. 217 (25809). p. 3.
- 204/I2000.** НАВОША, Дмитрий. Высокий начальник. Мэром Каунаса стал бывший центровой «Жальгириса». *Известия*. 2000 m. lapkričio 17 d., Nr. 217 (25809). p. 8.
- 205/I2000.** В Литве погиб футболист «Торпедо-ЗИЛ». *Известия*. 2000 m. lapkričio 17 d., Nr. 217 (25809). p. 8.
- 206/I2000.** СОКОЛОВА, Виктория. Два часа независимости. Лимоновцы водрузили над Ригой красный флаг. *Известия*. 2000 m. lapkričio 18 d., Nr. 218 (25810). p. 2.
- 207/I2000.** НАВОША, Дмитрий. Римас Куртинайтис: Подчиненные зовут меня Пиночетом. *Известия*. 2000 m. lapkričio 21 d., Nr. 219 (25811). p. 1, 11.
- 208/I2000.** Национал-большевикам дали десять суток. *Известия*. 2000 m. lapkričio 21 d., Nr. 219 (25811). p. 4.
- 209/I2000.** ИЛЬИН, Георгий. Литовские стрелки. Депутат сейма и его друзья целились в зайца, а попали в корову. *Известия*. 2000 m. lapkričio 21 d., Nr. 219 (25811). p. 7.
- 210/I2000.** ИОГАНСЕН, Нильс. «ГАЗ»ификация Литвы. Горьковские машины возвращаются на дороги Балтии. *Известия*. 2000 m. lapkričio 23 d., Nr. 221 (25813). p. 5.
- 211/I2000.** Они о нас: Вайра Вике-Фрейберга, президент Латвии. *Известия*. 2000 m. lapkričio 25 d., Nr. 223 (25815). p. 4.
- 212/I2000.** НАВОША, Дмитрий. Лейтенант охраны, генерал диска. Чемпион Сиднея-2000 работает телохранителем бывшего президента Литвы. *Известия*. 2000 m. lapkričio 28 d., Nr. 224 (25816). p. 11.
- 213/I2000.** ЗАХАРОВ, Роман. Учителей для Эстонии будут готовить в России. *Известия*. 2000 m. gruodžio 1 d., Nr. 227 (25819). p. 2.

- 214/I2000.** СОКОЛОВ, Борис. Вспомним. *Известия*. 2000 m. gruodžio 9 d., Nr. 233 (25825). p. 8.
- 215/I2000.** Странная ассамблея. *Известия*. 2000 m. gruodžio 14 d., Nr. 234 (25826). p. 7.
- 216/I2000.** ГОРЕЛОВ, Денис. «Никто не хотел умирать». *Известия*. 2000 m. gruodžio 16 d., Nr. 236 (25828). p. 6.
- 217/I2000.** КАНТОР, Юлия. Бурьян вокруг надгробья. Россия выделила деньги на уход за могилами советских солдат в Эстонии. *Известия*. 2000 m. gruodžio 23 d., Nr. 241 (25833). p. 2.
- 218/I2000.** ЮСИН, Максим. Не кандидат, но партнер. В Евросоюзе хотят сотрудничать с Россией, но не думают принимать ее в свои ряды. *Известия*. 2000 m. gruodžio 23 d., Nr. 241 (25833). p. 4.
- 219/I2000.** ЗНАТКЕВИЧ, Алексей. Литва ищет покупателей энергодолгов Белоруссии. *Известия*. 2000 m. gruodžio 23 d., Nr. 241 (25833). p. 6.
- 220/I2000.** Самое-самое. Спортивный год глазами «Известий». *Известия*. 2000 m. gruodžio 24 d., Nr. 242 (25835). p. 11.
- 221/I2000.** Жидрунаса Илгаускаса постигло очередное несчастье. *Известия*. 2000 m. gruodžio 27 d., Nr. 243 (25836). p. 11.

2003–2004

- 001/AiF2003.** Какую валюту брать за границу? *Аргументы и факты*. 2003 liepa, Nr. 29 (1186). p. 26.
- 002/AiF2003.** В Латвии начнется... *Аргументы и факты*. 2003 liepa, Nr. 30 (1187). p. 5.
- 003/AiF2003.** Невъездные. *Аргументы и факты*. 2003 liepa, Nr. 30 (1187). p. 26.
- 004/AiF2003.** МАРАГИН, Анатолий. Скользким путем предательства. *Аргументы и факты*. 2003 rugsėjis, Nr. 39 (1196). p. 10.

- 005/AiF2003.** КАРАЧЕВА, Екатерина. Курево из подполья. *Аргументы и факты*. 2003 spalio, Nr. 41 (1198). p. 10.
- 006/AiF2003.** В Европу за правдой. *Аргументы и факты*. 2003 spalio, Nr. 42 (1199). p. 5.
- 007/AiF2003.** ШЛЕГЕЛЬ, Максим. Кто покушается на русскую землю? *Аргументы и факты*. 2003 spalio, Nr. 44 (1151). p. 13.
- 008/AiF2003.** ЗЯТЬКОВ, Николай. Майя и Родион о музыке и о душе. *Аргументы и факты*. 2003 lapkritis, Nr. 45 (1152). p. 3.
- 009/AiF2003.** Орбакайте повезло с папой. *Аргументы и факты*. 2003 lapkritis, Nr. 45 (1152). p. 21.
- 010/AiF2003.** Президент Литвы — ставленник «русской мафии»? *Аргументы и факты*. 2003 lapkritis, Nr. 46 (1153). p. 5.
- 011/AiF2003.** Свои выводы... *Аргументы и факты*. 2003 lapkritis, Nr. 46 (1205). p. 5.
- 012/AiF2003.** СВАРЦЕВИЧ, Владимир. Чечня: подземная жизнь боевиков. *Аргументы и факты*. 2003 gruodis, Nr. 50 (1207). p. 9.
- 013/AiF2003.** СИВКОВА, Вероника. Тогда мы идем к вам. *Аргументы и факты*. 2003 gruodis, Nr. 51 (1208). p. 6.
- 014/AiF2004.** Латвия не для русских. *Аргументы и факты*. 2004 sausis, Nr. 4 (1213). p. 5.
- 015/AiF2004.** От Литвы до Киргизии. *Аргументы и факты*. 2004 vasaris, Nr. 5 (1214). p. 9.
- 016/AiF2004.** НЫРКО, Владимир. Литва: история президентского скандала. *Аргументы и факты*. 2004 vasaris, Nr. 6 (1215). p. 12.
- 017/AiF2004.** Детей не слышали. *Аргументы и факты*. 2004 vasaris, Nr. 7 (1216). p. 7.
- 018/AiF2004.** КОСТЮКОВСКИЙ, Артем. «Фантазия» станет реальностью. *Аргументы и факты*. 2004 vasaris, Nr. 8 (1217). p. 11.
- 019/AiF2004.** ШИГАРЕВА, Юлия. Ингеборга Дапкунайте: «В метро меня пальцем не бодают». *Аргументы и факты*. 2004 vasaris, Nr. 8 (1217). p. 21.

- 020/AiF2004.** В Литве начнется процесс импичмента... *Аргументы и факты*. 2004 kovas, Nr. 9 (1218). p. 5.
- 021/AiF2004.** В Риге пройдет... *Аргументы и факты*. 2004 kovas, Nr. 9 (1218). p. 5.
- 022/AiF2004.** В Вильнюсе... *Аргументы и факты*. 2004 kovas, Nr. 12 (1221). p. 5.
- 023/AiF2004.** НАТО все ближе к Москве. *Аргументы и факты*. 2004 kovas, Nr. 12 (1221). p. 5.
- 024/AiF2004.** ТОПОРОВА, Татьяна. Ревность рокера — 8 лет за 19 ударов. *Аргументы и факты*. 2004 kovas, Nr. 13 (1222). p. 7.
- 025/AiF2004.** НЕТРЕБА, Татьяна. Элен Каррер д'Анокс: «Россия обойдется без ЕС». *Аргументы и факты*. 2004 balandis, Nr. 14 (1223). p. 3.
- 026/AiF2004.** КОЛИСНИЧЕНКО, Алекс. СОЛДАТЕНКО, Борис. Враг у наших ворот? *Аргументы и факты*. 2004 balandis, Nr. 14 (1223). p. 4.
- 027/AiF2004.** Планы против НАТО. *Аргументы и факты*. 2004 balandis, Nr. 15 (1224). p. 13.
- 028/AiF2004.** Пустые школы. *Аргументы и факты*. 2004 balandis, Nr. 16 (1225). p. 5.
- 029/AiF2004.** Кругом одни «Паксасы». *Аргументы и факты*. 2004 balandis, Nr. 17 (1226). p. 6.
- 030/AiF2004.** ШИГАРЕВА, Юлия. Донатас Банионис сделал Путина разведчиком. *Аргументы и факты*. 2004 balandis, Nr. 17 (1226). p. 13, 14.
- 031/AiF2004.** КРАСНОГЛАЗОВ, Никита. Яуниела, она же Цветочная, она же Бейкер-стрит. *Аргументы и факты (priedas Европа)*. 2004 gegužė, Nr. 18 (1227). p. 4.
- 032/AiF2004.** КРАСНОГЛАЗОВ, Никита. У павильона «Пиво-воды» стоял латышский полевой. *Аргументы и факты (priedas Европа)*. 2004 gegužė, Nr. 18 (1227). p. 4.

- 033/AiF2004.** ЗОТОВ, Георгий. Президент Латвии Вайра Вике-Фрейберга: «Мы хотим сделать русских латышами». *Аргументы и факты*. 2004 *gegužē*, Nr. 19 (1228). p. 14.
- 034/AiF2004.** В Латвии... *Аргументы и факты*. 2004 *gegužē*, Nr. 21 (1230). p. 5.
- 035/AiF2004.** ГЛУХОВСКИЙ, Дмитрий. Союз нерушимый? *Аргументы и факты* (*priedas Eiropa*). 2004 *birželis*, Nr. 24 (1233). p. 1.
- 036/AiF2004.** Новый старый президент. *Аргументы и факты*. 2004 *birželis*, Nr. 26 (1235). p. 5.
- 037/AiF2004.** БОЯРКИНА, Наталья. Королева на пенсии. Виа Артмане о любви, театре и себе. *Аргументы и факты*. 2004 *birželis*, Nr. 26 (1235). p. 31.
- 038/КР2003.** УСТЮЖАНИН, Василий. «Я сидел в тюрьме из-за Маркса». *Комсомольская правда*. 2003 *liepos 10 d.*, Nr. 123 (23068). p. 9.
- 039/КР2003.** ВОЛОШИНА. Наталья. «Вишневый сад» - такой страшный ушастик! Литовский режиссер Някрошюс, впервые поставивший последнюю пьесу Чехова с русскими актерами, превратил всех в зайчиков. *Комсомольская правда*. 2003 *liepos 12 d.*, Nr. 125 (23070). p. 14.
- 040/КР2003.** ФОМИНА, Оксана. Ради «Ниро Вульфа» Банионис заработал ожирение. *Комсомольская правда*. 2003 *liepos 18 d.*, Nr. 129 (23074). p. 17.
- 041/КР2003.** МАРКАРЯН, Карен. Инспектор Дронго спешит на хутор. Травку косить. Завтра актеру Ивару Калныньшу — 55! *Комсомольская правда*. 2003 *liepos 31 d.*, Nr. 138 (23083). p. 18.
- 042/КР2003.** ЛЬВОВА, Валентина. Французы прощаются с Мари Трентиньян. *Комсомольская правда*. 2003 *rugpjūcio 6 d.*, Nr. 141 (23086). p. 14.
- 043/КР2003.** ДОБРОХИНА, Анна. Въехать в Калининград с детьми станет проще. *Комсомольская правда*. 2003 *rugpjūcio 9 d.*, Nr. 144 (23089). p. 4.

- 044/КР2003.** МАДЖАРИ, София. Юозас Будрайтис попал в аварию. *Комсомольская правда*. 2003 rugpjūčio 16 d., Nr. 149 (23094). p. 18.
- 045/КР2003.** МАРКАРЯН, Карен. Банк Parex лучший. *Комсомольская правда*. 2003 rugpjūčio 20 d., Nr. 151 (23096). p. 8.
- 046/КР2003.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2003 rugpjūčio 26 d., Nr. 155 (23100). p. 24.
- 047/КР2003.** МАРКАРЯН, Карен. Банк Parex – за открытость. *Комсомольская правда*. 2003 rugsėjo 2 d., Nr. 160 (23105). p. 15.
- 048/КР2003.** Кого россияне считают врагом? *Комсомольская правда*. 2003 rugsėjo 9 d., Nr. 165 (23110). p. 7.
- 049/КР2003.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2003 rugsėjo 20 d., Nr. 174 (23119). p. 24.
- 050/КР2003.** ЛИТВИНОВ, Илья. Дети из Латвии требуют сохранить русский язык в школах. Их поддержали МИД России и глава российской делегации в ПАСУ Дмитрий Рогозин. *Комсомольская правда*. 2003 rugsėjo 30 d., Nr. 180 (23125). p. 5.
- 051/КР2003.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2003 spalio 7 d., Nr. 185 (23130). p. 24.
- 052/КР2003.** МАРКАРЯН, Карен. Европейский суд — Латвии не указ? В Риге не спешат признать мать и дочь Сливенко своими жителями. *Комсомольская правда*. 2003 spalio 14 d., Nr. 190 (23135). p. 4.
- 053/КР2003.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2003 spalio 14 d., Nr. 190 (23135). p. 24.
- 054/КР2003.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2003 spalio 15 d., Nr. 191 (23136). p. 24.
- 055/КР2003.** МАРКАРЯН, Карен. Parex укрупняется. *Комсомольская правда*. 2003 spalio 29 d., Nr. 201 (23146). p. 15.
- 056/КР2003.** БЕЛКОВСКИЙ, Станислав. Власть можно сместить всего за 106 \$ миллионов. *Комсомольская правда*. 2003 gruodžio 6 d., Nr. 227 (23172). p. 8, 9.

- 057/КР2003.** САДКОВ, Павел. Почему Сабонис не играет в ЦСКА? *Комсомольская правда*. 2003 gruodžio 18 d., Nr. 233 (23178). p. 26.
- 058/КР2003.** САДКОВ, Павел. Сабонис выиграл, даже проиграв. *Комсомольская правда*. 2003 gruodžio 20 d., Nr. 235 (23180). p. 27.
- 059/КР2004.** ШЕВЦОВ, Олег. Президента Литвы дожали. Он подает в отставку под угрозой импичмента. *Комсомольская правда*. 2004 sausio 13 d., Nr. 5 (23192). p. 4.
- 060/КР2004.** САДКОВ, Павел. Эстонцы точат зубы на Россию. Когда и как будем пробиваться на чемпионат мира по футболу? *Комсомольская правда*. 2004 sausio 21 d., Nr. 11 (23198). p. 21.
- 061/КР2004.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2004 vasario 5 d., Nr. 22 (23209). p. 24.
- 062/КР2004.** ГРАЧЕВА, Наталия. Мяч и смерть. 23-летний форвард шведского «Акрополя», латыш Раймондс Юмикис, умер на глазах зрителей и своей невесты на 16-й минуте матча. *Комсомольская правда*. 2004 vasario 12 d., Nr. 27 (23214). p. 21.
- 063/КР2004.** КРИВЕЦ, Наталия. Авария под Каунасом унесла жизни четверых белорусов. Они ехали в Литву за машинами. *Комсомольская правда*. 2004 vasario 14 d., Nr. 29 (23216). p. 4.
- 064/КР2004.** ШЕВЦОВ, Олег. Самолет-шпион НАТО прописывается в Латвии и Эстонии. *Комсомольская правда*. 2004 vasario 25 d., Nr. 35 (23222). p. 3.
- 065/КР2004.** А вас санкциями запугаешь? *Комсомольская правда*. 2004 vasario 25 d., Nr. 35 (23222). p. 3.
- 066/КР2004.** САПОЖНИКОВА, Галина. МАРКАРЯН, Карен. «Руки прочь от русских школ!». С таким лозунгом тысячи подростков Латвии борются за право учиться на родном языке. *Комсомольская правда*. 2004 kovo 3 d., Nr. 40 (23227). p. 6, 7.
- 067/КР2004.** САПОЖНИКОВА, Галина. МАРКАРЯН, Карен. «Руки прочь от русских школ!». С таким лозунгом тысячи подростков Латвии борются

за право учиться на родном языке (окончание). *Комсомольская правда*. 2004 kovo 4 d., Nr. 41 (23228). p. 16, 17.

068/КР2004. На майские — в Прибалтику!. *Комсомольская правда*. 2004 kovo 15 d., Nr. 47 (23234). p. 21.

069/КР2004. В нашей стране зарабатывают чуть больше евро в час. *Комсомольская правда*. 2004 kovo 18 d., Nr. 50 (23237). p. 4.

070/КР2004. Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2004 kovo 27 d., Nr. 57 (23244). p. 24.

071/КР2004. КАБАННИКОВ, Андрей. НАТО сжимает кольцо вокруг России. Прибалтика и четверо бывших союзников Москвы стали ее «потенциальным противником». *Комсомольская правда*. 2004 kovo 31 d., Nr. 59 (23246). p. 3.

072/КР2004. ШЕВЦОВ, Олег. Они ведут себя послушно, пока не оперятся. А потом начинают бузить. *Комсомольская правда*. 2004 kovo 31 d., Nr. 59 (23246). p. 3.

073/КР2004. Враг у ворот? *Комсомольская правда*. 2004 kovo 31 d., Nr. 59 (23246). p. 3.

074/КР2004. САПОЖНИКОВА, Галина. Эстония вошла в НАТО под гороховый суп. В Таллине прошли народные гулянья в честь вступления в Северо-Атлантический альянс. *Комсомольская правда*. 2004 balandžio 6 d., Nr. 63 (23250). p. 12, 13.

075/КР2004. МАРКАРЯН, Карен. «Апрельские тезисы» латвийских властей. Силловые структуры Латвии пытаются задавить движение в защиту русских школ. *Комсомольская правда*. 2004 balandžio 17 d., Nr. 72 (23259). p. 2.

076/КР2004. Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2004 balandžio 19 d., Nr. 74 (23261). p. 48.

077/КР2004. СЕРГЕЕВ, Юрий. Власти Латвии занялись поисками «руки Москвы». Русских школьников, желающих учиться на родном языке,

пытаются приравнять к террористам. *Комсомольская правда*. 2004 balandžio 22 d., Nr. 75 (23262). p. 4.

078/КР2004. МАРКАРЯН, Карен. Путин пошел в разведчики, посмотрев «Мертвый сезон». Сегодня Донатасу Банионису — 80 лет. *Комсомольская правда*. 2004 balandžio 28 d., Nr. 79 (23266). p. 16.

079/КР2004. «Крестный отец» Путина. *Комсомольская правда*. 2004 balandžio 30 d., Nr. 81 (23268). p. 2.

080/КР2004. Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2004 gegužės 6 d., Nr. 83 (23270). p. 28.

081/КР2004. Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2004 gegužės 11 d., Nr. 85 (23272). p. 28.

082/КР2004. Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2004 gegužės 12 d., Nr. 86 (23273). p. 24.

083/КР2004. ГОНЧАРОВА, Ольга. В калининградском поезде избили литовскую пограничницу. А в тамбуре преступники сделали надпись: «Литва — русским!». *Комсомольская правда*. 2004 gegužės 13 d., Nr. 87 (23274). p. 4.

084/КР2004. АНИСИМОВ, Евгений. ...а если мы псов-рыцарей припомним? *Комсомольская правда*. 2004 gegužės 13 d., Nr. 87 (23274). p. 4.

085/КР2004. Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2004 gegužės 13 d., Nr. 87 (23274). p. 32.

086/КР2004. КАФТАН, Лариса. Депутат Госдумы Наталия Нарочницкая: Чтобы выжить — нам надо уверенно ощущать себя русскими. Известный политолог — о России и роли ее народа в истории. *Комсомольская правда*. 2004 birželio 2 d., Nr. 101 (23288). p. 8, 9.

087/КР2004. МАРКАРЯН, Карен. Дело в генетике? *Комсомольская правда*. 2004 birželio 16 d., Nr. 110 (23297). p. 12.

088/КР2004. Существительное, прилагательное, страдательное... *Комсомольская правда*. 2004 birželio 16 d., Nr. 110 (23297). p. 13.

089/КР2004. Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2004 birželio 19 d., Nr. 113 (23300). p. 28.

090/КР2004. ЕФИМОВИЧ, Николай. Фрадков в Таллине посадил сосну дружбы. Премьер разруливал вчера в Прибалтике проблемы Калининграда и русских меньшинств. *Комсомольская правда*. 2004 birželio 22 d., Nr. 114 (23301). p. 2.

091/КР2004. Латышские легионеры отличались особой отвагой. *Комсомольская правда*. 2004 birželio 22 d., Nr. 114 (23301). p. 12.

092/КР2004. КОРОБАТОВ, Ярослав. Наци в Литве напали на «Спартак». *Комсомольская правда*. 2004 birželio 29 d., Nr. 119 (23306). p. 20.

093/І2003. РАТИАНИ, Наталия. СТУЛОВ, Илья. По старому паспорту. Очередь за визами выстроилась по обе стороны границы Литвы с Калининградом. *Известия*. 2003 liepos 1 d., Nr. 113 (26430). p. 3.

094/І2003. ДАВЫДОВА, Марина. Някрошюс ставит Чехова. *Известия*. 2003 liepos 1 d., Nr. 113 (26430). p. 10.

095/І2003. АЛЕКСЕЕВА, Наталия. Летайте самолетами. Рогозин закрыл тему калининградского транзита. Для себя. *Известия*. 2003 liepos 3 d., Nr. 115 (26432). p. 3.

096/І2003. ПОДУШКИН, Сергей. В погоне за Лэнсом. *Известия*. 2003 liepos 5 d., Nr. 116 (26433). p. 11.

097/І2003. ГЛЕБОВ, Матвей. Кобзону запретили въезд в Латвию. Российский певец представляет угрозу государственной безопасности. *Известия*. 2003 liepos 7 d., Nr. 117 (26434). p. 6.

098/І2003. ГРИТЧИН, Николай. Эстонские Васюки. Ставропольские прибалты любят ездить на историческую родину. В гости. *Известия*. 2003 liepos 8 d., Nr. 118 (26435). p. 9.

099/І2003. БЫСТРОВ, Денис. От Сабониса до Авлеева. Баскетбольный ЦСКА узнал своих соперников по Евролиге. *Известия*. 2003 liepos 9 d., Nr. 119 (26436). p. 11.

- 100/12003.** ДАВЫДОВА, Марина. Вишневый детский соловьиный сад. *Известия*. 2003 ģeros 11 d., Nr. 121 (26438). p. 8.
- 101/12003.** ДАВЫДОВА, Марина. Эймунтас Някрошюс, режиссер: «Я вообще не понимаю, как можно находиться на сцене». *Известия*. 2003 ģeros 16 d., Nr. 124 (26441). p. 10.
- 102/12003.** В Литве болеют деревья. *Известия*. 2003 ģeros 26 d., Nr. 132 (26449). p. 5.
- 103/12003.** ГЛЕБОВ, Матвей. В Риге вспоминают Мариса Лиепу. *Известия*. 2003 ģeros 29 d., Nr. 133 (26450). p. 10.
- 104/12003.** ШЕСТЕРНИНА, Елена. Великий и могучий. Русскоязычные школы в Латвии стали заложниками выяснения отношений между Москвой и Ригой. *Известия*. 2003 ģeros 30 d., Nr. 134 (26451). p. 4.
- 105/12003.** Игорь Пименов, председатель правления Латвийской ассоциации в поддержку школ с обучением на русском языке (ЛАШОР): «Объем родного языка должен быть не менее 70 процентов». *Известия*. 2003 ģeros 30 d., Nr. 134 (26451). p. 4.
- 106/12003.** Андрей Кокошкин, председатель комитета Госдумы по делам СНГ и связям с соотечественниками: «Принятый Ригой закон не соответствует общеевропейским нормам». *Известия*. 2003 ģeros 30 d., Nr. 134 (26451). p. 4.
- 107/12003.** Гунтис Василевскис, директор департамента всеобщего образования Минобразования Латвии: «В мире нет другой страны, где так много предметов преподавалось бы на языке нацменьшинств». *Известия*. 2003 ģeros 30 d., Nr. 134 (26451). p. 4.
- 108/12003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Рэпом по Учкудуку. На Юрмалу накатила «Новая волна». *Известия*. 2003 ģeros 30 d., Nr. 134 (26451). p. 10.
- 109/12003.** ГУСЕЙНОВ, Эльмир. Жан-Луи Трентиньян может потерять дочь. *Известия*. 2003 ģeros 31 d., Nr. 135 (26452). p. 10.

- 110/I2003.** КИРИЛЛОВ, Роман. Смерть Мари Трентиньян. Актриса умерла от отека мозга. Ее друг-наркоман отрицает убийство. *Известия*. 2003 rugpjūčio 2 d., Nr. 137 (26454). p. 8.
- 111/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. «Новая волна» вынесла победителя. *Известия*. 2003 rugpjūčio 4 d., Nr. 139 (26453). p. 10.
- 112/I2003.** Айзеншпис побил латвийского журналиста. *Известия*. 2003 rugpjūčio 5 d., Nr. 139 (26456). p. 8.
- 113/I2003.** ПЕТРАКОВА, Анастасия. Бертран Канта продолжает лечиться. *Известия*. 2003 rugpjūčio 5 d., Nr. 139 (26456). p. 10.
- 114/I2003.** Литва сокращает срок выдачи виз россиянам. *Известия*. 2003 rugpjūčio 7 d., Nr. 140 (26457). p. 3.
- 115/I2003.** ДАВЫДОВА, Марина. Всеобщая стабилизация. Горячая десятка московских театральных премьер по версии «Известий». *Известия*. 2003 rugpjūčio 8 d., Nr. 141 (26458). p. 8.
- 116/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Нарва восстановила мемориал воинам Юденича. *Известия*. 2003 rugpjūčio 9 d., Nr. 142 (26459). p. 10.
- 117/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Катер российской таможни приплыл к эстонскому берегу. *Известия*. 2003 rugpjūčio 11 d., Nr. 142 (26459)-М. p. 8.
- 118/I2003.** ПЕТРАКОВА, Анастасия. Канта обвинили в убийстве Мари Трентиньян. *Известия*. 2003 rugpjūčio 11 d., Nr. 142 (26459)-М. p. 10.
- 119/I2003.** ЧЕЖЕГОВ, Евгений. Точка возврата. Арвидас Сабонис предпочел «Портленду» каунасский «Жальгирис». Карьеру он завершит в том же клубе, где начинал 23 года назад. *Известия*. 2003 rugpjūčio 14 d., Nr. 145 (26462). p. 11.
- 120/I2003.** ГЕТМАНСКИЙ, Константин. Прикинулся шлангом. Российские контрабандисты построили спиртопровод в Латвию. *Известия*. 2003 rugpjūčio 16 d., Nr. 147 (26464). p. 8.
- 121/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. «Отпетые мошенники» не допели в Нарве. *Известия*. 2003 rugpjūčio 16 d., Nr. 147 (26464). p. 10.

- 122/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Швеция арестовала латвийского капитана за управление судном в нетрезвом виде. *Известия*. 2003 rugpjūcio 18 d., Nr. 147 (26464)-М. р. 8.
- 123/I2003.** ГЕНДИН, Анатолий. Эстонская селедка. *Известия*. 2003 rugpjūcio 18 d., Nr. 147 (26464)-М. р. 9.
- 124/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Молодой «Ревизор». Рижский спектакль увез Гран-при с Зальцбургского фестиваля. *Известия*. 2003 rugpjūcio 19 d., Nr. 148 (26465). р. 10.
- 125/I2003.** Сабонис стал акционером «Жальгириса». *Известия*. 2003 rugpjūcio 25 d., Nr. 152 (26469)-М. р. 11.
- 126/I2003.** Эстонский министр наградил российских милиционеров. *Известия*. 2003 rugpjūcio 26 d., Nr. 153 (26470). р. 3.
- 127/I2003.** ЧЕЖЕГОВ, Евгений. Прекрасное — далекою Латвия ставит на Камбалу, Украина злится на Медведенко и мечтает об Олимпиаде. *Известия*. 2003 rugpjūcio 28 d., Nr. 155 (26472). р. 11.
- 128/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Самый знаменитый театр Эстонии оказался в долговой яме. *Известия*. 2003 rugpjūcio 29 d., Nr. 156 (26473). р. 8.
- 129/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Военная реформа по-балтийски. Латвия и Литва нанимают в армию профессионалов. Эстония не торопится. *Известия*. 2003 rugsėjo 1 d., Nr. 157 (26474)-М. р. 4.
- 130/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Российский дипломат стал участником сразу двух ДТП. *Известия*. 2003 rugsėjo 1 d., Nr. 157 (26474)-М. р. 4.
- 131/I2003.** ГЛАДИЛЬЩИКОВ, Юрий. Предпоследний герой боевика. Скончался американский актер Чарлз Бронсон. *Известия*. 2003 rugsėjo 2 d., Nr. 158 (26475). р. 13.
- 132/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Российские преступники напугали Латвию. *Известия*. 2003 rugsėjo 4 d., Nr. 160 (26477). р. 11.
- 133/I2003.** Сабонис начал тренироваться в «Жальгирисе». *Известия*. 2003 rugsėjo 4 d., Nr. 160 (26477). р. 15.

- 134/I2003.** В Латвии откроется симпозиум кинодокументалистов. *Известия.* 2003 rugsējo 8 d., Nr. 162 (26479)-М. р. 13.
- 135/I2003.** С Сейма Литвы сняли 45-киллограмовую плиту. *Известия.* 2003 rugsējo 9 d., Nr. 163 (26480). р. 10.
- 136/I2003.** ИГНАТОВА, Мария. Вентспилс обезглавлен. Латвийский нефтетерминал стал ближе к России. *Известия.* 2003 rugsējo 11 d., Nr. 165 (26482). р. 7.
- 137/I2003.** КОНОВАЛОВ, Валерий. Как это будет по-эстонски? Завтра Эстония станет частью Евросоюза. *Известия.* 2003 rugsējo 13 d., Nr. 167 (26484). р. 1, 2.
- 138/I2003.** Эстонцы хотят в Евросоюз. *Известия.* 2003 rugsējo 15 d., Nr. 167 (26484)-М. р. 4.
- 139/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Эстония сказала «да». Две трети участников референдума проголосовали за вступление в Евросоюз. *Известия.* 2003 rugsējo 16 d., Nr. 168 (26485). р. 4.
- 140/I2003.** ЧЕЖЕГОВ, Евгений. Обещанного 64 года ждут. Литва выиграла чемпионат Европы по баскетболу. *Известия.* 2003 rugsējo 16 d., Nr. 168 (26485). р. 15.
- 141/I2003.** Литва высылает российского журналиста. *Известия.* 2003 rugsējo 17 d., Nr. 169 (26486). р. 10.
- 142/I2003.** БОГОМОЛОВ, Юрий. После «Киношока». Открытый фестиваль кино стран СНГ и Балтии в городе Анапе оказался конфликтным. *Известия.* 2003 rugsējo 17 d., Nr. 169 (26486). р. 14.
- 143/I2003.** В Эстонии — крупная энергетическая авария. *Известия.* 2003 rugsējo 19 d., Nr. 171 (26488). р. 8.
- 144/I2003.** ДАВЫДОВА, Марина. Ингеборга Дапкунайте, актриса: Я вообще какое-то недоразумение. *Известия.* 2003 rugsējo 20 d., Nr. 172 (26489). р. 13.

- 145/I2003.** ГЛЕБОВА, Матвей. ИЛЬИН, Георгий. Латвия голосует за Европу. Сторонники вступления в Евросоюз набрали 67 процентов. *Известия.* 2003 rugsējo 20 d., Nr. 172 (26489)-М. р. 4.
- 146/I2003.** КОНОВАЛОВ, Валерий. Первая любовь патриарха. Патриарх Алексей II отправляется с визитом в Эстонию, туда, где родился, вырос, начал служение. *Известия.* 2003 rugsējo 20 d., Nr. 173 (26490). р. 1, 11.
- 147/I2003.** В Латвии разразился правительственный кризис. *Известия.* 2003 rugsējo 20 d., Nr. 173 (26490). р. 4.
- 148/I2003.** СТУЛОВ, Илья. Цена слива. Российские и литовские политики не могут договориться об уничтожении опаснейших химических отходов. *Известия.* 2003 rugsējo 25 d., Nr. 175 (26492). р. 2.
- 149/I2003.** В Латвии почтили память легионеров. *Известия.* 2003 rugsējo 29 d., Nr. 177 (26494)-М. р. 4.
- 150/I2003.** БИРЮКОВА, Екатерина. Эймунтас Някрошюс, режиссер: У меня нет храбрости экспериментировать с голосом. *Известия.* 2003 rugsējo 30 d., Nr. 178 (26495). р. 1, 2.
- 151/I2003.** Русская гимназия признана лучшей школой Латвии. *Известия.* 2003 rugsējo 30 d., Nr. 178 (26495). р. 12.
- 152/I2003.** ООН советует Латвии пускать неграждан на выборы - муниципальные. *Известия.* 2003 spalio 1 d., Nr. 179 (26496). р. 3.
- 153/I2003.** В литовского атташе бросили яйцо. *Известия.* 2003 spalio 2 d., Nr. 180 (26497). р. 10.
- 154/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. КИРИЛЛОВ, Роман. Обыкновенный партизан. Пенсионера Кононова признали безопасным для Латвии. *Известия.* 2003 spalio 4 d., Nr. 182 (26499). р. 10.
- 155/I2003.** КИРИЛЛОВ, Роман. Рижский бальзам на душу. Гражданка России Татьяна Сливенко выиграла иск против Латвии в Страсбургском суде. *Известия.* 2003 spalio 10 d., Nr. 186 (26503). р. 2.
- 156/I2003.** За визит к Путину могут наказать. *Известия.* 2003 spalio 10 d., Nr. 186 (26503). р. 2.

- 157/I2003.** СТУЛОВ, Илья. Огород в Евросоюзе. Поселок на границе с Литвой доживает в России последние дни. *Известия*. 2003 spalio 10 d., Nr. 186 (26503). p. 3.
- 158/I2003.** КИРИЛЛОВ, Роман. Александр Анис, адвокат Татьяны Сливенко: Мы прошли только первую часть пути. *Известия*. 2003 spalio 11 d., Nr. 187 (26504). p. 1, 2.
- 159/I2003.** ПРОШКЕ, Герман. Боже, пошли нам Латвию! Сегодня состоится жеребьевка стыковых матчей Евро-2004. *Известия*. 2003 spalio 13 d., Nr. 187 (26504)-М. p. 1, 2.
- 160/I2003.** КОЗАКОВ, Константин. КИРИЛЛОВ, Роман. Работа с документами. Латвия не спешит исполнять решение Европейского суда по делу Татьяны Сливенко. *Известия*. 2003 spalio 11 d., Nr. 187 (26504)-М. p. 10.
- 161/I2003.** СЪЯНОВА, Елена. Под гнетом обаяния. Яков Петерс, которого мы не знаем. *Известия*. 2003 spalio 11 d., Nr. 188 (26505). p. 11.
- 162/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Лучше деньгами. Латвийские власти отказываются возвращать семье Сливенко конфискованную квартиру. *Известия*. 2003 spalio 15 d., Nr. 189 (26506). p. 10.
- 163/I2003.** БРАТЕРСКИЙ, Александр. Княжеский координатор. Соотечественниками займутся на федеральном уровне. *Известия*. 2003 spalio 16 d., Nr. 190 (26507). p. 3.
- 164/I2003.** Литовский балет не боится тяжести. *Известия*. 2003 spalio 18 d., Nr. 192 (26509). p. 14.
- 165/I2003.** РАТИАНИ, Наталья. Альгирдас Бразаускас, премьер-министр Литвы: Литва не занимается дискриминацией инвесторов. *Известия*. 2003 spalio 21 d., Nr. 193 (26510). p. 4.
- 166/I2003.** Литва депортировала национал-большевиков. *Известия*. 2003 spalio 28 d., Nr. 198 (26515). p. 8.

- 167/I2003.** ЛЕБЕДЕВ, Андрей. Джордж Робертсон, генеральный секретарь НАТО: Не было никакого охлаждения. *Известия*. 2003 spalio 30 d., Nr. 200 (26517). p. 4.
- 168/I2003.** Эстония депортирует российского пенсионера. *Известия*. 2003 lapkričio 1 d., Nr. 202 (26519). p. 10.
- 169/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. КИРИЛЛОВ, Роман. ПЕРЕКРЕСТ, Владимир. Уотергейтас. Президента Литвы подозревают в связях с «русской мафией». *Известия*. 2003 lapkričio 4 d., Nr. 203 (26520). p. 2.
- 170/I2003.** Российского курсанта осудят в Эстонии. *Известия*. 2003 lapkričio 4 d., Nr. 203 (26520). p. 10.
- 171/I2003.** В Риге осквернено православное кладбище. *Известия*. 2003 lapkričio 4 d., Nr. 203 (26520). p. 10.
- 172/I2003.** ДАВЫДОВА, Марина. Половое увлечение. В Вильнюсе состоялась премьера «Ромео и Джульетты» в постановке знаменитого на весь театральный мир Оскараса Коршуноваса. *Известия*. 2003 lapkričio 5 d., Nr. 204 (26521). p. 14.
- 173/I2003.** Эстония выгоняет первого военного пенсионера. *Известия*. 2003 lapkričio 6 d., Nr. 205 (26522). p. 10.
- 174/I2003.** Советники президента Литвы подали в отставку. *Известия*. 2003 lapkričio 14 d., Nr. 209 (26526). p. 4.
- 175/I2003.** Второй тур Евролиги в деталях. *Известия*. 2003 lapkričio 15 d., Nr. 210 (26527). p. 14.
- 176/I2003.** ДАВЫДОВА, Марина. Гинтарас Варнас, театральный режиссер: Shopping&Fucking мне совершенно неинтересны. *Известия*. 2003 lapkričio 17 d., Nr. 210 (26527)-М. p. 13.
- 177/I2003.** ДАВЫДОВА, Марина. Бэк ин Ю-Эс-Эс-А. Вчера спектаклем «Ревизор» Алвиса Херманиса в Москве закрылся фестиваль NET и открылся фестиваль «Балтийский дом». *Известия*. 2003 lapkričio 19 d., Nr. 212 (26529). p. 14.

- 178/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Латвия встретила свою футбольную сборную с восторгом. *Известия*. 2003 lapkričio 22 d., Nr. 215 (26532). p. 14.
- 179/I2003.** В Вильнюсе прошли демонстрации. *Известия*. 2003 lapkričio 24 d., Nr. 215 (26532)-М. p. 8.
- 180/I2003.** Открыт памятник эстонцам, воевавшим на стороне гитлеровской Германии. *Известия*. 2003 lapkričio 24 d., Nr. 215 (26532)-М. p. 12.
- 181/I2003.** Полиция расследует связи президента Литвы. *Известия*. 2003 lapkričio 26 d., Nr. 217 (26534). p. 4.
- 182/I2003.** ДАВЫДОВА, Марина. Одна абсолютно счастливая весна. Эймунтас Някрошюс показал Москве «Времена года» Донелайтиса. *Известия*. 2003 lapkričio 28 d., Nr. 219 (26536). p. 12.
- 183/I2003.** Литовским полицейским запретили иметь при себе крупные купюры. *Известия*. 2003 gruodžio 1 d., Nr. 220 (26537)-М. p. 10.
- 184/I2003.** В парламенте Литвы требуют отставки Роландаса Паксаса. *Известия*. 2003 gruodžio 2 d., Nr. 221 (26538). p. 4.
- 185/I2003.** КИРИЛЛОВ, Роман. Президенту Литвы грозит импичмент. *Известия*. 2003 gruodžio 3 d., Nr. 222 (26539). p. 1, 2.
- 186/I2003.** Литва парафировала договор о покупке «Газпромом» 34% акций «Лиетувос дујос». *Известия*. 2003 gruodžio 5 d., Nr. 224 (26541). p. 6.
- 187/I2003.** КИРИЛЛОВ, Роман. Импичмент президенту Литвы неизбежен. Юрий Борисов подтвердил в суде, что Роландас Паксас обещал назначить его своим советником. *Известия*. 2003 gruodžio 6 d., Nr. 225 (26542). p. 3.
- 188/I2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Латышскому маньяку предъявили обвинения в совершении 30 убийств. *Известия*. 2003 gruodžio 8 d., Nr. 225 (26542)-М. p. 10.
- 189/I2003.** Правительство Латвии выплатит Татьяне Сливенко 20 000 евро. *Известия*. 2003 gruodžio 17 d., Nr. 230 (26547). p. 10.

- 190/І2003.** ЧЕЖЕГОВ, Евгений. Классикас. ЦСКА обыграл каунасский «Жальгирис». *Известия*. 2003 gruodžio 20 d., Nr. 233 (26550). p. 15.
- 191/І2003.** ДАЙНЕКО, Елена. ШЕСТЕРНИНА, Елена. Президента Литвы подозревают в «связях с Москвой». Но уволить хотят не за это. *Известия*. 2003 gruodžio 22 d., Nr. 233 (26550)-М. p. 4.
- 192/І2003.** Учителей-«неграждан» выгонят из латвийских школ. *Известия*. 2003 gruodžio 22 d., Nr. 233 (26550)-М. p. 12.
- 193/І2003.** ГЛЕБОВ, Матвей. Двухлетний малыш упал со второго этажа и остался жив. *Известия*. 2003 gruodžio 29 d., Nr. 238 (26555)-М. p. 10.
- 194/І2003.** ДУДЬ, Юрий. Новогодний шопинг. Киевское «Динамо» покупает форвардов сборной Бразилии и Латвии. *Известия*. 2003 gruodžio 29 d., Nr. 238 (26555)-М. p. 15.
- 195/І2003.** Паксас «нарушил Конституцию». *Известия*. 2003 gruodžio 31 d., Nr. 240 (26557). p. 4.
- 196/І2004.** Президент Литвы может подать в отставку. *Известия*. 2004 sausio 13 d., Nr. 3 (26560). p. 4.
- 197/І2004.** ФЕДЕРОВ, Юрий. НАТО и Ирак — ключевые факторы для России в 2004 году. *Известия*. 2004 sausio 20 d., Nr. 8 (26565). p. 3.
- 198/І2004.** ДУДЬ, Юрий. Владимир Романов, владелец футбольного клуба «Каунас»: «Поставлять литовцев оптом в «Данди» не будем. Будем только спонсировать». *Известия*. 2004 sausio 22 d., Nr. 10 (26567). p. 11.
- 199/І2004.** ДАВЫДОВА, Марина. Смерть — понятие растяжимое. Миндаугас Карбаускис поставил спектакль по Фолкнеру. *Известия*. 2004 sausio 27 d., Nr. 13 (26570). p. 10.
- 200/І2004.** ШЕСТЕРНИНА, Елена. Президент Латвии заступилась за русские школы. *Известия*. 2004 sausio 30 d., Nr. 16 (26573). p. 4.
- 201/І2004.** «Правительство нарушило свои обещания». *Известия*. 2004 sausio 30 d., Nr. 16 (26573). p. 4.
- 202/І2004.** ГЛЕБОВ, Матвей. В Латвии арестована «девушка с гвоздикой». *Известия*. 2004 vasario 3 d., Nr. 18 (26575). p. 7.

203/12004. КОРНЕЛЮК, Наталья. НАТО расширится раньше, чем предполагалось. *Известия*. 2004 vasario 10 d., Nr. 23 (26580). p. 3.

204/12004. РАТИАНИ, Наталья. Европейский союз вынес России последнее китайское предупреждение. *Известия*. 2004 vasario 25 d., Nr. 33 (26590). p. 2.

205/12004. БОГОМОЛОВ, Юрий. Я русский забыл бы только за то, что им разговаривал. *Известия*. 2004 vasario 28 d., Nr. 36 (26593). p. 2.

206/12004. ЛЕБЕДЕВ, Андрей. ЛИТОВКИН, Дмитрий. ХОРУНЖИЙ, Николай. АВАКС долетел до Эстонии и Литвы. *Известия*. 2004 vasario 28 d., Nr. 36 (26593). p. 3.

207/12004. ШЕСТЕРНИНА, Елена. Вайра Вике-Фрейберга, президент Латвии: Если бы в Латвии было девять процентов русских, никакой проблемы вообще не стояло бы. *Известия*. 2004 kovo 2 d., Nr. 37 (26594). p. 2.

208/12004. Юрий Балуюевский, первый заместитель начальника Генштаба России: Разрушение ДОВСЕ для России невосполнимой потерей не будет. *Известия*. 2004 kovo 3 d., Nr. 38 (26595). p. 3.

209/12004. РАТИАНИ, Наталья. Роландас Паксас, президент Литвы: Если бы люди знали, как делается колбаса, то не стали бы ее есть. *Известия*. 2004 kovo 10 d., Nr. 42 (26599). p. 1, 2.

210/12004. БАЙ, Евгений. Фриц Эмарт, бывший главный эксперт ЦРУ по России: «Антиалкогольная кампания в СССР нас интересовала не меньше, чем ваши ракеты». *Известия*. 2004 kovo 12 d., Nr. 44 (26601). p. 12.

211/12004. КИРИЛЛОВ, Роман. ТРЕНИНА-СТРАУСОВА, Алина. Рок-аффект. В Вильнюсе судят музыканта Бертрана Канта, обвиняемого в убийстве актрисы Мари Трентиньян. *Известия*. 2004 kovo 18 d., Nr. 48 (26605). p. 4.

212/12004. КИРИЛЛОВ, Роман. ТРЕНИНА-СТРАУСОВА, Алина. «Я любил Мари всем сердцем». Литовский суд приговорил музыканта

Бертрана Канта к 8 годам заключения за убийство Мари Трентиньян. *Известия*. 2004 kovo 30 d., Nr. 56 (26613). p. 12.

213/I2004. ЛЕБЕДЕВ, Андрей. «С НАТО работать трудно, но можно и нужно». *Известия*. 2004 kovo 31 d., Nr. 57 (26614). p. 3.

214/I2004. ВИНОГРАДОВА, Илона. Харри Тийдо, посол Эстонии в НАТО: То, что Россия потеряла нас, - это к лучшему. *Известия*. 2004 kovo 31 d., Nr. 57 (26614). p. 3.

215/I2004. ВИНОГРАДОВА, Илона. Имантс Лиегис, посол Латвии при НАТО: НАТО — не агрессор, нападающий на другие страны. *Известия*. 2004 kovo 31 d., Nr. 57 (26614). p. 3.

216/I2004. ТИХОНОВ, Алексей. ХИКМАТОВ, Тимур. Персидский залив Балтийского моря. Большая часть российской нефти теперь вывозится через отечественные порты на Балтике. *Известия*. 2004 kovo 31 d., Nr. 57 (26614). p. 10.

217/I2004. МЯГИ, Илзе. Русский могут сделать вторым государственным в Эстонии. *Известия*. 2004 balandžio 1 d., Nr. 58 (26615). p. 3.

218/I2004. ГЛЕБОВ, Матвей. Ещё один Абрамович. Русский бизнесмен из Юрмалы вместе с партнерами из России готов купить «Торино». *Известия*. 2004 balandžio 1 d., Nr. 58 (26615). p. 6.

219/I2004. РАТИАНИ, Наталья. ШЕСТЕРНИНА, Елена. Конституционный суд Литвы признал президента виновным. *Известия*. 2004 balandžio 2 d., Nr. 59 (26616). p. 3.

220/I2004. Яап де Хооп Схеффер, генеральный секретарь НАТО: Мы должны быть готовы действовать в любой точке мира, и действовать быстро. *Известия*. 2004 balandžio 2 d., Nr. 59 (26616). p. 1, 3.

221/I2004. ШЕСТЕРНИНА, Елена. После отставки президент Литвы оказался в реанимации. *Известия*. 2004 balandžio 2 d., Nr. 59 (26616). p. 2.

222/I2004. Европейские партнеры из 25 стран. *Известия*. 2004 balandžio 14 d., Nr. 67 (26624). p. 10.

- 223/I2004.** ВИНОГРАДОВА, Илона. Вальпургиева ночь по-европейски. *Известия*. 2004 balandžio 30 d., Nr. 79 (26636). p. 3.
- 224/I2004.** СТУЛОВ, Илья. Кровью литовской пограничницы написали «Литва - русским». *Известия*. 2004 gegužės 12 d., Nr. 81 (26638). p. 4.
- 225/I2004.** ВИНОГРАДОВА, Илона. Юхан Партс, премьер-министр Эстонии: У России нет никакого морально основания критиковать нас. *Известия*. 2004 gegužės 13 d., Nr. 82 (26639). p. 3.
- 226/I2004.** ДУДЬ, Юрий. Франция равна 14 Латвиям. А вся сборная России стоит как один Виейра. *Известия*. 2004 birželio 8 d., Nr. 100 (26657). p. 6.
- 227/I2004.** ШАМИНА, Лидия. Майя Плисецкая: Ни при какой власти я не скажу, что Сталин был золото. *Известия*. 2004 birželio 9 d., Nr. 101 (26658). p. 1, 5.
- 228/I2004.** БЫСТРОВ, Денис. Обратный отсчет. За три дня до старта Евро-2004 «Известия» начинают представление групп первого раунда турнира. *Известия*. 2004 birželio 9 d., Nr. 101 (26658). p. 6.
- 229/I2004.** ШЕСТЕРНИНА, Елена. В большинстве стран ЕС на выборах в Европарламент победила оппозиция. *Известия*. 2004 birželio 15 d., Nr. 104 (26661). p. 1, 3.
- 230/I2004.** СЕЛИВАНОВА, Ина. Эстония голосовала за левых, Литва — за популистов, Латвия — за националистов. *Известия*. 2004 birželio 16 d., Nr. 105 (26662). p. 3.
- 231/I2004.** ДУДЬ, Юрий. Райское наслаждение. Как латыши прыгали выше головы в матче с чехами. *Известия*. 2004 birželio 17 d., Nr. 106 (26663). p. 6.
- 232/I2004.** КОРНЕЛЮК, Наталья. Либор Кукал, один из инициаторов создания русской партии ЕС: Русский должен быть рабочим языком Евросоюза. *Известия*. 2004 birželio 18 d., Nr. 107 (26664). p. 3.

233/I2004. ПАНКРАТОВА, Светлана. Избрание нового генсека Совета Европы — хорошая новость для России. *Известия*. 2004 birželio 24 d., Nr. 111 (26668). p. 3.

234/I2004. КОСАЧЕВ, Константин. Россия должна стать экспортером демократии. *Известия*. 2004 birželio 25 d., Nr. 112 (26669). p. 1, 3.

235/I2004. ГЛЕБОВ, Матвей. Взгляд из Риги: «Выиграем или нет — все равно все напьются». *Известия*. 2004 birželio 25 d., Nr. 112 (26669). p. 6.

236/I2004. ПАНКРАТОВА, Светлана. Терри Дэвис, новый генеральный секретарь Совета Европы: Мы хотим положить конец «двойным стандартам» в отношении с Россией. *Известия*. 2004 birželio 26 d., Nr. 113 (26670). p. 1, 2.

2008–2009

001/AiF2008. КИРИЛЛОВ, В. ...куда прет НАТО? *Аргументы и факты*. 2008 m. liepos 2 – 8 d., Nr. 27 (1444). p. 6.

002/AiF2008. КОПТЕВ, Александр. Переговоры у самовара. *Аргументы и факты*. 2008 m. liepos 2 – 8 d., Nr. 27 (1444). p. 2, 9.

003/AiF2008. День победы. *Аргументы и факты*. 2008 m. liepos 30 – rugpjūčio 5 d., Nr. 31 (1448). p. 5.

004/AiF2008. ШИГАРЕВА, Юлия. Ивар Калныныш: «Мы попали под один молоток». *Аргументы и факты*. 2008 m. liepos 30 – rugpjūčio 5 d., Nr. 31 (1448). p. 48.

005/AiF2008. ШИГАРЕВА, Юлия. АГАРИНОВА, Юлия. Как сложилась судьба актеров из бывших республик СССР. *Аргументы и факты*. 2008 m. liepos 30 – rugpjūčio 5 d., Nr. 31 (1448). p. 48.

006/AiF2008. Латвия выиграла войну. *Аргументы и факты*. 2008 m. rugpjūčio 13 – 19 d., Nr. 33 (1450). p. 7.

- 007/AiF2008.** Война закончена. Россию окружают. *Аргументы и факты.* 2008 m. rugpjūčio 20 – 26 d., Nr. 34 (1451). p. 4, 5.
- 008/AiF2008.** КОСТИКОВ, Вячеслав. Как мы распорядимся победой? *Аргументы и факты.* 2008 m. rugpjūčio 20 – 26 d., Nr. 34 (1451). p. 8.
- 009/AiF2008.** КОСТИКОВ, Вячеслав. Кальсоны с начесом. Почему нам не удастся скроить хороший образ России. *Аргументы и факты.* 2008 m. rugsėjo 10 – 16 d., Nr. 37 (1454). p. 7.
- 010/AiF2008.** Из века в век переходя. Валерий Христофоров пишет объективную историю России. *Аргументы и факты.* 2008 m. rugsėjo 10 – 16 d., Nr. 37 (1454). p. 57.
- 011/AiF2008.** Грузия «подпортит» визу? *Аргументы и факты.* 2008 m. rugsėjo 10 – 16 d., Nr. 37 (1454). p. 64.
- 012/AiF2008.** ПАСЕВная на почве войны. *Аргументы и факты.* 2008 m. spalio 1 – 7 d., Nr. 40 (1457). p. 2.
- 013/AiF2008.** ГЕРЧИКОВ, Олег. Ильич должен умереть? *Аргументы и факты.* 2008 m. spalio 8 – 14 d., Nr. 41 (1458). p. 13.
- 014/AiF2008.** Футбольная дружба народов. Сборные 7 экс-республик СССР возглавляют иностранцы. *Аргументы и факты.* 2008 m. spalio 8 – 14 d., Nr. 41 (1458). p. 75.
- 015/AiF2008.** ПРОХАНОВ, Александр. Расти, иначе сожрут. *Аргументы и факты.* 2008 m. spalio 29 – lapkričio 4 d., Nr. 44 (1461). p. 11.
- 016/AiF2008.** ...где граница с соседями России? *Аргументы и факты.* 2008 m. lapkričio 12 – 18 d., Nr. 46 (1463). p. 9.
- 017/AiF2008.** КОСТИКОВ, Вячеслав. Дурак на стройке капитализма. Как навязывается россиянам образ Ивана-дурака. *Аргументы и факты.* 2008 m. lapkričio 19 – 25 d., Nr. 47 (1464). p. 7.
- 018/AiF2008.** КОЛИСНИЧЕНКО, Александр. Буш уходит, кризис остается. *Аргументы и факты.* 2008 m. lapkričio 19 – 25 d., Nr. 47 (1464). p. 8.

- 019/AiF2008.** Иностранные тренеры. Вход свободный. *Аргументы и факты*. 2008 m. gruodžio 3 – 9 d., Nr. 49 (1466). p. 58.
- 020/AiF2008.** С Новым, 1979 годом! Что страна пили, ела, смотрела и слушала, когда на свет появился «АиФ». *Аргументы и факты*. 2008 m. gruodžio 24 – 30 d., Nr. 52 (1469). p. 68.
- 021/AiF2008.** ПИСАРЕНКО, Дмитрий. Жизнь по чужому сценарию. В 16 лет ему приходится выбирать между двумя матерями. *Аргументы и факты*. 2008 m. gruodžio 24 – 30 d., Nr. 52 (1469). p. 70.
- 022/AiF2009.** Защитники памятника. *Аргументы и факты*. 2009 m. sausio 14 – 20 d., Nr. 3 (1472). p. 5.
- 023/AiF2009.** НЕТРЕБА, Татьяна. Антикризисный погром. *Аргументы и факты*. 2009 m. sausio 21 – 27 d., Nr. 4 (1473). p. 2.
- 024/AiF2009.** Ползущая революция. *Аргументы и факты*. 2009 m. sausio 21 – 27 d., Nr. 4 (1473). p. 6.
- 025/AiF2009.** ШАБЛИНСКАЯ, Ольга. Александр Проховщиков: «Вся спина прострелена «друзьями». *Аргументы и факты*. 2009 m. sausio 28 – vasario 3 d., Nr. 5 (1474). p. 3.
- 026/AiF2009.** ЗОТОВ, Георгий. Булыжник для парламента. Когда кризис может заставить выйти на улицу? *Аргументы и факты*. 2009 m. sausio 28 – vasario 3 d., Nr. 5 (1474). p. 11.
- 027/AiF2009.** ШАБЛИНСКАЯ, Ольга. Анна Вески: «Муж теперь не ревнует». *Аргументы и факты*. 2009 m. vasario 11 – 17 d., Nr. 7 (1476). p. 30, 31.
- 028/AiF2009.** НАТО больше не в обиде. *Аргументы и факты*. 2009 m. kovo 11 – 17 d., Nr. 11 (1480). p. 2.
- 029/AiF2009.** ИВАНУШКИНА, Полина. Русский пленник. Зачем через полвека он нашел тех, кому служил. *Аргументы и факты*. 2009 m. balandžio 1 – 7 d., Nr. 14 (1483). p. 55.

- 030/AiF2009.** ШАБЛИНСКАЯ, Ольга. Телеведущий Эрнест Мацквичус: «Мужа нельзя приватизировать!». *Аргументы и факты*. 2009 m. balandžio 15 – 21 d., Nr. 16 (11485). p. 30, 31.
- 031/AiF2009.** Кому понадобилась ревизия победы? *Аргументы и факты*. 2009 m. gegužės 6 – 12 d., Nr. 19 (11488). p. 8, 9.
- 032/AiF2009.** Хорошо причесанная политика. *Аргументы и факты*. 2009 m. birželio 10 – 16 d., Nr. 24 (11493). p. 4.
- 033/AiF2009.** Наши в Риге. *Аргументы и факты*. 2009 m. birželio 17 – 23 d., Nr. 25 (11494). p. 5.
- 034/AiF2009.** КАШИЦКИЙ, Сергей. Что-то с памятью стало... Памятники фашистам появляются рядом с мемориалами жертвам. *Аргументы и факты*. 2009 m. birželio 17 – 23 d., Nr. 25 (11494). p. 8, 9.
- 035/AiF2009.** МУРЗИНА, Марина. «Как хочется прожить еще сто лет...». 20 июня — 75-летие Юрия Визбора. *Аргументы и факты*. 2009 m. birželio 17 – 23 d., Nr. 25 (11494). p. 29.
- 036/КР2008.** Российские хакеры. *Комсомольская правда*. 2008 m. liepos 3 – 10 d., Nr. 97 (24124). p. 2.
- 037/КР2008.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2008 m. liepos 15 d., Nr. 102 (24129). p. 32.
- 038/КР2008.** Эстонские биологи. *Комсомольская правда*. 2008 m. liepos 17 – 24 d., Nr. 104 (24131). p. 2.
- 039/КР2008.** ЗЮЗЯЕВ, Александр. Овощное — врагу! По росту цен на продукты Россия обогнала Европу в четыре раза. *Комсомольская правда*. 2008 m. liepos 24 d., Nr. 108 (24135). p. 7.
- 040/КР2008.** КРАСНИКОВ, Никита. Партизан Кононов победил Латвию. *Комсомольская правда*. 2008 m. liepos 24 d., Nr. 108 (24135). p. 7.
- 041/КР2008.** ВЕЛИГЖАНИНА, Анна. Ивар Калныньш: «Хочу участвовать в сексе, а не быть его символом». *Комсомольская правда*. 2008 m. liepos 31 – rugpjūčio 7 d., Nr. 112 (24139). p. 53.

- 042/КР2008.** БОЙКО, Александр Краденные российские награды увозят в Европу. *Комсомольская правда*. 2008 м. rugpjūčio 1 d., Nr. 112 (24139). p. 8.
- 043/КР2008.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2008 м. rugpjūčio 4 d., Nr. 113 (24140). p. 40.
- 044/КР2008.** БУТАЕВ, Валерий. Директор Института экономики РАН Руслан Гринберг: «Экономике и народу нужны не мизерные прибавки, а доступные цены». *Комсомольская правда*. 2008 м. rugpjūčio 5 d., Nr. 114 (24141). p. 4.
- 045/КР2008.** Принуждение к миру. Как это было. *Комсомольская правда*. 2008 м. rugpjūčio 13 d., Nr. 118 (24145). p. 2.
- 046/КР2008.** ЧЕРНЫХ, Евгений. Доктор исторических наук Наталия Нарочинская: «Грузия без Абхазии и Южной Осетии никому на Западе не нужна». *Комсомольская правда*. 2008 м. rugpjūčio 13 d., Nr. 118 (24145). p. 10, 11.
- 047/КР2008.** РЯБЦЕВ, Андрей. Чеченский батальон рвется на Тбилиси. *Комсомольская правда*. 2008 м. rugpjūčio 14 d., Nr. 119 (24146). p. 4, 5.
- 048/КР2008.** КАФТАН, Лариса. БАРАНЦЕВ, Виктор. ЛАВРОВ, Андрей. В бой Америка пойдет и получит апперкот? *Комсомольская правда*. 2008 м. rugpjūčio 21 - 28 d., Nr. 123 (24150). p. 4, 5.
- 049/КР2008.** Американский политик Патрик Бьюконен: «У США нет шансов победить Россию на Кавказе» *Комсомольская правда*. 2008 м. rugpjūčio 27 d., Nr. 126 (24153). p. 3.
- 050/КР2008.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2008 м. rugpjūčio 28 d., Nr. 127 (24154). p. 24.
- 051/КР2008.** САПОЖНИКОВА, Галина. Плакаты грузины пишут по-английски, чтобы Евросоюз читал. *Комсомольская правда*. 2008 м. rugsėjo 2 d., Nr. 129 (24156). p. 5.
- 052/КР2008.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2008 м. rugsėjo 2 d., Nr. 129 (24156). p. 32.

- 053/КР2008.** Европа не пошла на санкции против России. Испугалась? *Комсомольская правда*. 2008 m. rugsējo 3 d., Nr. 130 (24157). p. 3.
- 054/КР2008.** ЛИСОВОЙ, Никита. У Каспарайтиса — двойня! *Комсомольская правда*. 2008 m. rugsējo 6 d., Nr. 132 (24159). p. 17.
- 055/КР2008.** СМИРНОВА, Юлия. Осень в Европе. *Комсомольская правда*. 2008 m. rugsējo 10 d., Nr. 134 (24161). p. 11, 12.
- 056/КР2008.** САПОЖНИКОВА, Галина. Что происходит с людьми, когда ссорятся государства? *Комсомольская правда*. 2008 m. rugsējo 11 - 18 d., Nr. 135 (24162). p. 4, 5.
- 057/КР2008.** В Литве появился свой Хиддинк. *Комсомольская правда*. 2008 m. rugsējo 12 d., Nr. 135 (24162). p. 26.
- 058/КР2008.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2008 m. rugsējo 22 d., Nr. 140 (24167). p. 48.
- 059/КР2008.** АНИСЬКИН, Артем. Кофе по-латышски. За отказ говорить на госязыке официантку облили горячим напитком. *Комсомольская правда*. 2008 m. rugsējo 25 d., Nr. 143 (24170). p. 2.
- 060/КР2008.** ЗЮЗЯЕВ, Александр. Деньги есть, а счастья нету? *Комсомольская правда*. 2008 m. rugsējo 25 d., Nr. 143 (24170). p. 8.
- 061/КР2008.** ЗАРУБИНА, Елена. «Похоже, латышам еще рано в Европу». *Комсомольская правда*. 2008 m. rugsējo 26 d., Nr. 144 (24171). p. 4.
- 062/КР2008.** Марко Анонимкус. *Комсомольская правда*. 2008 m. spalio 2 - 9 d., Nr. 147 (24174). p. 2.
- 063/КР2008.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2008 m. spalio 6 d., Nr. 148 (24175). p. 40.
- 064/КР2008.** ДУБРОВКИН, Олег. Латышские министры поссорились из-за соседей. *Комсомольская правда*. 2008 m. spalio 7 d., Nr. 149 (24176). p. 2.
- 065/КР2008.** ВАНДЫШЕВА, Ольга. Михаил Леонтьев: «Мы можем гордиться тем, что после сумасшествия пришли в себя». *Комсомольская правда*. 2008 m. spalio 9 - 16 d., Nr. 151 (24178). p. 4, 5.

- 066/КР2008.** МУРАШКИНА, Раиса. Не стало примы «Театра». *Комсомольская правда*. 2008 m. spalio 13 d., Nr. 152 (24179). p. 8.
- 067/КР2008.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2008 m. spalio 14 d., Nr. 153 (24180). p. 32.
- 068/КР2008.** САПОЖНИКОВА, Галина. Умер король интервью. *Комсомольская правда*. 2008 m. spalio 18 d., Nr. 156 (24183). p. 22.
- 069/КР2008.** АСЛАМОВА, Дарья. Збигнев Бжезинский: «Россия рискует превратиться в пустое пространство». *Комсомольская правда*. 2008 m. spalio 30 d., Nr. 163 (24190). p. 8, 9.
- 070/КР2008.** КРИВЯКИНА, Елена. Пример народного единства. В Кремле наградили тех, кто продвигает русскую культуру за рубежом. *Комсомольская правда*. 2008 m. lapkričio 5 d., Nr. 165 (24192). p. 2.
- 071/КР2008.** БЕЛИКОВ, Евгений. Русский мир — перезагрузка. В Москве собрались наши соотечественники со всего мира. *Комсомольская правда*. 2008 m. lapkričio 5 d., Nr. 165 (24192). p. 5.
- 072/КР2008.** КРАСНИКОВ, Никита. Евросоюз помирился с Москвой. *Комсомольская правда*. 2008 m. lapkričio 12 d., Nr. 169 (24196). p. 4.
- 073/КР2008.** БЕЛИКОВ, Евгений. Приз за русофобию. Латвийские власти наградили продавщицу, отказавшуюся говорить по-русски. *Комсомольская правда*. 2008 m. lapkričio 14 d., Nr. 170 (24197). p. 5.
- 074/КР2008.** СТЕШИН, Дмитрий. Историки-лжецы готовят суд над Россией? *Комсомольская правда*. 2008 m. lapkričio 18 d., Nr. 172 (24199). p. 18.
- 075/КР2008.** СМЕХОВ, Андрей. Польша похоронит благодарность советским воинам. *Комсомольская правда*. 2008 m. lapkričio 19 d., Nr. 173 (24200). p. 5.
- 076/КР2008.** САПОЖНИКОВА, Галина. На Украине зреет своя Абхазия. *Комсомольская правда*. 2008 m. gruodžio 2 d., Nr. 180 (24207). p. 20, 21.

- 077/КР2008.** САПОЖНИКОВА, Галина. «Люди должны общаться не смотря ни на что». *Комсомольская правда*. 2008 m. gruodžio 6 d., Nr. 183 (24210). p. 5.
- 078/КР2008.** СМЕРНОВА, Юлия. Новый год в Европе: от Праги до Мадейры. *Комсомольская правда*. 2008 m. gruodžio 10 d., Nr. 185 (24212). p. 18.
- 079/КР2008.** БАРАНЕЦ, Виктор. Армии приказано «воевать» на незнакомой территории. В России начата разработка новой военной доктрины. *Комсомольская правда*. 2008 m. gruodžio 11 d., Nr. 186 (24213). p. 5.
- 080/КР2008.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2008 m. gruodžio 11 d., Nr. 186 (24213). p. 24.
- 081/КР2008.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2008 m. gruodžio 20 d., Nr. 191 (24218). p. 24.
- 082/КР2008.** ПОНОМАРЕВ, Александр. Журналисты «Комсомолки» препарируют Кавказскую войну. *Комсомольская правда*. 2008 m. gruodžio 22 d., Nr. 192 (24219). p. 4.
- 083/КР2008.** САПОЖНИКОВА, Галина. Джульетто Кьеа: Кризис был отложен на 8 лет по просьбе Америки. *Комсомольская правда*. 2008 m. gruodžio 23 d., Nr. 192 (24219). p. 16, 17.
- 084/КР2009.** Они остались в 2008. *Комсомольская правда*. 2009 m. sausio 12 d., Nr. 1 (24224). p. 22, 23.
- 085/КР2009.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2009 m. sausio 12 d., Nr. 1 (24224). p. 32.
- 086/КР2009.** САПОЖНИКОВА, Галина. Нищий бунт по-латышски. *Комсомольская правда*. 2009 m. sausio 15 d., Nr. 4 (24227). p. 5.
- 087/КР2009.** МИХОВ, Семен. Марк Сирок: «Я буду бороться за права русскоязычного населения до конца». *Комсомольская правда*. 2009 m. sausio 16 d., Nr. 5 (24228). p. 4.

- 088/КР2009.** БЕЛИКОВ, Евгений. Народные бунты: Рига, София, Вильнюс. Далее везде? *Комсомольская правда*. 2009 m. sausio 17 d., Nr. 6 (24229). p. 4.
- 089/КР2009.** МАРКОВ, Сергей. Эти выступления не последние. *Комсомольская правда*. 2009 m. sausio 17 d., Nr. 6 (24229). p. 4.
- 090/КР2009.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2009 m. sausio 20 d., Nr. 6 (24229). p. 24.
- 091/КР2009.** САПОЖНИКОВА, Галина. Почему лопнул прибалтийский пузырь? *Комсомольская правда*. 2009 m. sausio 22 d., Nr. 8 (24231). p. 6.
- 092/КР2009.** САПОЖНИКОВА, Галина. Писатель Сергей Лукьяненко: «Я вступил в таллинский «Ночной дозор»!» *Комсомольская правда*. 2009 m. sausio 31 d., Nr. 13 (24236). p. 6.
- 093/КР2009.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2009 m. vasario 12 d., Nr. 20 (24243). p. 20.
- 094/КР2009.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2009 m. vasario 13 d., Nr. 21 (24244). p. 20.
- 095/КР2009.** АНДРЕЕВ, Борис. Эстонский «крот» подрыл НАТО? *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 2 d., Nr. 29 (24252). p. 4.
- 096/КР2009.** КРАСНИКОВ, Никита. Прибалтов не пустили в еврозону. *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 2 d., Nr. 29 (24252). p. 4.
- 097/КР2009.** КРАСНИКОВ, Никита. Обама хочет обменять Иран на ПРО? *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 3 d., Nr. 30 (24253). p. 3.
- 098/КР2009.** Соседи. *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 17 d., Nr. 38 (24261). p. 4.
- 099/КР2009.** КРАСНИКОВ, Никита. Эстонцы заигрались в нацистов. *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 21 d., Nr. 41 (24264). p. 3.
- 100/КР2009.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 23 d., Nr. 41 (24264). p. 32.
- 101/КР2009.** САПОЖНИКОВА, Галина. Финны защитили СССР от Эстонии. *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 25 d., Nr. 43 (24266). p. 3.

- 102/КР2009.** Латвия загнется, но денег у России не возьмет. *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 26 d., Nr. 44 (24267). p. 4.
- 103/КР2009.** КОНДРАТЬЕВ, Владимир. Сергей Шойгу: «Мы защищаем свое будущее». *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 27 d., Nr. 44 (24267). p. 5.
- 104/КР2009.** САПОЖНИКОВА, Галина. Эстония осталась без Героя. *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 30 d., Nr. 45 (24268). p. 3.
- 105/КР2009.** МУРАШКИНА, Раиса. РЕМИЗОВА, Мария. Лайма Вайкуле: «Меня нельзя предать. Потому что я не требую верности!». *Комсомольская правда*. 2009 m. kovo 31 d., Nr. 46 (24269). p. 26.
- 106/КР2009.** ПАВЛЕНКО, Лидия. Латыши споют по-русски, а Лобода прыгнет под купол! *Комсомольская правда*. 2009 m. balandžio 7 d., Nr. 50 (24273). p. 26.
- 107/КР2009.** СТЕШИН, Дмитрий. Литовская армия сдалась без боя. *Комсомольская правда*. 2009 m. balandžio 21 d., Nr. 58 (24281). p. 5.
- 108/КР2009.** ОВЧИННИКОВ, Алексей. Появится ли в России «карта русского»? *Комсомольская правда*. 2009 m. balandžio 25 d., Nr. 61 (24284). p. 6.
- 109/КР2009.** СТЕШИН, Дмитрий. Латвия требует 666\$ млн. за «советскую оккупацию». *Комсомольская правда*. 2009 m. balandžio 29 d., Nr. 63 (24286). p. 3.
- 110/КР2009.** Виктор Алкснис, экс-депутат Госдумы: «Пора подсчитать, сколько они нам должны». *Комсомольская правда*. 2009 m. balandžio 29 d., Nr. 63 (24286). p. 3.
- 111/КР2009.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2009 m. balandžio 30 d., Nr. 64 (24287). p. 28.
- 112/КР2009.** КОРОБАТОВ, Ярослав. Тренер сборной России по хоккею Вячеслав Быков: «Едим осторожно — боимся провокаций». *Комсомольская правда*. 2009 m. gegužės 5 d., Nr. 65 (24288). p. 15.

- 113/КР2009.** ОВЧИННИКОВ, Алексей. У Саакашвили вся страна - шпионы. *Комсомольская правда*. 2009 m. gegužēs 7 d., Nr. 67 (24290). p. 2.
- 114/КР2009.** КРАСНИКОВ, Никита. ОВЧИННИКОВ, Алексей. Была одна на всех Победа. А теперь — разная... *Комсомольская правда*. 2009 m. gegužēs 7 d., Nr. 67 (24290). p. 1, 3.
- 115/КР2009.** КРАСНИКОВ, Никита. Президент Латвии почтит память группенфюрера СС. *Комсомольская правда*. 2009 m. gegužēs 7 d., Nr. 67 (24290). p. 7.
- 116/КР2009.** ГАМОВ, Алексей. Сергей Степашин: Должен ли СССР Латвии, или наоборот, надо еще посчитать. *Комсомольская правда*. 2009 m. gegužēs 8 d., Nr. 67 (24290). p. 3.
- 117/КР2009.** БАРАНЦЕВ, Виктор. Историк Юрий Жуков: Нашу Победу пора спасать. *Комсомольская правда*. 2009 m. gegužēs 8 d., Nr. 67 (24290). p. 1, 7.
- 118/КР2009.** ОВЧИННИКОВ, Алексей. Москва отстоит ветеранов из Латвии. *Комсомольская правда*. 2009 m. gegužēs 13 d., Nr. 69 (24292). p. 6.
- 119/КР2009.** КРАСНИКОВ, Никита. КОНЧАРОВ, Максим. Литва выбрала каратистку. *Комсомольская правда*. 2009 m. gegužēs 19 d., Nr. 72 (24295). p. 2.
- 120/КР2009.** Анекдоты в номер. *Комсомольская правда*. 2009 m. gegužēs 29 d., Nr. 78 (24301). p. 28.
- 121/КР2009.** КРАСНИКОВ, Никита. У Латвии кончились деньги на борьбу с «советскими оккупантами». *Комсомольская правда*. 2009 m. birželio 19 d., Nr. 89 (24312). p. 2.
- 122/КР2009.** ЛЬВОВ, Андрей. Кредит под залог... души. *Комсомольская правда*. 2009 m. birželio 20 d., Nr. 90 (24313). p. 4.
- 123/КР2009.** КРАСНИКОВ, Никита. ГОРЕЛИК, Александр. Российский остров уплыл в Эстонию. *Комсомольская правда*. 2009 m. birželio 23 d., Nr. 91 (24314). p. 6.

- 124/КР2009.** ЧЕРЕПАНОВ, Павел. В Таллине реабилитирована эмблема легиона СС? *Комсомольская правда*. 2009 m. birželio 24 d., Nr. 92 (24315). p. 4.
- 125/КР2009.** ЛАВРОВ, Андрей. Пока у нас продукты дорожают, в Европе они дешевлеют! *Комсомольская правда*. 2009 m. birželio 27 d., Nr. 94 (24317). p. 3.
- 126/І2008.** КРАСИКОВ, Андрей. Лучше в тулупе в Сибири, чем в кафтане в Эстонии. Почему русские эстонцы не хотят возвращаться на свою «цивилизованную» малую родину. *Известия*. 2008 m. liepos 3 d., Nr. 119 (27644). p. 1, 4.
- 127/І2008.** ФОКИНА, Ксения. Почему Таллин боится всего русского? *Известия*. 2008 m. liepos 3 d., Nr. 119 (27644). p. 4.
- 128/І2008.** ФОКИНА, Ксения. Министр иностранных дел Эстонии Урман Паэт: «Нам мешают эмоции». *Известия*. 2008 m. liepos 3 d., Nr. 119 (27644). p. 4.
- 129/І2008.** ДМИТРИЕВ-АРБАТСКИЙ, Сергей. Сладкий сон министра. *Известия*. 2008 m. liepos 3 d., Nr. 119 (27644). p. 5.
- 130/І2008.** Обратная связь. *Известия*. 2008 m. liepos 4 d., Nr. 120 (27645). p. 6.
- 131/І2008.** ЗОЗУЛЯ, Виктор. ЛЕБЛАН, Виктория. Не было бы счастья, да несчастье помогло. *Известия*. 2008 m. liepos 4 d., Nr. 120 (27645). p. 6.
- 132/І2008.** АЛЕКСЕЕВ, Василий. Как президент Ильвес «зажигал» в Ханты-Мансийске. *Известия*. 2008 m. liepos 4 d., Nr. 120 (27645). p. 6.
- 133/І2008.** ИНОЗЕМЦЕВ, Петр. Латвийский суд оправдал Абея. *Известия*. 2008 m. liepos 4 d., Nr. 120 (27645). p. 6.
- 134/І2008.** ФОКИНА, Ксения. Герой Советского Союза Арнольд Мери: «Они по-прежнему не спешат!». *Известия*. 2008 m. liepos 9 d., Nr. 123 (27647). p. 3.

- 135/І2008.** ФОКИНА, Ксения. МАРКАРЯН, Карен. Рига испугалась «геополитической мощи» Москвы. *Известия*. 2008 м. іерос 11 д., Nr. 125 (27650). р. 2.
- 136/І2008.** ХАМРИЕВ, Али. Так ведь можно и Гитлера дожидаться. *Известия*. 2008 м. іерос 11 д., Nr. 125 (27650). р. 12.
- 137/І2008.** РАММ, Вита. Эстонские приключения молодого Штирлица. *Известия*. 2008 м. іерос 23 д., Nr. 133 (27658). р. 1, 10.
- 138/І2008.** РАММ, Вита. Актер и режиссер Лемберт Ульфсак: «Паганель — мое актерское счастье». *Известия*. 2008 м. іерос 23 д., Nr. 133 (27658). р. 10.
- 139/І2008.** БОВТ, Георгий. Наши люди. *Известия*. 2008 м. іерос 24 д., Nr. 134 (27659). р. 6.
- 140/І2008.** Шоу в русском стиле. *Известия*. 2008 м. іерос 25 д., Nr. 135 (27660). р. 1, 13.
- 141/І2008.** ВАСИЛИВЕЦКИЙ, Алексей. Ветераны СС слетелись в Синимяэ. *Известия*. 2008 м. іерос 28 д., Nr. 136 (27661). р. 4.
- 142/І2008.** МАРГОЛИС, Михаил. Назад в СССР вернулись на «Новой волне» и Россия, и Грузия, и Прибалтика. *Известия*. 2008 м. іерос 29 д., Nr. 137 (27662). р. 1, 10.
- 143/І2008.** ЛЕБЛАН, Виктория. Бывший партизан Василий Конанов: «Будем бить в слабое место». *Известия*. 2008 м. іерос 29 д., Nr. 137 (27662). р. 3.
- 144/І2008.** ФОКИНА, Ксения. Воевать за Бронзового солдата будем в европейском суде. *Известия*. 2008 м. rugrjūcio 5 д., Nr. 142 (27667). р. 5.
- 145/І2008.** АРОНОВ, Алексей. «Шпротная» война закончилась. *Известия*. 2008 м. rugrjūcio 11 д., Nr. 146 (27671). р. 11.
- 146/І2008.** ЯВЛЯНСКИЙ, Игорь. Ющенко везет к куму самых верных друзей. *Известия*. 2008 м. rugrjūcio 13 д., Nr. 148 (27673). р. 1, 4.
- 147/І2008.** Какие страны поставляли оружие в Грузию. *Известия*. 2008 м. rugrjūcio 13 д., Nr. 148 (27673). р. 4.

- 148/I2008.** Союзнички. *Известия*. 2008 m. rugpjūčio 14 d., Nr. 149 (27674). p. 2.
- 149/I2008.** РАММ, Вита. Умер главный «немец» СССР. *Известия*. 2008 m. rugpjūčio 21 d., Nr. 154 (27679). p. 5.
- 150/I2008.** САДЧИКОВ, Александр. Россия вернулась. *Известия*. 2008 m. rugpjūčio 25 d., Nr. 156 (27681). p. 5.
- 151/I2008.** ТРЕТЬЯКОВ, Виталий. Мысли по случаю начала и окончания не победоносной войны Грузии против России. *Известия*. 2008 m. rugpjūčio 28 d., Nr. 159 (27684). p. 6.
- 152/I2008.** ЮСИН, Максим. Европа обошлась без Саакашвили. *Известия*. 2008 m. rugpjūčio 29 d., Nr. 160 (27685). p. 1, 2.
- 153/I2008.** РАММ, Вита. Артист Юозас Будрайтис: «Мое время в кино уже ушло». *Известия*. 2008 m. rugpjūčio 29 d., Nr. 160 (27685). p. 14.
- 154/I2008.** ЮСИН, Максим. «Русский вопрос» расколол Европу. *Известия*. 2008 m. rugsėjo 2 d., Nr. 162 (27687). p. 1, 5.
- 155/I2008.** ВОРОПАЕВ, Василий. ШЕВЦОВ, Олег. ЕС не пошел на конфликт с Москвой. *Известия*. 2008 m. rugsėjo 2 d., Nr. 162 (27687). p. 5.
- 156/I2008.** ТУМАКОВА, Ирина. Два эстонских хутора оказались призраками коммунизма. *Известия*. 2008 m. rugsėjo 8 d., Nr. 166 (27691). p. 2.
- 157/I2008.** Шут с нами (анекдоты). *Известия*. 2008 m. rugsėjo 12 d., Nr. 170 (27695). p. 16.
- 158/I2008.** Шут с нами (анекдоты). *Известия*. 2008 m. rugsėjo 16 d., Nr. 172 (27697). p. 12.
- 159/I2008.** ЛАТЫШЕВ, Александр. Историк Наталия Нарочицкая: «Самые опасные для нас изменения на Балтике и на Черном море». *Известия*. 2008 m. rugsėjo 22 d., Nr. 176 (27701). p. 5.
- 160/I2008.** АРОНОВ, Алексей. Латвийский хлеб опасен для здоровья? *Известия*. 2008 m. rugsėjo 26 d., Nr. 180 (27705). p. 10.

- 161/I2008.** ЧЕГОРСКИЙ, Николай. Олимпийский чемпион Шарунас Марчуленис: «В баскетбол я пришел по троллейбусному билету». *Известия*. 2008 m. rugsėjis 26 d., Nr. 180 (27705). p. 15.
- 162/I2008.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Финский историк, автор книги о «Бронзовом солдате» Йохан Бэкман: «Эстония еще вернется в состав России». *Известия*. 2008 m. rugsėjis 30 d., Nr. 182 (27707). p. 4.
- 163/I2008.** ДЕМЧЕНКО, Владимир. Эстонская разведка собирает в России сведения для ЦРУ и МИ-6. *Известия*. 2008 m. spalio 3 d., Nr. 185 (27710). p. 1, 5.
- 164/I2008.** ФОКИНА, Ксения. Что ПАСЕешь, то и пожнешь. *Известия*. 2008 m. spalio 3 d., Nr. 185 (27710). p. 3.
- 165/I2008.** РАММ, Вита. Королева ушла. *Известия*. 2008 m. spalio 13 d., Nr. 191 (27716). p. 10.
- 166/I2008.** БАБАЛОВА, Мария. Някрошюс и пустота. *Известия*. 2008 m. spalio 14 d., Nr. 192 (27717). p. 10.
- 167/I2008.** АРАБОВ, Павел. У кого соседи России займут до полочки? *Известия*. 2008 m. spalio 21 d., Nr. 197 (27722). p. 1, 3.
- 168/I2008.** ФОМЕНКО, Александр. Великая тайна американской дипломатии. *Известия*. 2008 m. spalio 22 d., Nr. 198 (27723). p. 6.
- 169/I2008.** КЛИН, Борис. Кем был отец Патриарха? *Известия*. 2008 m. spalio 23 d., Nr. 199 (27724). p. 3.
- 170/I2008.** ЗОЗУЛЯ, Виктор. Историк Александр Дюков: Нельзя переписывать историю в угоду политикам. *Известия*. 2008 m. spalio 30 d., Nr. 204 (27729). p. 3.
- 171/I2008.** ФОКИНА, Ксения. Лидер «Ночного дозора» Дмитрий Линтер: «За мной следили на машине с нарисованными российскими номерами». *Известия*. 2008 m. lapkričio 11 d., Nr. 210 (27735). p. 2.
- 172/I2008.** ДАВЫДОВА, Мария. Он нас заставит родину любить. *Известия*. 2008 m. lapkričio 25 d., Nr. 220 (27745). p. 10.

- 173/I2008.** ФОКИНА, Ксения. Арестованный за совет вкладчикам банков экономист из Латвии Дмитрий Смирнов: «Если я вам скажу, что думаю об экономике, меня опять посадят». *Известия*. 2008 m. lapkričio 27 d., Nr. 222 (27747). p. 1, 2.
- 174/I2008.** СОКОЛОВСКИЙ, Юрий. «Обществу послали сигнал: болтать небезопасно!». *Известия*. 2008 m. lapkričio 27 d., Nr. 222 (27747). p. 2.
- 175/I2008.** ЧЕГОРСКИЙ, Николай. Баскетболист ЦСКА Рамунас Шишкаускас: «Сабонис для меня — недостижимая вершина». *Известия*. 2008 m. lapkričio 28 d., Nr. 223 (27748). p. 1, 15.
- 176/I2008.** БЕЛУЗА, Александр. Антироссийская пропаганда по-латвийски. *Известия*. 2008 m. gruodžio 10 d., Nr. 231 (27756). p. 3.
- 177/I2008.** ФОКИНА, Ксения. Четыре года — за защиту Бронзового солдата. *Известия*. 2008 m. gruodžio 11 d., Nr. 232 (27757). p. 1, 2.
- 178/I2008.** ФОКИНА, Ксения. Мама убитого в Таллине Димы Ганина Вера Яковлевна: На правосудие я не надеюсь. А вот божий суд неизбежен. *Известия*. 2008 m. gruodžio 12 d., Nr. 233 (27758). p. 3.
- 179/I2008.** ШИШКУНОВА, Елена. Вице-премьер Сергей Иванов: «Россия является идеальным членом НАТО». *Известия*. 2008 m. gruodžio 23 d., Nr. 240 (27765). p. 1, 5.
- 180/I2008.** ФОКИНА, Ксения. Кризис в Латвии: опять во всем виноваты русские. *Известия*. 2008 m. gruodžio 24 d., Nr. 241 (27766). p. 1, 3.
- 181/I2008.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Защитник Бронзового солдата Дмитрий Линтер: «Свою русскую бабушку я знаю лучше, чем эстонскую». *Известия*. 2008 m. gruodžio 31 d., Nr. 246 (27771). p. 5.
- 182/I2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Защитник Бронзового солдата Дмитрий Линтер: «Санта-Барбара» еще не кончилась. *Известия*. 2009 m. sausio 12 d., Nr. 1 (27772). p. 5.
- 183/I2009.** МАРКАРЯН, Карен. Латышские «стрелки» переводят стрелки. На русских. *Известия*. 2009 m. sausio 15 d., Nr. 4 (27775). p. 1, 3.

- 184/I2009.** ИВАНОВ, Виталий. Камень в витрину демократии. *Известия*. 2009 m. sausio 19 d., Nr. 6 (27777). p. 6.
- 185/I2009.** ФОКИНА, Ксения. Тело как улика. Эстонский суд сделал вид, что капитана Сысоева не было. *Известия*. 2009 m. sausio 22 d., Nr. 9 (27780). p. 3.
- 186/I2009.** ИНОЗЕМЦЕВ, Петр. Эстония прочно садится на броню. *Известия*. 2009 m. sausio 23 d., Nr. 10 (27781). p. 4.
- 187/I2009.** ВОРОПАЕВ, Василий. Блокада была геноцидом. *Известия*. 2009 m. sausio 28 d., Nr. 13 (27784). p. 4.
- 188/I2009.** Шут с нами (анекдоты). *Известия*. 2009 m. vasario 6 d., Nr. 20 (27791). p. 16.
- 189/I2009.** Шут с нами (анекдоты). *Известия*. 2009 m. vasario 9 d., Nr. 21 (27792). p. 12.
- 190/I2009.** ЧЕГОРСКИЙ, Николай. Спасут ли хоккейный «Титаник» деньги болельщиков? *Известия*. 2009 m. vasario 12 d., Nr. 24 (27795). p. 11.
- 191/I2009.** ЗОЗУЛЯ, Виктор. Интернет становится полем боя. *Известия*. 2009 m. vasario 17 d., Nr. 27 (27798). p. 4.
- 192/I2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. ПОЛИТОВ, Юрий. Дмитрий Медведев Вере Ганиной: «Дмитрий обладал обостренным чувством справедливости». *Известия*. 2009 m. vasario 25 d., Nr. 31 (27802). p. 2.
- 193/I2009.** ЧЕГОРСКИЙ, Николай. Каспарайтис припрятал булыжник для «Спартака». *Известия*. 2009 m. kovo 5 d., Nr. 37 (27808). p. 11.
- 194/I2009.** В России цены растут, а в Европе падают. *Известия*. 2009 m. kovo 11 d., Nr. 39 (27810). p. 7.
- 195/I2009.** Шут с нами (анекдоты). *Известия*. 2009 m. kovo 12 d., Nr. 40 (27811). p. 12.
- 196/I2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. ЯВЛЯНСКИЙ, Игорь. Антифашиста Линтера задержали, награду «Известий» арестовали. *Известия*. 2009 m. kovo 16 d., Nr. 42 (27813). p. 1, 5.

- 197/12009.** ФОКИНА, Ксения. Дмитрий Линтер - «Известиям»: На меня «навели» эстонские спецслужбы. *Известия*. 2009 m. kovo 16 d., Nr. 42 (27813). p. 5.
- 198/12009.** ФОКИНА, Ксения. Дмитрий Линтер - «Известиям»: Я подаю в суд на Латвию. *Известия*. 2009 m. kovo 17 d., Nr. 43 (27814). p. 1.
- 199/12009.** ФОКИНА, Ксения. День легионера в Риге отметили охотой на антифашистов. *Известия*. 2009 m. kovo 17 d., Nr. 43 (27814). p. 2.
- 200/12009.** ФОКИНА, Ксения. Глава Антифашистского комитета Финляндии Йохан Бекман: «Власти Эстонии готовят русофобскую акцию в Хельсинки». *Известия*. 2009 m. kovo 17 d., Nr. 43 (27814). p. 2.
- 201/12009.** ФОКИНА, Ксения. Депутат Европарламента Татьяна Жданок: «Из Эстонии в Латвию перешел вирус несвободы». *Известия*. 2009 m. kovo 18 d., Nr. 44 (27815). p. 1, 4.
- 202/12009.** Кто искажает факты? *Известия*. 2009 m. kovo 18 d., Nr. 44 (27815). p. 4.
- 203/12009.** ИНОЗЕМЦЕВ, Петр. Эстонцы перепутали 2009 год с 1944-м. *Известия*. 2009 m. kovo 18 d., Nr. 44 (27815). p. 4.
- 204/12009.** ФОКИНА, Ксения. Эстония: против демонстрантов бросят армию? *Известия*. 2009 m. kovo 23 d., Nr. 47 (27818). p. 2.
- 205/12009.** ВОРОПАЕВ, Василий. Историк Александр Дюков: Депортации из Эстонии были настоящими трагедиями, но не геноцидом. *Известия*. 2009 m. kovo 24 d., Nr. 48 (27819). p. 3.
- 206/12009.** ФОКИНА, Ксения. Запретят ли власти Риги праздновать 9 Мая? *Известия*. 2009 m. kovo 25 d., Nr. 49 (27820). p. 1, 4.
- 207/12009.** АНТОНОВ, Иван. Чем насолили Прибалтике «советские оккупанты»? *Известия*. 2009 m. kovo 26 d., Nr. 50 (27821). p. 3.
- 208/12009.** ДАВЫДОВА, Марина. Любовь и клоуны. *Известия*. 2009 m. kovo 26 d., Nr. 50 (27821). p. 3.
- 209/12009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Ушел последний Герой Эстонии. *Известия*. 2009 m. kovo 30 d., Nr. 52 (27823). p. 1, 4.

- 210/I2009.** Внучка Арнольда Мери Анастасия Мьяльсон: «Он до последнего шутил». *Известия*. 2009 m. kovo 30 d., Nr. 52 (27823). p. 4.
- 211/I2009.** Арнольд Мери - «Известиям»: «Это редкое счастье - оставаться в строю в 89 лет». *Известия*. 2009 m. kovo 30 d., Nr. 52 (27823). p. 4.
- 212/I2009.** Заявление президента Всемирного конгресса русскоязычного еврейства в связи с героизацией нацистских преступников в Латвии. *Известия*. 2009 m. kovo 30 d., Nr. 52 (27823). p. 4.
- 213/I2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Арнольда Мери проводили под звуки скрипки. *Известия*. 2009 m. balandžio 2 d., Nr. 55 (27826). p. 2.
- 214/I2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Дмитрию Линтеру «шьют» новое дело. «Мастерица» - жена главы МВД Эстонии. *Известия*. 2009 m. balandžio 8 d., Nr. 59 (27830). p. 4.
- 215/I2009.** ИНОЗЕМЦЕВ, Петр. Кина не будет? *Известия*. 2009 m. balandžio 10 d., Nr. 61 (27832). p. 2.
- 216/I2009.** ФОКИНА, Ксения. Финский историк Йохан Бекман: «В Тампере готовится антироссийская провокация». *Известия*. 2009 m. balandžio 17 d., Nr. 66 (27837). p. 4.
- 217/I2009.** Шут с нами (анекдоты). *Известия*. 2009 m. balandžio 20 d., Nr. 67 (27838). p. 12.
- 218/I2009.** ЛЕБЛАН, Виктория. Литовский Буратино со свастикой. Израиль возмущен антисемитской выходкой прибалтов. *Известия*. 2009 m. balandžio 23 d., Nr. 70 (27841). p. 4.
- 219/I2009.** ФОКИНА, Ксения. Премия «Известность» арестовал спецназ. *Известия*. 2009 m. balandžio 27 d., Nr. 72 (27843). p. 1, 3.
- 220/I2009.** ФОКИНА, Ксения. Эстонские блогеры жалуются на «полицейское государство». *Известия*. 2009 m. balandžio 30 d., Nr. 75 (27846). p. 3.
- 221/I2009.** Шут с нами (анекдоты). *Известия*. 2009 m. balandžio 30 d., Nr. 75 (27846). p. 16.

- 222/І2009.** ЛАТЫШЕВ, Александр. НАТО задвинули под стол. Переговоров. *Известия*. 2009 m. gegužēs 6 d., Nr. 77 (27848). p. 1, 2.
- 223/І2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Лидер Антифашистского комитета Финляндии Йохан Бекман: Создателей фильма «Советская история» хотят отдать под суд. И правильно делают. *Известия*. 2009 m. gegužēs 8 d., Nr. 79 (27850). p. 4.
- 224/І2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Где Бронзовый солдат — там Победа. В праздник вокруг знаменитого памятника кипели страсти. *Известия*. 2009 m. gegužēs 12 d., Nr. 80 (27851). p. 1, 2.
- 225/І2009.** Шут с нами (анекдоты). *Известия*. 2009 m. gegužēs 12 d., Nr. 80 (27851). p. 12.
- 226/І2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Защитников Бронзового солдата оправдали. *Известия*. 2009 m. gegužēs 13 d., Nr. 81 (27852). p. 2.
- 227/І2009.** ЮСИН, Максим. Не лечите нас, доктор Залтерс. Вы теперь президент. *Известия*. 2009 m. gegužēs 18 d., Nr. 84 (27855). p. 1, 4.
- 228/І2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Литва выбрала «питерскую каратистку» в президенты страны. *Известия*. 2009 m. gegužēs 19 d., Nr. 85 (27856). p. 1, 3.
- 229/І2009.** БЕЛУЗА, Александр. За чистоту прошлого. *Известия*. 2009 m. gegužēs 20 d., Nr. 86 (27857). p. 1, 2.
- 230/І2009.** АЛЕШИНА, Марина. Эстонцы приравняли нацизм к коммунизму. *Известия*. 2009 m. gegužēs 22 d., Nr. 88 (27859). p. 2.
- 231/І2009.** Шут с нами (анекдоты). *Известия*. 2009 m. gegužēs 25 d., Nr. 89 (27860). p. 12.
- 232/І2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Историк Александр Дюков: «В Европарламент собрался экс-легионер СС, тренировавший латышских карателей». *Известия*. 2009 m. birželio 5 d., Nr. 98 (27869). p. 3.
- 233/І2009.** АЛЕШИНА, Марина. Выборы в Латвии: русские прошли! *Известия*. 2009 m. birželio 8 d., Nr. 99 (27870). p. 2.

- 234/I2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Латвийский ОМОН разломал премию «Известий». *Известия*. 2009 m. birželio 10 d., Nr. 101 (27872). p. 4.
- 235/I2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Кандидат в мэры Риги Нил Ушаков: «За нас голосовали и латыши, и русские». *Известия*. 2009 m. birželio 17 d., Nr. 105 (27876). p. 4.
- 236/I2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. СОКОЛОВСКАЯ, Янина. КОЛОДИН, Кирилл. «Священная война» на постсоветском пространстве. Чему учат школьников соседних республик. *Известия*. 2009 m. birželio 23 d., Nr. 109 (27880). p. 1, 4.
- 237/I2009.** Кусок российского леса захотел в Евросоюз. *Известия*. 2009 m. birželio 23 d., Nr. 109 (27880). p. 12.
- 238/I2009.** ЗАБРОДИНА, Екатерина. Юрист Михаил Иоффе: Латвия пытается пересмотреть итоги Нюрнбергского процесса. *Известия*. 2009 m. birželio 24 d., Nr. 110 (27881). p. 4.
- 239/I2009.** ИНОЗЕМЦЕВ, Петр. В Эстонии закрыто дело о смерти Дмитрия Ганина. *Известия*. 2009 m. birželio 24 d., Nr. 110 (27881). p. 4.
- 240/I2009.** АРАБОВ, Павел. Авторынок — зеркало экономики. *Известия*. 2009 m. birželio 26 d., Nr. 112 (27883). p. 8.